

શ્રીમંત સરકાર મહારાજા સાહેબ સયાજીરાવ
ગાયકવાડ સેનાખાસબેલ સમશેર
ખાલાદુર એમના ઉદાર
આશ્રયથી

પ્રાચીનકાવ્યમાળા.

ગ્રંથ ૧૧.

માલણ, નાકર, મુકુંદ,
દયારામ ને ગિરિધર-

કૃત

કવિતા.

સંશોધન કરી ટીકા સહિત પ્રસિદ્ધ કરનાર

હરગોવિંદ દ્વારકાદાસ કાંઠાવાળા

અને

નાથરાંકર પૂજારાંકર શાસ્ત્રી.

વડોદરા.

સંવત ૧૯૪૫-૪૬ સન ૧૯૮૯-૯૦.

કીમત ૧-૮-૦

(સર્વ હક્ક સ્વાધીન રાખ્યા છે)

પ્રસ્તાવના.

યથાર્થ રાજ્યધર્મ જાણનાર વિવેકી રાજ્યકર્તા પોતાની પ્રજાનુ અનેક પ્રકારે કલ્યાણ કરતું એજ ઈશ્વરકૃપાથી પોતાને પ્રાપ્ત થયેના સર્વોપરિ પદનું સાર્થક થવું માને છે તે કલ્યાણ કરવાના વિવિધ પ્રકાર છે વસુધરા (પૃથિવી)નો જે પ્રદેશ પોતાનો છે તેમા અન્નફળાદિ ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિ છે તેનો, તથા તે મા ધારણ થયેલ વસુ (ખનિજ ધન રત્નાદિ)ને બહિર્ દટાવી તેનો, પોતાની પ્રજાની સુખવૃદ્ધિને અર્થે, ઉપયોગ કરે છે, પ્રજાની સુખશાન્તિ-મા ભગ ન થતા તેનો વધારો થતા અનેક પ્રકારની યોજના કરે છે, નિર્મળ જળાશય, સુગમ માર્ગ, ઔપધામ્ય આદિથી શરીરની સુખાઠારીના સાધન નિર્માણ કરે છે, તથા વિદ્યાનય, પુસ્તકાલય, અથવૃદ્ધિ, આદિ મનની સુખ શાન્તિના સાધન આપે છે ન્યાયથી, નીતિથી, પ્રીતિથી, સમભાવથી, ઉદારતા-થી, પ્રજાને સ્વચ્છ જીવન ગુણી ચિતાખર સર્જતું શાકન તથા હિત કરતું એજ ધર્મ તથા સ્વાર્થ માની અન્વય જે રાજા પ્રજાનુ રજન કરવા પ્રવર્તે છે, તેની પ્રજા સુખી થાય છે, તથા તેના મનોરથ સફળ થઇ, તે અક્ષય કીર્તિને પામે છે એ આદિ અનુભવસિદ્ધ થયેલા પ્રમાણિત સિદ્ધાન્તો છે

શ્રીવડોદરા રાજ્યના વિદ્વાન્, શક્તિમાન્ અને પરમ પવિત્ર મહારાજ-ધિરાજ શ્રીમન્ત સયાસરાન ગાયકવાડ સેનાપ્તાસખેલ સમશેર બહાદુર એમના પૂર્વોક્ત ઉદાર વિચારો અને સિદ્ધાન્તો પર બહુ ભાન, તથા તેના ઉત્તમ વિચારો-ને આચારમા આણી પ્રજાનુ કલ્યાણ કરવાનો તેમનો મહાન્ પ્રયત્ન, એ સાપ્રતકાળમા સર્વ સ્થળે પ્રસાસનીય ગણાતા દૃષ્ટાન્તરૂપ થઈ પડ્યા છે

શ્રીમત મહારાજધિરાજના એ ઉદાર ભાવથી ઉત્તેજાઇ તા. ૮ મે સન ૧૮૮૯ ની એક સ્મરણી તેઓ નામદારની સેવામા રજુ કરવામા આવી હતી તેનો આશય એ હતો કે વડોદરા રાજ્યમા થઇ ગયેલા ગુર્જર કવિઓ ના અપ્રસિદ્ધ ગ્રંથો પ્રસિદ્ધિમા આવે તેવી યોજના રાજ્યઆગ્રયથી થાય તો સારું.

પ્રાચીનકાવ્યસંગ્રહ એ નામનાં ગુજરાતી કવિતાનાં પુસ્તક વડોદરા રાજ્યના ડાઇરેક્ટર ઓફ વર્નાક્યુલર ઇન્સ્ટ્રક્શન રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસ દારકાદાસ તથા વડોદરાનિવાસી શાસ્ત્રી નાથારાંકર પૂજારાંકર એમની તરફથી પ્રસિદ્ધ થવાનો આરંભ થઇ ચૂકેલો હતો, અને તે સારૂ ધણું સ્તુતિ-પાત્ર પ્રયત્નથી હસ્તલિખિત ગ્રંથનો સારો સંગ્રહ તેમણે કર્યો હતો. વડોદરા રાજ્યનું દેશી કેળવણીખાતું મારી દેખરેખ નીચે સુપરત થયા પછી આ સંગ્રહ બાબતમાં મેં તપાસ કરી. તે ઉપરથી જોવામાં આવ્યું કે રત્નાદિ ધનના બંડાર દટાઇ રહ્યા હોય છે તેમ અનેક વિષયો પર રચેલી કવિતાના બંડાર દટાઇ પડી રહ્યા હતા, અને તે બંડારને પ્રજાના ઉપયોગસાર બાજુ લાવી તે દ્વારા સહવિચારને પુષ્ટિ આપવી એ લાભકારક થશે એમ લાગ્યું. આ કવિઓમાં પ્રેમાનંદ, રત્નેશ્વર, વલ્લભ, બાલણુ, દયારામ, હરિભટ્ટ, ભોજેભક્ત, ધીરેભક્ત, ગિરિધર આદિ બહુ પ્રસિદ્ધ અને લોકપ્રિય કવિઓ આવી જાય છે. રાધાખર્ડ તથા દીવાળીખર્ડ નામની બે સ્ત્રી કવિઓની કવિતા પણ મળી આવી છે. અને બાપુસાહેબ ગાયકવાડ એ નામના પ્રસિદ્ધ થયેલા ઈશ્વરભક્ત-ની કવિતાનો પણ સારો સંગ્રહ છે. આ સર્વ કવિતા શોધી અને ટીકા સાથે છપાવતાં ત્રણ વર્ષ લાગશે એમ અજમાયશ થઈ છે. એ કામ પૂર્ણ કરવા શ્રીમંત સરકાર મહારાજ સયાજીરાવ ગાયકવાડ એમણે રૂ. ૧૨,૦૦૦ બાર હજારની રકમ મંજૂર કરી કીમતી આશ્રય આપ્યો છે અને તેથીજ આ પુસ્તકો પ્રસિદ્ધિમાં આવી શકશે. આ ઉદાર અનુયાયી ગુર્જર પ્રજા અને સર્વ ગુર્જરવાસી ઉપર ઉપકાર થયો છે. એમ સર્વ સમજી જોનારે લાગ્યા વિના રહેશે નહિ.

કવિતા વિષે એક ઈંગ્રેજ કવિ લખે છે કે:—

Poetry is itself a thing of God;
He made his prophets poets, and the more
We feel of poesy do we become
Like God in love and power.

BAILEY.

કવિતા સ્વતઃ ઇશ્વરની એક વસ્તુ છે. ઇશ્વરે કવિઓનેજ પોતાના બધિષ્યદ્વાદી કર્યા છે. અને કવિતાને જેમ આપણે અધિક અનુભવીએ છીએ તેમ આપણે સ્નેહમાં અને શક્તિમાં ઇશ્વર પેઠે ધર્મએ છીએ.

કવિ વિષે વર્ણવર્થ કહે છે કે:—

Blessings be with them, and eternal praise,
Who gave us nobler loves, and nobler cares,
The Poets, who on earth have made us heirs,
Of truth and pure delight by heavenly lays.

WORDSWORTH.

જેઓએ આપણને શ્રેષ્ઠતર પ્રેમ તથા શ્રેષ્ઠતર ઉત્કંઠા આપ્યાં છે તે કવિઓ ઉપર આશિર્વાદ તથા અનંત પ્રશંસા હો; જેમણે દિવ્ય કાવ્યવડે આ જગત્ ઉપર આપણને સત્યના અને સ્વચ્છ આત્મદના ઉત્તરાધિકારી કર્યા છે.

આપણા દેશમાં તો કવિને રવિ સમા ગણી તેની બહુ પ્રકારે પ્રશંસા કરવામાં આવે છે.

સ્વદેશમાંના કોટ, રાજમહાલય, ધર્મશાળાઓ, હેવાલય, જળાશય, વિશ્રામસ્થાન, આદિ કીર્તિસ્તંભ પૂર્વના રાત્રિ કે ધર્મભાગ ગૃહસ્થો કરાવી ગયા હોય છે, તેનો જીર્ણોદ્ધાર કરવો એ મહાપુણ્યનું કાર્ય છે, એમ ધર્મશા-
સ્ત્રમાં કહ્યું છે, અને સારા રાત્રિઓ તેમ કરાવે છે પણ ખરા. અને તેથી સર્વ પ્રજાના સુખબોગમાં વૃદ્ધિ થઈ તેમનો આશિર્વાદ મેળવે છે.

કવિના દ્રવ્યતા અન્તઃકરણમાં ઉત્પન્ન થઈ સહૃદયજનોનાં અન્તઃકરણમાં પ્રવેશી ત્યાં વસી સુખાનંદ દેનાર કવિતા તેનો જીર્ણોદ્ધાર પણ પ્રશંસનીય અને પુણ્યપ્રદ છે. બાળકથી વૃદ્ધ-રંકથી શ્રીમાન સુધી સર્વને દુઃખમાં વિશ્રામસ્થાન અને સુખને અધિક કરનાર કવિતા એ પણ સાધન છે. એવા એક સુખપ્રદ

સ્પષ્ટનનો છૂંદાર પ્રજ્ઞના કલ્યાણસાર શ્રીમંત મહારામધિરાજ કરાવે છે એ તેમના પ્રજ્ઞરંજન કરવાના ઉચ્ચ ભાવમાંનું એક સુચિન્દ છે.

વડોદરા રાજ્યમાં થઈ ગયેલા કવિઓની અપ્રસિદ્ધ પ્રાચીન કવિતા સંભાળથી પ્રસિદ્ધિમાં લાવવાના હેતુથી નીચે પ્રમાણે કમિટિ નીમવામાં આવી છે.

પ્રમુખ.

, દિવાન બાહાદુર મણિભાઈ જશભાઈ.

મેમ્બરો.

રાવબાહાદુર અ બાલાલ સાકરલાલ. એમ. એ. એલ એલ. ખી.

ખાનબાહાદુર જમશેદજી અરદેશર દલાલ. એમ. એ. એલ, એલ. ખી.

રાવસાહેબ પીતાંબરભાઈ જેઠાભાઈ.

રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસ દારકાદાસ.

દરેક અંધની બનતા સુધી અનેક પ્રતો મેળવી તેને શોધી અને ટીકા શબ્દાર્થ આપી વિશેષ ઉપયોગી કરવી વગેરે સર્વ કામ રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસની સંભાળ નીચે શાસ્ત્રી નાથાશંકર પૂજશંકર તથા કવિ છોટાલાલ નરભેરામ આદિ લાયક માણસનાથી ચલાવવામાં આવ્યું છે. પુસ્તકો સંબંધી સર્વ વ્યવસ્થા અને જવાબદારી આ કમિટિ તરફ છે. કમિટિમાંથી કોઇનું ખાનગી હિત કે સ્વાર્થ આ સંબંધમાં ન હતાં માત્ર લોકહિતાર્થ કામ જાણી કમિટિએ આ કામ માથે લીધું છે.

વડોદરા રાજ્ય નિવાસી કવિઓની કવિતા ઉપરાંત ગૂજરાતના બીજા પ્રસિદ્ધ કવિઓની અપ્રસિદ્ધ કવિતાનો ધણો જથ્થો રાવસાહેબ હરગોવિંદદાસ તથા શાસ્ત્રી નાથાશંકરની પ્રશંસનીય શોધથી એકઠો થયેલો છે, અને વધારે જથ્થો એકઠો કરવા પ્રયત્ન કમિટિ તરફથી જારી રાખવો એમ ધારણા છે. આ સર્વ કવિતા પછુ પ્રસિદ્ધિમાં લાવવા યોજના તૈયાર થાય છે, અને તે ઉદ્યમ સફળ થવા ઈશ્વર પાસે પ્રાર્થના છે.

આશા છે કે આ પ્રાચીન ગુર્જર કવિઓની સુંદર તથા જોષક કવિતા-
થી વાંચનારનું જ્ઞાન તથા સદ્ગુણ, રસગતા, રૂચિ, રસિકતા, સહૃદયતાદિ ઉચ્ચ
પ્રકારનાં થઈ વૃદ્ધિ પામશે, અને ગુર્જરવાસી અન્ય સમર્થ કવિઓની કવિતાની
પણ તીવ્ર યાચના થઈ પ્રકટ થશે.

આ પ્રાચીન કાવ્યમાળાને, કચ્છ, દક્ષિણવાડ અને ગુજરાતના રાજ્યકર્તા-
ઓ તરફથી તથા ખીજા ધણા સદ્ગૃહસ્થો તરફથી ઉદાર આશ્રય મળ્યો છે,
તેમણે તેમનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

વડોદરા.

સંવત ૧૯૪૬ ના વૈશાખ
સુદી ૧, તા. ૨૦ એપ્રિલ સન
૧૯૪૦, રવિવાર.

}

મણિભાઈ જશભાઈ.

કવિચરિત્ર.

માલળ.

હવે સો પચાસ વરસ ઉપર યદ્ય ગયેલા પુરુષોનાં ચરિત્ર જ્યારે સંપૂર્ણ રીતે મળતાં નથી ત્યારે જો બાલણ સરખા પ્રાચીન કવિનું જીવન વૃત્તાંત યથાસાંગ મળી આવવું એ તો જાણે વિષમ હોયજ એમ છતાં તેની જોટલી હકીકત આજમુઘીમાં અમારી પાસે આપી છે તેટલી આ જગોએ આપી સં-
તોષ પામીએ છીએ. બાલણ કવિ સંવત ૧૪૯૫માં પાટણમાં જન્મ્યો હતો એમ અનુમાન થાય છે. એના પિતાનું નામ મંગળજી હતું. પિતા સારા વિદ્વાન હતા. તેમની પાનેથી તથા ગુરુઓ પાસેથી તેમણે સંસ્કૃતાદિનો અભ્યાસ કરે-
લો હતો. એમનું બીજું નામ પુરુષોત્તમજી મહારાજ હતું. તે ત્રિવેદી મોઢા બાલણ હતા.

બાલણનું બાલ્યવય કેમ વ્યતીત થયું તે વિશે કાંઈ હકીકત મળી નથી પણ તેમની યુવાવસ્થામાંથીજ તેમણે અંધો રચવાનો આરંભ કર્યો હતો એમ જણાય છે. તેમણે કરેલાં હિંદી તથા બાપાંતરરૂપ ચંજરાતી પુસ્તકો પરથી તેમના હિંદી તથા સંસ્કૃત બાપાના જ્ઞાનનું અનુમાન થઈ શકે છે. એમણે પેહે-
લો અથ ક્યો રચ્યો હતો અને છેલ્લો ક્યો રચ્યો હતો તે વિશે પણ કાંઈ જાણી-
શકાતું નથી. માત્ર તેમની કવિ તરિકેની જીંદગી વીતી છે એમ તેમનાં કાવ્યો પરથી અનુમાન કરવા સિવાય બીજું કોઈ વિશેષ કાર્ય તેમણે કર્યું હોય એમ માનવાનું કારણ મળતું નથી.

બાલણ કવિનું ઘર પાટણમાં ધીવટા જીલ્લામાં છે, તેમાં આજ તેમની ગાદી, પાવડીઓ, વસ્ત્રો, અને પૂજના યંત્રો વગેરે છે. એક પૂજારી તેની પૂજા કરે છે. આ ઉપરથી બાલણ કોઈ મહાત્મા યદ્ય ગયા છે એમ સમ-
જાય છે. એ વિશે એમ કહેવામાં આવે છે કે, બાલણના ઉત્તરવયમાં તેમને કોઈ પરમાનંદ અથવા સદાનંદસાગર નામે પરમહંસ ગુરુ મળ્યા હતા તેમની

પાસેથી તેમણે અહતત્વનો ઉપદેશ શેષને પછી સન્યસ્ત દિક્ષા લીધી હતી, તેમ
 યોગાભ્યાસ પણ આરંભ્યો હતો ગૃહસ્થાશ્રમી છતાં કાવ્યના પુસ્તકો રચ્યા
 પછી છેવટે જ્ઞાન પામી નિવૃત્ત થઈ ઘેર બેઠા યોગાભ્યાસ આચરનાર પુરુષને
 લોકો મહાત્મા પદવી આપે એ વાસ્તવિક છે તેની અહતત્વની શ્રદ્ધાસા બાળ-
 પણની અથવા તરુણવયની હોવી જોઈએ. એના પ્રમાણુમા આપણે પુરુષોત્તમ
 કૃત અહતત્વ નામે અષ્ટકનો ઉપયોગ કરી શકીએ છીએ એ સંસ્કૃત ભાષા-
 મા અતુષ્ટપ્ વૃત્તથી આ અષ્ટક તેમણે રચેલું છે, અને તેમા અદ્વૈતનું પ્રતિપાલ-
 ન કરેલું છે પણ તે એનું અશુદ્ધ છે કે, કોઈ સંસ્કૃત ભાષાના સારા જ્ઞાનવાળો
 તેનું લખે નહિ કે બીજાએ તેનું લખ્યું હોય તો તરતજ, તેના નાશ કરે પણ
 આ તો તેમ લખેનું આપણા હાથમા આવે છે માટે એમ અનુમાન થાય
 છે કે સંસ્કૃત ભાષાના થતા અભ્યાસમા કવિતા કરવાના શોખથી અને પો-
 તાની અદ્વૈત તત્ત્વપર રૂચિ હોવાથી આ સ્તોત્ર તેવી અશુદ્ધ ભાષામા તેમણે
 બાલ્યાવસ્થે રચેનું હશે જે મોટા કવિ હોય છે તે જન્મથીજ કવિતા રચનાની
 પ્રીતિવાળા હોય છે અને તેથી ભાષાની શુદ્ધિ કે અશુદ્ધિ ઉપર લલ્લ ન આપતા
 પોતાના મનગમતા વિષયને તે કવિતારૂપે લખે છે એ વાત એટલી સુગમ છે કે
 તેને પ્રતિપાદન કરવાને વખત શેષનાની જરૂર નથી મહત નારાયણભારતી
 અનુમાન કરે છે તેમ કદાશ માનણે કરેનું અષ્ટક તેના કોઈ નવા વિદ્યાર્થી
 એ લખ્યું હોય તો તે અશુદ્ધ લખાયું હોય

એમ છતાં જવાન અવસ્થામા માનણે દેવી ઉપાસક અથવા શાકત
 પથી હતા એવી દંતકથાઓ આને છે તેમાની એક એવી છે કે,—કોઈ મ્લેચ્છ
 રાજ્યવર્ષી પાટણની દુકમત ભોગવતો હતો તે વખત તેની પાસે કોઈએ
 આડી કરી કે, માનણની પાસે સેકડો ખુમસુરત ઝોરતોનો જમાવ થાય છે
 અને તેમનો ધર્મ ચલાવનાર પૂર્વે થયેલો કનૈયા ગોપિયો સાથે રમતો હતો, તેજ
 રીતે બાલણ કૃષ્ણાવતારના બાને વિષય કરે છે એવું સાબળીને તર્ત માનણને
 પકડી મગાવ્યો તે વખતે તેના ગળામા પુષ્પેનો દાર હતો કપાળમા ચંદન
 ચઢેલું હતું, અને માથું ઉઘાડું હતું તેવાજ રૂપમા એક કોટડી મધ્યે કેદ
 કરી તાણ વાંશી દીધું ત્યારપછી સાબળી વખતે મ્લેચ્છ હાકેમ પોતાની
 સ્વારી સાથે પાટણના દરવાજા બાહર પૂર્વ દિશાએ મીરાને સવામ કરવા
 ગયો તે ઠેકણે જુએ છે તો મીરાના ઝોટલા ઉપર તેજ બાલણ, તેજ
 રૂપમા (જેને કેદ કર્યો છે તે) બેઠેલો દીઠો તે ઉપરથી કચેરીમા

તપાસ કરાવ્યો તો કોઠડીમાં પણ જાણે રસ્તે ચાલી આવ્યો હોય એ રીતે શરીર ઉપર તથા પગે રજ વળગેલી હતી. એવું જાણવામાં આવ્યા પછી તર્ત બાલણને મુક્ત કર્યો હતો ! ! બાલણ શક્ત મતનો હતો તેના પુરાવામાં કોઈ કહે છે કે સમશતીનું ભાષાંતર કર્યું હતું માટે તે દેવી ભક્ત હોયો જોઈએ. કવિ પોતાને મનમાનતો વિષય ગ્રહણ કરે તે ઉપરથી તેની ધર્મશ્રદ્ધાનુ અનુમાન કરવું એ બરાબર નથી માટે તેણે રચેલા સમશતીના ભાષાંતર ઉપરથી તેને શક્ત કહેવાય નહિ. તેણે રામ બાળકીલા પણ ગાઈ છે અને કૃષ્ણનો શૃંગાર પણ ગાયો છે. તેના ધરમાં નારમિંદીની ચિત્રપ્રતિમા અને યંત્ર પૂજનમાં છે તે ઉપરથી પણ તે શક્ત હોવા જોઈએ એમ કહેવાય નહિ કેમકે યોગસાધના નિમિત્ત કેટલાંક બહિઃસાધનમાં સાધક “યથામિમતધ્યાનાદ્વા” એ યોગ સૂત્રના કથન પ્રમાણે યથાર્થિ ધ્યાન કરીને સમાધિ પ્રાપ્ત કરે છે. અમને તો એમ લાગે છે કે બાલણ મૂળથીજ અદ્વૈતમતનો હશે. અદ્વૈતમતને માનનાર તત્ત્વજ્ઞાને કોઈ દેવ દેવી સાથે વિરોધ નથી હોતો પણ તે તે દેવ દેવીઓને ઇશ્વરરૂપ માનીને તે પ્રેમાસ્પદ જાણે છે. એ રીતે બાલણે રામ, કૃષ્ણ, અને દેવીના ગુણ ગાયા હશે તો પણ “બાલણપ્રભુ રઘુનાથ” એવું તેની કવિતામાં વારંવાર આવે છે તે ઉપરથી નિઃકલંક શુદ્ધ સત્ત્વમૂર્તિ રામચંદ્ર ઉપર તેની વધારે પ્રીતિ હશે એમ લાગે છે. જીજ્ઞા દેવ દેવીઓ કરતાં અદ્વૈતમતવાળા રામને બ્રહ્મચાનના ઉત્તમ અધિકારી માની તેમના પ્રતિ અપૂર્વ ભક્તિ ભાવ રાખે છે એ પ્રસિદ્ધ છે.

બાલણની લાગ દશા પછી તેમનું માહાત્મ્ય ધણું વધ્યું હશે એમ લાગે છે કેમકે તેમનાં વિષે તેમના અનુયાયી અમલકારિક વાતો કહે છે. તેમણે દાતણની ચીરીનું વૃક્ષ જનાવી દીધું, કેદમાંથી નીકળી ગયા, વગેરે. બાલણની મૂર્તિ એક પતરા ઉપર ચીતરેલી છે તેમાં તે હડ્ડીવાનબધ લગાવીને ત્રાણાયામ કરતા હોય અને યોગધ્યાનમાં નિમગ્ન હોય એમ દેખાય છે.

બાલણની સમાધિ પાટણથી ધશાનમાં બે માઈલ ઉપર હરિદર મહાદેવની નજીક છે. સંન્યસ્ત દશામાં મૃત્યુ પામેલાને દાટવામાંજ આવે છે. પણ બાલણે તો જીવતાં સમાધ લીધી હતી એમ કહેવાય છે સંન્યસ્ત દશામાં તેમનું શું નાગ રાખ્યું હતું તે જાણવામાં નથી. તેમ તે કયી સાલમાં

મૃત્યુ પામ્યા તે પણ નહીં થઈ શકતું નથી. કદાચ તેમની ઉમ્મર ધણામાં ઘણી નેતું વરસની ધારીએ અને જન્મ સંવત ૧૪૯૫ માં ધારી તો સવત ૧૫૮૫ માં તેમણે દેહત્યાગ કર્યો હોય એમ લાગે છે. પણ આ વાતને તાણી આણેલાં અનુમાન સિવાય બીજું પ્રમાણ નથી.

ભાલજી ધણા અંશે કર્યા હશે એમાં શક નથી પણ તેની કરેલી સપ્ત-શતી, કાદંબરી, નળાખ્યાન, રામનાળલીલા, ઉદ્ધવઆવગમન, ભાગવત દશમ-કંધ, ભીલડી સંવાદ, ધ્રુવાખ્યાન, અને રૂકિમણીવિવાહ, એ સિવાય બીજા અંશે હાથ લાગ્યા નથી. એ સઘળા અંશેમાંથી કોઈ અંથમા તેણે કવિનામ ધારણ કર્યું નથી એ તેના વખાણવા યોગ્ય વિનયની જાણવા જેવી નિશાની છે.

ભાલજીને ત્રણ પુત્ર હતા. તેમાંના વિષ્ણુદાસે રામાયણનો ઉત્તરકાંડ લખીને સંવત ૧૫૪૫ માં પૂરો કર્યો છે. તેના ભાઈ આદિત્યરામને નવલરામ અને અવલરામ એવા બે પુત્રો હતા; અવલરામના વૈજનાથ અને વિશ્વનાથજી. વૈજનાથના સિદ્ધનાથજી અને તેની પુત્રી શિવકુવર બે ચારવર્ષ ઉપર હયાત હતી, જેનો પુત્ર હરગોવિંદ ભાલજીના ધરનો વારસ થયો છે. આ પેઢીનામું અમને બરાબર લાગતું નથી; કેમકે ભાલજીને થયે લગભગ ચારસો વરસ થતાં આજ્યાં તેટલામાં ઘણી પેઢીઓ થવી જોઈએ; વચેની પેઢીઓ ગણત થઈ હશે એમ લાગે છે. ભાલજીના ભાઈની પેઢીઓ ઉપર પ્રમાણે ગણવામાં આવે છે પણ ભાલજીના ત્રણ પુત્રો પૈકી કોઈનો વંશ વધ્યો કે ત્રણે અપુત્ર હતા તે સંબંધી કોઈ કંઈ જાતાવી શકતું નથી. વિશ્વનાથના પુત્ર શિવનાથજી હાલ સુધી ચારંગાબાદમાં હતા એમ કહે છે. ભાલજીનો બીજો પુત્ર ભીમ નામે હશે એમ કેટલાક અનુમાન કરે છે. તેનો ત્રીજો પુત્ર ચતુર્ભુજ નામે હતો. ચતુર્ભુજે મોઢેરા પુરાણનું ભાષાંતર કાવ્યરૂપે કર્યું છે.

ભાલજીના પૂર્વજ દવે કહેવાતા પણ કથાવાર્તા કરવાના રોજગારથી ભટ્ટ ઉપનામ તેમને પ્રાપ્ત થયું હશે. ભીમભટ્ટ જેણે ઉદ્ધવના નામથી રામયણ લખ્યું છે તેજ ભાલજીનો પુત્ર હશે એમ કોઈ અનુમાન કરે છે પરંતુ તેણે લંકાકાંડ સંવત ૧૬૮૭ માં પૂરો કર્યો છે તે ઉપરથી તે ભાલજી-સુત ભીમ નજ હોવો જોઈએ એમ નહીં પણ કહી શકાય. વિષ્ણુદાસે સંવત ૧૫૭૫ માં રામાયણનો ઉત્તરકાંડ લખ્યો છે, આ વાત જેવી ભાલજીના

જન્મ સાથે મળતી આવે છે, તેવી ભીમની વાત મળતી નથી આવતી માટે બાલણનો ત્રીજો પુત્ર ભીમ તે ક્રોધે એ નક્કી કરવા જવું છે. તસિહ મેહેતાની સાથે હારમાળામાં વિવાદ કરનાર ભીમ તે બાલણનો પુત્ર એમ કોઈ કહે છે આ વાત સંભરીત દેખાય છે પણ તે પુરાવાથી સાબીત થવી જોઈએ. બાલણે સંવત્ ૧૫૪૫ માં નજાખ્યાન લખ્યું છે તે વખતે તેની ઉંમર ૫૦ વરસની હોય તો તેનો જન્મ ૧૪૯૫ માં થયો સંભવે છે. બાલણના બીજાં ગ્રંથોમાં સાચ મળતી નથી પણ તેના ઘણાં ગ્રંથો હાથ લાગ્યા પછી આ બાબત પર કોઈ વધારે અનવાળુ પડી શકશે એમ ધારી હાલ એ વિષે કોઈ નિર્ણય પર આવવાથી વિરામીએ છીએ.

કવિચરિત્ર.

નાકર.

મોટા શિવવિવાહ અને ધ્રુવાખ્યાનનો રચનાર નાકર નામે કવિ સંવત્ ૧૭૦૦ માં વડોદરામાં થઈ ગયો છે. વડોદરામાં એ કંઈ જગ્યાએ રહેતો હતો. તે કાંઈ નક્કી માલુમ પડતું નથી. કોઈ કહે છે કે એ મદનને આપે રહેતો અને કોઈ કહે છે કે એ ધડિયાળીપોળમાં રહેતો હતો એ બે સિવાયનું કોઈ વળી ત્રીજું જ ઠેકાણું બતાવે છે. એ જાતે દેશાવાળ વાણીઓ હતો. તેના પિતાનું નામ વીકાજ હતું આટલી હદીકત જે અથ ઉપરથી મળી શકે છે તે કરતા વધારે જાણવાનું કોઈ સાધન નથી માટે હાલ તો તેના જીવનવૃત્તાત સબધી વિશેષ ન જોઈતા તેના રચેલા અથોના સબધમાં જે જાણવામાં આવ્યું છે તેજ કહીએ છીએ નાકરે ઉપર કહેલા બે અથો સિવાય મહાભારત કડવાંબદ્ધ રચેનું છે જેમાંનું સભા ને ત્રિરાટપર્વ અમને મળી ચૂક્યું છે આ કવિ અથો રચી રચીને બ્રાહ્મણોને અર્પણ કરતો હતો એવા હેતુથી કે તેવડે બ્રાહ્મણો કથા કરી નિર્નાહ ચલાવે તેનું તેને પુણ્ય થાય તથા તેની કીર્તિ પણ વધે. એ રીતે શિવવિવાહ અને ધ્રુવાખ્યાન તેણે રચીને બ્રાહ્મણને આપ્યાં, પણ તે નાનાં હોવાથી કથા કરતા બ્રાહ્મણને ફાની નહિ, માટે તેનાં મોટા રચી આપ્યાં. શિવવિવાહ તથા ધ્રુવાખ્યાન બન્નેમાં એક બીજાનો ઉલ્લેખ કરેલો છે તે ઉપરથી એ બેમાં પેહેલું કયું રચાયું તેનો નિર્ણય થઈ શકે નથી, તેમ તે રચાયાની મિતિ પણ એકજ વખતી છે, માત્ર શિવવિવાહ રચ્યાની તિથિ લખી નથી પણ “કાર્તિકી મગળવાર” એમ લખ્યું છે અને ધ્રુવાખ્યાનમાં કાર્તિક સુદ ૧૧ મગળવાર એમ લખ્યું છે કાર્તિકી સંવત્ ૧૬૮૬ કાર્તિકી એકાદશી લઈ શકાય. જો એમ હોય તો સાચે રચવા માટેના બન્ને અથો તે દિવસે પૂર્ણ કર્યા હોવા જોઈએ. અને તેમ હોય તોજ એક અથમાં બીજા અથનો ઉલ્લેખ સભવે છે કવિ અથની સાલ બતાવતા “સવત્ ૫૮૬ મસત ઉપર” એમ લખે છે તેથી ૧૬૦૦ ની પછીના ગને તે વરસમાં કે ૧૭૦૦ માં કે પછી દશમત ઉપર ૫૮ જોઈશે.

૧૦૦૬ માં, એ ત્રણ સાલો સમજાય છે. તેમાં છેલ્લી સંબંધિત નથી લાગતી. પહેલી (૧૬૦૦) પણ ન હોવી જોઈએ, કેમકે જો “ ૧૬૦૦ ઉપર ” એમ લખે તો ૧૬૦૦ ઉપર કેટલામી સાલ તે લખવાનું કવિ શામાટે છોડી દે ? માત્ર વચલી (૧૭૦૦) સંભવે છે, કેમકે તે સાલ જણે કવિઓને ઉત્પત્તિ થવાનો કાળ હતો. એજ વખતમાં સામળ, પ્રેમાનંદ, અને બીજા ઘણાક કવિઓ થઈ ગયા છે. પ્રેમાનંદનો જન્મ સંવત ૧૭૦૦ ની લગભગ કલ્પવામાં આવે છે એટલે કદાચ નાકરનો પ્રસંગ પ્રેમાનંદની સાથે નહિ હોય; અને નહિજ હશે, કેમકે જો તે પ્રેમાનંદનો સમકાલીન હોત તો બીજાઓની પેઠે તેને પણ પ્રેમાનંદ પાસે તાલીમ લેવાનો પ્રસંગ આવ્યો હોત, આથી એમજ જણાય છે કે સંવત ૧૭૦૦ માં તેણે આ ગ્રંથો રચ્યા છે માટે તેનો જન્મ સંવત ૧૬૬૦-૭૦ માં હોવો જોઈએ. એ કવિના મૃત્યુ વિષે તો અનુમાન કરવાનું પણ સાધન મળતું નથી, પણ જો અમે અમારી શોધમાં સફળ થઈશું તો કાંઈ વખત પ્રગ્નને એ કવિના યથાસ્થિત ચરિત્રથી માહિત કરી શકીશું.



કવિચરિત્ર.

મુકુંદ.

નાકરની પેઠે મુકુંદનું ચરિત્ર પણ મળી આવ્યું નથી માત્ર એટલું જ. ધુનામા આવે છે કે તે યુગળી જાતનો બ્રાહ્મણ દ્વારકામાં રહેતો હતો અને તેણે દેશવાન દ નામના યોગ પુરુષ પાસેથી હિંદી સાહિત્યના અ યોગે અભ્યાસ કર્યો હતો હિંદી સાહિત્યનો તેણે સારો અભ્યાસ કર્યો હશે એ તો તેના બે અર્થો જો આ પુસ્તકમાં દાખલ કર્યા છે તે ઉપરથી પણ જણાય છે સ વત ૧૭૦૮ની સાલમાં તેણે ભક્તમાળ (બ્રહ્મચારી ૧૦૮ ભક્તોના ચરિત્રનું પુસ્તક) લખવાનો આ રત્ન કર્યો હતો પ્રથમ તેણે કમીરને સંપત્તિ શ્રેષ્ઠ માનીને તેનું ચરિત્ર લખ્યું છે કમીરને તે પોતાની માળાનો મેર કરીને વણવે છે, અને હિંદુ તથા મુસલમાન બન્નેને સમાન રીતે રીઝાવનાર કમીર સરખા મહાશયીને એવી ઉપમા પડે પણ છે ગૌરખચરિત્ર એ આઠમો મણકો છે બીજા પણ મણકો હશે પણ તે હજી મળી આવ્યા નથી સ વત ૧૭૦૮માં તે અથ રચવા જોટલી શક્તિ ધરાવતો હતો માટે તેનો જન્મ સ વત ૧૬૬૫—૭૫ માં હશે એમ અટકળી શકાય છે અને તેથી વડોદરામાં બ્યારે નાકર કવિ અર્થે રચતો હશે ત્યારે દ્વારકામાં મુકુંદ કવિ ભક્તમાળ જનાનતો હશે એમ લાગે છે અસ્તુ મુકુંદ કવિ પોતાની શક્તિ તથા ગુરુનું નામ પોતાના કાવ્યમાં આપે છે પણ પિતા માતા સબધી કાઈ ઇશ્વરો કરતો નથી યુગળીઓ રણુછોડજીના પૂજારા છે તેથી તે દેવની શ્રદ્ધા તેને વિશેષ હશે, કેમકે પોતાના અંતમાં રણુછોડજીનું નામ તે ઘણી વખત મોલે છે આ કવિના મરણની સાન મળી આવી નથી આ પુસ્તકમાં છેવટે દયારામ તથા ગિરિધર કવિના અર્થે દાખલ કરેલા છે તે બે કવિના ચરિત્ર પાછળ તેમના અર્થે આપી ગયા છીએ માટે અહીં આપ્યા નથી

ગ્રંથવિવેચન.

જૂના કવિઓમાંથી જેનાં પુસ્તકો હાથ લાગી શક્યાં છે તેમાંનો બાલણ એક છે. બાલણ સંસ્કૃત ભાષામાં નિપુણ હતો એ તેના યથો ઉપરથી જણાય છે. એણે રચેલાં યથોમાંથી રામબાળલીલા, ઉદ્ધવઆવાગમન, રૂઝિમણીદરણ અને નળાખ્યાન એ ચાર યથો આ પુસ્તકમાં દાખલ કર્યા છે. બહુધા ભાસણે સંસ્કૃતમાંથી પદ્યમય ભાષાતર જેવા કરેલા યથોમાંથી નળાખ્યાન, સપ્તશતી અને કાદંબરી એ જાણવામાં છે તેમજ રૂઝિમણીદરણ પણ ભાગવતમાંથી ભાષાંતરરૂપે ગ્રહણ કર્યું હોય એમ જણાય છે, પણ આ પુસ્તકમાં દાખલ કરેલાં પેદેલાં યથો જે રામબાળલીલા અને ઉદ્ધવઆવાગમન તે સંસ્કૃતનું ભાષાંતર હોય એમ દીસતું નથી. એ સ્વતંત્ર રીતે લખેલાં બન્ને યથો કવિની ઉત્તમ વર્ણનશક્તિ બતાવી આપે છે. રામ સરખા ઉત્તમ પાત્રની બાળલીલા જેવી રીતે વર્ણવવી જોઈએ તેવી રીતે કવિએ વર્ણવી છે, એટલુંજ નહિ પણ મનુષ્યસ્વભાવનું, બાલ્યાવસ્થાનું ઉત્તમ ચિત્ર આપવામાં પણ તેણે ઓછી નિપુણતા બતાવી નથી. રામબાળલીલાનું વર્ણન દીવાળીબાઇએ કરેલું છે તે, જેટલું સાદુ હોઈને ચિત્ર વેધક છે તેટલુંજ આ અલંકૃત હોઈને મનોહારિ છે. કસાયલા કવિની કલમથી જે લેખ લખાય છે તેમાં શું વિશેષ હોય છે તે જોવાનો આપણને અહીં એક સારો પ્રસંગ મળે છે. આ વર્ણન બાલણે પદરૂપે કર્યું છે અને તે પદ પણ એવાં કે જે શ્રદ્ધવાદની સાથે ગાવામાં કામ લાગે. કેટલાક પદ વાંચના તાળને અનુકૂળ પડે એવાં પણ છે. જુઓ પદ ૧૦ સુ' તેમાં લખે છે કે,—

“શીશ સાંકડે રાખીને, ધાલે માથે ચાક,
વળી ધુધરીઆળી જોણીને, માથે મોતી લાગ;
મૈયા લાલને શણગારે, ચાલો જોવા જઈએ.”

જુઓ પદ ૧૨ સુ.—

“ મૈયા ખાવરી થઈ રે, મૈયા ખાવરી થઈ;
 પ્રભુને લૂગડે લપેટયા, લાલ દીઠા નહિ રે,
 મૈયા ખાવરી થઈ ”

ધસાદિ એમા પદોની ધાટીજ માત્ર વખાણવા લાયક છે એમ નથી.
 વર્ણન પણ તેવુંજ છે. ૫૬ ૧૫ મામાં બાળકને શાંત કરવા સંબંધી સ્વભાવ-
 વર્ણન કરતાં કવિ લખે છે કે,—

“ કડું થાપટ થાપટ પાણુ, કડું થાપટ થાપટ પાણુ;
 રમો રમો રધુબા રામ, કડું થાપટ૦
 થાપ્યા બ્રહ્મા થાપ્યા શંકર, થાપ્યા નિગમ ચાર. ૧
 વિશ્વાવસુ ને વસુધા થાપી, કાઈ ન પામે પાર;
 કડું થાપટ૦ ૨

ધસાદિ વાંચનારને તરતજ સમજાશે કે એ વર્ણન બાળલીલાને કેવું
 તાદૃશ બતાવી આપનારું છે. આ ઉત્તમ અને વત્સલ રસથી પરિપૂર્ણ ગ્રંથ
 અમને પૂરો મળી શક્યો નહિ એ માત્ર શોચનીય છે.

ઉદ્ભવઆવાગમન એ પણ રામ બાળલીલાના જીવેજ સુંદર ગ્રંથ છે.
 ઉદ્ભવ ગોકુળમાં આવ્યા પછી ગોપીઓ તેમને પ્રશ્ન કરવા માંડે છે ત્યાંથી
 એનો આરંભ થાય છે, અને તેમાં ગોપીઓ, રાધા તથા પશોદા વગેરેના
 મનોવિકાર વર્ણવી બતાવ્યા છે. “ કુબળા ઉપર પ્રીતિ કરીને અમને વીસારી
 મૂક્યાં ” એ વર્ણન કરતાં કવિએ કાંઈક પરકીયાખંડિતાનું સ્વરૂપ વર્ણવ્યું છે.

ત્રીજો ગ્રંથ રૂકિમણી હરણ છે તથા ચોથો નળાખ્યાન છે. આ બે ગ્રંથો
 વિશે વધારે બોલવા જેવું નથી; કેમકે તે ધણે અંગે બાષાંતરરૂપ છે. કેવળ
 બાષાંતર છે એમ નથી તેમ વિષય માત્રનું ગ્રહણ કરીને પ્રેમાનંદની પેઠે
 સ્વકલ્પનાથી વિસ્તાર કર્યો છે એમ પણ નથી. કેટલીક જગોએ સંબંધ મેળવી-
 ને મૂળ ગ્રંથના શ્લોકનું વર્ણન પડતું મૂક્યું છે, કેટલીક જગોએ મૂળમાં નહિ
 તેવું સ્વતઃ કલ્પિત લખાણ પણ કર્યું છે, તેમ કેટલીક જગોએ શ્લોકનું શબ્દશઃ
 બાષાંતર પણ છે પરંતુ એકદરે તેને બાષાંતરરૂપજ કહેવું ઠીક પડે છે,
 કેમકે ધણો ભાગ તેવું છે. રૂકિમણીહરણના કડવા ત્રીજામાં, રૂકિમણીએ મો-
 કસેલો બ્રાહ્મણ કૃષ્ણની પાસે ગયો પછી કૃષ્ણ તેને સમાચાર પૂછે છે. તે વર્ણવતાં

કવિ શું લખે છે તે જોવાથી અમલ મેળવ્યા સિવાય પણ વાંચનાર બધી શ-
કશે કે એ બાપા અને ધાટી સરકૃત ઝયોની છે. તે લખે છે કે—

“ ધર્મસ્થાનક ધરોછો, દૃઢ આવે સંતોષ;
લૌલુપ્યપણું છાંડે નહિ, વિપ્રને મોટા દોષ;
યથા લાભ સંતોષ વર્તે, તજે નહિ નિજધર્મ;
અખિલ કામના તેહની, પોહોચે પાળતાં નિજધર્મ.

ઇત્યાદિ. રૂકિમણીહરણ પાછલા બે ઝયોની પેઠે પદબધ નથી, પણ
કડવાબધ છે, અને તે કડવામા પ્રાસાનુપ્રાસ વગેરેની રચના પણ ઠીક
કરી છે. જેમ,—

“ પ્રહાર સાલે, રૂધિર આલે, વીર ઝાલે શીશને;
યોધ બળિયા, ભૂમિ ઢળિયા, બાણે બળિયા ઇશને;
થયા ખોડા, પડયા ઘોડા, કર્યા બોડા હજધરે;
છાંટ નાસે, પ્રહાર તાસે, પેર પાસે, શી કરે.
શૂર સાથી, હણ્યા હાથી, ભરે ભાથી, બાણુની;
ભીડ ભારી, મહી સારી, પાગ પસારી, પ્રાણુની. ”

ઇત્યાદિ (કડવું ૯ મું).

રૂકિમણીહરણ ત્રેમાનંદ કવિએ પણ ભાગવતમાં લખેયું છે, પણ તે
અપૂર્ણ હોવાથી રૂકિમણીને કૃષ્ણ લેઈ ગયા તે પ્રસંગ તેના શિષ્ય સુંદરે પૂરો
કરેલો છે. આ બે મોટા કવિઓના એકજ વિષયના ઝયોને પડછેનાખી દોઢા
આપવાનું કામ અમે રમણ વાચકને માટે રહેવા દેઈએ છીએ.

નળાખ્યાન નિમે પણ એજ પ્રમાણે છે, એટલે તે જાને કવિએનું લખેલું
છે ત્રેમાનંદનું નળાખ્યાન તો સુપ્રસિદ્ધ છે એટલે તે નિમે કાંઈ કહેવા જેવું
નથી. આ અંધ પણ વાચનાગ્ને પ્રત્યક્ષ છે મહાભાગ્યમા વ્યાસ મહાત્માએ
લખેલા નળાખ્યાનનું આ અમે પાછળ કહ્યું તે પ્રકારનું આપાંતર છે, એ નીચે
આપેલા થોડા નમુના ઉપરથી વાચનાર બધી શકશે—

નળાખ્યાનના આરંભના નમુનું વર્ણન કરતાં વ્યાસ લખે છે કે—

અતિષ્ઠન્મનુજેન્દ્રાણાંમૃદ્ધિદેવપતિર્યથા ।

ઉપર્યુપરિસર્વેપામાદિત્યદ્વતેજસા ।

ભાષણુ તે જગોએ કષ્ણે છે કે,—

કીર્તિવંત બળવાન હરીશો, નળનામે રાજન;
તેના ગુણુ અમિ કઈ પેરગાઈ, ઈંદ્ર જેવો મતિમાન.
તેજે તો તિ સૂર્ય સરીખો, પૃથ્વીપતિનું પામ્યો માન;
બ્રહ્મણ્યોવેદવિચ્છૂરોનિપદેપુમહીપતિઃ ।

પ્રાક્ષણુને અતિદાન દેતો, નામ હવું દાતાર;
દયાવાન નવ રાય છિં, વેદનો પામ્યો પાર.
અક્ષપ્રિય.સત્યવાદોમહાનક્ષૌહિણીપતિ ।

શૂર સાચો તપસ્વી છિં, ઘુત વિદ્યા સમજિ પ્રાણુ;
સત્યવાદો સેનપતિ છિં, કો કરિ ગુણુ વિખ્યાણુ.
ઈન્દ્રિયોત્તરનારીણામુદાર સંયતેન્દ્રિય ।

સ્વરૂપ સુંદર જોઈને, કામની વાધિ કામ;
ઉદાર મનનો રાયજી, જેવા રધુવર રામ.

રક્ષિતાઘન્વિનાંશ્રેષ્ઠઃસાક્ષાદિવમનુઃસ્વયમ્ ।

શરણાંગતનું રક્ષણુ કરતા. પુરૂષ છિં પુણ્યવાન;
ધનુષ્યધરમાં મનુ જેવો, નળરાજ બળવાન.

સોળમા અધ્યાયમાં, બીમ રાજાએ દમયંતીને અને નળને શોધવા મોકલેલા પ્રાક્ષણુમાંનો એક સુદેવ નામે પ્રાક્ષણુ મુગાડુના દેશમાં જઈ ત્યાં દમયંતીને મળ્યો છે. તે પ્રસંગનું વર્ણન કરતાં વ્યાસ તથા ભાણુ શું લખે છે તે નીચે આપ્યું છે,—

યયેયંમેપુરાદ્દૃષ્ટાત્યારૂપેયમંગના ।

પૂર્વે જેવી જોઈ દમયંતી તેના જેવી રૂપવાન;

રુતાર્થોસ્મ્યદ્યદ્દેષ્માંલોકકાન્તામિવશ્રિયમ્ ।

૮

(એનો અર્થ બાપાતરમાં નથી)

પૂર્ણચંદ્રનિમાંદયામાંચારુત્તપયોઘરામ્ ।

પૂર્ણિમાના ચંદ્ર જેવું, મુખ દિસે ગુણવાન.

૯

સુંદર વર્ણવાળી દમયંતી આ, સ્તન ભારે નમંતી;

કુવંતીપ્રભયાદેવીસર્વાવિતિમિરાદિશઃ ।

૧૦

ઉજ્જહ કરતી ચહુ દિશામાં, દમયંતી મતિવંતી. ૧૦

પૌર્ણમાસીમિવનિશારાહુગ્રસ્તનિશાકરામ્ ।

અહુલુકેરી રાત્રી છે, પતિ ચંદ્રથી થઈ મલીન.

પતિશોકાકુલાંદીનાંશુષ્કસ્ત્રોતાંન્દીમિવ ॥

૧૧

વિધ્વસ્ત્રપર્ણકમલાવિત્રાસિતવિહંગમામ્ ।

હસ્તિહસ્તપરામૃષ્ટાંબ્યાકુલામિવપદ્મિનીમ્ ॥

૧૨

અન્દી નદી તથા કમળવાળી તક્ષાવડીની ઉપમા આપી દમયંતીને વર્ણવી છે. બાલજો તે સઘળાને ઠેકાણે માન એટલુજ લખ્યું છે કે,

પુષ્પ ખરિયાં વૃક્ષનાં, તેવી નારી દીસે દીન.

૧૨

એવી રીતે ઘણે ભાગે બાપાંતર જેવું, કેટલીક જગોએ બાપાંતર છોડી દીધેલું, કેટલીક જગોએ મૂળનો અર્થ બદલી નાખેલો, કેટલીક જગોએ મૂળમાં નહિ તેવો વધારો કરેલો, એવી રીતે બાલજો અપૂર્વ નજાખ્યાન લખ્યું છે. મૂળ અથ સાથે બધું નજાખ્યાન સરખાવીએ તો ઉપર કહ્યું તેવું જ જણાશે તથા પિ કવિએ તેની સંખ્યા ઘટના એવી કરી છે કે ક્યા શું છોડ્યું છે અને ક્યાં શું વધાર્યું છે તે સૂક્ષ્મ અવલોકન કર્યા વિના ધ્યાનમાં આવે એવું નથી. કવિનો મત કદાચ એમ હશે કે સમૃદ્ધ અથોમાથી જે વિષય પ્રાકૃતમાં લાવવા તેના મૂળ કથાભાગમાં કાર્થફરફાર ન કરવો, અને તેથીજ કદાચ પ્રેમાન દે દમયંતીના સ્વયંવરમાં જે રમમય વર્ણન કરી શ્રોતાઓને હમાખ્યા છે તેનો કપોળ કટિપત ભાગ આ કવિએ લખવો દુસ્ત નહિ ધાર્યો હોય.

આ નળાખ્યાન કવિની બીજીવારની કૃતિ છે. પ્રથમ તેમણે જે નળાખ્યાન લખ્યું હતું તે કાષ્ઠ લેઈ ગયું અને તેણે પાછું ન આપ્યું ત્યારે આ ફરી લખી દાદયુ છે. કવિની પ્રથમ કૃતિ આના કરતા કદાચ વધારે સુંદર હશે એમ અનુમાન થાય છે કેમકે ઉત્સાહના પેહેલા તરંગનું તે કાર્ય હતું. આ વિશે કવિ નળાખ્યાનને છેવટે લખે છે કે,—

“ નાગર માટે શ્રમ દુવેળા, કવિને કરમે લાગ્યો જ;
ધ્રુવાખ્યાન ને નળાખ્યાન બે, પુનરપિ કરી અનુરાગ્યો જ.
ગાંધીને કંવું મરી માટે, મૂર્ખ જાણે નહિ મરીની ખોટ જ;
ગુરુકૃપાએ કવિતા સાગરમાં, આવે અંથરૂપી ભરતી ઓટ જ. ”

છત્યાદિ.

આ કવિની ભાષામાં આજના કરતાં કાંઈક ફેરફાર દેખાય છે. છે, કરેછે, તે, હવે, અમે, વગેરેને બદલે છિં, કરિછિ, તિ, હવછ, અમિ, વગેરે રૂપ લખ્યાં છે.

ભાલજી પછી નાકર કવિકૃત શિવવિવાહ અને ધ્રુવાખ્યાન આ પુસ્તકમાં દાખલ કરેલા છે. નાકર જાતે વાણીઓ હતો તથાપિ તેની કવિતા ઠીક છે. શિવવિવાહ અને ધ્રુવાખ્યાન ધણી કવિઓએ લખેલાં છે તથાપિ નાકરે તે વિસ્તારથી વર્ણવીને મોટાં કર્યાં છે. સંસ્કૃતમાં પાર્વતીપરિણય નામે પુસ્તક છે, તેમજ કુમારસંભવ કાવ્યમાં પણ શિવવિવાહનો પ્રસંગ છે, તેના જેવું તો આ નથી તથાપિ કેટલીક જગ્યાએ પ્રસંગ ઠીક વર્ણવ્યા છે. જો કવિએ હજીપણ એને વિસ્તારી રસમય કરવા ધાર્યું હોત તો બન્ને વિષયોને તે સુંદરકાવ્ય રૂપે વર્ણવી શકે એવા એ કૃણદ્રૂપ વિષય હતા. પતિની આરા ન માનવાથી સતીનો નાશ થયો, અને પતિભાવ ચિત્ત રાખવાથી પાર્વતીને શિવ સરખા પતિ મળ્યા, એ બોધ શિવવિવાહમાંથી મળે છે. દૃઢ નિશ્ચયનું કેટલું મોટું બળ છે, તથા સદાચારથી અને પ્રશ્નરમ્યિતથી અનુપ્પ કૃતિ હૃદયસ્પર્શક બની શકે છે તે આપણને ધ્રુવાખ્યાન શીખવે છે.

આ પુસ્તકમાં ત્રીજા મુકુંદ કવિના ગોરક્ષ તથા કબિરચરિત્રના બે અંશ દાખલ કરેલા છે. મહંદર નામે યોગીના શિષ્ય ગોરક્ષનાથની ચમત્કારિક ઉત્પત્તિ તથા ગુરુ શિષ્યના યોગસિદ્ધિ સંબંધી ચમત્કારનું વર્ણન આ અથમાં

છે. આ અંથ કહવાળદ છે. કળીરચરિત્રમાં કળીરની અનેક રીતે કહેવાતી ચમત્કારિક ઉત્પત્તિ, કળીરની દહતા, તેની એક નિષ્ઠા, તેનું જ્ઞાન, તેનું મહા-ત્ત્વ, તેની ચમત્કારિક યોગસિદ્ધિ વગેરેનું વર્ણન છે. કવિની કવિતા સારી છે. બાપામાં કોઈ કોઈ જગોએ હિંદુસ્તાની ઢંગ દાખલ કરી દીધી છે. કળીરચરિત્રમાં કેટલાંક કવિત હિંદી બાપામાં છે તે ઘણાં સરસ છે તથા તે ઉપરથી વાંચનારને સહેજ માલમ પડે છે કે મુકુદે હિંદી બાપાના સાહિત્યના અથોનું સારું અધ્યયન કર્યું હોવું જોઈએ.

નવમો અંથ દયારામકૃત ભાગવતાનુક્રમણિકા છે. ભાગવત અંથ જ્ઞાન, ભક્તિ, અને પૈરાગ્ય ત્રણેનો બોધ કરનારો પ્રમાણ્યુત્ત ઉત્તમ અંથ છે, એ સર્વ કોઈને વિદિત છે. એ ભાગવતમાં જે તત્વ સમાયલું છે તેનાં મુખ્ય બેતાળીસ પ્રકરણ પાડીને તે દરેક પ્રકરણમાં શું શું વર્ણાયું છે તે પ્રથમ કથા પછી દરેક પ્રકરણમાં કયા રકઁધના કેટલા કેટલા અધ્યાયનો સમાવેશ થાય છે તે કહ્યું છે તે પછી પ્રત્યેક રકઁધના અધ્યાય તથા તે અધ્યાયની કથાને, સંક્ષેપમાં નિર્દેશ કરી બતાવ્યો છે. આ અંથ જેમણે ભાગવત જાણ્યું હોય તેમણે તે તે કથાઓ સ્મરણમાં રાખવા ને બહુ ઉપયોગી છે. પાછલાં પુસ્તકમાં આપણે હરિદાસકૃત ભારતની અનુક્રમણિકા જોઈ છે તેના જેવી આ છે; ફેર માત્ર એટલો કે હરિદાસે અધ્યાયવાર અનુક્રમ બતાવ્યો નથી અને દયારામે બતાવ્યો છે.

બીજો અંથ કૃષ્ણજન્મખંડનો ગરબો છે. એમાં કૃષ્ણના જન્મ-થી આરંભીને કૃષ્ણ બાળગ્રીલા અને કૃષ્ણચરિત્ર સંક્ષેપમાં ગાયું છે. દયારામભાઈએ ઘટક પદ અનેક કરેલાં છે, તેમાંથી કેટલાક સારાં સારાં પદ પણ આ પુસ્તકમાં દાખલ કરેલાં છે.

દયારામ પછી ગિરિધર કવિકૃત તુલસીવિવાહ અને પદ એ દાખલ કરેલાં છે. જલધરની સ્ત્રી વૃદ્ધા એજ તુલસી છે. એ તુલસી અવંતીના રાજાને ત્યાં પુત્રી થઇને અવતરી તથા વિષ્ણુમગવાન સાથે તેનો વિવાહ કર્યો એ સંબંધી વર્ણન એ અંથમાં છે. એ વિવાહ ગિરિધર કવિએ અતિ સુંદર વર્ણવ્યો છે. વિષ્ણુની જનમાં નારદ વેદીશાળિયા, દેવો જનનક્યા, અને વરના તરફથી સ્ત્રીઓમાં પાર્વતી આગેવાન, ઇત્યાદિ વર્ણન રમૂજ આપે તેનું છે. ગિરિધરનાં પદોમાં કેટલાંક તો હિંદોળાનાં કીર્તન છે જે

હિ દોળાના પ્રસંગમા ઓઝોવોમા ગાવાને કામ નાગે એસા છે, તથા બીજા
કેટલાક હિંદુસ્તાની કે હિંદુસ્તાની પદો તરફ જોતા એમ લાગે છે કે એ
પદ ગિરિધર કવિએ કવિતાની પરિપક્વ અવસ્થાએ કરેલા હશે, કેમકે તેમા
જે જે અવધાર આપી વર્ણન કરેલું છે તે તે મનને ચમત્કાર ઉપજાવે એવું છે.

આ રીતે ચાર ભાવણના, જે નાકગના જે મુકુદના, ત્રણ દયારામના
અને બે ગિરિધરના, મળીને તેર પુત્રકો આ કાવ્ય અથવા સંગ્રહેલા છે દયા-
રામના તથા ગિરિધરના પદ એ પણ એક જાદુ જૂદું પુત્રક ગણી લીધેલું છે
આ સંગ્રહથી જૂદા જૂદા કવિઓ ૧૧ જૂદી જૂદી કાવ્ય-નલ્લી એકત્ર જોવાને બ-
ની આનશે અને રમગીતે તેમાથી કાઠ અપૂર્વ આનંદ પ્રાપ્ત થશે

॥ श्रीजगदीश्वरायनम ॥

भालणकृत

रामवाळलीला.

पद १ लुं.

- थया भगण तेज भकाश, ऐ ३५ कुणु कणे;
अवनिकारणु श्रीअविनाश, भहा३५ कुणु कणे. १
- किरीट मुकुट शिर सार, ऐ ३५ कुणु कणे;
शोभे दिनकरनो जणकार, भहा३५ कुणु कणे. २
- शोभे भृगभट तिलक ललाट, ऐ ३५ कुणु कणे;
सुद अष्टमी सोभनो घाट, भहा३५ कुणु कणे ३
- शोभे अणुजनेणु विशाण, ऐ ३५ कुणु कणे;
ભરી ભૂકટી તે ધનુષ્ય આકાર, ભહા૩૫ કુણુ કણે. ૪
- મકરાકૃત કુડળ કાન, ऐ ३५ कुणु कणे,
अग धड्डु हणदर वान, भहा३५ कुणु कणे. ५
- शोभे लाल भवाणी अधूर, ऐ ३५ कुणु कणे;
હામ્ય વદનમા અમૃત પૂર, ભહા૩૫ કુણુ કણે. ૬

૧ મગજ-મગજરૂપ અનનિકારણુ-પૃથ્વીના કારણરૂપ કે પૃથ્વીમાં
કારણરૂપ. ૫ મકરાકૃત-મગરના જેવી આકૃતિવાળા અગ ઈન્-તેના
ધડ્ડુ સરખા અગ ઉપર હળદર ચોળેલી હતી.

૬ લાલ પ્રવાળી-પગ્વાળા જેવા કે કુપગો જેવા લાલ. અધુર-અધર-
ઓર

- નાસિકા શુદ્ધ શુકની ચંચ, એ રૂપ કુણુ કળે; ૭
 ઝળકે હીરાકણીશા દંત, મહારૂપ કુણુ કળે.
 ભૃગુલાચ્છન કૌસ્તુભ હાર, એ રૂપ કુણુ કળે; ૮
 ઉર હાર સહિત શાણગાર, મહારૂપ કુણુ કળે.
 શુદ્ધ રાખ સરીખી કોટ, એ રૂપ કુણુ કળે; ૯
 જાણીએ અધર્મ ઉપર દોટ, મહારૂપ કુણુ કળે.
 પેટ પોયણી કેસરીલંક, એ રૂપ કુણુ કળે; ૧૦
 કશ્યાં પીતાંબર પીળે રંગ, મહારૂપ કુણુ કળે.
 જઘા કોમળ કદળી પાય, એ રૂપ કુણુ કળે; ૧૧
 જેમાં મુનિઓનાં મન લલચાય, મહારૂપ કુણુ કળે.
 કર આણુદંકકણુ પાણુ, એ રૂપ કુણુ કળે; ૧૨
 શંખ ચક્ર ગદા અંબુજ જાણુ, મહારૂપ કુણુ કળે.
 ચરણે ચિન્હ પડ્યુ સંજ્ઞાત, એ રૂપ કુણુ કળે; ૧૩
 ધ્વજ ચર્મ ને પદ અકુંશ, મહારૂપ કુણુ કળે.
 માતા દખી થયાં દિગ્મૂલ, એ રૂપ કુણુ કળે; ૧૪
 જવ ઓળખ્યા ગરુડારૂલ, મહારૂપ કુણુ કળે.
 મણુ ભાગીએ મનની જાંત, એ રૂપ કુણુ કળે; ૧૫
 રઘુસાહ ખેલવાની ખાંત, મહારૂપ કુણુ કળે.
 તતસાણુ થયા લઘુરૂપ, એ રૂપ કુણુ કળે; ૧૬
 ધાણી ભાલણુના સુરભૂપ, મહારૂપ કુણુ કળે.

પદ ૨ જી.

કરે સ્તુતિ કૌમલ્યા માત, આગે તપ તપ્યાં વિખ્યાત;

૧૨ આણુદંકકણુ-અનંત દંકણુ (રક્ષા માટે). કર અને પાણુની પુનરુક્તિ છે. અંબુજ-કમળ. ચર્મ-દાલ.

- જે પૂરાણ પ્રેમ અખંડ, સચરાચર સકળ પ્રજાંડ. ૧
- જે ભૂમિતાણા ભૂપાળ, કેમ માનું હું નાનુ બાળ;
તારી માયાએ ભૂલે અભાય, ગુણ નેતિ નેતિ કરી ગાય. ૨
- શિવ સનકાદિક ધ્યાનમાં ધ્યાય, જેની માયામાં સહુ ભૂલાય;
મુને અચરજ અદ્ભુત થાય, મુખકુ જોઈ મન હરખાય. ૩
- વિશ્વભર તને શું ધવાકું, જડતકર્ત્તાને શું રે રમાકું;
માતા શ્રમાકાર થઈ જ્યારે, મેલી વૈષ્ણવી માયા ત્યારે. ૪
- હંઆ હંઆ સુણતાં જાગી, ધણી ભાલણની ત્રાંતિ ભાગી.

પદ ૩ જી.

- રાજ દાને વધાઈ, પ્રભુ પ્રગટયા છે ઘરમાંઈ. દેક.
- તતક્ષણ ત્રબાણુ વાગ્યા ઘડિયાળ;
ચરણ ચોંપે ચતુરા કર મોતીની થાળ. રાજ દાં ૧
- ધીનકિત ધીનકિત મૃદગ બાજે, ગુણકા કરતી ગાન;
કનકપાત્રમાં ઘૂત ભરીને, આખ્યાં ભૂમિદાન. રાજ દાં ૨
- કુંકમકેશ પૂર્યા સાચિયા, આંગણે ફેળના થભ;
તરીઆ તોરણ બાંધ્યાં બારણે, થઈ રહ્યો નાટારંભ. રાજ દાં ૩
- નવપદ્મવ ફળી રહી પૃથ્વી, દિનકર તેજ અપાર;
સૂત સનકાદિક આર પ્રજ્ઞાદિક, વેદ વદે મુખ ચાર રાજ દાં ૪
- પવન પાવક અતિ ઉજ્જ્વળ, જ્વિનકર તેજ અપાર;
સુર કારણસાર અવતરિયા, સંકટ હરવા ભૂમિભાર. રાજ દાં ૫
- બાણા જોધી જુગતે તોડયા, જન્માક્ષર જોવરાય;

૧ તતક્ષણ ઈ—તત્કાળ ત્રબાણુ (નગારાં) અને ઘડિયાળ વાગ્યાં.
અને ચતુરા (સ્ત્રીઓ) કરમાં મોતીની થાળ લેઈને ચોપથી ગરણ ઉપાડતી
હતી—(ઉતાવળી આવતી હતી.)

૫ પાવક—અગ્નિ.

પળમાં પરાક્રમ એવું ભાસે, તત્સણ ત્રિભુવન રાય. રાજ દો ૬
 ભૂપતિ કે'છે જીઓ વળી, નિરમો એવું નામ;
 રોમ રોમ વ્યાપી રહ્યો છે, મહારાજવસોચન રામ. રાજ દો ૭
 રૈયત સહુકો જોવા આવે, દશરથજીને દાર;
 દેહે આદર વેંચે સાકર, રાણુગાર્યા સહુ બાળ. રાજ દો ૮
 નગરનિવાસી જોવા આવ્યાં, નાનાં મોટાં વૃદ્ધ બાળ;
 એ મુત બાળક સખ જુગ પાળક, કહે ભાલણુ ભય હરનાર. રાજ દો ૯
 પદ ૪ થું.

હેલી હીડો હીડો મારા લાડકડા લઘુ વેશ, રૂડા રામને તેડે. ટેક. ૧
 કાળો છે પણ કળ્યો ન જાય, નૌતમ નવલે રગ;
 નીલમણિશો શોભે છે રાઘવ, કૌસલ્યા આછંગ. હેલી હીડો ૨
 બદીજન બારણીએ બોલે, જયક જે જે વાણ;
 લૂણ ઉતારે માવડી, ત્યાં દશરથ દે છે દાન. હેલી હીડો ૩
 મહીમંડળના મુનિ સૌ આવ્યા, મળુને નામે પાગ;
 રાયે તો તપ પૂરણ કીધાં, આખી અવધનું ભાગ્ય. હેલી હીડો ૪
 મુખકું જોતામાં મોહ પામે, મનકું ગળ્યું અમારું;
 સર્વ કળાએ શોભે શ્રીવર, કોદિ કામ આવારું. હેલી હીડો ૫
 માનનીઆ મોતીએ વધાવે, સજીને રાણુગાર;
 ભાલણુમણુ રઘુનાથ મહારો, મુક્તિનો દાતાર. હેલી હીડો ૬

પદ ૫ મું.

એવા દશરથના બાળ, લાલ પારણે મૂંઝે;
 શામસ્વરૂપ દેખીને, મહારૂં અગ કૂલે.

એવા દશરથના બાળ ૧

૭ રાજવસોચન—કમળનેત્ર.

૨ નીલમણિ—કાળો મણિ. ૪ અવધ—અયોધ્યાપુરી.

મૈયા ઢળકતી ઢળકતી તાણે દારી, રહ્યા સૂત સનકાદિક કર જોડી;
હવે મૈયા હાલડું ગાશે ને મનમાંથી હસે, વળી શેષ ને શારદા ગ્રહેવા ધસે.

એવા દસરથના બાળ ૨

મૈયા હાલો હાલો મુખે હાલ કહે, વળી શ્રુતિ ને વેદ જેને કંઠે રહે;
અદપડિયાળી આંખડી મીંચીને ઉઘાડે, બાળક બહાર કાઢીને મૈયા પોઢાડે.

એવા દસરથના બાળ ૩

ખાંતે ધાવે ખેલણી, વળી પડી રહે મૂકે;

એવા રમતા રામનામ, શામ ના ચૂકે.

એવા દસરથના બાળ ૪

ઝડપ નાખેજ રમતે તો, પાયેવતી તોડે;

કહે ભાગ્યશુ રામ મહારો, જનમથકી છોડે.

એવા દસરથના બાળ ૫

પદ ૬ કું.

રામ રંગે રીખે એવા કૌસલ્યા કુંવર, લાલા રંગે રીખે ટેક. ૧

છબ છબ કરતા છેડા પલ્લવે, પાયે ચાવે ચતુર

ચાર મળીને ઉઘાડા કાપે રે. રામ રંગે ૨

કર ગ્રહીને લાવે કૌસલ્યા, પરસાળે મેલે;

ગોત્રજ માનો ધૃતદીવડો, તે મૂડીમાં ધાવે. રામ રંગે ૩

૨ ગ્રહેવા ઈ—શેષ અને શારદા રામને લેવાને (રમાડવાને) ધસે છે.

૩ શ્રુતિ ને વેદ—(પુનરુક્તિ) અદપડિયાળી—અર્ધ ઉઘાડી.

૪ ખેલણી—ધાવણી મૂકે—છાનામાના શામ—સ્વામ—રામ.

૫ ઝડપ ઈ—રમતા રમતા ઝડપ નાખે.

૨ રીખે—રખડે—રંગે. પાયે ઈ—રામ પગેરે ચારે કુંવર પગે ચાલે અને ઉઘાડા ધ્રુજે.

સુમિત્રા તો લાવે શેલડી, બાળકને આપે;
 કટકા તો કોરાણે ફેંકે, પાળી લઈ આવે રે. રામ રંગે ૦ ૪
 ઘૂઘરા ઘસે ને ખડખડ હસે, ત્યારે બોધ કરે માતા;
 બાલપણને બલિહારી, બળ શકર વિધાતા રે. રામ રંગે ૦ ૫
 ઘૂઘરા ઘમકે અતિ ઘણા, ચમકે ને ઉતાવળા ચાલે;
 પગતણી જે કોમળ આંગળીઓ, ચાણીઆરે ઘાલે રે. રામ રંગે ૦ ૬
 અતિ આકુળિત થઈને રે મૈયા, બારણીએ બેસે;
 રાયતણા મસ્તાના મેગળ, તેના વચ્ચે જઈ પેસે રે. રામ રંગે ૦ ૭
 અતિ અડપલા કુવર આપણા, કહો દિન કેમ જશે;
 ભાલણુપ્રભુને પકડી બાંધ્યા, મેમને પાશે. રામ રંગે ૦ ૮

પદ ૭ મું.

દેવ ડગલાં ભરે, પ્રભુ પગલાં ભરે. ટેક. ૧
 ડગમગ કરતાં પગલાં ભરતા, ઉતાવળા ચાલે રાજકુમાર;
 લથડતા સિ હાસન જાલે, બીતઁ અપરમપાર. દેવ ૦ ૨
 સિ હાસન મૂકાવે રાજા, છૂટા મૂકાવે હાથ;
 થરથર ધ્રુજે કાઈ નન સૂઝે, ઝાલી રહે કોઉ સાથ દેવ ૦ ૩
 આફણિયે વળી ઊભા થાયે, ઉલાળે અલંકાર;
 સદાએ અર્ધાગે કમળા, શો કરશે શાણગાર. દેવ ૦ ૪
 મન માન્યા મસ્તાના ચાલે, જેમ મા'લે માત ગ;
 ભાલણુપ્રભુ રઘુનાથ મારો, સદાએ રહે સતસંગ. દેવ ૦ ૫

પદ ૮ મું.

રામ બાળા બોલો, બોલોને બહલાલ રઘુ બાળા બોલો. ટેક. ૧

૭ આકુળિત થઈને—અકળાઈને. મેગળ—હાથી.

૩ કોઉ માથ—સાથમાનો ત્રાષ હોય તે જાતી રહે.

૧ બહ—વતસ

- કર જોડીને કહે કૌસલ્યા માત, કોઈ બોલાવો રામ એકવાર;
 મહેતા સાર સૌનાં કામ. રામ બાળા બોલો ૦ ૨
- ચતુરા એક ચકલું લઈ આવી, મુખમાં પડાવ્યો સાદ;
 આદિત્યારે કર્યો દુચકો, જેમ બોલે રઘુનાથ. રામ બાળા બોલો ૦ ૩
- હસતે મુખે કરે હુકારા, લખારા અપાર;
 શિશુપલું સંપૂરણ ભાસે, આદ્યપુરુષ અવતાર. રામ બાળા બોલો ૦ ૪
- જ્ઞાનદષ્ટિથી શુર નમે છે, ઉત્તર અળગો આલે;
 વિરચિ તારે વડો દીકરો. આ શા માંડ્યા ખ્યાલ. રામ બાળા બોલો ૦ ૫
- પળમાં ખજાંડ ભાગો સરજે, વાણી ન પહોચે વેદ;
 અગમને તારી ગમ નહિ, તો કણે કળાએ ભેદ. રામ બાળા બોલો ૦ ૬
- વસિષ્ઠ સામું વેગે જતાં, મુખેથી કહ્યું માત;
 ભાલણુમણુ રઘુનાથ મારો, મુક્તિનો દાતાર. રામ બાળા બોલો ૦ ૭

પદ ૯ મું.

- નાચો નાચો નિર્મળ નામ, રામ લાડા. ટેક. ૧
- શીશ ઘુઘરીઆળા ધૂમતા કેશ ફરકે;
 નાથ નાચે ને દુષ્ટનાં મન થડકે. નાચો ૦ ૨
- કાને મકરાકૃત કુંડળ ઝળકે;
 રામ નાચે ને દુશ્મનનાં મન ભડકે. નાચો ૦ ૩
- કંઠે કૌન્તુભમણિ માણક અનંત;
 વળી ઘુઘરીઆળી ગોફણી ને કરડે તીને દંત. નાચો ૦ ૪
- ઉરલગુ ભૃગુલાંચન માળા;
 નાચો થેઈ થેઈ જગતપ્રતિપાળા. નાચો ૦ ૫

૨ સાર-સિદ્ધકર. ૫ વિરચિ-ખજા. (વિષ્ણુની નાભિમાંના કમળમાં
 ખજા થયા છે માટે).

૫ ઉરલગુ-છાતી લગત.

પ્રભુ ઢળી પડે ને ખેડા થાયે,	
મૈયા સુખન કરીને ચાપે પાયે.	નાચો ૦ ૬
પાયે રૂમરૂમ નેપૂર વાજે;	
કટિકંદારે મેખળાના ઘોર ગાજે.	નાચો ૦ ૭
ચાલો સખી જોવા જઈયે;	
ભાલણપ્રભુને ચાપુ હાઈયે.	નાચો ૦ ૮

૫૬ ૧૦ મુ.

મૈયા લાલને રાણુગારે, ચાલો જોવા જઈએ.	ટક. ૧
શીશ સાકડે રાખીને, ઘાલે માથે ચાક,	
વળી ધુધરીઆળી ગોફળી ને માથે મોતી લાગ.	મૈયા ૦ ૨
કાને મકરાકૃત કડળકેરી જોડ;	
નાકે ખુલાખ ને મુખમા તખોળ.	મૈયા ૦ ૩
મૈયા મુખકુ ઘોઇને કરે કેસરની આડ,	
વળી નેત્ર સમારીને કરે ટભકકુ ગાલ.	મૈયા ૦ ૪
કઠે કૈસ્તુભમણિ માણિક ચોપત;	
વળી ધુધરીઆળું ધૂલર ને કરડે તીને દત	મૈયા. ૫
બાહે બાનુબધ બેરખામા સોનાની સાંકળ;	
વળી વીટીએ જડિયા હીરા જેમ તારામડળ.	મૈયા ૦ ૬
કટિ ત્રોટી કદારે ધૂધરીના ઘોર,	
વળી ફેરી પેરી જાંઝરી ને પાની રાતીચોળ.	મૈયા ૦ ૭
હેલી રાજનીતિનાં રમકડા એ માગે ધનુષ્ય ચાપ;	

૨ સાકડે રાખીને—એ પગ વચ્ચે દળાવીને. ૩ ખુલાખ—નાકના વચ્ચા પડદામા ધાવેની વાળી.

૪ સમારીને—આછોને. ૫ તીને—ઝીણે. ૭ ત્રોટી—એક ભતતુ ધરેણુ ફેરી—મોટી પડતી એવી કે જે દળકતી રહે

ભાણુનામણુ તારી ગહન ગતિ અમાપ.

પદ ૧૧ મું.

બાઈ કોઈ બતાવે રામ લાગા.	ટક. ૧
મેં તો કડેથી ઉતાર્યો કથું કામ પડ્યું;	
મારી નજર ચૂકી ને રૂકુ રતન રડ્યું.	બાઈ ૨
હાં હાં ઊઠો અનુચર જુઓ પાણી પીજો પછી;	
બાઈ ખૂંટાંડે ભરાણા એને ખમા ખચીત.	બાઈ ૩
મુનિ વસિષ્ઠ વેદમાંથી કરે મન વિચાર;	
બાઈ રોમ રોમ એ રામ રમે સકળ સંસાર.	બાઈ ૪
હાં હાં ઊઠો અનુચર જુઓ, નંદ ચારે દેશ;	
બાઈ રામ તારો શોધે વળી શોષ ન મહેશ.	બાઈ ૫
રાજ રાતા તાતા થાયે, ને કરે સરજૂમાં શોધ;	
ભાણુનામણુ રઘુનાથ ભરાણા, કૌસલ્યાની ગોદ.	બાઈ ૬

પદ ૧૨ મું.

મૈયા બાવરી થઈરે, મૈયા બાવરી થઈ;	
મણુને લૂગડે લપેટયા, લાલ દીઠા નહિ રે.	મૈયા ૧
હેલી ગોદમાં ઘાલીને હીડે બા'દ માનો;	
એવો અંચળ ચકોર રહ્યો કેમ છનો.	મૈયા ૨
હેલી આશ્વર્ય એણું, તે યુ કહેણું તુંને;	
આવો અંચળ ચકોર, બાળ વરશે કોને.	મૈયા ૩
પરખલમાં પરાક્રમ નથી થોડું;	
એણું સરજૂ હશે વિરંચીએ વિશ્વમાં જોડું.	મૈયા ૪
શિવ સનકાદિક ધમિ ચવે જ, વ્યાખ્યો ચૈત્ર લોક;	

વળી ક્રેશ આવે નેત્રમાં તો ઉચ્ચા કરે કોક.	મૈયા૦	૫
હેલી શાં તપ કીધાં માતાએ, આ ઝાઝગે મહાલે;		
ભાણામુખ રઘુનાથ, માતાનો પાલવ ઝાલે.	મૈયા૦	૬

૫૬ ૧૩ મું.

પ્રીતે પાડે કોશલ્યાણ સોર, રઘુળા મારો ક્યારે રમે;		
મારો કોમળ બાળ કિશોર, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૧
નથી લાડકડો લક્ષ્મણ સગ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
આનંદમાં ઉઘાડે અગ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૨
માતા શોધી વળ્યાં ધામોધામ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
છપ્પા ભગતના ભીતર માંય, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૩
દેશ દેશ દોડાવોને ભૂપ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
શકે હરિ ગયા ભારે ભૂપ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૪
જેને હોય કુવારી કન્યાય, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
પ્રીત કારણ પરપચ થાય, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૫
કોઈ શોધો રે શિવજીનાં મન, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
જેને લગ્ન લાગ્યાં નિરાદિન, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૬
મૈયા ઊભી થાય ને ઢળે ધરાગુ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
ઋષિના હૃદયમાં ખુંચ્યાં ચરણ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૭
ગઈ મિથુલા તે મેહલ માંય, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
પોહોડ્યા પારણે પુરુષપુરાણ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૮
મહાનિદ્રામાં છે મારો તાથ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે;		
ધણીભાણાના મુખ સાથ, રઘુળા મારો ક્યાં રે રમે.		૯

૫ ચહે-વર્ણન કરે—જોયે.

૮ મિથુના-મંચર દામી. પુરુષપુરાણ—આદિ પુરુષ.

પદ ૧૪ મું.

મૈયા કાંય કરો ચિંતાય, તમારો પારણે રાઘવરાય;
 પોઢયા પારણે રાઘવરાય. ટેક. ૧

પારણે પો'ઢયા પુરૂષપુરાણ, જાણિયે કોટિ જિગ્યા ભાણ; મૈયા૦
 દાખ્યા નીચે લક્ષ્મણે છેક, જાણે નારાયણ પર શેષ. મૈયા૦ ૨

શીશે શિથિલ થઈછે વેણ, કુંકુમ ખરી પડ્યાં છે નેણ; મૈયા૦
 નાસિકા નિદ્રામાં ભરપૂર, વેરી વિદ્ર રહ્યાં નેમ દૂર. મૈયા૦ ૩

કૈસ્તુભ ધૂલરૂં ખુચ્યું બાંધ, જાણીએ ભેટ્યાં ચારે ધામ; મૈયા૦
 દુસાલો સૂઝી રહ્યો નેમ ચરણ, કમળા આંપતી હોય નેમ ચરણ. મૈયા૦ ૪

કટિ કંદારો ખુચ્યો ખેલ, જાણીએ વિરંચીએ પાડી વેલ; મૈયા૦
 ઉઘાડી અદપડિયાળી નેણ, ભાલણ ભવ ભવ ભજશે વેણ. મૈયા૦ ૫

પદ ૧૫ મું.

કરું થાપટ થાપટ પાણ, કરું થાપટ થાપટ પાણ;
 રમો રમો રઘુબા રામ, કરું થાપટ થાપટ પાણ. ૧

થાખ્યા જ્ઞાતા થાખ્યા શંકર, થાખ્યા નિગમ ચાર;
 વિશ્વવસુ ને વસુધા થાપી, કોઈ ન પામે પાર. કરું થાપટ૦ ૨

ત્રણ બ્રાત ને માત પિતા રે, ગાય ગણી કર માંય;
 અગમ અગોચર અતિશે જિંડા, કરતાનાં ઘર કાંય રે. કરું થાપટ૦ ૩

પાંપણમાં પરઠે ને સંહરે, તેને હુલાવે માત;
 *

૩ શીશે ઈન્—માથા ઉપરની વેણ વીખરાઈ ગઈ છે.

* અપૂર્ણ છે.

ઉદ્ધવઆવાગમન.

પદ ૧ છું.

રાગ ગોડી.

ઉદ્ધવજી, તમે ભયે પધાર્યા, જોવા સમાચાર જી,
માધવજી તે શું કરે છે, મથુરાનગરી મોઝાર;
હરિની વાત કહો, સાંભળતાં દુ ખ જાય. ટેક. ૧

ગૌ દાવી તે વીસરી, થઈ ખેડા રાજન જી,
ગોવાળિયા દખી લાજે છે, મનમાં શ્રીભગવાન. હરિં ૨

ત્યાં વાસળી નથી ઝાલતા, જેણે થયા અતિ મોટા જી;
પ્રત્તાદિકે કળ્યા નવ જાયે, જે મનમાં અતિ ખોટા. હરિં ૩

માતપિતા વીસર્યાં તો, અમારૂં શુ લેખુ જી;
ચૈદ લોક નિહાળીએ પણ, એવો કોય ન દખું. હરિં ૪

હું તો અતિ ભોળો થઈ, સ્નેહ ધણો ધરી આણ્યો જી;
એક જાતિ બાણી મળી પણ, ક્ષત્રી નવિ જાણ્યો. હરિં ૫

વંશ વગાડી વિષયે, અતિ લગાડ્યો ભામો જી;
મેલી ગયા શો આરતો, જેણે માર્યો ભામો જી ! હરિં ૬

મથુરાપણુ સહુ જાણિયું, અમને દીધો છેહ જી;
રહું કુળ જોઈને કીધો, કુળજ સાથે નહું ! હરિં ૭

આહીરડાં અમો ક્યમ ગયું, જો મળી નગરની નારી જી, ||
કામી જન કોના ન હોયે, તમે જુઓ મન વિચારી. હરિં ૮

ત્રણવોકતુ શું ગળું, જે મન હોય તો આવે જી;
એવો કો એના નહિ, જે કયા અમારી ચલાવે. હરિં ૯

૬ વગ-વામળી. મેલી ધન—જેણે મામાને માર્યો તે અમને મેલીને
ગયા તેમા ગો આરતો રાખવો ?

દૂધ દહીં ક્યમ સભારે, ને મધ માંસ અતિ મીઠું છે ! ✓

ગોકુળમાંહી તે ક્યમ મિલે, ને કોણે નવિ દીકું. હરિં ૧૦

યશોદા નંદ ન સાંભરે તો, અમને ક્યમ સંભારે છે;
માશીનું તો શું ગણું, મામાને જે મારે. હરિં ૧૧

હજી શું પરણ્યા નથી, ઘણી વધારી લાજ છે;
બધનમાં શાને પડે, ને દારીએ સરે કાજ. હરિં ૧૨

ઉદ્ધવજી શું શું કહું પેહેલાં, રમાડ્યાં રાસ છે;
ધૂતારો જાણ્યો નહિ, જે કરી જાય નિરાસ. હરિં ૧૩

માંહો માંહે વારતા, નિરાદિન એને કાજે છે;
વિરહ એના વીસારીને, અમો વાતે વે'લા લાજે ! હરિં ૧૪

જોગણી કરવા મોકલ્યા, મનમોહન વાર કીધું છે;
જેવા સાથે મીતિ કીજે, તેણું સુખ ત્યાં દીધું. હરિં ૧૫

અમો આવ્યું જાય નહિ, નારીતાણું શરીર છે;
કઠિન થયા તો ક્યાંથી આવે, અહીંકણ યાદવવીર. હરિં ૧૬

જ્ઞાન કયા રહેવા ઘો તે, અમને ફીકી લાગે છે;
જાણું મુંદરવર આવીને, દાણ મહીનું માગે. હરિં ૧૭

ઉદ્ધવજી અમો જાણું છું, નંદ અકૂરનું જ્ઞાન છે;
હવે અમને શું વા'શે, એમ કહાવે જ્ઞાન. હરિં ૧૮

એક વાર અમશુ આવીને, પ્રભુજી માંડે આજ છે;
કપટી કપટી કહીને દીજે, રીસ ભર્યાં અમો ગાજ. હરિં ૧૯

બીજો રસ ક્યમ ગમે જોણે, રાસતણો રસ આખ્યો છે;
ભણી ચતુર તે કુળડી, જોણીએ વશ કરી રાખ્યો. હરિં ૨૦

૧૧ માશી—પૂતના. ૧૪ અમો ઈ—અમારી વાતે તો એ વેહેવા લાગે છે. ૧૬ અહીંકણ—અહીંસુધી. અથવા અહિકણ—સાપના કણા જેવા ૧૯ આજ માંડે—અડપણું કરે.

પદ ૨ જુ.

રાગ ગોડી.

ઉદ્ધવજી કહે સાંભળો, વ્રજવિનતા કહું વાત જી;

તમે રખે એને માનુષ જાણો, પુરણપ્રજ્ઞ સાક્ષાત. શ્રીભગવાનજી. ૧

કામભાવ મનથી ત્યજી, સમરો એનું નામ જી;

જેહુ પ્રકારે તમે પામે, અતે અવિચળ કામ. શ્રીભગવાનજી. ૨

અસુરવંશ નિકેદન કરવા, ભૂ કરવા નિરભાર જી;

ધર્મ સત્યને દૃઢ કરવા, ચલાવવા આચાર. શ્રીભગવાનજી. ૩

સેવકને ઉદ્ધારવા, કરવા સુરનાં કામ જી;

પૃથ્વી માંહે પ્રગટ થયા છે, લાલણપ્રભુ શ્રીરામ. શ્રીભગવાનજી. ૪

પદ ૩ જુ.

રાગ ગોડી.

ઉદ્ધવજી તમે જ્ઞાન કહ્યું તે, જાણે મહાયોગી જી;

મારૂં મન માંહે તો વસિયો, નંદકુંવર અતિ ભોગી.

તો તે કેમ ગમે. ૧

તેને હૈડે તે વસે, જેનું મન હોય કાચું જી;

હું જાણું હરજી ગાયે ને, ખંભે હાથ દઈ નાચું.

તો તે કેમ ગમે. ૨

કોટિ કલ્પે જે પુણ્ય હોયે, તીરથ દેહડી દમતાં જી;

એક નિશાએ તેથી અધિકું, સ્યામસુંદર શુ રમતાં.

તો તે કેમ ગમે. ૩

ધૂમ્રપાન પંચાગ્નિ સાથે, તીરથ તીરથ ભમતાંજી;

તેથી લક્ષ ઘણુ તો હોયે, કમલાનયનને નમતાં.

તો તે કેમ ગમે.

૪

તમો જઈને સુદરવરને, એ સંદેશો કહેજો છ;
પ્રીતિ કર્યાનું એહજ કૃણ જો, હૃદ અમારે રહેજો.

તો તે કેમ ગમે.

૫

સુખે મથુરામાં રહો, અમો વિરહે તમારે મરણુ છ;
બીજે ભવ વૃદ્ધાવન માંહે, તમ પાસે અવતરણુ.

તો તે કેમ ગમે.

૬

મોટા છો રાયની પુત્રી, અનેક વરણો નારી છ;
જે રસ અમ સાથે હુઓ, તે નહિ પામે ભારી.

તો તે કેમ ગમે.

૭

અમો ઘણીએ લીલા કીધી, શરદતાણી તો રાતે છ; | ૧૫૮
કાળ હવે તે નિર્ગમિયે છીએ, તે વેળાની વાતે.

તો તે કેમ ગમે.

૮

પ્રાણુજવન તમો અમારા, કરગરતાં કર જોડી છ;
એવડો અવગુણુ શો વશ્યો, જે પ્રીતિ એવડી તોડી.

તો તે કેમ ગમે.

૯

અમો એમ જાણુનું નહિ જે, વાંલા નિર્ગુણુ થાશો છ;
દીન થઈને કરગરતા તે, છેહ દધને જાશો.

તો તે કેમ ગમે.

૧૦

મોટમ જોતા મા'વજી, સંદેહ મનનો લાગ્યો છ;
પ્રીતિ અમારી વીસરી ને, કુળજયુ રગ લાગ્યો.

તો તે કેમ ગમે.

૧૧

અમને શીખવવા મોકલિયા, યાદવજીએ યોગી છ,

મળતાં શાને દેખાડ્યો, બોળવવાને બોગી.

તો તે કેમ ગમે.

૧૨

ભસ્મ બટાધારી મુદ્રા, નથી મોકલ્યાં તેહ છ;

તેહને એણે ફળ જોઈએ, કાળા શું કરે નહ.

તો તે કેમ ગમે.

૧૩

કાળા સઘળા ધૂતારા, કોણે કબ્યા નવિ જાય છ;

મન વાળ્યું વળે નહિ તો, કીને કશો ઉપાય.

તો તે કેમ ગમે.

૧૪

પતિ ઘર વા'લાં વિસારીને, પ્રીતિ એશું માંડી છ;

એવો જાણ્યો નહિ જે, રસમાં જશે છાંડી.

તો તે કેમ ગમે.

૧૫

તે મન પાછું ક્યમ વળે, જોણે મોરડીના રસ ચાખ્યો છ;

તે વા'લો ક્યમ વિસરે, જોણે હેડે ચાંપી રાખ્યો.

તો તે કેમ ગમે.

૧૬

કુબળ સરખી કોટિ કરજો, તમે અમારે એક છ;

ભાલણમણુ રઘુનાથ જોળખ્યો, ન ગમે તમ વતેક.

તો તે કેમ ગમે.

૧૭

પદ ૪ થું.

રાગ ધનાશ્રી.

ઉદવળ કહો શું કીને, સરજ્યું કો નવિ છૂટે રે;

કાઠ્યાં માણ ન નીસરે, જોતાં મરવું ખૂટે રે. ઉદવળ ૦ ૧

મુગ્ધને સહુએ રાંક કહે છે, હું સરખી નહિ ઘાટી રે;

મુખ આગળથી મા'વળ ગયા, તેણે કુઝે નવિ ફાટી રે. " ૨

૧ મરવું ખૂટે-એક મરવું બાકી છે. (જોશદ કહે છે).

૨ માટી-ધટ-કંદણ.

નિબહાએ કહીએ તે બૂઠું, કાયાને ક્ષમ દમી એ રે;
 ઘર મૂનું કરી ગયો કુંવર, તોય બેસી જમીએ રે. ઉદ્ધવ ૩
 સાચી પ્રીત દરારથ રાજની, છવ નહિ જોહને જુઓ રે;
 બીજી માયા મન ન આણી, છવન જાતે મુઓ રે. " ૪
 બાઈ મુને બાળક વાંઝાં, એવું સહુને કોંતી રે;
 તે બાઈયું તો પળિયું સાચું, આઘ્યા પછી નવિ રહેતી રે. " ૫
 માખણને કાળે ગ્રં બાંધ્યો, ત્યારે પ્રીતિ જાણી રે;
 મેલી જાતાં મા'વજીએ, દખાડતું પપ પાણી રે. " ૬
 કાલિંદીમાં પડિયા દખી, ઉપરે નવિ અંપાવી રે;
 કાલાવાલા કાંઠે કીધા, તે રોસ મન માંહે આવી રે. " ૭
 ચાર દિવસ રોઈ રહ્યાં જ્યાંઝગી, દુઃખ હુતું તાજું રે;
 રથ પૂઠેથી ખાણ ન ગયા તો, હવે હું કહેતી લાજું રે. " ૮
 બાહ્યાભ્યંતર ન રહ્યું, રઘુનંદનશું સાચું રે;
 મરતાં એતું સ્મરણ કરજો, બાહ્યાભ્યંતર એ જાયું રે. " ૯

પદ ૫ મું.

રાગ માર.

ગોપી:

ઉદ્ધવ હું હરજીએ વાહી;

મન જાણતી જે છું અતિ ડાહી.

ટક. ૧

એમ ન જાણ્યું જે કુજબ મગસી;

મારું સાચું સમપણ ટળશે.

ઉદ્ધવ ૨

૬ પપ પાણી—દૂધ અને પાણી બૂઠું કરી જતાવ્યું. પેલાતું પારકું
 જતાની આપ્યું !

૮ બાહ્યાભ્યંતર ઈ—બાહ્યરથી અને અંતરથી રઘુનંદન ૩૫ કૃષ્ણથી
 સાચું સમપણ ન રહ્યું !

વા'લો ફીટીને વેરી થાગે;		
નિર્ગુણ નહ ઉતારી જશે.	ઉદ્ધવ૦	૩
એવડુ તેને સારો સસરો;		
અછતા મારા અવગુણ વસશે.	"	૪
વળી મન જોઈ વિમાસી;		
શોક્ય થઈ કસની દાસી.	"	૫
ચતુરપાણું હરજીનું જાણ્યું,		
કોડ જી-હાએ ન જાય વખાણ્યું.	"	૬
<u>કામીનું મન જ્યા ત્યા વેહેશે,</u>		
<u>અલિ કેરકુસમ પર જઈ ખેસે</u>	"	૭
જે અમી ચઢાવે મળતી;		
તો હું મન માહે નવિ જળતી	"	૮
હરજીએ ચદ્રમા લીધો ચૂટી !		
ભયો નગર માહે મળી એક કુઠી !	"	૯
<u>ભક્તી મગી એ જુગતી જોડી;</u>		
<u>કાજો વડુ ને કન્યા ખોડી !!</u>	"	૧૦
મેક્કી ગયાનો નહિ કાંઈ લાઘો;		
આછી નારી મગ્યે નર આછો	"	૧૧
ધૂરત નર નારી ધૂતારી,		
<u>કહોને કોણ આ'શે હું હારી</u>	"	૧૨

૪ એવડું ઈ—એવડુ તે તેના હૃદયમા શુ આવશે કે તે મારામા અવગુણ ન છતા તે તેના મનમા આવશે ?

૭ અનિ ઇ—અનિ (ભગરો) કેર (કેરડાના) કુસુમ (ફૂલ) પર જઈને ખેસે. ૮ જે ઇ—જે અમારા કરતા ચઢાવે (ચઢતી) કોઈ મળતી હોય તો ૧૧ લાઘો—વછન. ૧૨ કહોને ઈ—કોણ કોને ન હારો ? કેમકે ૮ (સંધા) તો હારી છું.

તેના ક્રેમ વિશ્વાસજ આપ્યો,	
નેણીએ પહેલો નાથ મરાવ્યો.	• ઉદ્ધવ ૧૩
હવે આશ કીજે તે કૂડી;	
મોહન મન વરી એ રૂડી	" ૧૪
ને કાંઈ કામણ મોહન જાણું;	
તેણેકરી નદમુતને આણું.	" ૧૫
આવે રહેશે નહિ સગાઈ,	
હું ન જાણી દાસીની ચતુરાઈ.	" ૧૬
ને જૂઠી મારી જાણે ઝટ;	
નેણે વા'લા થયો લપટ.	" ૧૭
હું સરખી નહિ કુઃખણી નારી;	
અવગુણ પાખે હરિએ વિસારી.	" ૧૮
હું તેણે કુઃખે કરી સૂકી;	
મૂળગડાં ઘરનાં ધી ચૂકી.	" ૧૯
પાવન દાસી કીધી નાથે,	
ત્યારે તમે હતા શુ સાથે.	" ૨૦
ભૂધરને લડી જોડજ બાધી;	
લક્ષ્મી પામે ચઢાવે લાધી.	" ૨૧
જાણું કાંઈ કરીને મરીએ;	
તો પુનરપિ વિરહે અવતરીએ.	" ૨૨
વા'લા એવા થાને સુખદાયક;	
સીતાવલ્લભ ત્યાં શઠ નાયક.	" ૨૩

૧૯ મૂળગડા-મૂળગા-સમૂળાં

૨૧ લક્ષ્મી ૪૦-લક્ષ્મી પામે (પાખે-કરના) એક ચઢતી-સવાઈ. ૨૩

શકનાયક-એક જગોએ પ્રીતિવાજો છતા ખીજને બાહારથી પ્રીતિ દેખાડનારો

“ શઠોયમેરુત્તદદ્ધમાત્રોય । દારીતનાદિરાનુરાગોવિપ્રિયમન્યત્રગૂઢમાચરતિ ” સા. ૬૦

ભવ દન્તે તો એ વૃદાવન,
 મિત્ર મળે તો એ જુગજ્વન. ઉદ્દવ૦ ૨૪
 તમને જે કહીએ તે જાણે;
 શક કહેતા ભાલાણુ જન લાણે. " ૨૫

પદ ૬ ફું.

રાગ ગુજરી.

ઉદ્દવ સાચું કહે નિરધાર;
 કુબળ અમથી રૂપે રૂડી, અતુરાઈ અપાર. ઉદ્દવ૦ ૧
 જેને દખીને મોહ પામ્યા, તત્ક્ષણ દવમોરાર,
 જોડાઈ ની અર્ધે પ્રીતિ વીસાડી, ક્ષણ ન જાણી છાર. " ૨
 અદનમાટે સુદર કીધી, ટાળી સેહેને આકાર;
 ગુણુ અવગુણુ બીજે નવિ જ્ઞેયો, તેના કાઈ લગાર. " ૩
 દાસી ક સતણી ત્રિવિદ્યા, કેવળ એ બહુજર,
 કર્તુરી ક્યમે નવિ થાયે, જોતા આદે છાર. " ૪
 એ તો બીજે કોયે ન દીઠો, એકજ નદકુમાર;
 પુનરપિ મનમા તેહને વારહુ, વૃદાવન અવતાર. " ૫
 જોળભા શુ તેહને કા'વું, જુઓ વીર વિચાર;
 ભાલાણુમણુએ વન મોકલી, મીતા સરખી નાર. " ૬

પદ ૭ મું.

રાગ ગુજરી.

૨૮
 ઉદ્દવ કહે વાત કહું ખરી;
 રાધા નથી ચૈદ લોકમા સુંદરી. ઉદ્દવ૦ ૧

૪ બહુજર-પણા ભગ પુરુષ જેના કે એવી કસ્તૂરી ધન-જે ત્યા આદે
 (પ્રથમ) છાર (રાખોડી) છે તે કમે કરીને પણ કસ્તૂરી થાય નહિ

- જ્યેવી પ્રીતિ નહિ કરે કોય, જેવી તમે કરી;
તન મન ધન સમર્પ્યાં સહુએ, નિશ્ચલ ધ્યાન ધરી. ઉદ્ધવ૦ ૨
કોટિક પરણે લાખેક રાખે, મોટો છે એ હરિ;
દાસી કાહા લેખા માહે, જે સેહેને ઉદ્ધરી. " ૩
મયુરામાં રાજ થઈ બેઠા, મારી કંસ આરિ;
રખે જાણે મન મોલેથી, પ્રજાવિનતા વીસરી. " ૪
ક્ષણ ક્ષણ સંભારે છે તમને, નયણે નીર ભરી;
ન જાણીએ શું એ કીધું છે, લીધું મન હરી. " ૫
નીસાસા મેલે છે મોહે, વૃંદાવન સમરી;
ભાલણપ્રભુ રામ જાણે છે, ક્યાંહાંએ જાયું ફરી. " ૬

પદ ૮ મું.

રાગ ગુજરી.

- જી:
ઉદ્ધવ સાંભળો મારા વીર;
વાંસલડી વાઈ હું વાહી, મુદરશ્યામશરીર. ઉદ્ધવ૦ ૧
પ્રત કરવા માંહે હુતાં, બ્યારે હરિયાં ચીર;
કાત્યાયની કને વર માગ્યો, કાલિંદીની તીર. " ૨
જોતા સાથે હું ગઈ, મન રહ્યું નહિ ધીર;
મૈતુરાઈ અમ માંહે ક્યાંથી, જોતાં દહ આહીર. " ૩
રાસ રમાડીને બોળવી, શરદ નિશા સમીર;
ભાલણપ્રભુને સંભારીને, નયણે ભરિયાં નીર. " ૪

પદ ૯ મું.

રાગ ગુજરી.

- ઉદ્ધવ કોને જ્ઞાન ગમે;
મારું મન વૃંદાવન માંહે, રસિયા સાથે રમે. ઉદ્ધવ૦ ૧

મૂરખ સર્વ મોક્ષને ભામે, તીરથ વન ભમે;
 કુધા તૃષા ને શીત ઉભણ ઘન, બહુ વિધ દુઃખ ખમે. ઉદ્ધવ૦ ૨
 અછતો તે સાચો મન જાણે, સાચા સાથ ન રમે;
 ધૂર્ત કહ્યું સત્ય માનીને, દહુડીને દમે. " ૩
 નેમ પ્રત ઉપવાસ કરીને, પંચામૃતને જમે;
 બોગ ત્યજી બોમિ સૂએ, ઉત્તમ વય નીગમે. " ૪
 મરકટ ત્યાં વૈરાગ્ય કરીને, બાહેરી બહુ રમે;
 ભાલાણખણુ રામચંદ્રજી સરખા, એવા નરને ગમે. " ૫

પદ ૧૦ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

ઉદ્ધવ કહેજો કૃષ્ણને રે, અહીં આવે એક વાર,
 અવગુણ શા શા માહેરા રે, તે મુખે કહોતી મુરાર;
 મારા વા'લા વિરહ સહો ન જાય. ટેક. ૧
 આહીરડાં અમો કેમ ગમું રે, લૂણરી લાગ્યો રંગ;
 ચતુરપણુ સર્વ જાણિયું રે, જ્યાં ત્યાં ખેસે ભૂંગ. મારા૦ ૨
 હું ગુણવંતી ગોરડી રે, નિરગુણ નરજી નેહ;
 અણજાણે આણીઓ રે, તેં કાં દીધા છેહ. મારા૦ ૩
 નિસાસે નિદરડી ગઈ રે, સ્વપ્ન ક્યાંથી હોય;
 દર્શન અતિ દુર્લભ થયું રે, ક્યમે ન પામી સોય. મારા૦ ૪
 હૈડે પાવક પરજળે રે, નયણે નીર ન માય;

૪ ઉત્તમ—જીવાનીનું ઉત્તમવય નીગમે-નિર્ગમે છે.

૫ મરકટ ઈ૦—મરકટ સરખો વૈરાગ્ય કરીને બાહ્યરથી રમે છે-
 શાંત થાય છે.

૨ લૂણરી-લૂણી-કુખન.

ભસ્મ ન થાયે તે ભાણી રે, આંસુડે હોલાય.	મારાં ૫
અત્ત ઉદક મેં પરહ્યાં રે, છાંડ્યા સર્વ શૃંગાર;	
દ્રુમતળાઈ પાથરું રે, અંગે લગાડે અંગાર.	મારાં ૬
મેં તુજ કારણ મા'વા રે, મેલ્યાં પતિ પરિવાર;	
ધૂતારો જાણ્યો નહિ રે, વાહી વિશ્વાધાર.	મારાં ૭
મુરલીનાદ તે સાંભળી રે, મોહ્યું મારું મન;	
કામણગારો કહાનુઓ રે, તેડી વૃંદાવન.	મારાં ૮
માતપિતા વીસારિયાં રે, ગોવાળિયાને ગાય;	
વૃંદાવન વીસારિયુ રે, તો અમને દુઃખ શું થાય.	મારાં ૯
શામળિયાજી સાંભળો રે, શે નવિ લીધાં સાથ;	
વિણ અપરાધે મેલિયાં રે, ભાલણમણુ રઘુનાથ.	મારાં ૧૦

પદ ૧૧ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

ગોકુળ ક્યમ આવે, હરિને પ્રીતિ જડી;	
કોટિ ઉપાય કીજે જો, આપણ ક્યાં મિલે કુળડી.	હરિં ૧
પૂરણ પ્રણય પ્રતાપે પામ્યાં, અંતરે ગાંઠિ પડી;	
ભૂવેશ્યા પૈભવ બહુ જાણે, જે વરશે વડી.	હરિં ૨
કોટિ કલ્પ વૃંદાવનનું સુખ, મથુરા એક ઘડી;	
ભાલણમણુ રઘુનંદનને, વાત એ ચિત્ત ચઢી.	હરિં ૩

પદ ૧૨ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

મે તો પ્રીતિ રાખી નવ જાણી;	જાણ
એક મનાં મળી ના હરિશુ, મથુરા ગયા શારંગપાણિ.	

૧ દ્રુમતળાઈ—ઝાડના પાદડાંની પથારી.

૨ ભૂવેશ્યા—પૃથ્વીમા વેશ્યાજેવી. વરશે વડી—મોટી ઉમરની.

૩ એક મના—એક મનથી.

કોઈકે પૂર્વે પૂણ્ય પ્રભાવે, ગોકુળ આણ્યા હતા તાણી;
 નહિ તો આહીરડાં ઘેર ક્યાંથી, નતિ નતિ નિગમ કહે વાણી. ૨
 ઘણુંએ ચતુર ડાહી હું હતી, એણી વાતે અતિ વેહેવરાણી;
 ઘણુંએ દાન દત્તો જે મુજને, સહિયરો માંહે અતિ કગાણી. ૩
 મેં જાણ્યું કહ્યુંએ નહિ તૂટે, જે કીધી છું તો પટરાણી;
 કાણુ એક માંહી વિપરીત થઈ રે', જેમ ઊંધરનુ સુકે પાણી. ૪
 આજઘડી હું વરીશ વિઠલને, જે કો મુને આપે આણી;
 "ગણમંતુ રઘુનાથેતણુ કર, લોક વદ તે હું વચ્ચાણી. ૫

પદ ૧૩ મું.

રાગ રામત્રી.

ગોકુળિયે પધારો મારા કા'નજી, જીવનના જીવન નાથ;
 બળભદ્ર બાધવ સાથ, મોહન મોરલી લ્યો હાથ. ગોકુળિયે ૧
 કુબળકેરે કારણે, અમશુ તોડયો નહ;
 લોકડાં માહે લાગ્યે, કા'ણી કહેતાંજી એહ. ગોકુળિયે ૨
 આશા અળરને તાંતણે, મારા વળગ્યાજી પ્રાણ;
 નથી જતાજી નીસરી, તમારા ચરણની આણ. ગોકુળિયે ૩
 છૂટે ઝોલે રે જી ઝોલનાં, પ્રીતડી જાણી રે લાલ;
 અ તર એવું જાણે નહિ, જે કુહવાશે હાડ. ગોકુળિયે ૪
 સર્વસ્વ સોપુ સ્યામજી રે, વાલમ મારા વા'લોજી મન;
 તાણી તેશુ ન તોડિયે રે, જેણે સોખ્યાંજી તન. ગોકુળિયે ૫
 અવગુણ કોટિ વીસારજો, ગુણ મારો ગ્રેહેજોજી એક;

૩ વહેવરાણી-વાહી-હેતાર્થ. ૪ ઊંધર -ખાખોચિયું.

૩ આશા ઈ-આશારૂપી વચના તાંતણા સાથે કુહવાશે-હાડ કાઢી
 જગે એમ જાણુતાં ન હોતાં.

સંસાર માંહે તો કો નહિ, વા'લું તમ વત્રેક. ગોકુળિયે ૬
 રાસ રમાડોને જોળવ્યાં રે, જાણ્યો નહિ ધૂતાર;
 તારે કાનેજી પરહર્યાં, પેહેલું પતિ પરિવાર. ગોકુળિયે ૭
 નારી જનમ કો મા વસો, કોય મ કરશેજી મીત;
 કો'ને ક્યમે મળશે નહિ, વા'લાજી સરખા મીત. ગોકુળિયે ૮
લૂખડાં લાડ કર્યાં ઘણાં, ન લણ્યોજી તેનો મર્મ;
ઉજળું દુધ મેં જાણિયું, જોતાં ભાગ્યોજી ભર્મ. ગોકુળિયે ૯
 આશા ઘે'લી હું શું કરું, તમારી સ્યામસરીર;
 સીતા સરખી જો પરહરી, ભાણણમણુ રઘુવીર. ગોકુળિયે ૧૦

પદ ૧૪ મું.

રાગ સામેરી.

ગોવિંદ ગોકુળ સામું જુઓ;
મુક્તિતણો હરિ દીને કુઓ. ગોવિંદ ૧
 અનેક વા'લાં થાઓ તમારે;
 પ્રાણજીવન તમે એક અમારે. ગોવિંદ ૨
 મેં ઘરમાયા સર્વે છાંડી;
 મીતિ ખીતાંબર તુજશુ માંડી. ગોવિંદ ૩
 કુબજ સરખી કોટિક આણો;
 અમને પોતાનાં કરી જાણો. ગોવિંદ ૪
 અવગુણુ ખાખે નવિ પરહરિયે;
ત્યજ્યે-તેહનું મન કાં હરિયે. ૧ ગોવિંદ ૫
 મુહૂર્ત માત્ર મળ્યાની સગાઈ;
 સાધુ ન છાંડે હજધરલાઈ. ગોવિંદ ૬
 લોક માંહે દુ ખ કે'તી લાજ;

એકવાર આવો તો ગાનું.	ગોવિંદ૦ ૭
દૈવ કહિન મુજને મરણ ન આપે;	
વિરહાનળ મારા તનને તાપે.	ગોવિંદ૦ ૮
નંદ યશોદાએ મનકું વાળ્યું;	
<u>નિરગુણ જાણીને સગપણ</u> ટાળ્યું.	ગોવિંદ૦ ૯
જાણું છું હરિ ક્યાંથી આવે;	
જેને <u>નગરની નારી</u> ભાવે.	ગોવિંદ૦ ૧૦
. સીતા સરખીને તમે રે મે'લી;	
ભાલણુમણ હું થઈ છું ઘે'લી.	ગોવિંદ૦ ૧૧

પદ ૧૫ મું.

રાગ સામેરી.

અમો ન જાણ્યું એહ, છેડે દશે છેહ;
વેદ વચન કહે તેહ, સર્પ સંઘાતે નેહ.

ઢાળ.

સર્પ સંઘાતે નેહ કર્યો, પય પાઈ મોઢો કર્યો;	
<u>ચક્રો લઈ આલિયો, પર બોમિ પોતે પરવર્યો.</u>	૨
વિપય વિપ વાધ્યું ઘણું, ગોડમાં નહિ ગારડી;	
મણિધરે મેં ડરી, ને અવનિ પડી તે આરડી.	૩
દૂધ દીધું વિપ થયું, વિશ્વાસ ત્યાં તેહનો કર્યો;	
વેરણ મારી વાંસળી, તે સાંભળીને મન વર્યો.	૪
અંજન આવી કરો કે, મંદિર ખાણી મૂકશે;	
વિરહકેરી વેદનાએ, મુક્તિ મારગ ચૂકશે.	૫

૧ છેડે-અતે. ૩ ગોહ-નેહ-દામ. ગારડી-વાદી-સર્પનું ઝેર ઉતારનાર.

૫ અંજન ઈં-જો તમે આવીને અંજન કરો નહિ તો આ ખાણી

(છવ) દેહરૂપી મંદિરને મૂડી દેગે અર્થાત્ દેહ ત્યાગ કરશે.

વૈધ થઇ વેહેલા પધારો, એ ઔષધ છે તમ કને;

ભાલાગુપ્તુ રધુનાથજી, એકવાર આવો અમ કને.

૬

પદ ૧૬ મું.

✓રાગ આશાવરી.

ઉદ્ધવ કહેજે ઉદ્ધવ કહેજે, દવડીને એક વાત રે;

પુત્રતાણાં મુખ અમે ભોગવ્યાં, હવે તમે થાઓ માત રે. ઉદ્ધવ૦ ૧

ખોળે બેસાડી મેં ધવસ્યો, હસતુ વદન મેં દીકું રે;

તે મુખ તો તમે નથી પામવું, અમૃતમે અતિ મીકું રે. " ૨

કરે કરી નવનીત માગતો, મેમે કરતાં હાડ રે;

તે મુખ તો તમે નથી દખવું, જે હિમે ગાળો હાડ રે. " ૩

મુખ માંહે મુજને દખાડ્યું તે, ન દખે પ્રભા ધરિ રે;

તે મુખ તો તમે નથી દખવું, જે સિવને ચઢાવો શીશ રે. " ૪

આંખ આંજતાં ન તિલક કરતાં, વાંઘો અધવચ્ચ જતો નાશી રે;

તે મુખ તમે નથી દખવું, જે કરવત મૂકો કાશી રે. " ૫

ગિરિ ગોવર્દન કરશુ તોળ્યો, ગોકુળ રાખી ગાય રે;

તે મુખ તો તમે નથી દખવું, જે કનકે તોળો કાય રે. " ૬

રંગે ગાતો વાંસળી વાતો, રમતો આહીર મુઝાર રે;

તે મુખ તો તમે નથી દખવું, જે મોઢિ સ્થો અમતતર રે. " ૭

ગોપી જ્યારે આળખે આવતી, જૂઠો જૂઠો રોતો રે;

તે કૌતુક પ્રજ્ઞાદિક આવી, વિશ્વમય પામી જતો રે. " ૮

ગોધન ચારી ઘેર આવતો, ત્યારે દત્તી સાંધ રે;

તે મુખ આગળે માર્ગ ન વૈકુઠ, મુજને ન ભાવે કાંઈ રે. " ૯

પુનરપિ દ્વાપર ગોકુળ માંહે, કા'નજી અવતરશે રે;

ત્યારે ભાલાણમણુ રઘુનંદન, અમથુ એમજ કરશે રે. ૧૦

પદ ૧૭ મું.

ગોપી

રાગ માર.

ગોપીની વિનતિ રે, ઉદ્ધવ માધવને કે'ન્ને;

પ્રાણુ અમારા ગયા ગમે તો, મધુસૂદન મથુરામાં રે'ન્ને. ગોપી૦ ૧

એમ બોલે આહીરડાં, સાંભળો ઉદ્ધવ સ્વામી;

જઈ કે'ન્ને રાય કૃષ્ણને, જેમ આવે ગોકુળગામી. ગોપી૦ ૨

તુજ કારણુ અમો ગૃહ તજ્યાં, તજ્યાં પતિ પરિવાર;

લાજ લોપી લોકની, કરો સાર સર્વાધાર. ગોપી૦ ૩

વિરહે લઈ ગયો વિઠ્ઠલો, બળબદ્ધકેરો વીર;

અહોરાત્ર અમો જપું, જેમ બપેઓ નીર. ગોપી૦ ૪

ચક્રવાક પક્ષી કયમ રહે, નિશા સમે કરે આકંઠ;

ક્યારે કશ્યપસુત ઉગશે, તેમ સર્પ મન ગોવિંદ. ગોપી૦ ૫

વૃક્ષ વિના પંખી ક્યમ રહે, જળ વિના જળચર ક્યમ;

થોડા માંહે ઘણું કરી કે'ન્ને, આહીરડાં રહ્યાં ત્યમ. ગોપી૦ ૬

અંદ્ર વિના ક્યમ રજની સૂની, રવિ વિના જેમ દિશ;

દેવ વિના ક્યમ દેવળ મૂનાં, ત્યમ સૂનાં જગદીશ. ગોપી૦ ૭

શોકસમુદ્રમાં બૂડતાં, ત્રિકમજી અમને તારો;

અમ દીન ઉપર દયા કરીને, પ્રાણુનાથ ઉદ્ધારો. ગોપી૦ ૮

ક્યાં કઠિન થયો કા'નુડા, અમને તોરી આશ;

ગોકુળ વેહેલા આવન્ને, કર નેડી કહે શું દાસ. ગોપી૦ ૯

૧૦ પુનરપિ—ફરીને. યુગે યુગે કૃષ્ણનો અવતાર થાય છે એમ પુરાણોમાં કહેલું છે.

૫ કશ્યપસુત—સૂર્ય.

પદ ૧૮ મું.

રાગ સામેરી.

ઉદ્ધવજી અમો પરહયાં, તે નહિ હરિના વાંક રે;
મહામોઘાં થયાં અમો, મળ્યાં જાઝાં રાંક. ઉદ્ધવ૦ ૧
એ તો હૃદ રાઘવરામજી, જોણે સાયર ખાંધી પાળ રે;
અનેક રાક્ષસ સહિત સવણુ માર્યો, એક સીતાને કાળ રે. ૨
ઉપદેશ પેહેલો એટલો, ઉદ્ધવજી પધારો રે;
સુરદાસના સ્વામીને કહેજે, મરતાં ન શું મારો રે. ૩

પદ ૧૯ મું.

રાગ દેશાખ.

ઉદ્ધવ કહેજે કૃષ્ણને એક સ દેશો રે;
ફેસો ને પાપ ઘણાં પાછલાં રે હાં. ૧
એકવાર મારે ને આંગણે આવે રે;
વેણુ ને વંજડે મારા સ્થામજી રે હાં. ૨
એકવાર તારું મુખકું નિહાળું રે;
કુઃખકું ને ટાળું પેલા લવતણું રે હાં. ૩
રાજ વેષ આવીને અહીં દેખાડો રે;
લક્ષ્મી ને લવાડો માતા દેવકી રે હાં. ૪
અપ્પે અઢી આવતા દેખતા હું તો નેહ રે;
નેહ ને કર્મ ને જાણી કર્યા રે હાં. ૫
અમી ભરી તારી આંખડી રે દીસે અણિયાળી રે;

૩ સુરદાસના સ્વામી—કૃષ્ણ.

૧ ફેસોને—ફાંસી નાખો ? ફેડો. ૪ ભવાડો—ભાવતી કરો.

કાળી રે કીકી માહિ દીપતી રે હાં.	૬
કરે કરીને કર્મલડો ખવરાવું રે;	
ગભે નાવું વળી માતને રે હાં.	૭
દૂધ કઢ્યું માહિ સાકર બેળી રે;	
મેહેલીને પીઆ મારા નાથજી રે હાં.	૮
માખાણકાને ઝઘડો માંડયો રે;	
રીસ ને છાંડો બાંધ્યાતણી રે હાં.	૯
ને માગો તે માંવજી આપું રે;	
સ્થાપું ને સર્વસ્વ તે આગળે રે હાં.	૧૦
આજ મારે ઘર વેલાં જાગી રે;	
કૃષ્ણ ત્રિભંગી મારો પરોણો રે હાં.	૧૧
પાતળિયા તું પ્રાણજીવન મારો રે;	
તેનો તે પ્રેમ ક્યાં ઉતાર્યો રે હાં.	૧૨
સ્વપ્ના પરે સુખકું વહી ગયું રે;	
દુઃખકું તે હરી ગયું દહને રે હાં.	૧૩
જ્યપિ વા'લી દેવકી માત રે;	
વાત ન કરે આવી તેહની રે હાં.	૧૪
ગો ગોવાળાં ગોવાણણી વિસારી રે;	
નારી તે નહ ઘણા આણતી રે હાં.	૧૫
કોણ આગળે કહું મનની દાઝ રે;	
બાઝી તે લોક ત્યાં શું કરે રે હાં.	૧૬
કોને કાંઈ લેખવતી નહિ મન રે;	

તનને દેખી અતિશે દીપતો રે હાં.	૧૭
કહાનછ તેં કીધી આશીઆળી રે;	
વા'લીને વિરહે આવ્યા નહિ રે હાં.	૧૮
શું કરૂં મારો છવડો ન જાય રે;	
થાય રે મુખ મારે ક્યાંયકી રે હાં.	૧૯
છવાય છે આવ્યાની આગ્રે રે;	
પાસેથી વીર ને મેલી ગયો રે હાં.	૨૦
કઠિન હૈયું દુઃખે ન ફાટે રે;	
માટે ન દૈવે એવું કર્યું રે હાં.	૨૧
ખાંડણું ખાંડતાં ખલકે છે ચૂડી રે;	
કૃષ્ણપાચે શણી રૂડી રૂમિણી રે હાં.	૨૨
આજ મેં રાંધ્યાં દુઢણુ ધોઈ રે;	
વાટડી જોઈ કૃષ્ણદેવની રે હાં.	૨૩
આજ મેં રાંધ્યો કુર કાતળિયો રે;	
કૃષ્ણ પાતળિયો મારો પરોણો રે હાં.	૨૪
એકવાર આવીને ડારો રે;	
વારો વેદના તે વિરહની રે હાં.	૨૫
શ્યામસુંદર શી વાતણડી સંભાર રે;	
તારું ને મુખકું દુર્લભ થયું રે હાં.	૨૬
ગોવર્દન ધરી ગોકુળ ઉગાર્યું રે;	
વાર્યું ને માન તે વળી હંદ્રનું રે હાં.	૨૭

૨૧ માટે ઈન્-માટે તો શું દૈવે અમાર હંયુ એવુ કહણુ કર્યું નહિ હોય ! ૨૨ કૃષ્ણપાચે — કૃષ્ણને શરણે. ૨૩ દુઢણુ — દુઢણી ડગેરનો ભાત.

૨૪ કુર કાતળિયો — ચઢતી જાતનો કે કાળજીદાર — ચઢી ન ગયો હોય એવો ભાત.

મા'વજી એમ તો માતા મ બાળો રે;	
ટાળોને વેદના તે ભવતણી રે હાં.	૨૮
દેવકીના મુત ધાવિયો મુજને રે;	
તુજને તે તો કાં વળી વીસરિયુ રે હાં.	૨૯
જેવી તેવી હું માતા તારી રે;	
મારીને લાજ તે તો રાખવી રે હાં.	૩૦
હૈડે આખો ક્યમ કરી વિસાર રે;	
વાર્યું ને મન રહે શી પેરે રે હાં.	૩૧
અવગુણ મારા કોટિક પરહરો રે;	
<u>મને ધરો સગપાગ તે ધાવ્યનું</u> રે હાં.	૩૨
ભવોભવ યાહં ધાવ હું તારી રે;	
મારીને આશ તમે પૂરજો રે હાં.	૩૩
મનની વેદના મનકુ ભણે રે;	
આણે ને ભવે એમ આલિયું રે હાં.	૩૪
ભવસાગર વા'લા દેજો હાથ રે;	
ભાલણમણુ રઘુનાથજી રે હાં.	૩૫

૫૬ ૨૦ મું.

૧ રાગ વેરાડી.

એવો દિન કહીએ આવશે, ગોકુળ બીજીવાર રે;	
તુ દાવનમાંથી વજો, પાછા માણુઆધાર રે.	એવો ૧
જઈએ સૂણીને વાંમળી રે, સામા સંધ્યાકાળ રે;	
ગૌ આગળેથી આવતા રે, જોવા શ્રીગોપાળ.	એવો ૨
આપણને દખી કરે લાલ, જે લલકા કોડે રે;	
અચળ નયન નચાવતા રે, હોંડે મોડામોડ રે.	એવો ૩

મુખે અડાડી આંગળી રે, કરી દખાડે સાન રે;
 ભૂખ લાગી છે મુને રે, કંઈ આપો કહે કા'ન. એવાં ૪
 કર દખાડે ફરવી રે, તમ પાછળ ભમે મારું મન રે;
 હું પ્રીછું તે વાતડી રે, અવળું જાણે જન. એવાં ૫
 ને આડે આવે ગોવાળિયા રે, તેને અજગા રાખે આપ રે;
 મુજ સાચું નિહાળવા રે, ટાળવા તનનો તાપ. એવાં ૬
 વળી વળી માંડે મીટડી રે, સાચું નોંધ રથામ રે;
 રાતે રમવા આવશું રે, પૂરશું પૂરણકામ. એવાં ૭
 હું દઉં આગલે આંખડી રે, લોકડાકેરી લાજ રે;
 અંગેઅંગ મળે નહિ રે, તો ક્યમ સીધે કાજ. એવાં ૮
 હું પાછે પગલે વળું રે, જોતી જોતી રૂપ રે;
 ત્યમ ત્યમ હીડે સાંહાંતી રે, મનકું આજખી ભૂપ. એવાં ૯
 જાણું પ્રજ થાયે વેગળું રે, તો નિરખીએ નાથ રે;
 પછે તો ઘરમાં જશે રે, હજધરનો ગ્રહી હાથ. એવાં ૧૦
 મન મનારથ ઘણુંએ કરું રે, પૂરો સુંદરથામ;
 એકવાર ને દખિયે રે, ભાલાણુમણુ શ્રીરામ. એવાં ૧૧

રાગ ધનાશ્રી.

હરિ ગયા દ્વારકા રે, જે નવિ દીડી તે સુણી;
 સાંભળીએ છીએ સાગર તીરે, નગરી કનકતાણી. હરિં ૧
 તેને સૂ પડાં ક્યમ ગમે, જે પામ્યા રિદ્ધ ઘણી;
 સોળ સહસ્ર રાયની કુંવરી, તેના થયા ધણી. હરિં ૨
 ત્યાં વારતા કોયે સંભારે, કહો સખી આપણી;

સાંભળીને હસશે તે નારી, આહીરડાં ભાગી. હરિ૦ ૩

દહીં દૂધને કાળે વઢતાં, આપણે માંડી ફાળી; *da'm*

ભાલણમણુ રાઘવ સંભારે, કાઢા ગુણુ ગણી. હરિ૦ ૪

૫૬ ૨૨ મું.

રાગ મા૩.

ઉદ્ધવ શુ' કહું રે, સુખ પ્રજવાસતાણું;

સ્વર્ગ ન વૈકુંઠધકી, મુજને વા'લું છે ઘણું. ઉદ્ધવ૦ ૧

શુ' કીજે જો શૈશવ વય ત્યાં, કો વાળીને જોલાવે;

ચિતા રહિત રમત અતિ કરવી, તે વડ તે વેડા ભાવે. " ૨

મારું મન કાંઈ નથી રીઝતું, અહીં ખટ રસ ખાવે;

દધિ માખણ ચોરી ખાતા તે, રસ કયાંહાં આવે. " ૩

વૃંદાવનમાં જોપીને, વાતે લેતા વાળી;

દાણતણે ત્યાં મિષે કરીને, ગ્રહી રહેતા ખાળી. " ૪

વાડવ વેદ ઋચા શુ' વિધિવત્, સાચો તો પાળી;

તેથી મુજને મીઠી લાગતી, પ્રીતતાણી ગાળી. " ૫

જાણું મણિમય મુગટ તણને, મોરપિચ્છ ધરિયે;

શીકું સંગે લાકડી લઈને, ગૌ પૂઠે માંડરિયે. " ૬

રાજવેષ મુને નથી ભાવતો, તો કહો શું કરિયે;

મુરલીનાદ કરીને મોહન, સહુનાં મન હરિયે. " ૭

૪ ફણી—ફણુ માંડીને અર્થાત્ જોસમાં આવીને.

૨ શૈશવ ઇ૦—શિશુપણાની વયને વાળીને (પાછી આણીને) દાણુ જોલાવે ? તે ઇ૦—તે વડા (મોટા) વડ ભાવે (ગમે છે). અથવા તેવતેવડા.

૫ વાડવ ઇ૦—જેમ સાચો વાડવ-આદાણુ વિધિવત્ વેદની ઋચા (મંત્ર) ને પાળી જણે છે-જોલે છે.

- અહીં મર્યાદા બોજન કરવું, પકિત બેઠ રાખી;
સ્નાન હવન બ્રજિદાન કરવું, જે મુનિ ગયા ભાખી. " ૮
- ગોવાળિયા જે ગ્રાસ આપતા, પેહેલુ મુખે ચાખી;
તેહુ સ્વાદ ત્યાં ક્યમે ન આવે, તેના તે સાખી. " ૯
- કનકતણા પલગ અનુપમ, હંસપિચ્છ તળાઈ;
પાસે સેવા કરવા બહુ સેવક, ચરણ તળાંસે ધાઈ. " ૧૦
- તે મુજને ફીકં લાગે છે, લોક માંહે વડાઈ;
યમુનાતીરે પત્ર પાથરી, સૂતા તે સુખદાઈ! " ૧૧
- ચિતા શન્યતાણી તો કરવી, તેણે આસ્ત મન;
સંગી જેહ મળે તે હુ ખિયા, સુખિયા નહિ કો જન. " ૧૨
- વશીવટ છાયાએ રમતા, તે ક્યમ આવે દિન;
ગોપીશુ ક્રીડા કરતા તે, સુખ નહિ ચૌદ ભુવન. " ૧૩
- યદ્યપિ, રીસ કરીને બાંધ્યા, માતાએ તાણી;
તો તેહુ ઉપર આંસુ, અમે તો નવિ આણી. " ૧૪
- કૌતુક જોવાને મળ્યા તે, ગોકુળના પ્રાણી;
અહીંઆનાં સુખ પાચે મેં તો, તે લીલા જાણી. " ૧૫
- અહીં રક્ષાથી થયા તે, બમણા પૂર્વના પિતા;
હવે ગોકુળ જઈ શું કરિયે, તે દહાડા વિત્યા. " ૧૬
- બીજે યુગે વળી ઐમજ રમશુ, સતત સત્ય ગીતા;
ભાલણપ્રભુ રઘુનાથ કહે, એવુ વેદ વદિતા. " ૧૭

પદ ૨૩ મું.

રાગ ગોડી.

ઉદ્ધવજી ત્યાં આવિયા, મથુરા નગરી મુઝાર જી;

૧૫ પાચે-પા ભાગે. ૧૬ પૂર્વના—અહીં રક્ષાથી પૂર્વના પિતા નહ
બમણા સ્નેહી થયા છે ૧૭ સતત—નિરતર.

- પ્રાણનાથને જઈ મળ્યા, કહ્યા સમાચાર છ. ૧
- અતિ આનંદ ત્યાં સહી, પૂછે વૈકુંઠનાથ છ;
વ્રજવધૂ કહો શું કરે છે, નંદ યશોદા માત છ. ૨
- વળતા ઉદ્ધવ યોલિયા, યોલો શારંગપાણિ છ;
 પ્રેમ શો કહું વ્રજનારીના, કહ્યો ન જાયે વાણી છ. ૩
- ધન્ય વ્રજના ગોવાળિયા રે, ધન્ય ગોપી ન ગાય છ;
 પ્રેમભક્તિ તે કહી ન જાયે, જિલ્હાએ મુખ માંચ છ. ૪
- વાસ હોય તો વ્રજ વિષે, જેનો પ્રજ્ઞા ન જાણે પાર છ;
 સનકાદિક જાણે નહિ, પ્રેમભક્તિ નિરધાર છ. ૫
- મુજને તમે ત્યાં મોકલ્યો, વ્રજમાં ગયો હું તોહ છ;
 વ્રજનારીપ્રીતિ કહું જો, કહેતાં ન આવે છેહ છ. ૬
- વચન સાંભળી ઉદ્ધવનાં, હરિ યયા ગદગદ કંઠે છ;
 વ્રજવાસીને સંભારીને, નયણે જળ ચાલ્યાં ગઠે છ. ૭
- હરિ ઉદ્ધવને કહે, મનતાણી આશે એય છ;
સહી કરીને માનજો, એ સમાન નથી મારે કોય છ. ૮
- અનેક ભક્ત છે મારે, ધ્રુવ અંબરીષ પ્રહ્લાદ છ;
એક કળા આવે નહિ, વ્રજવાસી જેવાં દાસ છ. ૯
- વચન સુણી શ્રીકૃષ્ણનાં, ઉદ્ધવ ગદગદ ગાત્ર છ;
 વ્રજમાં તૃણ યઈ અવતરે તો, મારું લાગ્ય મહાપાત્ર છ. ૧૦
- ખિવે પ્રભુને સાંભરી, કુમળ પોતાની દાસ છ;
ભાલણપ્રભુ રઘુનાથ કહે છે, જઈએ તેને પાસ છ. ૧૧

રૂકિમણીહરણ.

પદ ૧ છંદ.

રાગ કેદારો.

અભિમન્યુસુત ત્યાં હચરે, મુદિત મન માંહે ધરે /
કાંઈકે મશ્ન કરે, આશ્ચર્ય અદ્ભુત સાંભળી રે.

ઢાળ.

આશ્ચર્ય અદ્ભુત રાય પૂછે, જોગ કહો મુજને સ્વામી;
રાક્ષસવિવાહે રૂકિમણી તે, કુબજી કયમ પામી. ૨
એ સાંભળવાની છે ઈચ્છા, જ્યાં મગધ ને શિશુપાળ;
કન્યા હરી હરજી કયમ પરણ્યા, છત્યા બહુ ભૂપાળ. ૩
ને પુણ્ય મધુર કળિમળને ટાળે, બ્રહ્માદિક ત્યાં ગાય;
નિત્યે નૌતમ શ્રવણે સૂણતાં, કોણ ચતુર નવિ દ્રાય. ૪
કહે શુક સાંભળ હો તું બૃપતિ, કયા કહું હું પ્રીતે;
ને સાંભળતાં ભવભય છૂટે, માણી રસના રીતે. ૫
દક્ષિણ દેશ વિદર્ભ દેશમાં, કુંદનપુર શુભ ગામ;
ભીમકરાય મળને પાળે, સાધુતણે વિશ્રામ. ૬
રૂકિમ, રૂકિમરથ, રૂકિમબાહુ, ને રૂકિમકેરી, રૂકિમહી;
પાંચ પુત્ર ને છઠી કન્યા, રૂકિમણી શુભ બાળી. ૭
તે શૈશવ વય છાંડ્યો સામા, પામી નૂતન રૂપ;
વરની વીમાસણ કરવા લાગ્યા, ત્યારે ભીમક ભૂપ. ૮
બ દીનન માગધ ને આવે, હરિના ગુણ તે બોલે;

૧ અભિમન્યુસુત—પરીક્ષિત મુદિત—હર્ષિત (મધને) ૨ રાક્ષસ-
વિવાહે—હરણ કરીને ૪ કળિમળ—કળિકાળ, સળધી પાપ નવિ—નવ
—નહિ. દ્રાય—દ્રવિત થાય—પીગળે ૫ ભવભય—સ સારરૂપી ભય.
૮ શૈશવ વય—બાલ્યાવસ્થાનુ વય. નૂતન—નવુ.

- સુંદરતા સમરથપણે, કો હરિ સરખો નહિ તોલે. ૯
- એક વરસમાં હણી પૂતના, તણાવતે યકે કેરી;
સાત દિવસ ગોવર્દન ધાર્યો, મઘવાનો મદ ફેરી. ૧૦
- ખર વૃષભ માર્યા નગપે મોટા, જળથી કાઢ્યો કાલી;
હસ્તિ હણ્યા મહલ મદ માર્યા, કંસ હણ્યો પનમાલી. ૧૧
- જરાસંધ ત્યાં યુદ્ધે જીત્યો, કાળયવન જેણે હણિયો;
ગુરુમુત મુઝો આણી આપ્યો, જાણે પુનરપિ જણિયો. ૧૨
- એવી કીર્તિ શ્રવણે સાંભળી, રામા લાગ્યો રંગ;
અવર પુરુષનો પાણિ ન ઝાલું, વર વરૂં શ્રીરંગ. ૧૩
- સહિયરો રમતે એમ કહે, એક દારકા નગરી;
સાંભળિયે છીએ અતિ અનુપમ, સિંધુ માંહે જ્યમ મગરી. ૧૪
- ત્યાંહાં ક્ષત્રી ઉત્તમ યદવકુળ, તે માંહે વસુદેવ;
તેહનો મુત એટલું કહીને, લાલ રહે તે ખેવ. ૧૫
- જાણે મુક્તિપુરીથી પંખી, કોય ઊડતો આવે;
કથા કહે શ્રીકૃષ્ણજીકેરી, કો મુજને સંભળાવે. ૧૬
- અન્ન ન ભાવે નિદ્રા નાવે, રાત દિવસ લે' લાગી;
સ્વપ્ન માંહે સ્વપ્નજ દેખે, વિરહ ધરે અતિ જાગી. ૧૭
- વાસુદેવે તવ વાત સાંભળી, કન્યા કુળમસૂત;
લક્ષણુ સઘળે છે સંપૂરણુ, એમ વિનવિયો દૂત. ૧૮
- મન કરે મધુસૂદન વરવા, પ્રીતિ પરસ્પર વાધી;
અંતર્ગત મળ્યાં માંહે માંહે, પૂરવજનમની બાંધી. ૧૯

૧૦ મઘવા—ઈંદ્ર. ફેરી—દૂર કરીને.

૧૧ ખર વૃષભ—એ નામના રાક્ષસ. નગપે—પર્વતથી. હસ્તિ—કુવલયા-
પીડ નામે. મદ—મદવાળા. ૧૬ મુક્તિપુરી—દારકા.

હિરણ્યલોમાએ હર્ષ માંડ્યો, વિવાહનો વિચાર;	
કન્યા એ કોને દી જાશે, મળી નિજ પરિવાર.	૨૦
વર વાર વસુદેવતણા સુત, કૃષ્ણજી કમળલોચન;	
સમરથ સગો મહારથી વાર, કુળ કર્મે પાવન.	૨૧
વાત ગમતી સાથ સહુને, વર વાર જગદીશ;	
<u>દેવ ધરી ધરણીધર સાથે, રૂઝમેયો કહે રીશ.</u>	૨૨

પદ ૨ જી.

રાગ રામઝી.

કુંવર કહે છે સાંભળો તાત જી;	
એ રી કહોજો અવળી વાત જી.	૧

ઢાળ.

વાત અવળી રી કહો છો, ઘડપણે ગઈ સાન;	
કુળ વિભૂતિ ને વર જોઈ, દીનિયે કન્યાદાન.	૨
આહીરને ઘેર ઉછર્યો, ચારતો વનમાં ગાય;	
દીકરી એહને દીજીએ, તો શોભા વાર થાય.	૩
મહી માખણ ચોરતો, ગોવાલાણી દત્તી ગાજ;	
મળતાં મામે મારિયો, ન્યારે પધાર્યા મોસાળ.	૪
ઉઘેસન આગળ કર જોડી, ખુબે કહે રાબાન;	
આજ્ઞા મુજને દીજીએ, એમ કહે શામળવાન.	૫
રાજ્ય જેને કુળ નહિ તે, સદા સહુનો દાસ;	
<u>પુત્રી પરણે તેહને તો, ઘણી પહોંચે આશ !!</u>	૬
<u>ચેદી દશનો રાજિયો, સમરથ ને શિશુપાળ;</u>	
<u>જેતી સેવા સહુ કરે છે, ભલા ભલા જૂપાળ.</u>	૭

૨૦ હિરણ્યલોમા—રૂઝમેયો. દી જાશે—અપાશે.

૭ ચેદી—ગઝોય, પ્ર. ૨૭.

સંબંધી તે સગો સાચો, જે કીધે સીધે કાળ;	
ભરવાડ ભલો ભવાડતાં, ભૂપતિ લાગે લાળ.	૮
વીરપાણું વસુદેવને નહિ, પિનથ છોડાવી નાર;	
કપટ કરી નસાડ્યો, તો ઉગર્યો કુમાર.	૯
કાસગૃહ વેઠ્યું ઘણું, ને દુઃખે દાઘો દેહ;	
<u>અન્ન તો જમતાં થયાં, આજ સુખે ઝેહ.</u>	૧૦
કુંવર ખટ કંસે હણ્યા, ત્યારે ન આલ્યું બળપાણું;	
વિવાહ ઝેવો કીજિયે, જેનું વિશ્વ માંહે વખાણું.	૧૧
સ્વજન સહુએ મળ્યા માંહે, જ્યારે જમ્યક દે આશિષ;	
ઝોઘ્ય કહે આહીરની ત્યારે, નીચું કરવું શીશ.	૧૨
ક્રક કરી હરિ ઉવેખી, તે દેવ પરડાવ્યા પાસ;	
<u>મધોપમુતશુ વિવાહ મેળ્યો, આણી અતિ ઉજાસ.</u>	૧૩
સજ્જ વિવાહતણી, મંડપ રચ્યા વિશાળ;	
ધ્વજ પતાકા સજ કરી, તે નગર તોરણ માળ.	૧૪
<u>રૂકિમણી ત્યારે દાખ પામી, તેડિયો ત્યાં વિમ્;</u>	
<u>પત્ર લખીને આપિયું, ત્યાંથી ચલાવ્યો સિમ્.</u>	૧૫
વાત કયલાં કરે નહિ, જેહનો અતિ વિશ્વાસ;	
વેગે કરીને મોકલ્યો, જ્યાં વસે શ્રી અવિનાશ.	૧૬
વહી આવ્યો દારકા, પ્રતિહારે કીધું જાણ;	
મંદિર માંહે આવિયો, પૈખિયા શારંગપાણ.	૧૭
છિડ્યા હરિ આરાનયકી, જેસારિયા ભૂદેવ;	
પૂજા કીધી મેમણ, કુશળ પૂછ્યું ખેવ.	૧૮

અન્ન ઉત્તમ આરોગાવી, વિપ્ર કર્યા વિશ્રામ;
ચરણ ચાંપે ચતુર્ભુજ, ને પ્રેમે પૂછે સ્વામ.

૧૯

પદ ૩ બું.

રાગ રામઝી.

એણીપેરે પૂછે શ્રીભગવાનજી;
કહો દિન ધર્મ ધરોછો સ્થાન જી.

૧

ઢાળી.

ધર્મ સ્થાનક ધરો છો, કૃદ આવે સતોષ;
લૌલુપ્યપાણુ છાંડે નહિ, વિપ્રને મોટો દાષ. ૨
યથા લાભ સંતોષ વર્તે, તને નહિ નિજ ધર્મ;
અખિલ કામના તેહની, પહોચે પાળતાં નિજ કર્મ. ૩
અસંતોષી સુજે ન સૂએ, ઈંદ્રિયોકે ને બય;
દરિદ્રી ને સંતોષી, સર્વાંગે સુખી થાય. ૪
સત્ય સંતોષી ભૂતશું હિત, રહીત ને અહંકાર;
એવા વિપ્રને મસ્તકે કરી, નમું હું વારંવાર. ૫
સુખી સધજો લોક હોયે, ને સજ્જને દશ;
મીતિયું ને પ્રજા પાજે, તે મુને વાંલો નરેશ. ૬
દૂરથી તમો ક્યમ આવ્યા છો, તે મુજને કહો કાન;
ગુણ હોય તે હું કરું, ને કઠિન જદપિ આન. ૭
એણીપેરે પૂછિયું, લીલામનોજ શરીર;
કયા કહેવા વિપ્ર લાગ્યો, પ્રેમપૂનિત ધીર. ૮

૨ લૌલુપ્યપણું—લુપ્તા—લાલસુપણું. ૩ અખિલ—સમગ્ર—અધી

૫ ભૂતશું હિત—પ્રાણીમાત્રનું હિત ધ્યક્ષનાર.

૭ જદપિ—જોકે. ૮ લીલામનોજ શરીર—લીલાને અર્થે જેણે કામદેવના

નેવું સુંદર શરીર ધારણ કર્યું છે એવા. પ્રેમપૂરિત—પ્રેમથી પૂર્ણ થયેલો.

પત્ર લઈ હરિપાણિ આપ્યું, સુણો સ્થામજવાનં;
 કે દનપુર એક ભીમકે રાજ, રૂઝિમણી સતાન. ૯
 પત્ર મેમે પાઠવ્યું છે, વાચીએ ગોવિંદ;
 પદ્મિનીની પ્રીતિ જાણી, કીજીએ પરમાન
 હરિ કહે દિન તમે વાચો, સાભણ હું કા-
 પત્ર લઈને ઉઠેલિયું, બ્રાહ્મણ આણી જ્ઞાન
 સ્વસ્તી શ્રી દ્વારામતી, સકળ ગુણભડાર;
 કૃષ્ણ ચરણે એક પ્રથમમા, મારો [છે] જુહાર ૧૨
 ભુનનસુદરૂપ લક્ષણ, સાભળ્યા મે આહી;
 ચિત્ત નિર્મલ નથી રહેતું, ામે મારૂ ત્યાહી ૧૩
 રખે જાણો રાજકન્યા, ઠેઠ છાડી લાજ,
 વિપ્ર છાનો મોકલ્યો, જેમ જાણે મહારાજ. ૧૪
 વિદ્યા વધે કુળ રૂપ દ્રવ્યે, તું સરખો અભિરામ,
 કોણ કન્યા અતુર ધીરા, વરે નહિ જે સ્વામ ૧૫
 તેમણે મે તું વર્ષો, આત્મા અરુચો આપ,
 પ્રતિજ્ઞા પાળે નહિ તો, શુ રે કીજે બાપ. ૧૬
 રખે આવી આલડશે, શિશુપાળ તમારો ભાગ,
 સિંહકેરા ભક્ષમા, ગામાયુનો નહિ લાગ ૧૭
 ઈષ્ટપૂરિત દાન વ્રત તપ, દેવ ગુરૂ અર્ચન,
 કીધા હોય તો આવી શ્રેણે, મુને જુગજીવન. ૧૮
 છાતું પહેલું આવિયે, પ્રભુ લગન દિન છે કાવ,
 રાક્ષસનિવાહ કંઠી મુજને, બજે કંઠીને ચાલ ૧૯

૯ હરિપાણિ—હરિના હાથમા ૧૩ ભુનનસુદર.

૪૦—જગતમા સુદરૂપ અને લક્ષણનામા ૧૫ અભિરામ—સુદરૂ

૧૬ બાપ—માપને—બીમકને ૧૭ ગામાયુ—શિશુપાળ

૧૮ ઈષ્ટપૂરિત ઈષ્ટપૂર્ત (વ્રત)

- સૈન્ય યાદવતણુ તેડી, છતી સર્વ ક્ષિતિપાળ;
અત પુર ક્યમ હરો તેહની, વિધિ કહું દયાળ. ૨૦
- મથમ દિવસે અગિકાનુ, કરવાને દરશન;
નગર બાહેર નિસર, ત્યારે ગ્રહો જગજીવન. ૨૧
- પદપકજરજ અજ ગકગ, વાંરછે મોટા મુન્ય;
તોહું ક્યમ ધરધુ નહિ, થાવાને પાવન. ૨૨
- કમળસોચન ન પામુ તો, પ્રાણુ તજી શતવાર;
જન્મ જન્મે જ્યાં લગે, તમો થાઓ ભરતાર. ૨૩

પદ ૪ થું.

રાગ રામગ્રી.

- ઓણીપેરે બ્રાહ્મણ કહે છે વાણી છ;
સાંભળોને તમો શારંગપાણિ છ. ૧

ઢાળ.

- શારંગપાણિ તમે સાંભળો, મે કહ્યા ગુહ્ય મદશ;
હવે જે કરવુ ઘટે તે, કીજીએ દવેશ. ૨
- મદશ શ્યામાના મુણી, સમરથ વૈકુઠનાથ;
હસી હરિ એમ બોલિયા, વિમનો સાહી હાથ. ૩
- મન મારુ ત્યાં છે, મે મથમ પ્રીછી વાત;
દેવ મુજશુ નિવાહકરો, કરછે ત બ્રાત. - / ૪
- નિદ્રા નિશ આવે નહિ, અતર એ ઉચ્ચાટ,
મન જાણ્યું માનનિનું, એ થયો હું વાટ. ૫
- મથે ઘણા મળ્યા મહીપતિ, લાવું લીલાએ ઘેર;

કાષ્ઠ માંહેથી કાઢીએ જોમ, અગ્નિશિખા પેર.	૬
એવું કહી રથ જોતરાવ્યો, અથ ઉત્તમ સાર;	
શૈબ્ય સુગ્રીવ મેઘપુષ્પક, બલાહક એ ચાર.	૭
વિમ્બ વેહેલે જોસાર્યો, ને જોડા જુગદાધાર;	
એક રાત્રે વડી ગયા, વિદર્ભ દશ મોઝાર.	૮
નગર શેરી છંટાવે ન, દ્યન પતાકા દાર;	
અગર ઉવેજે ઘણા ને, જૂનાશુ કરે નરનાર.	૯
ભીમકરાળ પુત્ર પ્રેમે, વિવાહનો સભાર;	
શિશુપાળને કન્યા કહી, પાણુ પ્રેમ નહિ લગાર.	૧૦
વિમ્બ વેદની કરી પૂજા, નાના મંગળ કર્મ;	
પ્રાક્ષણ જોજન કરાવ્યાં, બહુ વસ્ત્ર આપ્યાં ધન.	૧૧
મક્ષરનાન કીધું સુંદરી, ગ્રહશાંતિ વેદ વિચાર;	
કકણ કર તે પાંધિયું, ને વિવિધ પેર શૃંગાર.	૧૨
હોમ કરીને કરે રક્ષા, અથર્વણના મંત્ર;	
પુરોહિત પૂજા કરાવે, ગોત્રદેવ્યા તંત્ર.	૧૩
હેમ રૂપું ધેનુ તિલ ગુડ, વસ્ત્ર દર્ધ દાન;	
વિનાયક પૂજા કરીને, પ્રાક્ષણને બહુ માન.	૧૪
દમધોપ રાચે દાન દીધાં, પૂજ્યા વિમ્બ વિશેષ;	
કર્ધા ઉત્સવ અતિ ઘણા, ને વિધિ વિધિ સુંદર વેધ.	૧૫
સગા સહુ તેડાવિયા, દંતવક જરાસંધ;	
વિદૂરથને શાલ્વ પુંડરિક, સિંહ ને શાળખંધ.	૧૬
અવર રાજા અતિ ઘણા, યાદવ નહિ કો એક;	

૬ લીલાએ—રમતની પેઠે. કાષ્ઠ ઈન્—જોમ લાકડામાંથી અગ્નિ-ની શિખા (જ્વાળા) પેરે કરીને કાઢીએ તેમ છું બધા રાજાઓમાંથી રૂઢિમ-ણીને લાવું છું.

સગા સહુએ આવિયા, રામ કૃપણ વતરેક.	૧૭
મહિ મહિ વારતા તે, કરે આણી ક્રોધ;	
રામ કેશવ આવશે ને, જાગે યાદવ યોધ.	૧૮
કદાચિત હરશે કન્યાને, તો કરીશે સંગ્રામ;	
શિશુપાળને પરણાવશુ, ને ને અમારૂ કામ.	૧૯
હસ્તિ રથ ને અશ્વ પાળા, સૈન્ય બહુ સમર્થ;	
ચેદિપતિને મળ્યા મંદિર, સાધવાને અર્થ.	૨૦
બળદેવજીએ સાંભળ્યું, એકલા ગયા યદુરાય;	
કન્યા હરતાં રખે હડિને, એશ કાંઈ થાય.	૨૧
પૂઠિંથી બહુ સૈન્ય લઈને, સાંચરે બળદેવ;	
યોધ યાદવ અતિ ઘણા, કારજ કરવા ખેવ.	૨૨
રામ રંગે નિસર્પા, યાદવ સૈન્ય છે સાથ;	
આગળથી ગયા જાણિયા, ભાલણપ્રભુ રઘુનાથ.	૨૩

પદ ૫ મું.

રાગ ગોડી.

ચેદિ દશથી ચાલી જાન, દશ દશના બહુ રાજન;	
ખેડે રથને છીકે ક્રોધ, અપશુકન આગળથી હોય.	૧
આડી ઉતરે તો મંઝારી, સામી મિલે વિધવા નારી;	
રાખ્દ ત્યાં એવો હચરે, આજ નત્યે ત્યાં કાજ નવિ સરે.	૨
એવે શકુને ત્યાં સાંચર્યા, વિદર્ભ દશ માહે પરવ્યા;	
જાન આવી ભીમકની પુરી, રાજ સામો ગયો પરવરી.	૩
દઈમાન ને પૂછ્યું ક્ષેમ, ઉતારા આપ્યા અતિ પ્રેમ;	

- લક્ષ બોલન નાના વિદ્ય અન, સેવા કરવા મેલ્યા જન. ૪
- કહે શુક સાંભળ ભૂપતિ વાત, પ્રેમદા મન વીમાસે પ્રાત્;
- નાવ્યો દિન ને નાવ્યા હરિ, મારે પૂરવ પાપે કરી. ૫
- જાણીએછીએ પેહેલુ મન કર્યું, કાંઈક અવગુણ વસી ઉતર્યું;
- નિર્લજ થઈ મે લખિયું પત્ર, તે દૂવાણુ મન વશિયુ અત્ર. ૬
- વિવાહ આડે છે ત્રણ જામ, શાગાટે ના'વ્યા ધનશ્યામ;
- પત્ર વાંચીને ના નવિ કહી, તેણે વાડવ થોલ્યો સહી. ૭
- પછે આજશ્યા જોઈ મર્મ, આડું આવ્યુ મારૂં કર્મ;
- વિધાતા વિમુખ મહાદેવ, રૂડી ગૌરી કર્મની જેવ. ૮
- હરિણનયની હરિયું હરિ મન, ચિતવતાં મીઝ્યા લોચન;
- નયને વહે આંસુની ધાર, વળી વળી કરે એહ વિચાર. ૯
- આવે તો હવાણા તે કાળ, નામ સત્ય જો દીનદયાળ;
- હું દાસી દામોદરતણી, જો જાણો ત્રિભુવનધણી. ૧૦
- એણીપેરે ચિતા પામે આંહી, વામ નેત્ર ફરક્યું ત્યાંહી;
- શકુન વિચારી થયાં રણિયાતિ, કોને કહી ન શકે સુખ જાતિ. ૧૧
- એવે આવ્યા પુરી ઉપવન, કૂબળા કહે વિમને વચન;
- ✓ મરશે મારો વિરહ ધરી, વેગે જાઓ જ્યાંહાં મુંદરી. ૧૨
- એન મોકડ્યા વિઘ્નજી વિમ, શ્યામા મંદિર પા'ત્ર્યાં ક્ષિપ્ત;
- હૃદ વદન દીઠો કામિની, કામ થયું જાણ્યુ લામિની. ૧૩

૪ પ્રેમદા—રૂકિમણી. પ્રાત—સવારમાં.

૭ જામ—પોહાર. ૯ હરિણનયની ઈન્-હરિણી સમાન નેત્રવાળી રૂકિમણીનું મન (જે રીતે) હરિએ હર્યું.

૧૧ ફરક્યું—ફરક્યું. (સ્ત્રીનું આંખું નેત્ર ફરકે તે શુભશુકન ગણાય છે)

૧૩ ક્ષિપ્ત—તત્કાળ. હૃદ—હૃદય.

- પ્રેમે પૂછે સમાચાર, વાડવ માંડી કહો વિષ્ણુર;
વેગે પધારી વધામણી, ઉપવન આવ્યા ત્રિભુવન ધણી. ૧૪
સત્ય વચન દીધું હરિ યથા, તે માંડી કહી સર્વે કથા;
‘મન માંહે થયો અતિ ઉલ્લાસ, ઉચ્ચિત આપવા કરે કાંઈ આરા. ૧૫
ઉશીકણ તે થાવા જશી, વસ્તુ કિશી મનમાં નવિ વશી;
સર્વસ્વ જો આપું આણે સ્થાનિ, તો તે નહિ હર્ષ સમાનિ. ૧૬
આપૂરણ ત્યાં જોઈ સ્થાન, આપી હાર ને કર્યો પ્રણામ;
અમર સહુ લક્ષ્મીને નમે, તેહ વિમ ત્યાં પાગે રમે. ૧૭
વળ્યો વિમ ત્યાં દઈ આશિય, વેગે વર પામો જગદીશ;
હરિણનયણી હરજો ઉદ્વસે, ગત મહિ અતિ આનંદ વસે. ૧૮
આવ્યા સાંભળી કેગવ રામ, ભીમક સામે ગયો વિશ્રામ;
મધુપર્ક વાઈ બહુ બેટી, વસ્ત્ર અનાપમ આપી નેટી. ૧૯
પૂજા કીધી પ્રેમે ઘણી, જોના આવ્યા ઉપવન ત્રિભુવન ધણી;
ભણે પધાર્યા હરિ પરવશે, ઉત્તમ ઉતારે ઉતરે. ૨૦
સૈન્ય સહિત ભક્ત્યભોજન, કરે અતિ આદર રાજન;
પૂજા પ્રેમે કરી સર્વેશ, વરવા આવ્યા જાણી યથા. ૨૧
જે જે આવ્યા છે ભૂપતિ, જેવી વય તેવા કુળ મતિ;
ભીમક સહુની સેવા કરે, નિજ નિજ ઉતારે ઉતરે. ૨૨
આવ્યા હરિ જાણી સહુ લોક, નગરનિવાસી થયા ગત શોક;

૧૬ કિશી-કોઈ. સ્થાનિ-સ્થાન. ૧૭ આપૂરણ—સધજે માણસથી
ભગ્યુ વિમ—વિપ્રને. ૧૯ બેટી—બેટ. આપી—આપે. નેટી—નેટ—નેટામા

૨૧ ભોજન-ભોજન આપીને. ૨૨ જેની ઇં—જેવા તેઓ વયે
(યોગ્ય) છે તેવા કુળે ને મતિએ છે.

દરશન હરિને હરખજ ધરે, માડો માહે એવુ ઉચરે	૨૩
<u>મિહિલીને ભાવે એ પત્ય, કેશવને કન્યા એ સત્ય,</u>	
<u>ખહીં દેવનુ જો જો યત્ન, જોમ જડાયે કુદન ગત્ન</u>	૨૪
<u>કા કેશવ ને ક્યા શિશુપાળ, ક્યા કેસગી ક્યા શિયાળ,</u>	
<u>અતર ઘણો જોતા અતિ ઘણો ફેર, જ્યમ શરશા સોનાનો મેર</u>	૨૫
ક્યા ચેત્ર ને ક્યા રણછોડ, ગર્ભ અથ્વ કનાહાની જોડ;	
ક્યા શિશુપાળ ક્યા રૂમિણી, ક્યા કાચન ને પારસમણિ	૨૬
જો સુકૃત અમે કી ના હોય, તેણે પુણ્ય પ્રતાપે જોય,	
પ્રસન્ન થઈને પુણ્યપુગણ, પૈદર્ભી ગૃહજો નિર્વાણ	૨૭
મેમે જોમ વદે પુરજન, રોમાચિત છે સહુના મન,	
<u>એવે ચોધા ભટ પરવગી, કન્યા પુર બાહિર નિસરી.</u>	૨૮
<u>ઉચા આયુડ કરી રખવાળ, સન્નાહ પંડિયાં કર કરવાળ,</u>	
<u>કન્યા આગળ પાછગી રહે, મારગ દો મારગ દો કહે</u>	૨૯
પદપ કજ ભવાનીતાણુ, જોવા ચાવી ઉલટ ઘણુ,	
<u>પાળી પદ્મિની આલી ચરણિ, ધ્યાનહરે શ્રીઅશરણુશરણિ</u>	૩૦
મનિ માનિની છે અતિ રંગી, માતા ને સહિયર છે સગી,	
વાજે મુરજ શખ ને તૂર, વીંટી વચે સમગા શૂર	૩૧
ચદન પુષ્પ પૂજા ઉપહાર, લઈ ચાને આગળથી નાર,	
હિન્નપત્ની સાર્યા શૃંગાર, કરતી ગાન મર્વ પરિવાર.	૩૨
ગાયણી ગાય બદીજન સ્તવે, સત્તાશ કથા વિનવે,	
બધુ વર્ગ સાથે ઉવ્વાદ, આવ્યા અબાતણે પ્રાસાદ ,	૩૩

૨૩ ગતરોક-ગોક રહિત ૨૬ ચૈવ-શિશુપાળ

૨૮ સન્નાહ-કન્યા કરવાળ-ખડ્ગ ૩૦ પાળી-પમે ચાલીને

૩૧ મનિ-મનમા મુરજ-એક જાતનું વાદ ૩૩ ઉવ્વાદ-

જાળ લેઈ કીધું આચમન, શિવ સમીપે ગયાં સદન;
 ઘરડો સ્ત્રી જે વાડવતણી, પૂજા વિધિ વિધિ વિશેષે નાણી. ૩૪
 તે પૂજા કરાવી ખરી, ચરણે પ્રણામે તે સુંદરી;
 સ્તુતિ કરીને કરે પ્રણામ, વર વાંછે છે ભાવણપ્રભુ સમ. ૩૫

પદ ૬ કું.

રાગ ધનાશ્રી.

~~જેવર્ષે~~ ભવાની માતા, પ્રણમુછું અનુદિન છ;
 ગણપતિ, સ્વામી સહિત હું તુને, પૂજી એકે મન છ. ૧
 બીજા કાંઈ નથી રે વાંચના, માગુ એ પરદાન છ;
 પિયુ મારે થાને પ્રયોગમ, ભાવ ધરી ભગવાન છ. ૨
 એ મંત્ર ભણીને ગંધ ધૂપ, જળ અક્ષત કુસુમનો હાર છ;
 ભૂષણ વસ્ત્ર દીપ બલિ, નૈવેદ્ય નાના દે સાર છ. ૩
 સૌભાગ્યવતી વધૂની, પૂજા વિધિયુ કીધી છ;
 તિલક કરી તાંદુળ ચોઢી, તેણીએ આશિષ દીધી છ. ૪
 મેમે શ્રીકૃષ્ણ કૌકૃષ્ણ આખ્યાં, કંઠે સૂત્ર તાંબૂલ છ;
 આશિષ દિગ્વિપત્નીએ આપી, સુખ પામવા મૂળ છ. ૫
 મુનિવ્રત મેલીને ચાલી, દેવસદનથી બાહાર છ;
 દાસીનો કર કરમાં ગ્રહીને, રત્નમુદ્રિકા સાર છ. ૬
 શ્યામા અતિ સુંદર દેહ દીસે, બાણે દેવની માયા છ;
 કટિમેખળા મણિમય ખજકે, ઝગકે કોમળ કાયા છ. ૭
 ચંચલ નયન ચાર ચમકતાં, કુડળ ઝળકે કાન છ;
 કુચઅંકુર પ્રગટ્યા પ્રેમદાને, મોહે સર્વ રાજન છ. ૮

૩૪ સદન-ચર-દેવજમા.

૩ નાના-અનેક પ્રકારના ૮ ચા૩-સુંદર.

૭

- જિભ અધરપર દંત ઝળૂકે, મંદસ્મિત તે કરતી હ,
હંસગામિની નેપૂર ઝમકે, મુનિજનનાં મન હરતી હ. ૯
- ચારુ ચુંદડી ઉપર જોઠી, ચ પા કુસુમને ચટકે હ;
ઉંઘરથી આઘી નવિ આવે, લાલ ગતિ અતિ લટકે હ ૧૦
- જત્રા મિથે માનિનીએ કીધી, શોભા સખળ સજાઈ હ;
યાદવહ આવે તો જ્ઞેયે, મારી જે ચતુરાઈ હ. ૧૧
- મહીપતિ દખીને મોહ પામ્યા, ઊભાથી અડવડિયાહ;
ગજ રથ અશ્વચક્રી તે અગવે, મૂઠ થઇને પડિયા હ. ૧૨
- ચોહોદિશે અંચલ નયની નિરખે, પૃથ્વીપતિ બહુ પેખે હ;
કેશ ઉદ્ધરા કરી નિહાજે, દામોદર નવિ દખે હ. ૧૩
- દરે આગળ ઊભી અગળા, અવર બહુ છે નારી હ;
જાણે જે જ્ઞે રથ આગળ જાઇરા, તો ઘેરીજશે ખેસારી હ. ૧૪
- નગર માંહે પેઢા પૂઠે, શીખરે કરાવ કરશે હ;
હવણાં આવી શકે તો આવે, પછે ક્રેમ પેરે હરશે હ. ૧૫
- ભય ત્રાસિત હરણીની પેરે, ચોહોદિશે નિહાજે હ;
માતા કહે બાઈછિ હીંડો, આંસુ નયણે ઢાળે હ. ૧૬
- મુખ મોઢે કાંઈ મિથ કરે, પાણુ છાંડે નહિ તે ઘાટ હ;
ભાલણમણુ રધુનાથતાણી, ત્યાં ઊભી જ્ઞેયે વાટ હ. ૧૭

૫૬ ૭ મું.

રાગ ગોડી.

- નિસાસા મેલે મૃગનયણી, અંતરગતિ વિભાસે હ;
ભૂરપણે હું કાંઈ ન ચેતી, વિમ્ર મોહલ્યો વાંસે હ. ૧

૯ મંદસ્મિત-ચોહુ દારવ. ૧૦ ચ પા ઈ-ચ પાના કુસુમ જેવી ચટકવાળી. ૧૩ ઉદ્ધરા-ગિયા.

નગર દૂકેડા આવ્યા નરહરિ, કાંઈ એક પડિયા સાંસે છ;
 પરમ પુરુષ તે ક્યમ પધારે, અખળાકેરે હાંસે છ. ૨
 હાં હરિ ના આવ્યા હો, આંહાં મળિયા રાય ને રાણા છ;
 જ્યમ ગજપતિનો સાદ સાંભળી, પૈકુ ઠથી ઉજાણા. હાં હરિં ૩
 મઠહાદને કાળે તે કીધો, સ્તબ માંહે વાસ છ;
 તે તો પાંચ વરસનો બાળક, સાચો જાણ્યો દાસ. હાં હરિં ૪
 ધ્રુવને નિશ્ચલપદ ને આપ્યું, એક મના તે જાણ્યો છ;
 અખળામાટે અવગુણ મારો, અંતરગતિ તે આણ્યો. હાં હરિં ૫
 ઇંદ્ર સાથે અન્યાય કીધો, તે તો ઉદ્ધારી અહથ્યા નારી છ;
 મે તો પાતક કર્યું નથી, શે ના'વ્યા દવ મુરારિ. હાં હરિં ૬
 હવણાં મુને ઘેર લેઈ જશે, થારો સધ્યાકાળ છ;
 વેરી વીરો વેગે દશે, કર ગ્રહશે શિશુપાળ. હાં હરિં ૭
 કંઠપાશ ઘાલુ વિષ ખાઈ, કે પાવક માંહે પેસું છ;
 અરણતણી આણુ જો, એધ પાસે જઈએમું. હાં હરિં ૮
 વધામણી શું જૂઠી ખાધી, વાડવે આવી વાહી છ;
 માણુ તજું પણુ હું નવિ એમું, શિશુપાળનો કર સાહી. હાં હરિં ૯
 અખળા ઉતાવળ કરે છે, ચાલે નહિ મુજ અરણુ છ;
 આણી વેળા શું નહિ આવે, અળવે અશરણુશરણુ. હાં હરિં ૧૦
 અથવા શું બહુ યોધા દખી, બીન્યા દીનદયાળ છ;
 કેઈ માત્ર તે કેસરી આગળ, કોટિ મળ્યાં શૃંગાલ. હાં હરિં ૧૧
 ક્યાં શિશુપાળ મદમતિ માનુષ્ય, ક્યાં એ શ્રીરાણુછેડ છ;
 તુલસીમંજર શી પેર થાયે, જો વાવે વિન્યા છોડ. હાં હરિં ૧૨

૩ ઉજાણા—એકદમ આવી આવ્યા. ૫ એક મના—એક મનનો. ૮ કં-
 ઠ પાશ—ગળે ફાસો.

૧૦ અળવે—માડમાડ.

ઐણીપેર વીમાસણ કરતાં, દેરડ્યુ વામ લોચન છ;
 સ્થિર મન રાખી કરે વિનતિ, એવું કહી વચન. હાં હરિં ૧૩
 ને મે પુણ્ય કર્યું હોય કાંઈએ, દીધું હોયે ને દાન છ;
 તો ભાલાણમણુ શ્રીરામ આવજો, સત્વર શ્રીભગવાન. હાં હરિં ૧૪

પદ ૮ મું.

રાગ ધન્યાશ્રી.

આરત કરતાં અતિ ઘણી રે, આવ્યા શ્રીગોપાળ;
 રથે બેઠા રણિયામણા રે, દીઠા દીનદયાળ. ૧

ઢાળ.

દયાળ આવ્યા દીપતા, તવ પડ્યુ અતિ ભ ગાણુ;
 રાજ સહુ ઝાંખા થયા, જાણે દહમાં નહિ પ્રાણુ. ૨
 ગર્વ આણે બાણ તાણે, જાણે હરિ હરશે સહી;
 આપ વખાણે આણે ટાણે, મૂકાવે તે કો નહિ. ૩
 શામા સરશાં નયણે નિરખી, હૈયે હરખે અતિ ઘણું;
 દયાળ આવ્યા મન ભાવ્યા, લાવ્યા સૈન્ય તે આપાણું. ૪
 મને વે'શે દોટ દશે, લેશે હેલામાં હરી;
 નેહ મળિયા ભૂપ જળિયા, થયા ગળિયા મનિ ખરી. ૫
 ને દીઠે સ્વામી દુઃખ વામી, સુખ પામી સુંદરી;
 તે ક્યમ કહીએ પાર ન લહીએ, ને વદિયે શત બિદ્યાએ કરી. ૬
 હવે આઘી ચાલું પાણિ આલું, દહી આલું નાથને;
 લાજ મેલું રસે રેલું, એ મલાણુ છેલું સાથને. ૭
 શિશુપાળ સાલે આઘી ચાવે, આલે કર સહિયરતણો;
 પગલાં ભરતી માન કરતી, નેહ ધરતી અતિ ઘણો. ૮

નયણે મળિયાં મન મળિયાં, વળિયાં પાછાં ડયમ રહે;	
દયા કીજે આવી લીજે, બીજે તે કર કયમ ગ્રહે.	૯
રથે ખેસવા ચાલી, કુંવરી કાલી, આવી ગાલી કામિની;	
ગ્રહી નારી રથે ખેસારી, ખેમ બારી ભામિની.	૧૦
સામું નેધ રહ્યા રોધ, અવર ને રાખત;	
હરિ સમુદ્ર માંહે થયા તે, ઉદક બહુ સમાન.	૧૧
મથે મહીપતિ કેડે ન, પીતાંબર પળાય;	
શિયાળકેરા યુથ માંહેથી, સિહ લઇને જાય.	૧૨

પદ ૯ મું.

રાગ સામેરી.

રૂઝિમાણીને રથે ખેસારી, સાંચર્યા બ્યારે સ્વામ;	
વેગે લઇને વાહિની, પરવરે પૂઠે રામ.	૧
હરિ જાતા નેધ ચાલવ, વદે જરાસંધ;	
અરે કોણે દીઠો નહિ, મોહે થયા શું અધ.	૨
રૂઝિમાણીને લઇ જાતાં, ચોધ લાગી ગાળ;	
ધિક આયુધ આપણા, જે બળ રહ્યું નહિ બાળ.	૩
નગરજન જાવા મળ્યા, તે વદે વાણી લોક;	
શણગાર શિશુખાળે કર્યા, તે થયા સઘળા શોક.	૪
મોઢળ છોડો કરથકી, ને ઠાંકો એનો હાથ;	
ઠાઢીનું પાણી રહ્યું, જે આવ્યા પૈકુંઠનાથ.	૫
વિધાતા વરાંચો નહિ, ચતુરાઇ એની ઘણી;	

૧૧ હરિ ઈન્—હરિરૂપી સમુદ્રમાં બીજા રાખ્યા ઉદક (જળ) જેવા થયા. અર્થાત્ તેની મોટાઇમાં દબાઈ ગયા !

૧ વાહિની—સેના. ૫ ઠાઢીનું પાણી—બીમકનો ટેક.

- વર વિઠ્ઠલજી ભણા, ને રાજકન્યા રૂમિભણી. ૬
- જુઓ મુખ શિશુપાળનું, નયણે વહે છે નીર;
કડણ હૈયુ ઝેહનું, જે માણુ ધરે શરીર. ૭
- અપમાન પાળે મરાણુ વારુ, જેહને હોયે સાનં;
પરણ્યા વિના ક્યમ ઘેર જાશે, જે લેઈ આવ્યો જાન. ૮
- સહુ શ્રાણે આંભજો, જે કહે કઠિન વચન;
સાધ્ય કરવા સોઢિયા, જે ભૂપકેશ તન. ૯
- મૂછ મરડે દાંત ધરડે, હોઠ કરડે હઠિ ચઢે;
ગાળ દેતા મને વેહેતા, આયુધ લેતા અડવડે. ૧૦
- અશ્વ ચઢતા ઢળી પડતા, કો આખડતા અડવડે;
વેગે પળાઓ વીર ધાઓ, મળી જાઓ ઉચ્ચરે. ૧૧
- ધર ધૂતારો વેગે મારો, ઝાલો ત્યાં એ મૂઢને;
રંખે રસજો જાણે કુશજો, મહી જે મસજો પ્રેમને. ૧૨
- મને ફૂડે અશ્વ રૂડે, રેણું ઊડે ખુરતણી;
તે યોધ બૂકે હોઠ સૂકે, તીર રૂકે હરિ ભણી. ૧૩
- મુશળધારી મતિ વિચારી, સેન સારીને રહ્યો;
ખીક ટાળી વ્યૂહવાળી, બિઈ પાળી નિર્વહ્યો. ૧૪
- વીર તરસે બાણ વરસે, સહુ સરસે શ્રમ કરે;

૬ વરાશ્યો નહિ—વિગ્રમય થયો નહિ—શું કરવું એવી ચિંતામાં
પડ્યો નહિ. ૮ અપમાન પાળે—અપમાન કરતાં.

૧૦ દાંત ધરડે—દાંત પીસે. મને વેહેતા—મને ચગડાળ ચઢેલા એવા.

૧૨ ધર—મૂળથી. મહી—ભૂમિ ઉપર જે પ્રેમ છે તેને મસજો.

૧૩ ખુર—ઘોડાની ખરીઓ. રૂકે—રોકે (?) ૧૪ મુશળધારી—બળરામ.

નિર્વહ્યો—પણ પાડ્યું.

રથે રામા વળી વામા, શ્યામા જળ નયણે ભરે.	૧૫
પ્રીતિ રાખે કૃષ્ણ પાખે, સૂત્ર દાખે આપણું;	
ભય મ ધરશેા એહ મ વરશેા, મોદ ધરશેા હું હણું.	૧૬
માંહોમાંહે કે' હજે હાંકે, મહાર પાંકે પડવડે;	
વીર નિવારે મૂશળ મારે, દેહ હાલે ચડવડે.	૧૭
મહાર સાલે રૂધિર ચાલે, વીર જાલે શીશને;	.
ચોધ બળિયા ભૂમિ ઢળિયા, બાણે બળિયા ધસિને.	૧૮
થયા ખોડા પડયા ઘોડા, કયો ખોડા હળધરે;	
ઉંટ નાસે મહાર ત્રાસે, પેર પાસે રી કરે.	૧૯
શૂર સાથી હણ્યા હાથી, ભરે ભાથી બ્રાહ્મણી;	
ભીડ ભારી મહી સારી, પાગ પસારી પ્રાણીની.	૨૦
કુંડળ ઝળકે મુકટ ચળકે, ભૂપ સળકે ચોધને;	
ભૂપ ભાગે બાણ વાગે, આળ લાગે કોધને.	૨૧
મગધ માઠો નેટ નાઠો, ઘણું જાઠો હો હડી;	
નયણ સૂણે કોટ ધૂણે, પેર પૂણે મતિ મડી.	૨૨
શિશુપાળ રોચે નીચું જોચે, નેત્ર ચૂએ ચાલતાં;	
કાંઈ ન સૂઝે બાપ બૂઝે, કો ન જૂઝે ઝાલતાં.	૨૩
ભલા ભડિયા હાથી ચઢિયા, પડયા સઘળા બાણિયા;	

૫૫ સરસે—એક બીજાથી સરસ થવાની ઈચ્છાથી. ૧૬ પ્રીતિ

ઈન્—કૃષ્ણ પાખે—પક્ષે જે ચોધા હતા તે પોતાનું મૂત્ર—સારું દેખાડીને (સુદ્ધમાં) પ્રીતિ રાખતા હતા. મોદ ઈન્—હું તેમને હણું ત્યારે તમે મોદ. (હર્ષ) ધરશેા.

૧૭ પાંકે—તાકે—આગળથી ધારે. પડવડે—પડે (૧) ચડવડે—ચરબડે.

૨૦ મહી ઈન્—સારી (બધી) મહી ઉપર પ્રાણીની પાગ પસારી—પ્રાણુ વેરી નાખ્યા.

૨૨ ચૂણે—ચૂણ બાપ. પૂણે—દુઃખ દે. મહી—માઠી કે મથી.

રણે ગાયા અને દ્રાયા, રોચે ઘાયા માનિયા.	૨૪
શિશુપાળની જ્યમ શ્રી હરિ, ત્યમ કરે ખેડો રૂદન;	
જરાસધને વિદૂરથ, દંતવક્ર વદે વચન.	૨૫
શોક કરવો નવિ ઘટે, સમરથ તું ભૂપાળ;	
સુખ દુઃખ વશ નહિ આપણે, એ કરે છે સર્વ કાળ.	૨૬
ધોડિયાને વશ વર્તે, કાષ્ટની જ્યમ ખૂતળી;	
ત્યમ જીવ વશ ઇશ્વરતણે છે, નિર્બળ થાય અતિ બળી.	૨૭
ત્રેવીસ અસૌહારી સહિત, ભાગ્યે હું (એ આગળ) સત્તરવાર;	
એકવાર પાછળ જીનિયો, પાણુ દુઃખ નહિ લગાર.	૨૮
હાર્યાનું દુઃખ ના'ણીએ, વળી સમો આવે વાળિયે;	
શું કીજે સહુ કર્યા માને, આજ એ જોવાળિયે.	૨૯
વીર ઊડી ઘેર જાઓ, ધીરજ મન માંહે ધરો;	
આપણ એને જીતશું, જ્યારે દૈવ યાશે પાશ્વરો.	૩૦
પ્રતિબોધ એવો સાંભળી, શિશુપાળ આલ્યો ઘેર;	
રાજ રણમાં ઊગર્થાં તે, આલ્યા પેરે પેર.	

પદ ૧૦ મું.

રાગ આશાવરી.

રૂકમેયો રીસે ભયો, દૈવ તેં આજો કર્યો;
નગર બાહરે તે નીસર્યો.

૧

ઢાળી.

હિતાવળો તે નીસર્યો, સર્વ રાજ પ્રત્યે ઊચરે;

૨૪ ગાયા-ગયા દ્રાયા-ધરાયા ૨૫ શિશુપાળ ઈન્-શિશુપાળની જ્યમ
શ્રી (લક્ષ્મી) હરાઈ દેવ તેમ તે મેડો ભેગે રડના બાગ્યો । ૨૭ ધોડિયો-
બાજીગર પાજે-પક્ષમાં

સાંભળતાં સર્વ ભૂપને, તે પ્રતિજ્ઞા એવી કરે.	૨
કૃષ્ણને છુટ્યા વિના, લાવ્યા વિના તે રૂઝિમાણી;	
કંદનપુર પેસું નહિ હો, પ્રતિજ્ઞા એ અમતણી.	૩
બેશી રથે કહે સારથીને, અશ્વ વેગે ખેડ હો;	
ભાંજી જઈ ભરવાડને, લ્યો કૃષ્ણકેરી કેડ હો.	૪
મૂઠ મહિમા જાણે નહિ, ગોવિંદને દે ગાળ;	
ભોમો રહે આહીર તું, પ્રતિજ્ઞા એ પાળ.	
એક રથશું આપિયો, ત્રણ મેલ્યાં બાણ;	
તિષ્ઠ કહે ચક્રકળદુષ્ટ, કિમ જાણું જળ માણ.	૬
કાગની પેરે બેન મારી, હરીને જાઈશ ક્યાંહાં;	
આજ મદ મદાંધમાં, હું ગર્વ ઉતારું યાંહાં.	૭
બાણે માર્યો માહરે, મહીએ ન સૂએ ન્યાંહી;	
મે'લ જગિની માહરી, ઉતાવળો તું આંહી.	૮
હરીને હરિ બાણ મે'લી, છેદિયુ તેહતું આપ;	
બાણ છનો મહાર કીધો, રૂઝમેયાને આપ.	૯
ધનુષ્ય બીજું કર ધરી, ને મેલ્યાં બાણ અદાર;	
આઠ મૂક્યાં અશ્વ ચોને, સૂતને બે મહાર.	૧૦
ત્રણ શર ધ્વજ ઉપરે, પરપ્રજાને પાંચ;	
તે હણીને અતિ હરખિયો, શાળક જોઈ સાંચ.	૧૧
મહાર તેના ચાળવી, વળી ધનુષ્ય છેધું હાથ;	
અન્ય ત્યાં ઉતાવળું, રૂઝમેયે લીધું હાથ.	૧૨
તેહ કૃષ્ણ છેદિયુ, વળી ફરી લીધું મૌઢ;	
બાણ મે'લી છેદિયું, તત્કાળ ગરડારડ.	૧૩

૬ તિષ્ઠ !—ભોમો રહે. ચક્રકળ દુષ્ટ !—યાદવ કુળમાં દુષ્ટ । કૃષ્ણ । ૭

આજ ૬—આજ મદાંધમાં મદ ભરાયો છે, પણ તે ગર્વ હું અહીં ઉતાર છું.

૧૧ શાળક—સાળો.

પાણિ ફરશી ધરી પાપી, પ્રહાર મે'લ નેટલે;	
અચ્યુતે એક બાણ મે'લી, છેદિયુ તે તેટલે.	૧૪
કરી કોપને કર ધરે, રૂઝમેચો જ્યારે શૂલ,	
બાણ મે'લી છેદિયુ, જેમ અર્કકેરૂ તૂલ	૧૫
ખડ્ગ ખાકુ ખેવ લઈ, ધર્યો ત્યારે ધીર;	
વાસુદેવે તેહ છેલ્યું, એક મે'લી તીર	૧૬
રૂઝિભણી ચિતા કરે, રખે પિયુને વાગે ઘાત;	
વળી જાણે રખે મારે, કૃષ્ણજી મુજ બ્રાત.	૧૭
આયુધ છેદ શ્રીહરિ, જે ગ્રહે કરમા મોધ;	
રથથકી તપ ઉતર્યો, રૂઝમેચો કરતો ક્રોધ.	૧૮
ખડ્ગ લેઈ મારવાને, કૃષ્ણ પૂઠે ધાય;	
<u>પતંગ જ્યમ દીપક લાગી, ક્રોધ કરી પળાય.</u>	૧૯
બાણ મે'લી કહ્યું કૃષ્ણ, અસિતલ તિલમાત્ર,	
ધનુષ્ય અર્ધ તે છેદિયા, રીસે ભર્યા અતિ ગાત્ર.	૨૦
<u>ઉતર્યા હરિ ખડ્ગ લઈને, મને અતિ આણી-રીસ;</u>	
<u>વડી વારનો વીર વહતો, હવે છેદી શીશ.</u>	૨૧

પદ ૧૧ મું.

રાગ ધન્યાશ્રી.

'હરિણનયાણીએ હરજી દીકા, ખડ્ગ ધરીને ધાતા જ,	
ભાઈ ઉપર રીસે ભરાણા, રંગે દીસે રાતા જ.	૧
મનમા જાણે હવણા મારૂ, દખી ક્રોધે ભરાતા જ,	
ચિત ચિતવે તો શુ કીજે, વિપરીત થયો વિધાતા જ	૨

નાહિ નાહિ સ્વામી જુગજીવન, ભૂડો પાણુ એ બ્રાતા છ;

અપયશ મારે માથે કહેશે, લોક આવતા જતા છ.

૩

આવી પતિને ચરણે લાગી, જોણી પેર ખાલે વાણી છ;

એ તો તમને કયમ જાળજે, અતિ મૂરખ છે માણી છ.

૪

હું મૂટે મે'લો છવતો, સગો સાળક જાણી છ;

ચોગેશ્વર તું દેવ છાં, સમરથ સારંગપાણી છ.

૫

દીનાનાથ હું કહી ન શકું, વાત કાંઈએ તાણી છ.

* * * * *

૬

વાયે ઉજાતણી પેરે ધ્રુવે, સ્થામાતાહું સરીર છ;

મુખ સૂકે માનિનીકેરું, નયણે ચાલે નીર છ.

૭

કંઠકી ત્યાં માળા રૂટે, છૂટે કટિથી ચીરછ;

ગદગદ કંઠે ખાલી ન શકે, દખી દામણા વીર છ.

૮

કરૂણા આણી સંવર્ધું, ધરણીધર થઈધીર છ.

* * * * *

૯

પીતાંબરે ત્યાં લઈને બાંધ્યો, ગાંઠ પાડીને ગાદી છ;

મુંદરી સામું રહી રહી જાયે, વેગે હુરિકા કાઢી છ.

૧૦

પાપીને ઝાલીને મૂડયાં, મસ્તક મૂછ ને દાઢી છ;

વિનતા વચન કહી તે ન શકે, ભયભીત છે યાદી છ.

૧૧

એવે સમે ભૂપતિને ભાંજી, આવ્યા ત્યાં બળદેવછ;

રૂઝેયાને બાંધ્યો જોઈ, જાણી સગાની સેવ છ.

૧૨

પાસ આવીને ત્યાં છોડ્યો, હજધરજીએ ખેવ છ;

કોટિ ઉપાયે તો નવિ જાયે, જેહને જેવી દેવ છ.

૧૩

૯ સંવર્ધું—પાણુ* જે'ચી લીધું* (ખર્જ). ૧૦ હુરિકા—પાળી—નાતી.

કર્યાં આપણાં સહુ ભોગવે, પૂર્વ કર્મને યેવ છ;

* * * * ૧૪

આદિપુરુષને અગ્ર કહે છે, એવું કામ ન કીને છ;

સાચો સજો થયો આપણો, અપમાન તેને ન દીને છ. ૧૫

મુંડણ પાણે મરણ તે વાર, વહુઅર મનમાં ખીને છ;

અનેક ને અપરાધ કરે તો, આપણ ત્યાં સહી લીને છ. ૧૬

અંધન છોડ્યું ન બળિયો, નીચુ રહ્યો નિહાળી છ;

આગળ ઊભી આંસુ ઢાળે, કન્યા અબળા બાળી છ. ૧૭

હળધર કહે છે દુઃખ ન કીને, લીને મનમાં વાળી છ;

તેં આપતું કહ્યું ન કીધું, છુદ્ધિ કરી અતિ બાળી છ. ૧૮

ભીમકરાયે પેહેલું ભાખ્યું, વર રૂડો વનમાળી છ;

વિધાતાએ ને લખ્યું તે, કોણ સકે ત્યાં ટાળી છ. ૧૯

આતાછ તમે ઘેર પધારો, વેગે ત્યાં તમે ધાઈ છ;

દ્વારાવતીએ લેઈ આવો, વિવાહતણી સભાઈ છ. ૨૦

એ તો ગાંઠ પડી પડોળે, સાચી થઈ સગાઈ છ;

તારે માથે ભાર સધજો, તું વડો છાં ભાઈ છ. ૨૧

હવે તો હરખીને દીને, અન્યા અન્યે સાંઈ છ;

* * * * ૨૨

વચન મુણી નિસાસા મેલે, મન મહિ અતિ બળિયો છ;

શૂર સાથ કોયે ન દીસે, પેહેલું નાશી પળિયો છ. ૨૩

પદ ૧૨ મું.

રાગ ગોડી.

રૂઝિમાણી પ્રત્યે રામ કહે છે, શ્યામા ન કીને શોક છ;

દેવતણે વશથી પામે છે, સુખ દુઃખ સઘળા લોક.

બાઈ દુઃખ ન કીને. ૧

ક્ષત્રીના ધર્મે કયૈં વિધાતા, અતિશે ઘોર વ્યવહાર જ;
બાઈ ભાઈની લાજ ન રાખે, રણે રહ્યા કરે પ્રહાર.

બાઈ દુઃખ ન કીને. ૨

ચોપાઈ.

એણું વીમાસી તેણે ઠામ, વારયું ગામ જૂન કહી નામ;

રાધ સર્વ મન માંહે ગ્રહો, તેણે સ્થાનક વાસે રહ્યો. ૩

લેઈ સૈન્ય ન શ્રીભગવાન, વેગે ત્યાં આવ્યા નિજ સ્થાન;

વધામણિયા વેગે જાય, છતી આવ્યા ભદ્રવરાય. ૪

માતા આપો વધામણી, કૃષ્ણજી લઈ આવ્યા રૂકિમણી;

નગર લોક જોવાને પળ્યા, સગા સહુકો આવી મળ્યા. ૫

અતિ ઉચ્છવ શેરી છંટાય, બળ તોરણ ઘેર હાટ બંધાય;

મંડપરચના મારગ થાય, બંદીજન માગધ ગુણ ગાય. ૬

કામિની જોવા મેડે ચઢે, એક ઉભયે ન આખડે;

એક કહે જુઓ કામિની, રથ ઉપર બેઠાં ભાસિની. ૭

એક વધાવે મોતી લાજ, ભલે પધાર્યા શ્રીમહારાજ;

જન્મ સદ્ગુણ થયો તે આજ, દર્શને સઘળાં સિધ્યાં કાજ. ૮

એક કહે બાઈ જુગતી જોડ, રયામા સુંદર વર રણુછોડ;

એક કહે ક્યાં ગયો શિશુપાળ, મીઠળ પાણિ રહી વરમાળ. ૯

એવી લોકે વાણી ઉચ્ચરી, સાંભળતા જાયે શ્રીહરિ;

મંદિર આવી તોડયા મુન્ય, જોયો લગનતણો શુભ દિન. ૧૦

વિવાહ વિધિશુ મંગળ કરી, સગા સહુને કકોતરી;

મન માને આવ્યા ભૂપાળ, ઉતારા આખ્યા સુવિશાળ. ૧૧

ભીમક રાજાએ અતિ ઘણી, વેગે મોકલી પેરામણી;
 સેવક લઈ આવ્યા ત્યાં જેહ, માન દઈ ઉતાર્યા તેહ. ૧૨
 ખેડા પાટ ત્રિભુવનધણી, શેષ ભરે દવકી રોહણી;
 મગળ સ્નાન કરી શૃંગાર, વર ખેસાર્યા જગદાધાર. ૧૩
 કન્યામંદિર કર્યું છે જ્યાંહાં, અથ ચઢી હરિ આવ્યા ત્યાંહાં;
 મારગ કહે લોક વિચાર, તોરણે જશે દેવ મુરાર. ૧૪
 હરિને કોણુ લોશે કાંચળી, સાળી વિના મુખ મનની રળી;
 ગ્રહી નાસિકા કોણુ તાણશે, સાસુ વિના મંડપ આણશે. ૧૫
 મારગ માંહે હરિ સાંચરે, કથા લોકની શ્રવણે ધરે;
 આવ્યા તોરણિ કરે આચાર, પ્રાણાણુ વેદ ભણે છે ચાર. ૧૬

૫૬ ૧૩ મું.

રાગ દેશાખ.

અપસરા નાચે ગુણીજન ગાય, બંદીજન જશ શબ્દ ખોલાય;
 ગર્ગાચાર્ય ગુરુ તેડાવ્યા, હસતા હસતા મંદિર આવ્યા. ૧
 જાતિકર્મ ત્યાંહાં નવિ જાણ્યું, ખાંધવ ખેહુનું કહી તાણ્યું;
 નામ કર્મ મેં કીધું છાનું, નંદતણે ધેર લખિયું પાનું. ૨
 આજ ભલે એ ઉચ્છવ આવ્યો, હું તો માનુષ્યને ભવ ફાળ્યો;
 વિવાહ વિધિશુ કરી પરણાવે, સેવક ભીમકના તે આવે. ૩
 મુંદર તે ત્યાં ખાંધી ચોરી, જાણે વસંત વનસ્પતિ મોરી. ૪
 લાજ લાભ તે ત્યાંહાં કરાચે, માનિનીઓ તે મંગળ ગાચે. ૫
 ચરણ ગ્રહવા કોણુ યાશે સાજો, ફક્તેયો તે થઈ ગયો કાજો;
 સાસુ પીરસે જ્ઞે કંસાર, નાવે ભીમકની ત્યાં નાર. ૫

૧૫ લોશે કાંચળી—સાળી કાંચળી હુએ એવો સંપ્રદાય કેટલાકમાં છે.

૪ મોરી—મોહારવાળી થઈ.

રૂકિમણી કોળિયડો કરી સાહે, વારે વારે હરિને વાહે;
વિશ્વલ વદન વિકાસે ખેવ, ગગન રહ્યા હસે સર્વ દેવ. ૬
હરિની માનુષ્યલીલા નિરખે, ઈન્દ્રાદિક મન માંહે હરખે;
જ્યમ સીતાને પરણ્યા રામ, રૂકિમણીને સુંદરશ્યામ. ૭
એણી પેરે ઉચ્છવ કીધો, સકળ લોકને હરખજ દીધો.

પદ ૧૪ મું.

રાગ દેશાખ્ય.

એણી પેરે આનંદ ઉચ્છવ રંગ રે;
અંગેને ઉલટ અતિ ઘણો રે. ૧

ઢાળ.

અંગે ઉલટ અતિ ઘણો, પરણિયા વિશ્વાવાસ;
દારકા નરનારીને મન, ઉપજ્યો અતિ ઉલ્લાસ. ૨
ભીમકના સેવક વળાવ્યા, ને વળાવ્યા સર્વ ભૂપતિ;
રૂકમૈએ ત્યાં કૃષ્ણ ઉપર, કરી પાછલી મતિ. ૩
રૂકિમણી આનંદ પામી, અને કૃષ્ણ ભસ્તાર;
સકળ ગુણ પૂરણ હવા, તેણે સકળ થયો અવતાર. ૪
હરિકથા જે સાંભળે, તેનાં પાતક જાય;
મન મનોરથ જે કરે, તે સકળ પૂરણ થાય. ૫
ગાન કરે જે પ્રેમથુ, એ કૃષ્ણવિવાહ દાસ;
સુખ પામે સંસારનાં, અતે વૈકુંઠ વાસ. ૬
કૃષ્ણવિવાહ કહી કથા, આણી આનંદ મન;
પ્રેમ ભરી જે સાંભળશે, તે હશે હરિનો જન. ૭

ભોળે ભાવે ભાખીએ, કૃષ્ણલીલા ગાન;
 ભાલણુમણુ રઘુનાથજી, ભાવે આણી અંતર ધ્યાન. ૮
 કેહી કેયા ભાગવતની, કાંઈ અન્ય પુરાણ;
 ભણે ભાલણુ ભક્તિ ભાવે, સ્તવ્યા શારંગપાણ. ૯



નળાખ્યાન.

કડવું ૧ લું.

રાગ ધનાશ્રીમેવાડો.

પર્યતજને પરણુમું પ્રીતે રે, નીલકંઠ નમન કરું;
ગણનાયકે બુધદાયક રે, સિદ્ધિ બુદ્ધિ મનમાં ધરું. ૧

, ઢાળ.

સિદ્ધિ બુદ્ધિ ધારી મનમાં, સમરું તેનો સ્વામી;

સિંદૂરાણુ મોદ મોદક, નમું મંગળગામી. ૨

દુરશી કરમાં ધરાંછાં, વિપ્રલ દેવ પાવન;

ઉદર મોટે દીસાંછાં, સ્વરૂપે વામન. ૩

સેવંત્રાંની સોઈસારી, ઘંટા ઝાલી પાણુ;

મૂષકવાહન મહપતા છાં, વેદ આરે વાણુ. ૪

શુકાદંડ જખંડ અવિચળ, સેવક જન સાઈસદા;

કવિતા કરવા વિનવિ છિં, મન કરો દેવા મુદા. ૫

૧ પર્યતજ-પાર્વતી. નીલકંઠ—શિવ ગણનાયક-ગણપતિ. સિદ્ધિ બુદ્ધિ ગણપતિની પત્નીઓ. ૨ સિંદૂરાણુ-સિદ્ધરવડે રાતો. મોદ-હર્ષ. મોદક-લાડુ. મંગળગામી-મંગળ કાર્યમાં જનાર.

૩ ધરાંછાં-ધરોછો. (આ કવિ વર્તમાન બીજા પુરુષ બહુવચનનો એ-વો પ્રયોગ કરેછે. અને તે હજી નાગર લોકમાં આવે પાવુ છે.) વિપ્રુપ-ગોટા—સ્થૂળ. ૫ શુકાદંડ—શુકરૂપી દંડ. વિનવિ છિં—નીનવું છું.

વિદ્યુવદની વિધાત્રી દેવી, વિદ્યુવન રીતલ પ્રકાશ;	
પ્રહ્લતનયા પ્રહ્લરૂપા, કરિં કૃપા નિજ દાસ.	૬
અંગ માંહે અધકાર છિ, પ્રકટો અર્ક અનુપ;	
ચાર નામથી ચતુરા તારિં, ચાર વાણીનાં કૂંપ.	૭
અદ્યમતિ આઈ કાંઈ ન જાણું, ગુણ ગાવાની આશ;	
દયાનિધિ દયા કરિયે, તો ગુણ ગાયે દાસ.	૮
સુરિનર સુનિવર જિ હુઆ, વડુ તેના પાઈ;	
છંદ પ્રભ ધ હું કાંઈ ન જાણું, કરો કવિજન સા'ઈ.	૯
રાગ ઢાળતુ માપ ન જાણું, અહંબુદ્ધિ કવિની વસે;	
અલંકારનો અક્ષર કેવો, જાણું નહિ હું નવ રસે.	૧૦
શારદા સપૂર્ણ કરજો, કૃપા મુજપર આજ;	
પુણ્યસ્થોકના ગુણ ગાવા, મતિ દિયો મહારાજ.	૧૧
યુધિષ્ઠિર અતિ દુઃખ પામ્યા, હવિ કરતું કિમ;	
અન્તેન તો સ્વર્ગે ગયો, થાય કેઈ વિધિ ક્ષિમ.	૧૨
મહાકુઃખ તો રાઈ પામે, બૃહદશ્વ ઋષિ યોગ્યા;	
રાય કુઃખના મન માંહી, તાપસે તોલ તોલ્યા.	૧૩
રાય કુઃખ તું શાં ધરેછિ, પામ્યો કુઃખ જે નળ;	
તારાથી તે અતિઘણું છિં, પુણ્યે વળી સળળ.	૧૪
ધર્મનંદન યોલિયા, મમ સમો દુઃખી કુણ;	
બૃહદશ્વમુનિ ભાખઈ, નથી નિપન્યો ઉણ.	૧૫
નિપત્ત દેશનો રાઈ કા'વે, વીરસેન મુજાણ;	

૬ પ્રહ્લતનયા—સરસ્વતી. ૭ તારિં—તારો. પરા, પરચંતી, મધ્યમા અને વૈષ્ણવી, એવી ચાર વાણીરૂપી કૃવામાથી તમે તમારા ચાર નામવડે. તારો. વિધાત્રી, પ્રહ્લતનયા, ભારતી, સરસ્વતી. એ ચાર નામ.

૧૩ તાપસે—બૃહદશ્વમુનિએ.

મહાપરાક્રમી તે હુતો, રાયજી ગુણનો બાણ.	૧૬
પુત્ર તેનો તત્વવેત્તા, નળ એવું નામ;	
પુષ્કર સાથિ ધૂત રમિયો, હાર્યો સર્વે દ્રામ.	૧૭
સ્ત્રી સહિત તિ વનમાં વસિયો, સાથે નહિ દિન વા રથ;	
રાજા તમે પ્રણયશાળી, સાથિ વિપ્ર સમરથ.	૧૮
સાથિ કો સગું નહિ, મહાદુ.ખ પામ્યો નળ;	
ધર્મનંદન યોગિયા, વદો ધૂતનો છળ.	૧૯
વિસ્તારી મુનિજી સંભળાવો, નળતાણુ ચરિત્ર;	
પ્રણયશ્લોકની કીર્તિ સાલળી, થઈ મુનિ પવિત્ર.	૨૦

કંકણું ૨ જી.

રાગ દેશાખ.

બૃહદશ્વત્કપિ યોલે રે, મુણો નળનાં ચરિત્ર;	
રાજ્યબંધુ મળે તમને રે, મળે યદુપતિ મિત્ર.	૧

ઢાળ.

મિત્ર યદુપતિ મળે રાજા, હવિ મુણો આખ્યાન;	
કીર્તિવંત બળવાન હરિગો, નળ નામે રાજાન.	૨
તેના ગુણ અઢિ કંઈ પેર ગાઈ, ઈંદ્ર જેવો મતિવાન;	
તેને તો તિ સૂર્ય સરિખો, પૃથ્વીપતિનું પામ્યો માન.	૩
પ્રાહ્મણને અતિ દાન દેતો, નામ હણ દાતાર;	
દયાવાન નળરાય છિં, વેદનો પામ્યા પાર.	૪
શૂર સાચો તપસ્વી છિ, ધૂતવિધા સમન્નિ પ્રાણ;	

૧૭ પુષ્કર—નળનો બાઈ

૧ નળની કથા માંભળવાનું કળ દહેઠે. રાજ્ય ઈન્-તમને તમારું રાજ્ય, બંધુ (અર્જુન) મળે,

સત્યવાદી સેનપતિ છિં, કો કરિ ગુણ વિખ્યાણ.	૫
સ્વરૂપ સુંદર જોઇને, કામની વાધિ કામ;	
ઉદાર મનનો રાયજી, જેવા રઘુવર રામ.	૬
શરણાંગતનુ રક્ષણ કરતા, પુરૂષ છિ પુણ્યવાન;	
ધનુષ્યધરમાં મનુ જેવો, નળરાજ બળવાન.	૭
કીર્તિ વાધી દશ દિશામાં, નળ થયો પ્રકાર;	
વિદર્ભ દશે રાય મોટો, પૂરે યાચકની આશ.	૮
રઘુનાથ કૃપાથી ગાઈ છિ, ભાલણ તિના ગુણ;	
ગણપતિ ગુરૂની કૃપા હોઈ તો, ગ્રંથમાં રે' નહિ ન્યૂન.	૯

કડવું ૩ જી.

રાગ દેશાખ.

નળરાજ અતિ ભયો રે, વિદર્ભમાં રાય ભીમ;	
શૂરવીર શાણો તોહ અતિ રે, તપ વ્રત ધારી નીમ.	૧

ઢાળ.

નીમ ધારી ભીમ રાય છિ, સતતી કામના મન,	
સ્થિર ચિત્તે તે દિજને સેવે, કરિ ભજન અનુદિન.	૨
ધર્મનંદન ! તિની પાસે, આવ્યા દમન મુનિ;	
સૂર્ય ઉગ્યો એવી શોભા, કરિ વેદ શાસ્ત્રની ધૂનિ.	૩
અર્ધપાદે મુનિ પૂજ્યા, પત્ની સહિત રાજન;	
હાથ જોડી સન્મુખ ઊભો, જાણે જોઈએ વરદાન.	૪
મનનું હારદ મુનિ જાણુછ, વધા છિ વચન;	
છરજા હોય તે માગિયે, એસો તમિ આસન.	૫
રાય બેસી બોલિયા, મુનિ નહિ સતાન;	

વંઝદાપને ઢાળિયે, ઇમિ રાણી માગઈ માન	૬
મસજ્જ થઈ વરદાન દીધું, ત્રણ પુત્ર થાશે સાર;	
એક પુત્રી તારે થાશે, ગુણ રૂપનો ભંડાર.	૭
કેટલિ કાળે રાયને, સતાન હુઆં ચાર;	
દમયંતી દમ દાંત એ ત્રણ, દમન ચોથો ધાર.	૮
બુધિઙ્ગિર મુણ કથા તેની, પુત્રકેરી આજ;	
રૂપ યૌવન રાજતી, યશ શોભા મહારાજ.	૯
ગુણવતી ગોરી ઘણું, અપાર મહિમા વાધ્યો;	
અનુચરી રાત સેવા કરતી, જોગ રૂપનો સાધ્યો.	૧૦
દંદ્રાણીથી અધિક આપે, દમયંતી ભીમકુંભારી;	
આકાશરૂપી અનુચરી છે, વિદ્યુતરૂપી બાળી.	૧૧
વિઙ્ગુકેરી લક્ષ્મી જેવાં, નેત્રકમળ વિશાળ;	
ભૂકટિ ધનુષ્ય છે વાકકુ, વિપુલ પ્રકાશિત બાળ.	૧૨
દેવ દાનવ યક્ષ કિન્નર, મનુષ્યમાં નવ નાર;	
દમયંતી છે અતિ મનોહર, ઉતારે સર્વનું વાર.	૧૩
દેવ જોઈ આનંદ પામઈ, એવી છિં દમયંતી;	
ભાગ્યશ્રમણ રઘુનાથના, દમયંતી ગુણવતી.	૧૪

કડવું ૪ થું.

રાગ ગોડી.

જસી દમયંતી રૂપાળી, તેવી નળની જોડી બાળી;

૮ કેટલિ-કેટલે દમયંતી ૬૦-દમયંતી નામે એક પુત્રી અને દમ,

દાત, દમન, એ ત્રણ પુત્ર. ૯ પુત્રકેરી-પુત્રીકેરી. ૧૦ અનુચરી-દાસી.

૧૧ આકાશરૂપી-મેઘરૂપી. (રૂપક). ૧૨ વિપુલ-મોટું.

૧૩ વાર-પાણી. ૧૪ ભાગ્યશ્રમણ રઘુનાથના દામ ભાગ્ય

કહે છે.

નૃસિંહશુ* પ્રાક્રમ જાણુ, હજ્યો જાણે નિષધ જાણુ.
 પૃથ્વીતળમાં નર નહિ એવો, મળ કે' રાધન સેવો;
 કામદેવ હારે રૂપે, રાય પૃથ્વી માંહે અનુપે.
 એવાં બંને રૂપનાં રાશિ, જન વાત કરિ' બેઠની પાસિ;
 બંને નજરે નો'તાં મિલ્યાં, ગુણુ મુણી મુખ થતાં વિ'લાં.
 જાગ્યો પરસ્પરને કામ, બંને જપે અન્યોન્યનું નામ;
 વાધિ નળને કામ અપાર, કરઈ દમયતીનો વિચાર.
 મન ભ્રમિત થયુ જિ વાર, અંતઃપુર સાન્નિધ્ય ગયો સાર;
 વાહી રમણિ પોતીકી હતી, કામ વાસના મન જાગતી.
 એવિ દીઠા રમતો હંસ, જિનાં સિથિલ થયાં છિં અવતંસ;
 ઘણા હંસ જોયા બૂપે, ધર્યો એક રૂપ અનુપે.
 પામી ભયને બોલ્યો તેહ, મુનિ હણુશો મા નિઃદહ;
 કાંઈ કારજ કરશુ તમારૂં, રાય માનો જો અમારૂં.
 જાઉં દમયંતી પાસે હુય, રાજા મનમાં રીઝે તુંય;
 મોહની તેને લગાડું, કામ તારો તેને જગાડું.
 કઈ હવિ એવાં વિખાણુ, બીજે પુરૂષ ન પરણે જાણુ;
 મુણી આનંદ પામ્યો રાય, હંસને આપી આજ્ઞાય.
 હંસ દોળે મળી ગયા, મન માંહી સુખી થયા;
 વિદર્ભમાં ગયા જ્યાંહિ, નગરી ભીમકની છિં ત્યાંહિ.
 ઉતર્યા નભચર હંસ, ઊભી નારી ધરી અવતંસ;
 સખી સાથે ઊભી રયામા, ગયા હંસ તેણીના સામા.

૫ સાન્નિધ્ય—પાસે. રમણિ—રમણીય. ૬ અવતંસ—ધરેણું (પા
 થા?). ૭ મુનિ—મને. ૧૧ નભચર—આકાશમાં ફરનાર.

રામા દોડી ધરવા હસ, પડતાં શિર કર્ણનાં અવતસ;
 સખી જેટલી તેટલા હસ, કોઈ ઉડીને ખેડા વશ. ૧૨
 કોઈ સખી દોડતી પૂઠિ, કોઈ ઝલાય નહિ તિણે રૂઠી;
 ગદ્ય દમયતી હસ સા'વા, તિ તો હસ ખોલ્યો ખોલ આવા. ૧૩
 વાણી મનુષ્યની જાત પ ખી, ખોલે ઊડતો કંઈકે ઝખી;
 ભાલણુમણુ રઘુનાથકેરો, હાથ ન આવે ફરતાં ફેરો. ૧૪

કડવું ૫ મું.

રાગ સામેરી.

ઊડતાં ખોલ્યો હસ, શ્યામા સાંભળ રે;
 દશ નિપથ યુઝાર, છિં નરમણિ નળ રે. ૧
 કામદેવ જેવું રૂપ, શ્યામા સાંભળ રે;
 અશ્વિનીકુમાર શો અનુપ, છિં નરમણિ નળ રે. ૨
 જિના જેવો નહિ કોઈ, શ્યામા સાંભળ રે,
 ભાગ્યહીન તિ તજિ સોઈ, છિં નરમણિ નળ રે. ૩
 માટે માફ નાર, શ્યામા સાંભળ રે;
 કિને નળ ભરતાર, છિં નરમણિ નળ રે. ૪
 તુ છિ હીરાની ખાણ, શ્યામા સાંભળ રે;
 મિલવ્ય હીરો ગુણુ જાણુ, છિ નરમણિ નળ રે. ૫
 થાયે રૂપ રંગ સફળ, શ્યામા સાંભળ રે;
 જિનું અપાર છિં બળ, છિ નરમણિ નળ રે. ૬
 અમિ જોયા દાનવ દેવ, શ્યામા સાંભળ રે;
 ગર્ધન મનુષ્ય મૂકી અહમેવ, છિં નરમણિ નળ રે. ૭
 સર્પ વિદ્યાધર જાણુ, શ્યામા સાંભળ રે;

કરે ઇનુ વિખાણ, છિ નરમણિ નજ રે.	૮
નારી માત્રમા તુ ગુણુ નાન, રયામા સાલજ રે,	
તેનો નજ છિ રૂપવાન, છિં નરમણિ નજ રે.	૯
મિલિયા યોધ સમાન, રયામા સાલજ રે;	
રતિયુદ્ધ કરો બજવાન, િ નરમણિ નજ રે.	૧૦
સર્વ વિશ્વ જોઈ સગ્રામ, રયામા સાલજ રે;	
સુરતઢીડામા જોભો રયામ, િ નરમણિ નજ રે.	૧૧
જાય બોલના દમયંતી નાર, રયામા સાલજ રે;	
ભાલણુમણુ રામ રમાજ, િ નરમણિ નજ રે.	૧૨

કડવું ૬ કું.

આદિ ઉમતાલ.

બોલી દમયંતી રાણી છ, હસ સાલજ માગે વાણી છ,	
ગુણુ નજના ગાયા જેવા છ, મારા તહીં જઈ કુંવા છ.	૧
જેવું બોલ્યા અમિને છ, તેવું કુંજે તમિને છ,	
અ હજ ઊડી ચાલ્યા ન્યાયી છ, વાડ કહી ઊડ્યા ત્યાયી. છ	૨
નિષધ દશમા ગયા તેહ છ, બેઠા નજ વિમાસે જેહ છ,	
એવે આવ્યા ઊડતા હસ છ, જાણે રાજ થાયે છિ વશ છ	૩
જોવું ઊડવું સુણી રાય છ, બા'ર નિસરી જોના જાય છ,	
હસ રાઈને જોઈ ભાખિ છ, તારી વાત રાજ દાખિ છ	૪
પામી આનંદ નારી છ, ગુણુ તમારા ગાયા ભારી છ,	
રામા બોલી બોલો જેવું છ, માડે રૂપ કો' તહિ તેવું છ	૫
અમિ બીજને નવિ વડે છ, અન્ય પુરૂષે મન ના કરે છ;	

૮ વિલાધર—એ ભતના દેવ ૧૦ યોધ—રતિયુદ્ધ કરનારા

૨ તમિને—તેમને અ હજ—પક્ષી. ૩ વશ—વાસ કે વાસણનો

રાયે કરવું તિમ છ, રાખવો હૃદયે નીમ છ. ૬
એમ કહીને હંસ ઊડ્યા છ, રાય નારીના વેણમાં બૂડ્યા છ;
ચીઝે ભાણામણુ રઘુનાથ છ, ઝાઝે દમયંતી નળનો હાથ છ. ૭

કરવું ૭ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

હે યુધિષ્ઠિર મુણુ રાય છ, દમયંતીના દિન ન જાય છ;
હંસ ભાખિ જ્યારથી વચન રે. ૧

ઢાળી.

વચન હંસનાં સાંભળીને, દમયંતી મન ચિંતા કરિ;
ચિંતવન નળરાજતાણું, નયણે જળ નારી ભરિ. ૨

ચિંતાશ્રન્ત દીન દર્શો, પીળી પડી છિં રાણી;
કૃશતનુ ઉશ્વાસ લેતી, ઉર્ધ્વ જોતી બાણી. ૩

જનપ છિં નળરાયનો, ગાંડી સરખી રૂખી;
કાંતિ હીણી કામમીણી, રાણી એવી ચેખી. ૪

શય્યા આસન વસન તબિયાં, ખાવે પીવે ના પ્રીતિ;
ગાંડી સરખી ચરે ચહુ દિશ, નહિ રૂડી રીતિ. ૫

એવું જોઇ દાસી ગઈ છિં, રાજ્યભુવન માંહિ;
દમયંતીના જનક પ્રત્યે, ખોલિ જઇને ત્યાંહિ. ૬

નળ પ્રતિ દમયંતીને, લાગ્યો છે ઘણો મોહ;
માટે ધને પરણાવો, સૂકઈ જાણે આહ. ૭

દાસીકેરો વચન સાંભળી, રાયે નિરખી એટા;

૨ કવિ દમયંતીનો શ્રવણપૂર્વરાગ વિપ્રલબ વર્ણ છે: વચન ઇ-
૨૫૯ છે. ૩ કૃશતનુ—સૂકાવડા સરીસ્તી. ઉપામ-ઉર્ધ્વશ્ચાસ. ૪ કામમી-
ણી-કામનો મીણો ચઢ્યો રોય નેરી. ૫ વચન તત્ત્વ ચરે-કરે.

૭ આહ-એહ, અગા આસવાઈ ૭, ૧૧૧ નેરી.

ધેલી સરખી લાગી તિને, બાળ મટી થઈ જોડા.	૮
હવિ સ્વયંવર તો કર, ઇમિ નીચો કીધો;	
પુત્ર કલત્રને વાત કીધી, પત્ર સેવક દીધો.	૯
લખ્યુ તેમા રાયજી, ભીમ જુવત જાણ;	
સ્વયંવર આલોકવો, નૃપાળ સર્વ સુખાણ.	૧૦
પત્ર વાચી રાય આવ્યા, દશ દશથી ત્યાહિ;	
ભીમની નયરી ભરિ, ગજ રથ ઘોડા જ્યાહિ.	૧૧
જે જે રાજ ત્યાહિ આવે, તેને દતો માન;	
અર્ધ પાદ સમર્પતો, પૂજતો રાજન.	૧૨
ઘણા રાજ આવિયા, જેની ગણતી ના થાય;	
નિવાસ કરી ત્યાહિ રહ્યા, ગુણી માગધ ગુણ ગાય.	૧૩
ઈ વિધિ સ્વયંવર રચ્યો, રાય મળિયા જાણ;	
બૃહદશ કે' રાય સુણિયે, પ્રતાપશાહી પ્રાણ.	૧૪
નારદજ્ઞપિ ગયા સ્વર્ગ, કહે ભાણુપ્રભુ રઘુનાથ;	
પુર દરશું વાત કરતા, આન દકેરા સાથ.	૧૫

કડવું ૮ મું.

રાગ વેરાડી.

જેઈ નારદને ઈંદ્રરાય, કરિ અર્ધપાદ અર્પિ પૂજય,	
કંઈ વાત કહે નિષિરાય, તન મન પ્રકુલિત થાય.	૧
સર્વ નિષિમા શિરોમાણ, ઠામ ઠાલો નહિ તમ વણ;	
મહામતિમાન પ્રત્યારી, કઈ વાત કહે સભારી.	૨

૮ બાળ ઈ—બાળ મટીને જ્યેષ્ઠ થયેલી માલમ પડી ૯ કલત્ર—

—સ્રી ૧૦ આલોકવો—જોવો ૧૧ નયરી—નગરી. ૧૩ ગુણી—કળાવતલોક.

માગધ—ભાટ (સ્તુતિપાઠક) ૧૪ પ્રતાપશાહી પ્રાણ—પ્રતાપશાહીના

પ્રાણરૂપ. ૧૫ પુરદર—ઈંદ્ર.

- જનલોકમાં સર્વ સુખી, લોક કથો છે ક્રપિ દુઃખી;
 બોલ્યા નારદઋષિ ત્યાંહિ, સર્વ સુખી છે ભૂમાંહિ. ૩
- રાય તુજ પ્રતાપે કરી, સર્વ સુખી નર સુંદરી;
 ત્યારે બોલ્યા પુનરપિ ઇંદ્ર, એવે આવ્યા યમ વરુણ ચંદ્ર. ૪
- સર્વ લોકપાળ ત્યાં આવ્યા, ઇંદ્રરાયને મન ભાવ્યા;
 પૂછ્યું ઇંદ્રે સાંભળો રૂખી, એક વાતે થાઉં અગિ દુઃખી. ૫
- મહાપુણ્યવાન ને યજ્ઞવાન, મનુષ્ય રાજા હિં ભગવાન;
 પુણ્ય અપાર તો થાયે, યાગ યજ્ઞતા દેખાયે. ૬
- તદપિ મારે લોકે જાણુ, કો નથી આવતા નિરવાણુ;
 તિતું કારણુ ભાષો રૂખી, તો તો યજ્ઞએ અમે સુખી. ૭
- ત્યારે ક્રપિ બોલ્યા ત્યાંહિ, સર્વ લોકપાળ બેઠા જ્યાંહિ;
 વિદર્ભદેશનો ભીમ ભૂપ, તિની કન્યા હિં મહારૂપ. ૮
- સર્વ સ્ત્રીઓમાં હિં રત્ન, તિના સ્વયંવરનો થાય યત્ન;
 તેના મોહમાં મોહ્યા સર્વ, પૃથ્વીમાં દમયંતી રૂપ પર્વ. ૯
- બોલ્યા લોકપાળ ત્યાંહિ, આપણે જલું સ્વયંવર માંહિ;
 એમ ભાખી ગયા લોકપાળ, વાહન બેસી તતકાળ. ૧૦
- સર્વ રાજા જાયે જ્યાંહિ, દેવ આજવા માંડયા ત્યાંહી;
 કુંતાસૂત્રુ મુણુ કથા, કહું બુદ્ધિમાને યથા. ૧૧
- દેવ નળનો મિલાપ, વહું પુણ્યલોકપ્રતાપ;
 ભાણુનો મળુ રઘુનાથ, આવતો લોકપાળની સાથ. ૧૨

કકત્તું ૯ મું.

રાગ જીતમાન.

એક રસ્તે નળ ચાલિ, એક રસ્તે દેવ;

- નળકેરૂં રૂપ જોઈને, દેવ સુકઈ અહમેવ. ૧
- રૂપ જોઈ નર્જતણું, હારી જાયે કામ;
- સૂર્ય તેજે હારતો, મૂકી દેવે મામ. ૨
- નથી જોઈ દમયતી તો, આપણને ના મિલી;
- સ્વયંવરથી જાડં પાછા, કરી શોભા સહુ વિ'લી. ૩
- એમ વિચારી દેવ સરવે, ઉતર્યા પૃથ્વી જ્યાંહિ;
- અતરિક્ષ ઊભા રહી ખોલ્યા, નળરાઈજાતો ત્યાંહિ. ૪
- હે નળરાઈતુ પુણ્યશાળી, મહાપવિત્ર કહેવાઈ;
- માણ્યું આપે મુખથી, કરે સર્વને સા'ધ. ૫
- સત્યવ્રતધારી રાય તુ, કિને અમારું કાજ;
- દૂત થઈ તમો જાઓ, દમયતી પાસિ મહારાજ. ૬
- બૃહદશ્વ ઋષિ ખોલિયા, સુણ અજાતશત્રુ વાત;
- કર જોડી નિષધપતિ ભણઈ, થઈ દાસ મારી જાત. ૭
- સત્યવ્રતે એજ કરવુ, નહિ મીન કે મેય;
- તમો સરવે કુણ છો, ઈંદ્ર વરણ કે રોય. ૮
- શું કરવુ તે યથાર્થ કહીએ, જાણી કરે હું આજ;
- ધમ જ્યારે નળ ખોલ્યો, તવ ભાખઈ સુરરાજ. ૯
- હે પુણ્યસ્તોક તું સુણઈ, અમો દેવ છીએ જાણ;
- દમયતી માટે આવ્યા છાં, કહું નામ નિરવાણ. ૧૦
- હું વાસવ આ વન્હિ છિ, વરણ આ યમરાજ;
- દમયતી પાસ પહાવુ તુને, તે કહે જઈને આજ. ૧૧
- ઈંદ્ર અગ્નિ વારિરાજ, યમ આવ્યા જાણ;
- ધરિજવર તુ વરઈ નારી, કરે દેવ વખાણ. ૧૨
- માનવરૂપે નારી છાં, લોકપાળ તો ધર્યે;

એ વાત તું કહે રાજા, નિમ નારી વાંચે.	૧૩
મુણી નળરાય બોલિયો, હાથ બેડી ત્યાંહિ;	
વાંચના જે દેવ ધરતા, તે છિં મમ મન માંહિ.	૧૪
તમો વરો ને હું રહું, ઇમિ દેવ કરશે આપ;	
મુજ મને થાય પીડ મોટી, પ્રગટે અતિ સંતાપ.	૧૫
વળી જે નારીતણી ઇચ્છા, કરે પુરુષ જાત;	
ત્યાગ તિનો કિમ કરે, એહ વિપરીત વાત.	૧૬
વળી દૂત થાઇ અવરનો, કિમ કહે જઈ કુવેણ;	
અપરાધ ક્ષમા કીનિયે, હે ઇંદ્રરાય મુખ દેણ.	૧૭
દેવ ક્રોધી તવ થયા, એ શુ બોલે મૂઠ;	
સત્વર કારજ સાધ્ય જઈને, સંભારિ મા ગૂઠ.	૧૮
ભૃગુદશ્વત્કપિ ઉચરઈ, મુણ ધર્મનંદન વાત;	
પુનરપિ નળ રતુતિ કરતો, મુરતણી સાક્ષાત.	૧૯
દમયંતી રાજકુ અરી, રહે રાજઅવાસ;	
દૂત અતિ વસતા તહિં, નવિ જાઇ શકું હું વાસ.	૨૦
ધર્મનંદન ઇમિ નળ ત્યાં, ઉચરઈ નિહ કાળ;	
લોકપતિ ત્યાં ઇમ વદઈ, તિ ન દેખે ભૂપાળ.	૨૧
ઇમિ જોઁહિ હુઇ ઘણી, નળરાય નમિયો પાય;	
ભાલણુમણુ રઘુનાથના, નળ દૂત થઇને જાય.	૨૨

કંકણું. ૧૦ મું.

રાગ રામગી.

દૂતનું રૂપ લીધું નળરાય જ;

દમયંતીને ભુવને જાય જ.

હાળ.

જાન્ય જગતીપતિ નજરાય, દમયંતીને ભવન;	
સખીગણશુ નારી યેકી, મહાયૌવનવન.	૨
અંજ કાંતિ અતિ મનોહર, શિરમણિ ગુણવાન;	
મુકોમળ ને કૃશ કટિ, નયનાંબુજ શોભામાન.	૩
મંદ હાસ્યે મન હરતી, ઉજવળતાએ હારે ચંદ્ર;	
નખશિખા નારી લહી, તપ કામાતુર થયો નરેંદ્ર.	૪
ધરણીપતિ ધરમ ધારઈ, જીત્યો કામ તત્કાળ;	
નિષધપતિનું સ્મરણ કરતી, એવે જોયો લોકપાળ.	૫
કોઈકામની યોલી નવઈ, આ આવઈ કોઈ દેવ;	
અર્થપાધ આણવું, કરવી ધની સેવ.	૬
કોઈ સખી નવિ ઉચરઈ, તેજમાં અંજાઈ;	
તવિ દમયંતી ભાખઈ, તું કહ્યું છિં મહારાઈ.	૭
તુને જોઈ કામ જાગ્યો, વિપરીત ઈ તો વાત;	
હુ ઈંદ્રિયજીત મહિલા, તું નજરે સાક્ષાત.	૮
સત્ય કહેવું રાજ્યદારે, નીતિ જાણો નરેશ;	
હવઈ સત્વર યોલી દિને, રાખઈ મા કંઈ શેષ.	૯
જાણવાને ધન્ય છિં મન, તમો નિષધનાથ;	
દૂત વેપે આપિયા છાં, નથી સેવક સાથ.	૧૦
મારું મંદિર અટપટું છાં, સેવક સાચવનાર;	
અંતરિક્ષે તું રાય આવ્યો, સત્ય વદો અવિધાર.	૧૧
પિતાએ જહુ દૂત રાખ્યા, કરે મારી સંભાળ;	

- સખી સહસ્ર મારી પાસે, જોઈ અંજાઈ ભૂપાળ. ૧૨
- ધર્મનંદન સુણે। કયા, ભાખઈ શું નળરાઈ;
- હો મનહર મહિલા સુણઈ, નળ નામ મારું ગવાઈ. ૧૩
- દવકેરો દૂત થયોછું, કરવા તિમતું કાળ;
- ઈંદ્ર અગ્નિ વરુણ યમ, ચાર આલ્યા આજ. ૧૪
- તુને વરવા ઇચ્છા તિમની, વરો પતિ ઇકે નાર;
- * * * * * ૧૫
- તેહતાણા પ્રતાપથી હું, આલ્યો તારે ધામ;
- કોઈકે સેવકે હું નવિ લલો, વધું સત્ય માનો વામ. ૧૬
- કાર્ય આલ્યો દેવને હું, કહી સવે વાત;
- તુજ ઇચ્છાનુસાર વહિયે, કરું તહિં વિખ્યાત. ૧૭
- બુદ્ધિ બળ ગુણ રૂપ તુમાં, વિચારી કહો વચણ;
- જે ભાખઈતિ ત્યાં કહું, વદઈ મૃગયાનપણ. ૧૮
- દમવંતી ત્યાં શું વદઈ, સુણો ધર્મ નરેશ;
- ભાલણમણ રઘુનાથના, કરતા જ્ઞાન ઉનેશ. ૧૯

કડવું ૧૧ મું.

રાગ આદિઉમતાલ.

- સુણો ધર્મનંદન કરુણાવાન છ;
- શું ભાખઈ નારી રૂપવાન છ. ૧

ઢાળ.

- મંદહાસ્યે દમવંતી વદઈ, સુણઈ નળભૂપાળ;
- દેવતાને નમઈ વદું, તુને વરો તત્કાળ. ૨
- વિશ્વાસવાળી વામા જાણો, કહો શું કરું કામ;

વિશ્વાસ જોવો મિં ધર્યો, તેવો ધરો તમિ સ્વામ.	૩
હંસવચનથી હું વરીછું, અર્થ રાય તેડયા બાણ;	
જો ના કહો નગરાય જી તો, વિષપાન કરી તજું પ્રાણ.	૪
અગ્નિથી મારૂ અગ બાણું, જગમાં પાડું દેહ;	
ફાંસો ગળામાં ઘાલું છું, મ નો નિઃસંદેહ.	૫
તે સુણી રાજા બોલિયો, અઘટતી એ વાત;	
જગતકર્તા વિશ્વભરતા, દેવના દેવ સાક્ષાત.	૬
દેવ મૂકી માણસ વરો, એ તો મહાઉત્પાત;	
પદરજથી હૃદયકા અમિ, સુરરાય મહાપ્રખ્યાત.	૭
માટે વચ્ચતુ માનની, અમિય નવિ થાય દેવ;	
મરણ પહાવિ દેવતા, નારી મારૂ માનો ખેવ.	૮
અનિદિતા માન મારૂ, થશે મહાઅનર્થ;	
દેવ હરી સર્વે લેશે, રાડ લીધી વ્યર્થ.	૯
પુષ્પમાળા પહેર બાળા, થઈશ ઘણી સુખવાન;	
સર્વનો સહાર કરતા, વરો અગ્નિ ભગવાન.	૧૦
નિયમ રાખે સર્વનો ને, ધર્મધર્મ લખે જોહ;	
એવા યમને વરો સ્થામા, કહું નિઃસંદેહ.	૧૧
ધર્મ ધારે ધ્યાનમાં ને, સુર અસુરનો રાય;	
વરો મહિલા તેહને, તો કાર્ય સિદ્ધ થાય.	૧૨
લોકપાળમાં અગ્રણી, વરણ એવું નામ;	
વરો કન્યા તેહને, થાયે સહુ સુખ કામ.	૧૩
એવી કન્યા ડોણ જે, દેવ મૂકી વરે નર;	

૮ પહાવિ-પહાવે-મોકવે. ૯ અનિદિતા-દોષ રહિતા.

૧૩ અગ્રણી-મુખ.

- અજ્ઞાન જાણો તેહને, લહે-નહિ ખાજ ને માનસર. ૧૪
- મારામાં જો સ્નેહ તુ ને, કહ્યું માનો મારું;
શંકા સહુ નિવર્ત કિજે, રૂઝું તેમાં ધારું. ૧૫
- વચન એવું સાંભળી, દમયંતી થઈ દુઃખી;
નેત્રે આંસુ ધાર વહેતી, પછે ઉચરી મુખી. ૧૬
- હે રાય ! મારું વચન સુણઈ, નમું દેવ સર્વત્ર;
પતિ રૂપે વરૂં તમને, તણું બીજું તર્ત. ૧૭
- ધર્મનંદન પ્રતિ જોડ્યા, બૃહદ્વ્ય મુનિજન;
થર થર કંપઈ નળરાજા, હાથ જોડી ઊભી સીજન. ૧૮
- દીનવાણીએ નળ વદે, દૂત થઈ આવ્યો જાણુ;
વરો તેમને માનુની, ચતુરા ચતુરસુજાણુ. ૧૯
- દેવે મુજને ત્રોડ્યો જો, કિમ સ્વાર્થ સાધું રયામ;
અધરમી હું લેખવું, નવિ રીઝે મુંદરયામ. ૨૦
- તુને નારી સત્ય કહુંછું, વરૂં તુજને હુંય;
ધર્મ નારા નવ થાય જ્યારે, સત્ય માને તુંય. ૨૧
- ધર્મ રહે ને સ્વાર્થ થાયે, કરો નારી તિમ;
વરૂં તો હું નાર નીશે, ધર્મ સહિત રહી શિમ. ૨૨
- ધીમેથી તવ નારી જોલી, કરૂં સ્વામી ઈમ;
વ્યાકુળ ચિત્તથી મું કહું, પણ સર્વ થાશે શિમ. ૨૩
- હે પ્રાણપતિ અમિ લલો છે, પરણવાતણો ઉપાય;
દાપ ન લાગે આપને, કારણ સહુ સિદ્ધ થાય. ૨૪
- સ્વયંવરમાં દેવ આવે, તમે આવો ભપ;
સર્વ દેવ સાન્નિધ્ય વરૂં હું, ઇચ્છાવર અનુપ. ૨૫
- કરો દાપ ન આપને, તાપ નહિ તન માંય;

દેવ રીઝી જશે પાછા, સ્વયંવરકેરી માંય.	૨૬
નળરાય કાંઈ નવિ બોલિયા, કરો મન જે ભાવે;	
ભીડી ત્યાંથી ચાલિયા, તે દેવની પાસે આવે.	૨૭
દૂતકેર કાર્ય કયિયું, મુણે આતા જાણુ;	
ભાણુમણુ રઘુનાથનાં, શાં શાં કરે વિખાણુ.	૨૮

કંઠુ ૧૨ મું.

રાગ આશાવરી.

જેઈ નળને રીઝ્યા દેવ રે, કરવા લાગ્યા અન્યોન્યે સેવ રે;	
પૂછવા લાગ્યા સહુ વાત રે, કરી તેં ત્યાં કેવી ખ્યાત રે.	૧૨
દમયંતી બોલી શુંય રે, તે તો સત્વર કહે તુંય રે;	
મદહાસ્યવતી દમયંતી રે, બોલી શું તે બુદ્ધિવતી રે.	
બોલ્યો નળરાય ત્યાં વાણી રે, મુણે ઈંદ્રાદિક દંડપાણિ રે;	
તમારામતાપથી ત્યાંય રે, મુને રોકી ન શક્યું બ્યાંય રે.	૩
ગયો ભુવનમાં હું ચાલ્યો રે, દમયંતી વિના કોઈએ ન ભાળ્યો રે	
જેઈ સખીનો શરમાયો સાથ રે, કહ્યો દમયંતીએ મુને નાથ રે. ૪	
ઘણી વાત કહી મે તમારી રે, તોય માને ન એ અપિચારી રે;	
નામ મારું આગળ કરતી રે, બીજા સર્વનું પાછળ ધરતી રે. ૫	
મે ધર્મનો ભય બતાવ્યો રે, ત્યારે તિણે સંદેશો કાઢ્યો રે;	
સ્વયંવરમાં આવો સહુ સાથે રે, નાખું વરમાળ તારે માથે રે. ૬	
તેથી દાય ન તને લાગે રે, આવ્યા દેવ સહુ અનુરાગે રે;	
એવી વાત બની ત્યાં દેવા રે, સાચું જૂઠું જાણો તત્તખેવા રે. ૭	
ચોરી તમારાથી ન રખાય રે, રાખીએ તો જાણુ સહુને થાય રે;	
ભાણુમણુ રઘુનાથના ઇશ રે, બોલ્યો વિચારી સર્વ ક્ષિમ રે. ૮	

કંઠવું ૧૩ મું.

રાગ ઢેદારો.

- બૃહદશ્વત્થપિ ઇમ જોલિયા, સુણો રાય રે;
શુભ લગ્ન મુહૂર્ત જોઈ, કરી રચનાય રે. ૧
- મોકલ્યાં આમ ત્રણ જાણુ, તેડયા રાય રે,
કામવાસનાવાળા સર્વ, સજ સહુ થાય રે. ૨
- દમયતીને વરવાતણી, છિ ઘણાને મન ઇચ્છાય રે;
પ્રીતની માળા પે'રી મનોહર, મણિજડિત કુંડળ શોભાય રે. ૩
- આમ ત્રણ સુણી આવિયા, જ્યાં મહાપત્ની રચનાય રે;
સ્થભ સુવર્ણના છિ કર્યા, મણિનાં તોરણ શોભાય રે. ૪
- પર્વતકેરા વિવર માંહે, પેસે જિમ વનરાય રે;
મહાપ માંહે સર્વે પેઠા, વરવાને નરરાય રે. ૫
- વિધ વિધ આસન જોડ્યાં, બાજકનો નહિ પાર રે;
તિ ઉપર જઈ બેઠા ઘણા, કરે સારસાર વિચાર રે. ૬
- પરિધ સરખા પુષ્ટ છે, પચ ફણાળા સર્પ રે;
આકૃતિ હસ્તની છે મનોહર, ઘણો મનમાં દર્પ રે. ૭
- કેશાગ્ર શોભે શશાગ્ર ત્યાહિ, નાસિકા કીર જાણુ રે;
નેત્રપંકજ મનોહર, ભૃકટિતણાં શું વિખાણુ રે. ૮
- આકાશમાં નક્ષત્ર શોભે, તેવા શોભે રાય રે;
દમયતી ત્યાં સજ થઈ, સભા મહિ જાય રે. ૯
- સ્વરૂપ શોભા અતિ ભલી, તેણે મોહ્યાં મન રે;
જેનાર સહુ મનમાં ધરે, નારી મળે શુભ દિન રે. ૧૦
- એવી અઘૌઠિક નારી એ, કર્યો મહાપ પ્રવેશ રે;

- દષ્ટિ સંમીલન થઈ, થયો ઘણો ઉન્નેશ રે. ૧૧
- તૃપ્તિ થાય ન કોઈને, નર નામધારી જેહ રે;
નામ ગુણુનું વર્ણન કરતા, ભાટ સાથે જેહ રે. ૧૨
- ‘દમયંતીએ નિરખિયા, પચાકૃતિ નળ એક રે;
વારવાર અવલોકિયું, નવિ રૂપમાં મીનમેખ રે. ૧૩
- નળરાય ન ઝાળખ્યો, નારી પામી દુઃખ રે;
નળતાણું ચિતવન કરે, દેવ પમાડો સુખ રે. ૧૪
- દેવ નળ હું કિમ લહું, ઇમ કરે તર્ક અપાર રે,
ચિતવન કરતી અતુર વળી વળી, ગ્રહે ન સાચો સાર રે. ૧૫
- વૃદ્ધ સાધુ મુનિચક્રી, મુણ્યા મુરનરના ચિન્હ રે,
પ અમાં તિ નવિ જાણાઈ, નહિ કોઈ ભિન્ન રે. ૧૬
- વારવાર નિશ્વાસ મૂકી, કયો ઘણો વિચાર રે;
શરણ જાણુ દેવને ધરી, કયો છિ નમસ્કાર રે. ૧૭
- થર થર કપે કામિની, દીનસ્વરે બોલી બાળ રે;
હે દેવના સહુ દેવ આવ્યા, દેખાડો નળ ભૂપાળ રે. ૧૮
- હ સપક્ષીએ જે કહ્યો, હું વરી નળ નિ.સ દેહ રે;
મનવાણીથી ન અન્ય ઇચ્છું, સત્ય કરો ઉન્નેહ રે. ૧૯
- સ્વયંવરનું વ્રત કીધું, પામવા નળ ભૂપ રે;
પૂજન કરીહું દેવ પ્રાણુમુ, પ્રસન્ન થાઓ અનુપ રે. ૨૦
- વ્રતકેરી પ્રાપ્તિમા, આપો ના નરેશ રે,
નળરાયને હું ઝાળખ્યું, ઇમ કરો સૌંદર રે. ૨૧
- સ્વરૂપ ગ્રહો સ્વયં સ્વયંતાણા, તો થાય મન પ્રસન્ન રે,
બૃહદશ્વમુનિ ઉચરઈ, મુણ્યા ધર્મરાજન રે. ૨૨

- દીનવાણી સુણી દેવ, થયા મન રળિયાત રે;
શાઅમાં જિ વિધે કહ્યાં, તેવાં રૂપ ધરઈ તત્કાળ રે. ૨૩
- મસ્વેદ નહિ અંગે વસઈ, નહિ મિયોન્મિષ નેત્ર રે;
કરમાઈ નહિ માળા ધરઈ, મકુલિત સુક્ષેત્ર રે. ૨૪
- નીરજ શરીર નિર્ઝરતાણું, પૃથ્વીથી હંચા જાણુ રે;
દેવ એવા નિરખિયા, કરે નળતાણું વિખાણુ રે. ૨૫
- દહકેરી છાંયે પડતી, કરમાયાં પુષ્પની માળ રે;
રજ સંચુકતે અંગ શોભે, જોઈ હરખી બાળ રે. ૨૬
- નેત્ર મિયોન્મિષ થતાં, મસ્વેદ કણ મૌકિતક રે;
મનહરણુ જોયો ભૂપતિ, નળ એ નહિ મીનમેખ રે. ૨૭
- દેવ ને નળરાય નિરખી, થઈ વરવા સજ રે;
ઉત્તરીય સાંધ્યું નળતાણું, જિમ વર કરિણીએ વર ગજ રે. ૨૮
- કઠમાં વરમાળ અરખી, સ્વામી કીધો જાણુ રે;
હાહાકાર ત્યાંહિ થયો, વામ્યાં અન્ય નૃપને બાણુ રે. ૨૯
- ઋષિવર આનંદ પામ્યા, સાધુ હરખ્યા ત્યાંહી રે;
સાઝ સાઝ મુખ વદે, ક્ષીર નીર મળિયાં આંહી રે. ૩૦
- ભીમ નૃપ આનંદ પામ્યો, સજોગ સારો જાણી રે;
ભાલણુમણુ રઘુનાથના, શું શું કહું વખાણી રે. ૩૧

કડણું ૧૪ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

ખોલ્યા નળરાય ત્યાં વાણી છ, તમિ સાંભળો મારાં રાણી છ;

૨૫ નીરજ—મલિનતા રહિત. નિર્ઝર—દેવ.

૨૭ મિયોન્મિષ—મીઝાય નહિ એવાં. ૨૮ ઉત્તરીય—એસ. વર—ઉત્તમ.

કરિણી—હાયણી.

- કરી આશ્વાસન અપાર છ, બોલે નળ તેણીવાર છ. ૧
- હે કલ્યાણિ મૂકી દેવ છ, સર્વ સાન્નિધ્ય ઇચ્છી મારી સેવ છ;
તેથી થઇ અમો પ્રસન્ન છ, તારૂં કુભવું નહિ કદી મન છ. ૨
- રાષ્ટ્ર મીતિ અહોનિશ છ, અમીતિનું કાઢું ન મિય છ;
સત્ય વાણી મારી જાણો છ, ધન્ય ભાગ્ય ઉભયનાં વિખાણો છ. ૩
- ધર્મનંદનં સુણો કથા છ, ટાળી તન મનકેરી વ્યથા છ;
જિમ નળરાય બોલ્યો મુખે છ, તિમ દમયતી બોલી મુખે છ. ૪
- કરવા દેવતાને પ્રસન્ન છ, નમ્યાં દંપતી થઈ મગન છ;
પામ્યા આનંદ મનમાં દેવેશ છ, આપતાં રાષ્ટ્રનું નહિ કઈ શોષ છ. ૫
- ઈંદ્રે આખ્યાં બે વરદાન છ, યજ્ઞમાં પ્રત્યક્ષ આવું માન છ;
પરમ શ્રેષ્ઠ ગતિને પામો છ, વર સુણી દુઃખને વામો છ. ૬
- અગ્નિએ આખ્યા બે વરદાન છ, મગટ થઈ ઇચ્છે જ્યાં રાજન છ;
સ્વયં શા પ્રકાશ લોકની પ્રાપ્તિ છ, થાય દહની જ્યારે સમાપ્તિ છ. ૭
- યમ રાજ્યે આખ્યાં વરદાન છ, અત્તરસ જાણે રાજન છ;
ધર્મમાં રહે મન સ્થિર છ, કેવાય મહાબળી વીર છ. ૮
- જળ રાય વરૂણે આખ્યાં બેય છ, સુણો શ્રોતા દાષ્ટુ તેય છ;
નળ ઇચ્છાએ ઉત્પન્ન થાવું છ, માળ આપી ન જાણે કુમળાવું છ. ૯
- ધર્મનંદન એણી વિધે છ, નળરાયના મનોરથ સિધે છ;
બંબે વર આપી ગયા દેવ છ, અન્ય રાજ કરતા પછે સેવ છ. ૧૦
- ગયા પોત પોતાને દેશ છ, ત્યાં રહ્યું નહિ કોઈ શોષ છ;
વિધિપૂર્વક વિવાહ કીધો છ, ભીમ નરપતિએ જશ લીધો છ. ૧૧
- નર શ્રેષ્ઠ રહ્યો નળ ત્યાંય છ, સ્વેચ્છાએ ગયો નગ્ર માંય છ;
જઈ ધર્મે પાળે પ્રજાય છ, જોઈ દંપતી સુખ સહુને થાય છ. ૧૨
- યયાતિએ કીધા યાગ છ, તેવો નળ ધરે પુણ્યમાં રાગ છ;

- નહુપે મેળવી કીર્તિ જેવી જી, નળરાય મેળવતો તેવી જી. ૧૩
 કર્યા અશ્વમેધ ને બીજા યાગ જી, દક્ષિણામાં આખ્યા ભૂમિભાગ જી;
 વન ઉપવનમાં નારી સાથે જી, કયો વિહાર નિષધ નાથે જી. ૧૪
 વિહાર વૃક્ષ તો કળિયું જી, કળ ઇંદ્રસેન સહુએ કળિયું જી;
 ઇંદ્રસેન પુત્રની વધાઈ જી, યાચકનન નળગુણ ગાઈ જી. ૧૫
 થઈ ઇંદ્રસેના એક પુત્રી જી, પસરી કીર્તિ સહુ સૂત્રી જી;
 ભાલણુમણુ રઘુનાથ જી, પુણ્યસ્થોકનો શોભે સાથ જી. ૧૬

કંઠવું ૧૫ મું.

રાગ દેશાખ.

- બૃહદશ્વઋષિ ઇમ ઉચ્ચરે રે, સુણો ધર્મ નરેશ;
 નળરાયની કીર્તિ પ્રસરી રે, જેવા સુરપતિ પન્નગ શેષ. ૧

ઢાળ.

- સુખ પામે નર નારી અતિશે, લોકપાળની કહું વિધિ;
 દેવ વળિયા સ્વર્ગ જાવા, તિણે કળિતણી કળ કીધી. ૨
 મળ્યો કળજુગ વાઠમાં, દાપર હુતો સાથ;
 બલિવૃત્તઅરિ ઉચ્ચરઈ, ક્યાં જાય દાપરનો સા'ઈ હાથ. ૩
 કળિ મુખથી ખોલિયો, જાઉ દમયતી વરવા જાણ;
 પરણી આણુ પ્રીતથી, મે ઇનાં મુણ્યાં વખાણુ. ૪
 હાસ્ય કરી ઇંદ્રરાય ખોલ્યો, પરણી તે તો નાર;
 સ્વયંવર નિવૃત્તિ પામ્યો, લાગી તને ઘણી વાર. ૫
 તને જોઈ નિશ્ચે તે પરણે, રૂપ જોઈ અંજાય;
 પાણુ સાન્નિધ્ય અમારી તું વિના, વયો નિષધ ગાય. ૬

૧૪ ભૂમિભાગ—પૃથ્વીના ભાગ—ગ્રામીન—ગામ ગરાસ.

૧ પન્નગ—સર્પ—નાગ. ૨ કળિ—દેહધારી કલિયુગ ૩ દાપર—
 દેહધારી દાપર (ત્રીજે) યુગ. બલિવૃત્તઅરિ—ઈંદ્ર

સુણી વયણ ક્રોધ પામ્યો, નયણ હુઆં રહત;	
દેવ મૂકી નર વરી, વિપરીત કીધું જકત.	૭
દંડ ઘટે એ નારને, ઇમિ બોલ્યો મૂઠ;	
સ્વર્ગપતિ તવ ઉચ્યો, નજો વશ કર્યો ગરડારૂઠ.	૮
ધર્મજા ધરણીપતિએ, અમારી શીખ લીધી,	
વયો પછે ઈ નારને, પુણ્યની રીત કીધી.	૯
ગુણ સ પત્ત રૂપવાળો, નળ ન ઇચ્છે કુણ,	
ધર્મધારી વ્રત આચારી, અત્રો નિરખ્યા ઉણ	૧૦
ચાર વેદ જ્ઞાતા ઇતિહાસ જાણે, જોહ પામ્યો વેદ,	
ચક્ષે કરી સુર સતોષે, તૃપ્ત કરતો તેહ.	૧૧
ઔદાર્ય, ધૈર્ય ને સ્વધર્મે કરી, પવિત્રતા પાલન કરી;	
ઈદ્રિયસંયમ બહુ વિધિ કરતો, અધર્મથી જાઓ ડરી.	૧૨
શાપ કુણ દે તેહને, મૂર્ખ સ્વઆત્મા દહે;	
નળને શાપ દે કોઈ તો, હે કળિ તે નરકે રહે.	૧૩
એમ કહી સુર સ્વસ્થાન સિધાવ્યા, કળિ કરે મન વિચાર;	
હુ ક્રોધને નવ રાખુ વારી, સુણ દાપર નિરધાર.	૧૪
દમયંતી નવ સુખ પામે, ઇમિ કરવુ જાણ,	
બ્રહ્મ કરીશ હુ રાચને, વશ પાસે તું પરમાણ.	૧૫
ઇમ કળિએ કૂડમતિ કરી, સુણ ધર્મનદન તુવ;	
બાલણમણુ રતુનાથના, દુષ્ટ દુખ દેતો સુય.	૧૬

કંઠવું ૧૬ મું.

રાગ કાલેરો.

અન્નતશત્રુ ! નીશો કરીને, આવિયો કળિ ત્યાય;

- નળરાજ રાજ્ય કરતો, અધર્મ દરે ન જ્યાંય. ૧
- કાર્ય કરવા કળિ જિભો, લાગ નવ લહેવાય;
બાર વર્ષ ઇમ વહી ગયા, મનોરથ સિદ્ધ ન થાય. ૨
- એક દિવસે નળ નૃપતિ, વીસર્યો લવલેશ;
છિદ્ર જોઈ કળિ ફરતો, માર્ગ મળિયો રેશ. ૩
- લઘુશકા કરી પવિત્રાચમન, કરવું ભૂલ્યો ભૂપ;
હાથ પગ ધોયા વિના, સધ્યા કરવા ગયો અનુપ. ૪
- તે દિવસથી વરયો અગે, કળિ ફૂડો જાણુ,
અન્ય રૂપે પ્રુષ્કરને મળ્યો, તિનું ભમાવ્યું મન નિરવાણુ. ૫
- પ્રુષ્કરને કહ્યું છતીરા તુ, છૂતે કરી નળરાય;
મારી સાથે ચાલ તુ, નિષ્કપતિ તુ થાય. ૬
- પ્રુષ્કર આવ્યો કળિ સાથે, ઘેરો પાસામા કળિ જાણુ,
પ્રુષ્કરે આવી નળને કહ્યું, રમો ધૂત આજ નિરવાણુ ૭
- નારી ખેડી નળતણી, ઇમ ખોલ્યો મતિમૂઢ;
કળિ અગમા વ્યાપ્ત છે, તેથી વીસર્યો ગતિ મૂઢ ૮
- સહન કર્યું નવિ રાયછ, ધૂત આરલ્યો જાણુ,
સુવર્ણ હીરા સર્વ હોર્યો, થઈ રાય અજાણુ. ૯
- મિત્ર બધું સગા કોઈ, વારી ન શકિયા ભૂપ;
મધ્યાન મળ આવી તહિં, જોવા નળનું રૂપ. ૧૦
- વાપ્સેયનામા સારથી, તેણે દમયતીને કર્યું જાણુ,
પ્રજા અસહી રાય ખાસે, દરજન કર્યા નૃપજાણુ ૧૧
- વ્યસન ધૂતનું જાણિયું, દુ.ખ પામી મળય,
વારવાને રાય આવી, મિલાવો સુખી થાય ૧૨
- કણથી કામિની સફાઈ, શોકથી મૂકે નિશ્વાસ,

વ્યગ્ર ચિત્તે દમયંતી તો, ગદ્ય નૃપની પાસ.	૧૩
રૂદન કરતી બોલતી, આવ્યા પ્રજા ન પ્રધાન;	
ઘાર પાસે ઊભાં રહ્યાં, તિને જીવ્યા હે રાજાન!	૧૪
વિલાપ કરતી દમયંતી, નેત્રાશ્રુ ખરતા ત્યાહિ;	
કળિયુગે મન વ્યગ્ર કીધું, ગણ્યું નહિ નૃપ જ્યાહિ.	૧૫
મૌન ધરી રાજા રહ્યો, પ્રધાન પ્રજા વિચારે;	
નળરાય તો નારા પામ્યો, એવું મનમાં ધારે.	૧૬
સહુ સહુને ઘેર ગયાં, સુણો અજાતરાત્રુ ! બાણ,	
ભાલાણપ્રભુ રઘુનાથને, કરે વિધિએ પ્રમાણ.	૧૭

કકલુ ૧૭ મુ.

રાગ મેવાડો.

પૃહદશ્વમુનિ ઊચકે, સાંભળ નૃપ સુખાણ;	
વીરસેનનદન વરણુવ રે, કરે કુખનાં વિખાણ.	૧

ઢાળ.

વિખાણ કરે નજ નાથના, થયો ઉન્મત જેહ;	
દમયંતી મન કુખ ધરે, શુ કરી શકે તેહ	૨
ધૂત છે અતિ નિધ તિ, લહે મહિયા સર્વ,	
કળિયુગથી નળરાય પામ્યો, તન મન માલિ ગર્વ.	૩
સર્વસ્વ હોયો રાય બાણી, રાણી પામી કુખ;	
ગુણવતી દમયંતી છે, ઇચ્છે સ્વામીસુખ.	૪
પ્રિયભાષિણી વદી જઈ, જ્યા પૃહત્સેના એક દાસી,	
તુ જઈ નળ આશાયકી, પ્રધાન લાવ મુજ પાસિ.	૫

૧૭ પ્રમાણ ઈન્—રઘુનાથ કરે તે પ્રમાણ છે

૩ નિધ—નિદ્રા ગોચ એમ જાણણ કરે, એ જાન ૫ પ્રિયભાષિ-

ણી—મીઠું મોનનારી

- પૂછજે શુ ધન હાર્યા, નળને રહ્યુ શુ બાકી;
 પ્રધાન મનમાં હર્ષ પામ્યા, હવિ ગયો રાય થાકી. ૬
- આજ્ઞાનુસારે તરત આવ્યા, પણ બોલ્યો નહિ નરેશ;
 પોતાનું નવિ માને પતિ, રાખ્યું નહિ કંઈ શેષ ૭
- લજ્જત મનમાં નારી પામી, કર્યો અત પુર પ્રવેશ;
 નળરાય ત્યાં તો હારિયા, ધન ધાન્ય ને સહુ દેરા. ૮
- પાસા અવળા નળતાણા, પડે છે નિરવાણ,
 તિ દમયંતી મન દુઃખ ધરે, પુન બૃહત્સેના તેડી જાણ. ૯
- હે ભદ્રે ! તુ નળ આજ્ઞાથી, વાળ્યેય તેડી લાવ;
 માન આજે એટલુ, વાળ્યેયને બોલાવ. ૧૦
- સત્વર ગઈ તે સુદરી, વાળ્યેય આવ્યો ત્યાય;
 દશ કાળ જાણતી મુંદરી, શુભાશુભ જાણે મન માંય. ૧૧
- અનિદ્રિતા મુખથી વદી, મધુરવાણીએ નિરવાણ;
 સમય જાણી કહે સતી, વાળ્યેય તું છિ જાણ. ૧૨
- હે સારથી નળ પ્રિય તુને, આવ્યો અધમ સ્થિતિએ તેહ,
 સા'ય તિની કરો સાચી, મન કરી નિ સ દેહ ૧૩
- પુષ્કર નળને છતી છિં, તિમ તિમ ધૂતમા મન,
 ધૃતજ્વાળે અગ્નિ દીપઈ, તિમ તૃપ્ત થાય ન તન. ૧૪
- દાવ વેરીના પાધરા, અવળા પડે છિં નૃપાળ,
 રાયમિત્રનુ નવિ સાંભળે, મારૂ નવિ સુણે ભૂપાળ ૧૫
- દાષ છિ નૃપનો કહુ તો, રસના ઘાસી જાય,
 પણ ભવિષ્ય મન વસતું નથી, હુ આવી તારે સા'ય ૧૬
- એક વચન પાળે માહરૂ, નળરથ જોડી લાવ ,
 બે બાજ તેમા બેસાડી, નિષદ્ધ દેશને તજાવ. ૧૭

કુ ડિનપુરમા લઈ જાને, પિતા ભીમની પાસ;	
પિયર રે'શે બાળકાં, એટલી મનમા આશ.	૧૮
ગોઠે તો તું ત્યા રહે, સ્વેચ્છાએ જા ક્યાહિ;	
બાળને તહિ મૂકવાં, એટલું મન માહિ	૧૯
વાર્ણ્યેય વાર કહી વળ્યો, ગયો બ્યા રાજમધાન;	
દમયતીના વચન બાળ્યા, કર્યા સર્વે માન્ય	૨૦
પ્રિય અમ્મ નળના જોડિયા, રથ કર્યો સાવધાન,	
એ બાળને એસાડિયા, વળ્યો વિદર્ભ દશે બાણ	૨૧
ઈદ્રસેન ને ઈદ્રસેના, સોખ્યા ભીમ નરેશ,	
નગ સ બધી દુ ખ ધરીને, ગયો અઘોધ્યા દશ.	૨૨
ઋતુપાણીકેરા રાજ્યમા, રહ્યો સારથી બાણ,	
ભાણાણમણ રઘુનાથને, કર કર જોડી પ્રાણમ.	૨૩

કંકણ ૧૮ મુ.

રાગ સામેરી.

બૃહદશ્વત્રુનિ વદઈ વાણ, મુણો ધર્મનંદન નિરવાણ;	
ગયો વાર્ણ્યેય વિદર્ભ દશ, હાથો નૃપ હતુ જે શેષ.	૧
પુષ્કર જોડ્યો ગર્વ વચન, હવિ તમો ધૂત રમો રાજન,	
રાજ્ય દ્રવ્ય લીધું અમો જીતી, રહી દમયતી જેમા તમ પ્રીતિ	૨
માડો દાવમા તેહ નાર, કુષ્ટની વાણીમા એવો સાર,	
વચન મુણી વાધ્યો ક્રોધ, હૃદય તપ્ત થયો મન રોધ	૩
ઉત્તર કાઈ ન પાછો વાળ્યો, પુષ્કરને જોઈ સ શે ટાળ્યો;	
આખ્યા શરીરના આભરણ, એક વસ્ત્ર પે'રી નીકળ્યો વન.	૪
પ્રિયજનને કરતો શોક, ચાલ્યો રાય દુ ખી કરતો લોક;	
એક વસ્ત્રે નરપતિ જાયે, દમયતી ન મન હરખાયે	૫

- તિની પૂઠિ ગઈ રાણી, બા'ર વસ્ત્રાં અશુભ જાણી;
નગરની પાસે રહ્યાં દિન ત્રણ, કોઈએ આપિયુ નહિ રાણું. ૬
- પ્રધરે ફરવી આણુ, કરે સાથ તિના લેહિ પ્રાણુ;
મૂળથી નળ સાથે વેર, તેથી કયો એવો કેર. ૭
- તોય રહ્યો નિર્વાહ કરતો રાય, પછી પાણી કોઈ ન પાય;
ફળ મૂળની ધારી આશ, ગયો વનમાં રાય નિરાશ. ૮
- પૂઠિ દમયંતી ગઈ ચાલી, નળ જીએ ન જીએ ભાળી;
એવે ઈકે પખી દીઠો સાર, શું સુવર્ણ મઠ્યો અવિધાર. ૯
- કયો મનમાં નીશે સહી, આ માફ' લક્ષ્ય છે વન માંહી;
ભોજન કરવા આવે અર્ચ, નથી મારી પાસે કંઈ ગર્ચ. ૧૦
- અન્નતરત્રુ વિચારી ઇમિ, કરવા ગયો ભૂપતિ ક્ષિમ;
એક વસ્ત્ર પે'રું તું કાય, નાખ્યું પક્ષી ઉપર ત્યાય. ૧૧
- પક્ષી ઊડી ગયો આકાશ, રાય થયો ઘણો નિરાશ;
ખોટો પક્ષી જતાં એવુ, વસ્ત્ર સહિત તારે રે'વુ કેવું? ૧૨
- પક્ષીરૂપ અત્રો છુ પાસા, મૂકો સુખની સરવે આશા;
જેઈ જ્ઞાનિ પામ્યો મન, જાન્યો દિગંબર રાજન. ૧૩
- વા'લી પરમ દુ ખવતી તુય, પોપણ કિમ કરવુ જાણું ન હુયે;
મનએ ન કર્યું પોપણ, પાસાએ રૂધિર કર્યું શોપણ. ૧૪
- તારું શુભ થાય એવુ ભાણુ, આજ મહિત્ત્રા રૂકુ દાણુ;
દક્ષિણ દિશા ભણી ઉજ્જન નગરી, ઘણી માર્ગની શાખા કરી. ૧૫
- ઋક્ષવાન ને વિધ્યાદ્રિ જાણુ, નદી પયોધણી નામ પ્રમાણુ;
તેમાં વસે ઋષિ ઘણા તપસી, તું સુખી થા નારી ત્યાં વસી. ૧૬
- આ માર્ગ વિદર્ભ દશે જતા, આ છે કોશલ દશે સુખ યાવા;
દક્ષિણ દેશ છે દક્ષિણ પાસે, નારી ભરા તું સારી આશે. ૧૭

- એવો મર્મ કહ્યો પિયર જાવા, લાગ્યું દમયંતીને દુઃખ થાવા;
 એ શુ બોલ્યા હે નરેશ, શું કરવો પિતાનો દેશ. ૧૮
- વસ્ત્ર વિહોણા ભૂખ્યા રાય, મૂકી જાય તે નારી થાય !
 ધિક તે નારીને જાણું, ધિક ભોગ સુખ તેનું માણ્યું. ૧૯
- નર વગરના વનમાં મૂકી, જાણુ મિત્ર પતિને મૂકી;
 હું પાસે જો પતિ આજ, કરૂં આ વનમાં સુખ સાજ. ૨૦
- પુરૂષને દુઃખ સમે નવિ કોઈ, નારી જેવી કરે કો સોઈ;
 વૈદ્યોએ બોલી કાઠ્યું, સ્ત્રી સમાન સુખ ન ગાઢું. ૨૧
- બોલ્યો નજરાય તવ વાણી, નારીનું વેણ વખાણી;
 સત્ય વાત તારી વસે હૃદયે, દુઃખ વેળા સ્ત્રી મિત્રના ઉદય. ૨૨
- દુઃખી પુરૂષને સ્ત્રી મહામિત્ર, ઔષધરૂપ જાણી મેં પવિત્ર;
 બીજું કંઈ નથી એ વિના, જળ વિના જશાં મીના. ૨૩
- નહિ કરું તારો હું ત્યાગ, ધરો મન માંહે અનુરાગ;
 કરું મારા જીવનો ત્યાગ, પણ રાષ્ટ્ર તારા પર અનુરાગ. ૨૪
- બોલી દમયંતી તવ વાણી, પિયર પથ દેખાડો કિમ સુજાણી;
 તમે ત્યાગ કરવું નવિ જાણો, કલિ યોગે અશુભ આણો. ૨૫
- વારંવાર દેખાડો પથ, વદા નથી હું પાસે રથ;
 રાય શોક વધે મુને ઘણો, રાય હાથે મુજને હણો. ૨૬
- મન હોય જો પિયર જાઈ, તો આંખણુ બંને જાઈ રાઈ;
 કરે ભીમ તમારો સત્કાર, પણ સુખે ન લહે સાર. ૨૭
- ધમિ કળિ યોગે જાણાય, નાથ શુ વદું અમિ આંધ;
 બાલણુમણુ રઘુનાથકેરો, ધમિ દુઃખનો આવતો ફેરો. ૨૮

કંઠવું ૧૯ મું.

રાગ જીતમાન.

- નળ કહે સુણો દમયતી રાણી, સર્વ વાત અમો સત્ય જાણી;
રાજ્ય મારૂ શ્વશુરનુ એક, નથી મન માંહે વ્યતિરેક. ૧
- પણ અવળી સ્થિતિમાં હુય, તે તો સરવે જાણે તુય;
સનૃદ્ધિ વધારનાર હું પે'લો, થયો આજ અનર્થે ઘે'લો. ૨
- માટે ત્યાં નહિ જાઉં હુંય, સાથે ચાલની સ્થામા તુંય;
એમ શાંતવન કીધી ત્યંય, એક વસ્ત્ર પે'રી ગયાં વન માંય. ૩
- શુદ્ધા તૃપ્તાએ દુઃખ સે'તાં, એકમેકને નવિ કે'તાં;
એવે એક શૂન્ય આવ્યું સ્થાન, બેઠાં ત્યાંહી રાણી રાજન. ૪
- દાસની નથી સાદડી, બેસવા આપદા આવી આવડી;
સૂતો પૃથ્વી ઉપર ભૂપાળ, સૂતી દમયતી ત્યાં તતકાળ. ૫
- નારી નિદ્રાવશ થઈ જાણુ, અતિ થાકી જિં નિરવાણુ;
પૃથ્વીપતને મન શોક, કરતો દુઃખનો તે આલોક. ૬
- રાજ્યાધિપતિ હતો જેવો, અધુના હું નવિ તેવો;
ગયું રાજ્ય વા'લા વિયોગ, સ્ત્રીની સાથે લીધો જોગ. ૭
- ગયા પક્ષી વસ્ત્ર હરી, એમ વિચાર કરે ફરી ફરી;
શું કરવું ન કરવું કાજ, માણુ ત્યાગ કરૂં કહે મહારાજ. ૮
- કરૂં દમયતીકે'રો ત્યાગ, મળે સુખ એને મહાભાગ;
મારેકાજે પામે દુઃખ, કરમાયુ ઓણીનુ મુખ. ૯
- તણુ નારીને હું આજ, મળે ભીમપિતા મહારાજ;
મારી સાથે પામશે કષ્ટ, થશે નારી રતન રૂપ નષ્ટ. ૧૦
- કોઈ કાળે મળશે સુખ, જો વિજેગનું સે'શે દુઃખ,

- એમ નિશ્ચે કર્યો નળ ભૂપ, તજવી દમયંતી રામા રૂપ. ૧૧
- ફરવી કળિયુગે મતિ ત્યાંહી, ઊભો ઊભો વિચારે બ્યાહી;
ધર્મવતી પતિવ્રતા જાણુ, યશવતી દુ ખ નહિ ષામે નિર્વાણુ. ૧૨
- પુરુષનો લાગે નહિ છગ, અધર્મનું ચાલે નહિ બળ;
એમ નિશ્ચે કર્યો નરનાથ, તજવા દમયંતીનો સાથ. ૧૩
- અરધુ વસ્ત્ર લેવું ધારી, ખુદ્ધિ વાર વાર વિચારી,
કિમ લેઈ અરધુ વસ્ત્ર, નથી કાપવા કરમાં શસ્ત્ર. ૧૪
- ફર્યો ચારે પાસે ચોગન, અસિ કર આવી રાજન,
ચાન વગરની નિરવાણુ, કાપ્યુ વસ્ત્ર અરધુ સુજાણુ. ૧૫
- થયો ચાલતો રાજ ત્યાંહી, મૂકી દમયતી સૂતો બ્યાહી;
થોડે જઈ વળ્યો રાય પાછો, થતો તન મન માહિ આછો. ૧૬
- કરતો રૂદન નળ ભૂપાળ, ફાટી મરશે વિન્નગે બાળ;
મારી સ્ત્રીને વાયુનો સ્પર્શ ન થાય, સૂર્ય જોવાને લગાય. ૧૭
- તે સૂતી છે પૃથ્વી માય, અરધુ વસ્ત્ર પે'રી આંધ;
હસિત વદન દમયતી જાણુ, નિદ્રિત મૂકી જવુ અજાણુ. ૧૮
- થશે ઘે'લી નારી મારી, સર્પ સિંહ જમી જશે સારી;
ફરશે વનમાં કેઈપેર, સ્વામી થઇ કહ શો કેર. ૧૯
- સુણુ યુધિષ્ઠિર રાજન, વળા ફરવ્યુ કળિએ જ્ઞાન;
તજવી એમ નિશ્ચે કીધો, સૂર્ય વસુ રૂદ્ર સાક્ષી દીધો. ૨૦
- વાયુ અશ્વિનીકુમાર પરબ્રહ્મ, રક્ષણુ કરજો એના યુગ કર્મ;
એમ કહી ચાલ્યો ભૂપાળ, સ્નેહથી પાછો આલ્યો તત્કાળ ૨૧
- કળિયુગ લેઈ જાય, સ્નેહે પાછો આવે રાય;

૧૧ રૂપ—રૂપાતી. ૧૩ પુરુષનો ઈન્—દમયંતીને પર પુરુષનો છગ લાગવાનો નથી તથા તેના આગળ અધર્મનું બળ ચાલવાનું નથી.

૧૬ આછો—પાતળો અર્થાત્ દુ ખી.

- ખે ભાગમાં વે'આયું' હૃદયે, હિંડોળાવત થયું ઉદયે. ૨૨
- આવયું અને જવું જાણે, કળિયુગ જાવાને તન તાણે;
કરી વિલાપ આખર સાધ, ગયો કળિયુગકેરી સાધ. ૨૩
- મૂકી મનુષ્ય વગરને રણ, ચાલ્યો દુઃખથી ભજી નારાયણ;
ગડભાંગ કરતો તે ગયો, ભાણુમણુ રઘુનાથનો દુઃખી થયો. ૨૪

કંઠુ ૨૦ મું.

રાગ દેશાખ.

- બૃહદશ્વમુનિ ખોલિયા રે, સુણુ યુધિષ્ઠિર રાજન;
નળ ગયો નારી તણ રે, કળિયુગે ભૂલાવ્યું ભાન. ૧

દાખ.

- ભાન ભૂલાવ્યું કળિયુગે, થયો રાય અજાણ;
શ્રમ મટયે નારી છોડી, તવ દુઃખ પામી મુજાણ. ૨
- નર વગરના વન માંહે, પતિ ન દીઠો પાસ;
હે નાથ ! એમ સ્વર કરી, નાખે ઘણો નિશ્વાસ. ૩
- પોકાર કરતી ખોલતી, તે કહું સુણુ રાય;
વાણીની દીનતા અતિ, નહિ કોઈ જન સાંચ. ૪
- હે નાથ ! હે સ્વામી ! ભર્તા !, કિમ કમે તમિ ત્યાગ;
હણાઈ હું નારી વને, ધમિ ન ઘટે મદારાજ. ૫
- મનુષ્ય વગરના વન વિષે, હું એકઢી પાતું ખીક;
ધર્મશાતા નવ ઘટે, મુને હૃદયે આવે હીક. ૬
- સત્યવાદી આ શું કરું, આથી અસત્યવાદી થાય;
સ્વયં વરમાં શું કરું, ભૂટી ગયા તિનો ભાવ. ૭

૨૨ હિંડોળાવત-હિંડોળાની પેટે-તાળી કે ન તાગ્યો એ વિચર
શામાડોળ.

૬ ધર્મશાતા-ધર્મને અણુનાર.

ત્યાગ તારો નહિ કરું, ઈમિ યોલ્યા દેવ સમક્ષ;	
શ્રી મિત્ર જાણો સર્વથા, દુઃખ સમે હે દક્ષ !	૮
લોકપાળ સમક્ષ યોલ્યા, નવ કરું તારો ત્યાગ;	
તે સત્ય કરી દેખાડિયે, અહો નળ મહાભાગ !	૯
અઘોર વનમાં મારણીને, અકાળ મૃત્યુ ન થાય ?	
તમ વિહોણી દમયંતી હું, ધરીશ મારી કાય ?	૧૦
હાસ્ય ઉપહાસ્ય કરવું નવ ઘટે, મુને ભય થાયે પ્રુષ્ઠ;	
પ્રતિમા આવી દાખવો, કાન્ત કાપી કબ્ત.	૧૧
હું જોઈ છું હું જોઈ છું, દીકા અધુના આંહી;	
દુમ પૂઠિ લપટ પેઠા, દયા ધરો મન માંહી !	૧૨
સ્વામી યોલો શે નહિ, જાણે કળિ કરે ભેદ;	
આશ્વાસન તમિ નવિ કરો, તો નારી પામું ખેદ.	૧૩
મુજ દેહકેરો શોક ને, નહિ શોક રાજ્યાસન;	
પણ શોક એક મનમાં ઘણો, મુજ વિણ દુઃખ સહો રાજન. ૧૪	
સુધા તૃષાથો પીડિત સ્વામી, ખેસો વૃક્ષની હેઠ;	
ત્યારે હું નહિ સાંભરું, એવા નિર્દય નહિ તમે ઠેઠ !	૧૫
પછી ઊઠી મહિલા આકળી, એ દિશ જોતી જાય;	
રૂદન કરતી દોડતી, સ્થામા શ્વાસ ન ખાય.	૧૬
વૃક્ષ પાછળ લપાતી, સ્વામી નારી ગઈ વદ;	
વાર વાર પોકાર કરતી, દુઃખ ધારી અતિ હૃદ.	૧૭
પછે શોકવાળી દમયંતી બાળી, મૂકે ઘણો નિશ્વાસ;	
જે દુઃખથી રાય દુઃખ પામ્યો, તિને કરો હરિ ઉદાસ.	૧૮

સુખ જાઓ તેનું સર્વથા, દુઃખ પામો દેહ;	
ધમિ શાપ દઈ પતિ પુઠિ, પળી નિઃસંદેહ.	૧૯
પંચાનન પ્રેમઠા ઘણા, વ્યાધિ રૂપ વિકાળ;	
વિકળ ફરતી વનિતા ત્યાં, હૃદય પતિની આળ.	૨૦
રાજા રાજા ઉચરે, દોડતી વન માંય;	
કુરરી પસિણી જિમ દાડે, તિમ દાડે ત્યાંય.	૨૧
ધમિ ફરતાં આવી પડી, ઇકે સર્પકેરી પાસ;	
તે ક્રુધાવાળો સર્પ ગ્રસતો, મન ભોજનની આશ.	૨૨
સર્પે આલી સુંદરી, તદપિ ન તનની આશ;	
નિષધપતિનું દુઃખ ધારી, હવી ઘણી નિરાશ.	૨૩
સુખ જોલી ધમિ વામા, હે પતિ ! કરો રક્ષણ;	
સર્પ સાહી સુંદરી, કરશે અધુના ભક્ષણ.	૨૪
કલિયુગધી મન શુદ્ધ ધારે, ત્યારે જીવશે કિમ;	
એ દુઃખ મનમાં મને સ્વામી, મન રહે નહિ સિમ.	૨૫
ત્યાગ કરી જાણું ન ઘટવું, થાક્યા હશે સ્વામિન;	
થાક કોણથી ફેરશે, હું પાસે નથી પતિ દીન.	૨૬
એમ વિલાપ કરતી સુંદરી, જોઈ પારધી આવ્યો એક;	
પાસે આવી સર્પ માર્યો, સુંદરી મૂકાવી સવિવેક.	૨૭
જળ છાંટ્યું સુંદરીને, કરાવ્યો છિં આ'ર;	
પૂછ્યું સ્ત્રી છું કણની, નામ કવણુ ભરતાર.	૨૮
પિતા છે કે નહિ તારો, કિમ વન વેઠે નાર;	
અજાતશત્રુ સાંભળો, ધમિ પારધીએ પૂછ્યો સાર.	૨૯
વૃત્તાંત સર્વ તેને વદઈ, જોઈ પારધીએ નાર;	

કુશકટિ સ્તન પીન નારી, જોઈ ક્યેં વિચાર.	૩૦
નેત્રાંબુજ અતિ મનોહર, મધુર ભાષિણી બાળ;	
જોઈ કામ વશ કાયા હવી, કરિ આશ્વાસન તતકાળ.	૩૧
દુષ્ટ બુદ્ધિ જોઈ તિની, દમયતી પામી ક્રોધ;	
જનન્યસ્વરૂપે નારી હુઈ, પારધી ન પામ્યો ખોધ.	૩૨
સ્પર્શ કરવા તિ ગયો, તવ લલ્લો ન અન્ય ઉપાય;	
શાપ દતી સુંદરી, નળ વગર નિરખી ન કાય.	૩૩
અન્ય પુરૂષ નવિ દુષ્ટે જોયો, તો બળો પારધી આપ;	
શાપ દીધો સુંદરી, લાગ્યો હુતાશનો તાપ.	૩૪
બળી પ્રસન્ને તિ થયો, નારી ચાલી વન;	
ભાણુમણુ રઘુનાથના, ગ્લાનિ ધરતી મન.	૩૫

કંઠવું ૨૧ મું.

રાગ મારૂ.

તુષિષ્ટિર રાય સાંભળો, નારી પામી દુઃખ રે;	
કમળનયની ચાલતી, તનમનમાં નહિ સુખ. નારી પામી દુઃખ રે. ૧	
મનુષ્ય નહિ દૂર પશુ વિંટયું, એવું ભયાનક વન રે;	
કેસરી સિંહ વ્યાઘ્ર મોઠા, વરૂ વણિયર ફાડે તન. " ૨	
મહીપ રીંછ ઘણાં ત્યાંહી, કૂર અનેક છે પક્ષી રે;	
એરેંચ વસતા ત્યાં ઘણા, કોઈ નવિ નિરખ્ય દક્ષી. " ૩	
ચોર વસતા અહુ દિશે, કરતા ફૂડાં કાળ રે;	
નારી દરતી ત્યાં સહીં, ધુતતણે ફૂડે રાજ. " ૪	
સાગ અર્જુન વાંસકેરાં, ઝાડ છે વન માંય રે;	

- પીપળ ધાવડી ટેલુરી, ઈંઝોળી દરશે ત્યાંય. " ૫
- નિંબ ખાખર સાવરી, કમ્તુરીએગર જાંબ રે;
દેવતરૂં ચિંચુ પીંપળી, ખેર નેતર આળ. " ૬
- તાડ ખમ્તૂરી ચારોળીકેરાં, કેદંબકેરાં વૃક્ષ રે;
બોડી બોરડી ત્રિકૂળા છે, ઉમરા પશ્યતિ સમક્ષ. " ૭
- વૃક્ષ જોતી વિધવિધે, વળી ધાતુ જોતી જાણ રે;
વેડીથી ગુંદઈ ગયું, એવું વન જીવે નિરજાણ. " ૮
- રૂપ ભયંકર નારી યુગ્મી, ગુફા જોતી પર્વતતાળી રે;
તડાગ મરિતા વાવ જોતી, દીન થની નારી ધાગી. " ૯
- પક્ષીઓ વિધવિધનાં, ભાગકલ રૂપ પિંગાચ રે;
સર્પ રાક્ષસ ત્યાં ઘણા, નારી જોતી ત્યાંજ. " ૧૦
- શિખર પર્વતતાળાં મોટાં, ઝરણાંનો નહિ પાર રે;
પતિ વિયોગે નારી આવી, અધોરવન મુગાર. " ૧૧
- ભય નહિ એક અમરણ પતિનું, ખેડી જઈ પાયાનું રે;
હે વિશાળહૃદ હે મહાબાહો, હે નિરંધ્ર દેવના બાનું. " ૧૨
- ત્યાગ કરી પતિ માહરો, કિમ ગયા નિરજાણું રે;
હે અતુર યજ્ઞ ધાગ્યા કર્યા, નથી નાથ અનંત. " ૧૩
- સ્વયંવરમાં શુ વધા છાં, તેડું અંગે દે નાથ રે;
મતિમાન ઉલટું નવિ કરિ, તને નારીનો નવિ માથ. " ૧૪

સત્ય વચન વદવાથકી, ગ્રહે ચાર વેદનું પુણ્ય રે;	
અસત્યવાદી જો થશે તો, પુણ્યશ્લોક કીર્તિ થાશે નૂન્ય-	૧૫
નળપતિની નારી હું, વનમા પાતું નારા રે;	
નિષ્પાપ ! એ ઘટનું નથી, અળખા કુ ખે મૂક નિશ્વાસ.	૧૬
સિંહ મુખ યો'જી કરી, મનિ ખાવા ધાય રે;	
રક્ષણ કરો ભરતાર મારૂ, શાસ્ત્રાજ્ઞા કહેવાય.	૧૭
પ્રિયા મારી એમ કે'તા, સદૈવ હે નરનાથ રે;	
સત્ય વચન સ્વામી કરો, તેડો નારી સાથ.	૧૮
ગાડી સરખી હું લમ્બુ, તે વિસરો શે શ્યામ રે;	
કૃશ તનુ જોઈ માહરૂ, થાઓ મલુ વિશ્રામ	૧૯
મુખકાંતિ ફીકી પડી, મલિન તનુ મહારાજ રે;	
અરધું વસ્ત્ર અગે ધરું, લાગશે મલુ લાજ.	૨૦
મૃગયૂથથી મૃગલી વિખુટી, પડી વન મહારાય રે;	
દશા તિની નવિ વિયોડો, હવિ કેવી કામ.	૨૧
વન વિધિ હું એકલી, કરું વિધિવિધ સાદ રે;	
સતીને નવ મે'લો સ્વામી, નવિ ક્યો કંઈ વિખવાદ.	૨૨
મર્વાગે હે શોભતા, અહો નરોત્તમ નામ રે;	
હું આજ તમિને નવિ લહું, અહો નિષધ દશના ધામ.	૨૩
વ્યાધ્રસિંહસમાકુલ વન, માંહી સૂતા નાથ રે;	
બેડા હશે ઊભા હશે, મુને ગ્રહો સંગાથ.	૨૪

૧૫ પુણ્યશ્લોક ઈ—તમારી પુણ્યશ્લોક (પવિત્ર કથાનાળા) એવી કીર્તિ નૂન્ય (ન્યૂન—ઓછી) થશે. ૧૬ નિષ્પાપ—પાપ વિનાના । ૧૭ મનિ—મને

૨૦ તનુ—શરીર. ૨૧ મૃગયૂથ—હરણનું ટોળું. ૨૪ સમાકુલ—વ્યાપ્ત.

- દુઃખવાળી દયામણી હું, સંદેશો પૂછું કને રે;
લાળ આવી કો કહે, સ્વામી તમારી મુને. " ૨૫
- મુર સરખા સ્વરૂપવાળા, અરિ જાણે પ્રતાપ રે;
કમળ સરખાં નેત્રવાળા, ખુઓ મારો તાપ. " ૨૬
- આ રહ્યા સ્વામી એવું, કહે આવી કાણુ રે;
આ સિંહ સન્મુખ આવતો, પૂછુ જઈ હું ઉણ. " ૨૭
- ભીમની હું પુત્રી કા'વું, નિષધપતિની નાર રે;
દુઃખ ટાળ હે બાંધવા, નિકર કરતું આહાર. " ૨૮
- અરે સિંહ ન બોલતો, નવિ કરે આશ્વાસન રે;
ગઈ નારી નદી પાસે, વદે ત્યાંહી વચન. " ૨૯
- શિખરથી અતિ હંચો પર્વત, ધ્વજા જેવો મુજ મન રે;
સિંહ વ્યાઘ્ર હસ્તિ વસે, રીછ મૃગ ઘણાં પાવન. " ૩૦
- પક્ષીઓ બહુ વિધનાં, કરે મુરસ ઉચ્ચાર રે;
નદી બાઈ તું પુત્રી તેની, પૂછ મુજ ભરતાર. " ૩૧
- નદીએ નવિ પૂછિયું, તવ પાસ જાતી નાર રે;
રાયપુત્રી રાયવધૂ હું, નગરાજ આપો પાર. " ૩૨
- પર્વત ત્યાં નવિ બોલિયો, તવ પૂછ્યું બીજે સ્થાન રે;
ઇંમ નારી ભમતી પૂછતી, કંઈ ન પામતી માન. " ૩૩
- ઉત્તર દિશ ભણી ચાલી નારી, તાપસકરે વન રે;
ભૃગુ અન્નિશા મુનિ નિરખી, મકુલ્લિત થઈ મન. " ૩૪
- ઋષિએ આદરસત્કાર કીધો, બેસારી દુઃખિયારી રે;
શું મિય તારું કરિયે નારી, થાય સતી મુખિયારી. " ૩૫
- દમયંતીએ પૂછ્યું તાપસને, તપ અગ્નિ મૃગ આદિક કુશળ રે;
કુશળ છે ઇંમ મુનિવર બોલ્યા, નારી જાણી કોઈ મહાબળ. " ૩૬

- વન દેવા કે રાજ ઋષિની, નારી છું તુ કોની રે;
દુઃખ સરવે દૂર થશે, અભિને સર્વે કો'ની. " ૩૭
- દમયંતી કે' વનદેવા નહિ, ભીમની કુમારી રે;
વીરસેનના મુત નળની, હું ઋષિવર ! છું નારી. " ૩૮
- પતિની શોધ કરવા ફરે છું, બીજું નહિ કાંઈ કારણ રે;
મળશે નહિ તો દહ તજીશ, અસત્ય નવ વદવું રજ. " ૩૯
- ઋષિ કહે મુદરી મુણીએ, કહું તપોબળથી અભિ રે;
થોડા દિવસે મુખ પામશે, નર નારી બેઠ તમિ. " ૪૦
- એમ કહી આશ્રમ ત્યાહિ તો, થયો છે નિસર્જન રે;
દમયંતી મનમાં દુઃખ ધરે છે, અરે રહી એકલી સ્ત્રીજન. " ૪૧
- વિશ્વાપ કરતી ત્યાંથી ચાલી, એવે દીઠા એક અશોક રે;
ભાળ પૂછતી તેને ભામની, બ્રાત મટાડો તમિ શોક. " ૪૨
- ધમ પૂછતી બાળી ચાલી, એવે નિરખ્યો સંઘ ધક રે;
તેની પાસે નારી જાતી, નહિ મનમાં જિને બીક. " ૪૩
- નિર્ભળ નદી ઉતરવી માટે, ગઈ સ્થામા સંઘ માંહી રે;
ગાંડી સરખી ગોરો જોઈ, હસતા લોક જહી તહી. " ૪૪
- અરધું વસ્ત્ર અળખાએ પે'રું, ગયું શરીર તો સૂકી રે;
ઉઝરડા અગે અતિઘણા, હર્ણતા યઈ છે દૂકી. " ૪૫
- જોઈ એને કોઈક ભાગ્યા, કોઈક થતા ચિતાતુર રે;
હાંસી કરતા કોઈક તહી, કોઈક થતા કામાતુર. " ૪૬
- તિરસ્કાર ત્યાં કોઈક કરતા, કોઈક પૂછતા કણ છું રે;
વનની દેવી હઈ પ્રણામ કીજે, નિરખી અભોએ ઉણ છું. " ૪૭
- દમયંતી કહે વૃદ્ધ યુગ સહુ, સંઘતાણા જે જે જન રે;
રાયની પુત્રી રાયની સ્ત્રી હું, જાણો યઈ ધક મન. " ૪૮
- પતિ દરિનની ઇચ્છાવાળી છું, નહિ બીજું કાંઈ કામ રે;

લીમરાજની પુત્રી હું છું, નળરાજ મારો સ્વામ.	„ ૪૯
વીર્યવાન તે પતિ મારો, શોધતી ફરું છું વન રે;	
નિરખ્યો હોય તો તેહ દેખાડો, મળ્યા સહુ મહાજન.	„ ૫૦
વધામણિનાં વચન ઉચરઈ, તો થાયે શુભ મારું રે;	
શુચિ મહાજન એમ વધો, સાંભળ કહું જે સારું.	„ ૫૧
આ વન મધ્યે હું ફર્યો, નિરખ્યા વ્યાઘ્ર રીછ અને મૃગ રે;	
પાડા વરૂ ને શૃગાલ દીઠા, બીજી નહિ આવ્યું દગ.	„ ૫૨
ધકિ તું નારી અહીં લહેવાઈ, ઉત્તતી આવી અહિં રે;	
બીજો નર અમે કોઈ ન નિરખ્યો, ફરી આ વનમાં અભિ સહીં.	„ ૫૩
દમયતી નિરાશ થઈને, બોલી શુચિ મહાજનથી રે;	
સંઘ તમારો ક્યાંહી જશે, તેહ કહો તમિ સત્ય મનથી.	„ ૫૪
મહાજન કહે નારી સુણીએ, જશે સંઘ એદિ દશ રે;	
સુખાહુમાં પડાવ કરશે, અહિં રહે નહિ કંઈ શેષ.	„ ૫૫
સંઘની સાથે સ્થામા ચાલી, પતિ મળવાની આશે રે;	
ભાલણુમણુ રઘુનાથના, વળી બરાઈ તેહ નિરાશે.	„ ૫૬

કડવું ૨૨ મું.

રાગ જીતમાનની ચોપાઈ.

બૃહદ્રથ બોલ્યા સુણુ રાય, દમયંતી સાથે જાય;	
ગયો સંઘ તે મોટા વનમાં, નવીન ભય થયો છે તનમાં.	૧
ખીલ્યાં કમળ ત્યાંહી અપાર, તિનો કહિએ હવિ વિચાર;	
ઘાસ ઉગ્યું જેમાં ભલી ભાત, ઘણાં પુષ્પતાણી ઘણી જાત.	૨
સુંદર વૃક્ષની દીમે પાળ, જોઈ મન રીઝે તતકાળ;	
ઘણાં પક્ષીઓવાળું વન, જોઈ જળ થાય તૃપ્ત મન.	૩

- સંઘ ચાલી ચાલી થાક્યો, આવી સૂતો ત્યાં થાક્યો પાક્યો;
વિશ્રામની કરી ત્યાં સજાઈ, મહાજનને પૂછ્યું બાઈ. ૪
- પશ્ચિમ કિનારે સૂતા સર્પ, ઉઘ્યા કામ ક્રોધ તણ ગર્વ,
થઈ રાત્રી અધારી અર્ધ, વાગે ઘંટા બોલે બલિવર્ધ. ૫
- એવે જળપાન કરવા આવ્યું, મદગળનું ટોણું નિ કા'વ્યું;
જોઈ જન મદગળ મકલાયા, શે'રના ગજને જઈ સા'યા. ૬
- થયુ યુદ્ધ હાથીનું બાણ, થયો સંઘ તો કચ્ચરવાણ,
થાય ભડાકા અતિ મોટા, સુણ્યા નહિ જેના જોટા. ૭
- પર્વત પરથી પડે શૃંગ, તેવા રાખે થાય જન દંગ,
થયો માર્ગ એક ત્યા બાઈ, કચ્ચ્યા લોક ને પીડાયો સઘ ૮
- નાકા લોક ચહુદિશ ત્યાહી, વનવેલીકેરી માહી;
કેટલા રહ્યા નિદ્રામા મગ્ન, તેમનાં યયા ગાત્ર ભગ્ન. ૯
- માર્ગ દોતે કેટલા બાણ, શુડમા સાહી લીધા પ્રાણ;
પગે દાળી નાખ્યા ઘણા, ઉઘ્ર વાણ નારાની નવિરહી માણા. ૧૦
- માહોમાહે બચાવા કાજ, ઘણા લાઠી મુઆ મહારાજ,
પડી ખાડમા મુઆ કોઈ, કોઈએકા રે'તા રોઈ ૧૧
- દૈવબળથી થયો સઘ નાશ, વગી રહ્યો મર્યામા ત્રાસ,
અરે ઊડ્યો અગ્નિ આ તે ઈમ, દવિકરવુ ભાઈ કિમ ૧૨
- આ તો મોટું કષ્ટ થયું છિ, સુખ આવેલું ગયું છિ,
નાસો ભાગો તહિ ઉચ્ચરાઈ, અમૂલ્ય રત્નને કણ સાઈ. ૧૩
- મહાજન કે'તો સર્પને ત્યાઈ, રત્નશ્રમ સાધ્ય લેના સાઈ,
પણ નવિ માને કે'ઈ તિનું, થયું ભયથી મન રહુનું ભીનું. ૧૪

૫ બલિવર્ધ-બળદ ૬ મદગળ-મદોન્મત વનના દાથી. ૮ શૃંગ-સિખર

૧૦ ઉઘ્ર-કટ. વાણ-પોડા ૧૨ ગિયો છં-આતે અગ્નિ ઊડ્યો કે શું ?

- એવું જોઈને ઊડી દમયંતી, જે રાણી થઈ છિં ભમયંતી;
જોઈ વિનાશ ભય પામી મન, દીનતા યુક્ત થયું ઘણું તન. ૧૫
- બચ્યા જેહ સંઘતા જન, તે તો દુ.ખ પામતા ઘણું મન;
પૂજ્યા યક્ષ ને વિઘ્નનાશન, થયું શેણે આ શાસન. ૧૬
- થયું શુકનકેરું આ કૃળ, કે ગ્રહ આપણા નિર્બળ;
નહિ તો થાયે નહિ આમ જાણુ, ગયા સંબંધીઓના પ્રાણ. ૧૭
- કોઈ ખોલ્યા ત્યાંહિ મૂર્ખ, અધમોધમ જેહ પુર્ખ;
આ સાથે નારી રૂપાળી, નવિ સ્ત્રીઓમાં બીજી ભાળી. ૧૮
- તેના કર્મથકી આ હુણું, કૂડાં પગલાંએ દુ.ખ અનુભવ્યું;
એ છે રાક્ષસી કે પિશાચી, માનો વાત અમારી સાચી. ૧૯
- એનાથી થયુ કુકું કર્મ, મારો પાપાણે થાયે ધર્મ;
નવિ મારે એને જે જાણુ, તેહ જાણે પાપની ખાણુ. ૨૦
- સુણી એવાં વચન દમયંતી, ગઈ નારી વનમાં દુઃખવતી;
કર્ચો ખેદ મને અતિ સાર, હું પાપણીએ કર્યો અકાર. ૨૧
- કોખો વિધાતા હું ઉપર, સુખનુ નવિ મળતુ સર;
કયા કર્મનું કૃળ થયું ઉદે, મન થાયે ન મારું મુદે. ૨૨
- મન વાણીએ કર્યું કકું કર્મ, કર્યા હશે ઘણા અધર્મ;
નવિ સાંભરે જો કે મુજને, પણ વિસરે હરિ કિમ તુજને. ૨૩
- ક્રિયા કર્મનુ હશે આ કૃળ, પૂર્વજનમનુ જાણું બળ;
પામી દુઃખ ન મપાયે હુંથી, અપાર ક્ષમા ન થાયે તુંથી. ૨૪
- પતિ રાજ્યહરણુ સ્વજન નિયોગ, પતિ વિણુ તજ્યા સહુ ભોગ;
ભયંકર વન માંહી ભમવું, એ સહુ ઈશ્વર તુજને ગમવું. ૨૫

૧૬ યક્ષ-ધનની ચોકી કરનારા દેવ વિઘ્નનાશન—ગણપતિ. શાસન-શિક્ષા. ૧૮ અધમોધમ—નીચમા નીચ. ૨૧ અકાર-અકાર્ય-ખોટું કામ. સર-સરોવર (સુખરૂપી).

સુણુ યુધિષ્ઠિર રાજન, થયો માત ને ઊગ્યો ભાણુ,
સંઘવાળા મળિયા સર્વ, ગર્વો જનના ગળિયા ગર્વ, ૨૬
ને રહ્યા તે સર્વે સિધાવ્યા, ગયા મન માહી જ્યાંહિ ફાવ્યા;
દમયંતી વિચારે મન, મુઝા સઘતણા સહુ જન. ૨૭
હનું રહ્યું ક્યા મુઝી દુખ, નવિ જાણ્યુ કેવુ સુખ;
દુઃખ આવે ન આવે મોત, શે નવિ મળતી જ્યોતેજ્યોત. ૨૮
એમ કરતી વિવિધ વિલાપ, થયો નહિ હસ્તિઓથી હુ ને તાપ;
ઉવેખ્યા ને મેં દવ, દુ.ખ દીધુ તેમણે ખેવ. ૨૯
જતા પ્રાહ્માણ સાથે નારી, ગઈ પૂઠિ પૂઠિ અવિચારી,
સાયકાળે સુખાહુને દશ, ગયા ભજતા સહુ સર્વેશ ૩૦
તેની પૂઠિ ગઈ દમયતી, વનવગડામા જિ ભમયતી,
અરધું વસ્ત્ર કર્યું પરિધાન, દેરી ગાડી જેવુ સહુ વાન. ૩૧
જેઈ આશ્ચર્ય પામ્યા લોક, કરતા ઘણા તેના શોક;
થયાં બાળક પૂઠિ ઘણા, કહુ દુખ દમયતીતાણાં. ૩૨
સુખાહુના મેલની પાસ, જતી નારી દીડી ઉદાસ;
કહ્યું દાઈને રાયની માત, જઈ બોલાવ આ સ્ત્રી જાત. ૩૩
પામે દુઃખ મનુષ્યથી ઘણું, એનું રૂપ અતિ દીન જાણ્યુ;
ધરિછે એ શરણની વાંચા, એના મનની જાણી મે ધર્યા. ૩૪
લક્ષ્મી સમાન છે એ નાર, લહે ગાંડી જન અવિધાર;
એનું સ્વરૂપ છે રસાળ, મમ ઘર શોભાવશે ઈલાળ. ૩૫
સુણી દાઈ ગઈ બોલાવા, કહ્યુ લોકને મૂર્ખ ગા આવા;
તેડી ગઈ રાજગેહલની માય, ખેસાડી ભૂમિ આસન જ્યાય. ૩૬
દાઈએ પૂછ્યું પછે, બાઈ તુ દુખમા મે ગછે,

૨૮ રો ઇં—જ્યોતેજ્યોત કેમ મળી નથી જતી ?—મરણ કેમ ન-
થી થતું ? ૩૦ સર્વેશ—દરિ.

- દેવકન્યા કે યક્ષની બાળ, તારૂં રૂપ અતિ રસાળ. ૩૭
- નથી સાંધક તારો કોઈ, આંખ કૂલી ગઈ ઘણું રોઈ;
- સુણી દાર્દકરાં વેણ, હું છું સૈરધ્રી હે બેન ! ૩૮
- સ્વેચ્છાએ વસનારી હું, પતિભક્તિવાળી બાણે તું;
- મનુષ્ય સ્ત્રી હું છું જાત, વસવું પડે જ્યાંહિ રાત. ૩૯
- મારો પતિ છે મા'ગુણવાન, વળી તે જાતે છે બળવાન;
- અન્યોઅન્ય અમારે પ્રીત, દેહ છાયાની રાખું રીત. ૪૦
- પણ દૈવ થયો માંહી આડો, ઘૂત રૂપના ઓઘો ખાડો;
- સર્વસ્વ હારી ગયો સ્વામી, ગયો વનમાં તે બહુનામી. ૪૧
- તેની પાછળ ગઈ હું બાણ, પટ પેહેરેલું તજ્યું સુબાણ;
- મારૂં અરધું આખું મેં વચ્ચે, ફાટ્યું વચ્ચે ના'તું કર રાજ. ૪૨
- વગર અપરાધે તણ હું, ફરું જોળવા વહું સું;
- બ્રાહ્મણને જોતી ફરું, બીજું મન માંહે નવિ ધરું. ૪૩
- હે સ્વામી ! હે સ્વામી ! ઉચાર, બીજો મુને નથી વિચાર;
- ઈમિ દુઃખના કર્યા વિલાપ, સુણી સુબાહુની માને મગટ્યો તાપ. ૪૪
- અરે રે દુષ્પિયારી છે દાસી, કહ્યું અહીં રે' મટશે ઉદાસી;
- જેશે સેવક મારા બાણ, મેળવું તારો પતિ નિરવાણ. ૪૫
- તારો પતિ આવશે અહીં, અહીં વસે પતિ પાત્રો સહી;
- સુણ રાજ યુધિષ્ઠિર ત્યાંહી, દમયંતી શું જોલી જ્યાંહી. ૪૬
- સુપ્રજાવતી હે માત ! તમારી પાસ રહું કરી ખ્યાત;
- ઉચ્છિષ્ટ જોજન હું નહિ કરું, પગે ચાલીને ભૂમિ ભરું. ૪૭
- કોઈ પુરુષશુ ન કરું વાત, જાળવવી મારી તમારે જાત;

- અધર્મી પુરૂષ સાચું નવિ જોઈ, ધર્યું વ્રત તે મેં નવિ જોઈ. ૪૮
 જોઈશ ખાલજીને હું એક, જીને કોઈ નહિ વગેરે;
 એવી બાંધણી હોયે તો વધું, નિકર મારગ માતા જશું. ૪૯
 મુણી દમયંતીનાં વયણ, થયાં પ્રકુલિત માત નયણ;
 તારું વ્રત શ્રેષ્ઠ છે બાઈ, તારી કરીશ સર્વે સાઈ. ૫૦
 પછે બોલાવી પુત્રી સુનદા, કહ્યું આ નારી છે જો સુચદા;
 છે દુઃખણી એ અવિધાર, તારા સમાણી છે નિરધાર. ૫૧
 કરી સખીપણું તું ઉમગે, રમેા સાહેલી બને રગે;
 મુણી વયણ હરખી સુનદા, સાથ તેડી ગઈ મન મુદા. ૫૨
 ત્યાંહી આનંદ પામી કાંઈ, શરીર સંતોષાયું જ્યાહિ;
 બાલજીમણુ રઘુનાથ, મળ્યો દમયંતીને સારો સાથ. ૫૩

કડવું ૨૩ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

- મુણુ ચુધિષ્ટિર મહારાજ છ;
 કહે નગરાજતું કાજ છ. ૧

ઢાળ.

- કાજ કહું નજ નૃપતણ, મુણો હે ભૂપાળ;
 તણ વનમાં તારણી, ગયો ક્યાંહી નૃપાળ. ૨
 ઈક વનમાં ગયો રાજ, દવ બળતો ત્યાંહી;
 'નજ દાડ' એવો શબ્દ મુણિયો, બધ પામીશ નહિ મન માંહી. ૩
 એમ કહીને અગ્નિમાં, પડ્યો નજ ભૂપાળ;
 દુણાવાળો નાગ કંપે, કહે કાઠ હે દયાળ ! ૪
 કોટક છે નામ મારું, મેં છડ્યા નારદ મુન્ય;

- શાપ દીધો તેમણે, હર્ષું મારું સહુ પુણ્ય. ૫
- સ્થિર રહીશ એમ ભાખિયા, અડકે નળનો હાથ;
- ઉચ્ચકીને લઈ જશે, નળરાય તુને સાથ. ૬
- ત્યારે મુક્ત થઈશ તું શાપથી, ઇમિ નારદે કહ્યું વચન;
- ચાલવા સમર્થ નથી હું, ઉચ્ચકે હે રાજન ! ૭
- અગ્નિથી રક્ષા કરો, અહો નળ નૃપાળ;
- હુ શ્રેય કરીશ કંઈ તાહરું, વળી મિત્ર થઈશ જૂપાળ. ૮
- મુજ સમા કો સર્પ નહિ, નો લઘુરૂપ કરું હું રાય;
- અગ્નિથી લઈ બા'ર મૂકો, કાર્ય મારું થાય. ૯
- અજાતરાત્રુ સાંભળો, થયો કઠોટક લઘુરૂપ;
- મવર જેવડું સ્વરૂપ જોઈ, હરખ્યો મનમાં જૂપ. ૧૦
- વન્હિ વિનાને સ્થાન આપ્યો, લઈ કરમાં નાગ;
- મૂકવા મન કરે રાજ, કઠોટક બોલ્યો હે મહાભાગ ! ૧૧
- નિપમ્પ દશના રાયજી, ઘોડી ગતિ કરો દયાળ;
- શ્રેય થાશે તાહરું, ઇમિ કરીશ હું જૂપાળ. ૧૨
- પગલાં ગણતો રાય આપ્યો, તે વખત દંશો નાગ;
- નળ શરીરનો વર્ણુ ફરિયો, નાગ મન મગટ્યો રાગ. ૧૩
- મનુષ્યરૂપે નાગ હુજો, કહ્યું ચિંતા નવ કીજે;
- કોઈ બાણે નહિ માટે, કર્તુ અમો આ દીજે. ૧૪
- જે કળિએ આ ફૂડ કીધું, તે પામશે હવિ કુખ;
- શરીર તારે વશીને, પામશે નહિ સુખ. ૧૫
- કુખ નવિ બાણે તેહને, દીધુ એણે કુખ;
- તારી રક્ષા મિ કરી. વડું શું મારે મુખ. ૧૬

- અરિયકી પ્રાક્ષણયકી, વગી દાઢવાળો જતં;
 રાય તું આને થયો, જાણને નિશ્ચિંત. ૧૭
- યુદ્ધમાં જય થશે તારો, બાહુકે નામ ધરને તુંય;
 અયોધ્યામાં જઈ વસો, કહું તુજને હુંય. ૧૮
- ઋતુપર્ણુ રાજ ત્યાંહિનો, અક્ષવિદ્યા સુજાણુ;
 અશ્વવિદ્યા શીખવીને, અક્ષમાં થા સુજાણુ. ૧૯
- તારો મિત્ર થશે તિ રાજ, અક્ષવિદ્યા જાણીશ તુંય;
 સુખી થઈશ તું માન નિશ્ચે, દુઃખ જશે કહું હુંય. ૨૦
- સ્ત્રી સંતાન ને રાજ્ય મળશે, વગી સ્વરૂપ ઇચ્છિશ પેહેલું;
 સ્મરણ કરને માહરું, આપીશ વે'લું વે'લું. ૨૧
- આ વસ્ત્ર અંજો ધારણ કરને, પૂર્વ સ્વરૂપ તુ ને મળશે;
 કંકોટક એવું વધો, કારજ તારાં સરશે. ૨૨
- અંતરધાન ત્યાંહી થયો, રાય થયો મનમાં રળી;
 બાલણમણુ રઘુનાથના, જ્વલિત રૂડી મળી. ૨૩

કડવું ૨૪ મું.

રાગ મેવાડો.

- બૃહદશ્વ કહે સુણ રાય રે, કંકોટક ત્યાંથી જાય;
 નજરાય આહ્યો વાટે રે, સુખી ઘણો મન થાય. ૧
- દશમે દિવસે આવિયો રે, ઋતુપર્ણુ જ્યાં રાજન;
 અયોધ્યામાં પેસતો રે, કચવાતું ઘાણું મન. ૨
- રાજ પાસે જઈ વધો રે, કહેવા લાગ્યો કે'ણુ;
 બાહુક નામ છે માહરું રે, હું સારથી હું મુખ રણુ. ૩
- રસોઈ ઉત્તમ હું કરું રે, મારે રે'ણું તુજ ઘેર;

- પણ ગુહ્ય વાત પૂછે મને રે, તો હું રહું રૂડી પેર. ૪
- શિદ્ધ કામ જાણું અમિ રે, બીજાં જાણું ઘણાં હું કામ;
- ભરણપોષણ કરી રાખશે રે, તો હું રહું આ કામ. ૫
- ઋતુપર્ણ કહે સુખે રહો રે, મન ગમતું કરીશું કાજ;
- પણ અશ્વ રથના ચાલે ઘણા રે, ઈમ કરજો કહે રાજ. ૬
- દશ સહસ્ર નિષ્ક તુજને રે, હું આપું પ્રતિભાસ;
- વાપ્સેય આદિ સારથી રે, સહુ થાશે તારા દાસ. ૭
- ઋતુપર્ણ આનંદ શું રે, રાખ્યો બાહુકરપો નળ;
- વાપ્સેય જીવળની પાસ તે રે, વસતો નળ મહાબળ. ૮
- ત્યાં વસતાં નળ સંભારતો રે, દમયંતી નારી જેહ;
- નિરંતર ઈંકિ બોલતો રે, શ્લોક મનથી તેહ. ૯
- મુઘા વપાથી આતુરી રે, ક્યાં ગઈ તું સીજન;
- ક્યાંહી સતી સતી હશે રે, અતિમંદ પતિ ભજતી મન. ૧૦
- આધુના કયા પ્રરૂપને મળી રે, ઈમ બોલતો નળ ભૂપાળ;
- જીવળે તિને પૂછિયું રે, વદા બાહુક દયાળ. ૧૧
- કયી સ્ત્રીના શોક કરો રે, હું સાંભળવા ઇચ્છું રાય;
- નળ બાહુક ત્યારે બોલિયો રે, કપ્પુદિની સ્ત્રી ઈંકિ રાય. ૧૨
- માનીતી મનમાં ગણી રે, સત્ય બોલી મુજાણ;
- જાણી જોઈ વિવાહ કર્યો રે, પ્રરૂપ જાત અજાણ. ૧૩
- સ્ત્રી વિચાગવાળો મંદમતિ, ખીડા પામેલો તેહ;
- અપડાતો ફરે નારી વિનાનો, જીવળ મુણા નિઃશંદહ. ૧૪
- સાયંકાળથી તિ રાત્રી મુઘી રે, અમિ ગાઈ જી શ્લોક;

જીવળ તિ પુરૂષ મોઢો રે, નામ જીનું પુણ્યશ્લોક.	૧૫
તે હમણાં દુઃખ વેઠિછિં રે, કષ્ટ પામિછિં અપાર;	
તિનિ સ્ત્રી જોઈ તેહને રે, પૂઠિ ગઈ વન મુઝાર.	૧૬
પણ મતિમૂઢે તિને તજી રે, વિકાળ વનની માંય;	
વ્યાધ વર લક્ષી ગયાં રે, તેની ચિંતા થાય આંય.	૧૭
જીવતી જો તે રહી રે, દુષ્કર કરિયું કામ;	
જીવળ મુણ તુજને કહું રે, વિણ વાંકે છોડી વામ.	૧૮
અનતશત્રુ સુણિયે રે, રહ્યો છૂપાઈને ધમિ રાય;	
ભાલાણમણુ રઘુનાથના રે, તિની ગતિ કેવી થાય.	૧૯

કડવું ૨૫ મું.

રાગ દેશાખ.

બૃહદ્વશ મુનિ ધમિ વદે રે, સાંભળ ધર્મતાણા નંદન;	
સ્ત્રી પતિ બન્ને વસે રે, કરી રાયનું વંદન.	૧

ઢાળી.

વંદન કરી રાયકેરું, વસે ભામિની ભૂપ;	
હવિ ભીમરાયે મોકલ્યા, શોધવા વિમ અનુપ.	૨
મોકલતી વેળાએ વધા, કરો નળ દમયંતી શોધ;	
શોધ લાવો એહની, તમિ મુણો મારો યોધ.	૩
સહસ્ર ગાય આપું અમિ, વળી આપું મોટું ગામ;	
બેમાંથી ઇંકે લાવો તો, આપું ઘણો હું દામ.	૪
ભીમકરાયનાં વચન સુણી, ગયા આજ્ઞણુ દશેદશ;	
નળ દમયંતીને શોધતા, નવિ રાએ કંઈ શેષ.	૫
નળ દમયંતી નવિ નિરખ્યાં, તેમાંના આજ્ઞણુ ઇંકે સુદેવ;	
એદિ દશે મુખાહુ રાજા, તહિં આવ્યો ભૂદેવ.	૬

- ત્યાં ગુપ્ત વસતી દમયંતી, અગ્નિજ્વાળ રહે છૂપી;
તિમ સ્ત્રીઓમાં દમયંતી રહી, અજાણપણે છુપી. ૭
- કમળનેત્રા મલિન તનુ, કૃશ અંગી દમયંતી;
સુદૃવે તહિં ઝાળખી, નિશ્ચે આ મતિવંતી. ૮
- પૂર્વે જોઈજોઈ દમયંતી, તેના જેવી રૂપવાન;
પૂર્ણિમાના ચંદ્ર સરખું, સુખ દીસે ગુણવાન. ૯
- સુંદર વર્ણવાળી દમયંતી આ, સ્તન ભારે નમંતી;
ઉજેહ કરતી ચહુ દિશામાં, દમયંતી મતિવંતી. ૧૦
- ચંદ્રકાંતિવત્ પ્રિયકારી, રજ વિના તડાગે હુધ;
પાપરૂપ કર્દમમાં ખરડાઇ, માટે દીસે ભૂધ. ૧૧
- અહણુકેરી રાત્રી છે, પતિચંદ્રથી થઇ મલિન;
પુષ્પ ખરિયાં વૃક્ષનાં, તેવી દીસે નારી દીન. ૧૨
- દ્વિતીયાનો જિમ ચંદ્ર જોઈ, લોક કરે અવલોકન;
તિમ મેં નિરખી સતી, પ્રકૃલિત થયો મન. ૧૩
- સ્ત્રીને નવિ અલંકાર કોઇ, પતિ અલંકાર સમાન;
પતિ વિના નવિ શોભતી, દમયંતી ગુણવાન. ૧૪
- દમયંતી વિના નળ રહે, એ મોહું આશ્ચર્ય;
મહાપીડા પામતો તે, ગુણવાન જિ નૃપવર્ય. ૧૫
- સ્વરૂપવતી જોઈ દમયંતી, થાય મુજને ખેદ;
રોહણી સમાગમે ચંદ્ર જેવો, ક્યારે દુઃખનો થાશે છેદ. ૧૬
- દમયંતીને નળ પામે, થશે મહાસુખવાન;
ઉભય જોડી સમાન છે, ગુણવાન અને બળવાન. ૧૭

■ છુપી-છુપ્ત થાઇને. ૧૧ રજ ધૃ-તળાવમાં થયેલી રજવગરની (પો-
યણી) હોય તેવી. કર્દમ-કાદવ. ભૂધ-ભૂદી. ૧૨ અહણુ ધૃ-પતિરૂપી ચંદ્રનું
અહણુ થવાથી અહણુની રાત્રીની પેઠે મલિન થઇ છે !

- ઈમિ વિચાર કરતો મન મહિ, સુદેવ મહાજાણુ;
 ચિન્હથી નિશ્ચય કર્યો, એ દમયંતી નિરવાણુ. ૧૮
 પાસે જઈને કે'વા લાગ્યો, અહો ભીમકેતનયા માત ।
 તુજ પ્રાતનો સુદેવ નામે, હું મિત્ર છું વિખ્યાત. ૧૯
 તુજ પિતાના વયણથી, આવ્યો શોધવા હું આંહી;
 સર્વ કુશળ છે સર્ગાં તારાં, કુણ્ડનપુરની માંહી. ૨૦
 હે પતિવ્રતા તુજકારણે, દુઃખિયાં તે સર્વત્ર;
 ચેતન વગરનાં સહુ થયા, છવ તને છે તત્ર. ૨૧
 સંખ્યાબિંધ વિમ શોધ કરતા, નળ અને તું નરખે;
 દમયંતીએ સુદેવ જાણ્યો, મન ભરાતી હરખે. ૨૨
 સર્વના સમાચાર પૂછ્યા, ક્રમવારે દમયંતી;
 વિવહળ થઈ વનિતા (પછે) રૂદન, કરતી અતિ મતિવંતી. ૨૩
 મુનદાએ તે લહું, એકાંત કરતાં વાત;
 માતા પાસે જઈ કહું, જે નિપન્યું સાક્ષાત. ૨૪
 પ્રાક્ષણ પાસે સૈરંધ્રી તો, ઘણા કરે વિલાપ;
 પાસે જઈને રૂડિયે, આઈ તેના તાપ. ૨૫
 મુણી વયણ આવી માતા, મુળાહુની ત્યાંહી;
 સુદેવ ને દમયંતી બેઠાં, દુઃખ થરતાં ન્યાંહી. ૨૬
 પ્રાક્ષણને પાસે તેડીને, પૂછિયું નૃપમાત;
 આ કુની પુત્રી પત્ની કુની, કહો મુને સહુ વાત. ૨૭
 આ સ્ત્રી સળધી સર્વ કે'ને, યથારથ જે હોય;
 વૃત્તાંત કે'તો સુદેવ ત્યાં, માતા ટગમગ ન્તેય. ૨૮

૨૨ સંખ્યાબિંધ-અબિંધ (સમુદ્ર) જેટલી સંખ્યાવાળા. અર્થાત અપાર.
 અથવા સંખ્યાબિંધ-સંખ્યાબંધ. અથવા સંખ્યા + જલધિ જેટલી સંખ્યાવાળા.

૨૩ ક્રમવારે—અનુક્રમે.

વિદર્ભરાય છિં અવનિમાં, મહાગુણુનું ધામ;
ભાલાણુમણુ રઘુનાથનું, જપતો નિસદ્દિન નામ. ૨૯

કંકવું ૨૬ મું.

રાગ દોહરા.

નળની નારી એહ છે, ભીમતાણી કુમાર;
ધૂત રમતાં હારિયાં, અમિ શોધું ધરે ધર. ૧
મસ એના ભાળમાં, તે જોઈ જોળખી નાર;
રૂઠ મસ [એવો] નવ કોઈને, જાણ્યો જોયો સાર. ૨
સુખાહુરાયની માડી જે, જોડી ત્યાં તવકાળ;
મસ ઘોઈને મળી, જોળખી ભગિની બાળ. ૩
ફદન કર્યું ઘણું રાણીએ, કહ્યું ન જાનું હુંય;
માશી ઘેર દાસીપણું, કરે વિચારી શુંય. ૪
સુદામનની પુત્ર હું, તારી માતની બેન;
તેને તેં નવ જોળખી, ભરતી વારી નેન. ૫
દમયંતી બોલી તહિં, માશી પ્રત્યે બોલ;
નવિ જાણે સુખીઅણુ કરી, તારું મોહું તોલ. ૬
કૃપા કરી હવિ મુજને, આપો આજ્ઞા માય;
પુત્ર નિહાળું પિયર જઈ, ઘણી કરી તમે સા'ય. ૭
પુત્રનો મત લેઈને, સિખિકા સજ કરી ત્યાંય;
દમયંતી બેસાડી છિં, પાલખીકેરી માંય. ૮
સેન અપારાં મોકલ્યુ, વિદર્ભદેશે જાય;
જઈ ભીમને બેઠિયા, બેઠયાં જઈને માય. ૯
પુત્ર પરિવારને મીઠ્યાં, સખીજન મીલિયાં સાર;

સહસ્ર ગાય, સુદેવને, ભીમ આપી અવિધાર.	૧૦
ઘણું દ્રવ્ય ને ગામ ઈક, આપ્યું રાયે ત્યાંય;	
આનંદ પુરમાંહે થયો, દમયંતી દીડી જ્યાંય.	૧૧
દમયંતી મળી માતને, વદે તિ સાથે જોલ;	
નળ નવ નિરખું માસમાં, તો તન કરૂં કમડોલ.	૧૨
શોધ કરાવો નળતાણી, ઈમ કહી ભરિયાં નેણ;	
માતા મન દુઃખ અતિ ધરે, હોયરે દુઃખનાં વેણ.	૧૩
ભીમને કહ્યું ભામિની, તને દમયંતી દેહ;	
અવધિ કરી ઉગારી છાં, પઠાવ્યા બ્રાહ્મણ જેહ.	૧૪
ઘણું આપવાનું કહ્યું, લાવે નળને જેહ;	
ઘણી ગાય ને ગામ બહુ, પામે નિ.સંદેહ.	૧૫
વિષે દમયંતી પાસ જઈ, કરી રાય પ્રતિજ્ઞા બાણ;	
દમયંતીએ વાત કહી, સુણો ખૂબ સુભાણ.	૧૬
આટલું કે'તા તમિ ફરો, તો થાયે મુજકાજ;	
મતિઉત્તર આપે તિ બાણવો, હશે નળ મહારાજ.	૧૭
“અર્ધવત્સાળી દૂળળી, ભૂખી મૂકી નાર;	
દયાવાનને નવ ઘટે, મનમાં કરો વિચાર.	૧૮
સંપત્તિમાં સેવા કરી, વનમાં આવી નાર;	
તજવી તેને નવિ ઘટે, મનમાં કરો વિચાર”.	૧૯
આટલું કહી ફરજે તમે, મતિઉત્તર દે જેહ;	
તિ મેલો ઘે'લો હોય પણ, મુજને કે'જે તેહ.	૨૦
બ્રાહ્મણ ગયા વિદેશમાં, જોતા કામોકામ;	
ભાળ કંઈ નવ લાધતી, મૂકે મનની મામ.	૨૧
વિષ પણીદ ઈક વૃદ્ધ છિં, તે ગયો અચોક્ષ્યા ગામ;	
સભા મધ્યે જઈ જોલિયો, થયું નહિ કંઈકામ.	૨૨

- એવે બાહુક નિકળ્યો, લાગે જોઈ બીક,
મતિઉત્તર તેણે કર્યો, સર્વે ડીકાડીક. ૨૩
- દિનવર જઈકો' નારને, અમો કહુ ને વેણુ,
તમને નિવડશે સહી, તે તો અતિ સુખ દણુ. ૨૪
- "તાવો સોનુ સોવરા, માખણુ તાવો સાર,
દુખ સહે પણુ સુખ દે, ઇકિ સતી બીજે દાતાર. ૨૫
- અર્ધવજ્ર પતિએ ધર્યું, ને દેતો વજ્રનુ દાન;
અતુર ખરો પણુ ચૂકિયો, મોહે ભૂલ્યો ભાન " ૨૬
- આટલુ કેન્ને ત્યા જઈ, મળશે આઝી રીઢ;
એમ કહી તે તો ગયો વાડવ, વિદલે થયો પ્રસિદ્ધ. ૨૭
- દમયતીને જઈકહ્યું, બાહુકકેરે વેણુ,
દમયતીને અતિ થયું, તે તો ઘણું સુખ દણુ ૨૮
- માતાની આશા ગ્રહી, મુદવ પાડ્યો ત્યાય,
નળની શોધ લાગી નહિ, માટે આપ્યો આય ૨૯
- પુનરપિ સ્વયંવર કરી વરે, દમયતી કો ભૂપ,
કાલે અવધિ તેહનો, દમયતી રૂપ અનુપ ૩૦
- મુદવે જઈને કહ્યું, ઋતુપર્ણને ત્યાય,
બાહુકને શણગારિયો, રાય બેઠો રથ માય. ૩૧
- ઘોડા ઢીચાણભર થયા, નળ ઉતર્યો ભૂમાય;
વાષ્ણેયને બેસાડિયો, હાંકવા કારણુ ત્યાય ૩૨
- બીજા ઘોડા જોતર્યું, નવીન આગળ ચાર;
અશ્વ હાંક્યા બેસી પછે, ઊડ્યા તે નિરધાર. ૩૩
- રાજા મન પરસન થયો, ધન છા હાંકીજુહાર,
વાષ્ણેય મન વિચારતો, રાડે નળ નિરધાર ૩૪

ઉડે આકાશે ઘોડલા, એવે પડ્યું રાધનું વસ્ત્ર;	
બાહુકને લેવા કહ્યું, તેણે ઘણો દાખવિયો દજ.	૩૫
રાયે મન વિચારિયું, કો મોટા મનનો સાર;	
એવે બેઠાકેરું વૃક્ષ દેખી, કહ્યો રાયે વિચાર.	૩૬
આ વૃક્ષની ડાળી પરે, પાંચ કરોડ છે પાન;	
ફળ પંચાણુ છે સહી, એ ગણિતનું અનુમાન.	૩૭
નળ કહે જૂઠી વારતા, નક્કી કરું હું તેહ;	
રાજા કે' હવણાં નહિ, પછે કરીશું નિઃસ દેહ.	૩૮
બાહુક કે' જાઓ તમે, વાઘેણુ હાંકે રથ;	
પત્ર ગણી અમો આવશું, અહો રાય સમર્થ.	૩૯
રાજાએ વિનતિ કરી, વિનવિયો બહુ પેર;	
પત્ર ગણી હો વેગથી, સત્વર જવું વિદર્ભને ઘેર.	૪૦
પત્ર ગણ્યાં ખર્શં પડ્યાં, નળ બોલ્યો તહિં વાણુ;	
અશ્વવિદ્યા અમો દઉં, મુને ગણિતે કરો મુજાણુ.	૪૧
ઋતુપર્ણુ કે' પાસાતણી, ને ગણિત વિદ્યા જહ;	
બે લહુ અભિ બાહુકા, જાણો નિઃસ દેહ.	૪૨
નળ કે' અશ્વવિદ્યા ગ્રહો, શીખવો મુજને બેય;	
પાસાતણી વિદ્યા કહી, રાયે જાણી તેય.	૪૩
કળિયુગ નાહો અગથી, નળે ક્ષમા કર્યો અપરાધ;	
સર્વાસ્તે તે આવિયા, વિદર્ભ દશે સાધ.	૪૪
રથનો રવ મુણી કામિની, જોવા મેડી જાય;	
તર્ક વિતર્ક અતિ કરે, ડયાંથી હોય નળરાય.	૪૫

એવે રથ ત્યાં આવિયો, રાજસભા છે જ્યાંય;	
લીમ ને ઋતુપર્ણ મિલિયા, આનંદ વાધ્યો ત્યાંય.	૪૬
આગમનું કારણ પૂછ્યું, બોલ્યા ઋતુપર્ણ રાજન;	
મણામ કરવા આવિયો, દીધાં ઝાઝાં માન.	૪૭
મન ભ્રમિત છે લીમતણું, કોઈ આવે નહિ ધમિ;	
માતઃકાળે જાણ્યું, રાય ધરે શો નીમ.	૪૮
દમયંતીએ પાઠવી, ફૂતી ઈકે નળ પાસ;	
ભાલણમણુ રઘુનાથના, કરતી શુ ય મકાશ.	૪૯

કેડવું ૨૭ મું.

રાગ છતમાન.

બાહુક જોયો કેરીએ, તેની કરી પરીક્ષા જાણુ રે;	
આત્ર ઉદક નાણી જોયાં, પુત્ર લઈ ગઈ સુજાણુ રે.	૧
નળ છે એવો નિશ્ચય યાતાં, મળ્યાં પરસ્પર યેય રે;	
આનંદ તે હુ થી ન કે'વાયે, વિજેગ ભાગ્યો તેય રે.	૨
લીમને સહુ જાણુ થયું, ઋતુપર્ણ હરજ્યો અપાર રે;	
અશ્વવિદ્યા નજે શીખવી, ગયો તેહ અજોધ્યા ખુઝાર રે.	૩
ઘણાં વર્ષ કુણ્ડનપુર રહ્યો, પછી નળ ગયો સ્વદેશ રે;	
પુષ્કરને છત્યો ધૂતમાં, તેની પાસે કાંઈ ન રહ્યું શેષ રે.	૪
ક્ષમા કર્યો અપરાધ તેના, નળ મહાકીર્તિમાન રે;	
યુધિષ્ઠિરને બૃહદ્વે ભાખ્યું, નળરાગનું અખ્યાન રે.	૫
નળના નગરમાં હર્ષ વાધ્યો, તેના ગુણ કવિ ગાય રે;	
ભાલણમણુ રઘુનાથના, કરી સત્યે તેને સ્મય રે.	૬

કકલું ૨૮ મું.

રાગ રામગ્રી.

- ગુણ ગાયે ગુણ ગાયે, નળકેરા જેહ જાણે છ;
ભાગ્યનિધિ સુખ તેહ ભોગવે, ચાર પદારથ સુખ માણે છ. ૧
- કર્કોટક દમયંતીકેરા, નળ ઋતુપર્ણના ગુણ ગાઈ છ;
કલિયુગ દાષથી મુક્ત થાય તે, થાયે મોટો રાઈ છ. ૨
- શ્રીતા વક્તા ગાય સાંભળે, તિ પામે ભવપારે છ;
ધૃષ્ટિ અર્થ ને લક્ષ્મી મીલશે, નળકથા શુદ્ધ વિચારે છ. ૩
- ભાવ કુભાવે સાંભળે, નળતાણા ગુણગ્રામ છ;
ગર્ભવાસમાં તે નાવ આવે, રીઝે મુંદરશ્યામ છ. ૪
- સ સારનાં સુખ ભોગ ભોગવે, પુત્ર કલત્રને પામે છ;
પર્વણિએ વા રાત્રી દિવસે, કથા શ્રવણ કરે દુઃખ વામે છ. ૫
- કિંચિત્ પ્રુદ્ધિ જોવી નહિ, મારી મતિ છે મંદ છ;
સમુદ્ર માંહે ચય જરી છે, જાણું નહિ પ્રબંધ કે હંદ છ. ૬
- વાંકોચૂકો ગોધૂમનો રોટલો, સુધિતપણું તો જાય છ;
કથામૃતને પીકું પ્રીતે, અમૃત પીતાં કોણ ધરાય છ. ૭
- પંદરસે પીસતાળીશ માંહી, ગાયા નળ ગુણગ્રામ છ;
પદ્મ ખટરાત ને સાત કર્યાં છે, હરિજનના વિશ્રામ છ. ૮
- નાગર કાળે શ્રમ દુ વેળા, કવિને કરમે લાગ્યો છ;
ધ્રુવાખ્યાન ને નળાખ્યાન જે, પુનરપિ કરી અનુરાગ્યો છ. ૯
- ગાંધીને કેવું મરી માટે, મૂર્ખ જાણે નહિ મરીની ખોટ છ;
ગુરૂપાએ કવિતા સાગરમાં, આવે ગ્રંથરૂપી ભરતીઓટ છ. ૧૦

કૂડા કરમીને કૂકું હોશે, સુખિયાને હોયે સુખ જી,
 નળની કથા ગાઈ મનોહર, જાયે દુખિયાયા દુખ જી. ૧૧
 દય કર જોડી ભાલણુ વિનવે, કરે કૃપા સત મહત જી,
 ભાલણુમણુ રઘુનાથના, નિર્મળ કરે મમ ચત જી ૧૨

૪૦—કહે છે કે ભાલણુ પ્રથમ ક્રુવાખ્યાન અને નળાખ્યાન લખ્યા હતા તે કોઈ નામર વાચવા લેઈ ગયો, તેણે પાછા આખ્યા નહિ કવિની પાસે બીજી પ્રત ન હોવાથી તેની પાસે બહુ વાર માઝ્યા છતાં તેણે નજ આખ્યા ત્યારે કવિએ બન્ને ગ્રંથ ફરી કર્યાં એ વિષે આ કથન છે

૧૧ દુખિયાયા—દુખિયાનું



॥ श्रीजगदीश्वरायनमः ॥

नाकरकृत

शिवविवाह.

राग ठेधारे.

गुर गणपतिने करी भ'शुभ, सरस्वती सेवुं रे;
गजवदन दुःखहर देव, आपे न्नेधये तेवुं रे. १
शुं'डादंड महाविशाण, ये दंडे कष्ट कापे रे;
विघ्नहरण देवदयाण, सुरिनर भुनि जपे रे. २

ढाण.

भुनि जपे जप तारो, गिरिजसुत गणेश;
नारद शारद गुणगुण गाये, हारद लहे नहि लवदेश. ३
शुक सनकादिक व्यास विरयि, गणेशना गुण गाय;
वामदेव पसिञ्जयि, शरण गणनायक सा'य. ४
भण्णिजडित भुकेट भिराने, काकपक्ष शोभाय;
त्रिपुण्ड्र ताळयुं विशाण भाणे, सुरगणकेश राय. ५
कभजनयन भुवशर भारी, नासिका शुं'डादंड;
अधर अनुभम कपोल सुंदिर, नामे टणे यमदंड. ६

१ गजवदन-गणपति. २ शुं'डादंड-शुं'डरपी दंड. ४ सनकादिक-
सनक वगेरे ब्रह्माना मानसपुत्रो. विरयि-ब्रह्मा गणनायक-गणपतिनु.

५ काकपक्ष-नानी चोटी. त्रिपुण्ड्र-त्रणु रेपानुं आडु टीलुं. ६ भुव-
शर-भुशरासन-भगररपी धनुष्य कपोल-गाव.

ગ્રીવા શંખ સમાન છે, સ્કંધ મનોહર દેવ;
 આનનનાહુ આપના મણુ, સુરિનર કરતા સેવ. ૭
 હૃદય વિશાળ સ્થૂલોદર કહિયે, જાનુ પદ રસાળ;^૧
 એવું ધ્યાન ધરે સેવકજન, કાપો કષ્ટ કરાળ. ૮
 માળા પરશુ મોદક પુસ્તક, ચાર કરે મણુ ચાર;
 મૂષકવાહન સિદ્ધર લેપન, પરિવારતણો વ્યાપાર. ૯
 લક્ષ લાભ એ તનુજ રસાળા, તનયા તેટલી જાણુ;
 સિદ્ધિ શ્રુદ્ધિ શ્યામ મનોહર, પરિવાર પનોતા જાણુ. ૧૦
 કાલિદાસ માઘ મહામોટા, કવિ થયા સેવી ગણુરાય;
 વ્યાસ મુનિએ ભારત રચિયુ, ગણુપતિ તમારી સા'ય. ૧૧
 સર્વ કવિજન પ્રથમે ગાયે, ગજનન ગુણુધામ;
 સરસ્વતી વીણાનાદ કરતી, નારદ ગાય ગુણુગ્રામ. ૧૨
 મગજકારી મંગળરૂપા, અમગળ નહિ પાસ;
 દાસ ઉપર કંજણા કીજે, પૂરિયે મનની આશ. ૧૩
 સાધુ સત મુનિ મહાજન, વદી સર્વના પાય;
 નાકર વણિક શિવવિવા' ગાયે, કવિજન કરજે સા'ય. ૧૪
 પુસ્તક લખી વિમનેઅ પુ', ગુણુ દાષ સહુ લેપાય,
 વણિક નાકર હું કાંઈ ન જાણુ, સા'ય કરે ગણુરાય. ૧૫
 કંડલું ર જી.

રાગ માર.

હંસવાહની હરિવદની, વીણા પુસ્તક પાણુ;

૭ ગ્રીવા-ટોક, સ્કંધ-ખભા આનનનાહુ-મૂટણુ સુધી લાંબા હાથવાળો.
 ૮ સ્થૂલોદર-મોહું પેટ. જાનુ-મૂટણુ.

૯ પરશુ-ફરસી. કરે-હાથમાં. ૧૨ ગ્રામ-સમુદાય. ૧૫ ગણુપતિ.
 —ગણુપતિ.

- કુમારિકા કહ્યાણી કાવિ, સકળ શાસ્ત્રસુખાણ. ૧
- મયૂરવાહની મહામાયા તું, ચારવેદ મુખ પાઠ;
વીણા માહી વિલાસ કરો સહુ, તણ સર્વ ઉચ્ચાટ. ૨
- બ્રહ્મતનયા બ્રહ્મપત્નિ, અનેક રૂપે માત;
સુરમુનિવર રસનાએ વસતા, ત્રિભુવનમાં વિખ્યાત. ૩
- ઈંદ્રરાએ સેવી સાચી, એક મને તુ માત,
કુલકર્ણની રસનાએ વસી, સુધારી સુરપતિવાત. ૪
- ઈંદ્રાસનનુ નિદ્રાસન થયું, દેવી તમે દયાળ;
૪૮ શાસ્ત્રનુ રૂપ માત છે, અરાઠ પુરાણ રસાળ. ૫
- ચાર વેદ એ તારી રચના, કરતા મૂરખ વાદ;
સરસ્વતીના વાસો સર્વે, વસે સહુમાં નાદ. ૬
- પરાંરૂપ પરમેશ્વરી તારું, પશ્યતી પરમાણુ;
મધ્ધમા નામ માતાજી મોટું, વૈષ્ણવી મનહર વાણુ. ૭
- એવી અગાધ ગુણવાળી તુ, સેવક ગુણ શા ગાય;
પંગુ પર્વત ચઢવા ઇચ્છે, કુઠો સાગર તરવા જાય ૮
- અઘો રાતે પ્રસ્તક વાએ, બધિર કે' સહુ સભળાય,
એવી ગતિ છે આર્ધસેવકની, ઉપમા નવ કળાય. ૯
- કીડી કુજર થાવા ઇચ્છે, અળશિયુ અહિરાજ,
મસિકા કે' ગરૂડ સમી હુ, ધારૂ તેણું કાજ. ૧૦
- અવળાનુ સવળું બને, કૃપા કરે મહામાય;

૧ હરિવદની—ચંદ્રમુખી (હરિ—ચંદ્ર) ૩ બ્રહ્મતનયા ઈન્દ્ર—તને કોઈ
બ્રહ્માની તનયા (પુત્રી) કહે છે. અને કોઈ બ્રહ્માની પત્ની પણ કહે છે. ૪ સુર-
પતિવાત—ઈંદ્રની વાત ઈંદ્રાસન માગતા નિદ્રાસન મગાર્ધ મથુ તે પ્રસિદ્ધ છે.

- કૃપાપાત્ર કંઈ કવિજન મોટા, થયા દેવી તમ સા'ય. ૧૧
- વિધિ વિરચિ અજ ચતુરાનન, એહ પ્રહ્લા નામ ભાણાય;
અષ્ટકમળદળ નયને જોતા, ગુણ નવ આઈ ગણાય. ૧૨
- શ્રીકૃષ્ણજી ઉપર કૃપા પૂરણ, ગીતા ગુણ ગણાય;
પરબ્રહ્મ જેવા નહિ બીજા, તે સર્વ તું માંહી સમાય. ૧૩
- કૃપા કરો મા કરુણાદષ્ટિ કરી, તો કવિતાથી કંઈ બોધાય;
શિવવિવાહ ગાવા થઈ મતિ મારી, કરો કુમારી સા'ય. ૧૪
- વણિક નાકર વિનવે આઈ, અર્પે ગ્રંથ વિખને બાણ;
સરસ્વતીની સા'યવડે, કારજ થાય પ્રમાણ. ૧૫

કડવું ૩ જી.

રાગ ગોડી.

- સર્વ દેવને નામી શીશ, સ્મરી ઉમયાપતિ જગદીશ;
આરંભુ શિવવિવાય, કૃપા કરે જો બોજો રાય. ૧
- જેના ગુણ ગાઈ શકે ન શેષ, હું તો દુર્બળ જેવું મેષ;
મોટા કવિઓ હારે ગાતાં, શ્રીહરનાં ચરિત્ર છે માતાં. ૨
- ગણનાથ જશા જેને પુત્ર, કાર્તિકસ્વામી સેનાપતિ સૂત્ર;
સ સ્મારમાં છે જો મગન, વળી બાણો તેથી બોજો ભગન. ૩
- ભૂત ભૈરવનો મહારાજ, સ્મરાનમાં શોભે સાજ;
ગુણ ગોવિંદ પોતે ગાય, ગોવિંદ ભજતા પિપ્પરાચરિય. ૪
- પ્રહ્લા આર વેદ કરી ગાતા, ભક્તજન કૈલાસે જાતા;
તેની કીર્તિ દિગંતર સુધી, ગાયે શું વણિકજન પુધી. ૫
- જો ગુણનો સાગર માંહી, ગ્રહેવા ઇચ્છા કરી સાંહી;

૧૨ અષ્ટ ઈશ-કમળના પત્ર જેવાં પ્રહ્લાનાં આઠ નેત્ર.

૨ મેષ—ઘેટું. ૩ તેથી—સસારથી. ભાગી—ભાગેવા. અર્થાત્ વિ-

રક્ત. ૫ દિગંતર—દિશાઓની વચ્ચે. પુધી—મૂર્ખો-જડ.

ચલ્લુપક્ષી ભરે જેમ ચાંચ, તિમ હૃદયે કરું ગુણ સાંચ.	૬
દક્ષકેરા યજ્ઞની માંચ, ગયાં ઉભયાછ તો જ્યાંચ;	
શ્રીહરે વાંચાં ઘણેરાં, તોય ઉભયાએ મન નવ ક્યાં.	૭
ગયાં પતિની આજ્ઞા લોપી, થયું અપમાન ઉભયાં કોપી;	
કર્ણુ શંકરકેરું સન્માન, તોય રીઝ્યા નહિ જ્ઞાનવાન.	૮
પછે જાણ્યું પોતાનું ભુંડું, ગણ મોકલ્યા કરવા કૂંડું;	
તેમણે કર્યો જઈ કેર, દક્ષયજ્ઞવિધ્વંસની પેર.	૯
પછે ઉભયા માતને મડ્યાં, શ્રીશંકરનાં કાર્ય ચૂક્યાં;	
તેમણે કર્યો દેહ ત્યાજ, થયા દુઃખી ભોળો મહારાજ.	૧૦
ઉભયા મનમાં મહાદુઃખી, કર્યો પેરે ઘઘએ સુખી;	
એમ કરે વિધવિધ વિલાપ, ટાળ્યો ખજાએ તેમના તાપ.	૧૧
ધરો તમે બીજે જન્મ સાર, તો તો પામે રૂડો પાર;	
નિકર હર મસત્ર ન થાય, એહ ઉપાય છે ઉભયાય.	૧૨
હિમાચળ મહાપાવન, ધર્યો જન્મ થઈ મસત્ર;	
પછે સાધજે તપ ને નેમ, થાશે ત્યારે તમારું ક્ષેમ.	૩૧
એમ કહીને ખજા વળિયા, સારા વિચાર મહયાએ કળિયા;	
પછે હિમગિરિરાજને ત્યાંહી, અવતરવા કર્યું મન સાંહી.	૧૪
કરી વિવિધ પેર વિચાર, જન્મ લેવાનો કર્યો નિરધાર;	
ગુણ નાકરદાસ તો ગાય, કીજે સહાય શંકર રાય.	૧૫

કડવું ૪ થું.

રાગ ધનાશ્રી.

શ્રીમહામાયાનો ઉદ્ભવ લાખું છું;

અમૃતરસ સુખથી ચખાય તે ત્યાખું છું.

૧

કરો કરુણા શ્રીશંકર મહારાજ છ;

જન્મ મહામાયાનો કહું હું આજ છ.

૨

હાળ.

જન્મ મહામાયાતણો, વર્ણુ મતિમદ;

શ્રાવણસુદી દ્વિતીયાએ, પ્રકટયાં આનંદકદ.

૩

મેનકા માતા થઈ, મેના કહે કોઈ નામ;

પાર્વતી પ્રકટ થયાં, મહાતેજનું ધામ.

૪

બાળલીલા માતની, મુખે કહી નવ જાય;

શ્રીશંકરના વિચોગ મન(માં), ઘણુ વૃદ્ધિ પામે માય. ૫

રાતે વધે નહિ જેટલાં, દિવસે વધે અપાર;

દિવસે વધે નહિ જેટલાં, રાતે વધે નિરધાર.

૬

આનંદ અતરમાં નહિ, જોઈ આનંદ સહુ કોઈ;

રૂપ જોઈ પુત્રીનું, શોધે જમાઈની સોઈ.

૭

પુત્રીકેરા રૂપ આગળ, કોઈનું ન પડે તેજ;

માખાપ ચિંતામા પડયાં, ઉપને ન હેડે હજ.

૮

કેમ કરવું ઇમિ વિચારે, સૂઝે ન એકે પેર;

એવે એક દિન આવિયા, નારદઋષિ તો ઘેર.

૯

જોઈ ઋષિને પ્રણામ કીધો, બેસાડ્યા આસન;

અર્ધપાદે પૂજને, મુનિ કર્યા પ્રસન્ન.

૧૦

હાથ જોડી હિમગિરિ બોલો, મેના પાસે નાર;

મહારાજ એક કારજ કરો, વિનતિ કરું અપાર.

૧૧

આ પુત્રી મારી પાર્વતી, મહારૂપનું ધામ;

ક્યાં ઇને પરણાવવી, તે કહો તેજના ધામ.

૧૨

- એના જેવો વર જોઈ, ત્રિલોકમાં નહિ કોઈ;
 ક્યાંહી પરણશે પુત્રી મારી, જણાવો એ સૌઈ. ૧૩
- ભૂત ભવિષ્ય વર્તમાન જાણો, તમે નારદદેવ;
 કારણ કીજે અમારું, અમે રંક કરું શું સેવ. ૧૪
- મહામાયાને માત કહે છે, જમ પાગે લાગો જાણ;
 નાકર નારદ કૃપા કરે તો, વર પામે સુજાણ. ૧૫

કડવું ૫ મું.

રાગ મલ્હાર.

- ઘેલી મુનિને લાગો પાપ, મહિમા તો વધે રે;
 મળે સારો તને સ્વામિન, કારણ સહુ સધે રે. ટેક. ૧
- ગયાં પાસે ઉમયામાત, નારદ કંપતા રે;
 જાતજનુની લાગે મુને પાપ, તેથી ન અંપતા રે. ૨
- કેયો નારદ મથમ મણામ, વર મળે મહામતિ રે;
 આપો ત્રિભુવનને વરદાન, સંશે નહિ રતિ રે. ૩
- આ તો અવળીગંગા જાણ, વહેશે મા'માયા રે;
 નમે માતાને સહુ કોઈ, વિશ્વકેસ જાયા રે. ૪
- જોઈ હિમગિરિ મન કચવાય, નારદ જોલે મધડમાં રે;
 જે જરડકજોલો કે'વાય, મન નહિ હમડમાં રે. ૫
- પછે જોલ્યો પર્વતરાય, ઋષિ ધમિ શું વદા રે;
 અભિ વિનવી જોકું હાથ, વર દિયો નારદા રે. ૬
- તેમ વિનવતાં મેના નાર, હાંસી શું કરો રે;
 મારી લાડકવાઈ જાળ, આપો તિને વરો રે. ૭
- ત્યારે સમજ્યા નારદ મુન્ય, કર મુસ્તક ધર્યો રે;

માતા વરશે ત્રિભુવનભૂપ, અર્ચ્ય જશે સર્વે રે.	૮
કરે પાર્વતી તપ નિરવાણુ, ત્રિભુવનપતિ વરે રે;	
આપું મંત્ર હું આજ, જેથી કારજ સરે રે.	૯
ઉંમ્નમો શ્રીમહાદેવ, અષ્ટાક્ષરી એ ન્યે રે;	
થાય પ્રસન્ન ઉમયાકાંત, ચિત્ત જેતું નાયપે રે.	૧૦
એમ કહી ઊઠ્યા નારદમુન્ય, આનંદ પામ્યાં સહુ રે;	
મહામાયા કરશે જાપ, તે હું શું કહુ રે.	૧૧
જેના જાપ જપે મહામુન્ય, તે તો તપ કરે રે;	
પવિત્ર થવાન કોઠ, ભર્યા માંહી ભરે રે.	૧૨
લીધી માતાકેરી શીખ, અમો તપને જલ્દ રે;	
ભાખ્યું નારદમુનિએ જેહ, મારગ તે સહુ રે.	૧૩
ત્યારે માતા બોલ્યાં બોલ, ઘેંલ્યા નારદ જાતિ રે;	
પુત્રી થાયે ન તુંથી તપ, થઈશું મૂઠમતિ રે.	૧૪
નારદને હાંશીની દેવ, ખરું નવ માનિયે રે;	
એમની વાણી વજ્રપ્રાય, મેના કહે જાણિયે રે.	૧૫

કડલું ૬ કું.

રાગ સારંગ.

નારદ બોલ્યા તે થાય સત્ય, રખે કરે તું કૂડી મત્ય;	
તપતું નામ કહ્યું છે અમથું, મન મટે જાઈતાઈં ભમતું.	૧
તુંને મળશે ત્રિભુવનનાથ, બેની શોભીશ તેની સાથ;	
રહે ડોશી કુંવારી કાંઈ! નથી જાણતી તું મન માંહી.	૨
આવશે શોધતો તને સ્વામી, ચિંતા શોદ કરે છે નકામી;	
મારી ઘેલી ન કાઢીએ ગાંડું, તારા વિના પગલું કિમ માંડું.	૩

- તને જોઈને છુટું હું'ય, તપ કરવા શું જાયે તું'ય;
કરો તપ તો ઘરમાં બેસી, દેવમંદિર માંહે પેસી. ૪
- ક્યારે નારદ કહ્યું છે એવું, સમજી તું જૂઠા જેવું;
કાંઈ વિચાર કીજે બાળી, તપને નામે ન દઈએ પ્રજાળી. ૫
- જાણી પિતાએ તો વાત, વાંચે તપ કરવા પુત્રી જાત;
સારો સ્વામી મનમાં આણે, નારદ કહ્યું તે નિશ્ચે જાણે. ૬
- આઝ્યા પિતા પુત્રીની કને, ઘે'લી એ શું થયું તને;
નારદને કલહની દેવ, પૂજે ઘરમાં બેઠાં દેવ. ૭
- અમો વર જોઈ સારો દીજે, જેમ તમારું મન રીઝે;
જપ તપથી ન થાયે કામ, બાળપણે શું ઈચ્છે આમ. ૮
- કરશે શ્રીપરમેશ્વર સા'ય, નારદતું કહ્યું મિથ્યા ન થાય;
ત્યારે પાર્વતી બોલ્યાં બોલ, કરજો જનક જનુની તોલ. ૯
- તપ કરવાની કહેશો નાય, જીવ મારો પળમાં જાય;
આપ્યો નારદજીએ મંત્ર, તેના તપ કરી જોઈ હું તંત્ર. ૧૦
- બાકી રાખું નહિ કાંઈ હું'ય, જોઈએ પ્રભુએ નિરંજન શુ'ય;
માત તાત કે' હડીલી બાળ, જોઈ વન જીવ (એનો) જાય તત્કાળ. ૧૧
- સાથે મોકલો સંખીઓ ઘણી, ઈચ્છા પૂરે મનડાતણી;
ઘરની પાસ કે થોડે દૂર, તપ કરજો બાઈ પૂર. ૧૨
- મન તારું મનાવા કાજ, અમો કહું'બને હાજ;
વહેલી આવજે તું ઘેર, એમ સમજાવી પિતાએ પેર. ૧૩
- ઉમયા મન માંહે આનંદી, તપ કરવા ચાલી સહુ વંદી;
સાથે સખીઓતણો નહિ પાર, શુકન સારા થયા નિરંધાર. ૧૪

૫ પ્રજાળી ન દઈએ—દેહને શોષણ ન કરીએ. આપવા તપનું નામ દેઈ
અમને બાળીશ નહિ.

પામ્યાં આનંદ માત ને તાત, મંગળ ગાતી જીવતી જાત;
સવચ્છી જાયછે ઘેનુ, સિદ્ધ કારણ થાશે એનું.

૧૫

કંકણું ૭ મું.

રાગ મેવાડો.

તપ કરવા ગયાં માત રે, તેના ગુણ ગાય નાકરદાસ;
વન ઉપવન ઘણાં જોઈ રે, એક સ્થળે સ્થિર કરી આરા.

૧

ઢાળ.

મહાવનમાં વિશ્રામ કર્યો, જહીં ફૂલ ફળ અપાર;
માલતી મોગરો મે'કી રહ્યો, કેતકી કેવડો કલાર.

૨

જાઈ જાઈ જોઈ મનોહર, રીઝ્યાં માતા મન;
ગુલાબાસ ને ગુલાબ ઘણો છે, થાયે મન પ્રસન્ન.

૩

ચંપો ચંમેલી ચોદરા ખીલી, ચતુરા ચિત્ત મકલાય;
પારિજાતકનાં પુષ્પ મનોહર, લલ્લએ એતાં લેવાય.

૪

અગરકેરાં શ્વેત પુષ્પ છે, ધંતૂરો કનક કં'વાય;
આકડો પ્રિય ઉમયાપતિને, તેહ ઘણો લે'વાય.

૫

વિજયા વાર ચહુ દિશ દિસે, પાર્વતી જોઈ તે સાથ;
મારા વિના પ્રભુ તુજને સેવે, કૈલાસતણો મહાનાથ.

૬

આંખા આંખલી ઘોરડી છે બહુ, ખાખરી ખજુરી જાણ;
જમરૂખી ને જમરૂખી છે, શાં શાં કરું વખાણ.

૭

વેલી અપાર જાતની, કરીએ શું તેનું વિખાણ;
એવા વનમાં ઉમયાજી આવ્યાં, હિમપુત્રી સુખાણ.

૮

૧૫ સવચ્છી—નાજરડા સાથે.

૫ કનક—ધંતૂરનું બીજું નામ. ૮ હિમપુત્રી—હિમાચળની પુત્રી
—પાર્વતી.

- સરોવરકેરી પાસે આશ્રમ, વાળીને બેઠાં માત;
 પદ્મ વિધ વિધ ખીલી રહ્યાં છે, પદ્ અષ્ટ પાંખડીકેરી જાત. ૯
- બ્રમર માંહી ગુંજારવ કરતા, મકરંદ લેવા જાણુ;
 રાખ્દ મનોહર તેમના લાગે, શાં શાં કરું વિખાણુ. ૧૦
- કરિકેરા રાખ્દ સંભળાએ, આવે કરવા જળપાન;
 મદગળતા માતંગ જોઈને, ઉમયા રીઝે મહાન. ૧૧
- રાત્રીએ તો કુમુદની ખીલે, તેહ સરોવર માંય;
 સુવાસિત તેહ વન વાડ છે, સર્પ જાતનાં કુસુમ જ્યાંય. ૧૨
- ફળ છે અપાર જાતનાં, જેહ મુખ નવ ગણાય;
 માતાનું મન મગ્ન થાયે, તેહ રસનાથે શુંય ભણાય. ૧૩
- એવું સુંદર વન નિહાળી, આરંભ્યું તપ જાણુ;
 સહચરીઓ સહુ સેવા કરતી, મન નિશ્ચલ કર્યું નિરવાણુ. ૧૪
- એકાંત સ્થળ બેસવાને કીધું, કોઈ આવે નહિ તે જાગ;
 પ્રથમ તો ફળકેરું બોજન, પછે જળનો થોડો ભાગ. ૧૫

કંકણું ૮ મું.

રાગ રામગ્રી.

- જળ અન્ન તજ્યું ઘણે દિન, માતા ઉમયા રે;
 થયાં શરીરે તો દીન, માતા ઉમયા રે. ૧
- મહામનોહર ને વર્ણ, માતા ઉમયા રે;
 તે તો ગયો શંકરને શર્ણ, માતા ઉમયા રે. ૨
- લાગી તાળી ત્રિપુરઅરિ સાથ, માતા ઉમયા રે;
 અષ્ટાક્ષરીથી જપે મહાનાથ, માતા ઉમયા રે. ૩

નવ ખેસવું જાણે જાત, માતા ઉમયા રે;	
નવ ઊઠવું જાણે માત, માતા ઉમયા રે.	૪
નવ ખોલવું જાણે કાંઈ, માતા ઉમયા રે;	
ઈકે શ્રીશ કર છે મન માંહી, માતા ઉમયા રે.	૫
ઉઘાડે નહિ આંખ, માતા ઉમયા રે;	
અન્ય જુએ નહિ આંખ, માતા ઉમયા રે.	૬
આવે સહચરી છાની જાણ, માતા ઉમયા રે;	
તે નવ જાણે સુજાણ, માતા ઉમયા રે.	૭
વાળી આસન ખેડાં માય, માતા ઉમયા રે;	
ઘણી કૃશ થઈ છે કાય, માતા ઉમયા રે.	૮
ખોલાવે સખી જઈ પાસ, માતા ઉમયા રે;	
નવ ખોલે થાય ઉદાસ, માતા ઉમયા રે.	૯
કરે અધોર તપનુ કાજ, માતા ઉમયા રે;	
જપે શ્રીશ કર મહારાજ, માતા ઉમયા રે.	૧૦
સહચરી મન અકળાય, માતા ઉમયા રે;	
તેને મૂકી નવ જવાય, માતા ઉમયા રે.	૧૧
વાળી આસન ખેડાં સાર, માતા ઉમયા રે;	
એવો જોગી ન લહે વિચાર, માતા ઉમયા રે.	૧૨
કરે સહચરી વિચાર, માતા ઉમયા રે;	
વામદેવ વસિષ્ઠ પામે ન પાર, માતા ઉમયા રે.	૧૩
શું કહીએ દેવને આજ, માતા ઉમયા રે;	
નવ આવે કૃશાંગીની દાઝ, માતા ઉમયા રે.	૧૪
ઈમ તદ્રૂપ થયાં જાણ, માતા ઉમયા રે;	
કરે નાકર શું વિખાણ, માતા ઉમયા રે.	૧૫

કડવું ૯ મું.

રાગ મેવાડો.

- તપે તપિયા બ્રહ્માય, પાર ન લાધે રે;
સૃષ્ટિ સૃજવાનું ભૂલ્યા કાળ, અર્થ ન સાધે રે. ૧
- ઈદ્ર ભૂલ્યા કરવુ રાજ, માતા તપથી રે;
બૃહસ્પતિ ભૂલ્યા વેદ, પાર્વતી જપથી રે. ૨
- કુબેર ગણુતા ભૂલ્યા દામ, માતા તપથી રે;
વસુ વિહવળ થયા સુખાણુ, પાર્વતી જપથી રે. ૩
- ઈમ વરતાઈ રહી હાણુ, તપાગિન જાગ્યો રે;
સાધે ઉભયા તપ અપાર, ભાર અતિ લાગ્યો રે. ૪
- ક્ષીરસાગરકેરી માંય, વિષ્ણુ તપિયા રે;
કુણે આરણ્ય આ કાળ, જોવા ન જાપિયા રે. ૫
- થયા દેવ સહુ એકત્ર, ગયા વિધિ પાસે રે;
પિતામહ થયા ઉદાસ, ભર્યા નિરાસે રે. ૬
- પાર્વતી સાથે તપ, શકરકેરું રે;
ઈને અળાવે કુણુ મહારાજ, તપનુ રૂંડે રે. ૭
- મહામાયાએ માંડ્યું તપ, સહુ સંતાપ્યાં રે;
શ્રીશકરે ઇમિને જાણુ, પહેલાં શાપ્યા રે. ૮
- ત્યારે બ્રહ્મા બોલ્યા બોલ, વિષ્ણુને મળિયે રે;
ક્ષીરસમુદ્રની તીર, આપણુ વળિયે રે. ૯
- ગયા દેવ તેનિશકોટ, હરિને મળવા રે;
કરી સ્તુતિ ઊભાં રહી ત્યાંય, લાગ્યા બળવા રે. ૧૦
- અજન્મા આહો દયાળ, હિમાચે આજ રે;
નારાયણ પ્રભુ ભગવાન, નમું મહારાજ રે. ૧૧

લક્ષ્મીકાંત શ્રીવત્સરસાળ, કીને સા'ય રે;	
અસુર સંહારણ સ્યામ, ગુણ દેવ ગાય રે.	૧૨
ત્યારે વિષ્ણુ આલ્યા બા'ર, ચાલ્યા હર પાસે રે;	
મળ્યા શંકરને સહુ દેવ, સુખની આશે રે.	૧૩
કરો કંઈણા હે કૃપાળ, રીઝો સતી ઉપર રે;	
જઈ ઝાલો જુગતે હાથ, જઈ આપો વર રે.	૧૪
પ્રસન્ન થઈ બોલ્યા નાથ, ઇમિ અમો કીને રે;	
નાકર રીઝયા મહાદેવ, સહુ હવે ભીને રે.	૧૫

કંડવું ૧૦ મું.

રાગ રામશ્રી.

વૃદ્ધ વિપ્રનું લઈ રૂપ, મહાદેવ આલ્યા રે;	
જેથું ઉમયાનુ સ્વરૂપ, મહાદેવ આલ્યા રે.	૧
આલ્યો હું મહાદેવ, સુખથી બોલ્યા રે;	
જોઈ વિપ્રને કીધી સેવ, તોલ તો તોલ્યા રે.	૨
બોલ્યા શંકર દમે શે દહ, મહાદેવ આલ્યા રે;	
માગો જોઈતુ હોય જોઈ, મહાદેવ આલ્યા રે.	૩
બોલ્યાં ઉમયામાત, શંકર જોઈએ રે;	
ઐટલી ધર્યા છે જાત, શંકર જોઈએ રે.	૪
ત્યારે બોલ્યા વિપ્ર, એ શું માગ્યું રે;	
કાંઈ બીજું માગો કિમ્મ, એ શું માગ્યું રે.	૫
સ્મરણનાં જોના પાસ, એ શું માગ્યું રે;	
ભૂત નાગણ જોની પાસ, એ શું માગ્યું રે.	૬
નવ અમૃદિ લગાર, એ શું માગ્યું રે;	

તજી જોણે ઉમયા નાર, એ શું માગ્યું રે.	૭
માણસ મસ્તકની ધરે માળ, એ શું માગ્યું રે;	
માગો વર કોઈ રસાળ, એ શું માગ્યું રે.	૮
ત્યારે બોલ્યાં ઉમયામાત, શંકર જોઈએ રે;	
નહિ અવરકેરી જાત, શંકર જોઈએ રે.	૯
નવ નિંદા કરો ભૂદેવ, શંકરકેરી રે;	
કરી વિમ્બ જાણીને સેવ, શંકરકેરી રે.	૧૦
એમ વદીને મીઝ્યાં લોચન, ઉમયામાતે રે;	
ધર્યું ધ્યાન તો દુઃખ મોચન, ઉમયામાતે રે.	૧૧
ત્યારે પંચમુખા પરમેશ, શંકર હુઆ રે;	
કંઠે વિરાજે શેષ, શંકર હુઆ રે.	૧૨
નીલકંઠ જઠામાં ગંગા, શંકર હુઆ રે;	
અંગ જોહતાણું અભંગ, શંકર હુઆ રે.	૧૩
વાગ્યું ઠાકે ઉમરું ત્યાંય, ઉમયા જાગ્યાં રે;	
જોઈ મનોહર મૂરતી જ્યાંય, પાચે લાગ્યાં રે.	૧૪
આપી વરને વળ્યા મહાદેવ, ઉમયા રીઝ્યાં રે;	
કરે નાકર તેની સેવ, ઉમયા રીઝ્યાં રે.	૧૫

કેડવું ૧૧ મું.

રાગ ગોડી.

વરદાન આપી શંકર વળિયા, જાણે સ્વપ્ના માંડે મળિયાં;	
પાર્વતી પામ્યાં પ્રમોદ, તેના વર્ણવે કણ મોદ.	૧
મનનું માન્યું મજ્યું જાણી, બોલાવી સખી મધુરી વાણી;	
અતિ કૃશ થયોછે સ્વર, મકુલિત તન મન મળિયા હર.	૨

- આવી સખી સર્વ પાસ, ઘણી કૂલી મનમાં આશ;
 માતને ઉજોદકે નવરાવ્યાં, કરાવ્યાં જોજન જે મન ભાવ્યાં. ૩
- મંગળ ગાતી સહુ સખી સાથ, ગઈ મેળવી જોજોનાથ;
 જાણી પિતાજીએ વાત, આવે પાર્વતી સાક્ષાત. ૪
- મન આનંદ થયા અપાર, મળ્યાં માળાપ પૂછ્યો વિચાર;
 થયા શ્રીશંકર પ્રસન્ન, આપ્યું ઉમાનાથે દરશન. ૫
- વર માગ્યો ક્યો તે બાઈ, કરું તેની સાથ સગાઈ;
 બાવ્યાં મુજે નવ પાર્વતી, શરમ પામી છે મહામતિ. ૬
- પૂછ્યો સખીઓને વિચાર, કોઈએ લલ્લો નહિ કંઈ પાર;
 પણ આનંદવાળી જોઈ બાળી, સર્વ સ્વજને આપદા ટાળી. ૭
- એવે નારદ આવ્યા જાણ, ક્યો પાર્વતીએ પ્રણામ;
 શિરસાષ્ટાંગે નમિયા જતિ, થાય વિપરીત મહામતિ. ૮
- પૂજ્યા અર્ધપાદે દેવ, સાધી નારદડેરી સેવ;
 મેના માતા બોલી મુખ, કરી ગયા મુનિ તમે દુઃખ. ૯
- તપ કરવા ગઈ જાણ, થયો વિયોગ નિરવાણ;
 હવે એકું કે'શો ન કાંઈ, જે જેસે મનમાં સાંઈ. ૧૦
- ત્યારે નારદ બોલ્યા જાણ, કરી મહામાયા વિખાણ;
 એણે તપથી પ્રસન્ન કીધા, એણે લા'વા સારા લીધા. ૧૧
- શ્રીશંકર થયા પ્રસન્ન, એની સાથે ત્રોહુ મન;
 આવશે વીરભદ્ર તો કાલ, હું તો કે'વા આવ્યો ભાળ. ૧૨
- નકાર મુજે નવ લાગુશો, ત્રિભુવનપતિ શંકર ગણગણ;
 રીઝ્યો મનમાં હિમરાય, ક્યવાયે મેના માય. ૧૩
- એવો કદરૂપો વર જોઈ, નવ કન્યા આપું જેમું રોઈ;
 ત્યારે નારદ ગુણ ગાયા, શંકર જેવી શોભિતી નહિ કાયા ૧૪

પ આમૃત નેવુ છે અગ, શિરે મુકટ ધર્યો અભગ,
અલકાર પહેરે અપાર, થયા કુબેર નેથી દાતાર

૧૫

કંડુ ૧૨ મું.

રાગ મારૂ.

મહામનોહર રૂપ શંકરકેરૂ, વર્ણ્યુ મે નવ જામ,
ચાર મુખેથી ખાત્રા લાણે નહિ, શેષ સહસ્ર મુખે ના ગાય ૧
એમ કહી અતરધાન થયા, નારદજ્ઞપિ ત્યાય,
પાર્વતી તો વાટ જોતી, કવ નિગ્ધુ વીરભદ્ર આય ૨
એવે વીરભદ્ર ત્યા આવ્યો, કર્યો જોણે દક્ષયજ્ઞ વિધ્વસ,
હિમાલયે અતિ પૂજા કીધી, કરી ઘણી પ્રસાસ. ૩
મહાદેવ આનંદમા વસે છે, આનંદી ગણુ સર્વ,
તમ દીઠે અમો મહાદેવ ભાજ્યા, મોહુ અમારે પર્વ ૪
વીરભદ્રે સમાચાર પૂછ્યા, આનંદથી કર્યો ઉચ્ચાર,
શ્રીશંકર તનયા તમારી ઇચ્છે, ભાગ્યતણો નહિ પાર. ૫
જોઈ પર્વતીને નમન કીધુ, થયો વીરભદ્ર અતરધાન,
લગનિયો હિમાલયે મોકલ્યો, વસે સ્મશાને ભગવાન ૬
આગતાસ્વાગતા તેની કીધી, અજન્માને કશા માળાપ,
વેવાઈ પોતે ને જમાઈ પોતે, સતાપકારી ને હસ્તાપ ૭
વાયદો કરી તેહ વળાવ્યો, ગયો હિમાલય પાસ,
અવધૂત જોગીને કન્યા આપી, જોઈ હુ તો થયો નિરાસ ૮
વાસ વિશ્રામ મળે નહિ, અતિ પ્રેમી જેની કાય, *
મેનકા તો રૂદન કરે છે, પાર્વતી વારે ઘણુ માય ૯
મે ઇચ્છાવર વર્યો છે, તુ શોણે અમુગાય,

દાપ નથી માળાપને, મે વર્યો ત્રિભુવનરાય.	૧૦
એમ કહી સમજવતી, સમજે હિમાચળરાય;	
મડપ વિગતે રચાવિયો, જેની શોભા ન વર્ણાય.	૧૧
ચિત્ર વિચિત્ર ચદરવા બાંધ્યા, મણિમય તોરણ ત્યાંય;	
વિશ્વકર્મા તો રચવા આવ્યા, ઇંદ્રે મોકલ્યા જ્યાય.	૧૨
ત્યા તો બાકી શી હશે, શ્રોતાજન કરો વિચાર;	
વિસ્તારવાળો મડપ બાંધ્યો, કેળસ્તલ રોપ્યા અપાર.	૧૩
મડપ રચીને ગયો વિશ્વકર્મા, નહિ મેનકા મન મગન;	
હિમાલય પાર્વતી આનદે, આવે ક્યારે વે'લુ લગન.	૧૪
નારદને નિશદ્દિન ભાડે, મેના માતા જાણુ;	
નાકર હરપ્રતાપ ન જાણે, નાર અતિ અજાણુ.	૧૫

કેડવું ૧૩ મું.

રાગ ગોડી.

ચાલ હુંકડી.

અખાત્રિજનાં લગન લીધાં રે, ત્યાહી કારજ ઉમયાનાં સીધ્યાં રે;	
આવ્યા જનઇયા થઈ દેવ રે, જેની કરે મુનિજન સેવ રે.	૧
શ્રીવિષ્ણુ લક્ષ્મી સાથે રે, રાચી ઇંદ્ર મુકટ ધરી માથે રે;	
આડ વસુ ને અગ્નિ સર્પ રે, વાયુ આવ્યા જાણી પર્વ રે.	૨
કુમેર આવ્યા ખરચવા દામ રે, આવ્યા દેવ કરવા કામ રે;	
હિમાલયને ત્યાં થઈ ભીડ રે, પાડે હય ગજ ઘણી રીડ રે.	૩
આવ્યો લગનકેરો દા'ડો રે, રજો એક દિવસ તો આડો રે;	
ત્યારે માગ નહિ પૂરમાંહી રે, વિના આમંત્રણે આવવુ જ્યાંહી રે.	૪
મધ્યરાત્રે મૂર્તિ હુતુ રે, તે શ્રીશંકરને ખૂંચુ રે;	

- સોડી જૂન ભૈરવ પૈતાળ રે, આઘ્યા પરણવા કરતા તાળ રે. ૫
- અમ્મ ઠામે નંદી મોટો રે, જેનો જુગમાં નથી જોટો રે;
ફંદમાળ પેહેરી દેવ રે, જેની વિધણી ખસા કરે સેવ રે. ૬
- જોવા મળ્યું બાધું ગામ રે, નવ ઝોળખ્યા નીલકંઠ નામ રે;
જઈ મેનાને કહી વાત રે, હીસે જમાઈની કૂડી જાત રે. ૭
- આઘ્યા જનધયા ગમત જોવા રે, હિમરાજનો ભાર ખોવા રે;
ખીજે પારવતી ધારુ જનને રે, રીઝાવે માતાકેરા મનને રે. ૮
- નવ માતાનું મન માને રે, સમ્યક્ રીતે શકર નવ જાણે રે;
પીડી ઉમયાજને ચોળી રે, ભમ્મ ચક્રે અંગ ટોળી રે. ૯

કુડવું ૧૪ મું

રાગ દેશી ચાલતી.

- ૩૫ જોઈને રહ લાગી રે, મેના મન માંહી અનુરાગી રે;
થયાં પાર્વતી પ્રસન્ન રે, જોઈ બોળાપ્રભુનું મન રે. ૧
- બેઠા માયરામાં મહાદેવ રે, કરે પ્રભા હરિ જેની સેવ રે;
વેદમંત્ર લાણે પ્રભાય રે, ધન્ય ભાગ્ય હિમાચળ રાય રે. ૨
- તારા જમાઈ શંકરદેવ રે, કરે દેવ સહુ જેની સેવ રે;
આવ્યા જાને વિષ્ણુ જાણુ રે, હું આદિક દેવને દ્વાદશ ભાણુ રે. ૩
- સર્વ એના અગમાં વસિયે રે, તારા કર્મની કા'ણી કસિયે રે;
લીધુ કન્યાદાન તો તારું રે, તારા ભાગ્યને અમે આવારું રે. ૪
- પછે કસાર જમિયા દેવ રે, પરણી ઊડયા પછે મહાદેવ રે;
સર્વ જાનહયા તો જગિયા રે, બીજે દિવસે પાય નમિયા રે. ૫
- ગયા મર્વ સર્વને ધામ રે, શંકરે કર્યો વિશ્રામ રે;
ભૂત ભૈરવ મધ્યે રમતા રે, હિમરાયને મન ગમતા રે. ૬
- નવ જવા દેતો જાણી રે, પછે રીઝયાં મેના ચાણી રે;
જાણ્યા શંકર તો મહાદેવા રે, મેમી જનના મીઠા મેવા રે. ૭
- પુત્રી ત્રિભુવનપતિ પામી રે, રાખી તપમાં નહિ ઇચ્છી ખામી રે;
એવે નારદ ઋષિ આવ્યા રે, તે તો નારીને મન ભાવ્યા રે. ૮
- કરી પૂજનને બોલાવ્યા રે, મનમાં ઘણું મુનિ ભાવ્યા રે;
પછે શકર ગયા કૈલાસે રે, સાથે ઉમયા પૂરાણુ આરો રે. ૯
- જઈ જગદંબાએ ઘર માંડ્યું રે, દુઃખ દિલનું સર્વ છાંડ્યું રે;
રમ્યાં ત્રિભુવનપતિયું રંગે રે, ઉમયાજી તો ઉનજે રે. ૧૦
- વશ કીધા શંકરદેવ રે, શૂંડ્યા તપ કરવાની ટેવ રે;
પાર્વતી થયાં પ્રાણુથી વા'લાં રે, કાઢે શકર ઘણાં કાલાં રે. ૧૧

- નહિ (પાશ) લાગશે માયાકેશે રે, પ્રકૃતિ પુરુષનો એ ફેરા રે;
 ગાયા શંકરના ગુણગ્રામ રે, સુણે ભણે તેનાં થાય કામ રે. ૧૨
- ચૌદ વિદ્યા ભણે ચૌદ કહવે રે, પદ્ય પંદર પંદર ચડવે રે;
 કડિયો દ્વૈત અદ્વૈત ને શૂન્ય રે, ગાય શીખે તેને થાય પુણ્ય રે. ૧૩
- ચૌદ રાગને ટાળ ત્રણ રે, શીખે સુણે તે તરે જન રે;
 સંવત પદ્દ દશ શત ઉપર રે, કાર્તિકી મંગળવાર મહાવર રે. ૧૪
- ગ્રંથ લખી પ્રાહ્મણને અર્પેયો રે, શિવવિવા' મોટ મન તર્પેયો રે;
 નાનો વાંચતાંમન નવ રીઝ્યું રે, વિવા' ધ્રુવચરિત્ર કર્યું બીજું રે. ૧૫
- વટપુર વાસી વણિક દશાવાળ રે, અજ્ઞાન હું વિકાનો બાળ રે;
 ગ્રંથ લખી કૃષ્ણાર્પણકીધો રે, શિવવિવા' ગાતાં સહુ અર્થ સિધ્યો રે. ૧૬

વસણુ.

- અર્થ સિધ્યો વિવા' ગાતાં, વાંચો સુણો મેરે કરી રે;
 દાસનો દાસ નાકર ભણે, એકવાર બોલો ને શ્રીહરિ રે. ૧૭

૧૨ નહિ ધૃ—પ્રકૃતિ અને પુરુષ ૩૫ પાર્વતી અને શંકરનો ફેરા (જન્મ) ભણુશે તેને માયાનો પાસ નહિ લાગશે. અથવા એ તો પ્રકૃતિ ને પુરુષરૂપે અવતર્યો છે તેમને કંઈ માયાનો પાસ લાગતો નથી.

૧૩ કડિયો ધૃ—દ્વૈત (૨), અદ્વૈત (૧), અને શૂન્ય (૦), અર્થાત્ ૨+૧+૦ કડીઓ છે.

ધ્રુવાખ્યાન.

કકલુ' ૧ લુ'.

રાગ આશાવરી.

પ્રથમ કરું સત મહાસંતને પ્રણામ છ;	
હરિજનકેરા હું ગાઈ ગુણગ્રામ છ.	૧
કૃપા એકદંત મારી પર કરન્ને છ;	
મહાવરદાતા મનોરથ અભરે ભરન્ને છ.	૨
વરદાતા એવું છે તમારું તો નામ છ;	
વિઘ્નહર વદી સ્તવે તેનું થાય કામ છ.	૩
પરિવારે પનોતા ઘણા દેવ છ;	
સુરિનર મુનિવર સાધે સેવ છ.	૪
તે ગણેશના ગુણ હું ગાઈ છ;	
પછે સમરું છું સરસ્વતી આઈ છ.	૫

ઢાળી.

આઈ સમરું વિશ્વની, વરદાયિની મહામાય;	
સકળ શાસ્ત્રની કારિણી, સ્મરણમાત્રે દુઃખ જાય.	૬
અતુર્મુખે તું સ્મરી આઈ, બાંધ્યા ચારે વેદ;	
શ્રીસંકરે સ્વરોદય રચ્યા, આઈ જાણ્યો તારો બેદ.	૭
ચાર રૂપ છે તાહરાં, જોઈ મૂઢે નવ સમજાય;	
ચાર રૂપે એક આઈ, કશા ગુણ નાકર ગાય.	૮

૨ એકદંત—ગણપતિ. ૩ વિઘ્નહર—વિઘ્નને હરણ કરનાર—ગણપતિ.

૬ વરદાયિની—વરદાન આપનારા. ૭ અતુર્મુખે—અજ્ઞાએ. સ્વરોદય—

એ નામનું પ્રાણ સંબંધી શાસ્ત્ર.

દેશી ચાલતી.

આદિપુરુષ પ્રણમી વારંવાર છ;	
હું મૂઢમતિ ગુણ ગાવાનો કરું વિચાર છ.	૯
નખશિખ રૂપ રમણનું નિરખી છ;	
હરિજનના ગુણ ગાઉં પછે હું હરખી છ.	૧૦
ક્ષીર સમુદ્રમાં વા'લે કરિયું રાયન છ;	
નિકટ બેઠી વારિજ કમળનયન છ.	૧૧
નાભિકમળમાંથી થયા છે વિધાતાછ;	
એવા હરિગુણની ગવાય નહિ ગાયા છ.	૧૨
શું રૂપ હું મૂઢમતિ વિખાણું છ;	
વણિક જાતે નાકર હું શું જાણું છ.	૧૩

દેશી ફેર.

સદા શિવને જોનારાંજી, ત્રિપુરાસિ હે મહાદેવ !	
ઉમયાકાંત અને ગંગધારી, કરે સુરીનર જેની સેવ.	૧૪
હર ! હરણુ છો કુખના, પામરજન શું ગાય;	
નાકર દાસનો દાસ કા'વે, કરજો તેને હર ! સા'ય.	૧૫

દેશી ચાલતી.

અન્નપૂર્ણા કરો મુજ પર કૃપાય છ;	
તો તો મારું કારજ ચાલતું થાય છ.	૧૬
સર્વ જગતને તમારો આધાર છ;	
બીજા ઉગરવાને એક નથી વિચાર છ.	૧૭
હરિજન સંત મહંત અને સહુ કોઇ છ;	

ગુણગ્રામ તમારા આઈ ગાય જોઈ જી.	૧૮
તમ વિના નવ ચાલે માત કોઈને જી;	
ઘડી ઇક તમને ન જીએ તો રહે રોઈને જી.	૧૯
હોય પૂર્ણ કૃપા તમારી અન્નપૂર્ણા જી;	
તો થાયે સંત સાધુ ઘેર પ્રાદૂર્ણા જી.	૨૦
હોય પૂર્વનાં પુણ્ય અપાર મહામાયા જી;	
તવ મહાકૃપા કરુણાનિધિ રાય જી.	૨૧

દેશીફેર.

દવ તેત્રીશકોડને , હું જીગતે જોડી હાથ;	
ધ્રુવજીના ગુણગ્રામ ગાઈ, મૂક્યો નારદે શિર હાથ.	૨૨
અખંડિત પદ જોઈ પામ્યા, ધ્રુવ થયા યજ્ઞ સર્વ;	
જે જન ઇમિના ગુણ ગાયે, મળી તેમને સર્વ.	૨૩
અપાર લીલા હરિભક્તની, જેના કહ્યામાં હરિ હોય;	
પંચ વર્ણથી મળુ જાણ્યા, જે તણુ લોક સરખું જોય.	૨૪
મંદમતિ હું ગુણ શા ગાઉ, હરિજનનો મહાપ્રકાશ;	
ધ્રુવડ આસુરી જન અમો, નિરખી રાકું નહિ ઉજસ.	૨૫
શ્રીપ્રજ્ઞાએ મનમાં વિચાર્યું, સૃષ્ટિ રચવા કાળ;	
સ્વાયંભુવ મનુ ઉત્પત્ત હુઆ, જે મોટા મહારાજ.	૨૬
તેતણાં બે પુત્ર કહીએ, મિથિત મહાગુણધામ;	
ઉત્તાનપાદ બીજ સહી, જેના ધ્રુવ થયા પરમધામ.	૨૭
ઉત્તાનપાદને પવિત્ર કીધો, એવા કો હરિજન;	
પરિક્ષિત રાજા પૂછતો, કહે શુક પુરાણી મુન્ય.	૨૮

દેશી ચાલતી.

ઉત્તાનપાદને જે સ્ત્રીઓ જાણો છ;	
એક સુનીતિ બીજી સુરચિ વિખાણો છ.	૨૯
તેમાં બેઠ રાય મને છે મોટો છ;	
જે સુરચિતણો નહિ કોઈ જોટો છ.	૩૦
તેના ગુણ ગાય છે નાકરદાસ છ;	
સુણો શ્રોતા વક્તા સિદ્ધ થાય આશ છ.	૩૧

કડવું. ૨ જુ.

રાગ મારૂ.

સુનીતિના સામું ન જોતો, ઉત્તાનપાદ નરેશ;	
મહા વિનવિયો નારીએ, વળી વ્રત કર્યો, મહેશ.	૧
ત્યારે એકદા સંગ પામી, તેથી થયા ધ્રુવજી નામ;	
સુરચિ જે માનવતી, તેને ઉત્તમ કંવર સુખધામ.	૨
મિય રાજાને અતિશે છે, બાંધ્યા સુરચિએ સ્વામ;	
સુનીતિ ભણી જોવાય નહિ, ધમિ છતી લીધો વામ.	૩
એક સમાના જોગથી થયું, કૃત્ય અતિ અપવિત્ર;	
જેથી જગમાં વિસ્તર્યું, પ્રહમશાલી ધ્રુવચરિત્ર.	૪

રાગ ગોડી.

રમત રમતા ધ્રુવજી આવ્યા, તે તો સુરચિને ના ભાવ્યા;	
આવી બેઠા છે રાજ્યદાર, બેઠા સિંહાસને નૃપ સાર.	૫
મળ્યા પ્રધાન અનેક જ્યાંય, આવી ધ્રુવજી બેઠા ત્યાંય;	
કોઈએ નવ બોલાવ્યા સાર, પાંચ વર્ષના ધ્રુવકુમાર.	૬
જેને હોય નૃપનું માન, તેને ગણે સર્વ મહાન;	
ઉત્તમને બોલાવી મુખ થાકે, ધ્રુવજી બોલી ન શક્ય કો ધાકે. ૭	

ઉત્તમ કરતાં અધિક છે તેજ, આવે જોઇને ઘણુ હેજ;
 સોજે વહાલા લાગે જેહ, એવા તો છે ધ્રુવ નિ સંદેહ. ૮
 મહામનોહર છે કાતિ, જેના સ્વભાવમા રૂડી શાતિ,
 બાળપણમાં દિસે વૃદ્ધ જેવા, જાણુ કરીએ કુમારની સેવા. ૯
 એવા બાળને નવ બોલાવે, ઉત્તાનપાદ જશો મૂઠ કા'વે;
 બાળક સમજે નહિ માઈ, બોલાવો ના બોલાવો સાંહી. ૧૦
 આવી રમવા લાગ્યા ભક્ત, જેને જોઇ રીઝે સર્વે જક્ત;
 મહામોહે આવ્યા રાજદ્વાર, વાર્યા માતાએ ઘણી ઘણી વાર. ૧૧
 તોય રાયના દરશન કાજ, ત્યાહી આવ્યા ધ્રુવ મહારાજ;
 થયુ વિપરીત ત્યા તો જેહ, તે કહું સુણો નિ સંદેહ. ૧૨

દેશી ચાલતી.

ધ્રુવજી તો ત્યાં આવિયા, પણ નવ બોલાવ્યા જાણુ;
 ઉત્તમ કુંવરને આસન લીધો, જેનાં કરે ભૂપ વિખાણુ. ૧૩
 સભાજન જોઇ રહ્યા સામું, ધ્રુવજી ભણી એકી ટસે;
 એવામાં અનનુ થાતુ, ધ્રુવના મનમા શું વસે. ૧૪

દેશી ફેર.

હે પિતા આજગે બેમાડે, મને એની પેડ રમાડે;
 ત્યારે સુરચિ બોલી એમ, ઇર્ષ્યાથી ઇચ્છી ન ક્ષેમ. ૧૫
 હે મૂઠ પુત્ર નવ જાણુ, મિથ્યા મહાપદને માણુ;
 નથી ચોગ્ય જે માટે તુંય, તેની ઇચ્છા કરે છે શુ ય. ૧૬
 હું રાજકુમાર તુ સાર, પણ નવ રહ્યો મુજ ઉદર મોઝાર;
 તને ખજાર નથી મનમાં, અન્ય સ્ત્રીના રહ્યો તુ તનમાં. ૧૭
 ન મળે એવું તું ઇચ્છે, વામણો આત્રંદળ વાંચ્છે;

- જે ખેસણું રાય ઉચ્છંગ, તો મુજ ઉદરનો કર સંગ. ૧૮
- મુણી વચન લાગ્યો તાપ, માર્યો નેછિકાએ જાણે સાપ;
કાંઈ ખોલ્યો નહિ ત્યાં બાળ, વાપ્યો મનમાં ઘણો કાળ. ૧૯
- ગયો રડતો રડતો મા પાસે, તન મનમાં ભયો નિરાશો;
અંધર ફરકે કંપે કાચ, લઈ ઉચ્છજે ખોલી માય. ૨૦
- શું થયું ઈમિ પૂછે માડી, વાત સમજે નહિ ધ્રુવ આડી;
કહ્યાં શોક્યે સાંભળ્યાં વેણુ, તે લાગ્યાં ઘણાં દુઃખદણુ. ૨૧
- જેમ લાગે લતા વનની, તેમ શોભા થઈ મુનીતિના તનની;
પડે બિંદુ કમળગોચર, કરતી ઘણું મન શોચન. ૨૨
- નવ દુઃખનો પામે પાર, કે'તી બાળને તે અવિધાર;
હે બાળકા બાળકે તું, મનમાં દુઃખ ધરે છે શું. ૨૩
- કીધું પરને જોણે દુઃખ, ભાઈતેહ ન બોગવે સુખ;
શોક્ય ખોલી સત્ય વચન, અભાગણીનો થયો તું તન. ૨૪
- રાય મને ગણે છે હલકી, શોક્ય મારી ગઈ છે છલકી;
અપરમાતાએ કહ્યું સત્ય, એવી મનમાં ધારો મત્ય. ૨૫
- તેણે ને કહ્યું ભજ ભગવાન, તેણું કરો હે બાળ મુજાણુ;
જિતમ જેવો ખેટો આસન, તેણું થાય તને ને મન. ૨૬
- સેવ પદપકેજ હરિના, તેહ હૃદ રાખો લક્ષ્મીવરીના;
નાકર ગુણ હરિના ગાય, શુકદેવ કે' સાંભળ રાય. ૨૭

કડવું ૩ બું.

રાગ સૌરઠ.

હરિનાં ચર્ણુ સેવો સાચ્યાં, હે ધ્રુવ મારા બાળ રે;

- બ્રહ્માદિકને વરદાન આપે, શમાવે તારી જ્વાળ રે. ટેક. ૧
 તારા દાદાએ એમજ કીધું, સ્વાયંભુવમનુ જેનું નામ રે;
 યગવડે હરિપૂજન કીધું, સુધર્યું તેનું સહુ કામ રે. હરિનાં ૨
 પૃથ્વીકેરૂ રાજ્ય પામિયા, વળી મોક્ષનુ પામ્યા ધામ રે;
 તેને શરણે જાઓ વા'લા, ભજે સુંદરસ્થામ રે. હરિનાં ૩
 એકતા મનકેરી કરજો, ભજજો સીતા રામ રે;
 ઉચ્ચસ્થાનક તો તેહ આપે, ગાઓ હરિના ગુણગ્રામ રે. હરિનાં ૪
 બીજો કોઇ તને સુખ ન આપે, કમળનેત્ર જાણશે કુ.ખ રે;
 એક મને ભજીશ તેને તો, થાશે તુજને સુખ રે. હરિનાં ૫

ઢાળ.

- સુખ થાશે સુત ભાસ, માન કહ્યું તું ભાઈ;
 મન સ્થિર ધ્રુવજ્યે કીધું, આજ્યો પછે રીસાઈ. ૬
 પિતાકેરૂં ગામજ મૂક્યું, પંચ વર્ષને બાળ;
 વચનકેરો વનિહ લાગ્યો, અગમાં ઊડી ઝાળ. ૭
 નારદ મહામુનિએ જાણ્યું, બાળક જાય તપ કરવા;
 માનભંગને કાત્રી માને, ભય નહિ ઉદર ભરવા. ૮
 પાંચ વર્ષનો બાળક જાણે, અપરમાનાં કૂડાં વેણ;
 એમ વિચારી નારદ આવી, શિર કર ધર્યો સુખદેણ. ૯
 હે બાળ ! તું રમી જાણે, બીજ ન જાણે વાત;
 અસંતોષનું મૂળ એ તો, મનમાં થાય ઉત્પાત. ૧૦
 સુખ કુ:ખ એ કરમે થાયે, સંતોષ રાખવો મન;
 પરમેશ્વરને મળવા જાણે, એ સે'જ થાય નહિ મસત. ૧૧
 વૈરાગ્યવાળું મન કરીને, મુનિઓ જપતા જપ;
 સમાધિ સાધી સ્થામને શોધે, ટળ્યા નહિ તનતાપ. ૧૨

- માટે હક મૂક તું બાળક, વૃદ્ધપણે જપજે રામ;
 દુઃખથી પાપનો નાશ થાયે, સુખથી પુણ્ય મૂકે મામ. ૧૩
- એવું સમજે જેહ જન, તે પામે છે સુખ;
 લક્ષ્મીવાનને જોઈ કચવાયે, તેને થાયે ઘણેરું દુઃખ. ૧૪
- પ્રુવણ બોલ્યા સુણીએ મુનિ, આ જ્ઞાન તો સંતને કાજ;
 મારી મતિ એમાં નવ પો'ચે, હું લધુ વયનો મહારાજ. ૧૫
- મારી ઇચ્છા એવી છે ને, મળે ત્રિભુવનભૂપ;
 પૂર્વજેએ ને નવ જોયું, તે રૂપ જોડે અનુપ. ૧૬
- એવું સાંભળી મન આનંદા, બોલ્યા નારદ દેવ;
 નાકર દ્વય કર જોડી ગાયે, તણ તન મનનો અહમેવ. ૧૭

કંઠુ' ૪ થું.

રાગ ગોડી.

- કૃપા કરી બાળકપર જાણ, ક્યાં મુખે તિનાં વખાણ;
 તારી માએ બતાવ્યું જેહ, ઉત્તમોત્તમ છે અધ્યા તેહ. ૧
- મન દહ કરી ભજ રામ, રીઝશે તારા પર સુંદરશ્યામ;
 ધર્મ અર્થ કામ મોક્ષ જો માગે, તો તો હરિચરણમાં અનુરાગે. ૨
- તું જ મધુવનમાં ભાઈ, વશી રહે જ્યાં જહુરાઈ;
 નિત્ય યમુનાજળમાં કરજે સ્નાન, મળશે તને ત્યાં ભગવાન. ૩
- દહ આસનવાળીને બેગ, કોઈને કશું નવ કે'શ;
 ત્રણ પ્રકારનાં આચમન, તે કરી કરજે વશ મન. ૪
- ચઢજે પગલે પગલે તું, મળશે હરિ કહું છું હું,
 એનું આનંદકંદ છે રૂપ, સુદર નામિકા જાણે અનુપ. ૫
- ભગરકેશ જેના રઢિયાળા, ગાલ જેના વણા મુવાળા;

સર્વ દેવનો જે સર્વેય, તરૂણ પોદ્યો આસન શેષ	૬
ખિબદ્ધશો અંધર તેનો, સ્વર મનોહર છે જેનો,	
ભક્તકેરા આશ્રયરૂપ, શ્રીવત્પ શોભે અનુપ	૭
ઘનશ્યામ મૂર્તિ છે સ્વામ, વનમાળ ધરે છે રામ,	
કટિ કુદ્રઘ ટાળી ગાળે, અવતસ કરે ઘણા રાળે	૮
પે'યાં ઝાઝર મોનાકેરા, મારે અદ્ર સૂર્ય પૂરે ફરા,	
કોસ્તુભમણિ ક ડમા રાળે, પીતાબગની સોઈ સાળે	૯
જોઈ મન થાય મગન, રીઝને ભક્તોના મન,	
પુરુષાકૃતિ છે તેની, મૂર્તિ હૃદમા આણુજે ઐની	૧૦
ઐવા હૃદયે વસે રામ, તેનુ થાયછે સદ્ય કામ,	
ઐક મત્ર આપુ હુ તુને, તે કહીશ નહિ તુ કને	૧૧
ઐનુ જપ કરજે રહી ત્યાય, મળશે હરિ તુને હૃદયે જ્યાય,	
ઓમ્ નમો મગવતે વાસુદેવાય કે વુ, નિરાદિત મુખી રે'વુ	૧૨
તોયઅન્નલિ વસ્ત્રાભરણ થકી પૂજવા અશરણશરણ,	
મૂર્તિરૂપે પૂજવા દેવ, શિલાદિકની કરવી સેવ	૧૩
મહાશાંતિ મનમા ધરવી, વૃથા વાણી નવ ઉચરવી,	
અ પઆહારી થવુ હે બાળ, વનદ્ધ ખાવા નહિ રસાળ	૧૪
અવતારલીલાનુ ગાવુ ગાન, તો તો આવી મળે ભગવાન,	
પૂજ કરવી વિધવિધ પેર, દ્વાદશાક્ષરની મૂકી સેર	૧૫
પાયિક વાયિક માનસિક જાણ, ભક્તિ કરવી બાળ નિરવાણ,	

૬ ભમરદેશ—ભમરાના જેના (માળા) વાળ રહિયાગા—રૂપાળ
 ૭ ખિબદ્ધશો—પાકના ગિનોડા જેવો

૮ અવતસ—ધરેણા કરે—હાથે ૧૩ તોયઅન્નલિ—જળની અ
 જનિરડે મન કષિત વસ્ત્રાભરણ આપીને પૂજવા શિલાદિક—શાનગ્રામ વગેરે
 ૧૫ દ્વાદશાક્ષર— ‘ આમ્ નમો મગવતે વાસુદેવાય ’ એ માર અક્ષરનો મત્ર

આપે મનનું માન્યું તેહ, પણ દેહ રાખવો નિઃસંદેહ. ૧૬

એમ ઉપદેશ કીધો જાણ, કર્યો બાળનાં ઘણાં વખાણ;

નાકર હરિતણા ગુણ ગાય, ને ને બોલો પૈકુંઠરાય. ૧૭

કંડવું ૫ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

નારદ જે વિદિષિ જતાવી, તેવા હરિ નિરખ્યા પાસ.	૯
ત્રણ દિવસ તો અન્ન ન ખાધુ, કીધો કુળનો અહાર,	
એમ એક માસ ગયા પૂઠે, વેળુ દહે કષ્ટ અપાર	૧૦
સૂકા પર્ણ પ્રાણી રહેતો, પછે ખાતો નવમે દિન,	
પાણી પીને રહેતો કદાપિ, મન કરી ઘણુ દીન	૧૧
આયો મહિનો કાઢ્યો તેણે, કરી વાયુ ભક્ષણ,	
પચ્ચ માસે રહ્યો ઊભો, કરે દેવ જેનું રક્ષણ	૧૨
સૂર્ય જેમ જળ સૂકાવે, એમ ધીમે વગ કર્યું મન,	
ધીમે ધીમે દર્શ્યું તેને, તેજ શ્રીભગવાન	૧૩
મૃત્તિ પુત્રપત્નુ ધ્યાન પ્રસ્તા, કપ્પા ત્રેણે લોક,	
અ ગુહ ને અગ્રે ઊભો, દેવ કરે આલોક	૧૪
પૃથ્વીથી નવ ભાર ખમાયો, નિમ વા'ણુમા ગજરાજ,	
હાલમડોલા થાય તિમ, પૃથ્વી ચળે કુરરાજ ।	૧૫
પ્રાણ રૂઢ્યો ખાળકે, તેથી રૂઢાયા સહુ લોક,	
લોકપાળને ચિતા થઈ, મગદ્યો મનમા શોક.	૧૬
જઈ વિભળને મળ્યા સર્વે, કહી પૃથ્વીની પેર,	
જગતીના સહુ છવ રૂઢાયા, મોહનજ કરો મે'ર	૧૭
ધ્રુવનું રક્ષણ કરો જાન, તો તો થાય સુખ,	
શ્રીહરિ એમ ઉચ્ચાર્યા, નાકર મટશે દુખ	૧૮

કડવું ૬ કું.

રાગ મેવાડો.

ગયા મળવાને શ્રીભગવાન, તેની કહુ વાત હવે,

- વળાવ્યા દેવને દયાળ, હરિને જે ઘણું સ્તવે. ૧
 થયા ગરડારૂઢ, જઈ ધ્રુવને મળિયા;
 ધ્રુવજી ચમક્યા અપાર, દીઠ હરિ બળિયા. ૨
 જેવું હૃદયમાં લાગ્યું ધ્યાન, તેવા હરિ આવી ઊભા;
 જાણે કરતો દૃષ્ટિપાન, તેવા તન મન લુલ્યા. ૩
 જાણે બાથમાં લેતો નાથ. જોમ મન મગન થતો;
 કયો દંડવત્ પ્રણામ, દુઃખનો દિન જતો. ૪
 જાણ્યું શ્રીમહામણે જાણ, ઇચ્છે ગુણ ગાવા એ;
 વેદરૂપ શંખ અડાડ્યો ભાળ, ગુણ લાગ્યો ગાવા એ. ૫
 જાણ્યો જીવ શિવનો બેદ, હરિકૃપાખળથી;
 કરી સ્તુતિ ત્યાં તત્કાળ, રહિત થઈ મળથી. ૬

ધ્રુવસ્તુતિ.

રાગ દેશી ફેર.

- સર્વ શક્તિ ધારક દેવ, નારાયણ નમો નમો;
 કરું હૃદયમાં હું સેવ, નારાયણ નમો નમો. ૧
 ઈંદ્રિયોળા વ્યાપાર, નારાયણ નમો નમો;
 હે મહત્ત્વના વહેનાર, નારાયણ નમો નમો. ૨
 જેમ કાષ્ઠમાં અગ્નિ દેખાય, નારાયણ નમો નમો;
 તેમ માયાએ રૂપ લેખાય, નારાયણ નમો નમો. ૩
 આપ્યું બ્રહ્માને તમે જ્ઞાન, નારાયણ નમો નમો;
 થયું જગતનું જેને ભાન, નારાયણ નમો નમો. ૪
 હે મુક્તિકેશ પૂર્ણ ધામ, નારાયણ નમો નમો;
 હે શ્વેત વર્ણ ને મેઘશામ, નારાયણ નમો નમો. ૫

માયા મોહે બધાએ જન, નારાયણ નમો નમો;	
એ તમારી માયાનું રૂપ બળવન, નારાયણ નમો નમો.	૬
વિષય વાંચે પ્રાણી માત્ર, નારાયણ નમો નમો;	
જેથી મળે નરકદેરી જાત્ર, નારાયણ નમો નમો.	૭
જે સુખ પાદપકજમા સાર, નારાયણ નમો નમો;	
જે સુખ સતને સેવે સાર, નારાયણ નમો નમો.	૮
તેણે સુખ નથી અન્ય જાણ, નારાયણ નમો નમો;	
હારે શેષ કરતા વખાણ, નારાયણ નમો નમો.	૯
માગુ હું તો એ વરદાન, નારાયણ નમો નમો;	
હુંથી થાઓ સત સાધુનું સન્માન, નારાયણ નમો નમો.	૧૦
તારું સ સાર સાગર હુંય, નારાયણ નમો નમો;	
કથા અમૃત સુણી તુય, નારાયણ નમો નમો.	૧૧
જેને લાગ્યો કથામૃત સ્વાદ, નારાયણ નમો નમો;	
ગૃહ ધન સ્ત્રીના મૂક્યો નાદ, નારાયણ નમો નમો.	૧૨
સર્વ છવર્મા છો વ્યાપ્તમાન, નારાયણ નમો નમો;	
દેવ દૈત્ય માયાતાણુ અનુમાન, નારાયણ નમો નમો.	૧૩
વિરાટરૂપમાં સર્વનો વાસ, નારાયણ નમો નમો;	
પરબ્રહ્મ રૂપ ન જાણે દાસ, નારાયણ નમો નમો.	૧૪
શેષતાગ પર કરો રાયન, નારાયણ નમો નમો;	
કરો નાભિમાથી કમળ ઉત્પન્ન, નારાયણ નમો નમો.	૧૫
થાય ખરૂં તેમાંથી જાણ, નારાયણ નમો નમો;	
હું જાણ શું કરે વખાણ, નારાયણ નમો નમો.	૧૬
અહર્નિશ મુક્ત હે ભગવાન, નારાયણ નમો નમો;	

૬ બળવન—હે બળવાન ! ૧૧ તુય—તારું.

૧૪ વિરાટરૂપ—સર્વ જગત્તમ્ય દરિનું સ્વરૂપ

જ્ઞાનરૂપ ને શુદ્ધ સુવાન, નારાયણ નમો નમો.	૧૭
અવિનાશી પ્રથમારંભ, નારાયણ નમો નમો;	
તમ કૃપાથી ટળે કૂડો દંભ, નારાયણ નમો નમો.	૧૮
હવ સિવનો યતાવવા ભેદ, નારાયણ નમો નમો;	
વિઘ્નરૂપે થયા મહાવેદ, નારાયણ નમો નમો.	૧૯
અવિદ્યા સહારણહાર, નારાયણ નમો નમો;	
આઘ્યો શરણે હું બાળકુમાર, નારાયણ નમો નમો.	૨૦
જાણુ ચરણકુમળ ફળ એક, નારાયણ નમો નમો;	
સુરભી વરજનો ગ્રંથો વિવેક, નારાયણ નમો નમો.	૨૧

ભગવાનઉવાચ.

બોલ્યા પ્રભુજી પ્રેમજવાન, કુંવર કંઈ માગો માગો;
તારા મનનું જાણુ કહે ભગવાન, કુંવર કંઈ માગો માગો. ૨૨
આપું કુર્બલ તોયે તેહ, કુંવર કંઈ માગો માગો;

* * * * ૨૩

આપુ અવિચળ તુજને સ્થાન, કુંવર કંઈ માગો માગો;
તારી પૂઠે દૂરે સખત નિપિ બળવાન, કુંવર કંઈ માગો માગો. ૨૪
જે મહામલયમાં નવ થાય નાશ, કુંવર કંઈ માગો માગો;
પિતા માર્ણું પછી પો'ચશે આશ, કુંવર કંઈ માગો માગો. ૨૫
છત્રીશ સહસ્ર વર્ષ કરશે રાજ, કુંવર કંઈ માગો માગો;
બોલું વાણી સાચી આજ, કુંવર કંઈ માગો માગો. ૨૬
ઉત્તમ મૃગયામાં પામે માર્ણું, કુંવર કંઈ માગો માગો;
અપરમાતા ગ્રહશે વન્હિ શાર્ણું, કુંવર કંઈ માગો માગો. ૨૭

કરીશ યજ્ઞ તુ ય અપાર, કુવર કંઈ માગો માગો;	
સુખભોગનો કરીશ વિસ્તાર, કુવર કંઈ માગો માગો.	૨૮
પછે મળશે તને મારૂ સ્થાન, કુવર કંઈ માગો માગો;	
ટળશે જન્મ મરણતાણું અવધાન, કુવર કંઈ માગો માગો.	૨૯
એમ કહી ગયા ભગવાન, કુવર કંઈ માગો માગો;	
ધ્રુવજી કે' આઘ્ય અજ્ઞાન, કુવર કંઈ માગો માગો.	૩૦

ઉત્તરો.

અજ્ઞાન આઘ્યું ધ્રુવે જાણ્યું, મનમાં ઘણો અમુઝાય;	
શુકદેવ પૂછે પરીક્ષિતને, એ કથા કહો મહારાય.	૩૧

કંડવું ૭ મુ.

રાગ ગોડોની ચોપાઈ.

પરીક્ષિત પૂછે ત્યાંય રે, કેમ ધ્રુવનું મન અમુઝાય રે;	
બાળપણે પામ્યો ભગવાન રે, ચરણકમળની ભક્તિ એ જાણુ રે.	૧
બાકી રહ્યું શું ભાઈતેને રે, આઘ્ય અવિચળ પદ તો જોને રે;	
શુકજી કહે સાંભળ શય રે, કહું હરિજનનો મહિમાય રે.	૨
અપરમાતનું લાગ્યું વેણુ રે, તેથી મુક્તિ ભૂંચો સુખદણુ રે;	
ધ્રુવ કરતો મન વિચાર રે, સંસારસાગરથી ન નિકળ્યો બા'ર રે.	૩

રાગ ફેર.

ધ્રુવજી સ્તુતિ કરે અપાર, ભૂંચો ભગવાન હું તો;	
સનકાદિક ને સનતકુમાર, ભૂંચો ભગવાન હું તો.	૪
સમાધિ સાર્થી મરે જાણુ, ભૂંચો ભગવાન હું તો;	
મને યદુ માસમાં મળ્યું નિરવાણુ, ભૂંચો ભગવાન હું તો.	૫

- તોય મુક્તિ ન માગી રાય, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો; ૬
 મારી બુદ્ધિ અવળી શે જાય, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.
 ન્તેયા ચરણકમળ યજવાન, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો; ૭
 નાશવંત સુખનું મેઝવું માન, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.
 દેવે મારી બ્રહ્મ કરી મતિ સાર, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો; ૮
 નારદનું માન્યું નહિ વિખ્યાણ, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.
 મિથ્યા જાણીને માગ્યું તેહ, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો; ૯
 રાત્રુપણાએ આગ્યું એહ, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.
 જેમ કોઈ જાણે કુખેર, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો; ૧૦
 માગે ખોટાં મોતીની એક સેર, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.
 મોક્ષ મૂકી માગ્યું અભિમાન, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો; ૧૧
 એમ કચવાય મન રાજન, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.
 વીકારો સુત નાકરદાસ, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો; ૧૨
 અજ્ઞાને બધાંયો માયાપાશ, ભૂલ્યો ભગવાન હું તો.

કેડવું ૮ મું.

રાગ દેશાખ.

- મુઓ માણસ છવે જે વિધ, તિમ પુત્ર પાછો આવિયો; ૧
 નૃપાળ મન માન્યું નહિ પણ, સમાચાર ઘુલ કા'વિયો.
 નારદ જે વેણ લાખ્યું, તેહ હૃદયે રાખિયું; ૨
 મધુવનમાં ધ્રુવ આવ્યો, હરિષીયૂષ એતી ચાખિયું.
 તે આવતો ઘર ભણી જોઈ, લોક કે'વાને ગયા; ૩
 વધામણી સુણી રાયજીએ, હાર આપી કરી દયા.
 રયે રેવંત ચાર જોડી, પુત્ર લેવા સંચર્યા;

બ્રાહ્મણ ને જુદા પુરુષ સાથે, ભંડાર વેંચવા સજ કર્યા.	૪
પણવ દુંદુભિ ઢોલ વાજે, વેદ ઘોષ થાચે ઘણો;	
સુનીતિ ને સુરચિ આવ્યાં, પવિત્ર પુત્ર આવે નેતણો.	૫
વેગજેથી પુત્ર નિરખી, રાય દોડ્યો શ્વાસમાં;	
હૃદ સાથે ભાંડિયો છે, આવી ત્યાં શુભ આશમાં.	૬
ભગવાન ભેટયા જેહને, કર્યો સ્પર્શ તેના રાય છ;	
ધ્રુવજી અરણ્યે નમ્યા તહિં, પવિત્ર થઈ મમ કાય છ.	૭
પછી સુરચિને જઈ મળ્યા, દંડવત્ કીધા અતિ ઘણા;	
ઉપકાર માડી તાહરા, મે મૂઢથી જાયે નવ ગણ્યા.	૮
સુરચિએ આલિંગન દીધું, સુખી થાવ એવું મુખ વદી;	
સ્થાન નીચું જોઈ નમે જેમ, જળ પૂર્ણ જેહ ભરી છે નદી.	૯
તેમ પ્રભુનો સ્પર્શ જોઈ, નમે જન સર્વત્ર રે;	
ઉત્તમ ને ધ્રુવ મળ્યા ત્યાંહિ, આલિંગન લઈ તત્ર રે.	૧૦
સુનીતિ માતા હર્ષ પામી, જોઈ વા'લો બાળ ત્યાં;	
ચિંતા ટળી ગઈ સર્વથા, હૃદયે હુતી જાળ જ્યાં.	૧૧
હૃદય શીતલ થયું તેનું, કે સર્પી દૂધની ધાર તો;	
લોક આનંદ પામિયા, હર્ષનો રહ્યો નહિ પાર તો.	૧૨
જીવન્મુક્ત બાઈ પુત્ર તારો, લોક ઇમ વંદન કરે;	
ગજરૂઢ થઈ ચાલિયા, ઉત્તમ ને ધ્રુવ ત્યાં ખરે.	૧૩
મરકતમણિનાં તોરણ બાંધ્યાં, નગરમાં ચોપાસ રે;	
કેળકેરા મથલ મનહર, જોઈ પૂર્ણ થાચે આશ રે.	૧૪
અશોકકેરાં તોરણો ને, શોક હારી બાંધિયાં;	
દીપમાળ રૂડી કરી, મુક્તા મનાહર ટાંકિયાં.	૧૫

૪ રેવંત-ચોડો. ૫ણવ-રણુશીમાં. ૧૪ મરકતમણિ-કાચ રગનો મણિ.

૧૫ અશોક-આરોપાકર. મુક્તા -મેતી.

- કુમુદ મુકતે કોઈ વધાવે, આનંદ હર અતિ થયો;
 ગૃહમવેશ ધ્રુવે કયો, દુઃખ દિન નાશી ગયો. ૧૬
- પિતાએ જે અરપિયું, તે ગૃહમાં રહ્યો જાળરે;
 સુખસજ્જ મનોહર અતિ, મનો ભણ જોપાળ રે. ૧૭
- સુવર્ણનાં આસન મનોહર, એગે કહી ભગવાન રે;
 મન હુમ્મ નહિ કમી વાતમાં, એવો ધ્રુવ ગુગુવાન રે. ૧૮
- પિતા જોઈ આનંદ પામે, લોકનો આનંદ મુ કહું;
 ધ્રુવની કીર્તિ પસરી જાણે, વાસુ મદ તો હું લહું. ૧૯
- પછી ઉત્તાનપાદ મહારાજ, કરે મન વિચાર રે;
 લૃદ્ધપણું આપ્યું વિચારે, હવે સુખભોગમાં શો સાર રે. ૨૦
- પુત્ર તેડી ધ્રુવપાસે, વધો પછે મહારાજ ત્યહું;
 આ મન્ત્રુ પોપણ કરો, રાજ્ય ભોગવો રહી યહાં. ૨૧
- અમો વનમાં રાંચરું, તપ કરા કાળ રે;
 એ બંધુ હજીમજી રહો, એમ વધો મહારાજ રે. ૨૨
- ધ્રુવે ઘણું કષ્ટપાંત કીધું, પણ પિતાએ નવ માનિયું;
 તપ કરવા પોતે ગિધ વ્યા, આત્માતાણું તત્વ પિછાનિયું. ૨૩
- હવે રાજા ધ્રુવ થયા, મન્ત્ર પાત્રી સુખ ઘણું;
 શ્રેતા વડા સાંભળો, વરણન કરીશ હું તેતણું. ૨૪

ઉત્તરો.

- તેહતાણું વર્ણન કરું, મુલો શ્રેતા વડા જન રે;
 દાસનો દાસ નાકર કહે, મુલો મકુલિત થાય મન રે. ૨૫

૧૬ કુમુદ-કુમુદ મુકતે—જોનીએ ૧૯ ધ્રુવની છં—ધ્રુવની કીર્તિના પ્રસાર આગળ વાણુનો પ્રસાર મદ છે એમ હું જાણું છું. અર્થાત્ વાણુ કરતાં પણ વધારે પસરી.

કડવું ૯ મું.

રાગ ગોડી.

- ધ્રુવજી રાજ્યપદ પામ્યા જાણ, ઉગ્યો અવનિર્મા જ્ઞાનભાણ;
કીર્તિ પ્રસરી ચહુ દીશ, સર્વ નૃપ નમાવે સીશ. ૧
- ગુણ ગ ધર્મ આપ્સરા ગાય, ધ્રુવજી મોટા મહારાય;
શિશુમાર પ્રજાપતિ જેહ, તેની કન્યા પરણ્યા ઉજેહ. ૨
- વાયુતણી પુત્રી ઇલા નામ, તેને પરણ્યા ભડતના ધામ;
મુખ વિદ્યાસમાં દિન જાય, ધ્રુવજી હરિ જરા ગાય. ૩
- ભ્રમી નામે કન્યા હુતી જેહ, તેણે બે પુત્ર જાયા ઉજેહ;
નામ કલ્પ એકનુ જાણ, બીજાતણુ તો વત્સ પ્રમાણ. ૪
- બીજી ઇલા નારી નિરવાણ, તેને બે સતાન પ્રમાણ;
ઉત્કલ એવું પુત્રનું નામ, રત્નરૂપા કન્યા અનુમાન. ૫
- એમ ભડતે માંડ્યું ઘરસૂત્ર, પરણ્યો નહિ સુરચિનો પુત્ર;
ગયો મૃગયા રમવા એક દિન, યક્ષણુ બોલ્યો વાણી ભિન્ન. ૬
- યયું યુદ્ધ તેની સાથ, મૂકી બાણને તોડ્યા હાથ;
યક્ષે એક બાણ મૂક્યું તદા, ઉત્તમનું સીરા કાપ્યું મુદા. ૭
- મારી યક્ષ ગયો સ્વધામ, ઉત્તમ પણ ગયો સ્વધામ;
પુત્રની કાઢવા ગઈ ભાળ, સુરચિની સમી નહિ જાળ. ૮
- કયો અગ્નિ ત્યાં દીપમાન, યઈ જ્વાળા તો બગવાન;
પડી સુરચિ તેમાં જઈ, પુત્રની પૂઠે તે તો વહી. ૯
- સુગ્રી ધ્રુવે વાત વિકાળ. લાગી શોકની અગે જ્વાળ;
જાણ્યું અલકાપુરીના યક્ષે, મારા બંધુને લીધો ભક્ષે. ૧૦

- કરી કોપ ચાલ્યા ધ્રુવરાય, વિજયરથમાં બેસી ત્યાંય;
ગયા અલકાપુરીની પાસ, ઉત્તર દિશમાં પો'ચી આશ. ૧૧
- જેઠ અલકાપુરી પાવન, શંખનાદ દીધો ધરી મન;
મુણી શંખને નારી કાંપી, બાળને હૃદયાશુ ચાંપી. ૧૨
- નાદને નવ વેળ્યો યક્ષે, આવ્યા લઢવા સાથે પક્ષે;
જેઠ યક્ષ અપરમપાર, માર્યા બાણ ઘણાં અવિધાર. ૧૩
- આવી પાગે લાગ્યા શું સર્વ, પણ મૂડ્યો નહિ ગર્વ;
ઘણાં બાણ માર્યા ધ્રુવરાય, યક્ષ માર્યાની ગણના ન થાય. ૧૪
- અગણિત યક્ષ મળ્યા એક જગ, ધ્રુવનો રથ ઢાંક્યો બાણી લાગ;
ખજ્ર માસ ત્રિશૂળ ન ફરશી, સાંગ ભૂશુ ડી ઘણી વરશી. ૧૫
- બાણની થાય વૃષ્ટિ અપાર, ધ્રુવ ઢંકાઈ ગયા નિરધાર;
દેવ આકાશે ઊભા જેમ, ભક્તના દુઃખે ઘણા રોય. ૧૬
- મનુવંશનુ ભૂષણ બાણ, યક્ષ સાગર બૂડે અબાણ;
યક્ષ કરવા લાગ્યા સિંહસાદ, એવે ધ્રુવજીએ કીધો નાદ. ૧૭
- બાણની જળ કાપી નાખી, કાંઈ શેષ ભક્તે ન રાખી;
માર્યાં બાણ ઘણાં યક્ષને ત્યાં, તેહ પેડાં સ્થાન મળ્યું ન્યાં. ૧૮
- પડે માથાં મુગઠ સમેત, સાથળના તેવો વેત;
હાથ અલકારથી શોભે, ધ્રુવના બાણે ઘણા ક્ષોભે. ૧૯
- એમ આભરણ પડિયાં અપાર, કરતા યક્ષ ઘણા પોકાર;
જેઠ સિંહ નાસે જેમ હાથી, તેમ નાઠા યક્ષ ને યક્ષના સાથી. ૨૦
- નવ રણમાં દીકું કોઈ, પુરી જોવાની ધારી સોઈ;
પણ મન વરા કીધું ભક્તે, તેનું મન નહિ અનુરક્તે. ૨૧

- એવામાં ઉડતોઆવ્યો પવન, વળી ચઢી આવ્યો ઘણો ધન;
અમકે વીજળી થાય કડાકા, થાય મોટા મોટા ભડાકા. ૨૨
- મળમૂત્રની થાયે વૃદ્ધિ, જાણે પીડાય સારી સૃષ્ટિ;
આકાશમાં ગિરિ જાણાયો, જાણે સર્વ સૃષ્ટિનો લોક તણાયો. ૨૩
- ઘણા સર્પ પડે ભૂમિ માંહી, ઘણા સિંહ દરે ત્યાંહી;
આવ્યો સમુદ્ર ચઢી પાસ, એવી માયા કરી ઉજાસ. ૨૪
- પાણુ ધ્રુવનું મન નવ કંપ્યું, યક્ષનું મંડળ ત્યાં નવ જંપ્યું;
કરી મુનિએ સ્તુતિ અપાર, ધન્ય ધન્ય ભક્ત દઢ વિચાર. ૨૫
- જોઈ માયા અપાર આસુરી, ધ્રુવે વિદ્યા ન રાખી અધુરી;
કર્તું આચમન ધ્રુવરાય, નારાયણાક્ષ મૂક્યું ત્યાંય. ૨૬
- જ્ઞાનથી જાય માયા અજ્ઞાન, જાનુથી જાય તિમિર જાણ;
તેમ અલ્પે કર્યો માયા નારો, પડ્યો યક્ષને ઘણો ત્રાસ. ૨૭
- અનેક અસ્ત્ર થયાં ઉત્પન્ન, તેણે વીંધ્યું અરિનું તન;
પડ્યા તૂટી યક્ષ અપાર, યુદ્ધ કરવાને અવિધાર. ૨૮
- ધ્રુવે જાણુ ગ્રહી કર માંય, કાખ્યાં અંગ વિચારી ત્યાંય;
પામ્યા પરમધામ તેહ, ભક્તને હાથે મુઆ જેહ. ૨૯
- અપરાધ વિના માર્યા યક્ષ, (તેથી) સ્વાયંભુવમનુ આવ્યા ત્યાં દક્ષ;
બોલ્યા પૌત્રશુ ધરી પ્રેમ, હવે વારો બેઠનો નેમ. ૩૦
- નિરપરાધી ન મારો યક્ષ, કુળને ચોગ્ય નથી એ પક્ષ;
બ્રાતના વધથી ઘઈ તમ, માર્યા યક્ષ સહસ્રસપ્ત. ૩૧
- ભક્તજનનું ન આપું કાળ, એમ બોલ્યા મનુ મહારાજ;
સર્વ જીવ ગણી સમાન, પામ્યા વિદ્યારૂપદ નિરવાણ. ૩૨
- જાણી જોઈ કર્યું શે આ કાળ, મહત્ત્વ પાપ કર્યું મહારાજ;
લઘુ માણી પર દયા કીજે, સમાનને ગિત્ર સુખ દીજે. ૩૩

- સમાન ગુણે થાય પ્રભુ પ્રસન્ન, રીઝે હરિજનનુ તો મન;
વારાહરતી જનમે મરે, માયાથી ઘણા જન ભમે. ૩૪
- નિર્ગુણ પરમાત્માનો વાસ, જોઈ રીઝે હરિના દાસ,
હરિનુ રૂપ કહું સુણ ભાઈ, કર્તા છતા અકર્તા જણાઈ ૩૫
- શક્તિવાળા છતા અશક્ત, જગતવાળા છતા અજગત;
મેમવાળા છતા અમેમ, નેમવાળા છતા અનેમ. ૩૬
- શુદ્ધ છતા અશુદ્ધ લે'વાય, એ તો માયાનું બાળ કે'વાય,
ભંતજન હરિગુણ ગાવ, અવળ જાણે કૂડમતિ રાવ. ૩૭
- અકર્તાને કર્તા કે'ય, નહિ નાશકર્તાને નાશવત લે'ય;
માયા શક્તિ ન જાણે કોઈ, કાળની ગતિમા રે'તા રોઈ. ૩૮
- અત સર્વના જાણ હે બાળ, કોઈ મૂકો તમે વિકાળ;
એકથી બીજી ને બીજીથી ત્રીજી, એમ હરિમાયામા જડત ભીજી. ૩૯
- વાયુ ઊડે ને ઊડે રજ, તેમ કરતા સહુ ફૂડું કજ,
વધ ઘટ કાળની જોય, તોય મિથ્યા સુખ ન જોય ૪૦
- હિરે મનમા શુ વિચાર્યું, જણાય નહિ માકુ કે સારું,
એમ માયા અકળિત જાણ, યક્ષોને મરનાર શે માણ. ૪૧
- મારનાર તો છે એક દૈવ, ધર્ય મનમા એહ સદૈવ,
સૃજે પાળે મારે દૈવ, અહંકાર વસે સદૈવ. ૪૨
- તોય જાણે નહિ મૂર્ખ, લોભાયા માયામાં પુર્ખ,
મૂકો યુદ્ધનો તમે ટેક, ગ્રહો અમારો વિવેક. ૪૩

૪૦ કજ-કાજ. ૪૧ યક્ષોને ઇન્-તારા ભાષીને મારનાર યક્ષો છે એમ
શુ કરવા માને છે? અથવા, ૥ મારનાર યક્ષોને યક્ષો છે, એમ શુ કરવા
માને છે?

સર્વ બંધન ઇશ્વરકેરા, મારે હર ખલાદિકે રેરા;	
તમે જાણો લધુવયથી, તમે છૂટયા માયાબંધથી.	૪૪
અપરમાતાને વેણે જાણ્યું, પરમપદ મનમાં આણ્યું;	
પામ્યા ત્રિલોકીપરનું સ્થાન, એવું જ્ઞાન ધરો બળવાન.	૪૫
જગત મિથ્યાને કાઢો ખોળી, મારું તારું નાખો ઢોળી;	
કરો શાસ્ત્ર શ્રવણ સુખદાઈ, પારા માયાકેરો તબાઈ.	૪૬
કોધને નવ થવું વશ, ઈંદ્રિ છૂટી રાખવી દશ;	
કયો મહાદેવનો અપરાધ, યક્ષ માર્યા કુખેરના સાધ.	૪૭
કરો સ્તુતિ કુખેરની આજ, જ્યોતી વંશવૃદ્ધિ થાય મહારાજ;	
એમ પુત્રને કરી બોધ, રામાવ્યો પ્રુવનો કોધ.	૪૮
ગયા સ્વધામે મુનિ સાથ, ઝાલો મહામુનિનો હાથ;	
દાસ નાકર તો ગુણ ગાય, પ્રુવજીને હરિતી સાથ.	૪૯

કંડવું ૧૦ મું.

રાગ સોરઠ.

કોધ ઉતરી ગયો જાણી, આવ્યાછે કુખેર ભંડારી;	
યક્ષ મારીને શાંત થયા છે, સ્તુતિ કરતા સભારી.	૧
ચારણ યક્ષ ને ગંધર્વ સાથે, કરે ગાન તાંન કલોલ;	
પ્રુવજ હસ્ત જોડીને જોભા, મુખ જોલે દીન જોલ.	૨
કુખેરજી કહે ક્ષત્રીનંદન, મનમાં હતું ને વેર;	
પિતામહની આજ્ઞા માની, જીવ શિવની જાણી પેર.	૩
તમે ઉપર અમે પ્રસન્ન થયા છું, સુણો જ્ઞાનની ગોષ્ઠ;	
એમ કહીને કુખેર જોલ્યા, નીચા હયા થાય અધરોષ.	૪

ઉત્તમ બાંધુ જે તમારો, તેનો યક્ષે નથી કર્યો ઘાત;	
કાળ ખાયછે સર્પને, મસિક છે એ વાત.	૫
સ્વપ્ના માંહે રાજા થાવું, અને યદ્દિનવું ફેક;	.
એમ મેં કર્યું સહુ માને છે, જગતના સહુ લોક.	૬
હું અને તું એ મુખ ભણેછે, ધરી ઘણા અનુરાગ;	
બુદ્ધિ સેવી થાયછે જાણા, અજ્ઞાનનો જેહ જાગ.	૭
મુખ દુઃખથી એ સહુ જાણાએ, બાંધનથી બુદ્ધિ ખલિષ્ટ;	.
સર્પમાં ઇશ્વર જાણો જઈને, સર્પ વસ્તુ જાણો વરિષ્ટ.	૮
ભવબાંધનનું મૂળ કપાએ, ભાવના ધારો એવી;	
નવધા સેવી નવ સેવીજો, ઇચ્છા નવ જો એવી.	૯
સગુણમાં માયાએ વળુધ્યો, નિર્ગુણમાં માયા રહિત;	
એવા પ્રભુની ભક્તિ કરજો, ધ્રુવજી તમે જ્ઞાન સહિત.	૧૦
ઇચ્છાવર વળી માગો હું પાસે, હે ઉત્તાનપાદના તન;	
પ્રભુના ચરણપંકજ જાણ્યા, તમે મોટા હરિજન.	૧૧
વર માગવાનું કુખેરજી જોલ્યા, ત્યારે ધ્રુવે માગ્યું એક;	
મતિ અનુસારે શું ત્યાંહિ માગ્યું, જુઓ તેના વિવેક.	૧૨
જો પ્રસન્ન થયા પરમેશ્વર, તો આપો એક માગ્યું;	
હરિસ્મરણ વીસરું ન કદાપિ, સંત સગત નવ ત્યાગું.	૧૩

૮ વરિષ્ટ—ઉત્તમ. ૯ ભવબાંધન—સંસારરૂપી બાંધન. નવધા ઈ—જો ઉપર કહી તેવી સર્વમાં ઇશ્વર જાણવારૂપ ઇચ્છા ન હોય તો નવધા (નવ પ્રકારની ભક્તિ) સેવી તે ન સેવ્યા જરાખર છે.

૧૦ સગુણમાં ઈ—ઇશ્વર સગુણમાં માયા સહિત વળુધ્યો અર્થાત રહેલો છે અને નિર્ગુણમાં માયા રહિત છે મતલબ કે માયા સહિત ઇશ્વરનું રૂપ તે સગુણ, અને માયા રહિત ઇશ્વરનું રૂપ તે નિર્ગુણ છે.

૧૧ ઇચ્છાવર—ઇચ્છામાં આવે તેવું વરદાન.

- સસારસાગર તરે એથી, મનમાં ઈચ્છા એતી;
 વરદાન આપી ભંડારી વળિયા, ધ્રુવને પાકી જ્ઞાનની ખેતી. ૧૪
- પછે ધ્રુવજી રથમાં બિરાજી, નગર પાસે આવ્યા;
 પુરજને તો શોભા કરીને, ધ્રુવજીને વધાવ્યા ૧૫
- યક્ષતણા પરાજય કીધો, મહાબળિયો રાજન,
 બીજા શત્રુ વશ થયા છે, શુ કરીએ તેનું વિખાણ. ૧૬
- નગરમાં આવીને કરિયું, વશ ઘણું મન રાય,
 પિતામહનું વચન સભારી, સહુની સમાન ગણતા કાય ૧૭
- અપરાધીને દડ ન દેતા, કૂકું ન કે'તા કાઈ,
 સર્વ સમાન ગણી લેખવતા, ભિન્નભાવ નહિ મન માહિ. ૧૮
- જગત મિથ્યા જાતે જાણતા, સુખ ભોગ તેવે રૂપ,
 ઈશ્વરકૃપાથી વિદ્ય ન થાતું, ધ્રુવજી જ્ઞાનના રૂપ. ૧૯
- હરિ રીઝાવા કારણે પછી, યજ્ઞનો આર ભ કરતા;
 ભૂદેવ ત્યા ઘણા તેડાવી, મનોરથ તેમના ભરતા ૨૦
- રે'વાકાજે મ દિર આપી, પૂજે સહુ ભૂદેવ,
 હરિભક્તની સેવા કરતા, ટાળી મનથી અહમેવ ૨૧
- યજ્ઞ કરીને હરિરૂપ પૂજ્યા, જે યજ્ઞ દાતાર,
 પદોર્ધ્વામાં પરમેશ્વર પોતે, છે ક્રિયામાં કિર્તાર. ૨૨
- દેવતામાં દાતાર પોતે, કૃણમાં કૃણ આપનાર;
 સર્વમાં મારો વિઠલ બિરાજે, વળી ન્યારો અવિધાર. ૨૩
- એવી દલિ કરી ધ્રુવજી, ત્યારે થયું સહુ તદાકાર,
 સર્વમાં હું ને હું મા સર્વે, એમ વૃત્તિ થઈ એકતાર. ૨૪
- ભગવાન સર્વમાં જણાવામડ્યા, આણું કાવો નથી કામ,

તોય હરિજન વિસરે નહિ, બળવા સુંદરશ્યામ.	૨૫
શીળ સંતોષને ઘણો ધારે, કરે આજ્ઞાની સેવ;	
ગાય દીનજનને બહુ પાળે, હરિભક્તની એવી ટેવ.	૨૬
પુરાણાદિકમાં ધર્મ કહ્યા જે, તેની કરે રક્ષાય;	
વેદધોષને નિશદિન સુણતા, હરિ અજગા નહિ અદક્ષાય.	૨૭
એક પાણુ પાળે પ્રવરાજ, જોઈ મળ યાય મસન્ન;	
પિતાવત્ પુરપતિને માને, જોઈ મકુલિત યાય તન મન.	૨૮
એ વિષે ભોગ વિધ વિધ બોગબ્યા, પાળી પ્રહુલના નેમ;	
પાપકેરે ક્ષય કીધો છે, પ્રહુલે થયુ સહુ ક્ષેમ.	૨૯
છત્રીસસહસ્ર વર્ષ સુધી, પ્રુવણએ કીધુ રાજ;	
પૃથ્વીતણા ચક્રવર્તિ હુઆ, પ્રુવ થયા મહારાજ.	૩૦
જીતે દ્રિય સર્વમાં કહેવાયા, ધર્મ અર્થ ને જાણે કામ;	
મન લેપાય નહિ કશાથી, ભલે એકે મને સુંદરશ્યામ.	૩૧
પોતાના ત્યા પુત્રને તેડી, આખ્યુ છે રાજ્યાસન,	
મળને તુ રૂડીપેર પાળજે, થાશે હરિ પ્રસન્ન.	૩૨
જ જાળ ટાળી હરિ સભારી, મૂક્યો સ્વપ્નાવનૂ સંસાર,	
અચાનક નગર જેલું દર્શો, એવો જૂઠો સરવે સાર.	૩૩
દેહમાં જગત માયાએ કીધુ, એમ કંઈ નિરધાર;	
ઘડી એકમાં તેને તજ્યુ, ભક્તના શુદ્ધ વિચાર.	૩૪
રાજ્ય છોડ્યુ શરીરને ઝોડ્યું, જાણે જૂઠી સ્ત્રીજન;	

૨૫ આણુ—લગાર નેટલો. ૨૭ વેદધોષ—વેદના પાકનો અવાજ અદક્ષાય—અદક્ષણ—અર્ધક્ષણ.

૩૩ અચાનક નગર—ઓમિતુ ઉત્પન્ન થયેલું નગર—મધર્વ નગર.

સંતતિ પાણ મિથ્યા માની, એક ખર્ચ હરિભજન.	૩૫
ખાવાનું હોય ત્યારે મળતાં, એવાં સંબંધી જાણ્યાં સર્વ;	
તોહતણો તો ત્યાગજ કીધો, તન મનનો તજિયો ગર્વ.	૩૬
મહાશ્રમે જે સેન સંઘર્યું, અરિનો કરવા નાશ;	
તે સર્વેન વીસારી મૂક્યું, ધ્રુવજ હરિના દાસ.	૩૭
છત્રીશસહસ્ર પર્વેતે મેળવ્યું, મહાશ્રમથી ધન જેહ;	
જેત જતામાં તે સહુ ત્યાગ્યું, થઇ ધ્રુવજ નિઃસંદેહ.	૩૮
અંતઃપુર મનોહર કા'વે, જે ઇંદ્રનું ભવન લખવે;	
વૈરાગ્યશીલ વૃત્તિ થતાં, તે ધ્રુવને મન ન ભાવે.	૩૯
રાધ્યા વિધ વિધ પ્રકારની, તજતાં નવ લાગી વાર;	
ક્રીડા સ્થાનક તજ દીધાં છે, જેના પામિયે નહિ પાર.	૪૦
સમુદ્ર ફરતો જ્યાં સુધી, પૃથ્વીની જ્યાં મર્યાદ;	
મિથ્યા જાણી સર્વને, છોડી દીધું કરી હરિનાદ.	૪૧
બદરીકાશ્રમ મન જાવા કીધું, કરે સગાં વિલાપ;	
મિથ્યા છે એમ તેમને બતાવ્યું, કાપ્યા તનના તાપ.	૪૨
પછી પોતે ત્યાંહી પધાર્યા, ગંધમાદન ઉપર જ્યાંય;	
બદરીકાશ્રમ જઈને ઠરિયા, મન માન્યું તે માંય.	૪૩
પેહેલે દિવસે જઈ રહ્યા, કર્યું પવિત્ર જળમાં સ્નાન;	
ઈંદ્રિયો સહુ શુદ્ધ કરી છે, મળવા શ્રીભગવાન.	૪૪
આસનવાળી ધ્રુવજ બેઠા, કર્યો પ્રાણાયામ જ્યાંય;	
વૃત્તિ જાતી સહુમાંથી વાળી, પિષયે જાતી વૃત્તિ જ્યાંય.	૪૫
એકાગ્ર મન કર્યું હરિદાસે, ધરિયુ પછે ધ્યાન;	

૩૫ ખોડયું—નખોડયું—નિર્દિત જાણ્યું. ૪૦ ક્રીડાસ્થાનક—રમતગ-
મતનાં સ્થળ ૪૧ હરિનાદ—સિંહનાદ. અર્થાત્ દક્ષતા અને ધૈર્યથી છોડી
દીધું. અથવા હરિમાં નાદ—જંદ લગાડીને.

- મન માંહે તો નિશ્ચય કીધો, કેવા ધારું હું ભગવાન. ૪૬
- એકે રૂપે મન નવ કરતું, કરતા વિચાર નિરાદિન;
હરિનું રૂપ નજરમાં ન આવે, સહુ જણાય ભિન્ન ભિન્ન. ૪૭
- વિરાટરૂપ નીશે કરિયું, તેનું ધાર્યું ધ્યાન;
બેદાબેદની દૃષ્ટિ ભૂલ્યા, લક્ષ્યા શ્રીભગવાન. ૪૮
- સમાધિ સાધીને ખેડા, પછે તજ્યું વિરાટનું ભાન;
નિરંતર એક મલુમાં વૃત્તિ, બીજું નહિ કંઈ અનુમાન. ૪૯
- અજ્ઞા જાપ ચાલે નવ ચૂકે, ચાલ્યો ભક્તિતણો પ્રવાહ;
ધ્રુવજ્યે મહાપદને જાણ્યું, જાણ્યો છે ખરો રાહ. ૫૦
- એવે આનંદનાં અશ્રુ આવ્યાં, તેને વારતા ધ્રુવરાય;
ગાભરા મનમાં થઈ જતા, આ તે શું કહેવાય. ૫૧
- હૃદયાકાશમાં ગળવા લાગ્યું, રૂપ મહાજ્વળજ;
રોમાંચ અંગનાં સર્વ થાય છે, પામે કોણ તેના પાર. ૫૨
- પછે વળી તપ અસાધ્યું, થયા દેહાભિમાનથકી અસંગ;
મુક્તપણાને પામ્યા પોતે, જાણી છે જ્ઞાનની રંગ. ૫૩
- તદ્રૂપે થઈ ગયા ધ્રુવજ્ય, ભૂલ્યા હું કોણ તેનું અભિમાન;
શુદ્ધિ સર્વે ટળી ગઈ, ભૂલ્યા માનાપમાન. ૫૪
- એવું રૂપ થયું ને વેળા, જાણી પરમેશ્વરે વાત;
ધ્રુવનું તપ સંપૂર્ણ થયું છે, મહાકેટ વેડ્યું ઇણે જાત. ૫૫
- એવે કોટિક ચંદ્ર મકાશ નેવું, દશે દિશા કરતું ભાસ્યમાન;
એવું વિમાન એક દીકું છે, જોઈ જાયે સહુ અભિમાન. ૫૬

૪૮ નીશે-નિશ્ચય. ૫૨ ગળવા લાગ્યું—આવવા લાગ્યું. મહા—જ્વળજ—મોહું જાજ્વલ્યમાન—અતિ પ્રકાશમય. રોમાંચ થાય છે—રવાં ખડા થાય છે.

૫૩ દેહાભિમાન—દેહ એજ હું છું એવો અભિમાન. ૫૬ ભાસ્યમાન—પ્રકાશિત.

આકાશમાંથી ઉતરે તે તો, જીવે ધ્રુવજરાય;	
હરિકેરા તો જરા મનોહર, ગાછ ગાછને ગાય.	૫૭
એવે વિમાનમાં ઊભા દીઠા, જેને ચાર છે ભુજાય;	
કાળી પંક્તિઓ સારી ધિરાળે, છે અતિ તરૂણ જેની કાય.	૫૮
રક્ત કમળ શું તડાગે ઉગ્યું, એવાં નેત્ર રસાળ;	
ગદા કર માંહે ધરી, તેના ટેકાનો રૂડો તાળ.	૫૯
સુશોભિત ઘણાં વસ્ત્ર વિરાળે, કિરીટ મસ્તક પર રાળે;	
હાર સોઇએ મુક્તાકેરા, ધીમે સ્વરે ને વાળે.	૬૦
બન્ને હાથે પે'ર્યા છે, બાજુબંધ રસાળ;	
જેની શોભા અવનવી, સ્કંધ અતિ વિશાળ.	૬૧
બને કાને કુંડળ પે'ર્યા, જડયાં માંહિ નવલાં રત્ન;	
અનેક આભરણ અંગે પે'ર્યા, કરે ઝાઝું તેનું જતન.	૬૨
એવા પાર્ષદ હરિતણા, દીઠા ધ્રુવ મહારાજ;	
કિંકર ને શ્રીહરિતણા, આવ્યા કરવા કાજ.	૬૩
હરિરૂપ હરિ કિંકર જોઈ, અર્ધપાદ ધ્રુવ જોળે;	
પાસે તેહ મળે નહિ, ત્યારે ત્યાંહિ નૃપ શું જોલે.	૬૪
દમ કર જોડી મસ્તક નામી, જોડ્યા ધ્રુવજ આમ;	
તમ દીઠે અમો આજ દીઠા, હરિ સુંદરસ્થામ.	૬૫
તમો મિય ભગવાનના, મહામનોહર રૂપ;	
શોભા વરણી શેષે ન જાયે, છો ઉપમાએ અનુપ.	૬૬
સુનંદ ને નંદ નામ તમારાં, ભગવદ્માં જેનું મન;	

૫૯ ટેકાનો ઇ—ટેકવેલી તેનો—ક આશ્રયનો. ૬૩ પાર્ષદ—વિષ્ણુના સેવક.

હરિચરણકમળ ચિત્ત ધરો છો, તમે સદા પાવન.	૬૭
એમ વિનંતિ કરી ધ્રુવ ઊભા, જોડ્યા બન્ને પાણી;	
મસ્તક તો નમેલું અતિશે, જોઈ રીઝ્યા સુખાણી.	૬૮
અહો ભક્તરાજ ! સુણો કહું તો, થઈ તમે સાવધાન;	
દાસ નાકર શું વરણવે, પાર્ષદ વાણી પ્રમાણ.	૬૯

કડવું ૧૧ મું.

રાગ ગોડીની ચોપાઈ.

શુકદેવ કહે સુણ રાય, પરીક્ષિત તું પવિત્ર કાય;	
ધ્રુવ અને હરિના દાસ, શું કરતા તેહ પ્રકાશ.	૧
મન દહ કરીને સુહૃદ, થાય અતિ ઘણું તો પ્રહૃદ;	
બાલ્યા સુનંદ ને નંદ સાર, રાય પામિયો તારો ન ખાર.	૨
ભદ્ર થાવ ભૂપાળ તમારું, સુણો વચન એક અમારું;	
કરો વૃત્તિ એકતાર, કહું શુભ જોઈ વિચાર.	૩
તમે લઘુવથમાં કર્યું જોઈ, તેહ વર્ણવી કહું ઉજોઈ;	
પંચ વર્ષની વય તમારી, વશ કીધા દેવ મુરારિ.	૪
અપરમાતનું વેણ વળગ્યું, કર્યું સુખ સહુ તમે અળગ્યું;	
રોવ્યું જઈને મધુવન સાર, નારદઋષિથી પામી પાર.	૫
એવું તપ કોઈએ નવ કીધું, એવું સુખ કોઈએ નવ લીધું;	
પંચ વર્ષની વય જાણી, નવ સમજે કશું નિરવાણ.	૬
તમે શ્રીહરિ જાણ્યા તે વાર, પામ્યા મધુવનમાં પાર;	
જમુનામાં કર્યું જઈ રનાન, રીઝવિયા શ્રીભગવાન.	૭
ચોગ સાધનનું કર્યું કામ, રીઝવિયા સુંદરશ્યામ;	
પદ્મ ભાસમાં મળિયા હરિ, કૃપા તમ ઉપર ઘણી કરી.	૮

- આખ્યાં વિધ વિધનાં વરદાન, પામ્યા ભક્ત તમે જહુ માન;
તોય મન તૃપ્ત નવ તમારું, વિચાર્યું મુક્તિને જે વીસારું. ૯
- મુખ સંપત્તિ મળે જદા, હરિ વીસરાય છે ભાઈ તદા;
તેહ તમે મૂક્યો નીમ, મોટા ભક્તરાજની તમે સીમ. ૧૦
- ગયા ઘેર તમે જ્યારે, પિતાએ સોંપ્યું રાજ્ય ત્યારે;
વિવેકથી કર્યું રાજ, કર્યું મારું તારું સહુ તાજ. ૧૧
- ઉત્તમમરણુ મુણ્યું તમે કાન, જઈયક્ષનો કાઢ્યો ઘાણુ;
સ્વાયંભુવમનુએ આવી, તમારી ક્રોધવૃત્તિ તજવી. ૧૨
- થયાં કુખેરનાં દરશન, થયા તમ પર તે પરસન;
આપી મુક્તિપુરી વરદાને, યશ કયો મુણ્યું અમે કાને. ૧૩
- જાણ્યું મિથ્યા સરવે જડત, નવ થયા કરા માંહી આસડત;
તેથી રીઝયા મુંદરશ્યામ, વળી તપ કરતા મૂકી મામ. ૧૪
- તપ કરતાં તાળી લાગી, વૃત્તિ વિષયમાંથી લાગી;
તે જોઈને રીઝયા રામ, અમને મોકલિયા આમ. ૧૫
- શ્રીકૃષ્ણના સેવક અમો, તમે મનમાં જાણો રૂડો સમો;
પરમધામ શ્રીરાજકેરું, જે શ્રીદામોદરનું રૂરું. ૧૬
- જ્યાં કોઈથી નવ જવાય, જ્યાં તમ જેવા ભડો જાય;
વિષ્ણુપદ કહે એને કોઈ, પરમધામની મોટી શોઈ. ૧૭
- ત્યાં ચાલો તમે ભક્તરાજ, અમારી સાથે તો આજ;
વસિષ્ઠ વામદેવ મોટા મુનિ, કરતા વેદ શાસ્ત્રની ધૂનિ. ૧૮
- સસ નયિની મોટી છાપ, તેનાથી તમારું મોટું માપ;
તે તો તમારી નીચે વસે, જોઈ તમને મન ઉલ્લસે. ૧૯

- ચંદ્રમાને શીતલ જાણો, તે તો તમારે પ્રણયે લજાણો;
સ્વર્થ પ્રકાશ કરે સારો, તમથી હેડળ તેના વારો. ૨૦
- બીલ્લ ગ્રહગણનો નહિ પાર, સહુથી સારો તમારો ભાર;
મોટાં નક્ષત્ર જાણો રાય, તે સહુ તમારી વાંચ્છે સાંચ. ૨૧
- તારા અપાર થાયે ઝાંખા, તમારા તેજથી થાયે વાંકા;
ફરે પરમધામની પૂઠે, લય ઘણો રખે વિધણુ રૂઠે. ૨૨
- તેવા પરમધામમાં ચાલો, અમારી સાથે મનમાં મા'લો;
સર્વ જગત્ત નમે જે પદને, જ્યાં જઈ ન શકાયે મદને. ૨૩
- લોભ મોહ ન આવે કોઈ, એવી પરમધામની સોઈ;
ત્યાં ચાલો અમારી સાથે, બેસો વિમાનમાં ઝાલી હાથે. ૨૪
- તમારા પિતા ઉત્તાનપાદ, નવ જાણે એ પદનો સ્વાદ;
તમારા પિતામહ પ્રખ્યાત, નવ જાણે એ પદની વાત. ૨૫
- સ્વાયંભુવ મનુષી જાણુ, થાય તમારાં ઘણાં વિખાણુ;
હે દીર્ઘાયુષી બેસો આવી, તમારી વૃત્તિ હરિને ભાવી. ૨૬
- એમ કહીને વિમાન સજ કીધું, જાણે લક્ષ્મણું કારજ સીધું;
શુકદેવ કહે સુણો રાય, (પરીક્ષિત) કહું લક્ષ્મણે મહિમાય. ૨૭
- સુણી પાર્યદેશે વાણી, પ્રિય લાગી ઘણું વિખાણી;
સ્નાન કરીને સજ થયા, પોસાક પે'રવાને નૃપ ગયા. ૨૮
- મુકુટ મમ્તક ઉપર રાજે, ઉર્ધ્વપુણ્ડ્ર ઘણું વિરાજે;
હાથાં તિલકની રૂડી સોઈ, રીઝે પાર્શ્વ જોઈ જોઈ. ૨૯
- કાને કુંડળ પે'ર્યાં સારાં, પાર્શ્વ કે' મન રીઝ્યાં અમારાં;
પે'રી તુલસીની માળા કંઠે, જેની વાત નહિ જરા વદે. ૩૦

जान्नुज ध ने मुद्रिका चे'री, पटको नाच्यो रजे घेरी;	
चे'र्यो वाजो मनहर जालु, तेना सां शा कइं विभाणु.	३१
पीतांबर मनोहर राजे, जेध'क'द'प सरभा लाजे;	
पछी गया आश्रम भाय, जेया मुनि जेहा न्याय.	३२
नभ्या सर्वने ध्रुव रूप, जनी शोला जेनी अनुप;	
जेध'क'पि रीज्या मनभा, पार पाभ्या राज आ वनभा.	३३
आपणु पात्रु न हरिना चरणु, विजुपद पाभ्यो अशरणुशरणु;	
सर्गे दीषो मणी आशिर्वाद, क्ये' स्वस्तिवाचननो नाद.	३४
तेमनु मन रीजावी राय, विमानभा जेसवा जय;	
शुद्ध सुवर्णु जेवु थयु इप, य पकवरणो थयोछे लूप.	३५
जेध'पुण्यशाणी विमान, मर्दक्षिणु करतो राजन;	
करी पूज विविध पेर, माधवना विमाननी जेध'जे मे'र.	३६
क्ये' पार्यदने परणाम, सलार्थ ध्रुवे सुदरस्थाम;	
माही जेसवा जेवे जय, मृत्यु आवीने जेभो त्याय.	३७
करे विनति तेह अपार, मने विसरो क्षम आ वार;	
जन्म मृत्यु जेडे लाज्या, आज सुधी न कोध'जे त्याज्या	३८
तमे विपरीत करे नरेश, मृत्यु भूके न मोटो शेष,	
शुं कइ भाइं नव आले, हरिना पार्षद कटाक्षे लाजे.	३९
पणु तमने जणुं नव धटे, भाइ ऋणु हृदये नव पटे;	
ज्ये'म नाणी भाषानी जण, तेमा अज्यो नहि रूपान	४०
वार वार कही रीजाव्यो, मृत्युने हर्ष भाहे लीजव्यो;	
पछे जेलाव्यो पासे, तु तो बरायो कूडी आसे.	४१

- તારું મસ્તક દાખવ મુને, હવ અરથ હુ તો તુને,
મૃત્યુ વ'વાયો નિરવાણુ, મસ્તક દખાડ્યુ ત્યાં જાણુ. ૪૨
- મૂડ્યો તેની ઉપર પાગ, બેઠો વિમાને ધરી અનુરાગ,
વિધણ્નકંતનો મહિમા અથાગ, મૃત્યુ લાગે આવી પાગ. ૪૩
- જેહુ બીજા જનને ખાય, તેહ કરે હરિભક્તની સાથ;
એવો હરિતણો મતાપ, મૃત્યુ કરે બીજો વિલાપ. ૪૪
- મૃત્યુ છતાય ડયારે જાણુ, હરિપદપકજના કરે વિખાણુ;
નાકરદાસ શુ ગુણ ગાય, મહાવૈષ્ણવ મોટો રાય. ૪૫

કડવું ૧૨ મું.

રાગ ધનાશ્રી.

- વિમાનમાં બેઠા ધ્રુવ રાય છ, દેવ કુંદલિ ઘણાં વાય છ;
વાયે મૃદંગ ને વીણાછ, આન દે સ્વર કાઢે ઝીણા છ. ૧
- થાય પાણવના પાવન રાખ્દ છ, હરિજનનાં થાયે મન લખ્દ છ;
હક નફરી સરથાઈ વાજે છ, હરિજન વિમાન માહી બિરાજે છ. ૨
- ગ ધર્મ મળિયા સર્વે ટોજે છ, મધુર ગાયનના સ્વર ઢોજે છ;
નાચે અખ્સરા વિવિધ પેર છ, મોહનછએ કીધી મે'ર છ. ૩
- રભા તિયોત્તમા જેવી છ, કરે આકરી વૈષ્ણવની એવી છ;
મળ્યા તેત્રીશ કોટિ દેવ છ, કરે વૈષ્ણવ જનની સેવ છ. ૪
- પુષ્પવૃષ્ટિ બેઠા વરસાવે છ, વૈષ્ણવ જનને મન હરથાવે છ;
પડે કુસુમ ઘનચી ઘણેરા છ, બેસી દેવે જો જો વેચી છ. ૫
- ચઢ્યા સ્વર્ગચોકમાં ધ્રુવરાય છ, એવે સ્મરણ એક ત્યા થાય છ;
મારી માતા દીનને મૂકી છ, જો સુનીતિ પ્રેમ ન ચૂકી છ. ૬
- એ તો અન્યાય મોટો કીધો છ, એકલાએ મે લા'વો લીધો છ;

અરે હરિ હવે શું થાશે જી, દુઃખ મારૂં કેઈ પેર જાશે જી. ૭
 જાણી પાર્ષદે મનની વાત જી, હરિકૃપા કરી વિખ્યાત જી,
 ધ્રુવને અગુલિએ દેખાડી જી, (જીઓ) વિમાનમા બેસી જાયે માડી જી. ૮
 મુનીતિ નામે એ માતા તમારો જી, ઉદ્ધરી તમારે પુણ્યે ભારી જી;
 આનંદ પામ્યા ધ્રુવ મન માય જી, મારા પે'લી માતા જાય જી. ૯
 જોઈ ધ્રુવને આવતા દેવ જી, ઠામે ઠામે કરતા સેવજી,
 વિધ વિધ પુણ્યે વધાવે જી, મોટા મોટા દેવ જે કા'વે જી. ૧૦
 વિમાનમાં ચઢતા જોતા ધ્રુવ જી, જે તન મનના અધ્રુવ જી;
 પે'લા ગ્રહને દીઠા સારા જી, ભર્યા મનમા સુખના ભારા જી. ૧૧
 ત્રેલોક્યને મૂક્યું તેમ જી, સખત ઋષિઓને મૂક્યા એમ જી,
 તે ઉપર વિઘ્નનું મા'ધામ જી, ત્યાં ધ્રુવજી ગયા ભજી રામ જી. ૧૨

દેશી ફેર.

રામ ભજી ધ્રુવજી ગયા, તે પદ્મ કડં વિખાણુ;
 જેની કાંતિની રક્ષા કરે, ચાર લોક જાણુ સુજાણુ. ૧૩
 નિર્દયપાણુ દરે નહિ, નિર્દય નહિ કોઈ લોક;
 શોક સનૂજો ના મજો, સહુ જનને મન અશોક. ૧૪
 એ પદ પામે વિરલા, દયાવાળા જેના મન;
 કે વિઘ્નબક્ત એ પામશે, વિઘ્નચરણમા મૂક્યું મન. ૧૫
 ધ્રુવજીએ સર્વે કર્યું, રીઝાવ્યા સુંદરશ્યામ,
 માટે પરમપદને પામ્યા, ધ્રુવજી સિદ્ધ કરી સહુ કામ. ૧૬
 જે જન શાત સદા રહે, સમદષ્ટિ સાધે જોગ;
 શુદ્ધ વૃત્તિ સારી ધરે, દીનનો ટાળે રોગ. ૧૭

- સરવ જન રાજી રહે, એવું કરતા કામ;
એ પદને તે પામશે, રીઝવ્યા સુંદરશ્યામ. ૧૮
- ધ્રુવજી પામ્યા એહ પદ, ઉત્તાનપાદના તન;
પિતા કરતાં મૌહુ કર્યું, હરિનુ સ્વયે ભજન. ૧૯
- ત્રિવેદીના મસ્તકમણિ, થયા ધ્રુવ મહાધામ;
આ ચક્ર ધ્રુવનુ ફરે છે સહુ, જાણો ધ્રુવના સરવે કામ. ૨૦
- નારદ યુનિ વીણા ધરી, કરે ધ્રુવનું ગાન;
પરમેશ્વરપદ પામિયા, રીઝવ્યા જો ભગવાન. ૨૧
- હરિતાણી કૃપા થયે, શું નવ સુધરે કાળ;
વિષ્ણુપદને પામિયા, ધ્રુવ અવિચળ થયા મહારાજ. ૨૨
- શુકદેવજી એમ ઊચર્યા, સુણો પરીક્ષિત રાય;
ધ્રુવ જે પદને પામિયા, તેના મહિમા મે ન કૈ'વાય. ૨૩

કડવું ૧૩ મું.

રાગ મેવાડો.

- પામ્યા ધ્રુવજી રે, હરિના ધામને;
મહિમા મોટો રે, ભજી સુંદરશ્યામને. ૧
- સુનીતિના સુત રે, મહિમાએ વાધે;
પુણ્યનો નહિ પાર રે, એનું પદ નવ લાધે. ૨
- ગતિ મળી એને રે, તેવી નવ કોઈને મળી;
બ્રહ્મ ઋષિ હાર્યા રે, તપ યોગ ગયા ઢળી. ૩
- દહને કળી રે, દમી નેણે સહુ સૃષ્ટિ;

૨૦ આ ચક્ર-શિશુમાર ચક્ર, જેના ઉપર આજો ખગોળ રહેલો છે,
અને ધ્રુવ જેની ધરીના છેડાઓ છે.

હરિ મળ્યા આવી રે, થઈ આનંદની વૃષ્ટિ.	૪
તોય પદ ન પામ્યા રે, ધ્રુવજી ને પામ્યા;	
ગોષ્ઠિ અન્યની કેવી રે, દુઃખ ધ્રુવજી વામ્યા.	૫
શુદ્રરાજ શુ પામે રે, કૂઠકપટે ભરિયા;	
ધ્રુવલઘુ વયે પામ્યા રે, વશ કર્યા પ્રભુ બળિયા.	૬
હરિ ચાલી આવ્યા રે, ધ્રુવજીને મળવા;	
પાપ ને મોટાં રે, આવ્યા દેવ તે દળવા.	૭
મુનિ નવ પામે રે, રાજ નવ કોઈ પામે;	
પામે લઘુ વય સેવ્યે રે, ધ્રુવશા દુઃખ વામે.	૮
છ માસમાં મળિયારે, વશ હરિ થઈ રે'તા;	
બાળપણે ભજીએ રે, તો તરિયે વારિ વે'તા.	૯
ધ્રુવનુ ચરિત્ર રે, છે મહાપુણ્યશાળી;	
ધન તો પામે રે, પાપ નાખે જાળી.	૧૦
યશ રૂઠો પામે રે, આયુષ્યની થાય વૃદ્ધિ,	
સુખ થાય સાચું રે, મળે ઇચ્છી સમૃદ્ધિ.	૧૧
સ્વર્ગલોક સાધે રે, અવિચળ પદ લાધે;	
આનંદ થાય ઉદે રે, પુણ્યનો પથ લાધે.	૧૨
પાપ જાય નાશી રે, ધ્રુવચરિત્ર મુણે;	
શ્રદ્ધાથી કરે પાઠ રે, ભૂત તેને નવ ધૂણે.	૧૩
મળે હરિ વે'લા રે, ભક્તિ થાય ઉદે;	
કવેશ મટી જાય રે, મન થાય તેનું મુદે.	૧૪

૫ ગોષ્ઠિ—વાત. ૬ શુદ્ર—અધમ. ૯ વારિ વેરેતા—સ સારશી સમુદ્રના જળમાં વેહેતા. ૧૨ પથ—માર્ગ.

મનવાંચના કૃત્તે રે, સ્વભાવ સારો થાયે;	
વધે ઘણી કાંતિ રે, દુઃખ દૂર પળાયે.	૧૫
માન મળે માનીને રે, જ્ઞાનવાન જ્ઞાન ગ્રહે;	
ભૂદેવ સભામા વાયે રે, તો તે સુખી રહે.	૧૬
પ્રાતઃકાળ મધ્યાન રે, સાયંકાળે જો વાયે;	
પુણ્યકૃત્તે તેહ રે, જાણો ઘણું સાચે.	૧૭
અમાવાસ્યાએ રે, કે પૂનમે ગાયે;	
દ્વાદશ માસમાં રે, ગાયે તેને પુણ્ય થાયે.	૧૮
ક્ષય દિવસે રે, શ્રવણ નક્ષત્ર વિષે;	
વ્યતિપાત સંક્રાંતિ રે, ગાયે તેનાં મન લસે.	૧૯
ચૌદાશીએ રે, ગુણ રવિવારે ગાયે;	
દ્વાદશી ન ભૂલે રે, તેહ સુખી થાયે.	૨૦
શ્રદ્ધા સહિત સુણે રે, ચાગીને ચાગ મળે;	
સિદ્ધિઓ સાધે રે, રોગી રોગે નવ બળે.	૨૧
રીઝે દવ સરવે રે, જ્ઞાન ઉદે થાયે;	
અજ્ઞાન તો જાયે રે, નિર્ભળ હૃદ થાયે.	૨૨
લઘુ વયમાં લેખે રે, હરિપદ જો પ્રેમે;	
સુખ તે દેખે રે, જશ ગાયે પ્રેમે.	૨૩
કથા સુણી આપે રે, સવચ્છી ગાયે;	
પુણ્ય તેને થાયે રે, પાપ સરવે જાયે.	૨૪
ધ્રુવચરિત્રમાં રે, પદ્ય વેદરૂપ કર્યાં;	
ત્રયોદશ કડવાં રે, મીઠાં કરી મને ધર્યાં.	૨૫

મુણી ભાગવત રે, કથા કરી ધ્રુવતાણી;	
હરિકૃપાએ રે, ગ્રહણ થઈ એતી ગાણી.	૨૬
સંવત્ ૧૮૬૨ રે, શત ઉપર ગણાને;	
માસ તો કાર્તિક રે, શ્રોતા હરિ ભણાને.	૨૭
શુકલપક્ષ જાણો રે, એકાદશીએ પૂર્ણ કર્યું;	
મંગળવાર માન્યો રે, મંગળપદ હૃદયે ધર્યું.	૨૮
ગુરુકેરી કૃપાય રે, થઈ જ્યારે પૂરી;	
અથ થયો પૂરણ રે, કથા નથી અધૂરી.	૨૯
અર્ધચંદ્રશો અંથ રે, કૃષ્ણાર્પણ કીધો;	
દિવને અરધ્યો રે, મનારથ તેના સીધ્યો.	૩૦
શિવકેરો વિવા' રે, પરથમ જે કરિયા,	
અર્પણ કર્યો દિવને રે, કર તેન ધરિયા.	૩૧
ધ્રુવનું ચરિત્ર રે, પરથમ જે કરિયું;	
દિવને કરે રે, અર્પણ કરી ધરિયું.	૩૨
તેથી મન ન રીઝ્યું રે, મોટાં મન ગમિયાં;	
બંધે કર્યાં મોટાં રે, દુઃખ દિવનાં રામિયા.	૩૩
કર્તા હરિ પોતે રે, દાસથી શુ સરશે;	
નાકર એવું નામ રે, તે તો શુ કરશે.	૩૪
વીકાકેરો સુત રે, વણિકની જાતે;	
દશાવાળ કા'વું રે, વણિક કો' શી વાતે.	૩૫
વૃદ્ધ કુળ નાગર રે, મદનસુત નામ કહીએ;	

૩૦ અર્ધચંદ્રશો—પૂર્ણચંદ્ર જેવો સપૂર્ણ કે ઉત્તમ નહિ એમ હશે
અથવા આ અર્ધો ને શિવવિવાહ અર્ધો.

વાડવકર સોપુ' રે, રચી અથ મુખી રહીએ	૩૬
એતાને પ્રણામ રે, વક્તાને કરીએ;	
વીરદોનમાં વસિયે રે, વાણી આપી હરિએ.	૩૭
વ્યાપાર તો લાધ્યો રે, હરિના કીર્તનનો;	
મનોરથ સાધ્યો રે, તન અને મનનો.	૩૮

ઉત્તરો.

તન મનનો મનોરથ સારિયો, ધ્રુવકથા પ્રેમે કરી રે;	
દાસનો દાસ નાકર કહે, શ્રીકૃષ્ણ જોયો શ્રીહરિ રે.	૩૯

૩૬ વૃદ્ધ ૯૦—નાગર કુળના મદનના વૃદ્ધ પુત્રને આ અથ રચીને અર્પણ કર્યો.

॥ श्रीजगदीश्वरायनमः ॥

मुकुंदकृत

गोरक्षचरित्र.

કડવું ૧ લું.

રાગ દેશાખ્ય.

- સંત સાધુ મહત સેવી, આનંદકદ ગાય મુકદ રે;
શાંત શીતળતા શરીરે, દાંત મહાંત મુચદ રે. ૧
- નામ જોડું કામ જોડું, સંત સર્વને માથ રે;
હરિ માથે સત કરી કહે, સદ્ભાગ્ય મળિયો સાથ રે. ૨
- શાંત મુદ્રા સતની અતિ, સર્વ માથે સત રે;
સંતકેરી લીલા ગાયે, વડા જેહ મહંત રે. ૩
- દાન દેવે દહકા સતી—સતકા વોહી સ્વભાવ રે;
માન નહિ અપમાન નહિ તન, શુદ્ધ સમજે ભાવ રે. ૪
- અપાર લીલા વાર વારે, ગાઇએ સતની જાણી રે,
ભવસાગરસે તરવા ઇચ્છે, સુખભોગ જાણે માણી રે. ૫
- લીલા અગાધ હે સાધની, મુકદ પાર ન પામે રે;
સત લીલા રેખ જેતી, કોય ગાય શું વિશ્રામે રે. ૬
- નામ નારાયણુનુ જપો, કે સતનુ નામ સાંવ રે,

૧ આનંદકદ—આનંદના કદરૂપ બ્રહ્મને દાત—ઈન્દ્રિયદમનશીલ.
સુચદ્ર—સાગ ચદ્રરૂપ. ૩ મુદ્રા—મુખાકૃતિ.

૬ સાધ—સાધુ જેતી—જેટલી વિશ્રામે—થાકે.

ફળ એક છે ન બળ અધિક, સંતતાણે સાચે ભાવ રે. ૭
 પરબ્રહ્મને કુકર્મથી, જીવ કદીએ નવ જાણે રે;
 અહંતા માણી મરે અમથો, મિથ્યા તરીલાં તાણે રે. ૮
 સંત તેને સૂધે રસ્તે, હાથ ઝાલી જાય રે;
 તેવા સંતને શિરસાણંગ કરી, મુકુંદ કવિ ગુણ ગાય રે. ૯

ઢાળ.

ગુણ ગાય મુકુંદ કવિ પોતે, રણ છોડ તું રણછોડ જ;
 મનોરથ જે ઉપજે મનમાં, તેના પૂરો કોડ જ. ૧૦
 ગોરક્ષ સાધુ જે થયા, ગોરક્ષ પડિયું નામ;
 તેહતાણાં ચરિત્ર ગાવા, થઈ મનમાં મામ. ૧૧
 શ્રીમત્સંત મતાપથી કરવી, ચરિત્રમાળા જાણુ;
 મણુકો આ અષ્ટમો, કરૂં મુખે કેમ વખાણુ. ૧૨
 માળા કરમાં ધરી જોઈએ, તેમાં મૂક્યા મણુકા આઠ;
 એક સો હજી પૂરા કરવા, તન મન ધરી દઢ પાઠ. ૧૩
 માળા મનોહર ફરતી રાખી, વા મણુકો જીએ એક;
 શ્રોતા લક્ષ દઈ સુણે, જાણે ધરી વિવેક. ૧૪
 તેહતાણું તો કારણ થાયે, પામે ભવજળ પાર;
 મુકુંદ કવિ ગરજ કહે, સાચક દેવમોરાર. ૧૫

૭ સાંવ-ઝાણો ૮ અહંતા—હુપણ. ૧૦ રણ છોડ—દેવામાંથી
 હેડાવ

૧૧ ગોરક્ષ—ગાયે રક્ષણ કરેલા, અથવા ઇંદ્રિયોને વશમાં રાખનાર.
 ૧૨ મણુકો—ચરિત્રમાળાનો માળાને એકમો આઠ મણુકા હોય છે માટે
 ચરિત્રમાળાના પણુ તેટલાજ મણુકા કરવા એમ કવિનો અભિપ્રાય છે.

૧૫ ગરજ—ગર્જના કરીને. સાચક—સાદાચ કરનાર.

- જયશ્રી નામે નગર મનોહર, વિજયધ્વજ ત્યાં રાય;
 નગરકેરી શોભા જોતાં, તન મન પ્રકુલિત થાય. ૧૬
- નગર કેરા ગુણ ગઈએ તો, સતતનું ગાયન લાગે;
 અપાર દરવાજા અપાર શેરી, અપાર ચૌટા રાજે. ૧૭
- વિશાળમાં સરવે સમાયે, સંત સાધુ પોપાય,
 લોકની વૃત્તિ અતિ મનોહર, જ્યાં નહિ કળિયુગનો વાય. ૧૮
- આર વર્ણુ તો અતુર શિરોમણિ, વેદવિહિત કરે કર્મ,
 બ્રાહ્મણુ સ્વધર્મને પાળે છે, જાણે અદ્વૈત બ્રહ્મ. ૧૯
- રાજા રાજ્યતાણુ સહુ જાણે, પાળે પ્રજા વિવેક;
 દશાશ લેવો એટલી આંટી, કૂડમતિ કરો નહિ ટેક. ૨૦
- દાન ધર્મની ધ્વજા મનોહર, બાધી બેઠા રાય;
 ગુણ ગણુ તેના મુકદ્દ ગાતાં, અંધ વાધી જાય. ૨૧
- વણિકજન વ્યાપાર કરે છે, નેક ન્યાય ધરી પાક;
 જૂઠું જે વ્યાપારે જાણ્યુ, લાગ્યો તેને ત્યા થાક. ૨૨
- કો વૈષ્ણવી ધર્મને પાળે, કો શૈવી કહેવાય,
 બ્રહ્માનંદમાં કોઈ મગ્ન રહે, ન્યાયી જેની કાય ૨૩
- ન્યાય માયે નજર ઘણી છે, જાણે ધર્માધર્મ;
 વિવેક જીવ ને શિવતણા છે, જાણે અદ્વૈત બ્રહ્મ. ૨૪
- શૂદ્રજન સેવાને સાધે, તણ બીજા અહંભવ;
 મૂર્તિરૂપે હરિ હર પૂજે, કરે બ્રાહ્મણની સેવ. ૨૫
- એ વિધિ છે નગર મનોહર, વસ્તી તેવી રાજે;
 દેવ મંદિરમાં શબ્દ પાણુવ ને, ઘણી દુ દુલિ ગાજે. ૨૬
- વૃષ્ટિ થાયે મન ગમતી ત્યા, ન્યાય માયે વિશ્વાસ;

પરબ્રહ્માયે પ્રીતિ સહુને, મન નહિ ફેડી આશ	૨૭
એવા નગર વિષે એક રહેતો, સુખોધક નામે વિપ્ર,	
પ્રાત કાળે વે'લા ઊઠી, હરિને ભજતો ક્ષિપ્ર	૨૮
મારૂં તારૂં મનથી મૂક્યું, નહિ જૂઠામા જળજળ,	
લોભ વૃત્તિમા મળે નહિ, અહર્નિશ ભજે ગોપાળ.	૨૯
સત સાધુની સેવા સાધે, આતિથ્યના કરી કર્મ,	
અદ્વૈત નિશ્ચય કરી બેઠા, જાણ્યો એક પરબ્રહ્મ	૩૦
તેહતણી ઘરણી છે તેવી, મળી મહાસદ્ભાગ્ય,	
ઘરે આવે તેનું આતિથ્ય કરતી, સત્ય માથે અનુરાગ	૩૧
સદાચારમા પ્રીતિ સારી, સત્ય માથે વિશ્વાસ,	
ઘરે સુખી છે તેહ ઘણા, ઇશ્વરની કરે દાસ.	૩૨
પતિવ્રતા પાડોશી કહેતા, નહિ બીજી માયાસીડ,	
પતિતણી સેવા તો કરવી, માને એ રણછોડ.	૩૩
દ્રવ્ય ઘણું ને સતોષ સાધ્યો, આતિથ્યની પૂજય,	
શરીર સાજી સેવા લાધી, મન તેનું શે અમુઝાય	૩૪
નામતણા નિશ્ચય કરી બેઠા, દુ ખનું નવ બાણે નામ,	
ઊણમ એક પ્રકારની છે, સપૂર્ણ આપ્યું ન શ્યામ	૩૫
સતતિ કાઈ મળે નહિ, લોક બોલે ફૂડ,	
તેહતણું નવ મનમા લેખે, માયા માને છુડ	૩૬
સ્ત્રીના મનમા ઘણું વસે, નહિ પ્રરૂપને ચિતા બાણ,	
સતતિ ઉપર પ્રીતિ ઘણી છે, નારી સુશિલ સુબાણ	૩૭
જપ તપ કરીને મનમા ઇચ્છે, સતતિ આપીય શ્યામ,	

૨૮ ક્ષિપ્ર—તત્કાળ ૩૨ દાસ—દાસત્વ—ચાકરી ૩૪ આતિથ્યની
—ગયાંત્ર આતિથિની ૩૫ નામતણા—હરિ નામનો નામ—લગાર પણ
૩૬ ખુડ—મૂડી

ને વિષે ધન ધરાણી આપ્યાં, તિ વિધ કીજે કામ.	૩૮
નૂનમ એતી નવ રાખિયે, સતીના મનની હામ;	
મેળ્યું કબ્જ કરોને જે સહુ, સંતતિ વિણ શે કામ.	૩૯
સંતતિ વિણ કોણ સારે, હે પ્રભુજી શ્રાદ્ધ;	
એમ સતી વિલપે ઘણું, સેવે મોટા સાધ.	૪૦
એક સમયને અનુસારે, માતઃકાળ મોઝાર;	
સતીએ ઊડી નિત્યકર્મ કીધું, પૂજ્યો નિજ ભરતાર.	૪૧
ભરતાર ગયો નિજ કાર્યમાં, ઘરણી રહી નિજ ઘેર;	
એવે ત્યાં શી નિપની, મુકંદ કવિ કે' પેર.	૪૨
મત્સ્યેન્દ્રનાથ જે મહાગુનિ, રમતા રામ કહેવાય;	
રખડતા ત્યાં આવિયા, વિજયધ્વજ નૃપ જ્યાંય.	૪૩
વારાહરતી જાય પોતે, નગરમાં ભિક્ષા કાજ;	
દૂરતા દૂરતા આવિયા, સુસતીઘરે' મહારાજ.	૪૪
સૂર્ય આવી ઊભા શું, ભિક્ષા માટે જાણ;	
શીતળતાએ ચંદ્ર જેવા, મહાગુનિ મુજાણ.	૪૫
વિશ્વામિત્ર કે વસિષ્ઠી, નહિ નૂનમ કાંઈ;	
શ્વેત વસ્ત્ર સજ્યાં સારાં, મહાતેજસ્વી સાંઈ.	૪૬
ખીજું કંઈ નવ ખોલતા, અલખ એટલો નાદ;	
ઊભા સંતને જોઈને, મુણી મનહર નાદ.	૪૭
સુસતી ખેડી જહી, તહીથી ઊડી તર્ત;	
સત સમીપે નજર જતાં, સાધ્યું રૂકું મત.	૪૮
મુકંદ કવિ તે વર્ણવે, સમાચાર શો થાય;	
મત્સ્યેન્દ્રનાથ તો રીઝિયા, તેના ગુણ સહુ ગાય.	૪૯

કડવું. ૨ જી.

રાગ ઝીઝાટી.

ગુણ ગાય મત્સ્યેદ્ર કે, સળ સુણિયે;	
લાગે સારી વાત, તળ શિરકો ધુણિયે.	૧
લિક્ષા લઈ આવી ઝટ, સુસતી નામ હે જ્યાકો;	
અલખના સુણી શબ્દ, કાર્ય હો ગયો હે તાકો.	૨
ખાખરકેરી માય, લિક્ષા મૂકી ઊભી,	
કાતિ મલિન અપાર, સુસતી દીસે દૂભી.	૩
ધરિયા મનમે અપાર, સંતાનકેરી સાચી;	
લિક્ષા આપી સાર, પાણુ માનની નવ રાચી.	૪
મહાગુરૂ મત્સ્યેદ્ર, ચિકિત્સા વાકી ચેતે,	
પૂછયુ બાઈને એમ, બાઈ દુખ શું છે એ તે.	૫
મુખ મ્હાન દીસે અપાર, કારણ કહો તાકો;	
ફેડે પરબ્રહ્મ તાપ, શુદ્ધ વિચાર હે જાકો.	૬
એમ પૂછયુ મળીને વળી, ત્યારે ખોલી બાળ;	
સંપત્તિ સર્વે સિદ્ધ છે, સતતિકેરી જ્વાળ.	૭
સહુ સુખમાં એ દુઃખ છે, કૃપા ન સતકી સાર;	
પૂર્વજન્મના પાપથી, ભોગુ દુખ અપાર.	૮
એમ વદી મુખ દીન થઈ, કર જોડી ઊભી પાસ;	
મત્સ્યેદ્રનાથને મન ગમ્યુ, નવ નારી કરવી નિરાસ.	૯
ઝોળી જોઈ મુનિએ, કાઢી ભસ્મ તે વાર;	
બાઈને આપી હાથમા, કાર્ય થાશે અવિધાર.	૧૦

- ભક્ષણ કરજે ભસ્મ એ, કારણ થાશે સર્વ;
એમ કહી ચાલી ગયા, જોણે જીવ્યો મોટો ગર્વ. ૧૧
- સત ગયા ત્યાંથી સહી, નહિ એને કાઈ પીડ;
મુસતીને આવી પડી, ત્યાહી મોટી ભીડ. ૧૨
- આડોરીપાડોરીતણી, આવી ઘણી એક નાર;
પૂછ્યું તેને વળી વળી, કહો સતનકે સમાચાર. ૧૩
- વાત કરી ઊભાં રહી, નવ ખોલે કોઈની સાથ;
મત્તેદ્રનાથ મહામુનિ, કિમ જોળી ઘાલ્યો હાથ. ૧૪
- કોઈ કોઈ વાર આવે અહીં, આ પુરમા એ સાર,
રમતારામ જોગી સહી, કો નવ જાણે પાર. ૧૫
- મુસતી ત્યારે ઉચરી, મુણા સર્વ તમે વાત;
જે બન્યું તે દાખવ્યું, સર્વ કર્યું સાક્ષાત. ૧૬
- વિનતિ મે સંતકી કરી, મુસતી ખોલી એમ;
મસજ થઈ મુને આપિયું, વરદાન થશે તુજ ક્ષેમ. ૧૭
- પછે ભસ્મ આ આપી છે, ખાને કહ્યું અરિધાર;
તે મારે ખાવી સહી, કર્યો મને નિરધાર. ૧૮
- સત મહાસત રીઝીને, કરે કાર્ય હમેશ;
સતતણા ગુણ ગાય કો, હારે મોટા શેષ. ૧૯
- જોઈ ભસ્મ મળી માનુની, ખોલી વાણી એમ;
અમે ન એમા નિરખાએ, મુસતી તાર ક્ષેમ ૨૦
- જો તું ભસ્મ એ ખાય તો, થાય વિપરીત વાત;
ઢોગી એવા બહુ ફરે, કપટી સાધની જાત. ૨૧
- સ્વપ્ની મુદરી જોળવે, કે'શે આપું પૂત;
ભસ્મ ખવાડે જાણુ તે, વળગાડી દ ભૂત ! ૨૨

ભસ્મ ખાય જો મુંદરો, બિલ્ડી વો હો બય;	
સંતકે પીછે બય ઝટ, કરે પીછે મન લાય.	૨૩
અંબન કરે વળી આંખમાં, મીનડી રાખે પાસ;	
રાતે તો નારી કરે, કરે બોગ વિલાસ.	૨૪
એવી વાતો સાંભળી, અમે જાઈ અનેક;	
ખાવી ઘટે તો ખાવ તુમ, કે ગ્રહો મન વિવેક.	૨૫
ખાધી નહિ એ ઠીક કર્યું, નહિ તો થાત વિપરીત;	
એમ સહુ ઘાલી ગઈ, આવી નારી સો ભીત.	૨૬
વિચાર મનમાં અતિ થયો, કરવો કપાણ ઉપાય;	
ગડભાંગ લાગી ઘટી ઘટી, ખવાય કે ન ખવાય.	૨૭
બેઠો નારી જ્યાંહ સો, બેઠી નહિ તે બાણ;	
ખાવી નહિ નિશ્ચય કર્યો, સહુ નાર કહે મુબાણ.	૨૮
ભસ્મ ધરીને હાથમાં, ગઈ બેઠરડા પાસ;	
નાખી આવી ઘર બાણી, થઈ મનમાં ઉદાસ.	૨૯
સતતિ મોક નવ મિલી, ક્રિયા સાધુને ત્રાસ;	
ગાય પોતાની આવતી, તેને બાંધી જઈ પાસ.	૩૦
ગોખર કાઢે ગાયનું, નાખે બેઠરડા માંધ;	
એમ નિશ્ચિન તે તો કરે, રક્ષા નાખી જ્યાંધ.	૩૧
કથને વાત કરી નહિ, બોધ કરે સુણી તેહ;	
વાત પિસારે પડી ગઈ, બન્ધું સુકું કે'તો જેહ.	૩૨

૨૪ મીનડી—બિલાડી. ૨૬ ભીત ઈન્—આની નારીને તે ભીતિ ધા-
લી ગઈ. ૨૮ સો—તે જ્યાં બેઠી હતી ત્યાંજ બેઠી.

૩૧ રક્ષા—ભસ્મ—રાખોડી.

કંકવું ૩ જી.

રાગ મલ્હારકી ચોપાઈ.

- વાત વિસારે પડી વો જનન, સુમતી હુઈ નાદન;
તાકી ગોષ્ઠ કહે મુકુંદ, ગોરક્ષનાથનો જેહ પ્રબંધ. ૧
- ભસ્મ આપી ગયા મત્સ્યેંદ્રનાથ, બાર વર્ષ થયાં જો વાત;
નવ તેમના મનમાં કાંઈ, ફરી તે નગરમાં આવ્યા સાંધ. ૨
- વારાફરતી ભિક્ષા માગે, જેનું બ્રહ્મમાં મન અનુરાગે;
પોપણુ જેટલું મેળવે અન્ન, અલ્પદ્ય એટલું કહી ભગવન. ૩
- ફરતા ફરતી ફરે ફોરી, મારે મત્સ્યેંદ્રનાથ તો ફેરી;
ફરતા ફરતા આવ્યા બ્યાંધ, વરદાન દઈ ગયાં ત્યાંધ. ૪
- જોઈ ગૃહને આનંદ પામ્યા, પુત્ર જોરાને ઘર ભાગી નામ્યા;
ગયા ઘરની પાસે મુન્ય, જોણે જાણેલું ખરું શૂન્ય. ૫
- ઊભા રહીને જોડ્યા એમ, તારા પુત્રને છે સહુ દોષ ?
મુણી શબ્દ સાધુનો જાણુ, મુખોધક જોડ્યો નિરવાણુ. ૬
- મહારાજ ઊભા રહો આંહી, નાખું ભિક્ષા પાત્રની માંહી;
આજ પાવન કર્યું મુજ ધામ, આજ મળિયા સુંદરશ્યામ. ૭
- કૃપા તમારી [દિસે] અપાર, મૂઢમતિ શું કહું વાર વાર;
મારે માથે કૃપા કરી, આપું ભિક્ષાપાત્ર હું ભરી. ૮
- એમ કહી દાડ્યો તેહ, ઋષિએ સતીપતિ જાણ્યો નિઃસંદેહ;
જોડ્યા મુખથી મારી હાક, જોકી દાનત હે સખ પાક. ૯
- તેરી સ્ત્રી એર ખેટા હે અચ્છા, પૂછું વો સખ કહેના સચ્ચા;
એવે આવી સ્ત્રી ઘરમાંથી, દીઠા સંત કે ચમકી બ્યાંધી. ૧૦

- અરે આ તો ભસ્મનો આપનાર, પૂછે પુત્રના સમાચાર;
નથી કરી સ્વામીને વાત, આજ થયું સહુ સાક્ષાત. ૧૧
- એને શું કહીશ હું મુખે, સતી આવી મહામહાદુઃખે;
સ્વામી કરશે મુજ માથે ક્રોધ, બૂલી સતીતણે સુખોધ. ૧૨
- એવે મત્સ્યેદ્રનાથ તો ખોલ્યા, સુખોધકે તોલ તોલ્યા;
મારે ભિક્ષા ન જોઈએ ભાધ, તારી પત્ની પુત્ર છે સુખદાઈ. ૧૩
- ઐટલી વાતનું મારે કામ, રાજ રહો સુદરશ્યામ;
એમ ભાખીને ચાલવા માંડ્યું, સુસાધુએ રોવા માંડ્યું. ૧૪
- જઈ સનમુખ ખોલ્યો એમ, મેં નવ જાણ્યો તમારો નમ;
ખોલ્યા શું તે સમજ્યો નહિ, મારી સ્ત્રી મુખી છે સહી. ૧૫
- નથી સતાન મારે જાણ, તેના મુખ દુઃખની શી વાણ;
ત્યારે ખોલ્યા મત્સ્યેદ્ર રાય, મારું વચન મિથ્યા નવ જાય. ૧૬
- ઊગે પશ્ચિમ દિશે ભાણ, થાય બ્રહ્માની મિથ્યા વાણ;
થાય વેદવચન અસત્ય, બૃહસ્પતિની કૂડી થાય મત્ય. ૧૭
- શુક્રનીતિ ચૂકે જાણ, કરે ઈંદ્ર નૃપતિનાં વખાણ;
અગ્નિ શીતળતા સજે, પરબ્રહ્મ ભૂતને ભજે. ૧૮
- લક્ષ્મી અલક્ષ્મી સેવે, દાસપણું ઈચ્છ્યું દેવે;
સાધુ માયામાં મચે, કાચો પારો ઉદર પચે. ૧૯
- ધન્વંતરી ભૂલે નિરીક્ષા, કરે શિષ્ય ગુરુને શિક્ષા;
નામ જાણી રહે સંતાપ, શૂદ્ર દે બ્રાહ્મણને શાપ. ૨૦
- એક દિનનું જાળક ખોલે, ત્રિકમ ન્યાય અન્યાના તોલે;
સાધુ ન કરે કામ પવિત્ર, શારદા વીસરે વિદ્યા ચરિત્ર. ૨૧

- મહાદેવ જ્ઞાનને મૂકે, એ સર્વ કદી ભાઈ ચૂકે;
પણ મારૂં વેણુમિથ્યા ન જાય, સુણો તમે સુખોદક પ્રભરાય. ૨૨
- કરી વાત ન જાણે તેહ, તેણે નારી બોલાવી પામી સદેહ;
આવી નારી કે પતી કાય, વાકો જીવ રખે ભગ જાય. ૨૩
- લાગી ચરણે સતને બાધ, ભૂલી સુસતી બોલી સાધ,
સત સમર્થ ભરતા ઊભો, નારી કે' મત્સ્યેદ્રનાથ મેં દુલ્હો. ૨૪
- આપી ભસ્મ ગયા એ જાણ, તે ખાધી નહિ મેં નિરવાણ;
મીઠડીની ભરાવી બીક, થઈ એક બે ખાતાં છીક. ૨૫
- તેથી લાગ્યું ખાણ નહિ ઠીક, તેણે દુ.ખની વાળી નીક;
સુણી વેણુને મત્સ્યેદ્રનાથ, કંઈક કોધી બોલ્યા તે સાથ. ૨૬
- શાતપણાકેરી શિર છાપ, તેને લાગ્યો હૃદયે તાપ,
દરા ઇંદ્રી કરી વરા જેણે, કોધને શમાવ્યો તેણે ૨૭
- દુષ્ટ કરે એણું જાણી, બોલ્યા સુસતિશુ પોતે વાણી;
કર્મમા લગ્યું તેહ કીધું, ઉલટું હોય તે થાય ન સીધું. ૨૮
- કર્મ રેષા પ્રહ્લાન જીસે, હારે વિષયુ આવે હુંસે;
નહિ કર્મમા વિધા જાણ, સરસ્વતી હારે નિરવાણ ૨૯
- જ્ઞાન શૂન્ય એ કર્મ હોય, શકર જેવા શુ કરે સોય;
થયા દેવકીને અષ્ટ બાળ, બાળકોએ જગાવી ઝાળ. ૩૦
- કર્મની સર્વે વાત, એણું બોલ્યા સત સાક્ષાત;
તારા કર્મમાં નહિ પૂત, તેથી વળગ્યું ભ્રમણાભૂત. ૩૧
- વારૂં એ રક્ષા નાખી કયાહી, દિખાવ અમકું કે' તે સાંધ;
પતિ પત્ની ને ત્રીજા નાથ, ગયા ઊકરડાને માથ. ૩૨

- जताव्युं भाईअे आंही, अमो लस्म नापी छे सांई;
 वारु कही जिला त्यां मत्स्येन्द्र, भीय्यां जिलां जिलां नेत्र. ३३
 अलक्ष गोलीने लक्ष लगाड्यो, ओक घांठो ताण्णीने काढ्यो;
 वणी अलक्ष्य अलक्ष्य कैयो पोकार, ओदरा ओवो थयो होकार. ३४
 भार पर्यनी पयनो भाण, पासे आवी जिलो ततकाण;
 छे आल्या नाथ त्यहांधकी, ओक घडी रत्ना नहि टकी. ३५
 पति पत्नी पूठे पणाय, मत्स्येन्द्रनाथ न करता सा'य;
 धाणु नमन करेछे जन्ने, मत्स्येन्द्रनाथ न आणु भने. ३६
 साधु दयाणु होय सार, तेथी कह्यो क'छि विचार;
 जन्मो लजन करजे अमाइ, थरो कोछि दिन तो साइ'. ३७
 महाभनोहर सुतने लछि, साधु आल्या रडतां जाई लछि;
 मत्स्येन्द्रनाथतण्णो भताप, पवित्र गोमयभां रह्यो आप. ३८
 थयुं रक्षाणु पवित्र स्थान, गोरक्षनाथ धर्युं अलिधान;
 लछि साथे इरता मुनि, शीष्यवता वेद शास्त्रनी करवी धूनी. ३९
 जोग किया सर्व जण्णावी, सांध्यरात्रनी रीति गण्णावी;
 ओम गुं शिष्य करता जाणु, सुषोभक मुसती कु.भनी वाणु. ४०
 ओ तो कोछि नीव लण्णाय, ओनुं कु:भ न कोथी गण्णाय;
 पुत्र आवेलो जयो हाथ, ओम सोय करतां जन्ने साथ. ४१

कवित.

करमके मांही नाहीं, सा'य करे कैसे सांइ,
 पूत आयो हस्तमे सो, गोबरमे गड्यो हे;
 खानेको घर्यो हे पास, लिख्यो नाहि तौ न पौंचे,

આસ શાસ સંત વહે, આયો હાગ પડ્યો રે;
પ્રારવ્ય કે પેચ વડે, મેરે તેરે માહી લહે,
કર્મહાંકે કૂપ પડે, નીકસે ન કડચો હે;
આનદ મોહી નિકદ, દુ સ્વકો મિલેહી દંદ,
કર્મમંદસે મુકુદ, સચો સોહી સડચો હે.

૪૨

કડતું ૪ થું.

રાગ ગાંધાર.

કોઈ ગોરક્ષકો કહે જન્મ, દ્રશ્ય રીતે ભયો;

વોહી જણાવે મુકુદ, કેસો છૂપી રહ્યો.

૧

મત્સ્યે દ્રનાથને દીની ભસ્મ, સો ડારી જાકે;

ગાવડે બાહેર આર, સમજ નહિ જાકે.

૨

કોઈ આવે નહિ કોઈ જાથ, ગોળરૂ સહુ નાળે,

ત્યા નાખી આવી નાર, એવું સત બાળે.

૩

ડટાયો ગોળગમે બાળ, તેને જઈ ગાય જીવે;

પયપાન કરાવી સાર, ભૂખાનું દુ ખ ખુવે.

૪

એમ વર્ષ બાર પર્યંત, ગાયોએ બાળ ગ્રહ્યો;

પયપાન કરાવી કર્યો પુષ્ટ, તેણે મોટો થયો.

૫

એમ અનેક ચાલે વાત, સાચી કંઈ જૂડી;

નથી પાસેની એ વાત, જે જોઈએ ઊઠી.

૬

પણ સતનો મોટો જન્મ, ગમે તે રીતે થયો;

૪૨ આસ ઈ—ખાનાની ખાસ આશા હોય તથાપિ હાયમા આવેયો
આસ પડી જન ! મેરે તેરેમાહી—મારા તારામા કડચો હે—કાઢ્યો હોય તો પણ
આનદ ઈ—મુકુદ દનિ કહે છે કે, મંદ કર્મવાળા મનુષ્યના આનદનુ પણ
નિકદન થાય છે, દુ ખનુ દદ (જોડુ) તેને પ્રાપ્ત થાય છે અને જે સાચુ
હોય છે તે તેની પામે જતા અટકી રહે છે !

બાર વર્ષ રહ્યા ગોળર માય, સગે ન શી ગયો	૭
પછે મળિયા મત્સ્યેદ્રનાથ, તેમણે સાથે લીધો,	
વડો ક્યો તેન શિષ્ય, વિપ્રાદાન દીધો	૮
કરતા લઈ તેન પાસ, જ્ઞાની મોટો થયો,	
ગુણ ગાય શુ મુકદ, સગે નાશી ગયો	૯

કંડુ ૫ મુ.

રાગ ગોડા

ગુરુ શિષ્ય કરતા સાથ, એક એક ફેરે છે માથ,	
ગુણ શિષ્યના ગુરુ ગાય, શિષ્ય વખાણે ગુરુનાથ	૧
એવો સબ ધ અન્યો અન્ય, કહે માહો માહે ધન્ય,	
કરે શાસ્ત્રવિધાનની વાત કરે પ્રજ્ઞની સર્વે ખ્યાત	૨
કરે શિષ્ય ઘણા તે જઈ, રાય શાણા નમતા રહી,	
નવ ધન માહિ અનુરાગ, નન જોઈ રે'વાનો કઈ ભાગ	૩
પરપ્રજ્ઞની વાતો એક, અરેત વિણ ન અન્ય વિવેક,	
એક સ્થાનકે નવ રે'વુ, કોઈને આપો એવુ નવ કો'વુ	૪
અવશ્યનો કરવો નાહ, પહોચાડવો ગૃહસ્થને સાદ,	
જો આપે તો તે લેવુ, નહિ તો નથી તેનુ કઈ દેવુ	૫
આનંદમા વૃત્તિ એક તાર, નહિ સસારનો કઈ ભાર,	
નહિ બીજો કઈ કારભાર, પરપ્રજ્ઞનો એક વ્યાપાર	૬
શિષ્ય સેવા કરતા સારી, ગોરખ શિષ્ય ન મત્સ્યેદ્ર આચારી,	
ગયા અયોધ્યાકેરી માય, કરતા કરતા બન્ને જ્યાય	૭
કર્તુ આસન વૃક્ષની નીચ, અમૃત જળ સર્વે સીચે,	
તે મનમા નાહિ લગાર, વૃક્ષ આસન સાગુ સાર	૮
નવ ભોજન મિષ્ટ જોઈએ, નવ બીજી ફાવે સોઈએ,	

- નવ સુખડી સારી ભાવે, લોક વિધ વિધનું ને લાવે. ૧
- ખાચે લિક્ષા મળતી નેહ, તેથી થાંચે પુષ્ટ તો રહ;
- જીત્યા કામ ક્રોધ ને લોભ, તેથી થાચે નહિ કંઈ ક્ષોભ. ૧૦
- મન આનંદ માંહે મગ્ન, કરે નિશદિન અજપાનો જગ્ન;
- એવે એક અવનવું થાય, તેહ મુકુંદ કવિ ગાય. ૧૧
- ગયા ગોરખ લિક્ષા લેવા, મહાદાનો સ્વરૂપે રંગ;
- પંચ ઘર લિક્ષાનો ટેક, ધર્યો મનમાં એહ વિવેક. ૧૨
- પ્રથમ એક ઘર જાણું, આપે તો લેણું ખાણું;
- જે થાચે ત્યાંથી નકાર, જાયે બીજે મંદિર સાર. ૧૩
- એમ પંચ સ્થળે જાય, નવ મળે તો કાંઈ ન ખાય;
- તેવા ટેક ધરીને ગયા, શીલવતીને ત્યાં સુખી થયા. ૧૪
- અલ્પેષ નેવે જગાવ્યો, નેઈ રૂપને જોગી ભાવ્યો;
- કર્તું માતાનું નૈવેદ્ય, લિક્ષા આપી બાઈએ નિર્વેદ્ય. ૧૫
- ગોરક્ષે સંતાડી લીધી, પછે જાવાની સોઈ કીધી;
- ગયા ગુરૂપાસે તેહ, આણી મૂક્યું પાસે નેહ. ૧૬
- ગુરૂએ પાસે ખેરી ખાધું, રીઝયા એક વસ્તુથી સાધું;
- વડું એણું તેણું નામ, જોઈ ગુરૂ બોલ્યા આમ. ૧૭
- આનો સ્વાદ નહિ ત્રણ લોકે, મારું મન બંધાયું ઝોકે;
- કોઈ દિવસ સ્વાદ ન થાય, આજ એ માંહી મન ભરાય. ૧૮
- આજ સુધી ન એણું ચાખ્યું, એણું ગુરૂજીએ ભાખ્યું;
- લાવ્ય વડું ગોરખા તુંય, હું તો નામ ન જાણું તુંય. ૧૯
- કહ્યું વડું તે ને નામ, તેમાં લાગી મનની મામ;
- ગોરખ કે' હું નવ જાણું નામ, આપનારીએ કહ્યું આમ. ૨૦

૧૪ શીલવતી—શીલ પાળનારી કાદી સ્ત્રી. ૧૫ નિર્વેદ્ય—ખાની—કા-
ઈ ન દેખે તેમ. ૧૮ ઝોકે—એની (સાચે).

- તેથી નામ જાણ્યું એ વડું, સ્વાદ લાગ્યું તમને વડું;
 આજ લાવું જઈને હુય, એમાં માગ્યું ગુરુજી શુય. ૨૧
- એમ કહીને ગોરક્ષ જાય, અલેખ જગાવ્યો જઈ બધને ત્યાય,
 બાઈ આવી બાહેર સાર, આપી લિક્ષા તો અવિધાર. ૨૨
- માંહી નિરખ્યુ નહિ જે વડું, ગોરક્ષ કે' હૃદયામા એ જડ્યું;
 મારા ગુરુએ માગ્યુ એહ, મુને આપો તમે તેહ. ૨૩
- તમે આપો ત્યારે લેવું, ગોરક્ષ બોલ્યો ત્યા એવું;
 બાઈ વડુ આજ ન કીધું, કાલે કર્યું તુ ત્યારે દીધું. ૨૪
- એ તો ઝટપટ ન થાય, તમે સમજો શુ યોગી રાય,
 ગોરક્ષ કે' લિક્ષા નવ જોઈએ, મને આપે નહિ એ કોઈએ. ૨૫
- હુ તો લેઈશ વડુ આજ, એમ બોલ્યા જોગી રાજ;
 બાઈ તમે કાઈ જાણો, ત્રણ હઠ મનમાં આણો. ૨૬
- રાજ હઠ જાણો તમે, એ તો મૂકી ન મૂકાય ક્યમે;
 સ્ત્રીની હઠ હોયે તેવી, એ તો છોડે નહિ છોડ્યા જેવી. ૨૭
- યોગીકેરી હઠ જાણુ, વડુ લેઈ ઊઠુ નિરવાણુ;
 નવ મજે તો આપુ માણુ, એમ બાઈને કીધું જાણુ. ૨૮
- અમો પથ ઘરે જઈ આવ્યા, વડા માટે કાઈ ન કાવ્યા,
 વડુ આપો ત્યારે જવાય, એસા બોલ્યા જોગી રાય. ૨૯
- ત્યારે બાઈને વ્યાખ્યા કોધ, કર્યો જોગીને કોધમાં બોધ;
 માએ જણતાં મૂક્યા જાણ્ય, શું આપી વિસર્ધા આણુ. ૩૦
- કરો નહિ મન વિચાર, વડું થાય ક્યમ નિરધાર;
 માગ્યું મજે ક્યાથી જોગી, થયા સસારના તમે રોગી. ૩૧

૨૧ વડુ—ધણ (સ્વાદ) ૩૦ જણતા—અર્થાત્ જણીને. આણુ—

- હું માગું તે આપો તમે, મારા મનમાં જેહી ગમે;
ત્યારે ગોરખ જોડ્યા મુખે, મારી પાસે હોય તે આપું સુખે. ૩૨
- ત્યારે નારી જોડી હડીલો, જે મનાતી લોકમાં રીજી;
વિચાર કરી જોડી તેહ, તારી આંખ કાઢી આપે જેહ. ૩૩
- તો તો વડું આપું હુંય, મને માગ્યું આપે તુંય;
ગોરક્ષ કે' આપું હમણાં, માગ્યું આપવું એમાં રી મણા. ૩૪
- આપ છુરિકા મુજને આણી, સ્ત્રી લાવી જૂકું જાણી;
આપી છરી હાથ માંય, ગોરક્ષે લીધી સ્ત્રી જુએ જ્યાંય. ૩૫
- એક ચક્ષ કાઢી તેવડે, આપી જીવંતીને સાટે વડે;
જોઈલય પામી મન નાર, આનો પમાયે નહિ પાર. ૩૬
- લોકમાં ધાઈશિ ફજેત, તો જગડ્યો સહુ વેત;
પાયે લાગી સંત બેસાડ્યા, સંતે આશ્રમ ત્યાંહી ગાડ્યા. ૩૭
- વડું કરવા ગઈ નાર, નવ લગાડી કંઈ વાર;
વે'લું વે'લું કરી આપ્યું, કષ્ટ ગોરખકેરું કાપ્યું. ૩૮
- વડું લેઈ ગયો ગુરુ જ્યાંય, મત્સ્યેદ્રનાથે પૂછ્યું ત્યાંય;
કેમ વાર આઠલી લાગી, થું કોઈ દેનારી નવ જાગી. ૩૯
- કે વસ્તી ગઈ આઘી, સચ્ચ જોલો હે વેરાગી;
તવ ગોરખ જોડ્યા વાચા, ગુરુ માનો મેરા માચા. ૪૦
- જાઇને વડા નવ દિયા, તળ નેત્રકા દાન કિયા;
દેખ્યા ગુરુએ સન્મુખ, ભર ગયા લેહીસે મુખ. ૪૧
- તે' થું માગી આપી આંખ, જેમ પક્ષી તોડી આપે પાંખ;
એ વાત સર્વે જાણી, એમ ગુરુ જોડ્યા રૂડી. ૪૨
- કંઈ વાગ્યું હશે તને, જોઈું સમજાવે મને;

- એ તારી નહિ કાંઈ રીત, સંતને જોઈએ ન એવી નીત. ૪૩
- જો માગ્યું આપો દાતાર, તો રહેલી આંખ આપો મને સાર;
- ગોરક્ષ કે' આપું હમણા, એ વાતમાં શી છે મણા. ૪૪
- એમ કહીને કાઢો આંખ, જેમ પક્ષી તોડે ઉડવાની પાંખ;
- આંખ અરપણુ કરી તતકાળ, જોઈ રીઝ્યા ગુરુ દયાળ. ૪૫
- ધન્ય ધન્ય શિષ્ય તુ મારો, ગુરુભક્તિના સારો ધારો;
- ધન્ય ધન્ય દલતા તારી, તારે માથે વિશ્વ નાખું ઉવારી. ૪૬
- એમ કહીને આચમન કીધું, ગુરુ નારાયણનું નામ લીધું;
- પાણી છાંટ્યું આંખ મીચી, જાણે અમૃતની ધાર સીંચી. ૪૭
- ગોરખને થઈ નવી ચક્ષ, વાધી જ્ઞાનની મોટી પક્ષ;
- ગુરુકૃપાની સારી લક્ષ, ગોરખનાથ થયો મહાદક્ષ. ૪૮
- પછી ગુરુ શિષ્ય બે સાથ, ગયા જ્યશ્રીપુરીમાં નાથ;
- તેના ગુણ શુકદ ગાય, કરી સતી સુખોદકને સાંચ. ૪૯

કંડવું ૬ છું.

રાગ અલખ આશાવરી.

- જ્યશ્રીનગરી આવ્યા બન્ને, ગુરુ ગોરખ બે આનંદી;
- સુખોદક પિતા મિલને આયા, મત્સ્ય ગુરુકી કીની બંદી. ૧
- સતાન તુમારા ચેરા તુમારા, ગોરક્ષ નહિ હે હુમારા;
- વિનતિ એક મનમે ધરો હુમારી, સેવા ઇચ્છે મન સારા. ૨
- તુમ જોર ગોરખ દાનું રહેના, માસ ખટ અમારે મંદિર;
- વિનતિ એટલી માનો ગુરુજી, સોહી કરંગા મે સુંદિર. ૩
- મત્સ્યેદ્રનાથ પ્રસન્ન થઈ કે', વાર મંદિર વસી રહીશું;

- બંધન અમારું નવ ધરવું મન, ગોરક્ષ રહે ત્યાં તેમ કહીશું. ૪
 એમ કહીને મંદિર ચાલ્યા, રહ્યા માસ બે ગોરખ સાથે;
 વૃત્તિ જવાતણી ગુરૂની જોઈ, ગોરક્ષ કે' એવો હાથે. ૫
 ગુરૂ કે' વચન સત્ય કરો અમારું, ખટ માસ તો આંહી રે'વું;
 વચન માનીને ગોરખ રહ્યા ત્યાં, વિજેગ દુઃખ કઠિન સે'વું. ૬
 સમજાવીને ગુરૂ સધાર્યા, ગયા તેહ સિંહલદીપે;
 ભિક્ષા કારણ રાયભવનમાં, ઊભા નાથ ઘણા દીપે. ૭
 એમ ભિક્ષા કરતા ગુરૂજી કરતા, એવે કેર ત્યાં એક થયો;
 રાજ્યપદ ઉપર જે રાણી, તેના સુત બૂડી જળે મુઓ. ૮
 રાણીએ બહુ ઉપાય કીધા, સુત ન જડયો હૂંચ્યો ક્યાંહી;
 દહ સુઢાં તો હાથ લાગી નહિ, ગયો પુત્ર જળની માંહી. ૯
 કોઈએ વાત ભણી ભરાવી, મત્સ્યે દ્રનાથનું કારણ એ;
 જોગી પકડી કેદ રાખ્યો, ખોટું તારું ધારણ એ. ૧૦
 મૈત્ર્ય ધરી મત્સ્યેંદ્ર રહ્યા ત્યાં, મહાશક્તિધર શૂરા જેહ;
 ચોગી ચોગકળામાં મશહૂર, પૂરા રહ્યા અધૂરા તેહ. ૧૧
 ગોરક્ષ રહ્યો સુખોદકને ત્યાં, તેણે સેવા બહુ કીધી;
 માગ્ય માગ્ય એમ મુખથી બોલ્યો, પુત્ર થશે આશિષ દીધી. ૧૨
 સુખોદક કે' અન્ય ન જોઈએ, પુત્ર જોઈએ તારા જેવો;
 વરદાન આપી અવધિએ ઉપડ્યા, થશે મનોરથ ઇચ્છો જેવો. ૧૩
 નાથ વરદ તો નામ રાખજે, એમ કહી પળીઆ પોતે;
 ત્રિકાળ દર્શી ગોરખ ગુરૂ છે, બંધન પડિયા ગુરૂ જોતે. ૧૪
 ઘડી એકમાં સિંહલદીપ ગયા છે, રાણીને પૂછ્યું જાઈ;

૪ બંધન છં—અગો તો રહેવાને બંધાતા નથી પણ ગોરખ
 માસ તમારી પાસે રહે તેમ તેને આજ્ઞા કરીશું.

૧૧ મશહૂર—પ્રખ્યાત.

- બધ્રીખાને જેહ ધર્યા તે, બાણો છે મોટા સાંધ. ૧૫
- રાણી કે' અમો કાંઈ ન બાણું, પુત્ર દુખાડ્યો જળ માંહે;
આવે તે તો છોકું એને, નહિતો વસશે એ આંહે. ૧૬
- ગોરક્ષ કે' અમો પુત્ર બોલાવું, ગુરૂને તેડી અહીં લાવો;
મત્સ્યેન્દ્રનાથને આણ્યા છે તહીં, હાક મારી સુત બોલાવ્યો. ૧૭
- જૂડ ગળી જેને ગયો હતો તે, સજીવન થઇને આવ્યો;
ગુરૂ ચેલા તો મુક્ત થયા છે, પ્રતાપ સહુ જનને ભાવ્યો. ૧૮
- એ વિધિએ ચર્પટીનાથ ઉગાર્યો, ગોરક્ષ ગુરૂએ જઈ જાતે;
જળક્રીડામાં દૂબી ગયો'તો, અસાનતાણી કાઢ્યો રાતે. ૧૯
- તે તો મોટો શિષ્ય થયો છે, અનેક શિષ્ય એવા ક્રીધા;
ભર્તૃહરિને જાતે જઈને, બોધ તુંબીફળથી દીધા. ૨૦
- પિંગળા નારી પવિત્ર નામે, ભર્તૃહરિની જે રાણી;
મરણુ તેહતું મનમાં આણી, વાત ન માને કોઇ શાણી. ૨૧
- તેની પાસે ગોરખ પધાર્યા, તુંબીફળ કાઢ્યું જઈને;
તુંબી જોઇએ તુંબી જોઇએ, એમ કહ્યું અતિ હઠ લઈને. ૨૨
- મહાઅતુરશિરોમણિ રાજા, સમજ્યો મનમાં સખ વાતે;
જોગી રાજ એ જૂડ બનાવો, તુંબી હલકી સહુ જાતે. ૨૩
- નારી મોટી માનવતી જે, તુંબીમાં કંઈ માલ નથી;
ગોરક્ષ ગુરૂએ તિને બતાવ્યું, જ્ઞાન ઘણું તન મને કથી. ૨૪
- ચોગસિદ્ધિએ તુર્ત બનાવી, એક લક્ષ્ય પિંગળા ત્યાંહી;
ભર્તૃહરિ મન મગ્ન થયું છે, ગોરખને દીધું સાંહી. ૨૫
- એક સહસ્ર શિષ્ય કર્યા છે જોણે, ગોરક્ષ મોટો ગુરૂ કહીએ;
ગોરખપુર વસાવ્યું જોણે, નામ સુણી સુખી રહીએ. ૨૬

લીલા ગોરખતણી ઘણી છે, વર્ણ્યાથી વર્ણાય નહિ;
મુકુંદ કવિ મન માંહી લાવી, કાંઈ કાંઈ કહેશેજી અહીં. ૨૭

કડવું ૭-મું.

રાગ મા૩.

ગોરખકે ગુણ ગાના, રે હો ગોરખકે ગુણ ગાના હે;
નામકે લીલા જાકે અગાધા, ગોરખકે ગુણ ગાના હે. ૧
મહાસંત શિરોમણિ સાધુ, ગોરખ દવ મહારાજ હે;
નામ નિરંજન જાણી જેતું, સિદ્ધ કરના સહુ કાજ હે. ગોરખકે ૨
કાશીપુરીમાં ગયા ગોરખ જી, મિલ્યા સર્વ સમાજ હે;
મોટા મોટા લોક આવ્યા છે, કાસીકા જ્યાં રાજ હે. ગોરખકે ૩
ગોરખ ગુરૂ ત્યાંહી ગયા, ભવજળકી જો પાજ હે;
રામનામની ધૂની લાગી, આનકે મહારાજ હે. ગોરખકે ૪
એક નજરે સહુ જીએ છે, સર્વ જેને સમાન હે;
વાદ યોગતણા થયો, યોગકા જૂઠા માન હે. ગોરખકે ૫
ગોરખના મન માંહે લાગ્યું, ખોટી એ સહુ વાત હે;
વિધવિધ રીતે કરી બતાવ્યું, યોગકી ખરી જાત હે. ગોરખકે ૬
અમત્કાર ઘણા બતાવ્યા, તોય કે' ખોટી વાત હે;
ગોરક્ષ ગુરૂકી સગ કોઈ જાને, જ્યાકી ખોટી ખ્યાત હે. ગોરખકે ૭
સર્વ આવી શીશ નમાવે, રાજતું મન મેલું હે;
તેને ગુરૂ આપ સમજાવો, એને લાગ્યું છે'લું હે. ગોરખકે ૮
ત્યારે ગુરૂ એમ ખોલ્યા, રાજ માને તું ક્યારે હે;
તારા મનની પતિજ થાયે, ખરું તું કે' જ્યારે હે. ગોરખકે ૯

જેમ તારૂં મન માને તેમ, મેરે કરના કાજ હે;
 ચાગતી વાત ખરી મનાવુ, કે'વી પડશે હાજ હે ગોરખકે ૧૦
 કોઈનું તું માને નહિ, સખકી જૂઠી વાત હે,
 ચાગીઆને તુ મિથ્યા જાણે, જાકી મોટી ખ્યાત હે. ગોરખકે ૧૧
 તુ મન માન્યું કહે ત્યારે, ઊઠના એ વિખ્યાત હે;
 તુ કહે તે હું સર્વ કરૂં, ચાગીકી મેરી જાત હે. ગોરખકે ૧૨
 એકે વાતે રાજ ન માને, બધી ખોટી વાત હે;
 વાદ વિવાદ કરે નહિ, વાતકી મોટી ઘાત હે. ગોરખકે ૧૩
 સમજાવે તે સમજે નહિ, નાનું આપડ નાજ હે;
 ગુરૂ કે' એ ગમ નહિ સાચી, ચાગકા સિધ્ધાત હાજ હે. ગોરખકે ૧૪

કડવું ૮ મું.

રાગ શારદાકેકિની.

શું કરીએ તો માને રાજ, તારા મનની થાયે માજ;
 તારા સુધરે ભવનાં કાજ, શું કરીએ ૧
 ખીલ વાતે હું નવ માનું, એમ રાજ જોડ્યો છે જાનું;
 નભે નહિ મુજસે જાનું, શું કરીએ ૨
 રાજએ કહ્યું તે સેવક કે'છે, સભા સર્વે ગાંત રે'છે;
 ગોરક્ષ ગુરૂ જોજા વે'છે, શું કરીએ ૩
 રાજ કે' આ અસિધકી, મસ્તક ગોરખનું કાપુ નકી;
 યાકી દહ રહે નહિ ટકી, શું કરીએ ૪
 પછે સજવન થઈ મળે મને, વિશ્વાસ આવે ત્યારે મને;
 દહ દાટી આવુ જઈ હું જ વને, શું કરીએ ૫

- પછે આવીને હું હાક મારું, એક વાર વાણી હું ઉચારું;
મત્યક્ષ ગોરખ કે'છે સુખ સારું, શું કરીએ ૬
- નત્તે એતું કરે તો સાચો કહું, ગોરખના શિષ્ય થઈ રહું;
નત્તે ગોઠો કદી ના લહું, શું કરીએ ૭
- ત્યારે સભાના જન બોલ્યા, એ તોલ રૂડા નવ તોલ્યા;
કોઈ શાણા તો નવ ડોલ્યા, શું કરીએ ૮
- તે નત્તે ગી નત્તે ગને બાણે, તેને અસિએ તું તાણે;
પછે નત્તે ગની ભુક્તિ સી માણે, શું કરીએ ૯
- એવો ન્યાય અત્રે નવ નત્તે, સત્યના રાહ તે બોલો;
મોરચ નેવો મનને તું હોલો, શું કરીએ ૧૦
- રાજા કે' ગમે તેમ કહો, નત્તે જુઠો કદી ચૂપ રહો;
આસન માથે બેસી એક લહો, શું કરીએ ૧૧
- સુણી ગર્વનાં વેણ ત્યાંહી, બોલ્યા ગોરખનાથ સાંહી;
બોલવામાં તત્વ છે માંહી, શું કરીએ ૧૨
- વાર એમ કરી દાખુંછું, સત્ય ચોગતું રાખુંછું;
નત્તે થયે સત્ય તુ ભાખુંછું, શું કરીએ ૧૩
- શિષ્ય ચર્પટીનાથને તેડાવ્યો, તેને રાહ તો સમજાવ્યો;
જેહ વડે શિષ્ય કા'વ્યો, શું કરીએ ૧૪
- આજ્ઞા રાખને દીધી, અસિ સજ રાચે કીધી;
ભુજો મુકંદ ગોરખની સિદ્ધિ, શું કરીએ ૧૫

કંકણું ૯ મું.

રાગ ગોડી.

અસિ કાઢીને ગોસાંઈ માર્યો, રાજાને કોઈએ ના પાર્યો;

- કયો ધડ ને સીસ જૂદાં બેય, ડાઠયાં મહેલમે લઈ તેય. ૧
- પછે સભામાં આવ્યો રાય, હાહાકાર પુરમાં થાય;
કોઈ નિંદે રાજા બાણ, કોઈ કરે ગોરખ વખાણ. ૨
- સિંહાસન પર રાજા બિરાજ્યો, ભાગું ચોગકેરી હું પાજ્યો;
હાંક મારી ગોરખ આવ્ય, વૃથા ચોગને શે લખવ્ય. ૩
- અર્પટીનાથે કહ્યું અલક્ષ્ય, કર્યું ધારણા માંહે લક્ષ્ય;
કે ગોરખનાથ આવ્યા, આદેશ એવે વચને ભાવ્યા. ૪
- ધધાણીવાળો ન્તેયો દહ, નિશ્વાસ માથે વરસ્યો મેહ;
રાયતું મન ઝાંખું થયુ, તેજ સર્વે ત્યાં તો ગયુ. ૫
- લાગ્યો ગોરક્ષને તે પાપ, શિષ્ય કાશી રાજા થાય;
એમ ચોગકળા કીધી સાચી, કાશીકેરી સભા રાચી. ૬
- એવા શિષ્ય કર્યા અનેક, ગોરક્ષ ગુરૂના મોટો વિવેક;
નેની કીર્તિ નવ ખંડ, જોણે જાણ્યું સર્વ પ્રજાંડ. ૭
- તેના ગાથા મુકદે ગુણ, વાંચે સાંભળે તેનું પુણ્ય;
કર્મના ચોગ થાય ઉદ્ધ, મન થાયે બ્યાનમાં મુદ્ધ. ૮
- નહિતો જ્ઞાન ન થાય, મુકદ્ કવિ તો ખરું ગાય;
માળા કરવાની ઇચ્છા અપાર, આતી ગુરૂઓતણી સાર. ૯
- એ રણ છોડાવે રણછોડ, ત્યારે જાણું પૂર્યા કોડ;
સેવા કરી તે ત્યારે સાચી, જાડું રણછોડપર હું રાચી. ૧૦
- ઉદ્દિગ્ધમાંથી થયા ઉત્પન્ન, ગુગળી નામે જાતિ ધન્ય;
પૂજારી પરમેશ્વરના, સેવક મણુકેરા ધરના. ૧૧
- સેવક પર થાય દેવ કૃપાળ, ત્યારે કવિ મુકદ્ જાણે રસાળ;
પોપ મુદી એકાદશી જાણ, કર્યું ગોરક્ષનું ગુણગાન. ૧૨

- પ્રુહિ નેવી આપી રણુછોડ, પહોંચ્યા તેવા મનનો કોડ;
સત્તરસે આઠની સાલ, જોરક્ષ ગુણુ ગાયા રસાળ. ૧૩
- કેશવાતંદ ગુરની પાસ, કયૌ કાવ્યનો અભ્યાસ;
ભાષાગ્રંથ શીખ્યો ભક્ષી ભાત, નિજ ભાષામાં ભરી વાત. ૧૪
- મુકંદ કવિ કરે મણુમ, છે દારકા માંહે વિશ્રામ;
કૃપા કરે શ્રીરણુછોડ, માળા કરવા પહોંચે કોડ. ૧૫



કબીરચરિત્ર.

કવિત.

સંતનકે પાદ સાધ, ચુકંદ ચરિત ગાધ,
 સાધ ગુરુ રાધ પાધ, કબીર સુનાનો હે;
 સંત સમાગમ કીનો, અમૃતકો પાન પીનો,
 નામ હે નિઃસ ક દીનો, સત્ય પહિચાનો હે;
 સારનકો સાર એહ, જાલી ગીન્યો હે સંદેહ,
 નિર્મલ ભઈ હે દેહ, સાર સાર જાન્યો હે;
 રનછોડકો દીખાઈ, દિવો મેરે ગુરુ રાઈ,
 સમજકી સાન પાઈ, કવિ મન માન્યો હે.

૧

સાધુ એક સત્ય જાની, સત્ય વાકી કથી જાની,
 જૂઠી રાગ રાગી જાની, કથા સત્ય સંતકી;
 વેસે મનમે પિછાની, ખરી વાત જોજી જાની,
 ગર્વકી તજી નિશાની, એક જાત જંતકી;
 માલા કરનેમે માની, મતિ પંચામૃત પાની;
 દૂન્યો સખ જાન્યો પાની, (વે) સાન શુદ્ધિવંતકી,
 મન મિટાચો હે માની, દાન દિવો ગુરુ દાની;
 માલામે પરોઈ જાની, શુદ્ધિ કીની ચંતકી.

૨

ગુરુજનકો બિખેક, દિખાઈ ચરિત એક,
 સંતકો હે કેસો દેક, એક પાચો નામ હે;
 કબીર હે નિઃસંદેહ, માલિકકો મેર એહ,
 તનમે હોવે ઉજેહ, જેહ જાને દામ હે;

સતસાહેબકા મત, પાઈ તિન લોક ગત,
ખીલે તન પડ રત, રત નામ રામ હે;
તાકો મેં ચરિત્ર ગાઉ, કળીરપે બતાવડું,
સાહેબકે નામ નાઉ, આઉકો બિશ્રામ હે.

૩

દુહી.

જાનનહારો નામ કો, તાકો કરું બિખાન;
કળીરકી કીરત કથું, પાઈ ગુરગત ગ્યાન.

૪

કડવું ર જુ.

રાગ સામેરી.

વેદધર્મના લોપ જોઈ, વિચાર્યું ભગવાન;

ખરો પંથ ચલાવવા, આણ્યું મન મહાન.

૧

પૃથ્વી માથે પાપ બહો, યથા ધર્મ અનેક;

નાસ્તિક ધર્મ ઉચ્છેદવા, ધર્યો હરિએ વિવેક.

૨

અઠાર વર્ણ કે ચાર વર્ણ, કે એથી થાવ અનેક;

હરિને સર્વ સમાન છે, અદૈતતણો જ્યાં ટેક.

૩

સમાન મતિ સમબવવા, હરિએ કર્યો વિચાર;

નીચ ઉચ કોઇ નથી, એવો જ્ઞાનનો સાર.

૪

એ દષ્ટાંત ચિત્તમાં વસે, માટે ધારી મત;

અલૌકિક ઉદ્ભવ હવે, અકળિત જેની ગત્ય.

૫

ચાર વાણીથી વેગજો, ચૌદ ધામથી દૂર;

પચીસથી પરો સહી, શ્રીધર શ્રીભરપૂર.

૬

એક પરીક્ષિત કારણે, ધર્યો જન્મ મહારાજ;

તેમ અનેકન કાગણે, સજ્યો જ્ઞાનનો સાજ.	૭
શુકદેવે અવનિમાં, અવતરિયા ભગવાન;	
કળીર નામ કહે સહુ, ભક્ત જેહ મહાન.	૮
પ્રથમ જન્મમાં જાણિયે, શ્રોતા પરીક્ષિત ભૂષ;	
દ્વિતીય જન્મમાં જાણવા, શ્રોતા ઘણા અનુપ.	૯
કમાલ કુમ્ભર કેહજી, શિક્ષકદરશાહ જેહ શિષ્ય;	
ગોતવણ જ્ઞાનીતણી કરી, જાણી લીયું ભવિષ્ય.	૧૦
એવા અનેક અવનિ વિષે, હુઆ શિષ્ય મહાન;	
કર્ધા ઘણા તર્ધા ઘણા, કળીર ગુણને ગાન.	૧૧
ઘણા પરીક્ષિત અવતર્ધા, ધરી શ્રોતાનું રૂપ;	
શ્રીશુકદેવજી સ્વયં થયા, કળીર જ્ઞાની ભૂપ.	૧૨
અવનિ માથે એક છે, જ્ઞાનીકેરો રાજ;	
માલિકાકેરો મેર છે, (જોઈ) અધર્મી પામે લાજ.	૧૩
મહાન ગુણિયજ મહાકવિ, ગુણ ગણ અપરમપાર;	
વર્ણન થાય ન તેકનું, સહસ્રગુણે અવિધાર.	૧૪
વિશાળ સાગર જાણિયે, અમાપ છે આકાશ;	
નૌકા પક્ષી નિમ ફરે, ગતિને પો'યે આશ.	૧૫
તેણું મનમાં હું ધરી, કળીરના ગુણ ગાશ;	
મતિ અપૂર્ણ સંપૂર્ણ કરો, શુકદેવ કળીર હું દાસ.	૧૬
જન્મ કેઈ વિધિએ હવો, ચોનિ નીચ કે ઉચ;	
કયા સ્થાનમાં પ્રગટિયા, કળીર તેજના પુજ્ય.	૧૭

૧૦ ગોતવણ-રોધ ૧૩ માલિકા-માળા અર્થાત્ ભક્તમાળ. ૧૫ નૌકા-પક્ષી ઈન્-જેમ સમુદ્ર વિશાળ છતાં તેમા ગતિ પોહોયે ત્યાં લગી નૌકા ફરે છે અને આકાશ વિશાળ છતાં તેમા પોતાની ગતિ પોહોયે ત્યાં લગી પક્ષી ફરે છે તેમ મારી ગતિ પ્રમાણે હું પણ વર્ણવું છું.

શું શું કર્યું મહાજ્ઞાનીએ, ઉદ્ધાર્યો કિમ ભક્ત;	
તે સર્વનું વર્ણન કરું, થાયે મન આસક્ત.	૧૮
મતિ મમાણે ચાલવું, જદપિ હું મતિમૂઢ;	
નામ સાહેબનું ઉરમાં, ઈકે તું ગરડારૂઢ.	૧૯
મતિ દિયો મહાપ્રભુ મને, કળીરચરિત્ર ગાઈ સાર;	
માળા જપવા મન કરું, કળીર પમાડો પાર.	૨૦
સદ્ગુરુ સાહેબ સમરીને, કળીરના ગુણ ગાર;	
માલિકાના પ્રભુ મેર છો, મુકુંદ પૂરણ આશ.	૨૧

કંઠવું ૩ જી.

રાગ ગોડી.

શ્રીકાશી ક્ષેત્ર મહાપાવન, ત્યાંહી પ્રગટ્યા કળીર ભગવન;	
મુક્તિપુરીમાં મુગત દેવા, સત્ય સાહેબની સત્ય સેવા.	૧
નીચ હંચનો ઠાળવા બેઠ, પ્રાકૃત રૂપે કરવા વેઠ;	
શ્રીગુરુ ધર્યો અવતાર, તેના જન્મનો કહું સાર.	૨
મુમના જાત વિષે મહાન, નીમા નામે કરું ગુણગાન;	
મહાપવિત્ર તે આચારી, મહાધર્મમાં મતિ સારી.	૩
નુરી નામે નારી જાણ, મૂકે ઋષિપત્ની તો માન;	
મહાપતિવૃતા સતી સહી, ગુણ ગવાયે જહિં તહિં.	૪
પસરી કીરત ઘણી પુર માંવ, ચાલે સત્યની સાહી બાંધ;	
પૂર્વજન્મે કર્યું બહુ કષ્ટ, શુક સુતરૂપે જડિયા સ્પષ્ટ.	૫
નહિ સંતાન તેને જાણ, આકાશનું સંતાન મેઘ માન;	
નવ બીજું ધરે કદા, બાર વર્ષ અનાવૃષ્ટિ હોય જદા.	૬
તે વિષે ન સંતાન જાણ, નીમા નુરીએ પ્રગટ્યું માન;	
છે એક દિવસનો સમા જોગ, નીમે સ્વધર્મમાં છે આરોગ.	૭

- તે ઊઠી ખાતકાળે વે'લો, ગયો મૃત્તના ધંધા સાધવા પે'લો;
મહાપવિત્ર ગંગા નદી, કર્યું ઝ્નાન તેમાં રામ વદી. ૮
- પછે સ્વધર્મનો કરી સ્વીકાર, સત્માહેળનો પામી પાર;
સૂત્ર ધોવા લાગ્યો જાણુ, તેનાં મૂઢમતિ કરું શુ વખાણુ. ૯
- કાંઈ જલવા તલવા ભાણું, જાણું તેટલું શેષ ન રાણું;
સૂત્ર ઘોઈ આલ્યો ઘેર, થઈ તેની તો શી યેર. ૧૦
- તેહતાણું કરું વરણુન, શ્રીકૃષ્ણીર ગુણ ગાવાનું છે મન;
નીમો વાટે આલી આવે, એવે એક સુત ભવશેા આવે. ૧૧
- નહિ અવર જવર કોતણો, એકલો સુત જાણે અધુના જલશેા;
પડ્યો માર્ગમાં પાદ પછાડે, મધુર મધુર મુખે સ્વર કાઢે. ૧૨
- રડવામાં સતસાહેબ ભાળે, ઉઠું આંહાં અસત્યને નાળે;
નહિ વસ્તી કોશ પર્યંત, નહિ કોઈ ત્યાહે જંત. ૧૩
- વટ વૃક્ષની નીચે જાણુ, મહામયુજ મૃતા નિરવાણુ;
જ્ઞેયો નીમાએ સંતાન, વસે મકાર કોટિ જાણુ. ૧૪
- ગયા પાસે આલી તેહ, જોઈરૂપ પામ્યા સંદેહ;
અરે આ તે પુત્ર કોનો હશે, બાળરૂપ જોઈ દયા મન વસે. ૧૫
- નવ માતા કે કોઈ પાસ, દુઃખ જોઈ થયા ઉદાસ;
ગયા બાળકની પાસે સંત, મહારૂપ જોયું મહંત. ૧૬
- ઊભી બાળક ઉચલી લીધો, સત્માહેળે પુત્રજ દીધો;
જોડ્યા આલ્યા વિણુ તેહ હાલ્યા, જઈ સીને પુત્ર તો આલ્યા. ૧૭
- તે પણ પામી આનંદ, જ્ઞેયો પુત્ર તે આનંદકંદ;
મહામનોહર રૂપરાજે, કાંતિ જોઈ સૂરજ લાગે. ૧૮

૧૧ ભવશેા આવે—શિવના જેવો આવે એવો અથવા ભવ (સંસાર)ને
શેાભાવે એવો. ૧૨ અધુના—દમણા.

- મહિમા છે સર્વને માથે, જ્ઞેય ખુશી થયો સંત સાજ;
 આનંદની હેલી થઈ તદા, ભાગ્યોદય થયો આપણો સદા. ૧૯
- પુત્ર રૂપિયું મળિયું રત્ન, રાખીએ તેનું કરી જતન;
 એમ કરીને પુત્ર લીધો, તેને પારણે પોદાવી દીધો. ૨૦
- વિવિધ પેરની લીધી સંભાળ, હસતાં રમતાં ઉછર્યો બાળ;
 ઘણા દિવસ ગયા એમ વહી, બાળ મોટો થાતો સહી. ૨૧
- તેહ કળીર સાહેબ કે'વાયા, જેની સાહેબરૂપ મનાઈ કાયા;
 સત માથે મોટા મહત, જેનું અતિશે નિર્મલ અંત. ૨૨
- હોય હરિના જન્મ અનંત, વિધ વિધ રૂપે લીલા ગાય સત;
 તેમ શ્રીકળીરના ગુણગાન, જન્મતાણુ વિવિધ અનુમાન. ૨૩
- કહું જેતી મતિ તેતું વર્ણન, સત્સાહેબ ગુણ ગાવા મન;
 સુણ્યું સંત મહતને મુખે, બેળ્યું શ્રેયો માંહીધી કુંખે. ૨૪
- જે જે મળિયું સુણિયું થયા, કે'વી તેની કથા તથા;
 ગાઈ બીજે કે'વાય જન્મ, સત્સાહેબ જેહ અજન્મ. ૨૫
- સુણો સત મહાગુણધામ, ભજે સત્સાહેબનું નામ;
 મુકદ્દ ગાય ગુણ સાર, કરો નિર્મળ મતિ દેવ મોરાર. ૨૬

કંઠવું ૪ થું.

દ્વિતીયજન્મભેદકથન.

રાગ મારૂ.

- કોઇ કથાંતરમાં એવી વાત, કે નીમો ના'વા ગયો રે;
 વે'લા હોહી તે અવિધાર, સુત જ્ઞેય સુખી થયો રે. ૧
- રાત્રી પૂરણ એક મહર, તે સમે ઊભો ગંગમા રે;
 જાતિ મુમનાકેરી સાર, તોયે નિર્મળતા જેવી નગમાં રે. ૨

કરે ગંગામાં નિત્ય સ્નાન, વે'લાં ઊઠી પ્રભાતમાં રે;	
ભજે નિશદિન સાહેબ નામ, દિવસ રાતમાં રે.	૩
એવે તણાતું આલ્યું એક, તુમકું ક્યાંઈથી રે;	
આલ્યુ નીમા કરે હસ્ત, પુત્ર પામ્યા માંઈથી રે.	૪
તુંબ તોઈ નિકળ્યા બા'ર, તીરે જઈ તોડિયું રે;	
મહાજુક્તિ સાથે જાણુ, તુંબને ફાડિયું રે.	૫
નિકળ્યા માંઈથી કબીર દેવ, લઈ ઘેર આવિયો રે;	
સોખ્યો તે સ્ત્રીને તે સંતાન, મનમાં ઘણું ભાવિયો રે.	૬
એવો જન્મ કહે ઘણા સંત, કબીર મહતનો રે;	
મુકદ્દ ગુણ શા ગાય, ભ્રમિત જેહ ચંતનો રે.	૭

કડવું ૫ મું.

તૃતીયજન્મભેદકથન.

રાગ ગોડીની ચોપાઈ.

કોઈ ગ્રંથમાં એવી વાત, મહાઅલૌકિક નિખ્યાત;	
ગામ બાહેર નીમાની શાળ, ત્યાંથી લાગી પુત્રની ભાળ.	૧
તેહ રીતિનાં કરૂં વખાણુ, ગોતનાં ગુણ મજે મુક્ત જાણુ;	
સુણે સાંભળે સતતું નામ, તેને મજે મહા મોહું ધામ.	૨
વે'લાં ઊઠી નીમા નામ, શાળ માથે ગયો લઈ કામ;	
કરે કામ ને જપતો રામ, એવે એક શબ્દ સુણ્યો અનામ.	૩
બાળકરૂં કરે રૂદન, એવુ સભળાયુ તે વન;	
કાર્ય મૂકી નીમા જુએ, મન ઉપજ્યો સંશય ખૂએ.	૪
આલ્યો જેહ દિશાથી શબ્દ, તેમાં જવા કર્યું મન લખ્ધ;	
અરૂપરૂ ભમ્યો ઘણેરૂં, નિશ્ચિંત ઊભો રહી થયો હેરૂં.	૫

- ધાર અધારી હુતી રાત, એવે થયો નિર્મળ પ્રભાત;
 વળી સુણ્યો એવે શબ્દ, નીમાતું મન થયું લબ્ધ. ૬
- અરૂપરૂ નેયો જઈ પુત્ર, આ તે રવ થતો હશે કુત્ર ?
 એવે ભાગીરથીકેરી તીર, રૂદન કરતો સંભળાયો વીર. ૭
- નીમે તેણી દિશાએ જાય, શબ્દ સુણી રળી થાય;
 જેમ મોતી છીપમાં પાકે, સ્વાતિ જળ જોઈ જેવું હાકે. ૮
- તેમ જોઈ નીમાને જાણ, છીપમાં રહ્યા બાળે કરી વાણ;
 દીપાવવા ભક્તનાં અગ, જમાવવા પ્રદ્ધારસ અભંગ. ૯
- છીપમાંથી થયા ઉત્પન્ન, નીમે છીપમાં દીઠા ભગવન;
 જઈ છીપ તે કરમાં લીધી, ઉઘાડતામાં આશા સીધી. ૧૦
- જોઈ પુત્ર રૂપ રતન, આલ્યો કરતો લઈ જતન;
 ગયો ગોરી પાસે તેહ, સોધ્યો પુત્ર મળિયો જેહ. ૧૧
- એવી રીતે થયા ઉત્પન્ન, એમ અંધમાં લખિયું મહાજન,
 મુકુંદને કહ્યું ઘણે સત, ગુણ ગાઈ નિર્મળ થયુ અત. ૧૨

કડકલું ૬ કું.

ચતુર્થજન્મભેદકથન.

રાગ સામેરી.

- મહાગુણજને જ્ઞાન શાલી, એક સમાનદ સ્વામી;
 જગતમાં વિખ્યાત મહાજન, જેને સંજો તથા મહાકામી. ૧
- અપાર લીલા અનરી તેની, મૂઠ શાં કરું વિખાણ;
 પક્ષી સાગર ચંચની પેરે, કરું સમાનદ ગુણતું ગાન. ૨
- વાચ્ય અવિચળ સ્વામીની, જુગ બાધે મનાય;

- અર્થાં ઘણા પાસે આવીને, ચર્ણ સ્વામીના સા'ય. ૩
- એક બાળ વિધવા શૂદ્રની નારી, આવતી સ્વામી પાસ;
ઘણે પ્રકારે પૂજન કરતી, મુક્તિની મનમાં આશ. ૪
- પૂજા પરમેશ્વરની કરતાં, ઘણા દિન તો વીતે;
સાણ માત્રમાં સંત તો રીઝે, સેવે નિર્મળ ચિતે. ૫
- ગંગામૈયા નામ બાઈનું, નિર્મળ ગંગા નેવી;
સ્વામીએ જોઈ સંતાપ ટાળવા, વાચ્યા વદિયા કેવી. ૬
- એકદા પ્રાતર આવી ઊભી, કર્યા દંડ પ્રણામ;
પાદ માંહે મસ્તકે મૂક્યું, જોઈ રીઝ્યા રામાનંદ સ્વામ. ૭
- પુત્રવતી તું નારી હોજે, એમ વદિયા મુખ;
વિધવા બાઈ જાણી નહિ, તે મૈયાન પ્રગટ્યું કુઃખ. ૮
- કર જોડી સ્વામીને કે'છે, મહારાજ દીધા શે સાપ;
પૂજનું ફળ જોઈ પામી, થયો (તનમાં) ઘણો પરિતાપ. ૯
- સિદ્ધવચન સ્વામીતાણું, ચાતાં જીવ મમ જાશે;
હું બાળ વિધવા છું સહી, હવે મુજથી શે રહેવાશે. ૧૦
- પુત્ર થવાનું વર દઈએકા, સ્વામી કરવું કેમ;
રૂદન કરતી રામા ઊભી, માગે સ્વામી પાસે ક્ષેમ. ૧૧
- સ્વામી મન પશ્ચાતાપ કરે છે, અરે આ તો હવું કેમ;
કઈ વિધિએ મારે કરવું, આ સ્ત્રીકેશં ક્ષેમ. ૧૨
- સ્વામીએ વિચાર કરીને, બાઈને કહ્યું ત્યારે;
પૃથ્વી ચળે સાગર સૂકે, મિથ્યા વચન ન થાય ક્યારે. ૧૩
- આંસુપાત કરી અવનિ આજોટે, હે સ્વામી હવે શું થાશે;
સ્વામી કહે દોષ તને ન લાગે, તારો પુત્ર મહંતજ થાશે. ૧૪

- કીર્તિ જુગો જુગ પ્રસરશે, જન્મતા સુધી ન જાણે કોઈ;
 શાપાનુગ્રહ એવો કીધો, સ્વામીએ વિચારી સોઈ. ૧૫
- તીર્થાટનનું નામ દેવડાવી, તે જાણને રાખી ત્યાંય;
 મહામકાશિત રૂપ હવું, ઉદરે શુકજી આવ્યા જ્યાંય. ૧૬
- પૂર્ણ નવ માસે પ્રગટ હવા, નવ જાણી કોઈએ વાત;
 શુકદેવ રૂપે સંતનો ઉદ્ભવ, નારી વિધવા જાત. ૧૭
- તે સુત સોંપી સંતને, ગઈ વિધવા ઘેર;
 જ્ઞાનામૃત પથ પાઈ ઉછેર્યો, રામાનંદ કરી (ધણી) ઝે'ર. ૧૮
- સાથે રાખી વિદ્યા ભણાવી, જેહ ભણી ગણી જાયા;
 પદ્મિકુની સાથે જીતી, મોહકારિણી માયા. ૧૯
- તે સુત તે કબીર હુઆ, એમ કહે ઘણા ગ્રંથ;
 શુકદેવ અદ્વૈતનો ચલાવ્યો, જેણે મોટો પંથ. ૨૦

કડવું ૭ મું.

પંચમજન્મભેદકથન.

રાગ ધનાશ્રી.

- ઘણા ગ્રંથે મહંતની વાત જી, જે મંદમતિ કરે વિખ્યાત જી;
 મુણે શ્રોતા સર્પે સાચી જી, રજે માનતા કોઈ કાચી જી. ૧
- હરિનાં રૂપ હોયે અપાર જી, જક્ત જોઈ કરો તેનો વિચાર જી;
 કૃતે રૂપે વા'લો વિરાજે જી, જન્મ ધરતો ધર્મને કાજે જી. ૨
- કરવા અદ્વૈત ધર્મનું સ્થાપન જી, શુકદેવે વિચાર્યું મન જી;
 ચાતુરભાસમાં પરજન્ય પડતો જી, એકાએકીએ મેઘ ચઢતો જી. ૩
- તે સમયે ત્યાં નિરધાર જી, વૃષ્ટિરૂપે વર્ષા સાર જી;
 શૂન્યમાંથી પડયઃ મહાસંત જી, આવ્યા નીમાને હસ્તમહંત જી. ૪

નીમા નુરીએ રક્ષણ કીધું જી, શાની સુતતાણું સુખ લીધું જી;
મુકંદ એમ વૃષ્ટિયકી હુઓ ઉદલવ જી,
અવનિ માંહી અવતર્યા મહાલવ જી.

૫

કડવું ૮ મું.

પષ્ઠમજન્મભેદકથન.

રાગ જુમલાર.

દક્ષણ દેશ મહાપાવન, તે મધ્યે કાશીપુર એક ગ્રામ;
કાશીપુરી જોયો છે મહિમા, જ્યાં શ્રીમતનાં ઘણાં ધામ. ૧
મહાઅરણ્યમાં એક ધનીએ, દૂપ ખાણાવા માંડ્યો;
અપાર દીન જન ત્યાંહી વસતા, જેણે ઉદર સંતાપ છાંડ્યો. ૨
ઘણા ગરીબ મનુરી કારણ, આવી વસિયા ત્યાંહી;
એક યવનસ્રી સાથે હુતો, તે ગરીબ જન માંહી. ૩
દૂપ ખાણતાં તેને લાધી, એક મનોહર પેટી;
નિર્મળ મન સ્ત્રી પુરષકેરું, ચંતથી ખોટી આશા (જેણે) મેટી. ૪
પેટી વસ્ત્રમાંહે વિટાળી, જેથી થયું ન કોઈને જાણ;
સ્ત્રી પુરુષે જઈ ધનિકને સોંપી, જે ખરચતો ધન નિરવાણ. ૫
તેણે પેટી સ્વકર ઉઘાડી, નિકળ્યો મહિથી સંતાન;
નિષ્ઠા જોઈ યવનકેરી, શેઠે આપિયુ ઘણું માન.
શુદ્ધ બુદ્ધિએ આવી સોંપી, જે પેટી મમ કરમાં;
ધન ધાન્ય પુત્ર પરિવાર છે મારે, સંતાન તારે નથી ઘરમાં. ૭
આ પુત્ર હું તુજને અરપું છું, એને લઈ જા આજ;
પોપણ કાળે ધન સમર્પ્યું, દીન થયો મહારાજ. ૮
ભૂમિમાંથી થાપણ નીકળે, તેમ કળીર થયા ઉત્પત્ત;

ઝેવી કયા ગ્રથે લાખી, મહાસંતતાણી પાવન. ૯

૫૬ શાસ્ત્ર ને વેદ ચારે, લાણી હુઆ ઉત્પત્ત;
૫૮ શાસ્ત્ર રૂપે ૫૬ જન્મ લાખ્યા, સુણ્યા જાણ્યા જેહ મન. ૧૦

અપાર લીલા મહંતકેરી, તેના ગુણ શું ગણ્યે;
માલિકામાં મેર ગ્રથો છે, મુકંદ વર્ણવી સુખી થઇયે. ૧૧

કડવું ૯ મું.

રાગ ખિલાવર.

ઇશ્વર જન્મ અપાર વિધે જેમ, માનો કળીરતાણા સહુ તેમ;
ઇશ્વર ધરે અવનિ માથે અવતાર, તેમ કળીર હુઆ નિરધાર. ૧
ઇશ્વર ફેડે અસુરનો તાપ, (તેમ)કળીરે ટાળ્યો અધર્મિનો સંતાપ;
ખાળપણું ગાળ્યું મહાસંત, આનંદ ઉત્સવશુરે મહંત. ૨

નિશદિન નિર્મળ મન, (જેવાં) પિતા માત તેવો થયો તન;
જેમ ઇશ્વર અવતાર ગ્રહે, (તેમ)ખાળપણાનાં સુખ દુઃખ સંત સહે. ૩
માત પિતાશુ કરે મોજ, હઠિલાપણું કરતા રોજ;

ધર્મ યવનનો ધ્યાને ન ધરે, શુદ્ધ અદૈત માથે મનસા કરે. ૪
એક ધર્મ ન ચિત્તમાં ચોટે, અદૈત ભાવમાં મનસા લોટે;

મન નિશદિન તદાકાર, નિજરૂપ માને મોશાર. ૫

પિતામાતા ઉપદેશે ઘણું, તેમ (તેમ) મન દઢ થાયે બમાણું;
જાણ્યું માતાએ અવનવું જાણુ, લગ્નતાણું કર્યું મંડાણુ. ૬

સંસારમાં સાંધ્યા સંત, જાણે અદૈતનું મટે અંત;

રૂપા નામે રૂપાળી નાર, તેથી સંસારનો સાંધ્યો સાર. ૭

નારીએ વિલાસ કરવા માંડ્યો, જેહ કળીરે તન મનથી છાંડ્યો;
જોગી જોગીને કેમ જને, નારી અટવાયે ઘણું મને. ૮

તેને કહી કળીરે વાત, માનો મારું તો ટળે ઉચ્ચાટ;

- અમો જે કહીએ તે સે'વુ, તો સુખી થઇ ઘરમાં રે'વુ. ૯
- રૂચે અમારી સર્વે વાત, તો તો સંસાર કરૂ વિખ્યાત;
નહિ તો મૂકિયે પડ્યુ સર્વ, ન રૂચે સંસારનું પર્વ. ૧૦
- જોઈ સંતની નિર્મળ મતિ, તેના જેવી થઇ રૂપવતી;
બહુ કાળે માત ને તાત, પામ્યાં પરમપદ સાક્ષાત. ૧૧
- કપીરબક્તને નારી જોઈ, રહ્યાં બંને નિઃસ દેહ;
મન ધાર્મિક અતિ ઘણું જાણુ, તદપિ થાય ન કંઈ નિરવાણુ. ૧૨
- જાણી જોઈને અજ્ઞાન આણ્યું, સ્વયં રૂપ મનુષ્યાદેહ જાણ્યું;
જૈન ચાર્વાક કે બૌદ્ધ જાણુ, રામ કૃષ્ણ કે સેવું ભાણુ. ૧૩
- નવ ગ્રંથ કે શશિ પૂજી, મન કે' એક નહિ કો કુજી;
એમ હરનિશ ચિંતા થાય, સ્વધર્મ કારજ કરી ગુણ ગાય. ૧૪
- ખજ ઉકાળી વસ્ત્રને લાવે, ઉદર ઉઘોગ સતને નવ ભાવે;
એવે સુણી વાત અનેરી, રામાનંદસ્વામી પૂઠે મારે ફેરી. ૧૫
- કોઈ સંતે કહ્યું ત્યાં આવી, તેની વાત હૃદમાં ભાવી;
રામાનંદ કરે તુને શિષ્ય, તદા મોટું તારું રે ભવિષ્ય. ૧૬
- પણ મહાસ્વામી તને ના ઇચ્છે, યવન જાતિ મનથી ના વાંચ્છે;
એતું કહી ગયા સંત જાણુ, રામાનંદસ્વામીનું કરી વખાણુ. ૧૭
- કબીરે મનની સાથે ધાર્યું, કરશે રામાનંદ કારજ મારું;
તેમની ઓળ કરે નિરાદિન, મઠમાં જવાનું કરે ઘણું મન. ૧૮
- દીરાત ઇચ્છે મનમાંય, તદપિ જઈ શકે નહિ ત્યાંય;
એવે જાણી વારતા એક, તેના મનમાં કેયો વિવેક. ૧૯
- સ્વામી સ્નાન કરવા સંચરે, તે વિધે મમ કારજ સરે;
ઊડી માત કાળે એકવાર, બેઠો માર્ગતણી મોઝાર. ૨૦

- સ્વામી સ્નાન કરવાને ગયા, કળીર મનમાં આનંદી થયા;
વાટ જોઈને બેઠા ઘણા, રામાનંદમાં એમરૂપ બન્યા. ૨૧
- એવે પદ્ધત્ કરીને સ્વામી, ચાલ્યા આવ્યા જ્ઞાનના ગામી;
ઊઝા કળીર તેણીવાર, સ્વામીને કર્યા દંડવત્ નમસ્કાર. ૨૨
- હસ્ત જોડી ઊભો પાસ, કરો રામાનંદ તમારો દાસ;
દીન ઉપર દયા કરો સ્વામી, મમ ઉદ્ધાર કરો બહુનામી. ૨૩
- ખોટા સ્વામી દીનપણુ જોઈ, નાખ સસય મારો તુ ખોઈ,
ત્યારે કળીર ખોલ્યા સુણો સ્વામી, મારે વાત કે'વી ન નકામી. ૨૪
- મુમનાકેળી મારી જાત, મારે કે'વી સાચી વાત;
ધ્યાન તમારું દૃઢ હૃદ લાગ્યું, તમારા વિના સર્વે મેં ત્યાગ્યું. ૨૫
- મારું નામ કળીર એવું છેય, લોક વ્યર્થ સાધુ સાધુ કે'ય;
સુણી સ્વામી થયા મન દુઃખી, ઉપદેશ દેવાય નહિ અમિ મુખી. ૨૬
- અવનિ માથે થાય જે પાપ, જાણો યવન નામનો (તે) સતાપ;
શિષ્ય થા તુ કોઈનો જાણ, કર સ્વધર્મતણાં તું વિખાણ. ૨૭
- એમ કહીને સ્વામી ચાલ્યા, કળીરતણા મનોરથ ટાળ્યા;
ઘણી દીનતા કળીરે કીધી, સ્વામીએ નજર કરી નહિ સીધી. ૨૮
- નિરાશ થયા મહાભક્ત, પણ મન સ્વામીમાં આસક્ત;
ધેર આવ્યો નિરાશી ધરી, પણ એક મનથી પ્રતીતિ કરી. ૨૯
- જેમ ભીડ તૈયો ગુરૂ કરી, દ્રોણાચાર્યને મનમાં ધરી;
ત્યમ મારા ગુરૂ સ્વામી રામાનંદ, એવો મનમાં ધર્યો આનંદ. ૩૦
- નિરાદિન ભજન સ્વામીનું કરે, રામાનંદનો શિષ્ય એવું ઊચરે;
એક દેવ ગુરૂ મારા એહ, રામાનંદનુ ભજન કરે તેહ. ૩૧
- લોકને વદ મુખે ગાજ, રામાનંદની ભક્તિ સાજ;

- નિત્ય નિયમ રાખ્યો એક જાણ, એક પ્રહર કરવાં વિખાણ. ૩૨
- કરમાં તાલ ત્રેવી જાણ, (હિ) રામાનંદ સ્વામી હું અજાણ;
- તમે શિષ્ય કરીને પાવન કીધો, બોધ યવનને રૂઝો દીધો. ૩૩
- નવ ગણ્યો તમે જાતિ બેદ, નવ ગણ્યો તમે ધર્મ ઉચ્છેદ;
- ધન્ય ગુરૂ મહાંત મહારાય, કરી કળીરની શુદ્ધ કાય ૩૪
- એમ ભજન નિશ્ચિન કરતો, સ્વામીના ગુણગાન મન કરતો;
- એક પ્રહર કરે કીર્તન, મનસાકૃત રીઝવે ગુરૂજન. ૩૫
- અવનિ માથે બીજો નહિ કોઈ, (એમ) રામાનંદ કીર્તનની કરે સોઈ;
- પસરી વાત તે પુરની માય, થઈ વાત સ્વામી બેઠા'તા જ્યાંય. ૩૬
- કરી કીર્તિ કળીરની લોકે, સુણી સ્વામી ઘણું મન ચોકે;
- મે કળીર શિષ્ય નથી કી'તો, મે ગુરૂના લા'વા નથી લીધો. ૩૭
- મહામલ્લિન યવનની જાત, માગ વખાણની કરે શી વાત,
- મિથ્યા જગત તે મિથ્યા બોલે, સત્યાસત્ય મનથી નવ તોલે. ૩૮
- છોટા બડાની કે' મનમાની, ખરી બોટી બકતે કા'ની;
- યાદુડો કયા કે'ના સાર, જ્યાંકે હૃદ ન શુદ્ધ બિચાર. ૩૯
- એમ કહી સ્વામી થયા શાંત, ત્યારે બોલ્યા કેતા ત્યાં મહાંત;
- સ્વામીના મહા જે શિષ્ય, બોલ્યા તેહ વાતનું ભરિષ્ય. ૪૦
- સત્ય વાત મહારાજ એહ, કળીર સેવા સાધે છે નિ સદેહ;
- એક પ્રહર કરે છે કીર્તન, ધ્યાન ધરે આપનું ખરે મન. ૪૧
- સ્વામીને મન વશી તે વાત, સુણી સાચી કળીરની ખ્યાત;
- હૃદ્ય શોક આણી એમ બોલ્યા, જાની મન માહે ઘણું ડોલ્યા. ૪૨
- નજરે જોઉં ત્યારે માનુ એહ, થાય મન મારૂં નિ સદેહ;

- કોઇએ વાત કરી આવી ત્યાંહી, કબીર હવે એસશે ભજન માંહી. ૪૩
- દષ્ટિએ જોયું હોય સ્વામી, આયો હું સઘાતે બહુનામી;
- ગયા તેની સાથે પરમધામ, નિકટ ઊભા રહી નિરખ્યુ કામ. ૪૪
- કડતાળ ઝાલો કર માંય, પ્રથમ જપિયા સ્વામી જ્યાંય;
- દઢ મન કરી લગાડી તાળી, બાણ્યા તન મનથી સ્વામી વનમાળી. ૪૫
- ઐક તુહિ એક તુહિ લેઈ નામ, ભજતો રામાનંદ જ્ઞાનના ધામ;
- વદતો શિષ્ય કયો મુને સ્વામી, યવનરૂપની ઝાંખી વામી. ૪૬
- ધન્ય દેવ મહાદેવાળ, યવન બાળની કરે પ્રતિપાળ;
- સર્વ શિષ્યમાં મહંત કીધો, તેથી કબીરતણો અર્થ સીધો. ૪૭
- એવું વેણુ કહીને તાળ વાચે, રામાનંદ સ્વામીના ગુણ ગાચે;
- ચઢી સ્વામીને રીસ અપાર, મુણ્યો કબીરનો અસત્ય ઉચાર. ૪૮
- પડ્યો ઊભા ઊભા એમ બોલ્યા, ક્યારે શિષ્ય થયો તું આલ્યા;
- તે વાત કબીર નવ જાણે, એકતાર ભજનમાં આણે. ૪૯
- જવ બોલ્યો નહિ યવનબાળ, કોઈ પામ્યા સ્વામી તનુકાળ;
- પાકુકા પાવમાં પે'રી જેહ, મારી કબીરને ભાળમાં તેહ. ૫૦
- હૃદય બેદાઈ ગયું નિરવાણ, રૂધિર નીકળ્યું ત્યાંહી તો જાણ;
- કબીર જાણે નહિ કાઈ તેહ, લાગ્યો ગુરુભજન કરવા જેહ. ૫૧
- રામાનંદ સ્વામીનું જપનો નામ, એકતાર તેને અન્યતું શું કામ;
- દેહ પડે તો પડે આજ, એકતારી ન બૂચે કાજ. ૫૨
- તે વિષે મહામત્ત કબીર, એકતામા વડેશે વીર;
- ભજનની ધુન મોઝાર, પ્રહાર નવ ગણ્યો લગાર. ૫૩
- સ્વામી જોઈ દઢતા મન, કબીર ઉપર થયા પરસન;
- માગ્ય માગ્ય કહ્યું એવું મુખે, તોય કબીર બોલ્યો નહિ મુખે. ૫૪
- ભજનનો પ્રહર ગયો જેહ વાર, શાંતિ પામી કર્યા નમસ્કાર;
- દઢ મન જેઈ સ્વામી રીઝ્યા, યવનશિષ્યની ભક્તિમાં ભીંચ્યા. ૫૫

વધા મુખે ન લાગી વાર, મન ગમતું માગો આ વાર;	
કળીર કે' થયા ને પરસન, ખલ દેખાડો કરું દરશન.	૫૬
ગુરુભક્તિ ન બૂઠું કદા, હરિ ગુરુ સ્મરું રહે હું ને સદા;	
તથાસ્તુ કહી વળિયા સ્વામ, કળીર ત્યાંથી પામ્યો સુદરશ્યામ.	૫૭
મહિમા વાધ્યો અવનિકરે માથ, ફરતા તેહ શમાનંદ સાથ;	
ગુરુ ઉપદેશની કહી વાત, થયો કળીરસંતને જેમ સાક્ષાત.	૫૮
સંતમાહાત્મ્ય શું કપે મુકુંદ, જેહ પ્રુદ્ધિતણા મહામંદ;	
તદપિ પક્ષી સાગરની પેર, કરજો મુકુંદને શ્રીહરિ મે'ર.	૫૯

કડવું ૧૦ મું.

કવિત.

ગુરુ રૂપાતે કબીર, બીરનકે વીર હુણ,	
ગુરુ રૂપાતે કબીર, સંતાશિર તાજ હે;	
ગુરુ રૂપાતે કબીર, ધીરનકે ધીર હુણ,	
ગુરુ રૂપાતે કબીર, મક્તનકે રાજ હે;	
ગુરુ રૂપાતે કબીર, મીરનકે મીર હુણ,	
ગુરુ રૂપાતે કબીર, ગ્યાનનિધિ પાજ હે;	
ગુરુ રૂપાતે કબીર, પીરનકે પીર હુણ,	
ગુરુ રૂપાતે કબીર, મુકુંદકી માજ હે.	૧

રાગ આર.

ગુરુકૃપા પામ્યા, કળીર જોણી વાર;	
જ્ઞાનભાનુ પ્રકાશતાં, ટળ્યો સહુ અંધકાર.	૨

૫૯ પક્ષી સાગરની પેર—જેમ પક્ષી સમુદ્રમાંથી ચાપ્ય ભરીને પાણી લે છે તેમ. ૧ માત્ર—માત્ર.

- આવરણુ હેતુ' તે અલગ થાતાં, થયું સ્વયં પ્રકાશ;
કીર્તિ પસરી અહુ દિશે, સ્વયંરૂપ ઉભરા. ૩
- કબીર કબીર સહુકો કહે, કબીર ગાય શુદ્ધ ગ્યાન;
અદૈત ઝોળખ્યું અંગમાં, સંતમાં પામ્યા માન. ૪
- અનેક શિષ્ય ગુરૂતણા, થયા કબીર મહાંત;
ઇંદ્રિયનિગ્રહ બહુ કર્યો, વદતા જન સહુ દાંત. ૫
- ટેકે ધરી કબીરજી, સ્વયંકૃત શ્રમથી સાર;
નિર્વાહ કરવો આપનો, દહ ધાર્યો વિચાર. ૬
- વૈરાગ્ય મહામનમાં ધરી, જગત બાણે મિથ્યાય;
મંદિર ધર્મ સ્થાપ્યો નહિ, અદૈતના ગુણ ગાય. ૭
- નવનવાં કીર્તન નિત્ય કરે, પિંગળ કરે પ્રમાણ;
છંદ રચે એવા ઘણા, થયા અવનિમાં બાણ. ૮
- વાણકરનો વ્યાપાર જે, પિતાતણો જે સાર;
નિશદિન મનમાં તે ધર્યો, અવર ન કાંઈ વિચાર. ૯
- દર્શન આપે લોક બહુ, તેનાં કરે સ્વયં દરશન;
નિરાભિમાનપણું લહી, જન થાય ઘણા પરસન. ૧૦
- શ્રીમંત ધન અરપે ઘણુ, કબીર કરે નહિ સ્પર્શ;
સ્વયં ઉપાર્જિત ધન ગ્રહે, થાય તેથી ઉત્કર્ષ. ૧૧
- ઘણા જન વદતા સહી, મંદિર અરખું સાર;
તે માંહી વસવું તમો, મૂકો વણકરવ્યાપાર. ૧૨
- ખાઓ પીઓ કીર્તન કરો, મૂકો માયાફાડ;
કબીર ન માને કોઈનું, સ્વકૃતમાં પો'ચે કોડ. ૧૩
- એમ ઘણા દિન નિર્ગમ્યા, રૂપા નારી સાથ;

સંતાન હવે તેને સહી, હરિજન સર્વને માથ.	૧૪
કમાલ નામ તેનું ધર્યું, મહાશિરોમણિ સંત;	
અમૃતથી અમૃત સવે, પિતાથી નિર્મળ ચંત.	૧૫
બાળપણું તેનું ગયું, થયો મોઢેરો બાણ;	
તોહતાણું વર્ણન કરે, પણ મારી બુદ્ધિ અબાણ.	૧૬
સોળ વરસનો સુત થયો, પિતાથી કુણો પૈરાગ્ય;	
અદ્વૈત ધ્યાન મનમાં અતિ, નહિ ધન તનમાં અનુરાગ.	૧૭
આજ્ઞા માગી પિતાતણી, તીર્થયાત્રાએ જાય;	
અઠાણુ કરી અતિશે સહી, નિર્મળ જળ ત્યાં ના'ય.	૧૮
સંત મહતને જઈ મળે, વદે ન ગર્વની વાણ;	
ધમિ અવનિ સઘળી ફર્યો, કરે શું હું'ય વખાણ.	૧૯
ફરતો ફરતો આવિયો, ચિત્રકૂટ મોઝાર;	
નાગર વણિક નામે હુતો, દીઠો તેણે સાર.	૨૦
કબીરકેરો સુત સમણ, તેડી લાલ્યો ઘેર;	
મહાઆગ્રહે રાખિયો, ભજનની પ્રીછવી પેર.	૨૧
ભજન કીર્તન ગાયાં ઘણાં, પિતાકૃત જે સાર;	
વણિક રીઝ્યો અતિ ઘણું, કર્યો મન વિચાર.	૨૨
દીનતા જોઈ બાળની, ઇક મણિ અર્પિયો ત્યાંય;	
લઈ જા ઘેર તું બાળકા, જેથી દીનપણું જાય.	૨૩
કમાલ કે' નહિ કામનો, મણિ અમારે લાઈ;	
ભજન કરી મુખી રહું, મોઢી એજ કમાઈ.	૨૪
મણિ રાખો પાસે તમે, રીઝવો સંત અનેક;	
ખાનપાન કરાવજો, તન મનથી રાખી વિવેક.	૨૫
મણિ પાછો આપિયો, એમ કહીને બાણ;	
ઘણો આગ્રહ વણિકે કર્યો, નવ રાખ્યો નિરવાણ.	૨૬

વણિઠે મન વિચારિયું, કર્યું અમો જે દાન;	
તે પાછું ક્યમ હુ ગ્રહું, બાળ સમજે ન અજ્ઞાન.	૨૭
કમાલ નવ જાણે જશું, તેમ મણિ લઈ બાંધ્યો ત્યાંય;	
કમાલકેરા વસ્ત્રમાં, મણિ તાણી બાંધ્યો માંય.	૨૮
કમાલ આજ્ઞા લઈ પડ્યો, તીર્થાટણે તે જાય;	
ફરતો ફરતો આવિયો, સ્વધરકેરી માંય.	૨૯
પિતાને આવી બેઠિયો, માતાને લાગ્યો પાય;	
પિતાએ પેરે પૂછિયું, ફરિયો તું ભાઈ ક્યાંય.	૩૦
તેણે વિગતે કહી દાખવ્યું, કીધાં તીર્થ અનેક;	
પિતાશ્રી પ્રસન્ન થયા, જોઈ પુત્રતણા વિવેક.	૩૧
કમાલે વાત કહી વણિકની, ચિત્રકૂટમાં નિપન્યું જેહ;	
મણિ અર્પવા માંડિયો, મે લીધો નહિ તેહ.	૩૨
કબીર મન પ્રસન્ન થયા, ધન્ય ધન્ય મારા મુત;	
વૈરાગ્ય મન એવો ધરો, તો તો જાણું સપૂત	૩૩
પછે વસ્ત્ર સહુ મૂકતાં, મણિ બાંધ્યો દીઠા ગાંઠ;	
છોડી જોયો કબીર જી, અરે મૂર્ખ તુ લાઠ.	૩૪
અસત્ય જોલ્યો મુજ કને, વિપરીત કીધી વાત;	
વૈરાગ્યની વાતો કરી, હે અજ્ઞાનીના તાત.	૩૫
જા કુળ તુ પુત્ર નહિ, હુ પિતા નહિ જાણુ;	
પરધનથી પોપણ ચહે, મિથ્યા વદિયો વાણુ.	૩૬
કમાલ કે' કબીર મુણ્ણા, મિથ્યા નહિ મમ વાચ;	
મે' રત્ન ગ્રહણ કર્યું નથી, વહું તમ પાસે સાચ.	૩૭
લોભ નહિ મુજ મનમાં, વૈરાગ્ય વસિયો પૂર્ણ;	
એકની માથે મણિ સર્વે, મારે મન છે તૂર્ણ	૩૮

કબીર કહે (જો) ઈમ હોય તો, મણિ આપી આવો;	
બીજી વાત રૂચે નહિ, નિર્મોબી થાવ તો લાવો.	૩૯
પિતાવચન સુણી ચાલ્યો, કમાલ તેણી વાર;	
ચિત્રકૂટમા ચતુર આવ્યો, પૂછતો ઘરબાર	૪૦
શેઠને આવી પ્રણામ કીધો, આપિયો મણિ હાથ;	
મુજ પિતાને રૂચે નહિ, દ્રવ્યાદિકનો સાથ.	૪૧
સ્વ ઉપાર્જિત ભોજન ઇચ્છે, અન્યનુ નવ લે કાંઈ,	
આ મણિ તમારો લીજિયે, શુ કરું અમો ઇતે સાઈ.	૪૨
મણિ આપી વચ્ચે પાછો, ગયો સ્વયંભુવન;	
કબીર મન પગસન થયા, જોઈ સુતનુ નિર્મળ મન	૪૩
સ સાર ચલવે સત એ વિધિ, નહિ લોભ જરાય,	
મુકદ્દ કવિ શુ વર્ણવે, જ્ઞાનીતણો મહારાય.	૪૪

કડવું ૧૧ મું.

રાગ આશાવરી.

સ્વ ઉપાર્જિત ધનથી જાણુ રે, કરે નિર્વાહ તો નિરવાણુ રે,	
તોય ટેક ધરી એક મોટી રે, તે તો પડે ન કદા ખોટી રે.	૧
ભોજન વેળા થાય બ્યારે રે, (આવ્યા) સત સાધુ જમાડે ત્યારે રે;	
આગે સત સાધુ ત્યા આવે રે, કબીર જ્ઞાનીના મનમા ભાવે રે.	૨
એને ભોજન અરપે વિધિ વિધિ રે, થાય નિત્ય મનોરથ સિદ્ધ રે;	
જેતુ ખર્ચ તેતું ઉત્પન્ન રે, રાજી રહેતુ કબીરનું મન રે	૩
એક દિવસનો સમાજોગ રે, આવી પડ્યો સતના મોટો થોગ રે,	
તેને ભોજન અર્પવા કાળે રે, ધાન્ય જોયુ કબીર મહારાજે રે.	૪
એક સહસ્ર સંતની ટોળી રે, તે તો ખેડ ભરવી ઝાળી રે;	

- શત સંત જમે એતુ ઘરમાં રે, નીકળે શું પિપીલિકા દરમાં રે. ૫
- કદા નીકળે તેમાંથી જાણુ રે, સંચય કરી રાખે તેહ અજાણુ રે;
કીડી સચે ન તેતર ખાવ રે, તેમ કરે ન જ્ઞાની રાવ રે. ૬
- બોજન સંતને તો દેવું રે, મુખયકી ના નવ કુંવું રે;
તેની શી કરવી પેર રે, ગયા એક વણિકને ઘેર રે. ૭
- પૂછ્યું સીધું આપે તુંય રે, તારું દ્રવ્ય વાળી આપું હુંય રે;
વણિક મહાઅવિશ્વાસી હોય રે, વદ સાધુ સંતને આપે તે રાવ રે. ૮
- બસેં દ્રામનું સીધું તોલું રે, તમો ન આપો તો શું બોલું રે;
શુ લેકં તમારી કનેથી રે, તમે વિચારો તમારે મનેથી રે. ૯
- કાંઈ આડમાં મૂકો સાધુ રે, તો તો માગ્યું સીધું આપું બાધું રે;
કબીર કે' ન કાંઈ મુજ પાસે રે, તદપિ તારા દ્રામ ન જરો રે. ૧૦
- વણિક કે' વેવારિયા સાચા રે, અમો નથી લણ્યા એવું કાચા રે;
તારી નારીને મૂક ઘરાણે રે, અર્થ સરે નહિ જો પરાણે રે. ૧૧
- નથી વસવાને ઘર સારું રે, કયે પ્રકારે મન માને મારું રે;
એમ વદી હસિયો અપાર રે, મૂઢમતિએ ન કર્યો વિચાર રે. ૧૨
- કબીર સતસાહેબ એમ બોલ્યા રે, બાધ તેં તોલણડા મન તોલ્યા રે;
મારી સ્ત્રીને મૂકું ઘરાણે રે, તો તો મનકું તારું માને રે. ૧૩
- વણિક હસી કે' હકાર રે, કબીર કે' જો જો થતો નકાર રે;
એમ કહીને ઘરે આવ્યા રે, રૂપાના મને ઘણા લાવ્યા રે. ૧૪
- સ્વામી સંતને કાને શું લાવ્યા રે, આજના દિન મનથી લાવ્યા રે;
કબીર કે' નારી વિપરીત રે, વણિક બોલે સૂધી રીત રે. ૧૫
- ભાસે મૂઢમતિને કૂકું રે, મારે મનથી છે તે રૂકું રે;
કે' તારી નારી મૂક ઘરાણે રે, ધાન્ય લેવાનું મનકું માને રે. ૧૬

નારી આસો તમે ભારી સાય રે, કંઈ યીજી નહિ કંઈ માથ રે;
 અશાકારી નારી સારી રે, ગઈ કયોગની પૂઠે વિચારી રે. ૧૭
 વણિકનેકે' રાખો આ નારી રે, સીધું આપો માગ્યું સંભારી રે; ૧૮
 વણિક મૂઠમતિ લજ્જા પામ્યો રે, અધીરતાનું અદૃષ્ટપણું વામ્યો રે.
 માગી નારી હસતાં હસતાં રે, તે તો હાટડીએ આવી વસનાં રે;
 મૂઠમતિએ મતિ વિચારી રે, બમે દ્રામના દામી મળી આરી રે. ૧૯
 એને મળશે નહિ કો કાળે રે, મારૂં કાજ કર્યું ઘોગાળે રે;
 નારી રાખીને સીધું આપ્યું રે, કબીર સતત કંઈ કાપ્યું રે. ૨૦
 લખ્યો લેખ વિધિએ ત્યાય રે, બસે દ્રામ આપે તો નારી જાય રે;
 પરઠ એવો કરીને આલ્યા રે, સાધુ સંતે કબીરને ભાળ્યા રે. ૨૧
 આનંદ પામ્યા તે મનથી રે, ધાન્ય જોઈ ખુશી થયા તનથી રે;
 તેના પાક વિધ વિધ બનાવ્યા રે, સંત સાધુને મન ઘણું ભાવ્યા રે. ૨૨
 મૂકી આવ્યા નારી મહારાજ રે, મન આનંદ કે રાખી હરિએ લાજ રે;
 પુત્ર પાસે ને વેચી માત રે, તેના નહિ તેને ઉચ્ચાટ રે. ૨૩

- એવો નિર્મળ ગૃહસ્થાશ્રમ જે, તેનું વર્ણન કરું હું કયમ રે. ૨૯
 નિર્મળ નજર અનેરી જાણુ રે, કરે નિશદિન સંત સાધુ વિખાણુ રે
 ઘણા દિવસ ગયા એ પેર રે, હુખ કર્યાં ગ્રાહનની જો મે'ર રે. ૩૦
 નિત્ય નિત્ય અવનવી લીલા સાધે રે;
 કળીરનું જોઈ દૈતમા મનકું ન લાધે રે. * ૩૧
 મુકુંદ કવિ શુ જાણુ તેહ રે, અતિ જ્ઞાની છે જેના દહ રે;
 યથા ભતિ ગાયે જાણુ રે, મહંતનાં કરે શું મૂઠ વિખાણુ રે. ૩૨

કડવું ૧૨ મું.

રાગ ઝીઝાટ.

- સંતનો સંસાર એ તો, જાણવો મહાસંત;
 મસરી કીર્તિ જુગ જુગે, હુએ બડે મહંત. ૧
 નારી બેચી બનિકકું, કીર્તિ ભઈ ચહું આર;
 કળીર સત બડા હુઆ, ગરબ્યા એસા સોર. ૨
 સિકદર શાહ બાદશાહ, મુણી તેણે વાત;
 કળીર સત મોટો સહી, જુગો જુગ જેની ખ્યાત. ૩
 મૂળે ધર્મ મુમનતણે, યવનતણે છે અશ,
 આર્યધર્મખાગક સદા, લાગ્યો મન તે ઇંશ. ૪
 ખરચો જોવા કારણે, કર્યો એક ઠેરાવ,
 સહસ્ર જીટ ભરાવિયાં, મોકલ્યાં સાધી દાવ. ૫
 કોરા કાગળતાણા કર્યો, ખુસ્તક અપરમખાર;
 હંટે લાદી મોકલ્યાં, જ્યા કળીર વસે નિરધાર. ૬
 દૈતમા લેખણી બોળવી, માત્ર એકજ વાર;

* આ કડીનું પૂર્વાર્દ કે ઉત્તર દ્વિ આશુ દોષ એમ લાગે છે ૪ આંધ્ર-
 મે—અર્થ સોક્રેનો (વેદવિદિત) ધર્મ ૭ દૈત—ખડિયો

સર્વ પુસ્તક લખી કાઢવાં, તો માનું સત અવિધાર.	૭
સર્વ સલાસદ ગર્જા, યવન મંડળી ત્યાંય;	
એમ ન થાયે ને કદી, કળીરને લાવો આંય.	૮
ધર્મ બ્રહ્મ એ તો થયો, ઉતરડાવો ખાલ;	
એમ કહીને મોકલ્યા, છાંટતણા રખવાળ.	૯
કળીર પાસ તે આવિયા, કાશીપુરની માંય;	
સહસ્ર હંટનુ કટક નેધ, પૂછે લોક જશો ક્યાંય.	૧૦
કળીરને ઘેર અમો જઈ, વદતા ઈમ રખવાળ;	
એવે કળીર તાણો તણે, સુણ્યુ તેણે તતકાળ.	૧૧
પૂછ્યું ભાઈ ક્યાં જશો, બોલ્યા તવ રખવાળ;	
કળીરને મળવા જશુ, મોકલિયા બૂપાળ.	૧૨
કયે કારણે જાવ છો, કળીરકેરે ધામ;	
વાત કહી પુસ્તકતણી, છે કોરાં લખવા કામ.	૧૩
પરચો નેવો એહનો, છે મૂઢમતિ કળીર;	
યવન ફીટી હિંદુ થયો, પાદશાહને મન પીર.	૧૪
એક કલમ દોતો ભરી, લખે સર્વ ને લેખ;	
તો તો સાધુ જાણિયે, નહિ પછે મીન મેખ.	૧૫
કળીરે મન વિચારિયુ, સૂને આગમ જ્ઞાન;	
વિના પરચે બૂઝે નહિ, મૂર્ખ સમને નહિ સાન.	૧૬
એમ વિચારી ઊઠિયા, નેઘટકા લીધી પાણ;	
એક હંટને અરાડતાં, લખ્યા લેખ નિરવાણ.	૧૭
જાવ કહ્યું તેને મુખે, પરચો જશે બૂપ;	
વિશ્વાસ ન આવ્યો તેહને, ઉકેલી નેયું રૂપ.	૧૮

- સર્વે પુસ્તક લખિયાં સહી, એક પળની માંય;
ચાલ્યા રખવાળા ત્યાંધકી, શિકંદર શાહ બેઠો ન્યાંય. ૧૯
- પુસ્તક ઉતાર્યાં તર્ત ત્યાં, જોઈ પ્રસન્ન થયો ભૂપ;
પરચો સત્ય સાધુતણો, મહારૂપ અનુપ. ૨૦
- તોડવા કારણ મોકલ્યુ, કાણુનું ટોળુ એક;
આબુ કબીરની પાસે તોહ, મૂઢ ઘણા અવિવેક. ૨૧
- ચલ કબીરા તોયકું, શાહ બોલાએ આજ;
દોળકમે જનના ગયા, જળ રાણ હુઆ શિરતાજ. ૨૨
- અજ્ઞાન જોઈ કબીરજી, બોલ્યા મુખે વેણ;
અમો ન આણું રાજમમાં, હોય ભલે સુખદણ. ૨૩
- મૂઢમતિ રાજા કને, વસે મૂઢ જે હોય;
જ્ઞાની જન વસતા નહિ, વસે અજ્ઞાની સોય. ૨૪
- એમ કહીને મોકલ્યા, કાણુ વૃદ્ધ અપાર;
રાજાને જઈને કહ્યું, બડા વોહી ગુમાર. ૨૫
- ગાલી દેતા આપકું, દોળકકા દિદાર;
ધલ્લા ધલિલા રસુલધલ્લા, ક્રિયા મુખસે પોકાર. ૨૬
- તોબા તોબા હકતાલા, પરવરદિગાર ક્યા બાત;
બદમાશ બડા ગુલામ હે, નાદાનકી એહી જાત. ૨૭
- એમ કાણુ ત્યાં બોલિયા, સુણી શાહે તે વાત;
મહારીસ મનથી ચઢી, (મન) ધારી કબીરની ઘાત. ૨૮
- લશ્કર સજ કરાવિયું, કહ્યું કબીરને લાવો આંહી;
માને નહિ તો મારીને, લાવજો એને સાહી. ૨૯

- સગા સહોદર અમતણા, તેણે પાછા કૃત્રિયા આજ. ૪૧
- નામ ગણાવ્યાં તેહનાં, કામ કહ્યાં તત્કાળ;
- શાહે મન વિચારિયું, કહ્યું ખોટી વદા શે ભાળ. ૪૨
- પુર માંહે જોવરાવિયું, નહિ લશ્કર જીજ્ઞું ત્યાંય;
- શાહે મનમાં ભય ધરે, મેં જ્ઞાની દૃઢ્યા ક્યાંય. ૪૩
- વળી વિચાર મનમાં કરી, કરી વાત સંધાન;
- પરગામથી ખોલાવવું, લશ્કર તો નિરવાણ. ૪૪
- ધન જોયું ધરણી ધર્યું, ધન જોયું જીવન;
- એકે સ્થળે નવ નિરખિયું, ચોંક્યું તેથી મન. ૪૫
- અરે મેં હરિજન શે દુલિયા, વિપરીત થઈ આ વાત;
- હાવે રીઝાવું સંતને, તો તો થાય ખ્યાત. ૪૬
- શિષ્ય છું હું કળીરના, એમ ખોલે છે શા'ય;
- કાશીપુરી જાવા પછે, થયો સજ મહારાય. ૪૭
- સેવક ધોડા સાથ લઈ, ગયો કળીરની પાસ;
- નયનો નિરખી જ્ઞાનીની, સમદષ્ટિ મકારા. ૪૮
- જોઈ મન રાજ થયો, કર્યા દંડ પ્રણામ;
- શિષ્ય થયો સાધુતણો, જગ આથે વિખ્યાત. ૪૯
- મઠ મોટો બંધાવિયો, સાધુજન રે'વા કાજ;
- મંદિર કળીરનું કરાવિયું, એક માસ રહ્યો મહારાય. ૫૦
- કૃપાદષ્ટિ થઈ સંતની, સર્વ શુભ થઈ વાત;
- પુરપતિ તે પુરમાં ગયો, ગુણગણ થયા વિખ્યાત. ૫૧
- હૃય મોહ નહિ સંતને, લજ્જનની મોટી ટેક;
- દર્શન કરવા આવતા, જે જન શુભ વિવેક. ૫૨
- મેદની માથે એમ થયું, કળીર નેવા નહિ કોઈ;
- વાદ અનેક કરવા આવતા, તેના નાખે સંસય ધોઈ. ૫૩

- એમ કહીને મોકલ્યું, લશ્કર અપરમપાર;
કાશીપુરી તે આવિયું, જડના દુષ્ટ વિચાર. ૩૦
- સેનાપતિએ રાયને, તેડ્યો તેણી વાર;
કળીર હમારા ચોર હે, તેરે નગર મોઝાર. ૩૧
- વાકું દે તું અગધડી, નહિ તો લુટું ગામ;
કાશીરામ કે' શોધી લિયો, કળીરનું નહિ (અમારે) કામ. ૩૨
- લશ્કર પેકું પુરમાં, જુએ કળીરને સાર;
કોઈ ભુવન દખાડે નહિ, એમ થયું ત્યાં અવિધાર. ૩૩
- લશ્કર મારે લોકને, જાણી કળીરે વાત;
ચોગબળ અજમાવિયું, મહારાની વિખ્યાત. ૩૪
- સિકંદરનું લશ્કર સહુ, આવ્યું કળીરને દાર;
રહ્યું બીજું શાહ શેહેરમાં, તે આવ્યું નિરધાર. ૩૫
- શાહ નગર કોઈ નહિ, લશ્કર કાશીપુર જાય;
ધનગૃહ વૃટયાં ત્યાંઈતો, નિર્ધન રાજા થાય. ૩૬
- રાયે જે જે મોકલ્યા, તે તે મૂખને માય;
તેના સામે આવિયો, સ્વયં રાજાનો સાથ. ૩૭
- યુદ્ધ થયું બન્નેતણું, વિપરીત થઈ ઘણી વાત;
હારીને પાછા ગયા, શાહે મોકલિયા વિખ્યાત. ૩૮
- હાહાકાર પુરમાં થયો, મહિમા વાધ્યો સંત;
પાદશાહ સરખો હારી ગયો, એમ થાવા લાગી પ્રશંસ. ૩૯
- લશ્કર હારી જઈ મર્યું, સિકંદરશાહને જાણ;
સર્વ વાત વિગતે કરી, હાર્યાતણી નિરવાણ. ૪૦
- શું આપે બીજા મોકલ્યા, અમ સામા લઢવા કાળ;

- સગા સહોદર અમતણા, તેણે પાછા ફરિયા આજ. ૪૧
- તામ ગણાવ્યાં તેહનાં, કામ કહ્યાં તત્કાળ;
- શાહે મન વિચારિયું, કહ્યું ખોટી વદા શે ભાળ. ૪૨
- પુર માંહે જોવરાવિયું, નહિ લશ્કર જીજ્ઞું ત્યાંય;
- શાહ મનમાં ભય ધરે, મેં જ્ઞાની દ્વંધ્યા ક્યાંય. ૪૩
- વળી વિચાર મનમાં કરી, કરી વાત સંધાન;
- પરગામથી ખોલાવણું, લશ્કર તો નિરવાણ. ૪૪
- ધન જોયું ધરણી ધર્યું, ધન જોયું ભુવન;
- એકે સ્થળ નવ નિરખિયું, ચોંક્યું તેથી મન. ૪૫
- અરે મેં હરિજન શે દુનિયા, વિપરીત થઈ આ વાત;
- હાવે રીઝાણું સંતને, તો તો યાચે ખ્યાત. ૪૬
- શિષ્ય છું હું કળીરના, એમ ખોલે છે શા'ય;
- કાશીપુરી જાવા પછે, થયો સજ મહારાય. ૪૭
- સેવક થોડા સાથ લઈ, ગયો કળીરની પાસ;
- નયના નિરખી જ્ઞાનીની, સમદષ્ટિ મકાર. ૪૮
- જોઈ મન રાજ થયો, કર્યા દંડ પ્રણામ;
- શિષ્ય થયો સાધુતણો, જગ બાધે વિખ્યાત. ૪૯
- મઠ મોટો બાંધાવિયો, સાધુજન રે'વા કાજ;
- મંદિર કળીરનું કરાવિયું, એક માસ રહ્યો મહારાય. ૫૦
- કૃપાદષ્ટિ થઈ સંતની, સર્વ શુભ થઈ વાત;
- પુરપતિ તે પુરમાં ગયો, ગુણગણ થયા વિખ્યાત. ૫૧
- હર્ય મોહ નહિ સંતને, ભજનની મોટી ટેક;
- દર્શન કરવા આવતા, તે જન શુભ વિવેક. ૫૨
- મેદની માથે એમ થયું, કળીર જોવા નહિ કોઈ;
- વાદ અનેક કરવા આવતા, તેના નાખે સંશય ઘોઈ. ૫૩

સંશય કાપે સર્વના, પડ્યું સંશયહારી નામ;	
પુત્ર પિતા જે એક છે, કરે ભજનનાં કામ.	૫૪
મદિર મડ બાંધ્યા ઘણા, અજ્ઞાન અપાર;	
કોઈ સ્થળે નવ આવતા, મૂકી નિજ ઘરનાર.	૫૫
કોઈ સ્થળે નવ તે જતા, ભજન કરતા નિશદિન;	
સુકદ કવિ શુ ગાઈશકે, જેની મતિ મહામલિન.	૫૬

કડવું ૧૩ મું.

રાગ ગોડો.

કબીર સત થયા પ્રખ્યાત, ચાલી જગમાં તેની વાત;	
સંત સાધુ મળવા ઘણા આવે, તે તો કબીરને મન ભાવે.	૧
સત સાધુની સોળત રચે, કોઈ પૂછે તે મન નવ ખુચે;	
ઘણા ધર્મગુરુએ વારતા જાણી, ઘણા કે' કબીરની વાત ન માની.૨	
જીવ્યો શાહને ખાલી કર્યા ભડાર, લશ્કર પામી શક્યુ ન સત પાર;	
લખાયા કાગળ કોરાકેટ, ઘણુ નિર્મળ છે સતનુ ઘટ.	૩
સ્ત્રી મૂકી સત જમાડયા, મોટા શાહને પાય નમાડયા;	
જ્ઞાની ધ્યાની સનમુખ ઊભે, કોઈ કબીરને નવ દુભે.	૪
પસરી કીર્તિ જુગો જુગમાં, કરતા કર્મ કહ્યાં યજ્ઞ ઋગમાં;	
જાણી નાનકે ગુરુએ તે વાત, કબીરની કીર્તિ મહાવિખ્યાત.	૫
મન સાથે કર્યો વિચાર, જઈ મળવું મારે નિરધાર;	
જોવી કબીરની કીર્તિ કેવી, સિદ્ધ કરી કેવી ચોગદવી.	૬
એમ વિચારી આવ્યો તેહ, મહાયોગધારી નર જોહ;	
અનેક પશુ પખી છે તેની સાથ, અનેક નરવરના આલ્યા હાથ. ૭	
શાહના લશ્કરથી ઘણા લોક, સાથે આવેછે થોકાથોક;	

આવ્યા મળવા તેહ કળીર, જાણે કોઈ આવ્યા મોટો મીર. ૮

કર્યો પડાવ પુરની બાર, સગે અસંખ્યાત નર પશુ સાર;

બાધ શૂકર રોઈ મળર, સિંહ વરૂ વણિયર અપાર. ૯

બાજ ગર્જણ ને ઘણા હસ, મોર કોકિલાનો વાધો વસ;

નર નારીની ગણના નથી, અસંખ્ય સંખ્યા જાયે કયમ કથી. ૧૦

પસરી પુર બાધામાં વાત, નાનક મળવા આવ્યા વિખ્યાત;

રાત્રી પડી સાધુ નવ મળિયા, તે છે નાનકજી મહાબળિયા. ૧૧

અસંખ્ય જન પશુ છે સાથ, બેઠા ફૂર માણીકેરે માથ;

પ્રાત કાળે મળશે આવી, થશે નિર્મ્યુ હશે જે ભાવી. ૧૨

તેહ જાણી કળીરે વાત, નાનક મળવા આવ્યા સાક્ષાત;

તેના મનમાં ચોગનો ગર્વ, તે તો જાણ્યું કળીરે સર્વ. ૧૩

ઊઠ્યા પ્રાતઃકાળે જે વાર, થઈ ખબર આવે મળવા સાર;

નાગપર બેઠા છે શુર, જેને કાંઈ નથી અધુર. ૧૪

તેના ગર્વ મટાડવા કાજ, વિચાર્યું કળીર મહારાજ;

કરમાંહેલીધુ દાતાણુ પાણી, મુખનિર્મળકરવાની મનસા આણી. ૧૫

બેઠા ઓટલે કળીર મહાભાગ, ઘરની સાથે જોડાયો તે જાગ;

બોલ્યા કળીર મઠીની સાથ, આવો મળિયે નાનકની સાથ. ૧૬

એમ કે'તામાં ઘર તો આવ્યું, તે તો રહે ન કદીએ ખાળ્યું;

આવે નાનક બેસી સામા, ઘર ચલવી આવ્યા બહુનામા. ૧૭

લોક મળવા અનેક ત્યા આવ્યા, બો'ત લોકકે'ત મારા લાવ્યા,

નાનકે જાણી વાત, આવે મળવા કળીર સાક્ષાત. ૧૮

પે'લું નમન કેમ કરાય, એમ તેના મનમાં ચિંતા થાય;

એવે જાણી મોટી વાત, ઘર ચલવી આવે સાક્ષાત. ૧૯

- જેતામાં નિરખ્યું તેમ, ટળી ગયો નાનકનો વે'મ;
 ઘર ચાલે એ તે મોટી વાત, કબીરકેરી ખરોખર ખ્યાત. ૨૦
- મોટા ગુરૂ કરે હું એહ, નચું કબીરને જઈ નિ'સ દેહ;
 મહાજ્ઞાનીના બોધે જે લાગે, તવમારી અહંકારવૃત્તિ ભાગે ૨૧
- એમ ધારી ઉતરિયો જ્ઞાનભૂષ, પાળો ચાલ્યો રૂપે અનુપ,
 એવે કબીરજી સામા આવ્યા, નમન કરી સર્વેને ભાવ્યા. ૨૨
- જેથું નમ્રપાણુ અપાર, તેથી રીઝ્યો ઘણો નાનક દાતાર;
 એ સત બેઠયા તે વાર, થયા અવનિમા જે નેકાર. ૨૩
- ઘર ચલાવિયું મહાસત, તેથી પ્રસરી કીર્તિ અનંત;
 નાનકે ઘણું રહ્યા કબીરની પાસ, ટલ્યો ગર્વ ન સિદ્ધ થઈ આશ. ૨૪
- થયા ગુણ જુગો જુગ પ્રકાર, કબીર સૂર્યનો થયો ઉત્તસ;
 મુકુંદ કવિ મતિનો મૂઠ, મહાસંત કબીર ગરૂડારૂઠ. ૨૫

કડવું ૧૪ મું.

રાગ ગોકીની ચાલ હુંકડી.

- કબીર દાતા, ગુરૂ ગમ પાતા હે;
 કીરત ડ્યા કે'ની, કીર્તિ પ્રસરી જેની હે ૧
- અપાર ભક્તો, જગ આસક્તો હે;
 કબીર મોટા, જહીં અવગુણકા ટોટા હે. ૨
- બડા સુભાગી, જ્યો મહત્ત અનુરાગી હે;
 ડ્યા કીરત કે'ની, મતિ વહેની હે. ૩
- મુકુંદ ગુણ ગાયે, સુણો રક જ્યો રાયે હે;
 કબીર ચરિત્ર સુણતેમે, પવિત્ર હોના હે. ૪

ઢાળ.

પવિત્ર હોના ચરિત્ર સુણના, અપારલીલા મહંતકી;

- જેતી જાની વેતી કે'ની, સાગરશી લીલા સંતકી. ૫
- હરમસાદ નામે વણિક ઇક, આઘ્યો કળીરની પાસ;
દંડવત મણામ કરી, પૂછવાની જાણવી આશ. ૬
- મહાવિવેકી સાંત તે, ગંભીર ઘણો જાણાય;
જોઈ સંત રાજ થયા, ધનાઢ્ય તેહ મનાય. ૭
- કળીર જોડ્યા મુખથી, સંશય શો છે ભાઈ;
મનગમતું પૂછો તમો, સંશય છેડું સાંધી. ૮
- વણિક કે' વારું થયું, કરું એક હું પ્રશ્ન;
સંશય કોઈ છેદ નહિ, પો'ચે નહિ મમ તુજણ. ૯
- સાધુસંગ ઘણો કર્યો, ઘણા સેવ્યા દેવી દેવ;
સંશય મારો નવ ટળ્યો, હવે કરું તમારી સેવ. ૧૦
- મુજ મને બીજું નથી, ઇક લઘુ સંશય છે નામ;
સંશય ફેડો માહરો, તો થાય સિદ્ધ કામ. ૧૧
- એમ વદી કર જોડ્યા, મૂગો બેઠા તેહ;
કળીર કે' સુખે કહો, સંશય હોય નેહ. ૧૨
- વણિક કે' મહારાજ કહું, સંશય મોટો જાણ;
સંસાર સુખ જોખ્યા છતાં, જ્ઞાન મળે નિરવાણ. ૧૩
- સ્ત્રી રૂપવતી હોય જો, તેના પૂરવા કોડ;
સંતાન બે ચારેક હોય જો, મળે તેન રણછોડ. ૧૪
- દ્રવ્ય ઘણું હોયે કને, મતિ નિર્મળ હોય સાર;
ધરણીમાં સુખ નેટલું, હોય પાસે નિરધાર. ૧૫
- અન્ય ઉપાધિ હોય નહિ, ઉપાધિ મોટી એક;
નારી પુત્ર સલક્ષણા, વિસરાવે વિવેક. ૧૬
- નારી પુત્ર સુદાં હતાં, જનકરાયને જાણ; ૧૭

- જેતામાં નિરખ્યું તેમ, ટળી ગયો નાનકનો વેંમ;
 ઘર ચાલે એ તે મોટી વાત, કળીરકેરી ખરોખર ખ્યાત. ૨૦
- મોટા ગુરૂ કરું હું એહ, નમું કળીરને જઈ નિંસ દેહ;
 મહાજ્ઞાનીનો ખોધ જો લાગે, તવ મારી અહંકારવૃત્તિ લાગે. ૨૧
- એમ ધારી ઉતરિયો જ્ઞાનભૂપ, પાળો ચાલ્યો રૂપે અનુપ;
 એવે કળીરજી સામા આવ્યા, નમન કરી સર્વેને ભાવ્યા. ૨૨
- જેયુ નમ્રપણુ અપાર, તેથી રીઝ્યો ઘણો નાનક દાતાર;
 જે સત બેઠ્યા તે વાર, થયા અવનિમા જે જોકાર. ૨૩
- ઘર ચલાવિયું મહાસત, તેથી પ્રસરી કીર્તિ અનત;
 નાનક ઘણુ રહ્યા કળીરની પામ, ટલ્યો ગર્વ ન સિદ્ધ થઈ આરા. ૨૪
- થયા ગુણ જુગો જુગ પ્રકાશ, કળીર મૂર્ધના થયો ઉજસ;
 મુકુંદ કૃપિ મતિનો મદ. મહામંત કળીર ગાંધી ૨૫

- જેતી જાની વેતી કે'ની, સાગરશી લીલા સતકી. ૫
- હરમસાદ નામે વણિક ઇક, આઘ્યો કબીરની પાસ;
દડવત્ પ્રણામ કરી, પૂછવાની જાણવી આસ. ૬
- મહાવિવેકી શાંત તે, ગભીર ઘણો જાણાય;
જોઈ સત રાજી થયા, ધનાઢય તેહ મનાય. ૭
- કબીર બોલ્યા મુખથી, સંશય શો છે ભાઈ;
મનગમતું પૂછો તમો, સંશય છેકુ સાઈ. ૮
- વણિક કે' વારૂં થયુ, કરૂં એક હું મત્ત;
સંશય કોઈ છેદ નહિ, પો'ચે નહિ મમ તૃબ્ણ. ૯
- સાધુસગ ઘણો કર્યો, ઘણા સેવ્યા દેવી દેવ;
સંશય મારો નવ ટળ્યો, હવે કરૂં તમારી સેવ. ૧૦
- મુજ મને બીજુ નથી, ઇક લઘુ સંશય છે નામ,
સ ગય રૂઠો માહરો, તો થાય સિદ્ધ કામ. ૧૧
- એમ વદી કર જોડિયા, મૂગો બેઠો તેહ;
કબીર કે' સુખે કહો, સંશય હોયે જેહ. ૧૨
- વણિક કે' મહારાજ કહું, સશે મોટો જાણ;
સંસાર મુખ બોખ્યા છતાં, જ્ઞાન મળે નિરવાણ. ૧૩
- સ્ત્રી રૂપવતી હોય જો, તેના પૂરવા કોડ;
સતાન બે ચારેક હોય જો, મળે તેને રણુજોડ. ૧૪
- દ્રવ્ય ઘણું હોયે કને, મતિ નિર્ભજ હોય સાર;
ધરણીમા મુખ જેટલું, હોય પાસે નિરધાર. ૧૫
- અન્ય ઉપાધિ હોય નહિ, ઉપાધિ મોટી એક;
નારી પુત્ર સહસ્રાણ, વિસરાવે વિવેક. ૧૬
- નારી પુત્ર મુઢા હતા, જનકરાયને જાણ;

રાજ્યધન સર્વે હતાં, પદ પામ્યો નિર્વાણ.	૧૭
સંસારમાં સાધુ થયો, માન્યો મોઢે સત;	
જ્ઞાનીમાં ગરવો ઘણો, જે બ્રહ્મજ્ઞાની મહત.	૧૮
કયે પ્રકાર તેને મળ્યું, સંસાર સાધતાં જ્ઞાન;	
અસત્ય નહિ એ વાતમાં, કથ્યું ઘણા સુખાણ.	૧૯
સત્ય માનું એહ તો, હુ થી ક્યમ નવ થાય;	
સપતિ સહુ સામટી, મારે છે સંત રાય.	૨૦
પુત્ર પરિવાર સ્ત્રી છે સહી, જ્ઞાન માથે છે મન;	
જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાયે નહિ, રઝળું હું નિશ્ચિન.	૨૧
સમજાણ સારી અઝમાં, જાણુ જ્ઞાનની ગોષ્ઠ;	
જ્ઞાન મુખ ગ્રહેવાય નહિ, થાય ન મન સંતોષ.	૨૨
જનક સત્ય જો હું કહું, તો અનુભવ ક્યમ નવ થાય;	
ખામી શી છે સંતજી, કહો કળીર મહારાય.	૨૩
કળીર રીઝયા મનથી, ખરો સંશય નિરવાણ;	
એક દિવસ અહીં જો રહો, તો થાયે સહુ જાણ.	૨૪
શોકે સાચુ માનિયું, રહ્યા એક દિન ત્યાંય;	
કળીરે ભોજન કરાવિયું, સૂવાડ્યો ઘર માંય.	૨૫
અર્ચ્યા જોઈ સતની, શોક રીઝ્યો મન અપાર;	
દરિદ્ર અવસ્થા સંતને, એમ કરે મન વિચાર.	૨૬
ધન અર્પવા કાળે સહી, વિચાર્યું મનમાં શોક;	
કળીર સમજ્યા તે વિધિ, વધા એક મારું છે પેટ.	૨૭
મનમાં ઈચ્છ્યું જે તમે, ધન આપીશું જાણ;	
તેની ઇચ્છા નવ મને, સમજે શોક સુખાણ.	૨૮

- શોક મન આશ્ચર્યશું, વિચારતો મન માંય;
મનતાણું જાણ્યું ઈણું, જરૂર સંશય જાય. ૨૯
- કોઈએ કાઢ્યો નહિ કદી, તે સંશય કાઢે એહ;
માતઃકાળ થયો સહી, અન્ય દિવસનો તોહ. ૩૦
- ખરા મધ્યાન એવે થયા, કબીર કરતા કામ;
જોડને ભોજન અરપિયું, તે દિવસે સુખધામ. ૩૧
- નિત્યકર્મ પરવારીને, તાણું ગયા કબીર;
મધ્યાનકાળનો સૂર્ય ત્યાં, આવી ઊભો શીર. ૩૨
- કચડો લીધો પાણુમાં, ખજ બોલે જાણુ;
તંતુને લગાવતા, નિહાળી નિરવાણુ. ૩૩
- શ્રીભક્તનુ તે દિન હુતી, પડે તાપ અપાર;
ઉજેશનો સંશય નહિ, (એવે) કબીરે કયો વિચાર. ૩૪
- શોક પાસે ઊભા રહ્યા, જેને સંશય જાણુ;
કબીર બોલ્યા એટલે, નારી પ્રત્યે વાણુ. ૩૫
- અરે સતી લાવો તમે, દીપક કરીને આંય;
સૂત્ર ધુંચાયું માહરું, સૂઝે નહિ યુને કાંવ. ૩૬
- શી રીતે ઉકેલું હું, દીપક વિન્યા જાણુ;
આજ્ઞા સ્વામીની સાંભળી, નારી ઊઠી નિરવાણુ. ૩૭
- મધ્યાન ખરા તો ત્યાં થયા, દીપક કીધો જાણુ;
લેઈ કબીર પાસે ગઈ, મહાસતી સુભાણુ. ૩૮
- દીપક લઈ ઊભી સતી, ઉકેલતા કબીર;
ઉકેલિયું ઊભાં રહી, સતીનું જોયું શરીર. ૩૯
- જાઓ આજ્ઞા દીધી પછે, દીપકનું નહિ કામ;
નારી લઈ ચાલી ગઈ, મનથી રીઝ્યા સ્વામ. ૪૦

- વણિક ઊભો ત્યાહી જેહ, સમજ્યો નહિ કાંઈ મર્મ;
મુખથી બોલ્યો તે પછી, બતાવિયે શુદ્ધ ધર્મ. ૪૧
- કબીર વદિયા તેહને, કહ્યું અમે સહુ જાણુ;
સમજ્યા નહિ તો શુ કરે, તમે ઘણા સુજાણુ. ૪૨
- કહુ ફરીને આજ હું, સુણો શેઠ મહુ વાત;
સંશય ભાગે તમતણો, ખરી ખોટી જાયે રાત. ૪૩
- મધ્યાન થયો ગ્રીષ્મતણો, તપ્યો સૂર્ય અપાર;
ઉજેશની અવધી નથી, જોઈકરો વિચાર. ૪૪
- તે વેળાએ હુ પયો, દીપક લાવો નાર;
વગર બોલે તે આણિયા, નિરખ્યો તમે સહુ સાર. ૪૫
- સત્ર ઉકેલ્યું મેં સહી, પણ બોલી નહિ નાર;
કહ્યુ એટલુ નહિ મને, દિવસના કરો વિચાર. ૪૬
- દિવસે દીવો લેધને, સત્ર ઉકેલે કોઈ,
અઘટતુ મેં આચર્યું, પણ નારી વિરૂદ્ધ ન જોઈ. ૪૭
- વણિક કે' એમાં કશુ, નારી જાણે ધર્મ,
પતિતાણું કહ્યુ કરે, રૂડાં એનાં કર્મ. ૪૮
- કબીર કે' કેવુ સહી, એતુ મારે જાણુ;
કુચલી ખીણ છે નહિ, સુણો તમે સુજાણુ. ૪૯
- નારી જો હોયે અસી, કહ્યાગરી ઘર જેહ;
પ્રહ્લાનદ સુખ તે ગ્રહે, જાણો નિ સદેહ. ૫૦
- બાકી વૈરાગ્યજ રાખવો, ત્યાગવી સ્ત્રીને સાર;
પછી પ્રહ્લાનદ બોગવો, સત્ય એહ વિચાર. ૫૧
- જનકતાણી એવી સતી, જેવી જોઈમ મ ઘેર;
સતી નહિ નારી તાહરી, (તેથી) જ્ઞાનની પાત્ર ન પેર. ૫૨

સંતમંડળી સુખ પાતી હો, મુણો સહુ મહંતો.	૪
મહામનોહર શબ્દ હો, મુણો સહુ સંતો;	
કળીરની વાણીથી મન લખ્યે હો, મુણો સહુ મહંતો.	૫
ભેટ વિધવિધની આવે હો, મુણો સહુ સંતો;	
તેને કળીરસુત ઉઘાપે હો, મુણો સહુ મહંતો.	૬
સંત સાધુને સર્વે આપે હો, મુણો સહુ સંતો;	
દુઃખ દરિદ્રી જનનાં કાપે હો, મુણો સહુ મહંતો.	૭
એમ સર્વસ્વ આપી દીધું હો, મુણો સહુ સંતો;	
એક રૂડા રૂમાલમાં મન કીધું હો, મુણો સહુ મહંતો.	૮
શિર બાંધી તે ઘેર આવ્યો હો, મુણો સહુ સંતો;	
પિતાના મનમાં ન ભાવ્યો હો, મુણો સહુ મહંતો.	૯
જોડ્યા વાણી તે વકાતી હો, મુણો સહુ સંતો;	
મૂઠમતિ તારી ચકાતી હો, મુણો સહુ મહંતો.	૧૦
અમે કમાઇ રૂડી કીધી હો, મુણો સહુ સંતો;	
કમાલ પુત્રે સાગારી લીધી હો, મુણો સહુ મહંતો.	૧૧
પુત્ર એવો નીકળ્યો મારો હો, મુણો સહુ સંતો;	
મુણો સંત વાણી વિચારો હો, મુણો સહુ મહંતો.	૧૨
કળીરે પુત્ર જાયો કમાણો હો, મુણો સહુ સંતો;	
હરિ હરિ વેચી લાવ્યો રૂમાણો હો, મુણો સહુ મહંતો.	૧૩
એ પુત્રવું સુખ ન જોવું હો, મુણો સહુ સંતો;	
પુત્રતણું સુખ મારે જોવું હો, મુણો સહુ મહંતો.	૧૪
એમ કહીને પુત્રને ત્યાગ્યો હો, મુણો સહુ સંતો;	

- લોભથી કબીર ન રાખ્યો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૧૫
- એવો સંત મહંત કબીરો હો, મુણો સહુ સંતો;
કાઈ નિરખ્યો મુણ્યો નહિ ધીરો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૧૬
- એવાં અનેક ચરિત્ર કીધાં હો, મુણો સહુ સંતો;
પંથનાં પાણી નવ પીધાં હો, મુણો સહુ મહંતો. ૧૭
- સંશય થારો મોટો હો, મુણો સહુ સંતો;
કાઈ કે'શે મુકંદને ખોટો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૧૮
- કેમ પંથ ચાલે છે આજ હો, મુણો સહુ સંતો;
તેના નિર્ણય કરે મહારાજ હો, મુણો સહુ મહંતો. ૧૯
- કબીરે પંથનું પાણી ન પીધું હો, મુણો સહુ સંતો;
ઘણા શિષ્ય ઉપાડી લીધું હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૦
- શિષ્યના પાર ન જાણ્યા હો, મુણો સહુ સંતો;
એના નામનાં કરે વિખાણ્યા હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૧
- શિષ્ય ગોપાળ વડેરો એક હો, મુણો સહુ સંતો;
ધર્મદાસના મોટો વિવેક હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૨
- શાંતિદાસ છે તેવો હો, મુણો સહુ સંતો;
કમાલપુત્ર છે એવો હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૩
- સિકંદર શાહ રાજા હો, મુણો સહુ સંતો;
જેણે જાણી ધર્મની માઝા હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૪
- બીજા વીરસિંહ મહારાજ હો, મુણો સહુ સંતો;
કાશીપુરીના ધર્મ કાજ હો, મુણો સહુ સંતો. ૨૫
- હરમસાદ મોટો શેઠ હો, મુણો સહુ મહંતો;
અનેક એવા પો'ચ્યા ઠંઠ હો, મુણો સહુ મહંતો. ૨૬
- તેમણે સ્વધર્મ હાથે ચલાવ્યા હો, મુણો સહુ સંતો;

- તેમણે ધર્મના પંથ પળાવ્યા હો, મુણો સહુ મહતો. ૨૭
- દાદશ પંથ કબીરના કા'વે હો, મુણો સહુ સતો;
- તે તો શિષ્યના નામથી ભાવે હો, મુણો સહુ મહતો. ૨૮
- મત્ત ભેદ તેમાં અપારી હો, મુણો સહુ સંતો;
- કુદ્ધિ થાય મતિ અમારી હો, મુણો સહુ મહતો. ૨૯
- કબીરે એક પંથ ન કીધો હો, મુણો સહુ સંતો;
- તેણે એક ખસરસ ખીસો હો, મુણો સહુ મહતો. ૩૦
- નામ નિરતર જપિયુ એક હો, મુણો સહુ સતો;
- જાણ્યો નામનો રૂડો વિવેક હો, મુણો સહુ મહતો. ૩૧
- કાવ્યકળા અપારી કીધી હો, મુણો સહુ સતો;
- તેની સખ્યા થાય ન સીધી હો, મુણો સહુ મહતો. ૩૨
- અઢાર ભાર વનસ્પતિ કે' છે હો, મુણો સહુ સતો;
- કબીર કાવ્યથી હારી રે' છે હો, મુણો સહુ મહતો. ૩૩
- અઢાર ભાર પ્રમાણ કોયે કીધુ હો, મુણો સહુ સંતો;
- કબીર કાવ્ય સખ્યાનું નવ સિધ્યું હો, મુણો સહુ મહતો. ૩૪
- ગણે નબના તારા કોઈ હો, મુણો સહુ સંતો;
- નવલખની ગણના જોઈ હો, મુણો સહુ મહતો. ૩૫
- કબીરની કાવ્ય ન કથી હો, મુણો સહુ સતો;
- ગણના કરવા મુઆ મથી હો, મુણો સહુ મહતો. ૩૬
- દરિયાની રેણું ગણી ગણાએ હો, મુણો સહુ સતો;
- ન આપ્યા કબીર કાવ્ય માણાએ હો, મુણો સહુ મહતો. ૩૭
- પડિત હારી યાક્યા ગણતાં હો, મુણો સહુ સતો;
- જેમ મગરી યાકે જાણતાં હો, મુણો સહુ મહતો. ૩૮

- તોય ખાર ન ખાખ્યા કોઈ હો, મુણો સહુ સતો;
 કળીર કાવ્ય જોઈ રહ્યા રોઈ હો, મુણો સહુ મહતો. ૩૯
- પદ શાસ્ત્ર ને અઠાર પુરાણ હો, મુણો સહુ સતો;
 કથ્યાં યવનનાં સર્વ કરાન હો, મુણો સહુ મહતો. ૪૦
- ચાર વેદ ને ઉપવેદ સર્વ હો, મુણો સહુ સતો;
 સ્મૃતિ આદિકના કીધાં પર્વ હો, મુણો સહુ મહતો. ૪૧
- સૂત્ર ઉપનિષદ તમામ હો, મુણો સહુ સતો;
 કળીર વાણીમાં સરિયાં કામ હો, મુણો સહુ મહતો. ૪૨
- વ્યાસે અઠાર પુરાણ લખિયાં હો, મુણો સહુ સતો;
 તે પણ કળીર વેણ ન ચખિયાં હો, મુણો સહુ મહતો. ૪૩
- કળીર કહી ગયા એવું ન જોલે હો, મુણો સહુ સતો;
 વાણી માત્ર કળીર તોલ તોલે હો, મુણો સહુ મહતો. ૪૪
- વદા ગમે તે રસમાં ભાઈ હો, મુણો સહુ સતો;
 કળીર કહી ગયામાં જાણે લજાઈ હો, મુણો સહુ મહતો. ૪૫
- ગારી એ પણ કળીરની જાણે હો, મુણો સહુ સતો;
 જારી વિજારી કળીર વિખાણે હો, મુણો સહુ મહતો. ૪૬
- કૂડ કપટ કળીરની કાવ્ય હો, મુણો સહુ સતો;
 શુદ્ધ પ્રભાસ જોઈ ભાવે હો, મુણો સહુ મહતો. ૪૭
- શુભાશુભ સર્વ વાણીમાં લીધું હો, મુણો સહુ સતો;
 જે કોઈએ ન કર્યું તે સ્વયં કીધું હો, મુણો સહુ મહતો. ૪૮
- એવા મહંત કળીર આચારી હો, મુણો સહુ સતો;
 તેને ભજવા ધારી ધારી હો, મુણો સહુ મહતો. ૪૯
- લીલાલેહેરનું અપાર વારિ હો, મુણો સહુ સતો;

ફૂળી જાય હોય સંસારી હો, સુણો સહુ મહંતો. ૫૦
તરે કબીર જેવા કોઈ સારા હો, સુણો સહુ સંતો;
મુકંદ કયે આશરા ચા મારા હો, સુણો સહુ મહંતો. ૫૧

કવિત.

ધર્મનકો ધ્યાન ધારી, કબીરકી કથા સારી,
કહનેકો મંતિ મારી, ચહુ દિશ લગ્ગી હે;
જોકો પ્રતાપ હે ભારી, ઘરીમે હરિ ઉચ્ચારી,
જખાન જલપે ન જાની, દૂજ સુ ન રગ્ગી હે;
અદ્વૈત પદ્મો માની, સત્ય પ્રભ મન જાની,
ધર્મકો ન ધ્યાન આની, જ્યોત વાસે જગ્ગી હે;
મુકંદ આનંદકંદ, જાને નહિ કોઉ છંદ,
વેસેહી જાનો પ્રબધ, કૃપા સંત મગ્ગી હે. ૧
રામાનંદ ગુરુધર્મ, કબીરસેં છૂપ ગયા,
સચ્ચા સો મનપમદ, તયા ભાયા સખજો;
કચ્ચા નહિ ગુરુ જાકા, સોહિ શિષ્ય વેસા હોવે,
મદિર કિયા ન માનો, કયા કહુ મેં અખકો;
તદપિ કબીર નામ, યહ દુનિ દૂના ભયા,
પંથકા જે લોભ હોતા, ઇતના ન તખજો;
મુકંદ આનંદકંદ, જાને નહિ કોઉ છંદ,
વેસેહી જાને પ્રબધ, કૃપા જાને જખકો. ૨
વેસી હી અપાર લીલા, સત મહંતન કીની,
ગની નહિ જાય જાનો, સંખ્યાહી મેઘનકી;

વેસા કબીરકા જીયા, કૌન સંત લખી શકે,
 ભયે અપારન વર્ષ, તૃપ્તિ હુઈ તનકી;
 અવતારકો સાકૃલ્ય, શુકદેવ કિચો જાનો,
 સ્વધામ જાનેકી ઇચ્છા, સ્વયમપિ મન કી;
 જન્મ કરી મંત મન, તખ ત્યાગ દિનો તન,
 બસ્તી બનસ્પતિ રોઈ, કુનિ ઝૌર બનકી. ૩
 હિંદુ હિ મુસલમાન, લહે દાઉ મીલ મીલ,
 કબીર હે તેરા મેરા, ચિતા ઘેર કર ગે;
 દંગ હુઆ મહાજંગ, શસ્ત્ર અસ્ત્ર નીક પરે,
 મારો હી મારો ઉચારા, અબી કૌન ડરંગે;
 મહાદયાલુ હે સંત, સ્વધામસે પિછે આયે,
 દાનુકો સમજ દીની, ભાઈ હમ જરંગે;
 મુસલમાન કો કહા, કાહકો ફિસાદ કરો,
 ભાઈ હમ જય ભૂમિ, માંહી સોઇ પર ગે. ૪
 વેસા ઉચ્ચારન કરી, દહકે દા ભાગ કરી,
 હિંદુ યવનકો દિને, સંત દયાવાન જો;
 મનમે મગન ભયે, સંતાપ સળન ગયે,
 આનંદકે કંદ નયે, નિકસે હુ માન જો;
 બીરસિંહજા આયા, અર્ધ દહ ભાયા વાકો,
 સિકંદર શાહ જાનો, રહા લિયા આન જો;
 બૃંદાવન બૃંદનકા, કાસીપુરી માંહી ક્રિયા,

૩ મેધનકી—અર્થ ૧ મેધના બિંદુઓની. સ્વયમપિ—પોતાની મેળે.

કી-કરી. ૪ નીક પરે—નીકમ પરે—નીકબ્યાં.

સતકે સમાજ નામે, સીસ ગુતખાન જો.

૫

વેસો હિંદુઓકા મન, કળીર સાહેબ રખખા,
યવનોકા રખખા વેસા, જાનો જિહાન કેસા;
સંતનકે આગુ ભાખુ, સત્ય સત્ય છિન દાખુ,
મતિઅનુસાર આખુ, જાનું મનહિ જેસા;
મુસલમાનીને ખડી, મસ્જિદ ખનાઈ જાનો,
ગોરક્ષપુરમે જાઈ, માનો ખર્ચાહે વેસા;
મગર કહે મગર, જાનો કો હુતો અગર,
મસ્જિદ ખનાઈ માનો, હુઆ હે ભાગ વેસા.

૬

કેસી મતિહુસે કીના, દાનોકો રંજન જાનો,
ખિરકતા અતિ જાએ, કોક રૂપ હુએ હે;
ધ્વિરકો કયા અસાધ્ય, ઉત્તરિક સર્વ સાધ્ય,
ખિરકતા ટારી ઠારી, દાનું સમ્ય રૂએ હે;
સખજ મગર ગયા, સખજ બૃંદાવનહી,
બેર બેર કયા ઉચ્ચારું, અદ્વૈત હિ જુએ હે;
મતિઅનુસાર ગાઈ, જેતિ હૃદમે સમાઈ,
લીલાકી લહર પાઈ, કાગ કોધ મુએ હે.
ઉદ્વિચ્ચસે ઉતપત્તિ, ગુગલી સગકી હુધ,
મુકદ્દકી જાત વોહી, મન જાન્યો આનંદ;
ભાષા પદાઈ જાનો, ગુરુ ગમસે પિછાન્યો,
આનંદઉદમે આન્યો, ગુરુ કેશવાનંદ;

૭

૫ બૃંદાવન ઈશ-જૈન (તુલસી) નો જૈન (તુલસી ક્યારો) ક્યો.

૬ મગર-એ નામનું ગામ ગોન્ડપુન્ની પામે છે. મગર-જોકે. અગર-આગર (!) ૭ સખજ-લીલોત્તરી

॥ श्रीजगदीश्वरायनमः ॥

दयारामकृत

भागवतानुक्रमणिका.



दोहा.

- श्रीगुरु श्रीगुल्ल भवु, श्रीविठ्ठल सह हित;
युग पदपंकजरो करो, अविवादन अगनित. १
- कमलचरगु कमलद भरन, वंदुं कमलाकांत;
भंगल मोद निधान सग, कलुष क्लेश कृतांत. २
- राधावरं पल्लभ सदा, आष्ट सप्ता कवि रूप;
नभन चरन तिनके कर, मेरे छवनरूप. ३
- श्रुति स्मृति संदोह सग, अपर रूप लगवंत;
दादगांग श्रीभागवत, मिय सत्तम मय मंत. ४
- नित्य अगन यह ग्रंथको, सकल अवश्यक आंहि;
अति व्यवसायी छव नो, नाहि जनत छे ताहि. ५
- अंक जेर पुरन श्रवत, कीना पायो दाव;

१ हित-हितरूप. युग-ये. करो-कर. अविवादन-प्रलाम. अग
नित-अगलित. २ कमलद-कमलने आपनार मेय (नोवा वल्लुवागा).
कलुष-पाप. कृतांत-नाश करनार-यम.

४ संदोह-समुदाय. अपर-अन्य. दादगांग-आर रुद्ररूप अगदउं.
सत्तम-उत्तम.

સ્મૃતિ નીતિ સખ ચરિત રહિ, તો ભક્ત યહ મન દાવ. ૬
 તિન હિત હેતુ બરનિ હો, ગ્રંથન ગુરુ વિસ્તાર;
 પઠત સુનતહી કહે દયો, સૂચન હોઈ સખ સાર. ૭
 સ્કંધ જ્યુ પ્રકરનમેં કહી, જ્યો અધ્યાય જ્યુ વાત;
 સો સખ ભની ભયગી, અનાયામ ભલભાત. ૮
 રૂપ કલો શ્રીકૃષ્ણકો, શ્રીભાગવન અભેદ;
 શ્રીમહાપ્રભુ નિખ ધમેં, સો વિધિ કરહુ હરખેદ. ૯

છંદ રેલા.

પ્રથમ ૩ દ્વિતીય સ્કંધ, ગ્યાન લીલા હે ભાખી;
 શ્રીપુરૂષોત્તમ પાય ઉભય, ચિંતન કર હિય રાખી. ૧
 દ્વિતીય પક્ષ અધિકાર, પ્રથમ લીલા હે ગાઈ,
 દ્વિતીયસુ લીલા ગ્યાન, ધ્યાન એસેહુ બતાઈ. ૨
 તૃતીયસુ લીલા સર્ગ, એક બાહુ બનવારો;
 ચતુરથ લીલા વિસરગ, બાહુ દ્વિતીય ગિરિધારી. ૩

૬ મન દાવ—મનમાં દખાઈને ૯ હરખેદ—ખેદ હરનાર.

૧ ૩—અને. ભાગવતને મૂર્તિમાન હરિરૂપે વર્ણુ છે: શ્રી ઈ૦—પેહેચો અને બીજો સ્કંધ એ શ્રીપુરૂષોત્તમના પાય છે તેને હિય (હૃદય)માં રાખી ચિંતન કર.

૨ દ્વિતીય ઇ૦—દ્વિતીયા (બીજા—ધ્યાનના) અધિકારીને માટે પ્રથમ સ્કંધમાં હરિની લીલાનું ગાન કર્યું છે. દ્વિતીય સ્કંધમાં એ લીલાનું ગાન કર્યું છે અને એમજ ધ્યાન પણ કર્યું છે.

૩ ભાગવતના આરંભમાં ભાગવતમાં શું વર્ણુ છે તે વિષે કહે છે કે “અત્રસર્ગોવિસર્ગથત્યાજ્યવેષણમૂતયઃ । મન્વતરેશ્ચાનુસ્યાનિરોધોમુક્તિરાશ્રયઃ । દશમ-સ્ય વિગુર્યર્થનવાનામિદ્રવિસ્તર.” આ અર્થમાં સર્ગ (ઉત્પત્તિ), વિસર્ગ (પ્રલય અથવા સૃષ્ટિનો વિસ્તાર), સ્થાન (ઉપજેલી સૃષ્ટિને રહેવાનું સ્થાન), (તેમ-નું) પોષણ, તેમની ભિત્તિ (વાસના)ઓ મન્વતર (સૃષ્ટિના આરંભમાં

પ્રથમ લીલા સ્થાનસુ, કટિપશ્ચાદ્ ભાગ હરિ;	
પોપન ષષ્ઠ ચક્ર, ઉદર અવિનાશી ધ્યાન કરિ.	૪
ત્રીતી લીલા સસમ, હરિ ઈક હસ્ત બામહે,	
મનવતર અષ્ટમ એક, સ્તન ઘનસ્થામહે.	૫
નવમ ચક્ર ઇશાન, સ્તન દુસરો ગિરિધરકો;	
દશમ સ્કંધ નિરોધ, હૃદય શ્રીરાધાવરકો.	૬
એકાદશ મુક્તિ લીલા, મસ્તક મન મોહન;	
આશ્રય લીલા દ્વાદશ, દામોદર કર દહન.	૭

દોહા.

યહ બિધિ ચિતન કીજિયે, શ્રીભાગવત જગદીશ;	
અખ પ્રકરનકે નામ કહું, સખ મિલિ દેખાળીશ.	૮

ચોપાઈ.

પ્રથમ સ્કંધ ઉજિસ અધ્યાય, તાકે પ્રકરન ત્રીન કહાય;

યથેવા મનુઓની રાજ્યવ્યવસ્થા, ઈશાનુ કથા (રાજ્યઓની અને લોકપાળોની વાર્તાઓ), નિરોધ (સંકલિતો પ્રવચ), મુક્તિ અને આશ્રય (એ સયગી સૃષ્ટિ ઉપજવાનું અધિષ્ઠાન—આત્મા—પરમેશ્વર), એ દશ વાના વર્ણ્યા છે એમાથી દશમા આશ્રયનુ શુદ્ધ જ્ઞાન થવા માટે પાઠના નવ વાનાનો વિસ્તાર કર્યો છે. (કેમકે એ દશમાનુ જ્ઞાન થવાથીજ સસારજળખાથી છૂટાય છે). ” એ શ્લોકના ક્રમથી દયારામ ભાગવતરૂપ હરિની મૂર્તિ રૂપીને ધ્યાનાયે તેના અવયવરૂપે સ્કંધોને વર્ણે છે, તૃતીય ઈં—સ્કંધ લીલાવાળો ત્રીજો સ્કંધ એ હરિનો એક બાહુ છે અને વિમર્ગ લીવારૂપ ચોથો સ્કંધ એ બીજો બાહુ છે એ-૪ રીતે બીજા અગ રિયે પણ શ્લોકને અનુસારે અર્થ કવે. અથવા, બીજી રીતે કહીએ તો પ્રથમ સ્કંધમા અધિકાર લીના ગાર્હ છે અને બીજા સ્કંધમા જ્ઞાન અને ધ્યાનરૂપ લીલા કહી છે

હીન રૂ મધ્યમ ઉત્તમ ફેર, ત્રીન ત્રીન અધ્યાય પુનિ તેર. ૧
 દશ અધ્યાયો દ્વિતીય સ્કંધ, તામે પ્રકરન ત્રીન સળંધ;
 દ્વે અધ્યાયો તત્ત્વ ધ્યાન, હૃદય પ્રસાદહુ દ્વેકો માન. ૨
 તૃતીય મનન પટ અધ્યા લહે, તામે દે પ્રકરન દ્વિર કહે;
 ઉત્પત્તિઅરૂ ઉપપત્તિ દે નામ, સળ મિલિ પંચમ એ અભિરામ. ૩
 તેતિસ અધ્યા તૃતીય સ્કંધ, પ્રકરન તામે પંચનું સધ;
 ચતુરધ્યા પ્રકરન અધિકારી, ગુનાતીત અરૂ ચ્યાર બિચારી. ૪
 તૃતીય સગુનકે તિન અધ્યાય, ચતુરથ કાલ ધ્યા નો ગાય;
 પંચમ તત્ત્વ હી પ્રકરન કહ્યો, સો તેરે અધ્યાયો લહ્યો. ૫
 ઇકતિસ અધ્યા ચતુરથ માનો, તાકે ચ્યો પ્રકરન પરમાનો;
 પ્રથમ ધરમ પ્રકરન સત ણાંચ, હુસરો અરથ સુ અધ્યા પાંચ. ૬
 ચ્યાર હિકો તિસરો જ્ઞે કામ, ચ્યાર આઠકો મોક્ષ જ્યુ નામ;
 ખલ્લ તત્ત્વ પટ વીગયોં પૂજ્ય, પુનિ ઇકતિસ લગ હુરિ સાયુજ્ય. ૭
 પટ્વીમ અધ્યા પ ચમ કીન, તાકે પ્રકરન સમુજો ત્રીન;
 ત્રીન અધ્યાયો પ્રકરન દેશ, ઇકઇસ પ્રકરન કાલ અગ્રેપ. ૮
 તિસરો ચમ સુઅધ્યા દાય, ચોળીસ લહો જીવાત્મા સોયં;
 પરમાત્મા દ્વિર લગ છળીસ, અરૂ ષષ્ઠમ અધ્યા ઉન્નિગ. ૯

૧ ત્રીન ઇ—ત્રણ અધ્યાયનું હીન પ્રકરણ, ત્રણનું મધ્યમ, અને તેર
 નું ઉત્તમ પ્રકરણ. ૨ હૃદય પ્રસાદ—મનની પ્રસન્નતા. ૩ ઉપપત્તિ—હેતુપૂર્વક
 વર્ણન કરી પ્રતિપાદન કરતું તે.

૪ ચતુરધ્યા—ચાર અધ્યાય (અધિકારી વર્ણનના છે). ગુનાતીત ઇ—
 ચાર અધ્યાય નિર્ગુન પ્રતિપાદનના છે. ૫ ધ્યા—અધ્યાય. નો—નર.

૬ માત—માત ૭ ચ્યાર—અગિયાર. પટ્વીસત્તો—છવીસ લગી. ચાર
 પ્રકરણવાળા ચોથા સ્કંધમાં પેરેલા છવીસ અધ્યાય લગી અક્ષતત્ત્વ કહ્યું છે
 અને બાકીના અન્યાયોમાં હરિની સાયુજ્યમુક્તિનું કથન કર્યું છે.

૮ ઇકઇમ—એકવીશ અગ્રેપ—સમગ્ર. ૯ ચોળીસ ઇ—પાંચમા સ્કંધ-
 માં ચોવીસ અધ્યાય લગી જીવની વાત વર્ણવી છે અને છેલ્લા બે અધ્યાયમાં
 પરમાત્મા વર્ણવે છે.

- મકરન તાકે ત્રીન શુભ ધામ, ત્રીન અધ્યાકો મકરન નામ,
મકરન ધ્યાન ચૈદકો ઓર, દેડો અરચન મકગ્ન ઓર. ૧૦
- સમગ્રસે પદ્મે અધ્યાય, મકરન ત્રીનસુ સુનિ લે રાય;
અસદ્ભાવના અધ્યા પાચ, અદ્વાસના પાચ દ્વિર સાચ ૧૧
- તૃતીય સદ્ભાવસન આહી, સોહુ પાચ ન્યૂનાધિક નાહિ,
અષ્ટમ અધ્યા ચોઇસ સાર, તાકે મકરન ભાષે ચાર ૧૨
- તામસ ચો અધ્યા પરિમાન, સાત્વિક મકરન નોકો આન,
તિસરો રાજ્ય દ્વિર નો જ્યુક્તિ, ઇક અધ્યાકો મકરન સુક્તિ. ૧૩
- નવમસુ અધ્યા ચોઇસ જ્યે, તાકે મકરન પૂરે દાય;
સૂર્યબશ મર્યાદા મકરન, ચદ્રગશ પુષ્ટિ મકગ્ન અન ૧૪
- બાર બાર દુહુકે અધ્યાય, દશમ મકરન પંચ કહાય,
સત્યાસી અધ્યા હે ભાષે, ત્રીન મતાવરકે કહે ગાષે. ૧૫
- સો મિત્રિ નિષે અધ્યા ગિનો, મકરન જન્મ ચાર ધર બન્યો,
તામસ મકરન આઠવિસ ડાયે, ક્ષેપક ત્રીન સહ ઇકાતિસ બયે. ૧૬
- તિમરો ગજસ મકરન બાચ્યો, સહુ અઠઇસ અધ્યાકો સાચ્યો;
ઇકઇસકો અતુરથ સાત્વિક, ગુન મકરન પચમ ચત્ર નીક. ૧૭
- એકાદસકે ઇકતિસ ગાયે, તાકે મકરન દાન બનાયે,
મકરન જીવનમુક્તિ ધર સાર, ઉનતિસ અધ્યા લહો વિસ્તાર ૧૮

૧૧ અસદ્ભાવના—વિપચેદજા નદ્ભાવના—ભક્તિગાનાદિકની વામના

૧૦ સદ્ભાવસના—નિત્ય અને ગ્હાન બન્નેની વાસના ૧૩ ચો—ચાર
નોકો—નવતુ આન—અન્ય ઇક ધૃ—(એ અધ્યાય જોઇએ, ક્રમકે નહિ
તો ચોડીશ અધ્યાય પૂરા થાય નહિ) સુક્તિ—સારી કથા

૧૪ અન—અન્ય ૧૬ નિર્ને—નેવુ ધર—પેહેતુ (ચાર અધ્યાયનુ).
ક્ષેપક—પાઠગથી ઉમેરેના

૧૭ ગુન ધૃ—પાચમુ ગુણનું પ્રકરણ ૭ અધ્યાયનુ નીક (સાર) છે

- તામે દાય બેદ હેં સાંચ, બ્રહ્મભાવ ઇક અધ્યા પાંચ;
 દ્વિર ચોઇસ અધ્યા સાચુજ્ય, બ્રહ્મમુક્તિ દેં અધ્યા પૂજ્ય. ૧૯
- તામે બેદ હોય દ્વિર લાગ, મમતા એક અહંતા ત્યાગ;
 દ્વાદશ ત્રિદશ અધ્યા ગાયે, તાકે પ્રકરન પાંચ બનાયે. ૨૦
- લોકાશ્રય પ્રકરન ઇક બોલ્યો, બેદાશ્રય પ્રકરન દ્વિર બોલ્યો;
 દે હુ દે દે અધ્યાય કે, ભગવદ આશ્રય ત્રય કહી સકે. ૨૧
- શબ્દાશ્રય દ્વિર તિન અધ્યાય, અર્થાશ્રય હુ ત્રય સુખદાય;
 દેવ્યાલિસ પ્રકરન અદ્ભુત, તામેં દસ લઘુ અંતરબૂત. ૨૨
- ત્રિશત બત્રીસ સબ અધ્યાય, ચૌર મતાંતર તીન કહાય;
 શ્લોક સખેં દસ આઠ હજાર, સ્કંધ બાર તામે નિસ્તાર. ૨૩
- છહુતર સહસ્ર અરૂ લખ પચ, બરન સકલ પ્રિયિ બીચ ન રંચ;
 શ્રીભાગવત સબ બસ્તુ અનુપ, દયાનાથ શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપ. ૨૪

દોહો.

- કહો ઇકો નામ સબ, અબ બનકોં ફલાવ;
 જહાં જહીકો ઠોર હેં, વહાં વાહીકો ભાવ. ૨૫

પ્રથમસ્કંધ.

છંદ રોડા.

- અબ કહુ પ્રથમ સ્કંધ, અનુક્રમ સુતુ રસ સ્વાદી;
 હેં ઉનિસ અધ્યાય, હીન પ્રકરન હે આદિ. ૧
- પ્રથમ પ્રથમ અધ્યાય, પ્રથ સૌનક નાપિ કીનો;
 પ્રથમ અપરમે સત પુરાનિ, શુભ ઉત્તર દીનો. ૨
- ભક્તિયોગ ઉત્કર્ષ, કહોં સબ તેં હરિ રાજ;
 પ્રથમ તૃતીય ઐતાર, કહે ચોઇસ જો શ્રીજી. ૩

ભયે તીનકો હીન, તીનકો મધ્યમ આની;	
પ્રથમ ચતુર અધ્યાય, વ્યાસ ચિંતાતુર જની.	૪
મેરે પરમાનંદ, વહાં નારદ મુનિ આયે;	
પ્રથમ પંચ મુનિ વ્યાસ, વિમલ ઉપદેસ બતાયે.	૫
શ્રીભાગવત કરો તુમ, મગઠ તાપ છુટી જાઈ;	
વ્યાસે હોન પ્રતીતિ, અપની ગાથા ગાઈ.	૬
પ્રથમ ષષ્ટમે નારદ, નિજ વૃત્તાંત સુનાયો;	
પૂર્વ ત્યાગી તનુ અપર, જન્મ હો હરિપદ પાધો.	૭
અબ ઉત્તમાધિકાર, તેર અધ્યાકોં મકરન;	
પ્રથમ સપ્તમે અશ્વત્થામા પીડે હરિજન.	૮
કૃપાસિંધુ શ્રીગિરિવરધર, નિજ જન ગન રાખ્યોં;	
પ્રથમ અષ્ટમે ગર્ભ, ઉત્તરા રચ્છન ભાખ્યો.	૯
કુંતાજૂ શુભ સ્તવન, રિઝાયે શૈલધરનકં;	
પ્રથમ સુ નવમે રાય, યુધિષ્ઠિર ખેદ હરણકં.	૧૦
ભીષ્મપિતામહ મુખ દ્વારા, ઉપદેસ કરાયે;	
ધર્મ અનેક મકાર, કૃષ્ણ જનતાપ નસાયે.	૧૧
પ્રથમસુ દશમે રાય, યુધિષ્ઠિર રાજ બધારે;	
આપ દારિકાધીશ, દારિકાપુરી પધારે.	૧૨
પ્રથમ બ્યારમે સગે સુહૃદ, મિલિકે મુખ દીને;	
જયા જોગ્ય. જગનાથ, સખન મન રંજન કીને.	૧૩
પ્રથમ બ્યારમે ભગવતભક્ત, પરીચ્છત જૂપા;	
જન્મસં વરનન કીયે, પવિત્ર ચરિત્ર આનુપા.	૧૪
પ્રથમ તેરમે સકલ તીરથ કરી, વિદુર પધારે;	
આયે હસ્તિનાપુર મિલિ, સખ જન તાપ નિવારે.	૧૫

૬ હોન-યવાને માટે. ૮ ગન-ગણ-સમુદાય. ૧૦ શૈલધરન-કૃષ્ણ.

૧૨ બધારે-ખેસાડયા.

ધૃતરાષ્ટ્ર ગાંધારી, લીચે ગયે ઉત્તરપથ સદ;	
કીચે યોગ અલ્યાગા, દંપતી પાયે મોક્ષપદ.	૧૬
પ્રથમ ચૌદમે રામ યુવિઞ્ઠિર, પાય ખેદ અતિ;	
ભયે બહુત ઉતપાત, દષ્ટિકે ભ્રમિત ભયી મતિ.	૧૭
ચોક સમે અર્જુન, દ્વારિકા પુરિતે આયે,	
દષ્ટ્યો મુખ દુખ હયો, કછયું બોલન નહિ પાયે.	૧૮
પૂછે બહુતકે મત્ર, કરી કિતનિક આશ કા;	
પ્રથમ પચદશ પારથ, બચન કહે દુખ અકા.	૧૯
ભયો સકલ યાદવકુલજો ક્ષય, સુનિ વૃત્તાત યહ;	
પરીચીતકો રાજ્યાસનપે, ખેઠાય તજ્યો ગૃહ.	૨૦
ગયે ઉત્તરા પથ મિલિ, પાડવ પાચહુ સખ;	
પ્રથમ સોલસે કથા ભઈ, કા સો બરનુ અખ.	૨૧
ભૂપ પરીક્ષિત કરન, દિગ્વિજય નિકસે જળહી;	
ધર્મરાય યુગ કલિ, લખ્યે તીનો તહાં તખહી.	૨૨
પ્રથમ સપ્ત દશમે નૃપ, કલિકો શિક્ષા દીની;	
કીચો દૂર દે અંન, ધરમકી રક્ષા કીની.	૨૩
પ્રથમ અષ્ટ દશમે, ભગવતધર્મિજ સખ લેખો;	
પ્રત્નપુત્રતે શાપ, ભયો ભૂપતિકો દેખો.	૨૪
પ્રથમુનિસમે રાજ, સમન્ત ત્યાગ કરીકે ઝટ;	
ખેઠે વિધ્યુરાત, જય શ્રીગંગાજી તટ.	૨૫
વહા આયે સખ નૅપિ, રૂ શ્રીયુકદેવ પધારે;	
પૂછ્યો નિજ કલ્યાન, રાજ નૅપિપદ શિર ધારે.	૨૬

૧૬ ઉત્તરપથ—ઉત્તર દિશાને મારે મદ્ર—સારો.

૨૫ પ્રથમુનિસમે—પ્રથમ મધના ઓગણીશમા અધ્યાયમા વિધ્યુરાત
—પરીક્ષિત.

દોહા.

પુરન ભઈ અનુક્રમણિકા, પ્રથમ સ્કંધ પ્રકાશ;
દયા દયા પર દયાનિધિ, કીની લાહિ નિજ દાસ.

૨૭

દ્વિતીયસ્કંધ.

દોહા.

મુનો દ્વિતીય સ્કંધ હે, દશ અધ્યા વિસ્તાર;
કહિયત લીલા યાન યહ, પ્રકરન તીન પ્રકાર.

૧

છંદ રોડા.

પ્રકરન તત્વજ્ઞાન, પ્રથમ અધ્યા દે કહિયે;
દે પુનિ હૃદય પ્રસાદ, મનન પદ ક્યોહે લહિયે.
દ્વિતીય પ્રથમ મેં સાંખ્ય, યોગ યાનસુ હે ગાયો;
સ્થૂળરૂપ ભગવંત, વિશ્વમય ધ્યાન યાતાયો.

૨

૩

દ્વિતીયમેં સૂક્ષ્મ ધ્યાન, કહ્યોં ભગવંતા;
પ્રકરન હૃદય પ્રસાદ, દાયકો સુનુ અળ સંતા.
દ્વિતીય તૃતીયમેં ઉત્પત્ત, સળ દેવનકી ભાખી;
સકલ સકામિક આહિ, વાત સળસુ હુ કોં દાખી.
કુનિ યહ નિશ્ચે કહ્યો, છોડી સળ કૃધગુ ઉપાસે;
સકળ કામના પૂર્ણ, હોય સળ સકટ નાસે.

૪

૫

૬

દ્વિતીય આરમે કીચો, મંગલાચરન અનૂપા;
શ્રીશુક્રમુનિ કિય સ્તવન મુ, શ્રીપ્રરૂપોત્તમ રૂપા.
પદ્મો તિસરો મનન, વિભાગ દાય હે તામે;
ઉત્પત્તિ ઉપપત્તિ, વરનન યાનિહે ભમે.

૭

૮

દ્વિતીય પંચમમેં નારદ, વિધિ સોં પ્રશ્ન બુકીને;
સો સમકે પ્રતિકર, વિધિને વિધિવત દીને.

૯

- અધ્યાત્મ પચીકરન, ઝ્યાન સ્થૂલ સૂક્ષ્મકો;
 બ્રહ્મદેવ સખ કહ્યો, ન અંમ રહે સુનિ બ્રમકો. ૧૦
- દ્વિતીય પદમે અષ્ટ, રૂપ જૈરાજ્ય બતાયે;
 સખ ઉત્પત્તિ શ્રીજીસે, ભઈ સો ક્ષણ ગાયે. ૧૧
- દ્વિતીય સપ્તમે ચતુરવિંશ, અવતાર સહેતુ,
 સકર્મ બરનન કિયે, કૃષ્ણકે ભવ દધિ સેતુ. ૧૨
- દ્વિતીય આઠતે અખ, ઉપપત્તિ પ્રકરન કહાયો;
 સુરસુનિ જો જો પ્રશ્ન, કિયે સખ બેધા ગાયો. ૧૩
- દ્વિતીયમુ નવમે શ્રીપ્રભુ, નાભિનચિનતે ધાતા;
 અપની ઉત્પત્તિ કહી, ઝોર કથા સુખદાતા. ૧૪
- ચતુર શ્લોકી શ્રીભાગવત કીન ઉપદેસા;
 હિરનગર્ભ વહ નારદ, સુતકો કહ્યો અશોષા. ૧૫
- નારદ વ્યાસે કહ્યો, વ્યાસતે શુકજી જાન્યો;
 શ્રીશુકને સો વિષ્ણુરાત લહિ પાત્ર વખાન્યો. ૧૬
- દ્વિતયસુ દસમે આધિભૌતિક સુરૂપ બતાયો;
 અધ્યાત્મક આધિદૈવિક, આછે મમુગ્રાયો. ૧૭

દોહા.

- પૂરન દ્વિતીય મ્કંધકી, અનુક્રમનિકા બખાની;
 શ્રીગિરિ'૧૨ કરી કૃપા, દઈ દયાકો બાની. ૧૮

તૃતીયસ્કંધ.

દોહા.

અખ કહું તૃતીય મ્કંધકે, હે તેતિસ અધ્યાય;

- ૧૧ જૈરાજ્ય—વિરાટ અરૂપનો મહિમા. ૧૨ સહેતુ—મરણ સહિત.
 ૧૩ બેધા—અજ્ઞા ૧૪ નાભિનચિનતે—નાભિમા જોગેના કમળમાંથી.
 ૧૭ દ્વિતય—બીજે (૨૬૬) આધિભૌતિક—પંચજનથી થયેલું. સુરૂપ—

લીલા સરગ પ્રકરન ૫૬, ધુર અધિકાર સુગાય. ૧

છંદ રોડા.

તૃતીય પૂરવમે વિદુર, તિરથ યાત્રા કરિ આયે;
શ્રીયમુનાતટ મિલત ભયે, ઉદ્ધવ શુચ પાચે. ૨

તૃતીય દ્વિતીયમે ઉદ્ધવ, વિદુરભુકોં સુખ દીને;
શ્રીકૃષ્ણભુકે બાલચરિત્ર સુવરનન કીને. ૩

તૃતીયમે શ્રીકૃષ્ણ રાસલીલા કહે દીની;
તૃતીય ચતુર પ્રભુ પ્રભાસ લીલા ધરનન કીની. ૪

પાછે ઉદ્ધવજી ઉતરાપથ ધાયો ધારે;
ગુનાતીત અબ અપર, દોષ અધ્યા સુનુ પ્યારે. ૫

તૃતીય પંચમે વિદુરજી, ગંગાનાર સધાયે;
મા'નુભાવ મૈત્રેય, મુનિનસો મિલવો પાચે. ૬

પ્રથમ વિદુર કિય કહો, કૃષ્ણ માયાકો રૂપા;
તૃતીય ૫૮ મુનિ સો, પ્રતિઉત્તર કથો અનૂપા. ૭

તિસરો પ્રકરન સગુન, ત્રીન અધ્યાય બતાયો;
તૃતીય સપ્તમે વિદુર, પ્રથમ દ્વિર આર ઉડાયો. ૮

હરિ ઐતાર ચરિત્ર કથા, પૂછી મુદ્ધ ધરી મન;
તૃતીય અઠ મૂળ પુરૂષતો, ઉતપત વિધિ કહિ મુનિજન. ૯

તૃતીય નામે બ્રહ્માને, શ્રીજીકી સ્તુતિ કીની;
દરસ દિયે પરમેષી, 'સૃષ્ટિકર્' આય સુદીની. ૧૦

સ્વરૂપ. અધ્યાત્મક-આત્મા સંબંધી. આધિદેવિક-દેવસંબંધી. આજે-સારી રીતે.

૧ સરગ-સર્ગ. ધુર-અધિકાર-પ્રથમ અધિકાર. ૫ ધાયો ધારે-જવાનં
ધારે છે. ૯ અઠ-આઠમા અધ્યાયમાં. ૧૦ નેમ્મે-નવમામાં. પરમેષી-બ્રહ્મા.

કૃષ્ણ-કર. આય-આચી.

ચોથો પ્રકરન કાલ દાયકો તૃતી દસમે લહી;	
કાલાત્માકી બહુ પ્રકારકી પશુ સૃષ્ટિ કહી.	૧૧
તૃતીય આરમે કાલ પ્રમાણકી ગતિ ભાખી;	
પંચમ પ્રકરન જીવ અળ નોકો સુનિ અભિલાખી.	૧૨
તૃતીય આરમે જ્ઞાનઅગ સૃષ્ટિ સુખખાની;	
સનકાદિક મહાદેવ મરિચ્યાદિક દસ જાની.	૧૩
સરસ્વતી કન્યા સ્વાયંભૂ મનુ રાતરૂપા;	
તૃતીય તેર બારાહજીકો માકંઠય અનૂપા.	૧૪
તૃતીય ચતુર્દશ ભવિષ સુરતિરસ દીતી બીની;	
નિજપતિપે વિન સમયહુ રતિ પ્રારથના કીની.	૧૫
તૃતીય પંચદશ ઐકુકમે ચતુસ્સન આયે;	
હરિ ઇચ્છા જય વિજય રાપ વિનહીતે પાયે.	૧૬
તૃતીય ષોડશ સનકાદિક પાયે હરિ દરશન;	
તૃતીય સપ્તદશ હિરણ્યાક્ષ વારાહજી બુધ ધન.	૧૭
તૃતીય અષ્ટાદશમે અરિત વેહી હે ગાયે;	
તૃતિ ઉન્નિસ હરિ હિરણ્યાક્ષ હતિ સિતિ લે આયે.	૧૮
તૃતીય બીસમે શ્રીવારાહજી દિવ્ય સુરૂપા;	
શુદ્ધ યજ્ઞમય કલ્પો સ્તવન પુનિ કિયો અનૂપા.	૧૯
અવ ખૂટ્યો પ્રકરન, તત્વ અધ્યાય તેરકો;	
તામે હે દે બેદ પ્રકટ કહીહે ન ખેરકો.	૨૦
તૃતીય એકવિસમે, મનુ સ્વાય જીવ જો અપની;	

૧૧ તૃતી-તૃતીય. ૧૨ નોકો -નવનું. ૧૪ વારાહજીકો-વરાહજી.

૧૬ ચતુસ્સન-સનક, સનદન, સનાતન અને સનહુમાર, એ ચાર 'સન' કહેવાય છે, તે. વિનહિતે-એમનાથી.

૧૭ ધન-સગડ-પાકું. ૧૮ વેહી-એજ (વાગહજીવ). હતિ-હણીને.

દેવહૂતી કન્યાય, સુરૂપ કળા મનુ તપની.	૨૧
દેવેકૌ ઋષિ કર્દમકી, પ્રારથના કીની;	
તૃતીય બાઘસિમેં દ્વિરે, મળપતિ દુહિતા દીની.	૨૨
તૃતીય તેઘસ કર્દમ આપને યોગાલ્યાસ બલ;	
મકટ કિયો યૌભવ વિમાન સ્થિત અતિ સુખ નિરમલ.	૨૩
દેવહૂતી દરસાય મળ દ્વિર ઉપશ્ચ ધન્યા;	
મચ્ચુર મળકો મૂલ પ્રથમ મકટી નોં કન્યા.	૨૪
તૃતીય બાઘસિ શ્રીકપિલદેવ જુ જન્મ સુગાયો;	
નોં કન્યા ઉદબાહુ યથા ગિધ સોહુ સુનાયો.	૨૫
તા પાછેં મુનિ કર્દમ સખ તજિ ઘનમેં આયે;	
દ્વિર સાધન કિય શુદ્ધ ચિત્તસુ પરમગતિ પાયે.	૨૬
તૃતીય પંચઘસ શ્રીકપિલદેવ જનની સુખ દીનો;	
સાંખ્યયોગ અધ્યાત્મ યોગ ઉપદેશસુ કીનો.	૨૭
તૃતીય પદ્મસ સતાઘસ લગ, તત્વ સાંખ્ય બરનન;	
કપિલ મુનિને કિયો સુ અપની અંબાકે સન.	૨૮
તૃતીય આઠઘસ મુનિ યોગ ધ્યાન બે સ્વરૂપ કહ્યો હે;	
સો સ્વરૂપ કહે દ્વિયો, નાથ માતાસુ લહ્યો હે.	૨૯
તૃતીય ઉત્તતિસમેં ભકિત, યોગ ભલ બરનન કીનો;	
તૃતીય ત્રિંશમેં કર્મવિપાકહુ વરની લીનો.	૩૦
તૃતીય એકતિસમેં જીવ અવગ્થા ગ્રભમે આયો;	
તળતેં સખ બરતાંત જુ જન્મ મરન લોં ગાયો.	૩૧

૨૧ સુરૂપ ઈ—મનુના તપની સુ દર રૂપની કળા હોય તેવી હતી.

૨૪ પ્રચુર—બહુ. નોં—નવ. ૨૮ પદ્મસ—જીવીસ. અંબા—મા. સન—

સન્મુખ. ૩૦ કર્મવિપાક—કર્મનાં ફળ.

તૃતીય ભક્તિસમેં ગ્યાન ભક્તિ ભલ પદ્ધતિ ગાઇ;	
તૃતીય તેતિસ તાસો દેવહૂતી સિદ્ધપદ પાઇ.	૩૨
કપિલદેવતા પાછે ઉત્તરપથ પધારે,	
પૂરન તત્વ પ્રકરન ત્રિદસકો વરન્યો ધ્યારે.	૩૩
યામે હે દે ભેદ ચ્યાર અધ્યા જી આદિ,	
પુરુષમુક્તિકો હે પ્રકાર સુનિ લે રસ સ્વાદી.	૩૪
તદુપરાત અધ્યાય જી નોસો વિધિ સ્ત્રી મુક્તિ;	
કહી ગાથા સક્ષેપ કૃષ્ણ જન સમુજયો મુક્તિ.	૩૫

દોહા.

અતિ સુદર અનુક્રમનિકા, પૂરન તૃતીયસ્કંધ;	
પઠત સુનત જનકહે દયો, રહે ન આધિ અઘ ગંધ.	૩૬

ચતુર્થ સ્કંધ

દોહા.

મુનો ચતુરથ સ્કંધકે, ઇકતિસ હે અધ્યાય;	
ખિસરગ લીલા જાનિયે, પ્રકરન ચ્યાર કહાય.	૧

છંદ શૈલા.

ધર્મ અર્થ અરૂ કામ મોક્ષ પ્રકરન ચો નામા;	
પહિવો પ્રકરન ધર્મ સપ્તકો અતિ અભિરામા.	૨
દક્ષપ્રજાપતિ જાની, લેહુ યાકે અધિકારી;	
ચતુર પ્રથમ મનુ કન્યા, વરા કલો વિસ્તારી.	૩
તામે સોમ રૂ દત્તાત્રેય, દુરવાસા નારદ;	
નારાયણ ઇત્યાદિક જન્મ કહે સુખશારદ.	૪
ચતુર અપરમે વિશ્વસ્રજ્યા કો યજ્ઞ હનો બ્યાં;	

દક્ષપ્રભાપતિ બની ઠણી, ગર્વભરે આચે ત્યાં.	૫
સકલ સભા સ્થિતને, વહાં ઊડી આદર કીના;	
ઊઠે નહિ શ્રીમહાદેવ લખી રીસ રસ ભીના.	૬
તાતે ભયો પરમ્પર વિરહ શાપ બુદ્ધિને;	
અતુર્ય તૃતીયમે દક્ષ યજ્ઞ જાતે સળ ચીને.	૭
દેખી જનકકે જઈએ ભઈ સતીબુદ્ધી મરણ;	
નાથ નિવેદન કરી વાત શંકર તળ બરણ.	૮
અતુર આદેશ ઉઠાંધી બુ પિતુ કે દોરી;	
પાઈ ખેદ તાતે જાત હી, સતીને દ' છોરી.	૯
અતુઃપંચમે નારદ મુનિ, શ ભુ દિગ આચે;	
મમાચાર સળ સતી સંબંધી સમ્યક કરી ગાચે.	૧૦
સુનત કોપી શિવ ગનસમૂહ પડવાઈ દિચાહે;	
દૂત દ્વારહી દક્ષયજ્ઞ વિધ્વસ કિયો હેં.	૧૧
અતુરથ પદ્મે શ્રદ્ધાદિક સળ સુર મિલિ આચે;	
સ્તવન નમન કિય સમાધાન, મહાદેવ મનાચે.	૧૨
અતુરથ સતમે દમ્ભ યજ્ઞ પૂરન કરવાયો;	
પાછે સળ મિલિ સ્તવન કૃષ્ણકો ગુનગન ગાયો.	૧૩
અળ દુસરો પ્રકરત અર્થ અધ્યાય પાંચકો;	
ધ્રુવચરિત્ર જામે સુની આંસ ન રહે આંચકો.	૧૪

૫ વિશ્વસુબ્યાકો—દેવોને'. ૮ જનક (સતીનો)—દક્ષ બરણ—તણ
ન જશે એમ કહ્યું. ૯ આદેશ—આચાર (શિવની). પિતુકે—પિતા દક્ષને
ધેર. દોરી—દોડી ગઈ.

૧૦ દિગ—પાસે. ૧૧ વિધ્વસ—નાશ. ૧૩ દમ્ભ—દક્ષ ૧૭ નિ-
દેશ (નિર્દેશ)—આચાર

ચતુરથ આઠ ઉત્તાનપાદકો, વંશ જ્યુ ગાયો;	
અપરમાત દુર્વચન સુન ધ્રુવજ્ય દુઃખ પાયો.	૧૫
શ્રીયમુનાતટ જાય, અરન્ય મહાતપ કીનો;	
ચતુરથ નોં શ્રીકૃષ્ણ કૃપા કરી દરશન દીનો.	૧૬
ધૃષ્ટિ તેં જર અધિક દિયો ધ્રુવ ધ્રુવપદ પાયે;	
નાથનિદ્રમ ચઢાય શીશ ધ્રુવજી ઘર આયે.	૧૭
ચતુરથ દસમે ધ્રુવજી ધુ ઇકે ઉત્તમ નામા;	
બન મૃગયાકો ગયો, હુન્થો કોઈયક્ષ જી બામા.	૧૮
બ્રાતબૈર નિમિત્ત આપ, ધ્રુવજી અભિરામા;	
અધિપતિ યક્ષ કુબેર, કીયો તાસુ સગ્રામા.	૧૯
આર ગ્યારમે આપ, મનુનૃપ ધ્રુવપે આયે;	
કીયો યુદ્ધ તેં સમાધાન, સુત સદન પદાયે.	૨૦
ચતુર બારમે ધ્રુવ, પરિપૂરન રાજહુ કીનો;	
સો સખ સુતકો સોખી, આપ અચ્છિત પદ લીનો.	૨૧
તથા જી ધ્રુવકી જનની, સોહુ પરમપદ પાઈ;	
તૃતીય કામ મકરન, અબ ગ્યારેકો મુનિ ભાઈ.	૨૨
મધુરાબ તામે, અધિકારી ચરિત મુહાવન;	
ચતુરથ ત્રિદશ ધ્રુવકો, બંશ સુરજન્યો પાવન.	૨૩
ચતુર્ચતુર્દશ મહાકુબ્ધ, નૃપ બેનસુ ગાયો;	
સો ફિર દુસ્તર બ્રહ્મ શાપતે, નાસહુ પાયો.	૨૪
ચતુરથ પદ્મ પૃથ્વી, જન્મ ચરિત્ર લખાને;	
ભગવદ્ભક્ત મહાહરિઅંસ, સખે કોઈ જાને.	૨૫
ચતુર સોલતે ઇકેઈસ લગ, ગુન ઔર ન આયે;	
પૃથુરાબકે પરમ પવિત્ર, ચરિત્રહી ગાયે.	૨૬

ચતુરથ યાવિંશમે, સદન સનકાદિક આયે;	
સનતકુમારસુ આત્મયોગ પૃથુરાજ પાચે.	૨૭
ચતુર્ય તેષસ યોગાલ્યાસ રાજ જી કીના;	
દહ ત્યાગ તાસોં કર, પૃથુ જી પરમપદ લીના.	૨૮
અગ ચોથો પ્રકરજ, મોક્ષ અધ્યાય આડ કો;	
યામે હે દે ભેદ, પુણ્ય હે પર્મ પાડ કો.	૨૯
એક બ્રહ્મતત્વ દશા, તિન અધ્યાય સાંચ હે;	
ઐર કૃષ્ણ સાયુજ્ય કે, સુ અધ્યાય પાંચ હે.	૩૦
ચતુર ચતુરવિંશમે, બંસ પૃથુકો બિસ્તાર્યો;	
મિત્રે પ્રચેતાકો શિવ રૂદ્ર ગીત ઉચાર્યો.	૩૧
ચતુર પચીસ નૃપ પ્રાચીન, બહિષકો મિત્રિ નારદ;	
કથન કિયો આખ્યાન, પુરંજનકો ભવપારદ.	૩૨
અઠવિંશકોં એહી કથા, બરની નૃપ યાંહી;	
સુનિ નિઃસંશં ભયો, ચતુર ઉનતિસકે માંહી.	૩૩
સુરજાપિકો ઉપદેશ સાર અંતરમે લાયે;	
કપિલાશ્રમમે ગયે ભૂપ વાં સિદ્ધિ પાયે.	૩૪
ચતુર ત્રીસ બરદિયો પ્રસન્ન પ્રચેતા શ્રીજી;	
કર્વો રાજ અયુતાબ્દ ઐર શાસન દિન રીજી.	૩૫
ચતુર્ય ઇતિસ નાથ પ્રચેતા નાં મિલાયે;	
ભગવત વાત સુનાઈ દસોં અમૃતપદ પાચે.	૩૬
ઇતની કથા સુનિ મૈત્રીતે બિહુર શ્રવન કરી;	
આયે હસ્તિનાપુરમે ભગવત રસ હૃદયા ભરી.	૩૭

૩૨ ભવપારદ—સંમારમાંથી પાર ઉતારનાર. ૩૪ સુરજાપિ—નારદ.

૩૫ અયુતાબ્દ—દશ લક્ષર વર્ષ. શાસન—શિક્ષા-આગ્રા.

૩૭ મૈત્રી—મૈત્રેય.

૩૫

દોહા.

ચતુરથ સ્કંધકી ભણ, અનુક્રમનિકા પરિપૂર્ન;
પઠન સુનતહી કે' દસો, પાપ તાપ સળ ચૂર્ન.

૩૮

પંચમ સ્કંધ.

દોહા.

પંચમ સ્કંધ સુનિચે અખે, જો હે લીલાસ્થાન;
હે ધરૂવીસ અધ્યાયકો, પ્રકરન તીન બખાન.

૧

છંદ રૈલા.

દેશ કાલ અરૂ પ્રનામ ત્રય પ્રકરન લહિયે;
પૂર્વે દસ પ્રકરન અધ્યાય તીન સો કહિયે. ૨
પચમ પ્રથમ બંશ પ્રિયવ્રતકો શુક સુનિ ભાખે;
સત્ત સમુદ્ર ૩ સપ્ત દ્વીપ નિરને કહી દાખે. ૩
પચ અપર આગ્નિધ્રુવ નોં ભયે અનૂપા;
વિષ્ણુરાત સુનિ નોં ખંડકે ભયે હે ભૂપા. ૪
પંચ તીન નૃપ નાભિ પર મલુ પ્રસન્ન ભયે હે;
પરમ કૃપા કરી પુત્રહીકો વરદાન દિયો હે. ૫
અગ્ર દુસરો પ્રકરન ઇકગ્રસ અધ્યાય કાલકો;
જામે જન્મ ક્ષયભ ભુજઅંગદ શ્રીભૂપાલકો. ૬
પંચ ચતુર્થ શ્રીકૃષ્ણ દેવ પ્રાકટ્ય કહે હે;
સોંપી નૃપાસન ઇનકું નાભિ નૃપ મોક્ષ લહે હે. ૭
ક્ષયભદેવ રાતપુત્ર ભયે તીનકે કહું કાળ;
એકાસી પ્રાધ્માણ, યોગેસ્વર નોં, દસ રાજ. ૮

પંચમ પંચ રૂ ૫૨ દે નૃપભચરિત્ર કહે હે;	
પંચ સપ્ત નૃપ ભર્તે પુત્ર ભાષે વ્રુ ભયે હે.	૯
પંચમ અષ્ટમે ભરતભૂપ શુભ ચરિત સુ ગાયે;	
મૃગકે સંગ ભયે મૃગ જન્મ સોહુ લય પાયે.	૧૦
પંચમ નાં જડભરત ચરિત્ર સુ ધરનન ભાઈ;	
પંચમ દસ રહુગન વિગાર જડભર્તે ચઢાઈ.	૧૧
પંચ આર જડભરતે ભૂપત પૂછ્યો ઝાના;	
બાર તોર કુહુ ભવાટવાદિક ધરન બિધાના.	૧૨
પંચ ચૌદ નૃપ આતમવિધા મુનિતો પાયે;	
રહુગન જડભરતકે પ્રતાપ પદ મોક્ષ સધાયે.	૧૩
પંચ પંચદસ સુમતિકો ધરન્યો શુભ બંશા;	
તાકે બંશ બિપે નૃપ ગય ભયે પુત્ર પ્રસંશા.	૧૪
પંચ સોલમે ભૂગોલ ધરનન ભવ્ય ભયો હે;	
જંબુદ્વીપ નવખંડ સુમેરૂ પ્રભાવ કહ્યો હે.	૧૫
પંચ સપ્તદશ સેવ્ય રૂ સેવક કહે ખંડ સળ;	
અષ્ટાદશ ઉન્નિસ લગ ધરનન એહી ચરિત અળ.	૧૬
પંચમ બિસમે સપ્ત સમુદ્ર પ્રમાનસુ ભાષ્યો;	
પંચમ ઇકિંસ જ્યોતિષચક્ર સુ ધરની દાખ્યો.	૧૭
બાઈસ અરૂ તોઈસ લગ એહી ચરિત હે ગાયો;	
પંચમ ચોઈસ રાહિકો પરમાન બતાયો.	૧૮
અળ તીસરો પ્રકરજ સ્વચ્છ દે અધ્યાયસુ મુનિ;	
તામે હે દે બેદ જીવાત્મા પરમાત્મા પ્રુનિ.	૧૯
પંચ પંચવિશમે સપ્ત પાતાલ કિય કથન;	

૧૧ વિગાર-બિગારી-વાહક(?) ૧૨ ભવાટવાદિક (ભવાટવી આદિક)

—સંસારરૂપી જંગલ વગેરે. ધરન-ધરણ્ય.

પંચ છઠસમે અઠાઈસ નરકકો બરનન.

૨૦

દોહા.

પચમકી અનુક્રમનિકા, પૂર્ન ભઈ સુઅનૂપ;

દયા પઠન રૂચિ શ્રવનતો, પ્રસન્ન હોય ભવનૂપ.

૨૧

પછ સ્કંધ.

દોહા.

અબ મુનિ પછ સ્કંધને, કહે ઉત્તિસ અધ્યાય;

પોષન લીલા જાનિયે, પ્રકરન ત્રીન કહાય.

૧

છંદ રૌલા.

નામ ધ્યાન અરચન થહ, ત્રિ પ્રકરન ત્રિ નામા;

પહિયો પ્રકરન નામ ત્રીનકો અતિ અભિરામા.

૨

૫૨ પૂરવમે અન્નમેલ, આખ્યાન બખાન્થો;

૫૨ દૂજમે જમદૂત જ્ઞેર હરિગનમે ભાન્થો.

૩

ભગવત નામ પ્રતાપ લખ્યો સહજઈ મુખ આયો;

મહાદુષ્ટ આચરન કિયો તહુ મલુપદ પાયો.

૪

૫૮ ત્રીસરે બક નામ માહાત્મ્ય ફલ તાગ ન લાગે;

ધર્મરાય બરનન કીનો નિજ દૂતન આગે.

૫

જ્યો બૈભવ હરિ નામ શ્રવન કીર્તનાદિ હોઈ;

બરજતહુ આજતો વહા મત જઈયો કોઈ

૬

અબ દુસરો પ્રકરન ચૈદ અધ્યાય ધ્યાનકો;

૩ હરિગન—હરિના દૂત. ભાન્થો—ભાગ્યો ૪ સહજઈ—સહેજ.

૬ બરજતહુ—તણુ છુ. કોઈ—કોઈ યમદૂત (ત્યા ન જશો)

૫૨ ચોથેમેં ઘરન્યો ધંસ જી પ્રચેતાનકો.	૭
કહ્યો દક્ષકો જન્મ કહ્યો મહતપ ને કીના;	
શ્રીહરિ ભયે મસન્ન ૩ સંતતિકો ઘર દીના.	૮
૫૨ પંચમેં દક્ષજીકે નિતનક પુત્ર ભયે;	
નારદકો ઉપદેસ પાય સબ મોક્ષ પાય ગયે.	૯
તવ કોપી દક્ષને શાપ નારદકો દીના;	
૫૨ ૫૨ કન્યા સાઠ સૃષ્ટ સુત મકટ ન કીના.	૧૦
દ્વિરજ્યો જાકો દધિનામ તિનહુકે ભાષે;	
જ્યો જ્યાકુ સંતાન ભયે સોહુ કહી દાષે.	૧૧
૫૨ સતમે ઈંદ્રને આપ ગુરૂ બૃહસ્પતિ તણ;	
વિશ્વરૂપ ગુરૂ માને શિષ્ય ભયો અધિ ભણ.	૧૨
૫૨ અઠ વિનતે મઘવા વર્મ નરાયન પાયો;	
૫૨ નાં સુરપતિ વિશ્વરૂપકો માર્યો ગાયો.	૧૩
બ્રહ્માસુરકો જન્મ ભયો ત્વષ્ટાતે બાષે;	
ખટસુ દસ સુર અસ્થિ દધિચિ ઋષિકે જાષે.	૧૪
દહ તણ મુનિ દીએ, બજૂ તાકો બનવાયો;	
સો સુરેંદ્ર લે બૃત્રાસુરોં ચુદકં આયો.	૧૫
૫૨ એકાદશમેં જી પરસ્પર, સમયહી ચુદ કે;	
બચન મશંસા ભયે બૃત્ર, અરૂ નાયક બુધકે.	૧૬
૫૨ દ્વાદશમેં શચિપતિ, બૃત્રાસુરકો માર્યો;	
ગિજય દિયો બૃજરાજ, દાસ લહિ ત્રાસ નિવાર્યો.	૧૭
૫૨ ત્રિદશમેં હત્યા બ્રહ્મ, ઈંદ્રકો લાગી;	
સો દ્વિર મખ કરી, મહાપુરૂષ પૂજે જળ લાગી.	૧૮

૧૩ વિનતે—તેનાથી (વિશ્વરૂપ પાસેથી). વર્મ નરાયણ—નારાયણ કવચ. ૧૬ નાયક બુધકે—દેવના નાયક—ઈંદ્ર. ૧૮ મખ—યજ્ઞ.

- ૫૯ ચૌદ ધૃત્રાસુર, પૂર્વજનમ સો ભાળે;
 ચિત્રકેતુ હરિદાસ હતો, સોહુ કહે દાળે. ૧૯
 ૫૯ પદ્મે સુતમરનશોક, બો સો કહી દીનો;
 નારદ આચે સમાધાન, નરપતિકો કીનો. ૨૦
 ૫૯ પોડશ સુન બચન સુની યૈરાગ્ય ભયો હે;
 સાધન કીનો શુદ્ધ ચિત્ત હરિ દરસ દિયો હે. ૨૧
 ૫૯ સત્તર ચિત્રકેતુ બેઠી બિમાન સધાચે;
 જા પહોચે કૈલાસ શાપ ઉભયાતે પાચે. ૨૨
 તિસરો અરચન મકરન દે અધ્યાય લલ્લો હે;
 ૫૯ અષ્ટાદશ પુત્ર અદિતિ વરા કલ્લો હે. ૨૩
 અરુ દિતિ સુતકોહુ બ રા દ્વિર ભયે મરૂતગન;
 ઉન પચાસહુ દિયે ઇંદ્રકો ભયો સુબરનન. ૨૪
 ૫૯ ઉન્નિસમે કથ્યો પુસબૃતકો ગિધાન સખ;
 હરિ મસન્ન તખ સહજ લાભ અતિકા તળકા અખ. ૨૫

હોહો.

- ૫૯ ૫૯મ અનુક્રમનિકા, ભઈ પૂરન ગુરુ જોળ;
 પઠત દયાકો પ્રિય ભયે, બૃજપતિચરન સરોળ. ૨૬
 સમમ રકંધ.

હોહો.

- સમમ લીલા હુતિ યહ, દસ રૂ પંચ અધ્યાય;
 પ્રકરન પૂરે લીન હે, દેવહુ નામ અત્તાય. ૧
 છંદ રોસા.

અસદાસના એક, દુતિય સદાસન આંહી;

સદાસના તૃતીય, પ્રથમ પંચકો કહાહી.	૨
સપ્ત પ્રથમ જય બિજય શાપ કારન ઉચાર્યો;	
સપ્ત દુસરમે સુન્ધો હિરણ્યાશકું હરિ માર્યો.	૩
સો સુનિકે બડ શોકે ભયો માતા જો દિતિ;	
સમાધાન કિય પૂર્વાખ્યાનસુ યજ્ઞ પ્રતીતિ.	૪
સસે તીનમેં બંધુ વૈર, લેવેકે કારન;	
હિરણ્યકશ્યપુ તપ કીનો અકથિત માંદાન.	૫
બિધાતા ભયે પ્રસન્ન માગી કહિ હમ બરદાતા;	
જયો જયો બિધિ વર માગે સો સખ દિયે વિધાતા.	૬
સપ્ત તુર્યમેં હિરણ્યકશ્યપુ રાજ્ય કિચો હે;	
સખ બુંદારક જુદ તુર ભજાય દિયો હે.	૭
પુત્ર ભયે ફિર ચાર, તીનકો કામ કહાહે;	
તુર્ય મકટ મહાદસુ ભગવદ્ભક્ત મહાહે.	૮
સપ્ત પંચ મહાદ ગુરુકે પઠન પઠાયે;	
ગુરુમુત પઠવે ઓર આપ મન એક ન લાયે.	૯
પઠે મકટ મહાદ કૃષ્ણ હરિ બિન ન રંચહે;	
સદાસના દુતિય મકરણ અધ્યાય પંચ હે.	૧૦
સપ્તમ પદમેં ગુરુધર છતને બાલક આવે;	
તિનકો કહિ મહાદ તત્ત્વ હમ તુમે સિખાવે.	૧૧
સખહી આલપંપાલ પઠો કા યહ દેહુ કારી;	
રામ કૃષ્ણ ગોબિંદ ગુપાલ પઠો સુખકારી.	૧૨
સપ્ત સપ્તમેં લરિકન સખ પૂછ્યો મહાદા;	

૬ બિધાતા (વિધાતા)-બ્રહ્મા. ૭ તુર્ય-ચોથો (અધ્યાય).

બુંદારક (વુંદારક)-દેવ વુંદ-સમૂહ. તુર—(તુર્ણ)—જલદી.

તુમ કા'તે' પાચે કહુ શ્રીકૃષ્ણામૃત સ્વાદા.	૧૩
તળ ખોલે મહાદ સુનો હમ એસે પાચે;	
મે માતાકે જઠર હતો જળ નારદ આચે.	૧૪
વિન મો અંબાકો ઉપદેસત તત્વ બખાન્યો;	
હો સમીપ અતિ ગર્ભ બિખે તાતે મે' જાન્યો.	૧૫
સત આઠમે' પરમ ભક્ત મહાદે દેખી;	
દુષ્ટ જનક અતિ ક્રોધ કિયો ભય દિયો બિસેખી.	૧૬
શ્રીનૃસિંહજી મગટે ખંભહિતે તત્ખેવા;	
કનકકશ્યપુ નખતે' બિદારી લૈ સ્તુતિ સળ દેવા.	૧૭
સપ્તમ નવ મહાદ કરિ સ્તુતિ પ્રેમશુ ભીજી;	
દિયો ભક્ત ઉત્સંગ પ્રસન્ન ભયે અતિ શ્રીજી.	૧૮
સપ્તમ દસ બરદાન ભક્તિ ઇક સ્તોત્ર દિયો બર;	
રાજ્યાસન બેઠાયો આપ પ્રસાદ કૃપા કર.	૧૯
અરૂ મયનામા અસુર ત્રિપુર લાયો સુરરાયે;	
તૃતીય સદસદાસના પંચ અધ્યાયસુ આચે.	૨૦
સપ્ત આરમે' ચારો વરન કહે જો કરમા;	
સપ્ત બારમે' બ્રહ્મચારી બાનપ્રસ્થ ધરમા.	૨૧
સપ્ત તેરમે' પતિ ધરમ ભલભાતિ બતાયો;	
અરૂ અજગર મહાદ ભયો સંવાદ સુગાયો.	૨૨
સપ્ત ચતુર્દશ ગૃહસ્થાશ્રમકો ધર્મ બખાન્યો;	
સો પાચે કલ્યાન જાહિને રૂઢ કરિ માન્યો.	૨૩
સપ્ત પંચદશ ઉત્તમ મધ્યમ ઝોર કનિષ્ઠા;	

૧૩ લરિકન-છોકરાં ૧૫ વિન-તે (નારદ) મો (મારી) અ બા-મા.

૧૭ કનકકશ્યપુ-હિરણ્યકશ્યપ.

૨૧ કરમા-કર્મ. ચારે વર્ણનાં કર્મ કર્યાં છે.

સખ પ્રકારકે ધરમ કહે માનત નહિ બ્રહ્મા. ૨૪

દોહા.

સપ્તમકી સંપૂર્ણ ભઈ અનુક્રમનિકા અનુપ;
દયારામ કે'જે સુને સો ન પરે ભવકૂપ. ૨૫

અષ્ટમ સ્કંધ.

દોહા.

અષ્ટમ સ્કંધ સુનો, ચોઇસ અધ્યા સાર;
મનબંતર લીલા લહો, પ્રકરન જામેં ચાર. ૧

છંદ રૌલા.

તામસ રાજસ સાત્વિક, ભક્તિ હેં યહ ચારો;
પહિલો પ્રકરન તામસ ચોં અધ્યાય બિચારો. ૨

અઽ પૂરવમેં સ્વાયંભુવ સ્વારોચિષ કહિયે;
ઉત્તમ તામસ યહ સખ નામ મનુકે લહિયે. ૩

અષ્ટ અપરમેં ગર્જેદ્રકો ગ્રાહનેં ગ્રહોહેં;
અઽ તીનેં હરિસ્તુતિ કરી જળ દીન ભયોહેં. ૪

સો સુનકે મભુ દીનબંધુ દોરેહી આયે;
તુરત ગ્રાહકો મારી કૃપાલ ગર્જેદ્ર છુડાયે. ૫

અઽ ચોં ગ્રાહ ગર્જેદ્ર પૂરવકે જન્મ કહેહેં;
શ્રીહરિ પરસ મતાપ દોહુ જન મોક્ષ લહેહેં. ૬

અળ દસરો સાત્વિક પ્રકરન અધ્યાય દસ લહેં;
અઽ પંચમમેં રૈવત મનુ ચાક્ષુષમનુ કહે. ૭

જામેં અમૃત મથન નિમિત્ત અમર સખહી જુરિ;
ક્ષિરસાગર તટ જાય સ્તુતિ કીની હે શ્રીહરિ. ૮

અઠ પટ શ્રીમલ્લ પ્રસન્ન ગયે બરદાન દિયો હે;	
મિલે સુરાસુર મંદ્રાચલ ઊઠ્યો ન ગયો હે.	૯
હુખિ લખિ આર્તનાણુ તુરત ગરઝારઠ આયે;	
મદર પરન સુપરન ધરી સાગરતટ લાયે.	૧૦
અઠ સતમે કૂર્મીવતાર ધરી મથન કરાયો;	
પ્રથમ મહાવિષ નિકર્યો સો શિવજીકુ પાયો.	૧૧
અષ્ટ અષ્ટમે રતન ચૌદ નિકસે ન ડગે હે;	
સુધાપાનકે સમય સુરાસુર લરન લગે હે.	૧૨
તળ મલ્લ માયા અધિપ, મોહની રૂપહી લીના;	
અસુર બૃંદ સળ આપ, અતિશય મોહિત કીના.	૧૩
અઠ નોં અમૃત અમર, અખિલ કરાયો પાના;	
દૈત્ય પરોસન સમય ભયે, હરિ અતરધાના.	૧૪
અષ્ટમ દશમે દેવાસુર સંગ્રામ કલ્હો હે;	
અષ્ટ બ્યારમેં મા'દારન ફિર યુધ લયો હે.	૧૫
અષ્ટ બાર મોહની સ્વરૂપ લખિ શિવ મોહિત ભયે;	
અષ્ટ તેર અધ્યાય વિષે વૈવસ્વત મનુ કહે.	૧૬
ગ્નિનકે રાજ્યમે શ્રીબામનજી મગટે ભાખે;	
ભવિધ્ય મનબંતર આગે હોને કહે દાખે.	૧૭
કૌન કૌનસે તાકે નામ કહતહો બરની;	
સાબરની અરૂ દક્ષસાબરની બ્રહ્મસાબરની.	૧૮
ધર્મસાબરની રૂદ્રસાબરની હે અભિરામા;	

■ સુરાસુર—દેવ અને અસુર ૧૦ આર્તનાણુ—હુ ખીનુ રક્ષણ કરનારા.
પરન—પાખે. સુપરન—ગરડ. ગરડે મંદરાચળની પાખો આવીને તેને સાગરકાંઠે
આણ્યો. (પૂર્વે પર્વતોને પાખો હતી એમ પુરાણોમા વર્ણુ છે.)

૧૪ પરોસન—પ્રાશન (?) (અમૃતનું).

દેવસાબરની ઈંદ્રસાબરની સાતો નામા.	૧૯
અબ્દ ચતુર્દશ મનવાદિક મનુપુત્ર જી આંહી;	
ભાષે ભગવદ્ અશ સખે કહુ સશય નાહી.	૨૦
અબ્દ ત્રીસરો રાજસ પ્રકરન અધ્યાય સુનવકો;	
બકો સુનતહિ માત્ર હોત નિસ્તાર ભવનકો.	૨૧
અબ્દ ૫ ચદશ કહ્યો રાજ્ય બલિનૃપને કીનો;	
અરૂ અશ્વમેધ યજ્ઞ કિયો સોહુ કે' દીનો.	૨૨
અષ્ટમ સોલ અદિતિ પુત્ર કામના કારન;	
વિજામિ નિજનાથ કરી કુર તાપ નિવારન.	૨૩
કરો પયોત્રત પુત્ર હોયગો પતિ ચો ભાખી;	
જો કહુ તાકી બિધિ યથારથ સહુ કે' દાખી.	૨૪
અબ્દ સપ્તદશ કિયો સુપ્રત હરિ પ્રમત્ત ભયે હે;	
આચે આપ ગ્રભ ત્રિપે સ્તવન પ્રગાદિ કહે હે.	૨૫
અઠ અઠદશ શ્રીબામનજી પ્રાગટ્ય સુ ગાયે,	
બલિનૃપ યજ્ઞ પધારે વા સનમાન જી પાયે.	૨૬
અઠ ઉત્તિસ ત્રિપેદ પૃથવિ સંકલ્પ કિયો હે;	
એક ચરન જૂ દ્વિતીય સ્વર્ગે સબ માપ લિયો હે.	૨૭
અબ્દબિમરે તૃતીય પાદકો ઠોર ન પાયે,	
તાતે બચન બિબાદ પરસ્પર ભયે સુ ગાયે.	૨૮
અઠ ઈકઈસ સ્વર્ગે શ્રીમજી પદાગુબ્દ લખી;	
અબ્દદેવ અભિષેક કિયો મન બહુત ભયે સુખી.	૨૯
સો મવાહ પૃથવી આચો ગગાજી ભયે હે,	
પાછે બલિનૃપ બરૂનપાશ બાધ્યો સુ કહે હે.	૩૦

અઠ બાઈસ બલિરાય બચનહુ વ્યર્થ ન ભાખ્યો,	
આત્મનિવેદન કરી હરિ આગે મસ્તકે રાખ્યો	૩૧
તથ પ્રસન્ન પ્રભુ ભયે સુતલકો રાજ્ય દિયો હે,	
ભયે ભક્ત આધીન બલિ નિજ દાસ કિયો હે	૩૨
અઠ તેહસિ બલિ છતી રાજધાની સુર દીની,	
તથ દેવનકેદેવ દેવકી સ્તુતિ અતિ કીની	૩૩
અથ ચોથો પ્રકરન ભક્તિ અધ્યાય સકૃતકો,	
અષ્ટ ચતુરવિ રામે સફલ ભાયગ સત પ્રતકો.	૩૪
વૈવસ્વત મનુરાજ વિષે બો ચરિત સુ જાન્યો,	
શ્રીહરિકો અવતાર મત્સ્ય આકૃતિ બખાન્યો	૩૫

દોહા.

અષ્ટમકી અનુક્રમનિકા, પૂરન દયા હરિ કીન,	
પડત સુનત સહજ હિ બને, હરિ જસ રસ મન મીન.	૩૬

નવમસ્કંધ.

દોહા

નવમ સ્કંધકી સુનો, અનુક્રમનિ સખ કોય,	
દશાન લીલા એહી હે, પ્રકરન જામે દાય	૧

છઠ રોલા.

સર્વજ્ઞ શ પ્રકરન મર્યાદાકો ધુર લહિયે,	
ચ દ્રમ શ પ્રુષ્ટિ પ્રકરન સો ફસરો કહિયે	૨
બાર બાર અધ્યાય દોહુકે જાની લીજે,	
પ્રથમ બારકો બાનુ, બસ અથ સુનો જાનીજે.	૩

નવ પૂરવ વૈવસ્વતમનુ દશ પુત્ર સુધન્યા;	
દક્ષિણ કુ આદિક અર એક ભદ્ર હે કન્યા.	૪
નવમ અવર કહેં ચ્યાર પુત્ર ભયેં નહિ સંતાના;	
ત્રીન પુત્રક બંસ ભયો બરતાંત બખાના.	૫
નૃગ નાભાગ રૂ નરિણ્યંત તિનોકે નામા;	
અબ આજે નૃપ સુનો કહત શ્રીશુક શુભધામા.	૬
નવ તિસરે રાધાંતિ બંસ કહ્યો બિસ્તારા;	
શ્રીરેવતી જ્યા બંસ મગઠ શ્રીહલધર દારા.	૭
નવમ તુર્યમેં નૃગ નૃપ બંસ સુબરની ગયે હે;	
જનકે બંસમેં અંબરીષ હરિભક્ત ભયે હે.	૮
અરચન ભક્તિ કરી દારિકાધિશ રિઝાયે;	
જ્યાહે શાપ દે દુરવાસામુનિસેં દુઃખ પાયે.	૯
નવ પંચમ દુર્બાસા રારન સબનકે ધાયે;	
મણુ પર્યંત ન રખે, હારી અંબરીષકે આયે.	૧૦
તાપ સેદરશન તબહી રાખ્યો ભલ પાયે શિક્ષા;	
ધન્ય કહે હરિભક્ત દીન વે' લીની લિક્ષા.	૧૧
નવ ખટ બરનન બંસ, રાય અંબરીષ ભયો હે;	
તા પાછે દક્ષિણ રાય, સુગંધ કહ્યો હે.	૧૨
જાકે બંસ બિસે માંધાતા બૂપ ભયે હે;	
તાકે ભયેં મુચુકંદ જાહે મણુ દરશ દયે હે.	૧૩
નવ સતમેં માંધાતામૃત પુરુકંત્સ કહે હે;	
બરન્યો તાકો બંસ જ્યામેં હરિશ્ચંદ્ર ભયે હે.	૧૪
નાં અઠ હરિશ્ચંદ્રકો બંસ મશંસ બખાન્યે;	
જાહી બંસમે રાજા સગર ભયે સગ જાન્યે.	૧૫

નવ નવમે' ઘરન્યો નૃપ સગર બંસ ળડ સમરથ;	
જાકે બસમે હોત લયે શુચિ ભૂપ ભગીરથ.	૧૬
જાને શ્રીગંગાજીકો ભૂતલ પધરાયે;	
તિનકે બંસ ઘરનમે નૃપ ખડવાંગ જ્યુ ગાયે.	૧૭
નાં દસમે ખડવાંગ બસ ઘરન્યો ળડ ઉત્તમ;	
જ્યાકે બંસમે મગટે ગ્રીરઘુ ૧૨ પુરપોત્તમ.	૧૮
તિનકે પરમ પવિત્ર ચરિત કહે અયધતિ;	
નાં એકાદશ રામરાજ ઘરન્યો શુભ નીતિ.	૧૯
નાં દ્વાદશ શ્રીરામ પુત્ર કુશળશ સુ ગાયે;	
અબ પુષ્ટિ પ્રકરજ બાર અધ્યાય સુ ગાયે.	૨૦
નાં ત્રિદશ હદિવાક પુત્ર જો નિમિ કહે હે;	
તિનકો બંસ ઘરન્યો જામે નૃપ જનક લયે હે.	૨૧
નાં ચૌદમે ચંદ્રમાકે ચંદ્રસુત બ્રુધ લયે હે;	
તિનતો અલપુરવા પુત્ર લયે સુ કહે હે.	૨૨
નાં પંદ્રમે બંસ પુરવા કથ શુભ ધામા;	
જાકે બસ બિસે મગટે શ્રીપરશુરામા.	૨૩
ના પોડપ શ્રીપરશુરામકો ચરિત સુગાયો;	
અર્ બિશ્વામિત્રકો જન્મ સહુ યામે' કા'યો.	૨૪
નાં સત્તર પુરવા જ્યેષ્ઠ સુત નહુષ બસા;	
રાય જ્યાતિકે કેહુ બંસકી કરી પ્રશંસા.	૨૫
જો ઉન્નિસમે' રાય ધયાતિ પરમગતિ પાયે;	
ના બિસમે' ઔરહુ બંસ પુરવા ગાયે.	૨૬
જાકે બંસ વિયે રાજા દુધાંત લયે'હે;	

તાકે ભરત ભયે તાકો દ્વિર બસ કહે હે.	૨૭
જાકે બસમે રંતિદેવ રાજા બડ ભાળે;	
પુનિ ગરગાચારજકો બંસ સો હુ કહી દાળે.	૨૮
નૃપ પાંચાલ કૃપાચારજ, કહે દ્રોનાચારજ,	
યુદ્ધકલા પૂરન જામે, બિંધા સળ આરજ.	૨૯
નો બાઘસિમે રાજા, દ્રુપદ કહે સુ જાને;	
તા પાછે અન્નમીઠ, ભૂપકો બસ બખાને.	૨૦
જાકે બંસમે જરામધ ભૂપાલ ભયો હે;	
તા પાછે રાજા શતનુકો બંસ કહ્યો હે.	૩૧
પાંડવ અરુ કૌરવકો બસ સુ આછો ગાયો;	
જરાસધકો બસ બિધિબત બાંચ સુનાયો.	૩૨
નાં તેઘસિ યયાતિપુત્ર રકે જો ચ્યારા;	
તાકો બસ કહ્યો જામે યદુબસ પુકારા.	૩૩
જામેતે મેધાતિથિ ઋષિ ભયે બરનન કીના;	
નહિ બરન્યો બિસ્તાર મૂવ માગતહી કે' દીના.	૩૪
નાં ચોઘસમે જામદગ્નિકો બસ કહ્યો હે;	
તા પાછે અકૂર બસ બરનન રહ્યો હે.	૩૫
ઉગ્રસેન દેવકકો બસ બખાન્યો પાછે;	
કંસ જન્મ સુરસેન બસ દ્વિર બરન્યો આછે.	૩૬
જાકે પુત્ર ભયે બસુદેવજી અતિ અભિરામા;	
જાનકે પ્રગટ ભયે શ્રીકૃષ્ણચંદ સુખધામા.	૩૭

દોહા.

અનુક્રમણિકા અતિ ભડી, પૂરાણ નવમસ્કંધ;	
પાપ તાપ મર્યે દયા, રંચક હોત સગંધ.	૩૮

દશમસ્કંધ.

દોહા.

સુની અળ દશમસ્કંધકે, સત્યાસી અધ્યાય;
તિન મતાંતરકે મિલી, નિળે પૂગણુ કહાય. ૧
નિરોધ લીલા નિરૂપન, મકરન જામે પાંચ;
જન્મ ૩ તામસ રાજસ ૩, સાત્વિક ગુનાખ્ય બાંચ. ૨

છંદ રોલા.

મથમસુ મકરન જન્મ અળે અધ્યાય આરકો;
અનાયાસ ઉપચાર સુનો સંસાર પારકો. ૩
દશમ મથમે પૂછો મત્ર પરીક્ષિત જૂપા;
આદરસોં શ્રીશુક સુનિ, ઉત્તર દિવો અનુપા. ૪
દેવક દુહિતા દેવકી, બસુદેવજીકો દીની;
બહુત દામળ સહિત, કંસ સારથી કૃતિ કીની. ૫
દશ દુતી દેવકી ષટ્ સુત, મીચ કંસતે પાચે,
સર્વજન દેવકી તેં, રોહિની ઉદર પધરાચે. ૬
તદન તર શ્રીકૃષ્ણ દેવકી ગર્ભ પધારે;
બ્રહ્માદિક સુરસ્તુતિ કીની તન તાપ નિવારે. ૭
દશત્રિમે શ્રીકૃષ્ણ જનમ મધુપુરી ભયો હે;
કીની સ્તુતિ વસુદેવ દેવકી તાપ ગયો હે. ૮
શ્રીગોકુળમે યશોદા ગોદ પુત્ર પધરાચે;
વહે તે માયા પુત્રી લે અપને ઘર આચે. ૯
દશમ ચારમે માયા ઉડીકે ગઈઆકાશા;
કિયો કંસ પશ્ચાતાપ ખલ જ્યાન પ્રકાશા. ૧૦

સમાધાન માણકા કીન ફિર દૈત્ય બુલાયે;	
દૈ આદસ સજ્જન પીડો, સખ તુર્ત પઢાયે.	૧૧
અક્ષાઈસ અધ્યાય દ્વિતીય તામસ પ્રકરન હે;	
તામે હે ફિર બેદ ચાર મહાપ્રભુ બચન હે.	૧૨
પ્રથમ પ્રમાન પ્રમેય રૂ સાધનાફલ ચો નામા;	
પૂર્વ સપ્ત અધ્યાય કહે સો અતિ અભિરામા.	૧૩
દશમ પ ચમમે શ્રીજી મંજ મકો સો ભાળે;	
નંદ મહોત્સવ સખપ્રનજન સુખ ભલ કહી દાખે.	૧૪
નંદ ગયે મથુરા કસકર દેન સુગાયે;	
મીલે મીલ વસુદેવ બ્હોર દ્રુત ગોકુલ આયે.	૧૫
દશમ ખટ પૂતના મળુન પપપાન કરાયો;	
દઈ માતકી ગતિ દયાનિધિ ચરિત સુગાયો.	૧૬
દશમ સપ્તમે શકટ ભજ તૃયાત્રત માર્યો;	
વિશ્વરૂપ દરશાય માય મુહ ફિરી મુહ ડાર્યો.	૧૭
દશમ અષ્ટમે ગર્ગમુનિ નામ કરન કીનો;	
પાછે ચૌર ચરિત કરી ગોપીજન સુખ દીનો.	૧૮
તદન તર મૃતિકા ભજન મિય બદન દિખાયો;	
વિશ્વરૂપકો દરશન અબે ફિરી કરવાયો.	૧૯
દશ નામે દધિભાજન ભાંજ્યો નિરોધકારન;	
ઉલૂપલ બાંધે ગયે કૃષ્ણજન તાપનિવારન.	૨૦
દશદશમે યમલાઝુન દ્રુમ ઉદ્ધાર કિયો હે;	

૧૧ માણ-દેવકી. આદસ—આદેશ (આજ્ઞા). ૧૫ બ્હોર-ફરીને.
 દ્રુત-જલદી ૧૭ તૃનાત્રત-તૃણાવર્ત. માય ઈં—માને મોમા વિશ્વરૂપ
 દેખાડયું અને ફરીને મોહ નાખ્યો. ૨૦ દધિભાજન-દઈંતુ વાસણ.

- કિતે સ્તવન સુની મેમ લક્ષ્મિકો દાન દિયો હે. ૨૧
- દશ ગ્યારે મહાબન દિખી વિધન સખે જ્યું વિચાર્યો;
- શ્રીભૂંદાબન નંદ ગામ બસવેકો ધાર્યો. ૨૨
- વહાં પધારે પ્રભુ પ્રથમ બત્સાસુર માર્યો;
- પિછે ચ ચ પકડી હરિ બક દુષકો બિડાર્યો. ૨૩
- અબ પક્ષાંતર કલ્પબેદ અધ્યાય તીન હે;
- દોપક બાડય વિરૂદ્ધ મહામલુ આચે (હે) કીન હે. ૨૪
- દશ દ્વાદશ મહાઅધી અઘાસુર છિનમે માર્યો;
- બચ્છ ગોપજન જઠરકાલ ગત નાથ નિકાર્યો. ૨૫
- દશમ ત્રયોદશમે શુભ બોજન શિલા બિરાજે;
- ગ્વાલ મંડલી રચી મધ્ય મન મોહન બ્રાજે. ૨૬
- છાક અરોગત હે ભક્તનસહ કૃપા કરે હે;
- તાહિ સમય બિધિ બચ્છ ગ્વાલ સબ હરન કરે હે. ૨૭
- દશમ ચૌદ કિય સ્તવન બિધાતા તાત તાતકો;
- અબ દુસરો મકરન પ્રમેય અધ્યાય સાતકો. ૨૮
- દશમ પચ દશ ગાય અશવન હરિ બન આચે;
- બનકીડા સહ સખ્ય હલ્યો ઘેનુક સો ગાયે. ૨૯
- બિપજલ પાન કિયો ગો ગોપન મૃત્યહિ પાયે;
- કરી કરેના અભિદષ્ટિ બૃષ્ટિ હરિ સકલ જીવાયે ૩૦
- દશ ષટ દશમે કાલિદમન કરી દૂર કિયો બિધ,
- નાગપત્નીકો સ્તવન કૃધણુ પુનિ પત્તગ દૈ શિખ ૩૧
- દશમ સપ્તદશ કાલિ આગમન હેતુ કલ્પો ભલ;
- નિશિ દાવાનલ પાન કિયો રાસનાગત વત્સલ. ૩૨
- દશ અષ્ટાદસ બાલ ચરિત્ર ચરાવત ગૈયા;
- શ્રીધમરિતુ બરનન પ્રલબ માર્યો બલ લેયા. ૩૩

- દશઉત્તિસમે દાવાગ્નિ દ્વિરપાન કિચો હરિ;
બનતો ઘર આય ગોપાલ સો બિધિ બરનન કરી. ૩૪
- દશમ બિમમે વરધારિતુ શર્દરિતુ બરનન;
દશમ એકબીસ બેનુગીત બગ્નન મન મોહન. ૩૫
- અબ તિસરો સાધન પ્રકરન અધ્યાય સાતકો;
જો રસ પિવે મન દે, સ્તન સુત પીવે માતકો. ૩૬
- દશ બાઈસમે હિમ તગિતુકો બરનન કીના;
પ્રત કાત્યાયની પ્રજ ભક્તન પ્રજપતિ બર દીના. ૩૭
- દશ તેઈશ મલુ કાપિપત્નીકે ભોજન કીને;
કિચો દિવનકો કૃષ્ણ જ્યુ કિયા ગર્વ સો હીને. ૩૮
- દશ ચૌબીસમે દંદ્રિભો મલુ સકલ મિટાયો,
સો સબ શ્રીગોવર્દનજીકો ભોગ ધરાયો. ૩૯
- પ્રજબામીકો અન્યાશ્રય ટાર્યો ન મહાયો;
અનન્યધર્મ રચત હમકો હરિ સબ સમુઝાયો. ૪૦
- દશ પચીસ મુરપતિ રૂડી મેઘ બૃષ્ટિ બલ દાખ્યો;
શ્રીગિરિધર ગિરિધરી નિવજન ગન નિશ્ચ રાખ્યો. ૪૧
- દશ ષટ્તીશ અબ અચગ્લ કૃષ્ણ અતુલ બલ દાખ્યો;
નદરાય તબ મખકો ગર્ગમુનિ બચ લાખ્યો. ૪૨
- દશ સપ્તઘીશ મધા જીરો કર પાય પર્વો લે;
સ્તુતિ કરી કરી ગોબિંદ નામ અભિષેક કર્યો લે. ૪૩
- દશ અઠ્ઠમિ મલુનદ બરૂનપાગતે છુરાયે;
મગ્ન પ્રહ્લાદ પ્રજવનકીય નિવન્યામ દીખાયે ૪૪

અબ્ધ ચોથો ફૂલ પ્રકરન સુની અધ્યાય સાતકો;	
જામે રાસરમનચરિત્ર આનંદ ગાત કો.	૪૫
દશ ઉત્તિસ યેનુ બબ્ધ પ્રજ્જલકત બુલાયે;	
રાસારંભ કિયો હરિ અંતરધાન હુ પાયે.	૪૬
દશમ ત્રીશ પ્રજ્જલકત કરત લીલા સમરનકો;	
બિલ બૃચ્છસો બુઝત ફિરે નાથ બોજનકો.	૪૭
દશ ઇકતિસ પ્રજ્જલકત ગોપિકા ગીત સુગાયો;	
દશ બત્તીશ ફિરે રોય દિયો પ્રભુ દરસ દિખાયો.	૪૮
દશ તેતીસમે રાસમડલ રચી બહુ સુખ દિને;	
જલ થલ કીડા કૃષ્ણ ભક્તમન રજન કિને.	૪૯
દશ ચોતીસમે નંદ જ્યુ નિકલે સર્પ છુડાયે;	
બહોર રાસ બલરામ સહિત હરિ ચરિત સુગાયે.	૫૦
રાંખચૂડ ઇકિ દુષ્ટ ભક્ત દુઃખ દેનહિ આયો;	
મનિ શીસતેં કાઢિ લિયો ફિરો ચારી સુવાયો.	૫૧
દશ પેંતીસ પ્રજ્જલકત વિયોગ દિવસ વ્યાપત મન;	
પરમ પ્રેમમય કિનો જુગલ ગીતકો બરનન.	૫૨
અબ્ધ તીસરો રાજસ પ્રકરન અષ્ટાધસ ગાઇએ;	
યામે હુ ફિરે ચાર બેદહે નામ સુનાઇએ.	૫૩
ઇકિ પ્રમાન આશ પ્રમેય, સાધન ફૂલ ચૌ નામા;	
ધુર પ્રમાન અધ્યાય સાતકો કહુ અભિરામા.	૫૪,
દશ છતિસમે બૃષભાસુરકો બંધ પ્રભુ કિનો;	
નાઈ કંસ ઉપદેશ કિયો સો સબ કહી દિનો.	૫૫
દશમ સપ્તત્રિંશમે કેશિ કેશવને માયો;	

ખિના ક સ કૃષ્ણસમ જુગ સખકો ભાચે;	
બહ ભાગી જો જન પરસ્પર માહાત્મ્ય સરાહે.	૬૭
દશ ચોચાલીસ મલ્લ યુદ્ધ હતી ક સહુ માર્યો;	
જનની જનક બધન છુડાય હરિ તાપ નિવાર્યો.	૬૮
દશ પેતાલીસ સમાધાન પિતુ માત કિચેહે;	
ઉત્તરસેનકુ રાજ્યાસન ખિઠાઈ દિચે હે.	૬૯
નદદિકકો બ્રજ પઠાય દીને બ્રજ રાઇ,	
જન્મ સમય ગૌ સકલ્પી વસુદેવ દિયાઇ	૭૦
પ્રહ્લ્લચર્યવ્રત ધારી અવતી ગુરુ ઘર આચે,	
ખિદા પડી સદિપન ગુરુ કરી ટહલ શીઆચે.	૭૧
કાલાદિકકો છતી પુત્ર ગુરુ લાઇ દિચે હે,	
ખિદા માગી મધુપુરી પાચો ધાચે સ્વજન નિચે હે	૭૨
દશ હેચાલીસ ઉદ્ધવકો ખીજ મલુ પઠાયે,	
સાઝી સમય રથ ખેડી, ન દજ્યુ કે ઘર આચે	૭૩
ભગવત બાત કરત ખિતી નિશિ રૂ છનુ લેખે,	
માતસમે ઉદ્ધવકુ ખજલકીનને રૂખે.	૭૪
દશ રાતચાલીસ ઉદ્ધવ શાનુપદેશન આચે,	
મેમાસકતવચન ગોપીનકે સુનત લજાયે.	૭૫
શુદ્ધ સત્વ ઉપજ્યો હિયમે મદ બ્યાન ગમાચો;	
અલિદૃષ્ટાત ઉપાવલન સખ કહી સુનાચો	૭૬

૬૭ સરાહે—પાણે ૬૮ યુદ્ધમા—મલ્લને હત્ત (હણીને).

૭૧ અવતી—ઉજ્જન ટહલ—ચાકરી—સેવા ૭૨ ખિદા—વિદાય
ગિરી ૭૪ રૂ છનુ—એ ક્ષણ ૭૫ શાનુપદેશન—શાનોપદેશ ૭૬ અલિદૃષ્ટાત—
બમરાનુ દૃષ્ટાત આપીને

દશ અઠતાલીસ કુળજકે ઘર કૃષ્ણ સંધાયે;	
સકલ મનોરથ સિદ્ધ કિયે અકૂરકે આયે.	૭૭
ભક્ત પ્રિયે ભગવંત પ્રસાંસા ભક્ત સુનાયે;	
અકૂર કે ફિર પાંડવકી શુદ્ધિ લેન પડાયે.	૭૮
દશમ ઉનપંચાસ અકૂર હસ્તિનપુર આયે;	
પાંડવસો હિલમિલે કુશલ બચન સુને સુનાયે.	૭૯
ધૃતરાષ્ટ્રકે દઇ શિક્ષા કુંતા દુવ દુઃખ ભીછ;	
મધુપુરી આય કહી સખ પીર પૃથાકી શ્રીછ.	૮૦
ધૃતિ પૂરવાર્દ સમાપત અબ ઉતરાઈ કહીએ;	
તૃતીય પ્રકરન સાધન અધ્યાય સાતકો લહિયે.	૮૧
દશ પંચાસ ભયો યુદ્ધ ભાગધ સત્તર યેરી;	
જુરી સેના આયો અઠારહિ યેરહુ ફરી.	૮૨
તાહી સમય ફિર કાલયવન હુ આગ્યો ધાધ;	
તબ સમુદ્રમે પ્રભુ દારિકાપુરી રચવાધ.	૮૩
નિશિ અપની ઇશ્વરતા સખ કોઉ વહાં પડાયો;	
નિકસી આય ફિરી ભજે યવન પીછે ઊડી ધાધો.	૮૪
સોવત હો મુચુકંદ દરીમે વહાં હરિ આયે;	
વાંહી ઊઘાય પીતાંબર આપ અદશતા પાયે.	૮૫
દશ એકાવન યવન ભૂપ દગ ભસ્મ કરાયો;	
દિમે દરશ મુચુકંદ દિયો બર સ્તુતિ ગન ગાયો.	૮૬
દશ બાવન મુચુકંદ બદરિકાશ્રમ ઊડી ધાધો;	
રામ વરે રેવતી રૂમિની સદેશા આયો.	૮૭

૭૯ ઉપાલંબન—૪૫કો. ૮૦ દુવ—દ્વિગુણ (૧) ૮૨ જુરી—જોડીને
—એકડી કરીને. ૮૫ દરી—ગુફા. અદશતા—અંતર્ધાનપથ.

૮૬ દગ—નેન (મુચુકંદનાં નેત્રથી).

દશ ત્રેપન રૂક્મિનીજીકો પ્રભુ હરન કિયો હે;	
દશ ચોપન બલભદ્ર ભૂપગન જીત તિયો હે.	૮૮
મુંડન અર્ધ કરી રૂકમૈયાક તજી દીનો;	
ફિર દારાવતી પ્રભુ બિધિપૂર્વક બિવાહ કીનો.	૮૯
દશ પંચપન ભયે (પુત્ર) પ્રદુમ્ન હરિ ગયો શંભર;	
વા હે મારી સહનારી કૃષ્ણસુત આયે નિજધર.	૯૦
દશ છપન મનિ મસંગ જી જીવતી પ્રભુ બ્યાહે;	
સત્રાજીત ભીત ધરી સત્યભામ કર ગાહે.	૯૧
અબ ચોથો ફૂલ પ્રકરન સુની અધ્યાય સાતકો;	
જાસુ જાય જરી ત્રિબિધિ તાપ અથ ચાર જાતકો.	૯૨
દશ સતવન શ્રીજી પાડવ શુદ્ધિ લેન પધારે;	
ઇતનેમે સત્રાજીતકુ રાતધનવા મારે.	૯૩
મનિ લે ગયો બહુત દુઃખ સતભામા પાયે;	
પટરાની આગ્રે'તે પ્રભુ દારાવતી આયે.	૯૪
રાતધનવા તણ ભગ્યો આત સહ પિછે ધાયે;	
શ્રીહરિન ફિર હન્યો મનિ વાતે નહિ પાયે.	૯૫
આયો પ્રભુ અપવાદ રામ હુ કહી તવ લાગ્યો;	
મનિ અકૂરજી લાયે મન સંદે' ભાગ્યો.	૯૬
દશ અડવનમે શ્રીજી ફિર ઈંદ્રપ્રસ્થ આયે;	
કાલિંદીજી બ્યાહે ખાંડવ બન હુ જરાયે.	૯૭

૯૧ બ્યાહે—પરણ્યા. ૯૨ ચાર જાતકો અથ (પાપ)—કામિક, વાચિક, માનસિક, અને સાંસર્ગિક.

૯૩ સતવન—સત્તાવન. ૯૪ આગ્રે'તે—આગ્રહથી. ૯૫ ભગ્યો—ભાગ્યો—નાકો.

બરે મિત્રબિંદાકો પુનિ ભદ્રાકુ બ્યાહે;	
બ્યાહી લક્ષ્મના શ્રીહરિજન સખ આનંદ પાથે.	૯૮
દશમ ઉનસાઠયમે કૃષ્ણ ભૌમાસુર મારી;	
બ્યાહે સોલ હજાર, કન્યકા કૃષ્ણ મોરારી.	૯૯
દશમ સાઠય રૂક્મિનીસે હાસ્યયુક્ત બચ બોલે;	
પટરાણી પ્રતિઉત્તર દે સખ હારદ બોલે.	૧૦૦
દશ ઇકસઠ સખ સ્ત્રીકો દશ દશ પુત્ર ભયે હે;	
ત્રીનમે સુખ્ય અષ્ટ સ્ત્રી સુતકે નામ કહે હે.	૧૦૧
મધુન્નકે અનિરુદ્ધ નામ ભયે હે;	
સો માતુલકન્યા લાયે વહાં યુદ્ધ કહે હે.	૧૦૨
દશ ખાસઠ અનિરુદ્ધ જ્યુ બાનાસુરકી કન્યા;	
ઉધા જાકો નામ હરન કિની હે ધન્યા.	૧૦૩
ચતુર પરાક્રમ કિયો અસુર સખ મારી ભજાયે;	
નાગપાશ બંધનમે જાતી છુઝીકે આયે.	૧૦૪
દશ ત્રીશઠ બાનાસુર યાદવ યુદ્ધ સુ ગાયે;	
અનિરુદ્ધ ઉધા બ્યાહી કૃષ્ણસુત ઘરકો લાયે.	૧૦૫
અથ ચોથો મકરન સાત્વિક એકઈસ લખે હે;	
તાપે પહિલો મમેય સત અધ્યાય લખે હે.	૧૦૬
દશ ચોસઠ કૃપમે મર્યો કૃકલાસ ઉધાર્યો;	
પૂર્વજન્મવૃત્તાંત સખ નૃગ નૃપ કહી ડાર્યો.	૧૦૭
તનકદોષ બોકોપહેતુ, બડ ભક્તિ સુહીન હે;	
ઐર અખિલ શિક્ષએ સો અક્ષય કઠિન હે.	૧૦૮

૧૦૭ કૃકલાસ—કાયબો. ૧૦૮ તનક—લગાર. બોકોપહેતુ—ભયના બંડારનો હેતુ. અક્ષય—આલસ્યનુ ધન.

દશ પેસઠ શ્રીબલ્લદેવ જ્યું ખજ ખહોર પધારે;	
મીલે સખન કિય રમન જમુન કરપે હલ ધારે.	૧૦૯
દશ છાસઠ પૌડક હલ્યો અર કાસીરાજ;	
કાસી ભસ્મ કરી હરિં સહ સખ દુષ્ટ સમાજ.	૧૧૦
દશ સતસઠ દુર્યોધનકી લક્ષ્મના જ્યુ કેન્યા;	
શ્રીભંજવતી પુત્ર હરી હતીકે બહુ સન્યા.	૧૧૧
ગૃહે ગયે સુની સખે બરણ હલધર વહાં આયે;	
કૌરવ કહ્યો ન માન્યો, બચન કટુક સુનાયે.	૧૧૨
કોપે પુર ઝોધો ભારત, ફિર નયે બચાયે;	
બર બધૂ સપારિબર્હન રામ દારિકા આયે.	૧૧૩
દશ ઇકોનસપ્તતિ નારદ દારિકા પધારે;	
શ્રીછકો ગ્રહી હસ્ત શ્રમ દખત દખત હારે.	૧૧૪
નયી નયી લીલા દેખી કિત ભયે સદન સદન પ્રતિ;	
પુનિ મણુકે પગ પરે જાય હો નાય અકલગતિ.	૧૧૫
દશ સીતર અહનિક કૃપણ કરતે સો ગાયે;	
બધ પરેજો ભૂપ પઠાયો દૂત સુ આયો.	૧૧૬
નારદ આય કહે પાંડવકો રાયસૂકો મન;	
અબ અધ્યાય સાતકો તિસરો સાધન મકરન.	૧૧૭
દશમ એક સપ્તતિમે ઉદવણ સુ સંમત કરી;	
દૂત ઐર નારદ દાહુકો બિદા કિયે હરિ	૧૧૮

૧૦૯ જમુન ઇ—દગની ધારા (અણી) થી જમુનાને કરપે—ખેંચી.

૧૧૩ ઝોધો—જોડું. નયે—વિનયથી સપારીબર્હન—શેઠ સામ-
ગ્રી વગેરે મહિત. દશ ઇકોનસપ્તતિ ઇ—અડમઠમા અધ્યાયનો અનુક્રમ
રહી ગયો જણાય છે)

૧૧૪ ઇકોનસપ્તતિ—અનગોનેર (સપ્તતિ—સીતર)

પિછે શ્રીપ્રભુ આપ ઇંદ્રપ્રસ્થમે પધારે,	
પાડવાદિ સખકો હિંવીમિલી કે મોદ બધારે.	૧૧૯
દશ દુહુતર રાયસૂનિમિત દિશા સગ છતી;	
જરાસધ હતી રાજ બિઠાયો તદ્યુત નીતિ.	૧૨૦
દિયે છૂડાય ભૂપ સખ શ્રીહરિ અતિ સુખ પાયે,	
દશ તુહુતર શોભા સહ સખકો સદન પઠાયે.	૧૨૧
અભયદાન દે આપ ઇંદ્રપ્રસ્થમે સધારે,	
કૃપાસિંહ શ્રીકૃષ્ણઅ દ્ર નિજજન અતિ ખ્યારે.	૧૨૨
દશમ યુગોતર રાયસૂયજ યુધિષ્ઠિર કીના;	
આદિ પૂજ્ય પ્રભુ માન દડ ગિરુપાલે દીના	૧૨૩
દશ મયોતર જલથણ ભ્રમકારન સો ગાયો,	
દુષ્ટ ગર્વિષ્ટ દુર્યોધન માનભગ બલ પાયો.	૧૨૪
દશમ છોહુતર શાલ્ય દાગવતી ચઢી આયો;	
તાસુ દારૂન યુદ્ધ પ્રરુખ્ત કિયો સુ ગાયો.	૧૨૫
દશ સીનોતર મદા ઘાવ કરી હરિ તહિ માર્યો;	
ચોથો ફલ પ્રકરણ અધ્યાય સાત ઉચ્ચાર્યો.	૧૨૬
દશમ અહુતર દંતવક્રકો બધન કરી ડાર્યો;	
તથા ત્રિદુરથકો હુ કૃષ્ણઅ દ્રને માર્યો.	૧૨૭
પુનિ મહાભારત યુદ્ધ પધારે સુદરશ્યામ જ્યુ;	
તીર્થયાત્રા કરન પધારે શ્રીભગવાન જ્યુ.	૧૨૮
દશ અગનાશી સકલ તીરથ કરી આયે હવધર;	
ઈતિ ભારતકો યુદ્ધ પૂરન કરવાયો નટવર.	૧૨૯
દશમ એસી તિય મેર્યો વિમ સુદામા સાધુ,	

દ્વારાવતી આયો મળુ મિલી દિય માન અગાધુ.	૧૩૦
દશમ ઇકાસી પ્રસન્ન હોય જનજીવન કૃપા કર;	
ઐભવ અતુલ પદાય દિયો બિન કહે વિપ્ર ઘર.	૧૩૧
દશ બ્યાસીમે સૂર્યગ્રહન મિથ બહુ હિતુ ધારે;	
કરસેત્ર સકટુંબ દારિકાધીરા પધારે.	૧૩૨
વહાં આયે બ્રજભક્ત મીલે સબકો સુખ દીને;	
ગોપીનકે ગોપીશ મનોરથ પૂરન કીને.	૧૩૩
દશ ત્ર્યાસીમે પાંડવકો મળુ દરશન દીને;	
કુશલ વારતા કરી પરસ્પર આનંદ લીને.	૧૩૪
શ્રીજીકી પટરાની દ્રૌપદી મિલત ભયે હે;	
પાંચાળી પૂછે બૃતાંત સો સકલ કહે હે.	૧૩૫
દશ ચૈત્રાસીમે મળુ ઋષિમુનિ પૂજા કીની;	
નારદ મુખ બસુદેવ આન સંપત્તિ દીની.	૧૩૬
પુનિ યજ્ઞ હુ કરવાયો સબકો બિદા કરાયે;	
સખ પરિકર સહ કૃષ્ણ દારિકાપુરીમે આયે.	૧૩૭
ગુન મકરન અથ પટ અધ્યાય સુનો બડલાગી;	
સુનત માત્ર શુચિ હોય ચિત્ત હરિપદ અતુરાગી.	૧૩૮
દશ પાંચાસી દેવકી પુત્ર કંસ પટ મારે;	
સો લેવેક હરિ બલિકે પાતાલ પધારે.	૧૩૯
લાય દિયે દેવકી માત સ્નાન પાન કરાયો;	
દ્વિર સખ સ્પર્ગ ગયે પ્રસાદ જય પ્રમુકો પાયો.	૧૪૦
દશ છાસી ગત અર્જુન હર્ણુ સુભદ્રાકો કરો;	
પુનિ પધારે શ્રુતદેવ જનક નૃપકે ઘર શ્રીહરિ.	૧૪૧

દશ સત્યાસી મુનિ પરખે વિષ્ણુ ત્રિદેવબર;	
એક સ્તુતિ શ્રીનારાયન બર્ના સુ તત પર.	૧૪૨
દશ નવ્યાસી લગ લજન શ્રેષ્ઠ કૌનકો ત્રિદેવા;	
નિશ્ચે કિયો મસગ બૃકાસુર બર મહાદેવા.	૧૪૩
તા પિછે લોકાલોક ચલ પાર જાયકે;	
મરે પુત્ર પ્રાણનકે શ્રીમત્તુ દિયે લાયકે.	૧૪૪
દશ નેહમે રાજનીતિ ગૃહસ્થાશ્રમ ગાયે;	
પાદવકુલ વિસ્તાર અમિતકો પાર ન પાયે.	૧૪૫

દોહા.

પૂરન લઈ અનુક્રમણિકા, નિરોધ દશમસ્કંધ;	
સુને સુનાવે કે' દયો, છૂટે માયા બ ધ.	૧૪૬

એકાદશ સ્કંધ.

દોહા.

અમ્ર એકાદશ સ્કંધકે, હે ઇકતીસ અધ્યાય;	
મુક્તિ લીલા જાનિયે, મકરન દોન કહાય.	૧

છંદ રૌલા.

જીવમુક્તિ અરૂ પ્રાણમુક્તિ કે નામ કહે હે;	
પ્રથમ જીવમુક્તિ ઉત્તિસ અધ્યાય રહે હે.	૨
દોષ બેદ તા બીચ પ્રાણ સાયુજ્ય સાચ હે;	
પ્રાણભાવ મુક્તિ સુ પ્રથમ અધ્યાય પાંચ હે.	૩
એકાદશ ધુર પ્રાણશાપ જાદવકુળ પાયો;	

૧૪૨ ત્રિદેવબર-શક્ત્યાદિ ત્રણે દેવતા શ્રેષ્ઠ તત પર-તે પછી

૧ દોન-બે.

આર અવર વસુદેવે નારદ આન સુનાયો.	૪
તામે નવ યોગી સવાદ જનકકે લાખે;	
કવિ હરિ દાય જનકે, બચન ભયે કહી દાખે.	૫
એકાદશ ત્રિ અતરિક્ષ પ્રભુ પિરુપલાયન;	
આવિહોત્ર યહ ચાર બચન ભલ કિયે સુખરનન.	૬
એકાદશ ચો ચમસ ૩ કર ભાજન કહ વાયક;	
અથ સાયુજ્ય મુક્તિ મકરન ચોખિશ કો લાયક.	૭
એકાદશ ષટ દેવ સ્તુતિ શ્રીજીકી કીની,	
પિછે સખ યાદવકુ નાથ અસ આજ્ઞા દીની.	૮
ભય મલાસ કરા સખ યજ્ઞ યાગ બર સાધન;	
અસ બિચાર સુની હરિ ઉદ્ધવ પ્રશ્ન કિયે હરિકે સન	૯
એકાદશ સત અવધૂતકો ઇતિહાસ સુભાખ્યો;	
યદુરાજસો ગો સખાદ સકલ કહી દાખ્યો.	૧૦
ચોવીસ ગુરૂ કીને દત્તાત્રી સો કહી દીને;	
કહાકી કૃતિ તજ ભજ સખતે ગુન લીને.	૧૧
એકાદશ અઠનો દુહુ ચોઇસ ગુરૂકો હેતુ;	
એકાદશ દશ ઉદ્ધવઆન હરિ દિય ભવસેતુ.	૧૨
એકાદશ એકાદશ કરે ભક્તિ સહ સેવા;	
માયા બાધ કરે નહિ વાકુ કહી હરિ દવા.	૧૩
એકાદશ દ્વાદશે દે કહ સાધુ સગકો મહિમા;	

૧ પ્રભુ-પ્રભુદ (એ નામનો મુનિ) ૮ અસ-એની ૯ સન-મનુષ્ય.
 ૧૦ ગો-ભયો (યયો) ૧૧ કહાકી છં—કોઈની કૃતિ તજ અને કોઈની
 કૃતિ ભજ (પસંદ કરી અહણ કરી) અને એવી રીતે સૌ પામેથી શુભુ
 અહણ કર્યું ૧૨ અઠનો દુહુ-આઠમા અને નવમા અધ્યાયમા.

કૃષ્ણચંદ્રમે વે કો સાધન યાતે સીમા.	૧૪
એકાદશ ત્રિદશમે તત્ત્વજ્ઞાન કહી રીતિ;	
સખમે સમદષ્ટિ રાખે એકાત્મા નીતિ.	૧૫
ગ્યાર વ્યાદ લકિતયોગ અતિ ઉત્કર્ષ ખતાયો;	
પિછે ધ્યાન સ્વરૂપ પ્રભુ જનકો સમુદાયો.	૧૬
એકાદશ પંચમે અટ્ટાદશ જે સિદ્ધિ;	
ન્યા બિધિ પ્રાપત હોય કૃષ્ણ ભાખી સો વિધિ	૧૭
ગ્યાર સોલમે રૂપ બિશ્વતિ કૃષ્ણ દીખાયો;	
ઇકિદશ સત્તર બરનાશ્રમકો ધર્મ સુ ગાયો.	૧૮
અઠ્યાદશમે વેહી ઇકાદશ ઉત્તિસમે સુની;	
લકિતયોગ યમ નિમ કીચે બરનન નૃપસે મુનિ.	૧૯
એકાદશ બિ સમે ગ્યાન કર્મ યોગ કરાયે,	
લકિતયોગ બિધિ લછન શ્રીગિરિવરધર ગાયે.	૨૦
એકાદશ ઇકિઇસ બિધિ નિપેધ કરતબ ભાખ્યો;	
એકાદશ બાઇસ તત્ત્વ નિશ્ચે સો દાખ્યો.	૨૧
એકાદશ તેઇસમે ભિશુ ગીત સુનાયે;	
એકાદશ ચોવીસ સાખ્યયોગ લછન ગાયે.	૨૨
એકાદશ છબીસ ઐલોપાખ્યાન બખ્યાન્યો;	
ઇકિદશ સતર્જીશ પુરુષારાધન બિધિ કહી જાન્યો.	૨૩
એકાદશ અઠબીસમે યોગચર્યા કહે હે;	
શ્રીમુખ બચન સુને સરાય શૂલ ક્યહુ ન રહે હે.	૨૪
ઇકિદશ ઉનતીસ યોગમાર્ગ ઉપદેશી કરી,	
બિદા કિચે ઉદ્ધવકો બદ્રિકાશ્રમ શ્રીહરિ.	૨૫
અમ બલમુક્તિ મકરન બરનન સોઈ હોય હે;	

તાબીય મમતા અહંત્યાગ અસ યેદ દાય હે.	૨૬
એકાદશ ત્રીસમે ત્યાગ મમતાકો દેખો;	
નિકસી દારિકાતે પ્રભાસ લીલા કરી લેખો.	૨૭
એકાદશ ઈકતીસમે ત્યાગ અહતા ભાખી;	
અક્ષાદિક સ્તુતિ કીની કૃષ્ણ પ્રસન્નતા દાખી.	૨૮
અસુરકો વ્યામોહ કરન અસ લીલા કીની પ્રભુ;	
સદા દારિકાધીરા દારિકા રાજત મહાબિભુ.	૨૯

દોહા.

ઇહ એકાદશ કંધકી, અનુક્રમનિકા અનુપ;	
સુનત પઠત શ્રીકૃષ્ણ રતિ, ભાવે તો તદ્દુષ.	૩૦

દ્વાદશ સ્કંધ.

દોહા.

અથ સુની દ્વાદશ કંધકે, હે ત્રિદશ અધ્યાય;	
આશ્રય લીલા કહત હે, પ્રકરન પાંચ કહાય.	૧

છંદરોલા.

લોકાશ્રય અરૂ યેદાશ્રય ભગવદાશ્રય હુ પુનિ;	
રાજદાશ્રય અર્થાશ્રય નામ પાંચહુકે સુની.	૨
લોકાશ્રય પ્રકરન ધુર, સોહે દે અધ્યાયકો;	
બાર પ્રથમમે જરનન હે જો ભયે રાયકો.	૩
બાર અપરમે હોનહાર રાજગન ગાયો;	
વેદાશ્રય પ્રકરન અધ્યાય દાયકો આયો.	૪
બાર ત્રીસરમે સખ યુગ યુગકે ધર્મ કહે હે;	
બાર ચારમે પ્રમાન યુગ યુગકે સુ રહે હે.	૫

મત્રયકાલકો બરનન ઔર યાહીમે કીના;	
ભગવદ આશ્રય મકરન તીસરોસોહે નીકા.	૬
બાર પંચમે પ્રમાન લખન કથન રહ્યો હે;	
પરીછતજ્યુકો તછકદંશ કિચો સુ કહ્યો હે.	૭
દાદશ પટે પરીછત મોક્ષ બચો કહી ગણ્યો;	
સર્પયજ્ઞ પુનિ શાખા બરનન વેદ સુભાખ્યો.	૮
ઘોષો મકરન શબ્દાશ્રય અધ્યાય તીન સહી;	
શ્રીભાગવત શબ્દમય આશ્રય કૃષ્ણરૂપ લહી.	૯
મારકંડ આખ્યાન બાર અઠ નાં દસ લોં ગીન;	
અર્થાશ્રય મકરજ પંચમ અધ્યાયસુ હે તીન.	૧૦
શ્રીભાગવત સુઅર્થ માની શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપા;	
દાદશ ઇકદશ દાદશ સૂર્ય પ્રમાન અનુપા.	૧૧
દાદશ દાદશમે પૂર્યોક્ત કથા સખ ગાઈ;	
આદિ અંત લોં એકે હી અધ્યાયમે સુનાઈ.	૧૨
બારતોરમે પુરાન સંખ્યા કૃલશ્રુતિ ભાખી;	
શ્રીભાગવત કૃષ્ણમય શ્રીહરિજન લેહુ ઉર રાખી.	૧૩

છંદ હરિગીત.

યહુ અનુક્રમ શ્રીભાગવતકો સુને ઔર સુનાવહી;	
શ્રીકૃષ્ણકી દદ પ્રેમભક્તિ લહે હરિ મન ભાવહી.	૧૪
સખ પાપ મહાસંતાપ ભાજે જનની જઠર ન આવહી;	
દુત લહે અભિમત કામમાયા કાલત્રાસ મોટાવહી.	૧૫
સખ ધર્મ સાધનતોં રહિત ઇકે એહી દૃઢ રતિ ગાવહી;	

યહ લોક જશ પરલોક સુખ કોહુ કદા ન સતાવહી. ૧૬
 આનંદમ ગલ દસો દિશ મુખ અશુભ કથુ ન દોખાવહી,
 હિય બસે પરમાનંદ છબી શ્રીકૃષ્ણ મોદ બઢાવહી. ૧૭
 શ્રીનર્મદાતટ ચ હિપુરી શ્રીશેષશાયીમળુ જ્યહાં;
 સાઠોદરે નાગર સુસાતિ વિમકવિ બસિયત વહાં. ૧૮
 જન દયારામ જ્યુ' નામ બૈધજો બલ્લભી રચના રચી;
 શ્રીગુરુ ગિરિવરધરન વલ્લભ યહિ તસી રસના નચી. ૧૯
 દોહા.

પૂર્ન ભયી અનુક્રમનિકા, શ્રીલાગવત પુરાન;
 દયારામકે હિય બસો, ઔર કરે જો ગાન. ૨૦
 શક અઠર અગનાસી શુભ, કાગુન દિતીય કૃષ્ણ;
 અથ સમાપત તાહિ દિન, પૂરન કરી મળુ તૃણ. ૨૧

કૃષ્ણજન્મખંડ.

ગરબો.

શ્રીગુરુ ગોવિંદને રે, મથમે પાયે લાગું;	
ભાગદત્ત હરિનું રે, ગાવાને મતિ. માગું.	૧
પરીક્ષિતે પૂછ્યું રે, શુકલને શિર નામી;	
કૃપણ કેમ જન્મ્યા રે, તે મુજને કહો સ્વામી.	૨
ધન્ય ધન્ય કહીને રે, બોલ્યા શુકમુનિ વાણી;	
સાંભળ રાજા રે, હરિગુણ કહું વખાણી.	૩
કારણ કહું છું રે, પૃથ્વી પીડા પામી;	
ભાર વધ્યા છે રે, બ્રહ્માએ કહ્યું શિર નામી.	૪
સુર સહુ સાથે રે, વિધિ ક્ષીરસાગર આવ્યા;	
નારાયણને રે, સ્તુતિ કરી રીઝાવ્યા.	૫
હરિએ જાણાવ્યું રે, જુમિનો ભાર હરીશ;	
પૂર્ણ પુરુષોત્તમ રે, જન્મખંડળ અવતરીશ.	૬
સહુ સામગ્રી રે, મિલક કરો તમે પેહેલી;	
મગઠ થવાની રે, ઈચ્છા અમને વેહેલી.	૭
મુણી એમ બ્રહ્મા રે, બ્રહ્મ લોકમાં પધાર્યા;	
દેવ સરવને રે, ગોપ કરી અવતાર્યા.	૮
દ્રોણમુત ને રે, નદરાય થયા બાણી;	
ખત્તી તોફરી રે, યશોદાજી પરમાણી.	૯
કંસને જાણીવી રે, આકાશવાણી ઘેરી;	
ગર્ભ દેવકીના રે, આઠમે તારો વેરી.	૧૦

એમ મુણીને થઈરે, ચિંતા કસ હૃદમા;	
બેન બનેવી રે, નાખ્યા કાસગૃહમાં.	૧૧
ચોકી મૂકી રે, મૃત્યુતણો ભય બાણી;	
ખટ સુત હણિયા રે, દુષ્ટે દયા ન આણી.	૧૨
પછે મલુજીએ રે, મહામાયાને બોલાવો;	
કર જોડીને રે, ઊભી રહી તે આવી	૧૩
આસા આપી રે, એટલુ કારજ કરને,	
દેવકી ઉદરથી રે, રોષ રોહિણી ગર્ભ ધરને.	૧૪
પછી અવતરને રે, તુ ન દની થઈને,	
તેજ મમાણે રે, કર્યું દેવીએ જઈને.	૧૫
મલુજી પધાર્યા રે, દેવકી ઉદર આન દે;	
ગર્ભસ્તુતિ કીધી રે, બ્રહ્માદિક શ્રુતિ છ દે	૧૬
તેજપાણુ આવ્યુ રે, દિન દિન દેવકીતનમા,	
તે અવલોકીને રે, કસ બળે બહુ મનમાં	૧૭
સેવક શીખવ્યા રે, સહુ સાવધ થઈને રહેજો,	
મસવ થતામા રે, મુજને આવી કહેજો.	૧૮
તાવાવેલી રે, લાગી કાણુ ન જ પે;	
પળ પળ પૂછે રે, કાળના ભયથી ક પે.	૧૯
એમ કરતા રે, શ્રાવણ આવિયો સાર;	
કૃષ્ણપક્ષમાં રે, અબ્દમી ને બુધવાર.	૨૦
નક્ષત્ર રોહિણી રે, અર્ધ નિશા ગઈ જ્યારે,	

૧૪ ગ્રેષ ઇન્—દેવકીના ઉદરમા રોષ (બળગમ) ગર્ભરૂપે છે તેને રોહિણીના ઉદરમા મૂકે. (રોહિણી—વસુદેવની બીજી સ્ત્રી)

૧૫ નદની—(નંદની દીત્રી)

કળા સોળ પૂરણ રે, શ્રીકૃષ્ણ પ્રગટયા ત્યારે.	૨૧
હરિજન હરખ્યાં રે, બ્રહ્મજ્ઞાની મન લાખ્યાં;	
શિવ વિધિ કૃત્યા રે, દેવ દુદુભિ વાખ્યાં.	૨૨
અદ્ભૂત બાળક રે, કમળનેણ સુખકારી;	
રૂપ અતુર્લુખ રે, ગદા રાંખ ચક્ર ધારી.	૨૩
પદ્મ પીતામ્બર રે, કિરીટ કુંડળ શોભે;	
શ્રીવત્સ લક્ષ્મ રે, ચિન્હ કૌમુદી મન લોભે.	૨૪
ગેધપર્ણ વપુ રે, કેશ સકુચિત રાભે;	
કંકણ કરમાં રે, બાન્નુઝ ધ ધિરાભે.	૨૫
નખશિખ સુંદર રે, તિલક કેસરી કીધું;	
માત પિતાને રે, એવું દરશન દીધું.	૨૬
દનકી વસુદેવ રે, મુનિ કરે સ્નેહ આણી;	
શ્રવણ કરીને રે, હરિ બોલ્યા વાણી.	૨૭
આજ પ્રમાણે રે, તણ જન્મ મેં લીધા;	
પુત્ર મધને રે, પૂરણ મનોરથ કીધા.	૨૮
ઇત્યાદિક સકુ રે, પૂર્ણ કથા સંભળાવી;	
મજ જાવાની રે, વિધિ સહુ વા'લે બતાવી.	૨૯
અમને મજમાં રે, નંદરાય ઘેર પંથરાવો;	
ત્યાં પ્રગટી છે રે, કન્યા એક તેને લાવો.	૩૦
ચિંતા નવ કરશેા રે, સુખ સખજીં ચારો;	.
અમ ઇચ્છાએ રે, વિધિ વેગળા જશે.	૩૧

૨૨ બ્રહ્મજ્ઞાની—ઇશ્વરના સમુલ્લેખની નિદા કન્નાર બ્રહ્મજ્ઞાની.

૨૪ પદ્મ—કમળ લક્ષ્મ—લાંઠન. ૨૫ વપુ—શરીર. સકુચિત—

એકલા કરેલા. ૩૧ વિધિ—કંમે કરેલા અને મારાના પ્રકાર.

બાળકરૂપે રે, થયા પ્રભુ એવું કહીને;	
વસુદેવ ઊડ્યા રે, બેડી પડી દૂર જઇને.	૩૨
દારનાં તાળા રે, સે'ને સર્વે ઉઘડિયાં;	
સેવક સૂતા રે, નિદ્રા ધારણુ પડિયાં.	૩૩
લાલજીને લીધા રે, વસુદેવ આઘ્યા હરખે;	
છત્ર કીધુ શેષે રે, ઝરમર મેહુલો વરસે.	૩૪
આવી પોહોઆ રે, શ્રીચમુનાજી માંહે;	
સ્પર્શવા પ્રભુપદ રે, ચઢયાં કાલિદી ત્યાહે.	૩૫
વસુદેવ બીન્યા રે, હરિએ વારતા જાણી;	
ચરણ વધાર્યા રે, સ્પર્શ કર્યા ઘટ્યા પાણી.	૩૬
વળતા વસુદેવ રે, શ્રીગોકુળમા આઘ્યા;	
જશોદા પાસે રે, પ્રાણજીવન પધરાવ્યા.	૩૭
પુત્રી લેઇને રે, મધુરા આઘ્યા નિજ સ્થળમાં;	
જે જ્યમ હુતુ રે, તે ત્યમ થયુ પળમાં.	૩૮
બાળકી રોઈ રે, કસને ખબર પમાડી;	
આઘ્યા તત્ક્ષણ રે, દેવકી સુતા દખાડી.	૩૯
ના ના કહેતા રે, કુદ્દે લીધુ ખુચી;	
જેવી પછાડે રે, ગઈ વધુટી જિચી.	૪૦
બાળા બોલી રે, સુણ મૂરખ મૂન વાણી;	
શત્રુ તારો રે, મગટયો ક્યહુ લે જાણી.	૪૧
એમ સુણીને રે, આશ્ચર્ય મનમાં લાવ્યો;	
જૂઠું બોલી રે, દેવે મુને ભરમાવ્યો.	૪૨
વસુદેવ દેવકી રે, કારાગહેથી કાઢયાં;	

- મેં વણવાંડે રે, તમને ક્યેશ પમાડ્યાં. ૪૩
- એ ને કયા તો રે, એટલે રહી એમ લહિયે;
હાવાં ગોકુળમાં રે, ક્યમ થયુ તે કહિયે. ૪૪
- પુત્રનું મગટવુ રે, પ્રાત સમે સહુ જાણી;
નંદ યશોદા રે, સુખ થયુ નવ જય વખાણી. ૪૫
- વ્રજપતિને ઘેર રે, નિર્ભે નાખત વાણ,
સુણી સજનનાં રે, ચિત્ત થયા બહુ રાણ. ૪૬
- ગોપીજન સહુ રે, સજ્યા સુદર શણગાર;
નંદ ઘેર આવ્યા રે, નિરખ્યા પ્રાણુઆધાર. ૪૭
- મોતીડે વધાવ્યા રે, ગાતાં મંગળ ગીતે;
ઘણુ ઘણુ જીવો રે, આશિય દીધી પ્રીતે. ૪૮
- ગોપ સહુ આવ્યા રે, ગોરસ શીકાં ભરીને;
નંદ નવરાવ્યા રે, પૂરણુ મેમ ધરીને. ૪૯
- દધિ હળદરનો રે, કીચ આંગણુ સોઢે;
આનંદ ઉત્સવ રે, નિરખી સહુ મન મોઢે. ૫૦
- પૂરણુ નાદ્યા રે, નંદ શાસ્ત્રની રીતે;
દાન બહુ દીધાં રે, દિજને પૂરણુ પ્રીતે. ૫૧
- બંદીજનને રે, અતિ ધન દઈ સતોખ્યા;
પૂજ્યા સર્વને રે, મેમ ધરીને પોખ્યા. ૫૨
- શ્રીમહાલક્ષ્મી રે, વ્રજપુર વસિયાં વાસે;
આનંદસાગર રે, ઉલટયો નંદ અવાસે. ૫૩
- શોભા સઘળી રે, ક્યમ મુખે જય વખાણી;
સહુ સુખ સ પતિ રે, શ્રીગોકુળ હ્યો જાણી. ૫૪
- મણુ માગટચનો રે, ગરબો ને કોઈ ગાયે,
સ્નેહથી સુણતાં રે, મનવાચિજ્ઞ કૃષ્ણ થાયે. ૫૫

પચાવન પદે રે, સુંદર રીતે સમાયો;
કૃષ્ણજન્મનો રે, દાસ દયે જરા ગાયો.

૫૬

પદ ૧ છં.

હરિ શું ના થાય જો મનથી કરો;
ના કરો ત્યાં સુધી સહુ વિચાર ખરો.

ટંક. ૧

ચંદ્રહાસને વિષની વિષયા કરી,
ગુરુપુત્ર આણ્યો જો ગયો'તો મરી;
અન્નમિલ સરીખાને ઉદ્યોયો હરિ,
મળ્યા મુચુક દને તો એ દહુ ધરી.

હરિ શું ૦ ૨

દોષ એકનો ક્યમ લાગે સરવને,
પ્રહ્લશાપ લાગ્યો સહુ ચાદવને;
વચ્ચાવ્યા વજ્રનાભાદિ ઉદ્ધવને,
કશું દુર્લભ નથી સહુના ધવને.

હરિ શું ૦ ૩

અઘોધ્યાવાસી સરવે વૈકુંઠે ગયા,
તે શું એકે કાળે સહુ ચોગ્ય થયા;
નહિ તેનું સાધન એ તમારી મયા,
નિજતાત તે દશરથ સ્વર્ગે રહ્યા.

હરિ શું ૦ ૪

એકદા તમો ધર્મે અધર્મા કર્યો,
કળિ દોષનિધિ તેમાં સગુણુ ધર્યો;
'ગતિ ના સભવે દુર્યોધન ઉદ્યો,
દયા પાળતાં ભરત દુઃસંગી ઠર્યો.

હરિ શું ૦ ૫

હણ્યો રાવણુ રણમાં દુસચારી,

તદપિ રામ કર્યો મખ અઘ ભારી;
 પોતે પૂરાણ વેશે પરચુ ધારી,
 ના ગણ્યું અઘ બંદુ માતા મારી. હરિ શું ૬
 લોહચૂર ઉગ્યું જીઓ કનક બળ્યુ,
 તાર્યા પથ્થર વૃદ્ધને ચૌવન ફળ્યુ;
 પામ્યા પડિયા મહાપદ અઘ મળ્યું,
 ઇન્દ્રબળ અકળિત કોઈએ ના જાય કળ્યુ. હરિ શું ૭
 નળ પુણ્યશ્લોકી કુસંગ ગ્રસ્તો,
 મત્સ્યવિષયવ્યાધ સૌભરીને ડશ્યો;
 દ્વિવિદ નરક કુ સગે ફર્યો,
 બળિ વિભીષણ નહિ સગ દાપ કર્યો. હરિ શું ૮
 સુદુમ્ન મન નર નારી નર નારી,
 થઈ એક દેહમાં બે સુખ દાખ્યાં હરિ;
 પ્રતિપક્ષે ઉભય તનુ જાય ફરી,
 પાંડુરાય લગ્ન વિધિ કથન હરિ. હરિ શું ૯
 સીતા કુ ખી, વઝયા ગિરિજા ભાળો,
 શિવ સમરથ બિક્ષાટણ નિહાળો;

૬ મખ-યજ્ઞ અન-પાપ. રાવણ વધમાં ભારે પાપ માનીને યજ્ઞ કર્યો.
 ૭ લોહચૂર-ચાલોએ ઘસીને સમુદ્રમાં નાખી દીધેલુ લોહુ એરકા થઈને ઉગ્યું
 કનક બળ્યું-સોનાની લંકા બગી ગઈ. વૃદ્ધ ઈન્દ્ર-વ્યાપ્તિ રામ વૃદ્ધ થયે હતો
 તેને પોતાના હોકરા પૂરની જીવાની પ્રાપ્ત થઈ. પામ્યા ઈન્દ્ર-મહાપદ પામેલા
 પડ્યા અને તેમને પાપ મળ્યુ (જય વિજયને)

૮ સૌભરી-એ નામાના ઋષિ જળમાં મત્સ્યનો સંયોગ જોઈને
 સૌભરી ઋષિ તપથી ચલાયમાન થયા. દ્વિવિદ-એ નામનો વાનર.

૯ સુદુમ્ન ઈન્દ્ર-સુદુમ્ન પુરુષનો સ્ત્રી અને સ્ત્રીનો પુરુષ થ-
 યો હતો.

મુનિ મુહૂર્ત ના કુળ્યું થયો ખાળો,
 તે વેળા રામ વન સહ્યું ભ્રમ ટાળો. હરિ શું ૦ ૧૦
 અધોદારે મહિષ ઉચરાવી શ્રુતિ,
 ખાક્ષાણુ ભક્તદ્રોહીને દીધી સુ ગતિ;
 શુક હંતુમાનાદિક હજી વાસ ક્ષિતિ,
 અતિ અચિંત્ય અંતરંગ ! આપકૃતિ. હરિ શું ૦ ૧૧
 જુગ બીજે ત્રીજે, ત્રીજે બીજે કીધો,
 ઈંદ્ર વૈભવ સહજ સુદામા દીધો;
 આપી અગસ્ત્યને સત્તા સાગર પીધો
 વર્તુળ તાલ દ્રુમ એક શર વીધ્યા. હરિ શું ૦ ૧૨
 “કરતુમકરતુમન્યથાકરતુમ” વિભુ,
 કરો ધરણી ગગન, કરો ગગનને ભૂ;
 ગતિ ના લહે શેષ રમા ને રાંભુ,
 સાચું છે નથી કોઈ પ્રભુના પ્રભુ. હરિ શું ૦ ૧૩
 પ્રભુ પ્રમાણુ જોશે તો પાર નથી,
 હરિ પ્રેમ વિચારો ત્યાં વાર નથી;
 સમરથ સુધડને ઘણું કહ્યે સાર નથી,
 દયાના તમ પાળે નિસ્તાર નથી. હરિ શું ૦ ૧૪

પદ ૨ જી.

જેના હૃદયમાં અખડ રસિક રૂપ, તેને કાંઈ નથી દરવું રે;

૧૦ મુનિ-વસિષ્ઠ. રામને ગાદીએ બેસવાનું મુહૂર્ત નિર્ધાર્યું. ૧

૧૧ અધોદારે ઈ-પાડા પાસે ગુદદારા વેદ બોલાવ્યા. ક્ષિતિ-

પૃથ્વી (ઉપર). ૧૨ વર્તુલ-ગોળ. તાલ-તાડ.

- પૂરણ લીલા શ્રીરાધા વ્રજભૂપ, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૧
- જેને દહ આશ્રય શ્રીવલ્લભ દેવ, તેને કાંઈ નથી કરણું રે;
- વ્યસન મુખ કૃષ્ણ માનસી સેવ, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૨
- ભજન સર્વાત્મા શ્રીહરિ ગુરુ સંત, તેને કાંઈ નથી કરણું રે;
- દહ પ્રતીતિ ગુણ ગોપીકંથ, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૩
- સેહેજ આત્મસાત્ ક્યૌં કૃપાનાથ, તેને કાંઈ નથી કરણું રે;
- શ્રીગુરુ ભગવદીચ્છિ જાણ્યો જેના હાથ, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૪
- સેહેજે સહુ કૃષ્ણ કૃપાવડે થાય, તેને કાંઈ નથી કરણું રે;
- એના જીવ પાસે ના મળે ઉપાય, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૫
- અનન્ય સેવા અખંડ સત્સંગ, તેને કાંઈ નથી કરણું રે;
- દયા પ્રીતમનો જેની ઉપર રંગ, તેને બાકી નથી તરણું રે. ૬

પદ ૩ જી.

- અળયે પધારો માકા રાજ હો, ખારીકો રોસવો ના છૂટે;
- મહારાજ હો ખારીકો રોસવો ના છૂટે,
- ખજરાજ હો ખારીકો રોસવો ના છૂટે. ટેક. ૧
- એજ માકા રાજ હો મે પૈયાં પરી હારી;
- ત્યાં ત્યાં વે દૂણી દૂણી રૂઠે. મહારાજ હો ખારીકો ૨
- એજ માકા રાજ હાંચે લાજ તજ હારો હો, રંગની રી રેણી સારી ખૂટે;
- એજ દયાનાથજી, ખારીજી મનાઈ હો દાહુ મીઝી રતિ રસ છૂટે,
- મજરાજ હો ખારીકો રોસવો ના છૂટે. ૩

૨ વ્યસન ઇ—મુખે કૃષ્ણ કટેવાનુ વ્યમન, અને માનસી મેવા.
૪ આત્મસાત્ ઇ—જેને કૃપાનાથે સેહેજતમા આત્મસાત્ (આત્મમય)
ક્યૌં છે.

૧ અળયે—હમળાથી. માકા—માર. મેગવો—ગીમ—રસાદ. ૨ પૈયાં—પગે
પરી—પડી. દૂણી—જમણી. ૩ હાંચે—અદીયા. રેણી—સત.

૫૬ ૪ થું.

રાગ કાળીંગડો.

કેસરિયા રંગ છે થાને રે, મોતી રંગ છે થાને રે;
 મોહ જગ બજરી બેન રે, મોતી રંગ છે થાને રે.
 બાહાવરી બાળા બજરી ભઈ છે, દખી ચારા નેન;

* * * છેલા લા રારકે ચારા બેન. ટેક. ૧

બ્રહ્મ આદિ બેદ કે' થાકો કોઉ ન પામે પાર;
 સો થે ખ્યારા સાંવરા થે' દારા ગોપીલાર રે. મોતી૦ ૨

શોષ મહેશ બિધિ મુર નારદ, પૂજે બહાકે પાય;
 સો થે' ખ્યારી રાધિકાજીરો, કર જોરી શિર નાય. મોતી૦ ૩

અકળકળા બાય ન કળી, પો'ચે નહી મન બાય;
 તાલી દ આહિરાણીઉકાં, થેઈ નચાવે નાય રે. મોતી૦ ૪

નેહ રે કારણુ નાથજીએ, તોરી બેદરી રીત;
 દાસ દયાના પ્રીતમજી થાને, પ્રાણુશુ ખ્યારી પ્રીત રે. મોતી૦ ૫

કવિત ૧ છું.

એક તું હુજી ન તોસી, મોહનકે મનમે ત્રિયા,
 અનહું બિચારે કા તું પંચમ ગાવત ગુની;
 છતુ જુગ હોત કયો, અવસત જીતે અષ્ટ જમ,
 ઇત નૌ કા હહ પિયસો, દશ દરસાવે કયો ની;
 ખ્યારા પીયકી ગગન કર, બ્યારનેમે જાઉ તેરે,
 જોદે તું પ્રણીન, પંદ તજ સજ સોરે કુની;

૧ થાને-તને. બજરી-ત્રજની. ચાર-તારાં.

૨ થાકો-તારો સો થે-તે તું. ૩ રાધિકાજીરો રાધિમજીને. ૫ બેદરી-

વેદની થાને-તને * એક બે રામદ મયા હોય એમ જણાય છે.

સત્ત રવો છોડ, કાસી હોહ નીશ નાહી વીસ;
રામ દે દયા પ્રભુકો, બિનતિ મેરી તું સુની.

૧

કવિત ૨ જી.

તેરી સુરતપેં [શુ]લ રૂચ હે પિયાકી [લાગી],
[અખ] કાસી કહું કોટિ ચંદા વર મુખ તેરો;
તેરી રૂપ નમ્ર મરૂત હૈયે કૃષ્ણ ગઠ રહી,
ભયો ખહે ઉદે પુર કટક કિચો હે ઘેરો;
જે પૂરન પાવે, શોચ સાથ ખડા દાવ એહી,
ભુજ ભરી મીલ દાર કલોકર અજ મેરો;
દીલ હી મે આઈ રાધા, મુલ તાન હો સો કહો;
ભય મીલી દયાપ્રભુ, કીચો દય કામ ચેરો.

૨

૧ દૂતી રાધાને કહે છે કે હે રાધા ! કૃષ્ણને મન તું એકજ છે, મોહન-ના મનમાં તારાથી બીજી ત્રિયા નથી; શુષ્કી લોક દરે પચમ રાગ ગાય છે, તોય હજી તું શું વિચારે છે ? (અર્થાત્ સવાર થયા આવ્યું છે) તારા વિના એક ક્ષણ તે જુગ જેવી થાય છે માટે આઠ પોટોર વીતતાં મુઠી તું શું આગ્રસ કરે છે ? તું પ્રિયની સાથે એટલી બધી દઠ શું કરે છે ? અને તારી દૃષ્ટિ કેમ દેખાડતી નથી ? તારા પ્રિયની તું અગ્યારે હંદ્રિયો મગન કર, હું તારા બારણામાં બાંધી છું (બોધી કર છું. અથવા તો તાગ વારણમાં લઉં). તું ચાહે વિદ્યામાં પ્રવીણ છે, માટે હંદ છોડીદે અને ફરીને મોઝે શણગાર સજ. હું તને સાચું કહું છું માટે (મનમાંથી) મેચ કાઢી નાખીને બાંધી યા. હવે રાત (બાધી) નથી, માટે મારી વિનતિ સાંભળીને તુ દયાના પ્રભુને વીશરામ આપ. છત્રુ—ક્ષણ. ઈતનૌ—એટલી. દગ—દશ (દૃષ્ટિ). આરા—અગિયાર (હંદ્રિયો). પંદ (૬૬). રવો—ગ્વાદારગી—મનનો મેલ. આ હંદમાં એકથી વીસ લગીની સખ્યા બતાવી છે માટે મુદ્રાક્ષ કાર.

૨ સુરત—છાત્રી. રૂચ (રૂચિ)—પ્રીતિ કાસી ઇન્—હું તને કાસી (કાના જેવી) કહું ? કોટિ ચંદા સમાન તારું મુખ વર (ઉત્તમ) છે તેરી ઈન્—તારા રૂપરૂપી નગરની મરૂત (મૂર્તિ) કૃષ્ણના હૃદયમાં ગડી રહી છે.

કવિત ૩ જી. વિદેશીભાષાનું.

ગિરધર મુજ પ્રાન, તુહી સાંવલડા ખ્યારા;	
મહામુચ પીમુચ સ્વામી છકિડારા.	૧
માર દરપી દર ખીરાદર, દુસ્તર ખલક ખિસારા;	
જાણી હવની પીડ મનોરથ, દુરામા હારા.	૨
નકો કુણાએ પ્રેમ પૈતુમવ સ્વામી નિરતર;	
દયા પ્રિતમ થાં કી દાસી, માટે કાંઈ ડર.	૩

પદ ૧ જી.

શ્રીજી શામાટે સાંભળતા છે ની,	
મારી વિનતિ વહાલાજી મુને તે કો'ની;	
કહેશો સુગીએ છીએ તો ઉત્તર ઘોની.	ટેક. ૧
હુ તો હોયો હવાં કરગરતો રહતો,	
તેનો જવાબ હજી કાંઈ નથી જડતો;	
રખે પતીત જાણીને મેલ્યો હોય પડતો.	શ્રીજી ૨
સેવુ કેમ સમજું અગ્નિ બળતાં,	
છો દયાળુ દયા ના આવે ટળવળતાં;	
કૃપા કરો તો વિશ્વંબ નથી દુઃખ ટળતાં.	શ્રીજી ૪
ગમું તમ એવો હું કેમ થાઉં,	
માયાજામા ઘેરાયો હું તે ક્યા જાઉં;	
તમે વિના બળ નથી ક્યાં અથડાઉ.	શ્રીજી ૫

ભયો ઈન્—સદે (નિરહ) પૂર ઉદે ભયો (થયો) છે અને કટકે (દામ-ના) મૈત્ર્યે ઘેરા કર્યો છે પૂરન—પૂર્ણ. દોર—દોડીને. અજ—આજ. આ કવિતાના ગામના નામ મુદ્રિત કર્યો છે માટે મુદ્રાસંકાર.

જેને માણુ સરીખુ ખાઈ કહીએ,

એમ પોતાનાં જાણીને પાણિ ગ્રહીએ;

એમ તેથી છેક અળગા ના રહીએ.

શ્રી૭૦ ૬

મારા વાહાલા મારી અકળામણ ટાળો,

કૃપાદષ્ટિએ કરીને મારી સામુ ભાળો;

જેવો તેવો છે દયો તમારો પાળો.

શ્રી૭૦ ૭

પદ ૨ જું.

મારે અત સમય અલગેલા, મુજને મૂકશે મા;

મારા મદનમોહનજી હેલા, અવસર ચૂકશે મા.

૧

હરિ હું જેવો તેવો તમારો, મુજને મૂકશે મા;

શ્રીગુરુ ચોપે ગ્રહો કર મારો, અવસર ચૂકશે મા.

૨

મહાદોષ કોપ સભારી, મુજને મૂકશે મા;

શાણીગતપત્સલ ગિરિધારી, અવસર ચૂકશે મા.

૩

હરિ મારે ધરમ નથી કાંઈ સાધન, મુજને મૂકશે મા;

નથી સતસંગત સ્મરણ આરાધન, અવસર ચૂકશે મા.

૪

શ્રીપતિ સર્વાત્મા સર્વોત્તમ, મુજને મૂકશે મા;

મારા માણુજીવન પુર્યોત્તમ, અવસર ચૂકશે મા.

૫

સમર્થ કૃદ્દાસિધુ શ્રીજી, દયાના મણુ મૂકશે મા;

મારે આથ નથી કોઈ બીજી, અવસર ચૂકશે મા.

૬

પદ ૩ જું.

શ્રીવલ્લભ વિઠલ સ્વામી, શામળિયા વાહાલા;

સઘળું સમજે છે અતરજતમી, ન દલાલા રે. શામળિયા ૧

ભય તો લાગે છે મુજને ભારી, શામળિયા વાહાલા;

અતકાળે સી વલે મારી, ન દલાલા રે. શામળિયા ૨

સેવા સમરાણના ભાવે કીધુ, શામળિયા વાહાલા;	
૨૬ સાધુને દુખકુ દીધુ, ન દલાલા રે.	શામળિયા૦ ૩
હીના સાધન સહુ ધર્મે, શામળિયા વાહાલા;	
પરિપૂરણ છું કુર્મે, ન દલાલા રે.	શામળિયા૦ ૪
જાત જાણે છે સત સાચો, શામળિયા વાહાલા;	
પાપ ડી પૂરો તમથી કાચો, ન દલાલા રે.	શામળિયા૦ ૫
શ્રીગુરુ સાધો તે વિચારી, શામળિયા વાહાલા,	
તે સમે લેજો શુદ્ધ મારી, ન દલાલા રે.	શામળિયા૦ ૬
ખાપ ગ્રહાની લાજ ધરજો, શામળિયા વાહાલા;	
પીડા ના પામુ એવું કરજો, ન દલાલા રે	શામળિયા૦ ૭
મન મુખ લોચન માયાવાં રહે જો, શામળિયા વાહાલા;	
દાશ ના જોશો દરશન દેજો, ન દલાલા રે	શામળિયા૦ ૮
શ્રીમુખ બોલ્યા તે સાચુ કરજો, શામળિયા વાહાલા;	
તે સમે દુઃખ દયાના હરજો, ન દલાલા રે.	શામળિયા૦ ૯

પદ ૪ થું.

રાગ સારંગ.

શ્રીજી સારા નકારા તોય તમારા;
 પાપ પ્રણયની ગરજ નહિ, જો શ્રીજી થયા અમારા. ટેક. ૧
 ચરણસરોજ દૂપી ઝોળ જોયુ, સતાપ ગયા સવારા;
 લાલનુ લાલિત્ય રૂપ હૃદમાં, તેણે સજાયા પાપના ભારા. શ્રીજી ૦ ૨
 કીરતમુદ્રમા પીર તજ પેઠા, દષ્ટે જોયા નહિ સાથર ખારા;

૪ હીનો-હીલુ-રિત ૮ મન ૪૦-માર મન, મુખ અને નેત્ર
 માયાની રહે છે અથના મ-મુખ-માર મુખ

૨ સરોજ-કમળ. ઝોળ-તેજ. લાલિત્ય-સુદરતા

ભૃગુઅધિ ચિન્હિત હૃદેજોઈ, મારા કપાયા કર્મના ગારા શ્રીજી ૩
 રકનો રાજ તમ કૃપાથી, થઈ ગયો હું દેવમોરારા;
 શિવ બ્રહ્માદિક નારદ શારદ, લાગે ન કોઈમને સારા. શ્રીજી ૪
 એવો દદાશ્રય મેં ગ્રહો ત્રિકમ, આવ્યા નિવૃત્તિના તપ વારા;
 કુળ કુટુંબ ને લોક પ્રભુ, સહુદ સ્વજન શ્રીજી તમે મારા. શ્રીજી ૫
 ગુણગણનો પાર શેષ ન પામે, હે નગ્ધરિ રૂપ નોધારા;
 દયાપ્રીતમ હું દાસ તમારો, થયો ત્યારે પામ્યો ભવપારા. શ્રીજી ૬

પદ ૫ મું.

રાગ સારંગ.

વિઠલનર ક્યારે મને ઉદારો;
 વિદુગદિકને વગર બોલાવ્યે, આણી મેળ્યો હરિ ધારો ટેક. ૧
 વ્યાધ ગીધ જેવા અનન્યપણાનો, શુ હજી નથી આવ્યો વારો;
 ખૂતના જેવી દષ્ટિ થઈ નથી, શે શ્રીજી વાર લગારો વિઠલવર ૨
 શુ ગણિકા જેવું કાઈ ન જાણ્યુ, વલ્લભ વેલો લાવો નિન્તારો,
 પદ મૂકી અમે હઠ નથી કરતા, તદ્દપિ અમને જે વિસારો વિઠલવર ૩
 અન્તમીલ ને મન આવી લાગ્યો, હલ્લુ આવ્યો ન વારો અમારો,
 રકા વકા પેરે મનકું માર્યું, તોય ત્રિકમ કર્યો ન તમારો વિઠલવર ૪
 કરમાબાઈને કાળે આવો, ખીચડો જમવાને ખારો;
 ગુણ ગાવા રૂપ ગુણને નિહાળી, એકદા શ્રીજી સભારો. વિઠલવર ૫

૩ પીર-પીક. ભૃગુ ઈન્-ભૃગુ ઋષિના અધિ(પગ)થી ચિન્દવાણુ ઉદય
 જોઈને—ભૃગુતાઈન જોઈને.

૨ વ્યાધ-પારધી. પારધી અને ગીધ જેવું અનન્યપણું (એકમાત્ર
 નિશા રાખવાપણું) શુ મને હજી પ્રાપ્ત થયું નથી ? લગારો-અગાડો.

ભક્તવત્સળપદ' આપે ધર્યું છે, ભક્ત જોઈ જોઈને ઉદારો;
દયાપ્રીતમ મને આશ તમારી, પૂરાડો કે પાર ઉતારો. વિઠ્ઠલવર ૦ ૬

પદ ૬ કું.

રાગ સારંગ

શ્રીજી મે તો મૂકી આપ બહાઈ;
શ્રીવલ્લભકળ ગુરુ કર્યા, તેણે દેખાડ્યા શ્રીજીદુરાઈ. ટેક. ૧
કરતુમકરતુમન્યથાકરતુમ, છો તમે શ્રીબળભાઈ;
પ્રજ્ઞાદિક ગુણ ગણી ન શકે, તેવાને જાએ શુ દેવકીબાઈ. શ્રીજી ૦ ૨
ભક્તવત્સલપણું શ્રીજીને વા'લું, અજન્મારૂપ તેણે એહ જાઈ;
સંકષ્ટ વેઠ્યાં હારવર સાવા, સુખશય્યા ને મૂકી તળાઈ. શ્રીજી ૦ ૩
માતા પિતા પ્રભુનાં કહેવાયાં, એવી કાંઈ ન મારી કમાઈ;
હરિભક્ત એમ હરિજન કે'છે, પંચલોક મળી સુખ ગાઈ. શ્રીજી ૦ ૪
ધન તનતું મારે સુખ ન જોઈએ, ઠાલી જોઈએ નહિ ઠકરાઈ;
મારો કહ્યો તેને તારો મુસાર, થાય જીગોજીગ જેમ ભલાઈ. શ્રીજી ૦ ૫
દુર્ભર ભરવા શ્રીજી મે તો, કીધી નથી માળા તિલકની બહાઈ;
દયાપ્રીતમ ભક્તિ અતન્ય કરીશું, માનો ભલાઈ કે પુરાઈ. શ્રીજી ૦ ૬

પદ ૭ મું.

રાગ સારંગ.

માધવ તારો વિશ્વાસ મન કરે;
અમૃત જે ઘટ વિષે ગયું તો, તે જન કયી પેરે મરે. ટેક. ૧
અંતરજામી બહુનામી છો, રહે વિશ્વાસે તેહ તરે;
દૃઢ ભરુંસો રાખ્યો તમારો, મન ભરાય નહિ જોને ખરખરે. મા ૦ ૨

આત્ર અનુપમ નિકટ હોય પણ, ઉઘૂ તો જવાસે જઈ ચરે;	
અવિશ્વાસીનું અંતર એવું, ક્યહું નદીનીરની પેર નહિ ઠરે.	મા૦ ૩
મશિકા મધ્ય સંગ્રહી રાખે, તેમ કૃપણ ભંડાર ભરે;	
જાણે નહિ અચળ તેહ ચળશે, જુએ નહિ તારા જેહ ખરે.	મા૦ ૪
વારંવાર શું વિઠલ કહીએ, જોઈ દૃષ્ટિએ નરક માંહી ફરે;	
જમકિંકરની વાત ન જાણે, અમારો કરાવ્યો એ ક્યહું ડરે.	મા૦ ૫
પરાયાની રી પડી અમારે, શ્રીકૃષ્ણ તારણ મન નાજ હરે;	
દયાપ્રીતમ તો તન મન ધનથી, શ્રીજી સ્વામીરૂપ વરવરે.	મા૦ ૬

૫૬ < મું.

રાગ સારંગ.

વિઠલવરના ભજનમાં તું એત;	
શ્રીવિઠલકુળ મર્યાદમાં તું, રાખ્ય ઘણું ઘણું હેત.	ટેક. ૧
મકના હાથી જેમ ધૂમે તેમ, તુને ધૂમાવે મીનકેત;	
ન કામની તે કામની દેખાડે, તન મનમાં તોલાવે એત.	વિ૦ ૨
વાવેલું નર રૂપે ઉગે છે, એવું જાણાવશે તને એત;	
મન તારું મસ્તાનું થાશે, જાણે વળગ્યું હોય એત.	વિ૦ ૩
પાપની આંટી પેલી દેખાશે, ચૂકાવે વલ્લભકુળ નિકેત;	
શાણે થાય ત્યાં શું સમજાવું, ખુડે બીજા ધર્મમાં પરિયાં સમેત.	૧૦ ૪
બૂલખાઈશ જોને તુને બતાવે, ખાંડશી ઉજળી રેત;	
સમજી હોય તો સમજી જાણે, ભલો ખુરો ધર્મના વેત.	વિ૦ ૫
ઉત્તમ રસ રસનાએ પીવો, દાન શ્રીવિઠલને દેત;	
દયાપ્રીતમ છે શ્રીવિઠલમાં, શ્રીહરિ સાધન દેવ અનેત.	વિ૦ ૬

૩ આત્ર-આંખો. ઉઘૂ-બિંટ.

૨ મીનકેત-કામ. ૪ નિકેત-સ્થાન. ૬ અનેત (?).

પદ ૯ મું.

રાગ સારંગ.

માધવ મૂકી માનનીમાં મો'ચો;

રાજસ ધર્મે જો લાઈ જાગી, રાવણ મરજો રોચો. ટેક. ૧

કસ ને કેશિનુ બળ જોયુ તે, બળનો માલ થઈ ગયો ડોચો;

ચાણૂર મલ્લ ને મહાબળિયો તે, સાંભળ્યો દીન હોચો. માં ૨

હિરણ્યકશિપુ હિરણ્યાક્ષ મોટો, રાજસે જેહ વગોચો;

શિશુપાલનુ સાંજુ કેટલું, જેણે સભા બિચે શિર ખોચો. માં ૩

જરાસંધનો પ્રતાપ મોટો, ઘણા ઘણા નરપતિએ જોચો;

ભીમ જેવા શુ મળ્યા ન એને, પણ રાજમ ધર્મે સોચો. માં ૪

શિવ સનકાદિકને જવ લાગ્યો, તવ થઈ ગયો માન તે ડોચો;

શ્રીછનું અશપણુ છોડાવ્યું, રાજસ રૂઢી રીતે જ્યારે ખોચો. માં ૫

સુરપતિ એ રૂપ શ્રીહરિનુ, નહિ રાજસમાં જ્યારે સમોચો;

વાળીએ ઈંદ્રરાયને સેવ્યા, આપી વિનયમાળ તો ભારી. હરિની૦ ૩
 સુગ્રીવે શ્રીહરિને સેવ્યા, વાળી નાખ્યા ભેત ભેતામાં મારી;
 હિરણ્યકશિપુએ સહુ મુરસાધ્યા, પ્રહ્લાદ દેવભારારી. હરિની૦ ૪
 આણી વખતે આવીને હભા, મારો ભક્ત એવું સંભારી;
 ભસ્માસુરે રાકર નસાડ્યા, વરદાતા થયા અહકારી. હરિની૦ ૫
 તેમણે સ્મરણ શ્રીહરિનું કીધું, શ્રીજીએ દુ ખ દીધું સહુ બરી;
 દાસ દયો સેવક નવ સેવે, પ્રાણ પ્રીતમ કે' પોકારી. હરિની૦ ૬

૫૬ ૧૧ મું.

રાગ સારંગ.

વલ્લભકુળ વિણ મિથ્યા તું બટકે;
 પરધર્મ મોહ જનનિકા આડી, મૂર્ખ એમાં તુ અટકે. ટક. ૧
 મૂર્ખ ભૂતનુ મન ભરાયે, એક ઢોકળાડરે કટકે;
 મતિમૂઢ તો બિન રસમાહી, દુ દમાં આવી કટકે. વલ્લભકુળ૦ ૨
 વલ્લભકુળની વેળ વળી ગઈ, તેને બીજી કાંઈ ન ખટકે;
 અદ્વૈતપદને તેહ અહિ નહિ, શૂન્ય ને)પાણો ભેધ પટકે. વલ્લભકુળ૦ ૩
 સમજે નહિ તે પરધર્મ શોધે, છબીયો બાણ્યો તે તો છટકે;
 રાધારાણી હુંને હરિવર આમી, એવું બહેર કે'શે હટકે. વલ્લભકુળ૦ ૪
 જો પદની જે નિંદા કરે તે, બાણ્યો વામા પટકે;
 જમરાજને ઘેર જઈતો, નિશ્ચે હથે શિરે લટકે. વલ્લભકુળ૦ ૫
 શ્રીગોઆમી પરમેશ્વર બાણ્યો, તેના શીંગ સતોપ ના સટકે;
 દયાપ્રીતમ એવુ આર્થ વિઠવે, રીજે ચતુર નર એક ચટકે. વલ્લભકુળ૦ ૬

૬ જાની—આળી

૧ જનનિકા—પડો. ૩ વેળ વળી ગઈ—લેડે લાગી ગઈ. ૪ કટકે
 હટ કરીને. ૫ વામા ઈ—વામા (સ્ત્રી) ની પડે વટકી ગયેલો

॥ श्रीजगदीश्वरायनमः ॥

गिरिधरकृत

तुलसीविवाह.

पद १ छं.

राग धौल.

भयमे भयभुं ते श्रीगुरुदेवन;	हरिरस पीछये.	१
पंडु श्रीमद् विद्वत्नाथ.		
गुण गाढं श्रीगोपीनाथना;		
लागुं चरखे नेडी शुभ हाथ.	हरिरस पीछये.	२
पंडु गुणनिधि गणपति शारदा;		
नेथी भंगल कारज थाय.	हरिरस पीछये.	३
सरवे पैभणव भणी करुणा करो,		
गाढं तुलसीतल्लो विनाय.	हरिरस पीछये.	४
भूमि उत्तम ते लरतभूषमां;		
महापवित्र निमिषारण्य.	हरिरस पीछये.	५
सतपुराणी कहे छे त्यां कथा;		
कायि सवै सुखो जेके मन.	हरिरस पीछये.	६
तुलसी माहात्म्य छे स्कंद पुराणमां;		
धेंद्रि पृष्ठस्पतिना सवाद.	हरिरस पीछये.	७
नरकासुरने त्यां कहे छे भूदादल;		

પૃથુરાજને નારદ મુન્ય.	હરિરસ પીછએ.	૮
ચાલે સંવાદ ચાર સ્થાનક વિષે;		
તુલસી માહાત્મ્યતાણી જે કથાય.	હરિરસ પીછએ.	૯
વળતા સૂતપુરાણી વાણી વદે;		
સુણા શૌનકાદિ મુનિરાય.	હરિરસ પીછએ.	૧૦
એક સમે સ્વર્ગ માહે સુરપતિ;		
પૂછ્યું ગુરને કરી પ્રણામ.	હરિરસ પીછએ.	૧૧
સ્વામી કહો કંઈ કથા ઇતિહાસની;		
જેથી ઉપજે મન આનંદ.	હરિરસ પીછએ.	૧૨
જય કિલ્મિષ કોટિ જન્મનાં;		
થાય શ્રવણથી પુણ્ય પવિત્ર.	હરિરસ પીછએ.	૧૩
ત્યારે બૃહસ્પતિ હરખીને યોલિયા;		
ધન્ય સુરપતિ તારી પુરૂ.	હરિરસ પીછએ.	૧૪
એક ગુહ્ય કથા ઇતિહાસની;		
કહું તુજને કરી વિન્તાર.	હરિરસ પીછએ.	૧૫
ગાતાં સુણતાં કલ્યાણ નિશ્ચે કરે;		
ગિરિધારી પ્રભુ ગુણ સાર.	હરિરસ પીછએ.	૧૬

૫૬ ૨ જી.

રાગ ગરબો.

ત્યારે બૃહસ્પતિ યોલ્યા રે વાણ, કહું તે સાલજિયે,
કહે સૂતપુરાણી સુજાણ, મુનિ મનમાં ધરિયે. ટેક. ૧

- ધરિયે મુનિ મન માહિ સર્વે, કથા સુધારસપાન રે;
વિવાહ કહું છું તુલસીતણો, જેનું વિષ્ણુવદ્ધલી નામ. કહુંં ૨
- પૂર્વે વૃંદા જલધરજીવતી, સતી શિરોમણિ જેહ રે;
હરિએ છળ કરી સત્ય ચૂકાવ્યું, જેને સ્વામી સાથે બહુ સ્નેહ. કહુંં ૩
- ત્યારે ક્રોધ કરી કેસવજી ઉપર, વૃંદાએ દીધો શાપ રે;
તમે ભોગવી મને ભેદ કરી તો, યાઓ પાપાણુઅંગ આપ. કહુંં ૪
- ત્યારે માધવજીએ મન માંહે વિચારી, શાપ વૃંદાને દીધો રે;
તું થાજે વનસ્પતિને રૂપે, મપંચ એવો કીધો. કહુંં ૫
- વૃંદાએ એવી વાત સાંભળી, ને મનમાં આવ્યું જ્ઞાન રે;
મેં અભાગણીએ આ શુ કીધું, દુલ્યા શ્રીભગવાન. કહુંં ૬
- અહો નાથ અનુગ્રહ કરો મારો, હું ચૂકી બોલતાં વાણુ રે;
શિવ ખ્રદ્ધાદિક તમને પૂજે, છો સકળ વિશ્વના માણુ. કહુંં ૭
- સ્વામીતાણું સુખ મુજને આપ્યું, કરિયા ભોગ વિલાસ રે;
હવે જન્મોજન્મહુ દાસી તમારી, પ્રભુ રાખો મુજને પાસ. કહુંં ૮
- અન્ય પુરુષની આખડી, મે તો જાણ્યો તમારો હાથ રે;
એવાં દીનવચન વૃંદાનાં સુણીને, હસિયા પૈકુંઠનાથ. કહુંં ૯
- અરે વૃંદા હંમણાં તમે જઈને, વનસ્પતિમાં અવતરજો રે;
બીજે રૂપે રાજકન્યા થઈને, નિશ્ચે મુજને વરજો. કહુંં ૧૦
- તું તુલસી હું શિલારૂપ થઈ, શાપ સત્ય કરી દાણું રે;
માણુચકી તું વા'લી મુજને, મારા મસ્તક ઉપર રાખું. કહુંં ૧૧
- એવું વરદાન આપી વૃંદાને, થયા શ્રીહરિ અંતરધાન રે;
જલધરની સાથે જીવતીએ, અગ્નિમાં અરપ્યું તન. કહુંં ૧૨
- શાલગ્રામ થયા શારંગધર, વૃંદા તુલસી જાણુ રે;
કહે ગિરિધર એ જોજો વિચારી, કહ્યું છે મધ્યપુરાણુ. કહુંં ૧૩

પદ ૩ જી.

રાગ ધૌળ.

મુણા શૌનક સૂત યોલ્યા વાણા,
અંતરધાન થયા શારંગપાણિ;
વૃંદાએ મનમાં પ્રતીતિ આણી,
ને સ્વામી સાથે સહગમન કર્યું રે.

૧

ચોગ અગ્નિથકી તેનું તન બળિયું,
ત્યાંથકી તેજનું બિંબ નિકળિયું;
તે જધને પ્રભુના નેત્રમાં ભળિયું,
તો નેજેકાર સહુકો કરે રે.

૨

એમ કરતા બહુ દિવસજ વિત્યા,
મુણા મધવાપતિ મહિમા અમિતા;
પછેમગદ થયાં જગત તુલસી પુનિતા,
જ્યારે કલ્પ રથંતર આવિયો રે.

૩

હરિએ સમુદ્ર મથન કર્યો જ્યારે,
દેવ દૈત્ય મળિયા તેણી વારે;
ચૌદ રત્ન નીકળિયાં ત્યારે,
તે ચૌદ લોકમાં વિખ્યાત છે રે.

૪

ત્યારે ધનવતરી નીકળ્યા મુખકારી,
કરમાં કળશ અમૃતનો રે ઝાલી;

૧ સહગમન—સાથે જવું—આગમાં શય સાથે બળી મરવું. ૩ મધવા-
પતિ ઇ.—ઇદ્રના પતિ વિષ્ણુના અમિતા—અમાપ, મહિમા સાંભળો. રથંતર
—એ નામનો કલ્પ.

તે લઇને આવ્યા જ્યાં છે વનમાળી,
 તે આપ્યો શ્રીહરિના હાથમાં રે. ૫
 હરિ ઊભા કુંભ કરમાં રે ગાલી,
 જોયું અમૃતનેત્રે નિહાળી;
 ત્યારે હરખ આંસુની ધારા ચાલી,
 તે પ્રેમ આવ્યો પ્રભુને ઘણો રે. ૬
 તે આંસુનાં રે બિંદુ અમૃત માંહે પડ્યાં,
 કોટિ સુધા સમ થઇને નીમડિયાં;
 જુએ અસુર સર એક ચિત્ત ગડિયા,
 તે આવ્યું અમૃત ઊભરાઇને રે. ૭
 તે બિંદુ પડ્યાં પૃથ્વી મોઝારે,
 તુલસીના છોઠ હજારો તેણી વારે;
 ધરી રૂપ સમુદ્ર આવ્યો તે ઠારે,
 કરમાં ગ્રહી કૌસ્તુભમણિ રે. ૮
 ગદ ગદ કંઠે ત્યાં યોદ્ધો વાણી,
 કરીએ કૃપા પ્રભુ આનંદ આણી;
 આ તુલસી મમ પુત્રી જાણી,
 ને અંગિકાર એનો કરો રે. ૯
 એવું કહીને ત્યાં સંકેદપ કીધો,
 પેહેરામણીમાં મણિ કૌસ્તુભ દીધો;
 એવો કન્યાદાનનો લા'વો લીધો,
 ને પૂર્વવચન પ્રતિપાળિયું રે. ૧૦
 ત્યારે તુલસીને જોઇને ત્રિભુજ રે હસિયા,

- પ્રેમતાણા પ્રભુ છે રસિયા;
 નિજ કર મંજરી લેવાને ધસિયા,
 લઈ શીશ ચઢાવી પોતાતણે રે. ૧૧
- મહુ દવ પ્રત્યે પ્રભુ જોડ્યા રે વાણી,
 મુને ઘણી વલ્લભ તુલસી કહ્યાણી;
 લક્ષ્મીધકી એ અદકી જાણી,
 હું તૃપ્ત થાઉં એના પત્રથી રે. ૧૨
- છપ્પનભોગ સામગ્રી ધરાવે,
 ભાવેથી મુજને ભોજન કરાવે;
 સ્તુતિ અનેક ઉપાચે કરાવે,
 પણ આરોગ્યું નહિ હું તો એ વિના રે. ૧૩
- આ તુલસીએ મારી પૂજા રે યારે,
 નિશદિન એને હું રાખીશ પાસે;
 બીજે રૂપે હું પરણું ઉલ્લાસે,
 ને રાજકન્યા થઈને અવતરે રે. ૧૪
- એવી નિશ્ચે વાત જોડ્યા અવિનાશી,
 તે મુણીને ઘેર ગયો જળવાસી;
 એમ મગદ્યાં તુલસી સદા મુખરાશી,
 ને વિઠ્ઠલવરને વા'લી ઘણું રે. ૧૫
- તુલસી વિના ન આરોગે મોરારી,
 પૂજા વિષે લાગે બહુ પ્યારી;
 કહે ગિરિધર આગળ વિમ્તારી,
 ને રીતે પ્રયોગમ પરણિયા રે. ૧૬

૫૬ ૪ થું.

રાગ ગરબો.

- ત્યારે સૂતપુરાણી ત્યાં બોલિયા, સુખ જાણી રે; ૧
 સુણો કયા રસિક નૃપિજન, આનંદ આણી રે.
 જય કિલ્મિય કોટિક જન્મનાં, સુખ પામે રે; ૨
 સુણો તુલસીતણો વિવાંય, જવદુઃખ વામે રે.
 એક ઉજ્જન નગર સોહામણું, બહુ સાડું રે; ૩
 તે સકળ શોભાનું ધામ, શું વિસ્તાડું રે.
 ત્યાં ધર્મ રાજ્ય નિત્યે કરે, સુખ માણે રે; ૪
 તેનું રાય મલંજન નામ, સહુ કોઈ જાણે રે.
 રાણી ચંદ્રસેના છે સાધવી, પટરાણી રે; ૫
 સહુ જીવંતીમાં સરદાર, મહામતિ સાણી રે.
 અતિ ઘણો પૈભવ રાયને, શું કહીએ રે; ૬
 હય ગજ રથ ધન ભંડાર, પાર ના લહીએ રે.
 પણ પુત્ર નહિ તે રાયને, સહુ ખોદું રે; ૭
 થઈ ચિંતા ચિત્તમાં અપાર, એ દુઃખ મોડું રે.
 થયું ઉદાસ મન રાજતણું, રાણી ખૂરે રે; ૮
 આલ્યો મન વિષે વૈરાગ, પડ્યાં દુઃખ પૂરે રે.
 ત્યારે રાજા રાણી બે મળી, ઘર મેલી રે; ૯
 આલ્યાં તપ કરવાને કાજ, વનકુળ પેરી રે.
 સાગરને તટ આવિયાં, બેહુ આડી રે; ૧૦
 તપ આરંભ્યું સુતકાજ, આસન વાળી રે.
 ત્યારે થોડે દિવસે મસત્ર, યથા ત્યાં સિંધુ રે; ૧૧
 આલ્યા વિપ્રવેષ ધરી ત્યાંય, આરતબંધુ રે.

- માઝ્ય માઝ્ય મુખથી કહ્યું, વર આપું રે;
 હું પ્રસન્ન થયોછું આજ, કુખડાં કાપું રે. ૧૨
 રાય રાણી વળતાં વદે, રાય માગું રે;
 મુને પુત્ર આપો મહારાજ, પાચે લાગું રે. ૧૩
 ત્યારે સિધુ કહે હું શુ કહી, કહું સાચું રે;
 તારા ભાવ્યમાં નથી સતાન, કરમ છે કાચું રે. ૧૪
 પણ એક ઉપાય તુજને કહું, તે કીજે રે;
 તેથી સરશે સઘળાં કાજ, લા'વો લીજે રે. ૧૫
 આ છોડ ઉઝ્યો તુલસીતણો, ચિત્ત ધરજો રે;
 સેઈ જાઓની તમારે ઘર, પૂજા કરજો રે. ૧૬
 એની પૂજના પ્રતાપથી, સુખ થાશે રે;
 હશે પુત્રી સુંદર૩૫, કુખડાં જાશે રે. ૧૭
 મોઢો મહિમા થાશે પુત્રીતણો, હું લહું છું રે;
 એનું તુલસી ધરજો નામ, નીશે કહું છું રે. ૧૮
 એવું કહી દધિ અતરધાન થયા, વર આપી રે;
 હતો પૂર્વેના સંકેત, તે સ્થિર સ્થાપી રે. ૧૯
 કહે ગિરિધર તુલસી મહિમા, જે જાણે રે;
 તે ધરશે મન અનુરાગ, વેદ વખાણે રે. ૨૦

પદ ૫ મું.

રાગ ઘોળ.

- નારદ કહે પ્રથુરાયજી સુણીએ, તુલસીતણો મહિમાય રે;
 કયા અદ્ભુત ઈતિહાસની સુણતાં, પાપી પાવન થાય રે. ૧
 રાય પ્રભંજન સાચે રાણી, લીધાં તુલસી હાથ રે;
 હરખ ભર્યા પુર મધ્યે આવ્યાં, મળિયો સરવે સાથ રે. ૨
 કરિયું સ્થળ સુંદર ગોભિતું, ત્યાં વાવ્યાં તુલસી માત રે;

- કરી પ્રતિષ્ઠા પૂજા વિધિ સહુ, આનંદમાં દિન રાત રે. ૩
- કરિયા ક્યારા ચોક ચિત્રામણ, થાય વેદની ધુન્ય રે;
ધૂપ દીપ નૈવેદ્ય આરતી, વિપ્ર કરે ભોજન રે. ૪
- દાન ઘણું આપ્યાં ભૂપતિએ, સંતોષ્યા ભૂદેવ રે;
રાજા રાણી નિત્ય એ રીતે, કરતાં તુલસી સેવ રે. ૫
- માતાકાળે પૂજા કરીને, સૌંચે નિર્મળ નીર રે;
મદક્ષિણા તે પૂજા કરતાં, ધરતાં સાકર ખીર રે. ૬
- ઘોડે દિવસે ગર્ભ રહ્યો, રાણીને ત્યાં નિરવાણુ રે;
દિન દિન વૃદ્ધિ પામે ઉદરમાં, અદ્ભુત રૂપ નિધાન રે. ૭
- વિષ્ણુમિયા તુલસી કલ્યાણી, જે જગદંબા કે'વાય રે;
મા'નુભાવ એ મહિમા જાણે, વેદ પુરાણે ગાય રે. ૮
- તે તુલસીજી મગટયાં પોતે, ધરિયું કન્યા રૂપ રે;
જેજેકાર થયો પૃથ્વીમાં, આનંદ પામ્યા ભૂપ રે. ૯
- દાન ઘણું આપ્યાં દિનવરને, કરિયું જાતિકર્મ રે;
મોટા મુનિવર તેડયા રાચે, પૂછ્યો પુત્રી ભર્મ રે. ૧૦
- તુલસી એવું નામજ પાડયું, મુનિ ગયા સ્વસ્થાન રે;
તનયાને જોઈ રાજા હરખ્યા, કાન્તિ કમલ સમાન રે. ૧૧
- નીમ ધ્રુવું ભૂપતિએ પોતે, ગુણ લક્ષણ મન ભાવ્યું રે;
ગિરિધારીમણુ અખંડવરને, તુલસીજી પરણાવું રે. ૧૨

પદ ૬ કું.

રાગ ગરબો.

તુલસી મગટ થયાં રે, રાય પ્રભંજન ઘેર;

- અદ્ભુત રૂપ ધર્મુ રે, તેની ના જાણે કોઇએ પેર. ૧
- લોક સહુ હરખ્યા રે, વૃંદા દિન દિન વૃદ્ધિ પામે;
- દ્વિતીયા ચંદ્ર બહે રે, તેમ સતીતન શોભે ગુણગ્રામે. ૨
- બાળચરિત્ર કરે રે, ગુપ્તકે કાલું કાલું બોલે;
- માતા જોઇને હરખે રે, પુત્રી પાછળ નિશદિન કોલે. ૩
- વરસ સાતજ થયાં રે, ઉદે પામ્યો તપ કન્યાકાળ;
- બાળ મૃગી સરખાં રે, રાકિત લોચન ચપળ વિશાળ. ૪
- ગતિ ગજના સરખી રે, અરણ્ય પદ કોમળ નખ વિધુત ચળકે;
- નેપૂર નાદ ધણો રે, કંડે કટિમેખળા ખળકે. ૫
- શોભે કર કમળ વિષે રે, બાંધ્ય કનકની સુદર પેંરી;
- બાળક પોત શ્રીવા રે, ધરી માળા મુક્તાકેરી. ૬
- અધર અમૃત ભરિયા રે, અનુપમ સુખસાગર મુખ ઈંદુ;
- નાસિકા કીર જશી રે, કપોળે સોહીએ કુંકુમ ણિંદુ. ૭
- કુટિલ કચ નાગફાણી રે, વંક જૂગુટિ મનસિજની ફાંશી;
- રતિપતિ મોહ પામે રે, કટાક્ષ કરે મૃદુ માદક હાંશી. ૮
- કામિની કનકલતા રે, તોલે ત્રિલોકમાં કોઇ ના'વે;
- ઉપમા જોઇ થાક્યો રે, ત્રિયા કોણ તુલસી જેવી કા'વે. ૯
- બ્રહ્માણી સુરપત્ની રે, શારદા રમા ઉમા ઈંદ્રાણી;
- તેથી અધિક તુલસી રે, વ્યાસે વેદ પુરાણ વખાણી. ૧૦

૪ શંકિત-શંકાવાળા. અર્થાત્ બયની શંકાવાળી બાળમૃગીનાં લોચન જેવાં ચપળ દોષ છે તેવાં ચપળ. ૫ અરણ્ય-ગા. ૬

૬ બાંધ્ય—ચૂડીઓ. ૮ કુટિલ—વાંઝ. કચ—કેશ. વંક—વાંઝી. મનસિજ—કામ. મૃદુ—મેમળ (કટાક્ષ). માદક—મદ નિપત કરે એવી (દાંડી-દામ્ય). ૧૦ રમા—લક્ષ્મી

- એ છે જગદંબા રે, કરે છે લીલા સહુને ગમતી;
સહિયર છે સરખી રે, તેની સાથે રંગે રમતી. ૧૧
- નિત્ય શૃંગાર નવા રે, બાવપાણાનાં પટકળ પેરિ;
લાજ ધરે મનમાં રે, નૌતમ જોખન ચઢિયું લેરિ. ૧૨
- પિતાજી શોચ કરે રે, પુત્રી પરણાવાને કાળે;
કોને આપું કન્યા રે, અખડવર જુગમાં જોડું ધાળે. ૧૩
- સુરપતિ શિવ પ્રજ્ઞા રે, મોહ્યા જોઈ કન્યાની પેર;
માગાં મોકલિયાં રે, રાય પ્રભંજનકેરે ઘેર. ૧૪
- ના કહી સરવેને રે, મહીપતિ મનમાં આણી બેઠ;
ગિરિધરપ્રભુ વરશે રે, જેને નિત્ય નતિ કહે છે વેદ. ૧૫

પદ ૭ મું.

રાગ ધોળ.

રાય શોચવા લાગ્યો તેણે સમે, એવે ઇશ્વરની ઇચ્છાય;

નારદ મુનિ આવિયા.

- સભા સર્વે ઊડીને ઊભી થઈ, મિંહાસન બેસાડ્યા ઋષિરાય. ૧
- ભૂપે અર્ધપાદ પૂજા કરી, હરખ સહિત કર્યો સાધાંગ; ૨
- ઋષિ રાય સામું જોઈ બોલિયા, કયમ ચિત્તમાં થયા ઉદાસ. ૩
- ત્યારે તતક્ષણ તુલસી તેડાવિયાં, બેસાડ્યાં મુનિને ઉચ્છંગ; ૪
- * * * *
- સ્વામી મહાપુણ્યે પુત્રી હું પામિયો, મારે કોટિક પુત્ર સમાન; ૫
- ગુણ રૂપ આચરણ અતિ ભગ્નાં, એનું દેવું છે કન્યાદાન. ૬
- એના સરખો સ્વામી મળતો નથી, જોયા ભૂપતિ દેવ સમસ્ત; ૭
- અખંડવરને પરણાવ્યાનું નીમ છે, ત્યારે ઋષિએ જોયો હસ્ત. ૮
- અરે ભૂપતિ ભાગ્ય તારું ઘણું, આ તો વિઘ્નમિયા સાક્ષાત; ૯

એને વરશે વિઠ્ઠલવર વા'લથુ, થાશે યાદવરાય જામાત	” ૬
ત્યારે રાય કે' મુનિ સાંભળો, મુને ક્યાં મળશે મહારાજ;	”
એ તો દેવને દુર્લભ છે સદા, ક્યમ થાશે હું રકે એ કાજ.	” ૭
ત્યારે દેવકૃષ્ણ ત્યાં બોલિયા, કાં ચિતા કરે છે ભૂપાળ;	”
લાવ શ્રીકૃષ્ણ વિવા' હું સહી કરે, લાવું જાન સહિત ગોપાળ.	” ૮
ત્યારે આનંદ વાધ્યો રે અતિ ઘણો, રાય વજડાવ્યા નિરાન,	”
શ્રીકૃષ્ણ આપ્યું શ્રીકૃષ્ણના હાથમાં, વે'ચ્યા ગોળ ધાણા ને પાન.	” ૯
નીશે લગ્ન કર્યું ઋષિરાયણ, વિના પૂછ્યે દેવ મોરાર,	”
તિથિ કાર્તિક સુદ રે એકાદશી, લગ્ન જોગ નક્ષત્ર શુભ વાર.	” ૧૦
રાય સામગ્રી કરજો વિવા'તણી, હાવે કાચુ નથી કાંઈ કામ,	”
એમ કહીને વિધિમુત ચાલિયા, આવ્યા તત્કાણે વૈકુંઠધામ	” ૧૧
સઘજે વિશ્વમા ચાલી વારતા, મળ્યો તુલસીતણો વિવા'ય;	”
થયા નારદજી વેપીરાજિયા, ગિરિધારી પ્રભુ ગુણ ગાય.	” ૧૨

૫૬ ૮ મું.

રાગ ગરબો.

ઉદ્ધવજીનીદેશી.

નારદજી ત્યાં વૈકુંઠ માંહે પધારિયા,
 વેણા વા'તા ગાતા હરિગુણ ગીત જો,
 દૂરથકી દેખીને દીનાનાથને,
 પ્રેમ કરીને વિદ્વાન થયું છે ચિત્ત જો. નારદજી ૧
 મુનિને જોઈને માધવજી ઊભા થયા,
 હરખે ભુજ ભરી બેઠ્યા સુદરશ્યામ જો;
 મોહુ ભાવ્ય અમારૂં આજ તમે મળ્યા,

મા'નુભાવ મુજ પાવન કીધુ ધામ ને નારદજી ૨
 ત્યારે કર નેડી વચન ઋષિ બોલિયા,
 મુણિએ કમળા કેશવ મારી વાત ને,
 એક ઉજ્જનનગરી સપ્તપુરીમાં સાર છે,
 રાય પ્રભંજન બૂપતિ ત્યાં વિખ્યાત ને. નારદજી ૩
 તેને તનયા તુલસી એક ઉદ થઈ,
 ત્રિભુવન તારણ રૂપતણે નહિ પાર ને,
 વાત વિચારો પૂર્વે વર આપ્યો હતો,
 હાવે તેના કરવો અગીકાર ને. નારદજી ૪
 હું આપ્યો છું લગ્ન લઘને ત્યાથકી,
 ઊઠો વે'લા કરો પરણ્યાની પેર ને;
 લગ્નદિનસની વચમાં દિન થોડા રહ્યા,
 મહપ રચાવો નોતર તેડો ઘેર ને. નારદજી ૫
 ત્યારે મળુ હસિયા પટરાણી સામું નેધને,
 કહો કમળાજી હાવે કરવુ ક્યમ ને,
 આ નારદજીએ શોકયનુ સાલ ઊભું કર્યું,
 હાવે મુજને સમજવો એ મર્મ ને. નારદજી ૬
 ત્યારે કટાક્ષ કરીને કમળાજી વાણી વદે,
 ગોવિંદજી છે તમને ગમતી વાત ને;
 મુજને શું પૂછો છો મપચે કરી,
 તમે જાણો છો કારણ સઘળુ નાથ ને. નારદજી ૭

૨ મા'નુભાવ—મહાનુભાવ—મોટા પ્રતાપનાળા. ૩ સપ્તપુરી

—અયોધ્યા, મથુરા, માયા, (હરદ્વાર) નાગી, વાલી, લગ્નદિન (ઉજ્જનન);
 પુરી દ્વારવર્તી (દ્વારજા) ચૈવ સંપ્રદાયના મોક્ષદાયકા ॥

ચરાણુ તમારા નિશદિન હુ સેવું સદા,
 તુલસીજીને રાખો હૃદય મોઝાર ને;
 સુખેયકી પાતળિયા પરણો પ્રેમશુ,
 મુનિને મુખડે નવ કે'શો નકાર ને. નારદજી ૮

દક્ષિતનયાનાં વચન સુણા હરખ્યા હરિ,
 આજ્ઞા સીશ ચઢાવી સુદરશ્યામ ને;
 ગણપતિનુ સ્મરણુ શ્રીહરિએ કર્યું,
 કકોતરી લખવાનું સોંપ્યું કામ ને. નારદજી ૯

પિઠલવરે વિવા'ના આરભ માડિયો,
 હરિજનકેરે હેડે હરખ ન માય ને,
 ગિરિધારી ગોવિદના ગુણ ગાઈએ સદા,
 સાભગતાં મહાપાપી પાવન થાય ને નારદજી ૧૦

પદ ૯ મું.

રાગ ધોળ ચાલ હલકની.

ગણપતિ આજ્યા તેણે કામ રે, પ્રરૂપોત્તમને કર્યો પ્રણામ રે;
 કકોતરીઓ લખવાને બેઠા રે, વિવાહના કાલમાં ગણપતિ પેઠા રે. ૧
 કુકુમે છાંટી કકોતરી નાથ રે, આપી ત્યા નારદજીને હાથ રે;
 જાઓ કાપિ જઈ વે'લા આવો રે, જાનમાં સર્વને તેડી લાવો રે. ૨
 મુનિવર મનવેગે કરી આજ્યા રે, પ્રથમ બ્રહ્માજીને નિહાળ્યા રે;
 આપી કકોતરી પિધિ કર માંહે રે, વિવાહમાં વે'લા પધારજો ત્યાહિ રે. ૩
 ત્યાથી કૈલાસે ગયા તતખેવ રે, જ્યાં બેઠા છે શ્રીમહારૂપ રે;
 આપી કકોતરી કરી પ્રણામ રે, વે'લા પધારજો પૈકુ કધામ રે. ૪
 દંડ વડાણુ કુબેર ધમરાય રે, જાણુ કરીને ત્યાં નારદ જાય રે;
 મૂરતિ ચદ્ર નક્ષત્ર મમન્ત રે, જાનમાં આવજો યજ્ઞને સ્વસ્થ રે. ૫

સસ ઋષિને ત્યાં કીધું બાણ રે, ચારણ ગાંધર્વ સિદ્ધ પ્રમાણ રે;
 સાત સમુદ્ર ને દિગરાય રે, પૃથ્વી પર્વત ને સરિતાય રે. ૬
 પાતાળ માંહે કર્યો પ્રવેશ રે, વિવા'નું બાણ કર્યું નહિ શોષ રે;
 આપી કેકોતરી સર્પ ઝામ રે, નારદ આવી ત્યાં પૈકુંઠધામ રે. ૭
 મંડપ રચિયો છે નિશ્વકર્માય રે, શોભા કે'તાં પાર ન થાય રે;
 એવો છે કોણ કવિ જુગ માંહે રે, પૈકુંઠ શોભા વર્ણવે ત્યાંડે રે. ૮
 લક્ષ્મી સદા જોનાં સેવે છે ચરણ રે, આનંદરૂપ છે અશરણશરણ રે;
 જોણે શોભાવ્યું છે સઘળું જગ રે, વિશ્વના કારણરૂપ અવ્યક્ત રે. ૯
 તે પ્રભુનો ગાતાં વિવાય રે, અદ્ય મતિ મારી સકુચાય રે;
 તદપિ મનમાં મનોરથ આહું રે, ગિરિધારી પ્રભુના ગુણ ગાઈ રે. ૧૦

પદ ૧૦ મું.

રાગ ધોળ.

પૈકુંઠમાં વિવાહ માંડિયો, શોભાતણી નહિ પાર;
 ગણપતિ પદ્મરાયિયા, કરી પૂજ્યા દેવ મોરાર. ૧
 મંડપ રચિયો મનોહર, ત્યાં મળ્યા મોટા મુનિરાય;
 શણગાર સજી સુરનારીઓ, તે પરમ મગજ ગાય. ૨

ઠાળ.

ગાય મંગળ ગીત સુનાર રે, કરે મુનિવર વેદ ઉચ્ચાર રે;
 અણિમાદિક સિદ્ધિઓ ફરતી રે, ઘરનાં કારજ સર્વે કરતી રે. ૩
 નવે નિધિ થઈ છે દાસ રે, હાજર ઊભી લક્ષ્મીજીની પાસ રે;
 શ્રીદ વ્રિદ્યા ચોસઠ કળાય રે, રૂપ ધરીને તે મંગળ ગાય રે. ૪
 બ્રહ્મીશ લક્ષણ રાગ છત્રીશ રે, ઊભા કરે મંડપમાં નૃત્ય તે દિશ રે;

૧ દિગરાય—દિક્ષણ નામના દેવો.

૩ અણિમાદિક—અણિમા, મદિમા, વગેરે.

- પ્રભા હંસે ચઢીને આવ્યા રે, સાવિત્રીને સાથે તેડી લાવ્યા રે. ૫
 ઇંદ્ર ઇંદ્રાણી ગજ ચઢી આવ્યાં રે, સકળ ત્રિયાને સંગ તેડી લાવ્યાં રે;
 આવ્યાં પાર્વતી ત્રિપુરાસી રે, નંદી ઉપર કરી અસવારી રે. ૬
 રવિ રંનાદ રોહિણી ચંદ્ર રે, આવ્યા સરિતા સહિત સમુદ્ર રે;
 સપ્ત ઋષિ અરૂંધતી સાથ રે, તારા સગાથે સુરગુરુનાથ રે. ૭
 રતિને તેડી આવ્યા કામ રે, સાથે ખટકતુ મૂર્તિમાન રે;
 ગિરિ પૃથ્વી દિશા દિગપાળ રે, આવ્યા નાગ તેડી ત્રિયા બાળ રે. ૮
 મોઢા મુનિવર પત્નીઓ સાથે રે, ગાંધર્વ અપ્સરા વાજ્ર હાથે રે;
 આવ્યા યક્ષ કુબેરભંડારી રે, અગ્નિ વજ્રાણુ ધર્મ સંગે નારી રે. ૯
 મહાકુર્ભલ વૈકુંઠધામ રે, જ્યેષ્ઠ કાન્હે જ્યેષ્ઠી ધરે ધ્યાન રે;
 તે વૈકુંઠ સર્વને દખાડ્યુ રે, શામગિયાજીએ સુખ પમાડ્યું રે. ૧૦
 માટે સદે' ના કરશો કોય રે, ઇચ્છા અકળ ઇશ્વરની હોય રે;
 આવી મળિયો તે સર્વે સાથ રે, દીધું દર્શન વૈકુંઠનાથ રે. ૧૧
 આવી સકળ ત્રિયા ગુણવાન રે, તેને લક્ષ્મી દે આદરમાન રે;
 ગુણ ગાય નાથે ગજગામા રે, અલખેલોજી આનંદ પામ્યા રે. ૧૨

વક્ત્રણ.

- આનંદ પામ્યા અતિ ઘણું, સહુને કરે સનમાન;
 ઊતારા આખ્યા ભક્ષા, સમરથ શ્રીભગવાન. ૧૩
 ભોજન કરિયાં ભાવતાં, નરનારી મન ઉમંગ;
 દાસ ગિરિધર નિત્ય માગે, સદા એવો સંગ. ૧૪

૫૬ ૧૧ મું.

રાગ ધોળ પ્રભાત.

નારાયણની નોતર આવી, લાવી બહુ વિધ ભડાર રે;

૫ તે દીક્ષ-તે સમયે. ૧૨ ગજગામા—દાથીના સરખી ચાલવાળી સ્ત્રીઓ.

- નયણે નિરખે નટ રે, મસન્ન થયા પુરપોતમ તેને જોધન રે. ૧
- કારભારમાં સર્વે ફરતા, બહા શિવ ત્રિપુરારિ રે;
- મનમાં વાત વિચારી રે, કેડ બાંધીને કરતા કામ વિવાહતાણું રે. ૨
- કુખેર કીલ્લીદાર થયા જો, ધનતણા ભંડારી રે;
- ઊભા પલવટવાળી રે, મોહનજી કહે મન ગમતુ ધન લાવશે રે. ૩
- લગ્ન દિવસ એમ કરતાં આવ્યો, કરિયો સહુ ઉપચાર રે;
- વેદવિહિત વેહેવાર રે, જવ તણ ધૃત હોમીને ગ્રહની શાન્તિ કીધી રે. ૪
- ઈંદ્રાણી ખ્રજાણી રોહિણી, રંનાદ ઉમયાય રે;
- અરૂંધતિ કહેવાય રે, પાતળિયાને પીઠી ચોળે પ્રેમશું રે. ૫
- ગગા યમુના સરસ્વતી રે, રેવા તાપી પ્રયાગ;
- સેઇ. સુગંધી સાર રે, નટપરને નવડાવે નિર્મળ નીરશુ રે. ૬
- કડાં સાંકળાં વેઠ વિંટીઓ, બાજુ પોંચી અનુકૂળ રે;
- જડિયાં રત્ન અમૂલ્ય રે, કોમળ ચરણે વાળે નેપૂર ઘૂંચરા રે. ૭
- વનમાળા પૈજયતી રે, ગુંબા મુક્તાકુળના હાર રે;
- સોના સાંકળી સાર રે, શ્રીવત્સ જુગલાંછન કૌમુદી કંઠે ધરો રે. ૮
- કંચન મુગટ ધરો શિર ઉપર, કાન્તિ સૂરજ સમાન રે;
- કુડળ ઝળકે કાન રે, પ્રતિબિંબ ગદ્ગદચળમાં તેહનાં પડ્યાં રે. ૯
- પીતામ્બર પટકા પચરગી, પેહેયો જરકસી જામો રે;
- વાળે ઢોલ દદામો રે, અલમેજોજી ઉઘલિયા તેણે સમે રે. ૧૦
- અરૂંધતિએ આવીને આંજી, આંખડલી આણીઆળી રે;
- ટબકડું કીધું ગાલે રે, આશિષ અખંડ દેઇ લે આવારણાં રે. ૧૧
- કંકાવટી કર માંહે આલી, સરસ્વતી આવ્યાં પાસે રે;
- ઊભા જ્યાં અપિનાશ રે, તિલક કરી કુંકુમ ને ચોખા ચોડિયા રે. ૧૨

- ઈંદ્રે આખ્યાં ખીડા, હરિના મુખડામાં તબોળ રે;
 રજે રાતાચોળ રે, સસ નાપિએ કરમાં શ્રીફળ આપિયું રે. ૧૩
- વસંત નેત્રુએ ખૂંપ આરોખ્યો, પુષ્પ અનુપમ સાર રે;
 વનત્યો નયનયકાર રે, તત્પર થઈ હરિવર બાજઠ ઊભા રહ્યા રે. ૧૪
- ગિરિધારી મલુ ગુણુ ગાતા, મુજ મનકુ તૃપ્ત ન થાય રે;
 મુખડે એક રસનાય રે, સહસ્ર મુખે કરી પાર ન પામે શોષણ રે. ૧૫

પદ ૧૨ મું.

ગાગ ઘોળ.

- તત્પર થઈને ઊભા ત્રિભોવન ભૂપ રે,
 ગરૂડજીએ લીધું ઘોડાનુ રૂપ રે;
 શોભે ઉપર સાવ સોનાનુ સાજે રે,
 મુખબલકેરી ગાદી સુકોમળ રાજે રે. ૧
- તેની ઉપર શોભે છે જરીની ઝૂલ રે,
 ફરતાં પાછળ ઢળકે ક્રૂમતડાં ને કૂલ રે;
 ચારે પાસે જાળી મુકાફળકેરી રે,
 મણિજડિત મોરડે ભાત અનેરી રે. ૨
- નખશિખ શોભા તે સુદર સાજે રે,
 તેને જોઈ અશ્વ આદિત્યના લાજે રે;
 લક્ષ્મીજીએ ઘોડાની પૂજા કીધી રે,
 ચતુર્ભુજને ચઢવાની આજ્ઞા દીધી રે. ૩
- મુનિજન સહુને કરી નમસ્કાર રે,
 હરિ વરઘોડે થયા અસ્વાર રે;
 નયનય શબ્દ ઘણો ત્યા થાય રે,
 જાન તો ઉજ્જન પ્રત્યે પળાય રે. ૪

ગાંધર્વ ગાય ન અપ્સરા નાચે રે,
 રૂપ ધરી વેદ સ્તુતિ કરી રાચે રે;
 ત્યાંયકી ચાલ્યા તે સુદરશ્યામ રે,
 વરુણજીએ ગ્રહી છે ધોડાની લગામ રે. ૫
 જય વિજય આદે અનેક છડિદાર રે,
 બાંદીજન બોલે છે જશ વિસ્તાર રે;
 દાદશ મેધે ગ્રહ્યાં કર છત્ર રે,
 તત્પર થઇને ચાલી જન સમસ્ત રે. ૬
 બેઠા સર્વે પોતાને વાહન રે,
 સગે સર્વે લીધાં છે સ્ત્રી જન રે;
 હ્રય ગજ રથ વિમાન ચદ્રઆકાર રે,
 ચાલ્યુ દળ જનનું પૂર અપાર રે. ૭
 આગળ કરવા વધામણી જાણુ રે,
 મોકલ્યા નારદને પરમાણુ રે;
 દેવ ઋષિ મનવેગે ત્યાં આવ્યા રે,
 જનની વેલી વધામણિ લાવ્યા રે. ૮
 ઉજ્જન નગરીની શોભા સારી રે,
 હવે તેને કહું વિસ્તારી રે;
 હરિરસ લીલા પાર અનંત રે,
 એવા ગિરિધારીપ્રભુ ગુણવંત રે. ૯

પદ ૧૩ મું.

ઉજ્જન નગર શોભામણું, લોકને લીલાલેહેર;
 તુલસીવિવાહ માંડિચો, રાય પ્રભજન ધેર. ૧
 મંડપ રચિયા મોકળા, ત્યાં મળ્યા રાણા રાય;

વાજ્ર વાજે અતિ ઘણાં, ઘેર ઘેર ઝોચ્છવ થાય. ૨

ઢાળ.

આનંદ ઝોચ્છવ ઘેર ઘેર થાય રે;	
મળી માનુની મગળ ગાય રે.	૩
સ્વયંવરની તે શોભા સારી રે;	
નાખું અમરપુરીને ઉવારી રે.	૪
મળ્યા દશ દશના રાય રે;	
હય ગજ રથ ભીડ ભરાય રે.	૫
સહુને ભૂપતિ દે સનમાન રે;	
આપે ઉતારા અગ્ર જળ પાન રે	૬
વાજે દુહુલિના બહુ નાદ રે,	
મોઠા વિમ્બ કરે વેદ વાદ રે.	૭
ગાય ગુણીજન અપ્સરા નાચે રે;	
કીર્તિ બોલે બદીજન જાચે રે.	૮
મહા માહે કનકના સ્થલ રે;	
અંદરવા ચોપાસે નવરગ રે.	૯
તોરણ અળકે છે મીનાકારી રે;	
ફરતે મુક્તાકુળની જાળી રે.	૧૦
દીપક સરખી તે રત્નની હાર રે;	
ગાદી તકિયા ગાલિયા અપાર રે.	૧૧
બેઠા ભૂપતિ ઝાકમઝોળ રે;	
ગુપ્ત મરડી ચાવે તળોળ રે.	૧૨
રાજદારની શોભા અપાર રે;	
જ્યા તુલસીતણા અવતાર રે.	૧૩

મળી રાજકન્યાઓ અનેક રે;	
ગાય મંગળ ગીત વિવેક રે.	૧૪
સર્વે ચોજે કન્યાને પીઠી રે;	
મુખડે વાત કરે મીઠી મીઠી રે.	૧૫
સખી સાંભળ મારી વાત રે;	
કેવા હશે ત્રિલોકીનાથ રે.	૧૬
કથાં હશે મહાતપ દાન રે;	
ત્યારે વર પામી ભગવાન રે.	૧૭
આપણા ભાગ્યતણા નહિ પાર રે;	
નયણે નીરખીશુ દેવ મોસર રે.	૧૮
ખાઇ એમાં નથી કાંઈ ખામી રે;	
અલખેલો અખડવર પામી રે.	૧૯
એવાં હાસ્ય વચન સહુ કરતી રે;	
અંગોઅંગ ફૂલીને ફરતી રે.	૨૦
જેઈ પોહોચશે આપણા કોડ રે;	
હીંડે માનુનિ મોડામોડ રે.	૨૧
રાજદાર ગ્રહશાન્તિક થાય રે;	
ખોલે વેદવચન ઋષિરાય રે.	૨૨
હોમે જવ તલ શ્રીફળ સાર રે;	
ત્યાં તો થઈ રહ્યો જ્યજ્ઞકાર રે.	૨૩
આખ્યાં પ્રાણાણને બહુ દાન રે;	
જયકંજનને દીધાં માન રે.	૨૪
મખ્યા દરાદશના લોક રે;	
તલ માત્ર નહિ કોને શોક રે.	૨૫.

દર્શન કરવાને દેવ મોરાર રે,
હરખવત છે વરણ અઢાર રે.

૨૬

વલણુ.

હરખવત થઈને રાજા, આવ્યા રાજદાર,
પ્રધાન સાથે મળી બેઠા, કરે વાત વિચાર. ૨૭

એટલે નારદઋષિ ત્યા આવિયા, આનંદ અગ ન માય,
દાસ ગિરિધરમણુ પધાર્યા, આપો વધામણી રાય ૨૮

૫૬ ૧૪ મું.

રાગ સેહૈયો.

કહી નારદઋષિએ વધામણી, સુણી હરખ્યા પ્રભંજન રાય રે,
સાથ સર્વેને તેડીને ત્યા તો, સામેયે સામા જાય.

આનંદ મારે અતિ ઘણો રે. ૧

હાથી થોડા પાલખી રથ, કર્યા સરવ તૈયાર રે,
બેઠો લીધી ભાત ભાતની, આલ્યા અગે સજી શણગાર આનંદ૦૨
અદન અતર ગુલાબ કેસર, સામગ્રી સહુ અત્ત રે,
પાન સોપારી ને એલચી, લેઈને આલ્યા સેવકજન આનંદ૦ ૩
વાજાન વાજે અતિ ઘણા, આલ્યા પ્રભંજન રાય રે,
નોતર વળી લોક નગરના, તે સર્વે સામા જાય આનંદ૦ ૪
જન આવી જંદુવરેતણી, શીભાતણો નહિ પાર,
જુગતે મળ્યા સહુ જનને, મુનિવગ દેવને કરિયો જુહાર. આનંદ૦ ૫
સાષ્ટાગ હરિચરણે નમ્યા, શિવ બ્રહ્માને નામ્યુ સીસ રે,
સુદર સ્થળ પધરાવિયા, પ્રેમે પૂજના શ્રીજુગદીશ આનંદ૦ ૬
ગળ્યા ગુપ્ત સહુના કર્યા, આપિયા બીડા પાન રે,
માન દેઈ ઘણુ રાયજી, તેડી આવ્યા નગરમા જન. આનંદ૦ ૭

સુંદર મેહેલ ગોહામણા, જેની અતિ ઘણી શોભાય રે;
 ત્યાં સાથ સંઘજો આવિયો, ઉતર્યાજનન સહિત જહુરાય. આનંદ૦ ૮
 સેવા કાજ પ્રધાન સોંખ્યા, કરાવ્યાં બોજન રે;
 આરા અંદી અથ ગજને, આપી સંતોખ્યા સહુ જન. આનંદ૦ ૯
 શ્રીકૃષ્ણને કલવો કરાવા, કામની સહુ ભય રે;
 નેહુ નીરખ્યા રાયને, પછી ગીત મધુરાં ગાય. આનંદ૦ ૧૦
 સમય થયો તવ લગ્નનો, સહુ સામગ્રી સજ થાય રે;
 ખજાણ કહે ભગવાનને, થાઓ તત્પર વૈકુંઠરાય. આનંદ૦ ૧૧
 સાવધાન જનધ્યા થયા, વાણ્યાં બહુ વાણંત્ર રે;
 વિઠ્ઠલજી વરઘોડે અડચા, ગિરિધારીમણુ ગુણુવંત. આનંદ૦ ૧૨

૫૬ ૧૫ મું.

રાગ ધોળ.

સમય થયો તવ લગ્નનો, રાયે મોકલ્યા ગુરુદેવ;
 હુરપોતમને પરણવા, તેડાવિયા તત્પરેવ. ૧
 શિવ ખજા સુરપતિ મળી, શાણુગારિયા વરસાય;
 દેવ સહુ જયજય કરે, વરઘોડો તત્પર થાય. ૨

ઢાળ.

તત્પર થઈત્રિકમજી હોલા રહ્યા, મુનિવરને કરી નમસ્કાર;
 વાગે ઢોલ નગારાં નરેરિયો, બદીજન બોલે યશ વિસ્તાર.
 વા'લોજી વરઘોડે અડચા. ૩
 તીજો તોરી ચરણ નચાવતો, અલખેલો થયા અસવાર;
 વા'લા સંજે સાબેલા સર્વે શોભિતા, છેલ છળિલા દેવકુમાર.
 વા'લોજી વરઘોડે અડચા. ૪
 રવિ ચદ્ર રક્ષા પાસે કરે, વીંજણો વાયુના કર માંય;

અડતાળીસ અગ્નિનાં રૂપ છે, યથા દીવેટિયા સહુ ત્યાંય.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૫

દારે વાજી વરૂણ આગળ થંઈ, જ્ય વિજ્ય આદે બહુ છડીદાર;
થેલી ખીડાંની ઈંદ્રના હાથમાં, ચારે વેદ થયા ચોળદાર.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૬

વાને વાલિત્ર નાના પ્રકારનાં, નાચે અખસરા ગાંધર્વ ગાય;
ઉડે આતશબાજી અતિ ઘણી, ગાતી મ ગળ દેવકન્યાય.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૭

ચૌઠા વચ વરઘોડો રે વાળિયો, જોવા મળિયા છે ચૌદ લોક;
જુએ નરનારી સહુ નગરની, શેરીએ ઉભા છે થોકે થોક.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૮

હરખી નરખીને લે છે આવારણા, વધાવે ભરી મોતીની થાળ;
કોટિ કંદર્પ રૂપ શ્રીકૃષ્ણનું, નીરખી મોહ પામી નગરની બાળ.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૯

એવું આપતા સુખ સર્વને, વરઘોડો આવ્યો વેહેવાઈને દ્વાર;
જોવા સરખી જાદરણી ગાય છે, ત્રિશા દેવની નાગકુમાર.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૧૦

જ્ય પ્રજ્ઞાજી આગળ તેણે સમે, લે છે શિવજી સહુનો તપાસ;
વિઠલવર આવ્યા વેહેવાઈને માંડવે રે, થયો કોટિ સર્વપ્રકાશ.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૧૧

સુરીનર મુનિવર જ્યજ્ય કરે, મ ગળ ગીત સોહાગણી ગાય;
ગિરિધારી પ્રજુ ગુણવતને, પોંકવાની સામગ્રી થાય.

વા'લોજી વરઘોડે ચઢયા. ૧૨

કડવું ૧૬ મું.

રાગ ધોળની દેશી ફેર.

તોરણે આવી ઊભા ત્રિભોવન રાય રે,
સામાન સર્વે મંગાવે ॥ ખ્રહ્માય રે;
હરજે ભર્યાં સાસુજી વેહેલાં આલ્યાં રે,
સામગ્રી પોંકવાની સર્વે લાલ્યાં રે. ૧

અગે સજીઆ છે સોજે શણગાર,
મરજાદે મનવડે કર્યો નમસ્કાર;
કોટિક કામ છળી શોભે છે વરસાય,
અકિત થઇ ત્યાં નીરજે અંદ્રસેનાય. ૨

તેણે સમે પાર્વતીજી જોત્યાં વાણી,
ઊભાં રહ્યાં ક્રમ વરને પોંકો રાણી;
વચન મુણીને મન પામ્યાં લજ્જાય,
તતક્ષણ પોંકી લીધા વૈકુંઠરાય. ૩

ઇડીખીડી ત્યાં નાંખી છે ઉતારી,
સરિયા આર ચોપાસે નાખે વારી;
ધુરાલ મુરાલ ત્રાક રવઇયા લાલ્યાં,
વિવેક તેને કરીને શીશ ચઢાલ્યાં. ૪

છળીલાજીને છાંટણું ત્યહાં છંટાય,
અર્ધે ઉપર અલખેલે ધરિયો પાય;
સાસુજીએ નિરખી સહાયું નાક,
મુખડે પટ દઇને હસિયો સહુ સાય. ૫

પોંકયા પુરુષોત્તમને કરી કુળ રીતે,

મંડપ માંહે પધરાવ્યા પૂરણ પ્રીતે;
 ગીત ગાય છે જીવતી ઝાકમઝોળ,
 કઠ કોકિલા કામની કુંકુમ રોળ. ૬
 અપળ થઈ સહુ નીરજે હરિમુખ ચદ્ર,
 સુદર શોભા મદિર રસિક પુરોદ્ધ;
 નખશિખની શોભા દીસે સહુ સારી,
 છબી ઉપર જાય જન ગિરિધર બલિહારી. ૭

પદ ૧૭ મું.

રાગ ધોળ દેશી ફેર.

અતુર્ભજ ચોરીની પાસે આવ્યા રે,
 કન્યાને ત્યાં શણગારીને લાવ્યા રે;
 તુલસીજીએ નિરખ્યા ત્રિભોવન ભૂપ રે,
 મોહ્યાં મનમાં જોઈ મોહનનું રૂપ રે. ૧
 ઘુંઘટ ખોલી નેત્રે કર્યો પ્રણામ રે,
 સમશ્યા તેની સમજ્યા સુદરશ્યામ રે;
 આવ્યા રાય તેડી સાથે પટરાણી રે,
 તેણે સમે બહુ ખોલે છે મગજવાણી રે. ૨
 પાસે બેઠા બૃહસ્પતિ ને બ્રહ્માય રે,
 શુભ મુહૂર્તમાં સ્વસ્તિવાચન થાય રે;
 માંદ્યરામાં બેઠાં છે વરકન્યાય રે,
 મળી માનુની મધુરાં મગજ ગાય રે. ૩
 અતરપટ ધર્યા છે વિધિએ સાર રે,
 મુનિ કરતા મંગળાષ્ટક ઉચ્ચાર રે;
 વેદમંત્ર ભણે સખ્ત ઋષિ દક્ષ રે,

જુએ સર્વે ધરી એક લક્ષ રે. ૪
 તુલસીજીએ આરોપી વરમાળ રે,
 વરકન્યાના છેડા ગાંડ્યા તત્કાળ રે;
 મંગળફેરા ફેરે ત્યાં વર કન્યાય રે,
 બહુ વિધિ આપે દાન પ્રભંજન રાય રે. ૫
 પેહેલે મગળ આપી ગૌ દશ હજાર રે,
 પટ આભૂષણ કપિલા સર્વ સાર રે;
 બીજે મંગળ આખ્યાં દાન અપાર રે,
 શ્યામ કર્ણુ ઘોડા એકવીસ હજાર રે. ૬
 ત્રીજે મંગળે ગજ રથ ત્રીસ હજાર રે,
 ચોથે મંગળે આખ્યા ધનભંડાર રે;
 ફરિયાં ફેરા મંગળ વરત્યાં ચાર રે,
 ભૂપે કન્યા અર્પી કર દેવ મોરાર રે. ૭
 હસ્ત મેળાપ હરખે થયો તેણી વાર રે,
 સાવધાન વાણી વિષ્ણુ બોલે છે સાર રે;
 કીધો સર્વે વેદવિધિ આચાર રે,
 કુળરીતેથી આરોગ્યો કંસાર રે. ૮
 વાડવ કરતા વેદ ઉચાર શુભ રીતે રે,
 પાતળિયોજી પરણીને જોડ્યા પ્રીતે રે;
 સમ નૃષિને સાથે છે બ્રહ્માય રે,
 ધ્રુવ દરશન કરાવ્યું વર કન્યાય રે. ૯
 સોહૈ મીઠળ બાંધ્યાં દંપતિ હાથ રે,
 હરખી નરખી વધાવે છે સહુ સાથ રે;

૬ કપિલા—ગેરી (ગાય). સવત્તી—નાઝરડાવાળી. શ્યામ કર્ણુ
 —કાળા કાનવાળા અને ઘોળા રંગવાળા

વરકન્યાને જોઈ હરખે છે સહુ નર નાર રે,
 મડપ માહે થઈ રહ્યો જન્યકાર રે ૧૦
 મોટા મોટા મુનિવર દે છે આશિષ રે,
 જુગજુગ જોડુ અવિચળ રહેજો ધીર રે,
 શેષ શાસ્ત્ર એનો પાર ન પામે રે,
 ગિરિધારીપ્રભુ ગુણ ગાતા દુખ વામે રે. ૧૧

પદ ૧૮ મુ.

રાગ ધોળ પ્રભાતી

રાય પ્રભજન મનમા હરખ્યા નિરખ્યા શ્રીરણછેડ રે,
 પોહોચ્યા સહુના કોડ રે, ભાત ભાતની બોજન સામગ્રી કરી રે ૧
 ઘણું હેત કરીને ગૌરવ દીધો, લીધો લહાવો રાય રે,
 તત્પર સહુકો થાપ રે, સનકાદિક આદે મુનિવર સહુકો આપિયા રે ૨
 મણિ નડિત સોનાના, આસન મૂક્યા હારોહાર રે,
 બ્રહ્મા ને ત્રિપુગર રે, આરોગવા હરિવર વથમા બેસાડિયા રે ૩
 તેણે સમે ત્યા ગીત ગાય છે, જદરણી પુર નારી રે,
 મુકી લાજ વિસારી રે, જન સહિત જુગજુવન જમતા સામજે રે. ૪
 અમારી કન્યા બાળી બોળી, કાનુકો કપટી કાળો રે,
 દીસે કામણુગારો રે, એના ચિત્તનો ચાળો સર્વે જાણિયો રે. ૫
 બોળી હુતી ત્યારે નીમ શું કરવા, અખડ વરનુ લીધુ રે,
 મોટું કારજ કીધું રે, કપટી કગી શુ કાઢી લીધુ છેતરી રે ૬
 દેતરિયા નારદજીએ અમને, નાખ્યા મોહની જાળ રે,
 બોળવિયા ભૂપાળ રે, કાળોવર ગોરી કન્યા લેઈ ગયો રે ૭

ગોરી હમણા થઈ છે, પેહેલાં તુલસીકેરું ગાડ રે;
 શીઘ્ર ચડાવો પાડ રે, પુણ્ય ઘણે ગુણવંતા વરને પામિયાં રે. ૮
 ગુણવંતા શાના નિર્ગુણીઆ એ તો, સદા અસિદ્ધિ હોય રે;
 અશિવ ન જાણે કોય રે, જેને મળે તેનું સર્વસ્વ લેઈ દુખિયાં કરે રે. ૯
 દુઃખ પેહેલું પણ અંતે સુખ છે, મોક્ષ નિદાન રે;
 ભક્તવત્સળ ભગવાન રે, અઠિ કણુ માટે સુરવૈભવ આપિયો રે. ૧૦
 કટાક્ષ કરતી કામનીઆ, એ રીતે મગજ ગાય રે;
 સુણીને જમતા જાય રે, હરિ હસિયા પ્રભા શિવ સામું જોઈને રે. ૧૧
 જોજન કરી ઊઠ્યાં નર નારી, આખ્યાં બીડાં પાન રે;
 સંતોષ્યા ભગવાન રે, રાય મળંજને આપી બહુ પેહેરામણી રે. ૧૨
 ગિરિધારી મણુ જનીવાસે, જોતજ પૂજ થાય રે;
 આવ્યા મુનિ પ્રભાચ રે, મોહન છેલ છબીલી છોડે દારડો રે. ૧૩

૫૬ ૧૯ મું.

રાગ સામેરી.

છબીલા છોડોની દારડો, એને દારડીએ દશ ગાંઠ;
 બળ તમારું જાણીએ, જો ઉકેલો એ આંટ. છબીલા ૦ ૧
 પ્રથમ છોડે પાતળિયો છ, કન્યાને કર સાથ;
 સુરવધૂ મુનિપત્નીઆ, તે પરમ મંગળ ગાય. છબીલા ૦ ૨
 તમે તો અતુર ચિત્તયોર છો, છે સઘળી વાતો સહેલ;
 કટાક્ષ કરી કહે કામની, એ તો ઘણાં છે મુશ્કેલ. છબીલા ૦ ૩
 વાહાલા એ કારજ નહિ થાયે, કાળા તારો શિવ સખા તેડાવ્યે;
 સહાય કરશે સર્વે મળી સંજે, આવે જો ઉમયાય. છબીલા ૦ ૪
 વાહાલા મારા પ્રભાછએ ગાંઠ વાળી છે, મૂકો મનની મામ;

ઉતાવળા શુ થાઓ છે એ તો, નથી રતિસ ગ્રામ. છબીલાં ૦ ૫
 વાહાલા મારા છોડો બંધન જીવના, અઘ ઢાળે તમારું નામ;
 મુક્તિ આપો છે સેહેજમાં, તેથી કપરું છે આ કામ. છબીલાં ૦ ૬
 એવાં મગજ ગાય માનુની, કાણુમાં છોડ્યો દેવ મોરાર;
 ગિરિધારી પ્રભુ ગુણુવતને કર, છોડે છબીલી નાર. છબીલાં ૦ ૭

પદ ૨૦ મું.

ચાલ દારડાની હંસની.

કન્યાએ ગ્રહો હરિના હાથ,	છબીલી દારડો ના છૂટે;	
ગોરી સહુ ગાય ગીત રસાળ.	છબીલી ૦	૧
તેડાવો તાત પ્રભંજનરાય;		
માતા જે આવે અંદ્રસેનાય.	છબીલી ૦	૨
નેણુ દારડીએ દશ ગાઠ,		
પહી અવળાસવળી આટ.	છબીલી ૦	૩
એના બાંધનારો અતુરસુખાણ;		
તેને તુ છોડનારી કોણ.	છબીલી ૦	૪
સાચી હોય પ્રભુશુ પૂરણ પ્રીત;		
જેઠએ તો રાખો રસ રીત	છબીલી ૦	૫
છોડ્યો તવ તુલસીએ તત્કાળ;		
તે જોઈને રીઝયા દીનદયાળ.	છબીલી ૦	૬
આરાધે જોગી મુનિ મહાનત;		
એવા ગિરિધારી પ્રભુ ગુણુવત.	છબીલી ૦	૭

પદ ૨૧ મું.

રાગ ધ્રાવણી દેથી.

અવંતિકામા આનંદ અપાર,

તુલસીને ત્રિકમ પરણિયા રે;		
વરકન્યાની શોભાને નહિ પાર,		
મુખડે નવ જાય વરણિયા રે.	ટક.	૧.
રાય પ્રભાંજને આપી બહુ પેરામણી રે,		
સુંદર રથ શણગારી આપ્યા સાજ;		
તુલસીજીને વસ્ત્ર આભૂષણ આપતાં રે,		
અનેક દાસી સેવા કાજ.	તુલસી૦	૨
આખ્યાં બહુ વિધ ગજ રથ ઘોડા પાલખી રે,		
મોહનજીને મન ગમતા શણગાર;		
વરકન્યાની પૂજા બહુ વિધિએ કરી રે,		
દ પતિએ કર જોડી કર્યો નમસ્કાર.	તુલસી૦	૩
મળપતિને પીતામ્બર બહુ આપિયાં રે,		
શિવને સુંદર પામરિયા ને સાલ;		
સખત શ્રવિને નીલાંબર ને ઘોતિયાં રે,		
મધવાપતિને મુક્તાફળની માળ.	તુલસી૦	૪
અરધતીને આભૂષણ પેરાવિયાં રે,		
ઉમયાજીને ઘરચોળી ને ઘાટ;		
ઈંદ્રાણીને ચરણિયા ઘોળી સાડીઓ રે,		
સાવિત્રીને ચીર પટોળા પાટ.	તુલસી૦	૫
દેવ મુનિવર ગાધર્વ કિન્નર અપ્સરા રે,		
ચોખ્ખાચોખ્ખે જેને જેવા અધિકાર;		
પેઠેરામણીમાં રાયે સર્વસ્વ આપિયું રે,		
કરિયો સહુને સતોષી નમસ્કાર.	તુલસી૦	૬
ગદગદ કંઠે રાજા ત્યાં સ્તુતિ કરે રે,		

તમ સરણુ કાંઈ નથી કર્યું સનમાન;
 તમારું તે તમને પાછું આપિયું રે,
 મુજને મોઢો કીધો શ્રીભગવાન. તુલસી૦ ૭
 વચન સુણીને વળતું બોલ્યા શ્રીહરિ રે,
 ભૂપતિ હવાં અમને કરો વિદાય;
 પ્રસન્ન થયો હું મીતલડી નેઈ તમતણી રે.
 તમોએ કર્યું તે કોઈએ નવ થાય. તુલસી૦ ૮
 સાથ સર્વ ત્યાં મડપમાં પધરાવિયા રે,
 કુકુમ અંગે કેસર છંટાય;
 માનુનીએ ત્યાં મડપ વધાવિયો,
 ગિરિધારીમણુ માંગે છે વિદાય. તુલસી૦ ૯

પદ ૨૨ મું.

રાગ ધૌળ.

સાહેલી રે આંખો મોરિયા. એ રાગ.
 છ રે ખૂબ કરી સહુ જનની,
 આપે બીડાં રે છંટે કેસર સાર;
 મળી માનુની મંડપ વધાવિયો,
 દીધા હાથા રે કુંકુમકેરા દાર.

સાહેલી રે આનંદ અતિ ઘણો. ૧

આજા માગીને ઉઠ્યા શ્રીહરિ,
 થયો તત્પર રે સહુ જનનો સાથ;
 ભાવે કરી રે ભૂપતિ બેઠિયા,
 ત્યાંથી હોઠયા રે અડી હરિનો હાથ. સાહેલી રે ૨
 રથ હાથી ઘોડા ને રે પાણખી,

સરવે નીકળ્યાં રે વેવાઈપોજની બાહાર;
 નગરલોક વળાવાને આગ્રિયા,
 બંદીજન બોલે રે કુળ કીર્તિ વિસ્તાર. સાદેડી રે૦ ૩
 તેણે સમે ખલાઈ રે બોલિયા,
 તમે વેહેલા રે જાઓ મુનિવર ત્યાંય;
 હાવે વાર કાલુ ના ડગાડશે,
 પધંગાવો રે કન્યાને રથ માંય. સાદેડી રે૦ ૪
 આપ્યા ઋષિ એવું સાંભળી,
 ન્યાં બિરાજે છે રે તુલસી રાણીવાસ;
 જોઈ રૂપ ઋષિ વિસ્મે થયા,
 દીમે શોભા રે દ્રાદિ સૂર્યપ્રકાશ. સાદેડી રે૦ ૫
 થાય સાસરે જાવાને સાંતરી,
 દ છે શિક્ષા રે તુલસીજીને માન;
 ગિરિધારીમત્રુ ગુણાંતને,
 નવ જૂડશે રે કાંઈદિવસ ને રાત. સાદેડી રે૦ ૬
 ૫૬ ૨૩ મું.

આત્મ ચાતુરીઓની.

પુત્રી પનોતી રે આત્મા સાસરે;
 માતા ચંદ્રસેના શિષ્યામત્રુ હોયરે. ૧

વસણુ.

પર પુરૂષનો રે, સંગ ના કીજીએ;
હાથોહાથ રે, તાળી ના લીજીએ.

૪

ઢાળ.

તાળી ના લીજીએ, આળ ના કીજીએ, સત્ય પોતાનું પાળિયે;
કામી નરશુ કામદંષ્ટે, કદાપિ ના ભાળિયે.
કોટિ કંદર્પ રૂપ સુંદર, પર પુરૂષ નવ વખાણીએ;
નાથ વિના જે નર જગતમાં, તુચ્છ તરણાવત બાણીએ.

૫

૬

વસણુ.

મન કર્મ વચનથી રે, પતિવ્રત પાળિયે;
અવગુણ કોટિ રે, અતરથી ટાળિયે.

૭

ઢાળ.

અવગુણ કોટિ કથના તે, મન વિષે નવ ધારીએ;
સુખ દુઃખ સર્વ સાસરાનું તે, સ્વામી આગળ નવ પોકારીએ.
ભરતાર સાથે ભેદ બુદ્ધિ, બૂઝીને નવ કીજીએ;
વચન શીશ ચઢાવીએ ને, પાછો સાચો ઉત્તર દીજીએ.

૮

વસણુ.

કુરિજન સાથે રે, હાસ્ય ના કીજીએ;
કથ વિના કોને રે, ચિત્ત નવ દીજીએ.

૧૦

ઢાળ.

કંથ સાથે કપટ કરીને, અંતર વાત ના રાખીએ;
મન મેળીએ નહિ પર પુરૂષશુ, સહોદર સમ દાખીએ.

૧૧

તેમાટે તનયા કહું તમો, રીસ રખે મન આણતાં;
બાઈ સાસરિયાનાં સુખ દુઃખ, તમો હજી નથી જાણતાં. ૧૨

વણણ.

મીઠે વચને રે, સહુને બોલાવિયે;
કુળ અધિકારે રે, લજ્જા પાળિયે. ૧૩

ઢાળ.

પાળિયે લજ્જા મોટાંકેરી, કનિષ્ઠ બાળ પ્રમાણીએ;
સમાનને સહોદર ગણિયે, વૃદ્ધ પિતા સમ જાણીએ. ૧૪
વિચારીને વચન વદીએ, ભાર સહુને રાખીએ;
લાજ મૂકી લોકડિયામાં, અંગ ઉઘાડું ન રાખીએ. ૧૫

વણણ.

પુત્રી પધારે રે, સૌભાગ્ય સાસરે;
ક્ષમા ધરી રહેજે રે, શોક્યને આસરે. ૧૬

ઢાળ.

આસરે અવિનાશીનો છે, દક્ષિણતા મંદિર વિષે;
બાઈ આજ્ઞા તેની પાળજે, કહું વચન કહેતાં રખે. ૧૭
રીસાવશે નહિ તેથકી, ગંભીર ગુણ મન લાવજે;
સાદ કરે જો દક્ષિણતા ત્યારે, મોટી યેન કહી બોલાવજે. ૧૮

વણણ.

પુત્રી મારી રે, કોઈ દિન આવજે;
માત પિતાનું રે, નામ દીપાવજે. ૧૯

ઢાળ.

દીપાવજે કુળતાણી કીર્તિ, તમો સકળ ગુણનાં જાણુ છો;

હુ શીખામણુ શી દર્શ, તમે વેદ માહે પ્રમાણુ છો	૨૦
લોકહિત વત્સલતા જણાવી, રીત જે પતિવ્રતતાણી;	
દાસ ગિરિધર મણુ ઉપર, પ્રીત થાવાને ઘણી.	૨૧

પદ ૨૪ મું.

રાગ ધવલધનાશ્રી.

રાણીએ યોધ કર્યો બાળાને, મીઠે મધુરે સાદુ,	
શુભ મુહૂર્તમા સમ ઋષિએ, દીધો આશિર્વાદુ.	૧
તેણે સમે રાણી ચંદ્રસેનાએ, તેડ્યા શ્રીધનસ્થામુ,	
એકાતસ્થળ પધંગારી પૂજા, કીધો દડ પ્રણામુ.	૨
તુલસીજીને રાણગારીને, સોપી હરિને હાથુ,	
આ પુત્રી મારી છે ઘણી રાકડી, તે ગરણે રાખજો નાથુ.	૩
એના અવગુણુ સામુ નવ જોશો, ક્ષમા કરજો અપરાધુ,	
દામોદરજી દીનવત્સવ છો, બાહ્ય ગ્રંથાની લાજુ.	૪
ન્યારથકી એ મુજ ઘેર મકંટી, ગયા સકળ સતાપુ,	
સાત વરસ જતા નવ જાણ્યા, આનંદમા દિન રાતુ.	૫
કોને જોઈને ઠરીશુ હાવે, જીવન સઘણુ જાયુ,	
પુત્રવડે પરિવાર ઉજળો, પુત્રી પારકી થાયુ.	૬
એક પુત્ર જો હોત અમારે, તો આવકુ, દુખ નવ થાયુ,	
એવુ કહી નેત્રે જળ ચાલ્યા, મદમદ કંઠે લરાયુ.	૭
ત્યારે દયા ઘણી પ્રભુને મન આવી, જોડ્યા શારંગપાણિુ,	
આ મગજ સમે શુ રૂદન કરો છો, વિવેક વિચારો રાણીુ.	૮
પછે પુરુષોત્તમજી પ્રસન્ન થયા, ત્યા આખ્યુછે વરદાનુ,	
જાઓ યોડા દિવસમા પુત્ર પ્રગટજો, સુદર રૂપ નિર્વાનુ.	૯
વિજયકુવર તેનુ નામ પાડજો, પોહોચજો મનના પ્રેડુ,	
રાય રાણી ઘણુ આનંદ પામ્યા, પ્રસન્ન થયા રાણુજોડુ.	૧૦

- નેનેકાર થયો પુર સઘળો, વાઝ્યાં ઢોલ નિશાન છ;
તુલસીજીને ખેસાડ્યાં રથમાં, ચાલ્યા શ્રીભગવાન છ. ૧૧
- નગર બાહાર સહુ સાથ નીકળ્યો, લોક વળાવવા જાય છ;
ભૂપતિ ભૂધર પાળા ચાલે, શુકન ભલેરા થાય છ. ૧૨
- પછે ઊભા રહીને અલખેચોછ, ખોલ્યા વિનય વચન છ;
મદિર પધારો મહીપતિ હાવે, સાથ સહિત રાજન છ. ૧૩
- ત્યારે ગદગદ કંઠે થયા રાયછ, કીધો બહુ પરાણામ છ;
ભૂધરજીને ભુજ ભરી બેઠ્યા, ભૂપતિ ત્યાં નિરવાણુ છ. ૧૪
- હું અકપ છવ અપરાધી છું, તમો ધધિર છો સર્વજ્ઞ છ;
શરણુ રાખજો સ્વામી મુજને, જાણી કુબુદ્ધિ અજ્ઞ છ. ૧૫
- અદ્રનું બિબ સમુદ્રમાં દેખી, જળચર માને મીન છ;
એમ રૂપ તમારું નવ જાણે, મંદભાગી મતિહીન છ. ૧૬
- તેમાટે મુજને ભૂલી ના જાશો, ભક્તવત્સલ અવિનાશ છ;
ગિરિધારીમણુ ચરણકમલનો, જનમોજનમ થકે દાસ છ. ૧૭

૫૬ રથ મું.

રાગ ધોળ.

- ત્રિભોવનપતિ મહારાજ, ત્રિકમરાય, તુલસીને પરણી પધારિયા રે.
બોધ કર્યો બહુ રાયને રે, રથમાં બેઠા રણછોડ રે;
સહુ સાથ વળાવી પાળા વળ્યા રે, પોત્યા મનના કોડ રે. ત્રિકમરાય ૧
- નગરથકી સહુ ચાલિયા રે, જાન સહિત જડુનાથ રે;
શિવ ખજા મુરપતિ મળી રે, દેવ મુનિવર સાથ રે. ત્રિકમરાય ૨
- વાણંત વાને અતિ ઘણાં રે, થઈરહ્યો જયજયકાર રે;
હરખ ભર્યા હેતે કરી રે, આવ્યા પૈકડ મોઝાર રે. ત્રિકમરાય ૩
- દધિતનયા હરખ્યાં ઘણું રે, પૂજ્યા ખાણુઆધાર રે;

એ છે શાસ્ત્રતણા આધાર રે, કાઈ બુદ્ધિતણા અનુસાર રે,
 માટે સદેહ ન કરશે કોય રે, જેવા તેવા પણ હરિગુણ હોય રે ૧૮
 ઢાળ.

શણગાર વસ્ત્ર ધરાવીએ, સંતોષીએ સહુ જાન.

૭

વિમ્બ સાધુ વૈધણવને ત્યાં, કરાવીએ બોજન;

વિધિપૂર્વક યથા શક્તિએ, જે કરે તુલસી લગન.

૮

ઢાળ.

જે કોઈ તુલસીને પરણાવે રે, શાલગ્રામ જમાન થઈ આવે રે;

તેના ભાગ્યતણા નહિ પાર રે, કરે કરૂણા શ્રીદેવ મોરાર રે.

૯

તે તો મનવાંચિત કૃણ પામે રે, કોટિ જન્મનાં કિલ્મિષ વામે રે;

નિર્ઘન હોય તે પામે ધન રે, વંઝા પામે પુત્ર રતન રે.

૧૦

જેવી ઇચ્છા ધરે મન મહિ રે, થાય સકૃણ મનોરથ ત્યાંહે રે;

ખત્તહત્યાદિ પાતક જાય રે, એવું શાસ્ત્ર પોકારીને ગાય રે.

૧૧

મત સકળ તીર્થ સ્નાન રે, મેરૂ કનક કોટિ ગૌદાન રે;

અશ્વમેધતાણું પુણ્ય થાય રે, તુલસીવિવાહના એ મહિમાય રે.

૧૨

વક્ત્રણ.

મહિમા તુલસીલગ્નનો, મેં મુખડે કેમ કહેવાય;

મહદ્ બુનિ એ મર્મ જાણે, વેદ નિત્યમત્યે ગાય.

૧૩

તુલસીવિવાહ કરે તેના, ભાગ્યતણા નહિ પાર;

દહ ધરી પ્રમાણ છે, તેના સકૃણ થયો અવતાર.

૧૪

ઢાળ.

અવતાર સકૃણ તેના થાય રે, જે કો શીખે સુણે ને ગાય રે;

તેનું જન્મમરણ દુઃખ વામે રે, અંતે અવિચળ પદવી પામે રે.

૧૫

થયો પૂરણ તુલસીવિવાય રે, કરી કરૂણા શ્રીનંદુરાય રે;

સહુ વૈધણવની કરૂણાય રે, કરી ગુરુ સંતો દયાય રે.

૧૬

હું છું અલ્પ બુદ્ધિ મતિમંદ રે, શું જાણું ગુણ ગાઈગોવિંદ રે;

શમા કરજો મારો અપરાધ રે, મોટા કવિજન બુદ્ધિ અગાધ રે.

૧૭

મંગળવિધિ સર્વે કરી રે, ઋષિને કર્યા નમસ્કાર રે. ત્રિકમરાય૦ ૪
 તુલસી વેગે પધારિયાં રે, લાગ્યાં લક્ષ્મીજીને પાય રે;
 ભુજ ભરી બેઠ્યાં ભાવશુ રે, હૃદયમાં હરખ ન માય રે. ત્રિકમરાય૦ ૫
 નોતરની સેવા કરી રે, સંતોષ્યા સહુ સાથ રે;
 પછે આજ્ઞા ભાગી સહુ ચાલિયા રે, શિવખંડા સુરનાથ રે. ત્રિકમરાય૦ ૬
 નિજ નિજ સ્થાનક સહુ ગયા રે, પોહોત્યા મનના કોડ;
 ગિરિધારીપ્રભુ મેમશુ રે, પરણ્યા શ્રીરાણછોડ રે. ત્રિકમરાય૦ ૭

પદ ૨૬ મું.

રાગ ધોળ.

સહુ મનોરથ પૂરણ થયા, પરણ્યા શ્રીરાણછોડ;
 તુલસીવિવાહ ભાવે ગાયો, પોહોત્યા મનના કોડ. ૧
 ભરતખંડ ભૂતળમાં આવી, ધરિયો મનુષ્ય અવતાર;
 તુલસીવિવાહ કરે તેના, ભાગ્યતણો નહિ પાર. ૨

ઢાળ.

તેહેના ભાગ્યતણો નહિ પાર રે, ભૂતળમાં તેના ધન્ય અવતાર રે;
 શુભ મુહૂર્તમાં તુલસીજી રોપાવે રે, શુદ્ધ બોમી સુગંધ સોંચાવે રે. ૩
 ધૂપ દીપ નૈવેદ્ય ધરાવે રે, ત્યાં તો નવરંગ ચિત્ર કરાવે રે;
 દિન મત્યે હરિગુણ ગાય રે, તુલસી જ્યારે મોઢાં થાય રે. ૪
 બ્રાહ્મણ વૈષ્ણવ સાધુ કહિયે રે, વેહેવાઈ થઈને તેને ઘર જઈયે રે;
 શાળિ ગરામશુ વિવાહ કરિયે રે, શુભ મુહૂર્ત લગ્નનું ધરિયે રે. ૫
 પુત્રી પોતાની હોયે જ્યમ રે, વિવાહ તુલસીનો કરિયે ત્યમ રે;
 તુલસીજી મંજરી આવતા પેહેલા રે, કરિયે લગ્ન પ્રભુ સાથે વેહેલાં રે. ૬

વણણ.

લગ્ન કરી પરણાવીએ, તુલસી ને શાલિગ્રામ;

શણગાર વસ્ત્ર ધરાવીએ, સંતોષીએ સહુ જાન.

વિમ્બ સાધુ વૈધણવને ત્યાં, કરાવીએ બોજન;

વિધિપૂર્વક યથા શક્તિએ, જે કરે તુલસી લગન.

ઢાળ.

જે કોઈ તુલસીને પરણાવે રે, શાલગ્રામ જમાત્ર થઈ આવે રે;

તેના ભાગ્યતણા નહિ પાર રે, કરે કરુણા શ્રીદેવ મોશર રે.

તે તો મનવાંચિછત કૃષ્ણ પામે રે, કોટિ જન્મનાં કિલ્મિય વામે રે;

નિર્ધન હોય તે પામે ધન રે, વંજા પામે પુત્ર રતન રે.

જેવી ઇચ્છા ધરે મન મહિ રે, થાય સકૃણ મનોરથ ત્યાંહે રે;

પ્રક્તિહત્યાદિ પાતક જાય રે, એવું શાસ્ત્ર પોકારીને ગાય રે.

મત સકળ તીર્થ સ્નાન રે, મેકે કનક કોટિ ગૌદાન રે;

અશ્વમેધતણું પુણ્ય થાય રે, તુલસીવિવાહના એ મહિમાય રે.

વણણ.

મહિમા તુલસીલગ્નનો, મેં મુખડે કેમ કહેવાય;

મહદ્ મુનિ એ મર્મ જાણે, વેદ નિત્યમત્યે ગાય.

તુલસીવિવાહ કરે તેના, ભાગ્યતણા નહિ પાર;

દેહ ધરી પ્રમાણ છે, તેના સકૃણ થયો અવતાર.

ઢાળ.

અવતાર સકૃણ તેના થાય રે, જે કો શીખે સુણે ન ગાય રે;

તેનું જન્મમરણ દુઃખ વામે રે, અંતે અવિચળ પદવી પામે રે.

થયો પૂરણ તુલસીવિવાય રે, કરી કરુણા શ્રીજદુગ્ધ રે;

સહુ વૈધણવની કરુણાય રે, કરી ગુરુ સંતે દયાય રે.

હું છું અત્ય પ્રુદ્ધ મતિમંદ રે, શું જાણું ગુણ ગાઈ ગોવિંદ રે;

ક્ષમા કરજો મારો અપરાધ રે, મોટા કવિજન પ્રુદ્ધ અગાધ રે.

એ છે શાસ્ત્રતાણો આધાર રે, કાઈ બુદ્ધિતાણો અનુસાર રે;
 માટે સદહ ન કરશે કોય રે, જેવા તેવા પાણ હરિગુણ હોય રે. ૧૮
 ઢાળ.

ગાયા હરિગુણ તુલસીવિવાહ, પોહોચી મનની આગ;
 ચોપાઈ ત્રણસે સિતેર પૂરી, પદ વીગષ્ટ પ્રકાશ. ૧૯
 સંવત અઢારસે ઇકોતેર, ઋતુ વૃષા માસ અષાઢ;
 સિતપક્ષમાં પૂરણ થયો, સપ્તમી ને બુધવાર. ૨૦
 પદ ભગ કો કરશે નહિ, હોય દાપ કવિતા છંદ;
 દાસ ગિરિધર નિમિત્ત એક, કત્તા શ્રીગોવિદ. ૨૧

૨૦ સિતપક્ષ—અજવાળિયુ

પરચુરણ કવિતા.

ગરખી ૧ લી.

આવો આવો રે નંદના લાલ, મારે ઘેર આવો રે;
 ઘણુ મેમ ધરે મજબાજ, હુશી ખોલાવો રે. ટેક. ૧
 શામાટે શામળિયા વાહાલા, અમશુ અંતર રાખો રે;
 મીત પૂર્વની છોડી છળીલા, દૂર જઈ શું દાખો. મારે ૨
 મોહનજી તારું મુખ જોવાને, મારું મન વ્યાકુળ થાય રે;
 અતરકેરી વાતલડી તે, કોઈને નવ કહેવાય. મારે ૩
 જાણો છો તમને શું કહીએ, જીવન પ્રાણુઆધાર રે;
 દુરીજન લોક હસે દેખતાં, જાય તમારો ભાર. મારે ૪
 શામસુંદર સેજ સમારી, જોડ તમારી વાટ રે;
 લટકતા લક્ષ્મીવર આવો, તમો રીસાવ્યા શામાટ. મારે ૫
 વચન સુણી વિહ્વલવર આવ્યા, રસિયા શ્રીગુણોડ રે;
 ગિરિધારી ગુણવંત મળુએ, પૂર્યા મનના કોડ. મારે ૬

ગરખી ૨ જી.

મુને મળિયા સુંદરશ્યામ, આજ મારે દીવાળી;
 મારાં સફળ થયાં મન કામ, આવ્યા વનમાળી. ટેક.
 મેં મારા મદિરિયા આગળ, મૂકી દીવડાની હાર રે;
 તત્પર થઈ આંગણીએ જોભી, સજી સોળ શણગાર. આજ ૧
 આચિતો અલખેલો આવ્યા, ચાલે લટકતી ચાલ રે;
 મોરમુગટ શિર કાને કડળ, હર સોડે વનમાળ. આજ ૨

૧ મજબાજ—મજની સ્ત્રીઓ. ૨ અતર—તકાવત—જનનાગિરી. પૂરવની
 પેટેવાંની. દાખો—જણાવો—સદેશો કહાવો. ૫ મેજ—સપ્પા. સમારી—
 સુધારી તૈયાર કરી.

૨ શોહે—શોભે.

આજ સોનાના મુરજ ઉગ્યા, દૂધડે વરસ્યા મેહ રે;
 નંદકુંવરની આંખે મેં તો, કીવો નવજો નેહ. આજ ૦ ૩
 રમિયાને હૃદયાશુ ચાંપી, મદિરમાં લેઈ ચાલી રે;
 ગિરિધારી ગુણવંત મણુણ, હરીને લીધી તાળી. આજ ૦ ૪

પદ ૧ છું.

શામાટે મોહન અમણ રે, અતર રાખો છો આંટી;
 કોઈ નાર મગી ધૂતારી રે, ઘેરાયાછો જખરી ઘાટી. ૧
 સુખ તેણે માર લાગ્યું રે, અગા નવ રહેશે એક ઘડી;
 મોહ્યા છો મન મોહનછ રે, અતર ખીતે રહુ જડી. ૨
 એમ બેઠ ન કરિયે બૂધર રે, સહુને મન મરખી આશા;
 માધવજી માનમશેવર રે, સહુને જળકેરી પ્યામા. ૩
 તેમાટે કહું છું ત્રિકમ રે, ટેક ગ્રહી તુજ નામતાણી;
 ગિરિધારી ગુણ અવગુણ ટાળી રે, ગિરિધારી ભાજો ભક્ત ભાણી. ૪

પદ ૨ છું.

માતા શું કહીએ તમને રે, લાડકવાયો લાડ કયો;
 નિત્ય ઊડીને સંતાપે રે, મધુર મારગ બધે કયો. ૧
 જઈ બેસે જમુના આરે રે, પરનારી પાવવ ગાલે;
 સુનુ ઘર રખે નેનું રે, તેમાં માંકડલાં ધાવે. ૨
 મહી માંખાણને વ ગુમાડે કે, મહાવે મનમાનો ખીને;
 ગિરિધારીમણુને કહેજે કે, દાવે રમિયો રહે રીતે. ૩

૧ જખરી ઘાટી—નિષ્ઠ રેખા. ૩ પ્યામા—તરમ. ગિરિધારી ઈ—
 ગિરિધારી ભાજના ગુણ અવગુણ દૂર કરીને.

• માતા-મંગલા. ૫૪૦. ૧૨૦ નિતિ ગોપીઓની ઉપજી છે રીતે—સુખના-
 ની રીતે.

૫૬ ૩ જી.

રીતે રહેજે વ્રજનારી રે, સોર કરો શાને કાળે;
એ લાડકવાચો મારો રે, લાડ કરે તે સહુ જાળે. ૧
શામાટે આજ ચઢાવો રે, (એ) બાળક બોલી શું જાણે;
સમજે નહિ પટ પેહેર્યામાં રે, ચીર તમારાં ક્યમ તાણે. ૨
મારે મદિર મૂઢી માખણ રે, રસિયા રંચક નવ આણે;
ગિરિધારી મળુ છે માટે રે, ભાર તમારો નવ રાણે. ૩

૫૬ ૪ થું.

નહિ રાજું ભાર તમારો રે, માતા મન સમજી બોલો;
શું જાણો કરતુક એનાં રે, કપટી થઇ બેઠા બોલો. ૧
લાડકવાચો છે તમને રે, અમને શુ આપી દરો;
કોઇ નાર માથાની મગદો રે, મૂલ ગણીને સહુ સેરો. ૨
ક્યમ કહીએ બાળક એને રે, સહુથી મોટો કહાવે છે;
ગિરિધારી મળુની વાતો રે, કહેતાં લગ્ન આવે છે ! ૩

૫૬ ૫ મું.

સુત માણ શાને કાળે રે, આજ કરો જઈ અખળાને;
કોઇ કુકું કામણુ કરશે રે, સાચુ થાશે સખળાને. ૧
કોઇને હસવું નવ કીજે રે, ભારેખમ થઇને રહીએ;

૧ યશોદાનો ગોપીઓ પ્રતિ ઉત્તર. ૩ રંચક—રજ—લગાર પણ.

૧ ગોપિકાઓની યશોદા પ્રતિ ઉક્તિ. માતા—યશોદા. કરતુક—કામ.
પટી ઈ—એ (કૃષ્ણ) કપટી છે, પણ હમણા બોલો થઈને બેઠો છે. ૨ મૂલ
—દહીં, માખણ વગેરે બિગાડ કર્યો હશે તેવું.

૧ આજ—અટક્યાણાં અથવા તોહમત ચઢે એવાં કૃત. કુકું
—ટૂંચકો. સખળાને—તને—ધન, સૌદર્યદિ સંપત્તિવાળાને.

આજ સોનાના સૂરજ ઉગ્યા, દૂધડે વરશ્યા મેહ રે;
 નંદકુંવરની સાથે મેં તો, કીધો નવલો નેહ. આજ ૩
 રસિયાને હૃદયાશુ આંપી, મંદિરમાં લેઈ ચાલી રે;
 ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુશુ, હરીને લીધી તાળી. આજ ૪

પદ ૧ છું.

શામાટે મોહન અમશું રે, અંતર રાખો છો આંટી;
 કોઈ નાર મળી થૂતારી રે, ઘેરાયાછો જખરી ઘાંટી. ૧
 સુખ તેનું સારું લાગ્યું રે, અગગા નવ રહેશો એક ઘડી;
 મોહ્યા છો મન મોહનજી રે, અંતર પ્રીતે દહ જડી. ૨
 એમ બેદ ન કરિયે બૂધર રે, સહુને મન સરખી આશા;
 માધવજી માનસરોવર રે, સહુને જળકેરી પ્યાસા. ૩
 તેમાટે કહું છું ત્રિકમ રે, ટેક ગ્રહી તુજ નામતાણી;
 ગિરિધારી ગુણ અવગુણ ટાળી રે, ગિરિધારી ભાજો ભક્ત ભાણી. ૪

પદ ૨ છું.

માતા શું કહીએ તમને રે, લાડકવાયો લાલ કયો;
 નિત્ય ઊડીને સંતાપે રે, મથુરા મારગ બંધ કયો. ૧
 જઈ એસે જમુના આરે રે, પરનારી પાશવ આલે;
 સુનું ઘર દષ્ટે નેનું રે, તેમાં માંકડલાં ઘાલે. ૨
 મહી માંખણને વણસાડે રે, મહાત્રે મનમાન્યો પ્રીતે;
 ગિરિધારીપ્રભુને કહેજો રે, હાવે રસિયો રહે રીતે. ૩

૧ જખરી ઘાંટી—વિષ્ટ વેળા. ૩ પ્યાસા—તરસ. ગિરિધારી ઈ—
 ગિરધર ભક્તના ગુણ અવગુણ દૂર કરીને.

૧ માતા-યશોદા. યશોદા પ્રતિ ગોપીઓની ઉક્તિ છે. રીને-સંબતા-
 ની રીને.

૫૬ ૩ જી.

રીતે રહેજે ઝળનારી રે, સોર કરો શાને કાળે;
એ લાડકવાયો મારો રે, લાડ કરે તે સહુ જાણે. ૧
શામાટે આળ ચઢાવો રે, (એ) બાળક બોલી શું જાણે;
સમજે નહિ પટ પેહેર્યામાં રે, ચીર તમારાં ક્યમ તાણે. ૨
મારે મંદિર મહી માખણ રે, રસિયો રંચક નવ આણે;
ગિરિધારી પ્રભુ છે માટે રે, ભાર તમારો નવ રાખે. ૩

૫૬ ૪ થું.

નહિ રાખું ભાર તમારો રે, માતા મન સમજી બોલો;
શું જાણો કરતુક એનાં રે, કપટી થઈ બેઠો બોલો. ૧
લાડકવાયો છે તમને રે, અમને શું આપી દશે;
કોઈ નાર મોંધાની મળશે રે, મૂલ ગણીને સહુ લેશે. ૨
ક્યમ કહીએ બાળક એને રે, સહુથી મોટો કહાવે છે;
ગિરિધારી પ્રભુની વાતો રે, કહેતાં લજ્જા આવે છે ! ૩

૫૬ ૫ મું.

સુત મારા શાને કાળે રે, આળ કરો જઈ અબજાને;
કોઈ કુડું કામણુ કરશે રે, સાચું થાશે સખજાને. ૧
કોઈને હસવું નવ કીજે રે, ભારેખમ થઈને રહીએ;

૧ યશોદાનો ગોપીઓ પ્રતિ ઉત્તર. ૩ રંચક—રજ—સગાર પણ.

૧ ગોપિકાઓની યશોદા પ્રતિ ઉક્તિ. માતા-યશોદા. કરતુક-કામ. કપટી ઈન્-એ (કૃષ્ણ) કપટી છે, પણ હમણા બોલો થઈને બેઠો છે. ૨ મૂલ-દહીં, માખણ વગેરે બિગાડ કર્યો હશે તેનું.

૧ આળ—અટક્યાનાં અથવા તોહમત ચઢે એવાં કૃત્ય. કુડું કામણુ—કૂચકો. સખજાને—તને—ધન, સૌંદર્યાદિ સંપત્તિવાળાને.

લોકડિયાં આળ ચઢાવે રે, પરમ દિર શાને જઈએ. ૨
 વિવાહ ક્યમ થાશે તારો રે, લોકડિયાં લક્ષણ નેશે;
 ગિરિધારીમણુ છે એવો રે, ઘેવો થઈને ઘર ખોશે. ૩

ગરબી ૧ લી.

આંખડી કામણગારી, હો કાહાન તારી, આંખડી કામણ ગારી.
 મતિવ્રતાને પાડે પલકમાં, ચચળ ચોર અણિયાળી. હો કાહાન ૧
 સામું નેતામાં શુદ્ધ છુદ્ધ જૂએ, લાગે તે પ્રેમની તાળી. હો કાહાન ૨
 સમસ્યામા સર્પે સમજાવે, નેતાં ખજે નહિ ખાળી. હો કાહાન ૩
 ગિરિધારી ગુણવત મણુને, કહે રાધા રૂપાળી. હો કાહાન ૪

ગરબી ૨ છ.

કેકમ કાનળ રેખા પડી છે, તબોળના રગમાં બોળી. હો રાજ ૦ ૨
સુખકું સર્વે તેને આપ્યું, મેમને ત્રાજવે તોળી. હો રાજ ૦ ૩
ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુ છે, જીવ્યોની આંખો ચોળી. હો રાજ ૦ ૪

ગરબી ૪ થી.

વાંસળી ક્યાં વીસારી, હો રાજ ! તમે વાંસળી ક્યાં વીસારી.
વાંસળી મૂકીને કોનું વેણણ લાવ્યા, બોળવ્યા નાર ધૂતારી. હો રાજ ૦ ૧
કામણગારીએ કામણ કીધું, ખેડા તે સરવસ હારી. હો રાજ ૦ ૨
ભાન ગયું બૂધરજી તમારું છેક થયા વ્યભિચારી. હો રાજ ૦ ૩
ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુ છે, જીવ્યોની વાત વિચારી. હો રાજ ૦ ૪

✓ ગરબી ૫ થી.

આખડી રાતીચોળ છે, હોજી તમારી આખડી રાતી ચોળ છે.
અલખેલાજી કિધે ઘેરાણા, ઉભગગમાં રગરોળ છે. હોજી તમારી ૦ ૧
કેઈ માનીતીને મોહોવે ગયા'તા, કાનળ રેખ કપોળ છે. હોજી તમારી ૦ ૨
કાલે સાને શું કહીને ગયા'તા, જાણી ન જૂઠા ખાલ છે. હોજી તમારી ૦ ૩
ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુ છે, સુખમા એના તબોળ છે હોજી તમારી ૦ ૪

ગરબી ૬ થી.

કાહાનજી વર છે રૂડો, હો માડી ! મારો કાહાનજી વર છે રૂડો.
મારું મન માન્યું એ સાથે, સહુ સસાર છે ફૂડો. હો માડી ૦ ૧
રૂડાં લગન લેઈને પરણાવો, આખડ રહે મારો ચૂડો. હો માડી ૦ ૨
લક્ષણવતો ન લટકાજો, મહિમા એના છે હૂડો. હો માડી ૦ ૩
ગિરિધારી ગુણવંત પ્રભુને, નવ જાણે તે બૂચો. હો માડી ૦ ૪

ગરબી ૭ મી.

દેશીફેર.

ભીખા રહો અલખેલડા ને કહું એક છાની વાત; સુંદર શામળિયા.

ક્યાંથી આવ્યા કાહાનજી, તમે ક્યાં રમી આવ્યા રાત. સુંદર ૧

આંખલડી ઉભગરે, કાંઈ થઈ છે રાતીએજ;

સિંદૂરનો સેંચો પડ્યો, કાંઈ કાજળરેખ કપોળ. સુંદર ૨

પેથ સંભાળો પાઘનો, કાંઈ છૂટા મેલ્યા કેરા;

નાનપણમાં નાથજી, તમે છેજી બાજેવેશ. સુંદર ૩

હગમગતા હાંડો ડોલતા, કાંઈ ગઈ તમારી સાન;

મારા સમ સાચું કહો, શુ લાજે છે મન માંય. સુંદર ૪

પીણું પીતામ્બર ક્યાં ગયું, ને શું આઢી લાવ્યા ચીર;

ભૂધરજી ભૂલા પડ્યા, તમે છે જી બાવનવીર. સુંદર ૫

તમે શામાટે નથી બોલતા, હું બાણું તમારી પેર;

કાલે મેં દીઠા હુતા (જતાં), પેલી પાડોશણને ઘેર. સુંદર ૬

નિત્ય નિત્ય નવલી મીતડી ને, નિત્ય નિત્ય નવલા રગ;

મણુ ગિરિધારી ગુણવંત છે, કાંઈ રહો પોતાને ઢગ. સુંદર ૭

✓ ગરબી ૮ મી.

તમે ક્યાં રમી આવ્યા રાતડી, સાચું કહો સુંદરશામ;

નટવર નાનડિયા.

કાંઈ સુભાગ્યવંતી સુંદરી, તેનાં કરિયાં પૂરાણ કામ. નટવર ૧

જૂઠા બોલા જવાણજી, ને જૂઠાં બોલે વેણ;

કડણુ હૈયાના કાહાનજી, ને કપટે ભરિયાં નેણ. નટવર ૨

કાલે મુજને કહી ગયા જે, આવુ તમારે ઘેર;

શુ' યોલ્યા ને શુ' કહ્યું, શી થઇ તમારી પેર.	૧૮૫૨૦	૩
હવે પ્રભાતે પાતળિયાજી, શુ' કરવા આવ્યા આંય;		
ને માનીતી હોય માનુની, તમે પાછા જાઓ ત્યાંય.	૧૮૫૨૦	૪
રસિયાજી રસના ભર્યા, શુ' છાકયા હીડો છેલ;		
મીઠાં યોલ્યાને રીઝાવો, એ રોગઠના રા રૂલ.	૧૮૫૨૦	૫
સંગ તમારો ને કરે, તે માણસમાંથી જાય;		
અંતરકેરી વાતડી, તે કોઈને નવ કહેવાય.	૧૮૫૨૦	૬
રસિયાજી રસ માણવા, અમો બાંધી તમશુ મીત;		
પ્રભુ ગિરિધારી ગુણવંત છે, કાંઈ રાખો તમારી રીત.	૧૮૫૨૦	૭

ગરબી ૯ મી.

સાંભળ સહિયર વાતડી, મારું મનકું વ્યાકુળ થાય; મોહન મળવાને.		
મુને ધરધંધો ગમતો નથી, ન એક પલક જુગ થાય.	મોહન૦	૧
મુને ભોજનિયું ભાવે નહિ, નિદ્રા નવ આવે નણ;		
વેરણુ લાગે રાતડી, મુખ યોલાયે નહિ વેણુ.	મોહન૦	૨
સજ્જન જાણે સાપણી, તે મુજને ખાવા ધાય;		
ચંદન ચોળું અંગમાં, તે જાણે લાગી લા'ય.	મોહન૦	૩
હું ધરમાં ફટકારી ફરું, કાંઈ જાણે વળખ્યાં જૂત;		
પરણ્યો આવે પાસમાં, તે જાણે જમના દૂત.	મોહન૦	૪
કુટુંબ લાગે કારમું, ને જૂઠા સર્વે લોક;		
વાહાલાના વિયોગથી, મારે કંઠે ખડિયા શોષ.	મોહન૦	૫
અંતરમાં સભાસતી, હરિ હૈડાકેરો હાર;		
એક પલક નવ બીસરે, મારો સામળિયો શણગાર.	મોહન૦	૬
માણુજીવન જોયા વિના, કાળજડે કાંઈ કાંઈ થાય;		
પ્રભુ ગિરિધારી ગુણવંત છે, એ મળતાં દુઃખડાં જાય.	મોહન૦	૭

ગરબી ૧૦ મી.

મહિયારી મહી વેચવાને નીકળી,
 મારગ વચ્ચે આડો ઊભો કાહાન ને;
 માગે છે તે દાણ મહીનું મા'વજી,
 સર્વે સખાને શામે કીધી સાન ને. મહિયારી૦ ૧
 સહુ ગ્વાલે આવી ઘેરી ગોપિકા,
 રસિક શિરોમણિ રાધા રૂપ રસાળ ને;
 ક્રોધ કરી બોલી નદકુમારશુ,
 વાટે જાતાં શાને કરો છે આજ ને. મહિયારી૦ ૨
 અમો સરવે જનવિનતા છુ સાધવી,
 દાણ મિથે કરી લોપો અમારી લાજ ને;
 વાટે ને ઘાટે વળગો વિદ્વા,
 નથી જાણતા કંસનું કપરું રાજ ને. મહિયારી૦ ૩
 હું જાણુ છું મોટમતા મરજદની,
 હરીને એવું બોલ્યા હજધર વીર ને;
 કયાં ગઈતી લાજ તમારી તે સમે,
 નગ્ન કરી મેં હર્યા તમારાં ચીર ને. મહિયારી૦ ૪
 શું કરીએ સર્વે આવ્યાં સાંકડે,
 પરવશ પડિયાં માટે ન થયું નેર ને;
 ચોરતાં ચીર અમો દીકા નહિ,
 નીકર સર્વે જાણુત નંદકિશોર ને. મહિયારી૦ ૫

૧ મહિયારી—દહી વેચનારી. આડો—રોકીને. દાણ—નાકુ—જકાત.
 ૪ હજધર (બળરામ) ના વીર (ભાઈ)—કૃષ્ણ. ૫ પરવશ—પરાધી-
 ન—કબજમાં. તમે ચીર લેઈ ગયા અને અમે જળમા વચ્ચે વિનાશ દતાં તેથી
 અમારાથી કાંઈ બચ્યું નહિ !

હવે જાણીને શું કરતાં'તાં સુંદરી,
 બીક દખાડે કંસની વારંવાર ને;
 હિમાયતી થઈને બોલે બેહકતી,
 નથી બી'તો હું કંસથી લગાર ને. મહિયારી૦ ૬
 હિમાયતી હું છું મારા બાપની,
 જોપની મધ્યે મુગટમણિ બ્રહ્મભાન ને;
 લાડકવાઇ રાજકુમારી તેતણી,
 શું જાણે તું આવી રહેલો કા'ન ને. મહિયારી૦ ૭
 આવી રહ્યો છું પણ નથી હું બાપડો,
 બીવરાવે છે દખી બાળક વેરા ને;
 બળવંતો ત્યારે મુજને જાણશે,
 જ્યારે પછાડીશ કંસને ઝાલી કેશ ને. મહિયારી૦ ૮
 ખટ બંધુ જ્યારે તમારા મારિયા,
 બંધીબાને માત પિતા દુઃખવંત ને;
 મથુરાથી મધરાતે શું આવિયા,
 ત્યારે કંસ પછાડ્યો નહિ બળવંત ને. મહિયારી૦ ૯
 બાળલીલા કરવી'તી મારે જ્યાં,
 શિવ શ્રદ્ધા મુનિવર નવ જાણે ભ્રમ ને;

૬ કરતાં'તાં-કરતાં હતાં-કરનાર છે. હિમાયતી-હિમાયતવાળી-બળ
 વાનના પક્ષવાળી.

૭ આવી રહેલો-મથુરાથી આવી રહેલો તું નંદનો ખરો છેકરો નથી
 એ વ્યંગ્ય છે-નર્મયુક્ત મેહેલું છે.

૯ રાધા કહે છે: ખટ ૪૦-જ્યારે કંસે તમારા છ ભાઈઓને માર્યા
 અને માત પિતાને બંધીબાને નાખ્યાં ત્યારે મધરાતે મથુરાથી શું કરવા નાસી
 આવ્યા ? અને ત્યારેજ કંસને કેમ ન માર્યો ?

- તપ કરિયું પૂર્વે નંદ યશોભતિ,
પુત્ર ભાવે હું મગધ્યો પૂરણપ્રભ ને. મહિયારી૦ ૧૦
પ્રભ યદ્ય મોરી ઘેર ઘેર કરો,
એઠાં જૂઠાં આરોગો શ્રીરંગ ને;
પૂરણને આ રી મનમાં કામના,
ધૂતારા હું જાણું તમારા ઢંગ ને. મહિયારી૦ ૧૧
ઢંગ નથી દેવ મુને એવી પડી,
ત્રેમતણે વરા વરતું વારંવાર ને;
દાણ મિમે મળવું તમને માહરે,
તમ અર્થે મેં લીધે છે અવતાર ને. મહિયારી૦ ૧૨
એવાં વચન સુણી રાધા રીઝ્યાં રંગમાં,
મટુકી ઉતારી મહી મળુને પામ ને;
મહી પાચું ગોપી સહુ ગોવાળને,
પ્રીત પરસ્પર મુખડે નવ કહેવાય ને. મહિયારી૦ ૧૩
એમ દિન પ્રત્યે ગોપી ગોવિંદને મળે,
સુખઠાં સહુને આપે સુંદરશ્યામ ને;
અલખેલો અખળાને આધીન છે,
ગિરિધારીમણુ પૂરે મનના કામ ને. મહિયારી૦ ૧૪

ગરબી ૧૧ મી.

મારા સમ સાચું જોલો સામળા,
રસિયા રવની ક્યાં રમી આવ્યા રંગ ને;

૧૦ ઉત્તરમાં કૃષ્ણ કહે છે: બાળલીલા ઈ—કરવી'તી—કરવી હતી. સમ
—મેદ (બાળલીલાનો અથવા નંદને ત્યાં આવી રહેવાનો).

૧૧ ધૂતારા—ધૂતારાના જેવા, અથવા હે ધૂતારા ! ૧૪ કામ—વાંચનાઓ

- સુખલડાં આપ્યાં રે પેલી શામ્યન,
મલાતે શું આવ્યા મારે ઘેર ને. મારા સમ૦ ૧
- દગો કર્યો દાગોદર મુજને તમો,
કેશવજી કાલે શા ખોલ્યા ખોલ ને;
આજ પછી સાચુ તે કોણ માનશે,
ત્રિકમજી હવે ગયો તમારો તોલ ને. મારા સમ૦ ૨
- એવાં મર્મે (ઘણાં) વચન મુણી વિનતાતણાં,
હજવે રહીને હરજીએ ઝાલ્યો હાથ ને;
સાન કરી શામળિયો સમ ખાય છે,
દીન થઈને ખોલ્યા દીનાનાથ ને. મારા સમ૦ ૩
- હું નથી રહ્યો કોઈને મદિર માનુની,
સમી સાંજની ગઈતી મારી ગાય ને;
શોધતાં રજની સર્વે વહી ગઈ,
ઉજાગરે મન આકુળવ્યાકુળ થાય ને. મારા સમ૦ ૪
- ગૌ ખોળતાં કંકણ ખુલ્લ્યાં કયાંધકી,
ઝાં લાગી કાજળરેખ કપોળ ને;
પ્રીતમજી પૂરા છે મપંચમાં,
મુજ આગળ શું ખોલો જૂઠા ખોલજે. મારા સમ૦ ૫
- મારી માતાએ આંજી ન્યારે આંખડી,
ભિંદુ કરતાં રેખા લાગી સંગ ને;
ગૌ પાઞ્વાડે ન્યારે મે કાઢી હડી,
પડી ગયો તે કકણ ખુલ્લ્યાં અંગજે. મારા સમ૦ ૬
- હો પાતળિયા પીણ પીતાંબર ઝાં પાલટ્યું,

કેઇ ચતુરાનો ઓઠી લાવ્યા ચીર ને;
 ઉર લપટાયું કુચનું કુંકુમ લાલ જ,
 હાર થયા છે રાતા હળધર વીર ને. મારા સમ૦ ૭
 મારગમાં જતાં ચીર જડયો મુને,
 ભૂલી ગયો છું પીતામ્બર ઘરદ્વાર ને;
 કુંકુમથી પુચ્છ ગઉનાં રંગિયાં,
 તે મેં ગ્રહીને આપ્યાં હૃદ મોઝાર ને. મારા સમ૦ ૮
 હો વાહલાજી એ વાતો સર્વે ખરી,
 અધર વિષે ક્યમ ચંપાયા છે દંત ને;
 પીકતાણી તેમાં રેખો રાતડી,
 ચતુર ઘણા છે જુઓ વિચારી ચંત ને. મારા સમ૦ ૯
 એવાં વચન મુણી ઉત્તર કાંઈ મુઝયો નહિ,
 બધાયા છે બળિયા નદકિશોર ને;
 જવાણજી ખોલ્યા નીચું નેધને,
 હું હાર્યો તું જીતી અબજા જોર ને. મારા સમ૦ ૧૦
 ત્યારે પ્રસન્ન થયાં રીસ ગઈ સહુ ઉતરી,
 મીત પરસ્પર વાધી ન્યમ જળ મીન ને;
 પાતળિયે પૂરી મનની કામના,
 ગિરિધારી મણુ મેમતણે આધીન ને. મારા સમ૦ ૧૧

ગરબી ૩ જ.

ગોપી— અણખેલા આવોની કહું વાતડી,
 મારા સમ શામળિયા મેં નવ ખોલો ને;
 શામાટે વાલમજી વાંકા ફરો,

ડાહ્યા થઈને પરમંદિર શું ડોલો નો. અલખેલાં ૧

હું કરતાં બીજી શું અદકું કરે,

થેલી થઈ છું મૂકી ઘરનાં કામ નો;

કશી વાતે દામોદર દૂલ્યા નથી,

શું કરવા રીસાવ્યા સુંદરશ્યામ નો. અલખેલાં ૨

કૃષ્ણ— નથી રીસાવ્યો હું તુજ સાથે સુંદરી,

તુજને મળવા તલખે માફ મન નો;

શું કરીએ સાસુડી તારી વઢે,

પૂઢળ વાત કરે છે સહુ દુરીજન નો. અલખેલાં ૩

ગોપી— દુરીજનથી હું કાંઈએ બીતી નથી,

શું કરશે સાસુડી બોલી બોલ નો;

ટેવ પડી વૃદ્ધપણમાં વઢવાતણી,

હાવે હું નહિ રાખું એના તોલ નો. અલખેલાં ૪

કૃષ્ણ— તોલ જશે ત્યારે તો હજવાં થશે,

માણસમાંથી ભાગી જશે ભાર નો;

તેમાટે પડરે રાખો પ્રીતડી,

સગપણકેરો સાચવીએ વેવાર નો. અલખેલાં ૫

ગોપી— સગપણ શું જૂઠો સહુ સંસાર છે,

માફ તાફ સ્વારથકેરી રીત નો;

અજ્ઞાને અંધારામાં આથડે,

તે શું જાણે પરમારથની પ્રીત નો. અલખેલાં ૬

૩ તલખે—તલપાપડ થાય. દુરીજન—દુર્જન. ૬ અજ્ઞાને—પોતાના ખરા સ્વરૂપના અજ્ઞાનથી. પરમારથની. (પરમાર્થની)—શ્રેષ્ઠ અર્થવાળી—લૌકિક વાસના રહિત.

- કામની કેલી રે કરતાં, મનકું મોહનજીનું હરતાં. ૩
- ફૂદડી ફરતાં રે અળગી, શ્યામા શ્યામ બેલડીએ વળગી;
- દુઃખ મગટયું છે રે દખી, પોતાનું રૂપ મુગટમાં પેખી. ૪
- જાણ્યું એ મુજથી રે વાહાલી, મુગટમાં રાખી છે રૂપાળી;
- સંદેહ પડિયો રે મનમાં, લાગી તાલાવેલી તનમાં. ૫
- આલ્યાં અવળાં રે થઈને, કુંજભુવન સમાયાં જઈને;
- રીસાવી બેઠાં રે રાધા, હરિશુ બોલ્યાની લઈ બાધા. ૬
- આબૂપાણુ નાખ્યાં રે કાઠી, અંતર ગાંઠ પડી છે ગાઠી;
- રૂસણું લીધું રે રામા, ગિરિધારીમણુ સાથે શ્યામા. ૭

ગરબી ૫ મી.

- અતુરવર અમડ્યા રે ત્યારે, રાધાને નવ દીઠી ન્યારે;
- વિચોગે વાહાલો રે રોતા, આરે પાસે જહુવીર જોતા. ૧
- ક્યાં ગઈ છે તું રે મારી, માણજીવન એ ખ્યારી મારી;
- નથી કાંઈ આલ્યો રે ચૂકી, ગઈ મુને શે અપરાધે મૂકી. ૨
- શું એવું મનમાં રે આણ્યું, હૃદયિનું હારદ કાંઈ નવ જાણ્યું;
- તનકું તપે છે રે તાપે, કેમ રહેવાશે એ સંતાપે. ૩
- કોઈ જઈ તેડી રે લાવો, મનકું માનીતીનું મનાવો;
- સખી તું જાની રે મારી, જ્યાં હોય માણજીવન મુજ ખ્યારી. ૪
- જઈને કહેજે રે એવું, કે તારે કરણ છે કેવું;
- ક્યમ રીસાવી રે રાણી, તારી દુભણ કાંઈ નવ જાણી. ૫

૩ કેલી—રમત. અળગી—જાદી નૂદી. શ્યામા શ્યામ—સ્ત્રી (રાધા)
અને કૃષ્ણ. દુઃખ ધન—નાયતી રાધાનું પ્રતિબિંબ કૃષ્ણના માથાના મુકુટ-
ના મણિમાં પડવાથી તેને ધ્યાંતિ થાય છે કે કૃષ્ણે મારાથી વધારે વાહાલી
કાંઈ બીજી સ્ત્રીને પોતાને માથે રાખી છે અને તેથી તેને ધ્યાંતિ ઉપજે છે.

કૃષ્ણ— મીત ખરી તેમા બેઠ રહ્યા ઘણો,
 અતરની ઉપરની બે કહેવાય ને,
 અંતરની અખડ પ્રેમતાણી સદા,
 ઉપરની ન્યા સ્વારથ પૂરો થાય ને અલખેલાં ૭

ગોપી— સ્વારથની મીત નથી તમથુ કરી,
 જાણ્યા છે મે તમને પૂરણપ્રલ ને,
 ઈશ્વર છો અતરજતમી જીવના,
 દુરીજન લોકડિયા શુ જાણે પ્રલ ને અલખેલાં ૮

કૃષ્ણ— મુણુ શ્યામા ! આપણ બન્ને એક છુ,
 લોકડિયાને જાણાવાનુ શુ કામ ને,
 મન માન્યુ તેને અતર છે કશો,
 મળીએ ને હોય મળવા રાખો કામ ને અલખેલાં ૯

ગોપી— હુ નહિ મૂક હમે તમને નાથ જી,
 રાખુ મારા હૃદયકમળ મોઝાર ને,
 શિર સાટે સુ દરવરને મે વર્ષા,
 ગિરિધારીમણુ માણુતાણુ આધાર ને અલખેલાં ૧૦

ગરબી ૪ થી.

દેશીકૃત.

વૃ દાવનમા રે વાહાલો, રગે રાસ રમે ન દાવો,
 સહુ ગોપીની રે સાચે, હજી તાળી લે છે હાથે ૧
 તાવ મૃદગજ રે વાળે, કમરે કમરે ધૂધગી ગાળે,
 રસિયો રસમા રે રાચે, ગોપિયો ગાય ને ગોવિદ નાચે ૨
 આલિંગન સુખન રે દેતા, અનમેલાને ઉર પર લેતા,

- કામની કેલી રે કરતાં, મનકું મોહનજીનું હરતાં. ૩
- કૂદડી ફરતાં રે અળગી, શ્યામા શ્યામ બેલડીએ વળગી;
દુઃખ મગદ્યું છે રે દખી, પોતાનું રૂપ મુગટમાં પેખી. ૪
- જાણ્યું એ મુઝથી રે વાહાલી, મુગટમાં રાખી છે રૂપાળી;
સંદેહ પડિયો રે મનમાં, લાગી તાલાવેલી તનમાં. ૫
- આલ્યાં અવળાં રે ઘઈને, કુંજભુવન સમાયાં જઈને;
રીસાવી બેઠાં રે રાધા, હરિશુ બોલ્યાની લઈ બાધા. ૬
- આભૂષણ નાખ્યાં રે કાઠી, અતર ગાંઠ પડી છે ગાઠી;
રૂસાણું લીધું રે રામા, ગિરિધારીમણુ સાથે શ્યામા. ૭

ગરબી ૫ મી.

- અતુરવર અમડ્યા રે ત્યારે, રાધાને નવ દીડી ન્યારેં;
વિયોગે વાહાલો રે રોતા, આરે પાસે જહુવીર જોતા. ૧
- ક્યાં ગઈ હે તુ રે મારી, પ્રાણજીવન એ પ્યારી મારી;
નથી કાંઈ આલ્યો રે ચૂકી, ગઈ મુને શે અપરાધે મૂકી. ૨
- શુ એવું મનમાં રે આણ્યું, હૃદયનું હારદ કાંઈ નવ જાણ્યું;
તનકું તપે છે રે તાપે, કેમ રહેવાશે એ સતાપે. ૩
- કોઈ જઈતેડી રે લાવો, મનકું માનીતીનું મનાવો;
સખી તું જાની રે મારી, જ્યાં હોય પ્રાણજીવન મુજ પ્યારી. ૪
- જઈને કહેજે રે એવું, કે તારે કરણ છે કેવું;
ક્યમ રીસાવી રે રાગી, તારી જુવાણ કાંઈ નવ જાણી. ૫

૩ કેલી-રમત. અળગી—જૂની જૂદી. શ્યામા શ્યામ-સ્ત્રી (રાધા)
અને કુંજ કુંજ ધન—નાયતી રાધાનું પ્રતિબિંબ કુંજના માથાના મુકુટ-
ના મણિમાં પડનાથી તેને જ્ઞાતિ થાય છે કે કુંજે મારાથી વધારે વાહાલી
કાંઈ બીજી સ્ત્રીને પોતાને માથે રાખી છે અને તેથી તેને ઈર્ષ્યા ઉપજે છે.

તુજને તેડે રે રસિયો, અવગુણ એવો શો મન વસિયો;
 સમજાવી કહેજે રે સારું, જ્યમત્યમ કારજ થાયે મારું. ૬
 ચતુરા એપિ રે ચાલી, આવી જ્યાં બેઠી છે બાળી;
 રીસ નમાવી રે ચરણે, ગિરિધારીમજુના ગુણ વરણે. ૭

ગરબી ૬ છી.

હિતિ બોલી રે વાણી, સમે જયારથ જોવો જાણી;
 કહો આંહાં ક્યમ રે આવ્યાં, બાઈતમે સામાટે રીસાવ્યાં, ૧
 ક્લેશ કરો છો રે હાથે, નથી કાંઈ દ્વલવી તુજને નાથે;
 દીસે છે રીસતુરે જાણું, રૂસણું રોપ વિના શું ઠાણું. ૨
 કરતા સાથે રે કરીએ, રોપ વિના સામાટે કરીએ;
 તારે વિયોગે રે વાહાલો, તનમાં તણજે છે નંદલાલો. ૩
 રાધે રાધે રે બોલે, દરદ દામોદરજી કોલે;
 તાપ થયો છે રે તનમાં, મળવા મનમથ પડે મનમાં. ૪
 શું કહું સજની રે મારી, રસિયાને રઠ લાગી છે તારી;
 અંદરમા આલે રે દમતો, રીતજ વાચુ તે નથી ગમતો. ૫
 અંદન ચોળ્યું રે અંગે, પુષ્પપિછોડી આઢી સંગે;
 તોય તપે છે રે તાપે, તારા વિરહતાણા સંતાપે. ૬
 તેમાટે વેહેલાં રે ચાલો, અંગ વિષે આબૂચણ ઘાલો;
 ઘણું કહ્યું છે રે મુજને, ગિરિધારીમજુ તેડે તુજને. ૭

ગરબી ૭ મી.

સંદરશો સુગ્રીવ રે રથામા, બોલી ગાજીને ગજગામા;

૧ સમે ઈન્-જોવો સમે (સમય) તેને જાણીને જયારથ (પથાર્ય) બોલી. આંહાં-અહીંઆં.

૩ કરતા ઈન્-જો કાંઈ ચૂક કરે તો તેની સાથે રોપ કરીએ.

૫ રઠ-ઘેઠે. અંદરમા-અંદરમા. દમતો-(પરિતાપ કરનારો હોવાથી).

- હું નહિ આણું રે હાવે, ફાગટ ફેલ મુને નવ ભાવે. ૧
- હરિનું હારદ રે જાણું, નજરે દીકું તે પરમાણું;
- દહાડી કહેતા રે મુજને, કોઈ દહાડો નહિ દ્રણું તુજને. ૨
- માણુથકી છું રે વાહાલી, તુજ સંગાથે લાગી તાળી;
- તે મેં સાચું રે માન્યું, સરવસ સોંપ્યું નથી કાંઈ છાનું. ૩
- પોતાનો માની રે લીધો, તન મન માણુ સમર્પણુ કીધો;
- નાથ નચાવ્યા રે ઉરમાં, પડિયાં મેમનદીના પૂરમાં. ૪
- તે સહુ પડિયું રે છૂટી, વાહાલપણમાં વાટજ ઊઠી;
- દીસે પરપંચી રે પૂરો, જૂઠા સમ ખાધામાં ચૂરો. ૫
- અવગુણુ શો કહું રે ઐના, જે યોલાવે થઈ જાય તેના;
- લાલચુ લંપટ રે લોભી, જ્યાં મળે ત્યાં રહે છે શોભી. ૬
- મારી દબે રે દાખી, મુગટમાં માનીતી રાખી;
- તે દુઃખ દરદ રે ડોલું, ગિરિધારી પ્રભુ સાથે નવ યોલું. ૭

ગરખી ૮ મી.

- બાઈ શાં દરદ રે ડોલો, બાઈનાં વચન શામાટે યોલો;
- ઘેલાં શાં કાહાડો રે હેલી, વાહાલાને મળ્ય જઈને વે'લી. ૧
- દાખ શું કરવા રે દે છે, કઠણુ વચન શામાટે કે' છે;
- તત્ત્વ ન જાણે રે તનમાં, આવડો મચ્છર શો છે મનમાં. ૨
- ત્રુટશે ઝાચું રે તાણે, તારા કાન ભર્યા છે કાણે;
- નથી ગણ્યો અંતર રે નાથે, તું શિદ રોષ કરે તે સાથે. ૩

૧ ગજગામા (ગજગામિની)—હાથીની ચાલ જેવી ચાલવાળી સ્ત્રી.

૩ સરવસ—સર્વસ્વ—સધણું. ૭ દાખી—દાખવી. અર્થાત્ જોષ.

૧ હેલી—સાહેલી.

રસિયો રસની રે રીતે, પ્રેમ દખાડે તુજને પ્રીતે;
 તું એના અવગુણ રે યોલે, તુજથી મૂરખ તે કોણ તોલે. ૪
 જે તેં દીકું રે દુષ્ટે, સાચું નવ હોયે કોટિ કષ્ટે;
 અચંખો મુજને રે આવે, યુગદમાં માનુની ક્યમ સમાવે. ૫
 એ પ્રતિબિંબજ રે તાર, જોઈને ચમકી વઢવાસાર;
 શ્યામા સમજે રે હાવે, હરિ સાથે વઢતાં નવ ફાવે. ૬
 બીજી નારી રે મળશે, ત્યારે ઠેક તમારી ટળશે;
 માટે વેહેલાં રે વળિયે, ગિરિધારી મળુને જઈ મળિયે. ૭

ગરબી ૯ મી.

સુણ સાહેલી રે સાચુ, હાવે મળવા તુજને જાચું;
 કામણુગારો રે એ છે, જંત્ર ને મંત્ર ઘણા જાણુ છે. ૧
 નણમાં રાખે રે નારી, કોણ છે એ સરખો વ્યભિચારી;
 ત્રિયાને ખાંપણુ રે લાગે, પરનારીશુ પિયુ અનુરાગે. ૨
 મોઢો મમત છે રે એમાં, ત્રિયા તોલ રહ્યો શો તેમાં;
 દુઃખ બીજું એથી રે કેવું, મળીએ જે હોય મળવા જેવું. ૩
 ક્યાં લગી સાંખી રે રહીએ, ધૂરતમાં ઢંગ નથી શું કહીએ;
 સખી જઈ દહેજે રે એને, તેડો યુગદમાં રાખી તેને. ૪
 તેથી સુખીઆ રે થાશે, એને ગૂંકી અજગા નવ જાશે;
 તમારે કૌતક રે કરવું, મારે તો હવે નિશ્ચે મરવું. ૫
 ઝેર હલાહલ રે પીવું, તારા સમ જો હું નહિ જીવું;
 એવું બોલ્યાં રે બ્યારે, સખીને ચિંતા પ્રકટી ત્યારે. ૬

૨ પરનારી ઈ—પિયુ'ને પરનારી સાથે અનુરાગે—પ્રીતિ કરે તો તેની ત્રિયાને ખાંપણુ લાગે. તેનામાં એટલુ આશુ' છે એમ કહેવાય.

૪ ધૂરત—ધૂર્ત-ઢંગ.

આશા મૂકીને રે ઊડી, જાણ્યું નિશ્ચે રામા રૂઠી;
હેયાનું હારદ રે લાવી, ગિરિધારીમણ પાસે આવી.

ગરબી ૧૦ મીં.

દૂતિ ખોલો રે વાણી, સત્ય વચન કહું શારંગપાણિ;
મારું કહ્યું નવરે માને, જૂઠો ભરમ પડ્યો છે આને. ૧
મોઠો અનર્થ રે કરશે, હું જાણું એ નિશ્ચે મરશે;
ગાંઠ પડી છે રે ગાઠી, કોથ કરી ખોલે છે ત્રાડી. ૨
ત્રિપાની પુદ્ધિ રે એવી, મગર મકોડા હરિયલ નેવી;
ઝડપી ઝાલે રે જોને, જીવ ગયે નવ મૂકે તેને. ૩
મનમાં ઉપજે રે જોવું, તરત કરે તે વેગા તેવું;
અખળા નામજ રે એનું, જળ આગળ નવ ચાલે કેનું. ૪
સ્ત્રી ચરિત્રજ રે એવું, ખજા સરખા જૂલે તેવું;
હું તો કહીને રે હારી, એક વાત ન માને મારી. ૫
સમજાવો જઈને રે હાવે, ધીજ કોઈનું ત્યાં નવ ફાવે;
લોહ કઠણ ઘણું રે કહેવાયે, ચુંબકથી તે ચંચળ થાયે. ૬
તેમાટે મનાવો રે જઈને, મધુર વચન ઘણાં મીઠાં કહીને;
સખી એવું ખોલી રે જ્યારે, ગિરિધારીમણ ઊડ્યા ત્યારે. ૭

ગરબી ૧૧ મીં.

વાત વિચારી રે વાહાલે, નારીનો વેશ ધર્યો નંદલાલે;
ચરણાં એળી રે અંજો, ચળકે ચીર કમુંબી રંજો. ૧

૩ ત્રિપા-સ્ત્રી. મગર ઇં-પકડેલી પકડ જીવ જતાં પણ ન હોડવી એવી પુદ્ધિ સ્ત્રીઓની હોય છે. “ મગર મકોડા હરિયલ કાઠી, તાપે વુધ તિરિયાકી માઠી; કા તો અપના ધાર્યાં કર હી, નહિ તો પ્રાન તર્જીકે મરહી. ” હરિયલ-એકમતનું પક્ષી. એ પક્ષીના હાથમાં એક વખત લાકડી આવી તો તે જીવ જતાં પણ હોડતું એમ કવિઓ કહે છે.

આંખોડો વાંકો રે વાળી, આંજ આંખડલી આણીઆળી;
શાણુગાર સજીઆ રે સોજે, મુઝ્યા માન ભરી રંગરોજે. ૨

જાણે ચપળા રે ચમકે, પાચે નેપુર ઘૂઘરા ઘમકે;
ગજગતિ આલે રે ગોરી, હસ્તી હંસ ગવન મૃગ મોરી. ૩

ચંપકવરણી રે વસના, * * *
કઠણુ કુચ કોમળ રે અડિયાં, જાણે ખજન જાણે પડિયાં. ૪

ગ્રીવા દર ચિયુક રે ગિદુ, અધર અરણુ મુખ જાણે ઈંદુ;
નાકે મોતી રે લળકે, કેસર આડ કપોળે ચળકે. ૫

કુકુમ ગિદુ રે કીધો, ગેદ કુસુમનો કરમાં લીધો;
રમઝમ કરતી રે રામા, આવી કુજલુવન ગજગામા. ૬

શામાએ દીઠી રે જ્યારે, ઊઠીને પાસે આવ્યાં તોણી વારે;
મનનો પડદા રે ખોલી, ગિરિધારીમણુ સાથે ખોલી. ૭

ગરખી ૧૨ મી.

નવલ સખીની રે સંજે, ખ્યારી પૂછે અતિ ઉમગે;
કહો બાઈ કયાંથી રે આવ્યાં, મારા મનડામાં ઘણું ભાવ્યાં. ૧
સત્ય વચન તે મુજને કહેની, કયાં તમે જાઓ છો બહેની;
હરીને જોલ્યા રે હરજી, મારે મોહન મળવા મરજી. ૨

૨ રંગરોજે-રંગમાં બીજેલી હોય તેવી. ૩ ગજગતિ-હાથીના જેવી ચાલવાળી. હસ્તી ઇન્-તે હસના ગવન (ગમન-ચાલને) હસ્તી-હરજી કરતી. અર્થાત્ હમના કરતાં તેની ચાલસારી હતી. મૃગમોરી-મૃગમરોડીને (?) ચંપક ઈન્-ચપાના જેવાં તેણે વસન (વસ્ત્ર) પહેરેલાં હતા. એ પછીનું ચરણ પ્રતમાં નથી તે કામે “તેને વરણી શકે શું રસના” એવું કાઈ હોઈ શકે.

૫ ગ્રીવા ઈન્-તેની ગ્રીવા (ડોક) દર (શખ) જેવી હતી તેના ચિયુક (હડપચી) પર ગિદુ હતું. અધર-નીચલો એક અરણુ-રાતો. ઈંદુ-ચંદ્ર

૬ ગેદ-દડો. કુસુમ-ફુલ. ગજગામ-ગજગામિની-હાથીના જેવી ચાલવાળી. ૧ નવલ-નવી આવેલી.

તત્વ મેં દીકું રે એમાં, પ્રાણ પસેવાયો છે તેમાં;
 રાધા કહે છે રે વાણી, અરે બાઈ તું શી છે અજાણી. ૩
 ન્ને એની પાસે રે જશો, સગ કરીને પછી પસ્તાશો;
 હું બોલુ છું રે બળતી, માટે તુ એને રખે મળતી. ૪
 ભ્રમરનો ગુણ છે રે એમાં, સુધ્યા પછી સ્વાદ રહે નહિ તેમાં;
 પેહેલાં તો ભાવે રે ભજશે, પ્રીત દષ્ટાડીને અતે તજશે. ૫
 ત્યાં શીદ જાઓ છો રે બહેની, આવની તુ મારી પાસે રહેની;
 આપણુ એકડાં રે રહીશુ, સુખદુઃખ વાત પરસ્પર કહીશું. ૬
 એમ કહી ઝાલ્યો રે પાણિ, હૃદય સાથે લીધી તાણી;
 હજીવે હસતાં રે આવે, ગિરિધારીમણુ બેઠે ભાવે. ૭

ગરબી ૧૩ મી.

આલિંગન દીધું રે તનમાં, માનુની લજ્જા પામ્યાં મનમાં;
 શામા સમજ્યાં રે ત્યારે, મકટચા પુરપોત્તમ તેણી વારે. ૧
 અબળાને ઉર પર રે લીધી, તાપ શમાવીને શીતળ કીધી;
 મનોરથ પૂરણ રે કરિયા, વજતા હેતવચન આચરિયા. ૨
 હું છું રણિયો રે તારો, ક્ષમા કરજે સહુ દાષજ મારો;
 એમ કહી તેડયાં રે સાથે, ભક્તિભાવ દષ્ટાડ્યો નાથે. ૩
 માન મૂકાવી રે આવ્યા, સ્થામાને સાથે તેડી લાવ્યા;
 વંશીવટમાં રે વાહાણે, ફરીને રામ રચ્યો નંદલાલે. ૪
 પરમ કૃતારથ રે કીધાં પ્રજવાસીને મહાસુખ દીધાં;
 અખંડ લીલા રે એ છે, રમિયાજન હોય તે જાણે છે. ૫
 ધન્ય વૃંદાવન રે વાસી, ધન્ય ધન્ય ગોકુળ કોમ ચોરાશી;

૧ માનુની—રાધા ૩ રણિયો—ઋણુવાગો—દેવાદાર. ૫ અખંડ—
 કાઈ વખત ખડિન ન થાય એવી ગોલોખમાં અખંડ રાસ થાય છે એમ સંપ્ર-
 દાયના મંથોગા લખ્યું છે.

ધન્ય ગોવર્દન રે જાણી, ધન્ય ધન્ય શ્રીધનુના મહારાણી ૬
ગાતા સુણતા રે માણી, દોષ મા દશેા લીલા જાણી,
તે જન પાવન રે થારો, ગિરિધારીપ્રભુના ગુણ ગારો ૭

રાધાઅષ્ટમીનુ કીર્તન.

રાગ કાપ્રી.

બરસાને આજ ખાજત બધાઈ,
શ્રીબ્રહ્માન ગોપ ઘર મગટી, શ્રીરાધાકુઅરી સુખદાઈ બરસાને ૧
જેજેકાર ભયો હે ઘોષમે, ઘરઘર તોરન માલ બધાઈ,
ચૈઆ અત્તર અરગળ કુંકુમ, દધિ હરદીકી કીચમચાઈ બરસાને ૨
કચન થાલ ભરે સુક્તાફલ, જૂથ જૂથ જોરી પ્રજબધૂ આઈ,
કીર્તિ કુખ બધાવત આવત ગાવત મગવ ગીત સોહાવત બરસાને ૩
પુરૂષોત્તમકી પ્રાનન પ્યારી, જગતજનુની ભક્તનકી માઈ,
મેમધુળ મગટી ભૂતલમે, ગિરિધર ઉમગી ઉમગી ગુન ગાઈ બરસાને ૪

રાગ મારૂ

રાધા મગટ ભઈ, ઘોષમે રાધા મગટ લયી,
ભાદોમાસ અષ્ટમી ઉજ્યારી, મગલ મોદમયી ઘોષમે ૧

૭ લીના—ભગવાનની લીલા

૧ બરસાને—એ નામના ગ્રામમા ૨ ઘોષમે—માયોના વાડાઓમા
ચૈઆ—ચૂઆ અરગળ—એક જાતનો સુગંધ પદાર્થ દધિ—દહી હર-
દી—હણદર કીચ—કાદા ૩ જૂથ જૂથ જોરી—ટોળે મળીને પ્રજબધૂ-
પ્રજની સ્ત્રીઓ કીર્તિ—કૃષ્ણભાનની સ્ત્રી રાધાની મા ૪ પ્રાનન પ્યારી—
પ્રાણોની પ્યારી પ્રેમધુળ—પ્રેમરૂપી ધ્વજ ઉમગી ઉમગી—ઉનટ આણીને

૧ ભાદોમાસ—ભાદરવો મહિનો ઉજ્યારી—અજવાળી મોદમયી—

જાનક જન બદી સૂત માગધ, ગાવત કીરત નથી;

અનત અલંકાર દિગ્ જનક, શ્રીબ્રહ્માન ઈઈ.

ધોષમે ૨

દેત આશિષ સકલ બ્રજબિનતા, દોરત દ્વાર ગઈ;

ગિરિધરમણુ મિયકો મુખનિરખત, આનંદમેષ પછી.

ધોષમે ૩

રાગ દાલેરો.

સુહરશ્યામ હીદોરે જૂલે, શ્રીગોવરહૃદયધારી રે;

અદ્ભુત શોભા સમાજ સખીકો, સંગ રાધિકા પ્યારી રે. સુંદર ૧

રત્ન જડીત દોહ ખંભ મનોહર, કચન ડાંડી શોભે રે;

પટુલી પીરોજ ને નવરંગી, દખી સુરીનરનાં મન લોભે રે. સું ૨

કચન નીલમનિકો હીંદોરો, મરકત મુક્તા રાજે રે;

સ્ફટિક મનિ મધ્ય ચલકત ચૂની, કોટિક રવિશશિ લાજે રે. સું ૩

અપજ અતુરા દેતી રે ગોટા, સમીર સુગંધ મધુર રે;

શશિવદની શોભા અતિ રાજિત, લાજિત અરુણ અધુર રે. સું ૪

શ્રીધનશ્યામ દામની જૂલે, નૌતમતા સમ ભાવે રે;

ગિરિધર મુદિત દખ સુરજીવતી, સુમનસમૂહ વધાવે રે. સું ૫

૨ બંદી-વખાણુ ખોલનારા સૂત-ભાટ. માગધ—માગણુની એક જાત-આરણ્ય. કીરત-કીર્તિ. નથી-નવી. ૩ દોરત—દોડતી. પછ—પાખી.

૨ ખભ—યાંમલા (હિંદોળાના). પટુલી—એ જાતનું રત્ન (?)

૪ ગોટા—(કૂંચના ?) સમીર-વાયુ. શશિવદની—અદ્રમુખી—રાધા. લાજિત ઈં—એના અધુર (અમર-નીચલા ઝોઠ)થી અર. (રાતા રંગનો સૂર્યનો સારથિ) લજ્જિત થયો છે. ૫ શ્રીધનશ્યામ ઈં—ધનશ્યામ (મેષ જેવા શ્યામ વૃણુ) અને દામની (વીજળી જેવી પ્રકાશિત રાધા) જૂલે છે—આદ્યાત્મ કાળા મેઘમા જેમ વીજળી શોભે તેમ કૃષ્ણ સાથે રાધા શોભે છે અને તેમની સમ (સમાન) નૌતમતા ભાવે (ગમે) છે મુદિત—હૃદયિત. સુરજીવતી—દેવાગનાઓ. સુમનસમૂહ—કૂલનો જયો

રાગ મારૂ.

ઝૂલત ખ્યારો રે, હોંદારે ઝૂલત ખ્યારો રે;
 સંગ શોભે બ્રહ્મભાનન દિની, ઝૂલે નદદુલારો રે. હોંદારે ૧
 આવાણુમાસ વૃંદાવન કૂલ્યો, કુંજસદન સુખકારી રે;
 ખોલત મોર ચકોર કોકિલા, ભયો ખડો રંગ ભારી રે. હોંદારે ૨
 ગાજત ઘન નલ વિદ્યુત ચમકત, સમીર સુગંધ ઝકોરે રે;
 ફૂલનકા સખ સાજ બન્યો હે, ચતુરા ચિત્તક ચોરે રે. હોંદારે ૩
 બિબિધ બિલાસ હાસ્ય કરી ખોલત, રીઝવત શામ કિશોરી રે;
 ગિરિધર બલબલ જુગલચરન પર, ઝારેતન મનતોરી રે. હોંદારે ૪

રાગ સારંગ.

ઝૂલે સ્યામ સ્યામ ધામ, મ્રજ કુંજમાં રે;
 કૂલ્યો વૃંદાવન આનંદ, મધુકર ગુજમાં રે. ૧
 બન્યો રંગ સો રંગ અનુપ, ઉપમા શી કહું રે;
 શોભા અદ્ભુત કહી નવ જાય, જોઈ જોઈને રહું રે. ૨
 મણિમય સ્તંભ જડાવ ચતુર, ડાંડી રત્નમાં રે;
 સોહિયે સુભગ પીરોજ લાલ, જાલીક રત્નમાં રે. ૩

૧ બ્રહ્મભાનનદિની—બ્રહ્મભાનની પુત્રી—રાધા. નદદુલારો—નંદનો પુત્ર—કૃષ્ણ. ૨ કુંજસદન—કુંજગૃહ. કોકિલા—કોયલ. ૩ વિદ્યુત—વીજળી.

૪ બિબિધ—વિવિધ. કિશોરી—રાધા. બલબલ—વારી જઈને વારી જઈને. જુગલ—રાધાકૃષ્ણની જોડી.

૧ સ્યામ—કૃષ્ણ. સ્યામ (સ્યામા)—રાધા. મધુકર—મમરા. ૩ ભલિક—(ગુંથેલી) જાળીના રત્નમાં.

- કંચન વેણની વેણ, ચોર મોતી ઝૂલતાં રે;
રસી રેશમી ગ્રહી નિજ હાથ, કૂમતડાં અમૂલ્યમાં રે. ૪
- ઘમકે છે ધૂધરીનાદ, હોંચિ ઘણું હેતયુ રે;
બોલે આતક મોર મરાળ, સમીરના સ કેતયુ રે. ૫
- આવ્યો શ્રાવણ અતિ અનુરાગ, સિંધુ સુખમાં ભર્યો રે;
ઝૂલે જુગલકિશોર હિંદાળે, દખત મુનિ મન હર્યો રે. ૬
- તેની શોભા તે કહી નવ જાય, સદા રસ પ્રીતમાં રે;
કહે ગિરિધર શુણ રસનાય, ગાયે સંગીતમાં રે. ૭

રાગ સારંગ.

- સખી ઝૂલત નવલકિશોર, રૂલાવત નાગરી રે;
મનમોહન મધુકરરૂપ, કમળની ઉભાગરી રે ૧
- ત્યાં તો હી દાળો નવરંગ, અનુપમ આપતો રે;
પ્રજસુંદરીના રે સમાજ, સંજે ઘણું શોભતો રે. ૨
- શુભ શ્રાવણમાસ પ્રકાશ, ઋતુ ભડી મેઘની રે;
તેસે રાજીત સુદરશ્યામ, પ્યારી સંજે બની રે. ૩
- ભયો પ્રજજન મન આનંદ, ઝૂલાવત પ્રેમયુ રે;
વહે સમીર સુગંધીમાન, ગાળે ઘન વ્યોમયુ રે. ૪
- એહ લીલા વરણી ન જાય, દણે સુરલોક હી રે;
ગુન ગિરિધર રાચ્યો નાહિ, જ્યો સખ શૈલ હી રે. ૫

રાગ ધોળ.

- સખી સાંભળને કહું વાતડી, સાહેલી રે;
શ્રીજમુનાજીની તીર, મોહન મુજને મળ્યા. સાહેલી રે. ૬

૫ મરાળ-દંસ સમીર ધ્રુ-વાયુની ગર્જના થવાથી મોર વગેરે બોલે.

૭ રસનાય-જીભ.

૧ કમળની ધ્રુ- (?) તેસે-તેવા.

૪ સુગંધીમાન-સુગંધવાળો. વ્યોમયુ-આકાશમાં.

- હું એકલડી મહી વેચવા, સાહેલી રે;
- મથુરા મારગ માંય, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૨
- શ્ર વૃંદાવનની કુંજમાં, સાહેલી રે;
- સામા મળિયા શ્યામ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૩
- હરિ હસિયા રે સામુ જોધને, સાહેલી રે;
- હુ લજ્જા પામી મન, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૪
- ત્યારે ધસિયા તે થઇ ઉતાવળા, સાહેલી રે;
- મારી કઠ ઘાલી બાહ્ય, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૫
- સુદરવરને શુ કહું, સાહેલી રે;
- ભીડી ભુજ ભરી બાથ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૬
- મહીમદુકી પૃથ્વી પડી, સાહેલી રે;
- ભીજ્યો નવર ગ ચીર, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૭
- હાથ જોડી હરિને કહું, સાહેલી રે;
- મારી શી ગતિ થાશે શ્યામ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૮
- મારી સામુડી ઘેર ખીજશે, સાહેલી રે;
- મલ્લુ જોધને શો ઉત્તર દેશ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૯
- કહેશે મહીની મદુકી કયાં ગઈ, સાહેલી રે;
- સાડી બગડી કેમ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૧૦
- વિવેક નહિ કશી વાતનો, સાહેલી રે;
- નદ ગો નંદકુમાર, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૧૧
- ગિરિધારી ગુણુશા કહું, સાહેલી રે;
- મેમીજનનો માણુ, મોહન મુજને મળ્યા સાહેલી રે. ૧૨
- ધોળ એકાદશીનું.
- આનંદકારી એકાદશી આવી, ભક્તિનું જૂગણુ મેમે રે લાવી;
- ‘વૈષ્ણવજનતા’ના મનમાં ભાવી, તેા ધન્ય ધન્ય વ્રત એકાદશી રે. ૧૩

- અંતર ઈચ્છાથી અનુસરીએ, ભોજન એક દશ વારજ કરીએ;
 નીમ નીરંતર અતર ધરીએ, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૨
- પ્રાત સમે ઊઠી નાહાવણ કીજે, નિત્ય કરીને નીમજ લીજે;
 હરિને ચરણકમળ ચિત્ત દીજે, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૩
- કામ ક્રોધ મદ લોભજ તણએ, સત્ય વચન રસનાએ સજાએ;
 તત્પર થઈ ત્રિકમને લજાએ, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૪
- સરસ ગતના સમાજમાં રહીએ, દુરીજન મર્મ કહે તે સહીએ;
 * * * તો ધન્ય ધન્ય૦ ૫
- એ રીતે વ્રત અખંડ આચરવું, પરનિદાનું પ્રમાણ ના કરવું;
 મનસા શુદ્ધે ધ્યાનજ ધરવું, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૬
- ભાવ સહિત નરનારી રે કરશે, પૂર્વજન્મ સંતાપજ હરશે,
 અતરજભીને તે અનુમરશે, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૭
- જુઓ અમરીપરાજ ક્રપિએ છળિયા, ચક્ર મુદર્શન સાથે રે પળિયા;
 શરણ રહ્યાથી બિધ્યા બહુ બળિયા, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૮
- મહિમા મોટો સદા સહુ જાણે, હરિજન મન અનુરાગજ આણે;
 અજ ઉભયાપતિ શેષ વખાણે, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૯
- ભક્તિને વશ વિકૃત આવે, પ્રેમ વિના પરપચ ના ભાવે;
 ગિરિધર ગુણ રસનાએ શુ ગાવે, તો ધન્ય ધન્ય૦ ૧૦

રાગ કાફી.

- ૦ ગભર પ્રીતમ ખ્યારી જૂવે સો રગ હીંકારે;
 ચતુરશિરોમણિ રાધા જોરી, મગ બને શ્રીગિરિધારી. ૧

પેન્હે અનુકૂળ કુમુંળી દુકૂલ, ઉઢી કંચુકી જરતારી;
 લાલ પાઘ ઉપરના ગુલાબી, પીતળસન વનમારી. જૂલે૦ ૨
 ફૂલ હીંદાર બન્યો ચિત્તચોર જ્યું, લાવે સખી સકમારી;
 અમર રોરત ચમર ઢોરત, ઘોરત ધૂધરી ધારી. „ ૩
 દરપત લે લલિતા રહી ઠાડી, ચંદ્રાવળી લે કર આરી;
 કિશોરી કિશોરકું બીરા ખિલાવતી, પ્યારીકુ કુંજખિહારી. „ ૪
 વૃષાન્તતુ વૃંદાવન ફૂલ્યો, કુંજસદન સુખકારી;
 માનુ વસત જૂલ્યો ઝનુ અપની, રગ વડો અતિ ભારી. „ ૫
 પુષ્પપરાગાનુરાગ શિલિમુખ, ગુન્જત કુંજકી ડારી;
 હરિત ભૂમિ પર નાચે કલાધર, બદળ બદરિયાં કારી. „ ૬
 હરખત બરખત સુમનસમૂહ ત્રિયા, સુરતનયા મન વારી;
 યહ સુખશોભાસિ ધુજળી પર, જન ગિરિધર બલહારી. „ ૭

રાગ કનડો.

જૂલત વૃજરાજ હિંદોરે, સગ સન્નિત બ્રહ્માનનંદની;

૨ પેન્હે—પેહેયાં. દુકૂલ—ઉત્તમ વસ્ત્ર. ઉપરના—ઉપરથો. પીતળસન—
 પીળા વસ્ત્રવાળા વનમારી—વનમાળી—ફૂલ્યું.

૩ અમર—એક જાતનો સુગંધી પદાર્થ. રોરત—રોળે. ઘોરત—ઘોર
 કરે છે. ધારી—પાડી—સજડ.

૪ ઠાડી—ઊભી. કિશોરી—રાધા કિશોર—ફૂલ્યું. બીરાં—પાનની બીડી

૫ વૃષાન્તતુ—ચોમાસુ ૬ પુષ્પ ઈન્—ફુલના પરાગના અનુરાગવાળે.
 શિલિમુખ (અમરો) કુંજની ડારી (ડાળ) ઉપર ગુંજત (ગુંજાવ કરે
 છે). હરિત—લીલી કળાધર—ભોર. બદરિયા—વાદળીઓ. કારી—કાળી.

૭ બરખત—વરસે છે. સુમન—ફૂલ. સુરતનયા—સૂર્યતનયા—ચંદ્રના મનથી
 વારી જાય છે અથવા મનથી વારિ (પાણી) વરસે છે—ફેલાવે છે !

અરસપરસ ગ્રીવ પર પર જોરે.

જૂલત ૧

જુગ આનન અટકે જુ પરસ્પર, હસત લસત ચિત્તવત મુખ મોરે;

એક એક બદન દેખાત મુકુરવત, માનું દમ્ભકત દામની ધન ધોરે. ॥ ૨

લલિતા લે કર બીરા ખવાવતી, ગાવતી મધુર તાન તન તોરે;

નવલ સખી મીલી હરજો જૂલાવતી, કરત પવન પંખા ઝકઝોરે. ॥ ૩

શ્યામ સુભગ તન ચદનચર્ચિત, મૃગમદ લેપ કિયો તન ગોરે;

ચંદ્રમે ચિત્ર અસિત ગિરિધર, મળુ માનુ કચન કિશોરે. ॥ ૪

રાગ સારંગ.

માનની માન કહ્યો તુ મેરો, હિંદારે જૂલત ચપલા ખ્યારો;

તન આબૂધાણુ સાજ સંવારો. માનની માન ૧

તો બિન માન પતિ નહિ જૂલત, બિન બિન ચિત વત હેરત હેરો;

તો બિન શ્યામ ખાત નહિ બીરા, રસના નામ રટત હે તેરો. ॥ ૨

દખત પથ કથ ચપલાકો, હાતે જૂલનકો સમય અવેરો;

ફિર પસ્તાવ કરેગી ખ્યારી, દિનમનિ ઘટત હોત અ ધેરો. ॥ ૩

અબકો માન છાંડ મૃગજોચની, અગહી સફલ કર મેરો ફેરો;

૧ રાજિત-શોભિત ગ્રીવ ઇં—ડોકા ઉપર ડોકું જોરે (જોડે).

૨ મોરે-મોડે. બદન-મુખ. મુકુર-આરસો. દમ્ભકત-અમકે છે ધોરે-ધોર-કાળા (ધન) મા.

૪ સુભગ—સુદર. મૃગમદ-કસ્તુરી ચંદ્રમે ઇં—રાધાના ગોરા તનમાં કસ્તુરીના લેપને અથવા રાધા સાથે કૃષ્ણને ગિરિધર ઉત્પ્રેક્ષે કે, જાણે ચંદ્રમા અસિત (દાણુ) બિન ન કાઢ્યું હોય તેમ તે શોભે છે. કચન ઇં—કિશોર (કુપુમાં) રાધા એ કચન સરખી શોભે છે, એ ખાવ છે.

૧ માનની-માન (પ્રેમરીસ) વાળી સ્ત્રી. ચપળા-હે રામા ! સંવારો-સમારો. ૨ તો-તુ. બિન બિન-દાણુ દાણુ. હેરત હેરો-હેરણા હેરે છે-તારી એટલાએ જુએ છે. રસના-શુભ.

૩ અવેરો-અમ (હમણા). દિનમનિ-દિનમણિ-સૂર્ય. અધેરો-અધાર.

ગિરિધર પ્રભુશુ હિલમીલ ચાલી, બઢો હી જાત મુખસિંધુ નેરો. ॥ ૪

સારંગ.

ક્યું તેરો દધિમુત સકુચ બયોરી, સારગપતિ પિતુવાહન ગવની;
ચિત તેરો કાંઠાં જુ ડ્યોરી. ક્યું ૦ ૧

બનરિપુ મુત બંધવ વાહન રિપુ, તા કલ દહન કિયો;
તાકે પિતામહજનકા મિત્ર ણિન, છીનુ નહિ જાત રહ્યો. ક્યું ૦ ૨

ખટપદ પ્રિય સ્નેહી તનયા તટ, મોક બચન દિયો;
વીત અવધ મેં ફરે વાહોરી, નેહ ન જાત વહ્યો. ક્યું ૦ ૩

ખટ ઋતુપતિ અધિપતિ અતિ પ્રગટ્યો, તાપ ન જાત સહ્યો;
સારંગધર સારગ તનયાપતિ, ચિત પિત હરત ગયો. ક્યું ૦ ૪

૪ મેરો ફેરો-દૂતી કહે છે કે હમણા તો મારો ફેરો સફળ કર-વું આવ. બઢ્યો-વધ્યો. નેરો-પાસે.

૧ દધિમુત ઈ—દધિ (સમુદ્ર)નો મુત—ચદ્ર. તારો ચદ્રક (ચા-લ્યો) કેમ સક્રાગયો છે ? સારગપતિ ઈ—સારંગ (હરણ)નો પતિ (ધણી)—ચદ્ર, તેનો પિતુ (પિતા)—બ્રહ્મા, તેનું વાહન—હંસના જેવું જેવું ગમન (ચાપ) છે એવી હે રાધા ! તારું ચિત ક્યા હયું છે ?

૨ બનરિપુ ઈ—વનનો રિપુ—અગ્નિ, તેનો મુત—કાર્તિકેય, તેનો બાધવ—ગણપતિ, તેનું વાહન—જિંદર, તેનો ગિપુ—સર્પ, તેના કુળને જેણે દહન કર્યું છે (સંપંચ કરીને) તે—જનમેય તેનો પિતામહજન—અર્જુન, તેનો મિત્ર—કૃષ્ણ વિના ઊનુ (ધણ) પણ રહેવાતું નથી.

૩ ખટપદ ઈ—ખટપદ—બમરો, તેનું પ્રિય—કમળ, તેનો સ્નેહી—સૂર્ય, તેની તનયા (પુત્રી)—મયુના, તેના તટ ઉપર મને વચન આપ્યું છે, તેની અવધ વીત (વીતી) તેથી મેં (દુ) વાહોરી (બાધાવરી) ફરું છું, પણ તેનો નેહ વધી જતો નથી.

૪ ખટ ઈ—ખટ (છ) ઋતુઓના પતિ—વસંત, તેનો અધિપતિ—કામદેવ અતિ પ્રગટ્યો છે, તેનો તાપ સહેજતો નથી, કેમકે સારંગધર (શાર્ફ

સુત સખી જા કહિયો ખગપતિક, અળ તોચે પ્રાનં દયો ;
ગિરિધર ગિરિવરં ધરન ચરન બિન, મિથ્યા જનમ ભયો રી. ક્યુંં ૫
રાગ સારંગ.

આજ સખી દેખ્યો કુવર કન્હાઈ;
વૃંદાવન બિહરત ગ્વાલન સંગ, નવપલ્લવ છબી છાંઈ. આજ ૧
ગૌવાં ચરાવત યેનુ બળવત, કૂદત મૃગ કપિકી નાઈ;
કબહુક લરકન સંઘ મીલી ખેલત, કબહુક ચલત રીસાંઈ. ૨
મકુલિલ વદન લસિત હે અલકલટ, કંચનકો શિર મુગટ સોહાઈ;
શ્યામ ઘટા ઘન બાહુર ઉપર, જ્યુ રવિ દેખત દેખાઈ. ૩
મુક્તામાલ અતિ ઉજ્જવળ શોભિત, ગગનસેં ભાગીરથી સરી આઈ;
કટિ મૃગરાજ પીત વસન વિરાજત, જ્યુંં દામની ઘન માંહી. ૪
મૃદુલ હાસ રાજિવલોચન છળ, મનમય કોટિ લભઈ;

નામે ધનુષ્યને ધરનાર) અને સારંગ (સૂર્ય ?)ની તનયા (પુત્રી)-
યમુનાનો પતિ (કૃષ્ણ) મારું ચિત્ત અને વિત્ત હરી ગયો છે.

૫ ખગપતિ—ગરુડગામી—વિષ્ણુ—કૃષ્ણ. તોયે—તને.

૧ બિહરત—વિહાર કરે છે. ગ્વાલન—ગોવાસણીઓ. નવપલ્લવ—નવાં
પાંદડા. છબી—કાન્તિ. છાંઈ—છવાઈ રહી છે.

૨ ગૌવાં—ગાયો. યેનુ—વાસળી. મૃગ—હરિણી નાઈ—પેઠે. લરકન—
છોકરાં. ૩ લસિત—શોભાયમાન. અલકલટ—માથાના કેશની લટ. શ્યામ
ઈં—મેઘની કાળી ઘટાવાળા બાહુર (વાદળા) ઉપર જેમ રવિને દેખતાં
જેવો દેખાવ માલમ પડે તેવા મુગટવાળા કૃષ્ણ શોભે છે

૪ મુક્તામાલ ઇં—કૃષ્ણના કંઠમા મુક્તા (મોતી)ની અતિ ઉજ્જવળ
માળાઓ શોભે છે, જલ્દે કે આકાશમાંથી ભાગીરથી (ગંગા) વહી
આવી ન હોય ! કાળા આકાશમા ઘોળી ગંગા (આકાશગંગા)નો કાળા
કૃષ્ણ પેઢેરેલા મેલીના દાર સાથે મરખાવો કર્યો છે તે સુધટિત છે. મૃગરા-
જ—સિંહ. વસન—વસ્ત્ર. દામની—વીળળી.

ગિરિધર મન માનસ મરાલ મલુ, વિહરો સદા વ્રજરાઈ. " ૫

રાગ સારંગ.

આજ બન ગિહરત શ્રીવ્રજરાઈ; -
 શ્રીબૃંદાબન પ્રકુલિત દ્રુમ વેલી, કુસુમલતા ઝુકે જાઈ. આજ ૦ ૧
 આછો ડોર રચો ચંદનકો, અદ્યુત સાજ બનાઈ;
 તાપર ઝૂલત હે પ્રિયા પ્યારી, દંપતિ સખ સુખદાઈ. આજ ૦ ૨
 ત્રિવિધિ સમીર સુગંધ ઝકોરત, બોલત હસ કોકિલ સખ રહાઈ;
 અરસપરસ મન મોદ બઢાવત, રતિસુખ કાઠિ લખાઈ. આજ ૦ ૩
 શ્યામ સુભગ તન ચિત્ર ચંદનકો, કછુ મૃગમદ બેહુકો સોહાઈ;
 જ્યો રવિસુતા તરંગ નિશા છગી, ચંદ્ર કિરન ઝલકાઈ. આજ ૦ ૪

* * * વામ ભાગ છગી છાઈ

શ્યામ તમાલ વિઠપ તન માનું કનકવેલ ઉરઝાઈ. આજ ૦ ૫
 અંધર સુધારસ પાય પીવાવત, ઉપમા દેત મન ધી સકુચાઈ;

૫ મૃદુલ-કામળ. રાગિવ-કમળ. છળ-છગી. મનમયું(મનમય)-
 કામદેવ મન ઇ-ગિરિધર કવિના મનરૂપી માનસસરોવરમાં મરાળ
 (હસ) રૂપ પ્રભુ વિહરો.

૧ કુસુમલતા-ફલવેલી ઝુકાઈ-નમી જાય છે. ૨ આછો-સારો.
 ડોર-દોલ હિદોળો. ૩ ત્રિવિધિ સમીર-શીતળ, મંદ, સુગંધી વાયુ. બઢા-
 વત-વધારે છે.

૪ સુભગ-સુદર. તન-શરીર. જ્યો ઈ-જેમ રવિસુતા (યમુનાના
 કાળા તરંગની રાતની છગી ઉપર (અર્થાત્ અધિક શ્યામ વર્ણ ઉપર) ચંદ્ર
 કિરણ ઝળકતા હોય તેમ કૃષ્ણના સુદર શ્યામશરીર ઉપર કાઢક મૃગમદ
 (કરતુરી) ગોબે છે અને તે ઉપર ચંદનનું શ્વેત ચિત્ર શોભે છે (યમુનાના
 તરંગની ઉપમા શ્યામના શરીરને, રાતની ઉપમા કરતુરીને અને ચંદ્ર કિરણની
 ઉપમા ચંદનને આપી છે).

૫ રાધાથી યુક્ત કૃષ્ણને ઉત્પ્રેક્ષે છે શ્યામ ઇ-શ્યામનું તન એ
 જાણે તમાલ વિઠપ (વદા) છે અને (રાધા એ જાણે) તેને કનકની વેલ ઉરઝાઈ
 (ગૂંચાઈ રહી) છે, એમ દુ માનું છું.

ગિરિધર જુગલ ચરન મકરંદમે, મન મધુકર રહ્યો હે લોભાઈ ,, ૬
હોળી.

હોળી ખેલું હરિની સાથે રે, મારી ભીજે છે નવરંગ ચૂદડી; ૧
મળી આવો સકળ વ્રજનાર રે, મારી ભીજે છે નવરંગ ચૂદડી.
લાવો કુંકુમ કેસર ઘોળિયે, ચુવા ચંદન અત્તર ગુલાબ રે. મારી ૨
લોની અખીલ ગુલાલ ખોળા ભરી, જઈને ઘેરો શ્રીગોકુળનાથ રે;
મારો રંગ ભરી પીચકારિયો, ભીડો ભૂધરજીયુ બાથ રે. મારી ૩
મુખ માંજીને આંજી આંખડી, બળવતાના બાંધ્યા ના હાથ રે;
ગિરિધારીપ્રભુ ગુણવંતને, રાખો આંખમાં આજની રાત રે. મારી ૪

હોળીની ધુમાર કાઢીની.

યા ગોકુળ વ્રજકી ગલી, મદમાતી ગ્વાલ;
ખેલત નવલકિશોર, ફાગ સોહાવનો. ટેક. ૧
ગ્વાલ ગોવિંદ કે સગ મીલી, મદમાતી
સખ નીકસ ખડી નદદાર, ફાગ સોહાવનો. ૨
હરિ હજધર સખડે બીચમે, મદમાતી
જેસે તારાગનમે ચદ્ર, ફાગ સોહાવનો. ૩
આપ આપનો સખ સાજ લિયો, મદમાતી
મૃદંગ ઝાંઝ ડફ તાલ, ફાગ સોહાવનો. ૪
કર કેચન પિચકારિયાં, મદમાતી

૬ ધી-પુદ્ધિ. જુગલ ૪૦-રાધાકૃષ્ણના બન્નેના ચરણરૂપી કમળના
મકરંદમા મારા મનરૂપી મધુકર (બમરો) લોભાઈ રહ્યો છે.

૪ માંજીને-મોઢે ગુલાલ ચોપડીને.

ઝોરિયન ભરો રે ગુલાલ, ફાગ સોહાવનો.	૫
ઇત લાલનકે જ્વાલન બને, મદમાતીં	
ઉત આઇ સુતા બ્રહ્મભાન, ફાગ સોહાવનો.	૬
બરસાનેકી નાર સળે, મદમાતીં	
કિયો મત અતિ અદ્ભુત, ફાગ સોહાવનો.	૭
ચંદ્રમુખી એક બેને કહો, મદમાતીં	
તુમ સુનો સકલ પ્રિજનાર, ફાગ સોહાવનો.	૮
લાજ તણ સન્મુખ ચલો, મદમાતીં	
પકડો હરિ હજધર વીર, ફાગ સોહાવનો.	૯
આયે સખા સખ જ્યામકે, મદમાતીં	
તખ નિકટ ચલી પ્રિજનાર, ફાગ સોહાવનો.	૧૦
પિચકારનકી લાગી ઝરી, મદમાતીં	
ઉડાવત અબિલ ગુલાલ, ફાગ સોહાવનો.	૧૧
‘મુખસે બોલત હો હો હોરિયાં, મદમાતીં	
કરે અરસપરસ અતિ ખેલ, ફાગ સોહાવનો.	૧૨
ગાવત ગારી દ તારિયાં, મદમાતીં	
સોહાગી પરમ અનુરાગ, ફાગ સોહાવનો.	૧૩
પિચકારી ગ્રહી શાવરે, મદમાતીં	
છુપકર મારતે દાર, ફાગ સોહાવનો.	૧૪
લાગી ઊરમે બ્રહ્મભાનસુતા, મદમાતીં	
ચમકત ચોહોદશ દખ, ફાગ સોહાવનો.	૧૫

૪ ઝોરિયન—ઝોળિયો. ૫ ઈત—અહીં. લાલન—કૃષ્ણ બળદેવ.
 જ્વાલન—ગોવાળિયા. ઉત—ત્યાં—પણે. ૬ બરસાનેકી—બરસાના ગામની. ૧૨
 ગારી—ગાળ. તારિયાં—તાળિયો. ૧૩ શાવરે—શામલે દાર-દારા ? સ્ત્રીઓને

દોરી મળે પ્રજનાયકા, મદમાતી૦	
પકરે હરિ હજાર મગ, ફાગ સોહાવનો.	૧૬
આધી ઉડાઈ ગુલાવકી, મદમાતી૦	
સળ નેન સુદ ફર પેન, ફાગ સોહાવનો.	૭૧
ભયે ગ્વાલ મળ જાહાવરે, મદમાતી૦	
ઉન્મત્ત મદન તન નાર, ફાગ સોહાવનો.	૧૮
બેગી ચક્કી ગ્રહી સ્થામક, મદમાતી૦	
ન્યાંહાં સકલ ત્રિપાકો વૃંદ, ફાગ સોહાવનો.	૧૯
કામની કચન ખેલ જસી, મદમાતી૦	
માનું લપટી રચામ તમાલ, ફાગ સોહાવનો.	૨૦
વિદ્યુત સ્થામ ઘટા ચમકે, મદમાતી૦	
જેસે ગજ જૂથન માંહુ સિંધ, ફાગ સોહાવનો.	૨૧
કાજર અજન નેન દિયો, મદમાતી૦	
કિયો લેપન અંગ અગ્રીર, ફાગ સોહાવનો.	૨૨
પિચકારનકી લાગી ઝરી, મદમાતી૦	
માનું હીરકત કેસર રગ, ફાગ સોહાવનો.	૨૩
પીતામ્બર પટ લીજ ગયો, મદમાતી૦	
પિયા પ્યારી અર્તિ અનુરાગ, ફાગ સોહાવનો.	૨૪
રાધા માધવ રંગ ભરે, મદમાતી૦	
ઋતુદાવ બદાવત ખેલ, ફાગ સોહાવનો.	૨૫
દેવ સળ નભ ગુમ રહે, મદમાતી૦	
સુરજીવતી કરત મનુહાર, ફાગ સોહાવનો.	૨૬

૧૭ સળ ઈ૦-૧

૧૮ મદન-કામ. ૧૯ બેગી—વેગથી. ૨૧ જૂથન-ટોળા. માંહુ-માઢે.

૨૬ ઝગ રહે—ઝગી રહ્યા છે.

દુંદુભિ નાદ બળવહી, મદમાતી૦	
બરખાવત કુસુમ સમૂહ, ક્ષાગ સોહાવનો.	૨૭
ફગુવા માગત લાલસ, મદમાતી૦	
સખ ઘેરી રહી ગ્રહી બાંહ, ક્ષાગ સોહાવનો.	૨૮
દીનો મનવંછિત સખકુ, મદમાતી૦	
ધૂઆઈ મદન તન પીર, ક્ષાગ સોહાવનો.	૨૯
યહ સુખ કહેત ન આવહી, મદમાતી૦	
શ્રુતિ શારદ શેષ મહેશ, ક્ષાગ સોહાવનો.	૩૦
નિત્ય નિત્ય કીલા ગોપાળકી, મદમાતી૦	
રતિ ક્ષાગન સદા સોહાગ, ક્ષાગ સોહાવનો.	૩૧
જુગલ ચરન મકરંદ હી, મદમાતી૦	
ગિરિધર મન મધુકર રૂપ, ક્ષાગ સોહાવનો.	૩૨

રાગ કાફી.

હોરી.

હોરી કે ખેલધયા તુમ મેરી ગલી આવ રી;
 સંગ સખ સખ છોટે છોટે, આંઝ મૃદંગ હફતાલ બળવ રી. હોરી૦ ૧
 પાવત દરશ નેન ભયે શીતળ મૃદુલ હાસ રસસે ન રીઝાવ રી;
 મદન સદન મન વ્યાકુળ વિરહે, હર લપટી તન તપત પ્રુઝાવ રી. ॥ ૨
 ભીજ ભરી બેટ મેટ મખ હી દુઃખ, પુરન મીતકી રીત દખાવ રી;
 ગિરિધર અધરસુધારસ અમૃત, રતિરન છત પરચો અખ દાવ રી. ॥ ૩

હોરી.

નંદકો દુલાયે પ્યારો ખેલે રસ હોરિયાં;

ગ્વાલકે સંગ ગોપ ગિરાજીત, અગીર ગુલાલનકી ભર ઝોરિયાં. નંદ૦ ૧
સકળ નાયકો મધ્ય વ્રજનાયક, તામે અધિક બ્રહ્મભાન કિશોરિયાં;
શ્યામ તમાલલાલ મરકત છળ, માનું લપટી પિયા ઉર કંચન ખોરિયાં.,, ૨
અધર સુધારસ પાય પીળાવત, નયવત અગમનંગ હોરિયાં;
ગિરિધર લાજ તણ ક્ષાગુનમે, ભઈ ઉન્મત પિયા ચિત ચોરિયાં. ,, ૩
હોરી.

પિયા સંગ ખેલું હોરી રે, આછો ક્ષાગુન આચો;
શ્રીગોકુળ ગામ સોહાવના રે, મતખારી શ્રીરાધા ગોરી. આછો ૧
કુલમર્યાદ લાજ તન છાંરી, ભઈ સમે એક હી ઠોરી;
કિચો મતો એક મનકો ભયો, પકરે હરિ હુલ્લધર જોરી. આછો ૨
નેનન સેન કરી મુખ ચેહેન, મુકાજર રેખ સમારી;
ગિખરી અલક સમારહી રે, મન ભાવત ગાવત ગારી. આછો ૩
છીરકત રંગ અનંગ બડો અનુરાગી, સોહાગી કિશોરી;
મારત ભર પિયકારિયાં રે, મુખ ખોલત હો હો હોરી. આછો ૪
મુરજીવતી સખ દખત ખેલ, ભઈ મન વ્યાકુળ બોરી;
ગિરિધર ધન્ય વ્રજ નારિયાં, માનું લપટી કંચન ખોરી. આછો ૫
હોરી.

બરસાને આજ ખેલત હોરી;
અગિર ગુલાલ ઉડાવત ગાવત, કેસર રંગ મુરંગ ઝકોરી. બરસાને ૧
બાજત તાલમૃદંગ ઝાંઝરી, ગ્વાલની ગાલ મીલી સખ ટોરી. બરસાને ૨
ગાવત ગારી દત કર તારી, નંદલાલા બ્રહ્મભાન કિશોરી. બરસાને ૩
ગિરિધર જીગલ ચરન પર, વારી વારી ડારત તન તોરી. બરસાને ૪

૨ નરકત—સનેા મણિ.

૧ આછો—સારો. ૨ ઠોરી—ડોઝળો. જોરી—જોડી. ૩ અલક—ચોટસો.

૨ ઠોરી—ટોળી.

વસંત.

ચલો બસંત બધાવા સળ વ્રજકી નાર;

સજી નૌતમ પટન વસત શૃંગાર.

૬૬.

લીએ નવપદ્મવ ઉપહાર ચાર, સજે કનકકળશ પરિપૂર્ણ વાર;

તામે શ્રીફળ શેફળ દળ અપાર, આંબામોર આદિ બિબિધ પ્રકાર. ॥ ૧

લિયો માનુની મંગળ કનકથાલ, તામે કુકુમ કેસર કુસુમમાલ;

ચુવા ચંદન અતર અળીર ગુલાલ, ગાવે મંગળગીત ત્રિયા રસાલ. ॥ ૨

ગજગામની દામની ચપલ ભીન, શોભે સકલ કલા રસ પ્રબીન;

મુચ્છા મધ્યા પ્રૌઢા રતિરૂપ ગીન, સળ અગન ચિત્ર બિચિત્ર કીન. ॥ ૩

મૃગતેની કોકિલસ્વર સુદેશ, મુખ ચાર લલવત તરૂન વેશ;

ભૃકટી કોદડ શિર લંબ કેશ, બન્યો રૂપ અનુપ અધિક બેષ. ॥ ૪

ઉર પદક હાર શિર કનકમોર, જરોકંચુકી કસમસ ગુલિક દાર;

પેહેરી નવરંગ ચુદરી ચિત્ત ચકોર, સખે બની ઠની આઈ નંદ પોર. ॥ ૫

બાજે તાલ મૃદંગ રવાળ બેન, ડહાં આંઝ શરણાઈ ગોમુખ ચેન;

આઈ નિકટ કરી વ્રજરાજ સેન, સળ નવલ નાગરી નચાવે તેન. ॥ ૬

ત્યાંહાં બિધિવત કીન પૂજા પ્રકાર, હરિ કંઠ આરોપે પુષ્પહાર;

તજી લાજ સકલ ઉન્મત નાર, ખેવે જાતુ બસંત રાધા મોશાર. ॥ ૭

ઉડે અળીર ગુલાલ ચુવા કૂલેલ, પિચકારી શુ કેસર રગરેલ;

ખારી શ્યામ તમાલશુ કેરત કેલ, માનુ તા પર ઉરઝી કનકવેલ. ॥ ૮

૧ બધાવા-વધાવવા. પટન-વસ્ત્રો. ચાર-મેવકો. વાર-પાણી.

૬૭-પાન (નાગરવેળાં). ૪ કોદડ-ધનુષ્ય મુપેશ-સારો મધુર. બેષ-બેષ-વેશ.

૫ કસમસ-કસુબવ. ગુલિક-ગળીના રંગનો (?). પોર-પોળ.

૬ રવાળ-રવાળ. (એ નામનું વાજી) ૮ કેલ-કલિ (કીડા). તા પર-રવાળ તમાલ (કૃષ્ણ) ઉરઝી વીંટાઈ.

સુરજીવતી સહિત દેખત અકારા, ઋતુરાય બદાવત મદન પાસ;
સખ ભાગ્ય સરાહત વ્રજનિવાસ, જશોદા દરશ હરિ સુખ બિલાસ. ॥ ૯
એહ નવલ એલ નિત્ય નિત્ય બસંત, લીલા અપાર નિત્ય ગુણ અનંત;
ગિરિધર મન માનસ પુનિત અંસ, તામે બિહરો સદા વ્રજરાજ હસ ॥ ૧૦

વસંત.

એલત બંસત વ્રજરાજ સંગ;
બને ગ્વાલગ્વાલ તન અધિક રંગ. ટેક.
સખ તરૂન કિશોર કુમાર સંગ,
લીંચો સકલ સાજ મન લયો ઉમંગ;
બાજે તાલ મૃદંગ હોપંગ અંગ,
ગાવે અમિત ગીત ઊડે સ્વતો રંગ. એલ૦ ૧
બને હરિ હજીધર આનંદધામ,
શોભે ગૌર શ્યામ તન કોટિ કામ;
વિનય કશી છબી તમાલ શ્યામ,
કટિ કાછ કછે પટ પીત દામ. એલ૦ ૨
શિર કંચન મુગટ બન્ધો હથોત,
રાજે કુંડલ દિનકર જુગલ જોત;
ઉર મુક્તામાલ ઉજવળ ઉતંગ,
માનુ નીલ ગિરિયે આઈ ગંગ. એલ૦ ૩

૯ અકારા—આકારમા. ઋતુરાય—વસંત મદન—કામ. સરાહત—વખા-
ણ છે ૧૦ પુનિત—પવિત્ર.

૧ અમિત—અપાર. સ્વતો (સ્વતઃ)—પોતાની મેળે. ૨ દામ—
દોરી—કંદોરો. ૩ હથોત—પ્રકાશ. ઉતંગ—અધિક. માનુ' ઈં—
નીલગિરિ—કાળો પર્વત. જાણે કાળા પર્વતથી ગંગા આવી હોય તેવો શ્યામ
શરીર પર મોતીનો ઉજળો હાર શોભે છે

પિયકારી ગ્રહી નિજ હાથ શ્યામ,
 કર અળીર ગુલાલ જુ લીના રામ;
 ભરે કેમર રંગમુ કનક માટ,
 સજ મખા પરમ્પર દેત છાટ. ખેલ૦ ૪
 કર તારી બળવન ગારી દેત,
 કરે બાલ દેલ રસ મગુન હેત;
 એસે હરિપદ કોમલ કમલ દાય,
 તામે ગિરિધર મન મધુપ લપટ હોય. ખેલ૦ ૫

રાગ વસત.

શ્રીવલ્લભકુલ પરિવાર, આજ પ્રજ ઋતુ વસત રસ ખેલે જ્યુ;
 શ્રીવિઠ્ઠલનાથ મિંઘાસન ખેઠે, નિકટ કવર રગ રેરે જ્યુ. શ્રીવલ્લભ૦૧
 શ્રીગિરિવરધર નવ કેસર કર છીરકત, મૃગમદ લે લે જ્યુ;
 શ્રીગોવિંદરાય ગુલાલ હડાવત, સંગ મખા હે નવેવે જ્યુ. " ૨
 શ્રીબાલકૃષ્ણ ગોકુળપતિ રકુપતિ, જદુપતિ રસનિધિ ઝીલે જ્યુ;
 શ્રીધનશ્યામલિયે કર કંચન-પિયકારી ભરભર મેવે જ્યુ. " ૩
 યહ અવતાર ભઠી હિત કારન, જગતારન ભુવ ડોલે જ્યુ;
 ગિરિધરદામ આમ મન કમવચ, શ્રીવલ્લભ કુલે જશ ખોલે જ્યુ. " ૪

રાગ ભેરવી.

બદનકી શોભા મોહન બદનકી શોભા;
 ભવ હોડત મેં નિરખત મન આનંદકી ગોભા. મોહન૦ ૧
 ભાંવ મોહન કાહા કહુ છબી ભાલ કુકુમ ખિડ;

રેખામ બાદર રેખા માનું અળહી ઉઘો ઇંદુ.	મોહન૦ ૨
નેન દિન અધર કછું કછુ અસિત સિન રાતો;	
પિયા આનન ચંદ્રકા, મધુપાન રસ માતે.	મોહન૦ ૩
લલિત લોલ કપોલ કુંડલ, મધુર મકરાકાર;	
જુગલ રાશિ દામની માનુ, નાચત નટ સાર.	મોહન૦ ૪
બિમલ સખલ સુદર મુક્તા, નાસિકા દીના;	
ઉચે આસન અસુરગુરુ, માનું ઉદેશો કીના.	મોહન૦ ૫
બંસિકા કલહંસિકા, મુખકમલ રસ રાચે;	
પવન પરસ અલક અલિકુલ, કલહંસી નાચે.	મોહન૦ ૬

૨ જાંવ—જુવ-જમર (આંખની). કયાગની નીચે બે જમરની વચ્ચે કંકુનો બિંદુ જોઇ કવિ ઉત્પ્રેક્ષા કરે છે કે જાતે આકાશમાં કાળા પાદળની રેખાઓની વચ્ચે હમણાં ચંદ્ર ઉઘો છે (હમણાં કહેવાની મતલબ એ કે તે લાલ હોય છે).

૩ નેન ઇ—નેન (નેત્ર) દિન (દાંત) અને અધર (નીચરો આંક) એ અનુક્રમે દાળાં, ઘોળાં અને રાતાં છે. પીયા ઇ—પીયા (રવાળી-કૃષ્ણ) ના મુખચંદ્રના મધુપાન (અમૃતપાન) ના રસથી માતે (પુષ્ટ) થયેલાં છે (નેત્રાદિ).

૪ લલિત—સુદર. લોલ-લાલતાં. કપોલ—ગાલ. ગાલ ઉપર હાલતાં કુંડળ—ને ઉત્પ્રેક્ષે છે. જુગલ ઇ—એ ચંદ્ર ઉપર બે વીજળીરૂપી નટ નાચે છે એમ કું માનું છું. ગાલને ચંદ્ર અને કુંડળને વીજળીની ઉપમા આપી હોય એમ જણાય છે.

૫ બિમલ—નિર્મળ. સખલ—પાણીવાળાં. સુદર—ઢળકતાં. મુગતાં—મો તી ઉત્પ્રેક્ષે છે: જ એ ઇ—જાણે કે જાયા આસન ઉપર અસુરગુરુ-શુક્ર (તારા) નો ઉદેશો (ઉદય) થયો હોય નહિ !

૬ બંસિકા ઇ—બંસિકા પાસળીરૂપી કલહંસિકા—હંસલી મુગારૂપી કમળના રસથી રાચે છે. પવન ઇ—પવનનો સ્પર્શ થતાં અલક (કેશ) રૂપી અલિકુલ (ભમરાનો સમુદાય) કલહ કરતો હોય તેમ દેખાય છે.

રાગ કાફી.

મત હોવે બૈરાગી રે, બૈરાગ કઠન હે;
 ભેખ લિયે કધુ અરથ ન સરે, બિન હરિપદ અનુરાગી રે. બૈરાગ ૧
 સંગ્રહ કરત અશાશ્વત સુખકો, સુખસે કહત હમ ત્યાગી;
 જ્ઞાન પ્રબોધ કરત ચોરનકું, અતર વિષે ધુની લાગી. બૈરાગ ૨
 કાજ કહો નહિ નાચ નચ્ચો તખ, કેસે હોવે હર રાજ;
 જ્ઞાન પૈરાગ વિવેક ભક્તિ બિનુ, જેસી નટકી બાજ રે. બૈરાગ ૩
 કરત દીનતા ભોગ લિયે જક, નહિ શુદ્ધ મેમ મતિ પાગી;
 ગિરિધર સો શીતળ કેસે હોવે, ચિત્ત લગી ચાહના આગી રે. બૈરાગ ૪
 કુંડળિયો.

સત સંગત સખસે બડી, પાવન પતિત હી જાન;
 સાધન સખ ફીકો લગે, ઉન આગે તપ દાન;
 ઉન આગે તપદાન, તેજ નિપિરાજ કહાયો;
 સહસ્રાનન સખન ગયે, ભેદ સખહી ઉન પાયો;
 કહે ગિરિધર ગુનવંત, ભઈ સખ તુરકો ભંગત;
 પાવન પતિત હી જાન, બડી સખતો સતસંગત. ૧
 એસી સંગત છાંડકે, મત કર જાન અજાન;
 ખસ સો સાધુ હોયગો, મૂરખ ભયો શિયાન;
 મૂરખ ભયો શિયાન, રાજકો પ્રમ કહાયો;
 જાને જાન સુજાન, ભેદ ઉનકો છન પાયો;
 કહે ગિરિધર ગુનવંત, ભાગ્યધિ નૌકા જેસી;
 મત કર જાન અજાન, છાંડ દે સંગત એ.તી. ૨

૨ અશાશ્વત-અનિય-નાશવત. ધુની-લેટે. ૩ બિનુ-વિના.

૧ પતિત-પ્રદ. ૨ ગિયાન-શણો. ભાગ્યધિ નૌકા-સંસાર સાગર

તરવાની હોડી.

રહેા મન લલચાય યાતે ટરત નહિ ટોર્યો;
અમી અદભુત માધુરી પર ગિરિધર વાળો.

મોહન૦ ૭

પદ.

લલિત બદન, ગલિત કુમુભ, વલિત કેશ;
સુદશ નેન, નલિન રગ મગસે, રશિ રારદ શર્વરી. લલિત૦ ૧
અરણ્ય ઝોર, માલ રીથલ, કયૌ કયૌ ચદનકી રેખા;
રીસભરે લપટાત ગાત, મધુપ અરવરી. લલિત૦ ૨
શોભિત ઉર ઉરજ લખખીમ, પરસત નહિ પરત પછીમ;
નખ છળી પરવાર ડાકે, ચદખરવરી. લલિત૦ ૩
વાસુદેવ લાલ કલ્યાન, ગિરિધરકો મુજસ ગાત;
શ્રીવિઠલ શ્રીપદરજમતાપ ગર્વરી. લલિત૦ ૪

રાગ કાપ્તી.

મંદાવન વાંસળી પાગી રે, મા મુને કાંઈકાંઈ થાય છે;
વાંસળી સુણીને મારી વાંસળી ધુમાય છે,
ચિત્તડામાં ચટપટી લાગી રે. મા મુને૦ ૧
હું સૂતી'તી ભર નિદ્રામાં, તે ઓચિંતી ઝબકીને જાગી;
મન માફ ગયું મોહન પાસે, દહતાણી ગતિ ભાગી રે. ૨
કામ કાળ મુને કાંઈ નવ સૂઝે, શુદ્ધ પ્રેમ મતિ પાગી;
જયત સ્વપ્ન મુખુસિ થઈ, આનંદરસ અનુરાગી રે. ૩
નાદતાણી ધુની શ્રવણે સુણતાં, વિશ્વની વાસના ત્યાગી;
ગિરિધરમણુ ઉત્કંઠા મગટી, મળવાને સ્વામ સોહાગી રે. ૪

૩ પાગી—ભાગપટી કે આથવ મળ્યો. જયત ઈ—મારી જયત
આદિ ત્રણે અવસ્થાઓ આનંદરસની અનુરાગી થઈ છે. ધુની—ધ્વનિ—અવાજ.

રાગ કાફી.

મત હોવે ખૈરાગી રે, ખૈરાગ કહન હે;
 ભેખ લિયે કછુ અરથ ન સરે, બિન હરિપદ અનુરાગી રે. ખૈરાગ ૧
 સંગ્રહ કરત અશાશ્વત સુખકો, મુખસે કહત હમ ત્યાગી;
 જ્ઞાન પ્રબોધ કરત ચોરનકું, અતર વિષે ધુની લાગી. ખૈરાગ ૨
 કાછ કછો નહિ નાચ નચ્યો તખ, કેસે હોવે હર રાજ;
 જ્ઞાન પૈરાગ વિવેક ભક્તિ બિનુ, જેસી નટકી બાજ રે. ખૈરાગ ૩
 કરત દીનતા ભોગ લિયે જડ, નહિ શુદ્ધ મેમ મતિ પાગી;
 ગિરિધર સો શીતળ કેસે હોવે, ચિત લગી ચાહન આગી રે. ખૈરાગ ૪
 કુંડળિયો.

સત સંગત સખસે બડી, પાવન પતિત હી જન;
 સાધન સખ ફીકો લગે, ઉન આગે તપ દાન;
 ઉન આગે તપદાન, તેજ નિરિજાન કહાયો;
 સહજાનન સખન ગયે, બેદ સખહી ઉન પાયો;
 કહે ગિરિધર ગુનવંત, ભઈ સખ તુરકો ભંગત;
 પાવન પતિત હી જન, બડી સખતો સતસંગત. ૧
 એસી સંગત છાંડકે, મત કર જન અજન;
 ખલ સો સાધુ હોયગો, મૂરખ ભયો શિયાન;
 મૂરખ ભયો શિયાન, રાજકો ગ્રમ કહાયો;
 જને જન સુવતન, બેદ ઉનકો જન પાયો;
 કહે ગિરિધર ગુનવંત, બાળબિધ નૌકા જેસી;
 મત કર જન અજન, છાંડ દે સંગત એતી. ૨

૨ અશાશ્વત-અનિત્ય-નાશવત. ધુની-લેટે. ■ બિનુ-વિના.

૧ પતિત-ગ્રહ. ૨ નિધાન-શાણા. બાળબિધ નૌકા-સંસાર સાગર

તરવાની હોડી.

મતખારો મદમે કૃરિ, હરે નહિ દિલ માંહિ;
કામ ક્રોધકે બસ લયો, સો કરત અશુભ શુભ નાહિ;
સો કરત અશુભ શુભ નાહિ, અધમ નર પરત્રિય ગામી;
પરમારથકી ખાત, કરત નહિ દામ હરામી;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, દહ વંશકો જારો;
હરે નહિ મનગેય, કૃરિ મદમે મતખારો.

૩

ભૂલ્યા ભૂલ્યા ક્યું ફિરે, ચેત ચેત મન માંહિ;
કૃરિ ચક્ર શિર કાલકા, કેસો ઉગરવેકો તાંહિ;
કેસો ઉગરવેકો તાંહિ, અધમ નર નહિ બિચારે;
ભજ ભજ ભજ ભગવાન, હરિ બિન કોન ઉગારે;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, હહાપણુ સખ તેરા હૂલ્યા;
ચેત ચેત મન માંય, ક્યું ફિરે ભૂલ્યા ભૂલ્યા.

૪

ચતુરાઈ ચિત્તમે બડી, રૂપ રંગ ગુન જનન;
સકલ શિરોમાણુ સુખનિધિ, ખોલત બચન પ્રમાન;
ખોલત બચન પ્રમાન, નહિ ભગવત પર પ્રીતિ;
ધિક હહાપણુ ધિક રૂપ, જરો સખ ઉનકી રીતિ;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, ભજન બિન કીકો ભાઈ;
રૂપ રંગ ગુન જનન, બડી ચિત્તમે ચતુરાઈ.

૫

ચટકાવે ક્યોં મોજડી, મટકાવે ક્યોં અંગ;
દા દિનમે ઉડ જાય ગો, જેસો રંગ પતંગ;
જેસો રંગ પતંગ, દહકો ગરવ ન કીજે;
અંતે હોવે ખાખ, દખ ક્યોં મૂરખ રીજે;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, રતન શીલા પટકાવે;
અંધા દખ બિચાર, મોજડી ક્યોં ચટકાવે.
સજ્જન એસા કીજીએ, દખતહી દુઃખ જાય;

૬

મન ફૂલે નેનાં હસે, હિરદ રહે સમાય;
હિરદ રહે સમાય, છાક મોદ બઢાવે;
બને તનકી પીર, શિખર સુખ શીખ ચઢાવે;
કહે ગિરિધર ગુણવત, મીન જલ બિન જ્યો પ્યાસા;
જેસે ચદ્ર ચકોર, કીછએ સજ્જન એસા.

૭

એસા સજ્જન જગતમે, બોલત મીઠે બેન;
હૃદ કપટ નેનાં હસે, લપટ મનકે ચેન;
લપટ મનકે ચેન, જનાવે પ્રીત પ્રબોધી;
મુખસે મિસરી પાય, હલાહલ સ્વારથ લોભી;
કહે ગિરિધર ગુણવત, ધ્યાન બગ સાધુ જેસા;
અંતે નિજ અભ્યાસ, જગતમે સજ્જન એસા.

૮

રીતિ સજ્જનકી સહી, કબુ ન હોત બીછોહ;
ધરાક બિના બૂઝે નહિ, દખત પાવે મોહ;
દખત પાવે મોહ, નેહ ઘન ચાતક જેસા;
સ્વાતિ બુદ્ધક છીપ, આર અસવત નહિ એસા;
કહે ગિરિધર ગુણવત, કાઠ હસ્થિકી પ્રીતિ;
છવ એક તન આર, સહી સજ્જનકી રીતિ.

૯

સાધુ સો કહિયે ખરા, ભગવત ભજન પ્રબીન;
સમદષ્ટિ સબ બિસ્વમે, સેવે પ્રજા નહિ ભિન્ન;
સેવે પ્રજા નહિ ભિન્ન, માનપદ આપ અમાની;
સુખ દુઃખ લાભ અલાભ, કરે સરભર મન જાની;

૭ છાક-છવને. બઢાવે-વધારે શિખર પર ઇન્—જેની શીખામળ
સુખના શિખર પર ચઢાવે ૮ મિસરી-ખાડ ૯ અસવત-એના જેવે
કાઠ-લાકડી.

- કહે ગિરિધર ગુણવંત, છોડ સખ એહી અરાધું;
ભગવત ભજન પ્રબીન, ખરા સો કહિયે સાધુ. ૧૦
- શૂર સો કહિયે ખરા, ધરે ઝ્યાન હથિયાર;
કામ ક્રોધ મદ લોભકુ, દે સખકે શિર માર;
દે સખકે શિર માર, હરિચરણે ચિત્ત લાવે;
એકાદશ ઘસ કરે, ડરે નહિ આપ ડરાવે;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, સોહી સ આમી પૂરા;
ધરે ઝ્યાન હથિયાર, ખરા સો કહીએ શૂરા. ૧૧
- પડિત સો કહીએ ખરા, જને તત્ત્વવિચાર;
એદ શાસ્ત્ર સિદ્ધાંતમે, ગ્રહે સરવકા સાર;
ગ્રહે સરવકા સાર, કહે હરિકથા નિરતર;
કહે જથારથ રૂપ, જીવ પ્રાણ રૂ ધ્વિર;
કહે ગિરિધર ગુણવંત, સદા રહે ઝ્યાન અખડિત;
જને તત્ત્વ વિચાર, ખરા સો કહિયે પંડિત. ૧૨
- જળચર જી જલ ભીરમે, પરસત નહિ તન પીર;
ખિછુરી પરે જળ તીરમે, (તળ) જને સાચો નીર;
(તળ) જને સાચો નીર, ખિજેગે જ રહે ન જાવે;
ખિન ખિછુરે રૂચિ નાહિ, ખીતકો પોત ન આવે;
કહે ગિરિધર યહ સદા, સંગ નહિ સજ્જન ફલ કરે;
પરસત નહિ તન પીર, ભીરમે જેસે જલચર. ૧૩
- સસારીકો સુખ જશે, ચિત્ત ચિંતા રહી લાગ;

૧૦ માનપ્રદ—ખીજને માન આપનાર. ૧૧ એકાદશ—દશ ઇંદ્રિયો અને અગિયારમું મન.

૧૩ જલ ભીરમે—જળની ભીડમાં. ખિછુરી—છૂટ પડીને જ—જીવ ફલકર—ફળદાતા.

જ્યું લુહારકી સાનસી, છિન પાની છિન આગ;
 છિન પાની છિન આગ, અભાગી નહિ સુખ પાવે;
 બોહોત મનોરથ કરે, અંત સળ નિષ્કલ્પ જાવે;
 કહે ગિરિધર દુઃખરૂપ, ગુલામ ભયો નારીકો;
 ચિત્ત ચિંતા રહી લાગ, જરો સુખ સંસારીકો. ૧૪
 ચિંતા ચિત્ત હરી લેત હે, કરિયે કાહા ઉપાય;
 પ્રુદ્ધિકો નિશ્ચે ડગે, મન ચચા વહે જાય;
 મન ચંચલ વહે જાય, ઝ્યાન કી સ્મૃતિ જ્યું જૂવે;
 અનુભવ ગત વિજ્ઞાન, ધ્યાન વિશેષ હી દૂલે;
 કહે ગિરિધર કો જાચે, જોગી પંડિત પ્રુધવંતા;
 કરિયે કાહા ઉપાય, ચિત્ત હરી લેત હે ચંતા. ૧૫
 ચંતા અગ્નિ ચમકતી, જા દિલ ભીતર માંહિ;
 સુખી કહે વા જીવક, સો હી વિવેકી નાહિ;
 સો હી વિવેકી નાહિ, કહો સુખ કેસે હી પાવે;
 કાષ્ટ મનોરથ જરે, નિરંતર નહિ પ્રુજાવે;
 કહે ગિરિધર વા ઠાર, જાસે નહિ સો ગુણુ મીતા;
 જા દિલ ભીતર માંહી, ચમકતી અગ્નિ ચિંતા. ૧૬
 ચિંતા જેસી ચક્રમકી, રૂંધ રહી સક્રમાર;
 શ્વાસોદ્વાસ અપટ લગે, સો જરી હોત હે છાર;
 સો જરી હોત હે છાર, ચીર મન જાત હી ફટ્ટો;
 મગટ ધુમ્ર નહિ દેખ, જરે જ્યોં કાચકી ભટ્ટો;

૧૪ જગે-ખજો. ૧૫ વહે જાય-ચાલ જાય. અનુભવ ઇ-અનુ-
 ભવમાં આવેલું વિજ્ઞાન અને ધ્યાન વિશેષ (અંતરાય) થી કુલે

૧૬ વા-ને કહે ઈ-ગિરિધર કહે છે કે એ દેખાણે (એવા સંસારમાં)
 જે વસે નહિ તે ગુણનો મિત્ર (ગુણવાન) બનણો.

કહે ગિરિધર હો જાત, કીણુ તન પામર જતા;

૩૬ રહે સકુમાર, ચક્રમકી જેસાં ચિતા.

૧૭

માયા એસી મોહની, મોહ્યા સખ સસાર;

ગ્યાની ધ્યાની પચ રહે, તપસી કરે પુકાર;

તપસી કરે પુકાર, જોગિયા દાદશ ધાવે;

સુર કિચે ચકચૂર, દખ જુ મદિરા પાવે;

કહે ગિરિધર ગુનવત, બચે કોઉ રાનીજયા;

મોહ્યા સખ સંસાર, મોહની એસી માયા.

૧૮

કવિત.

ચેત રે ચેત મન મુઠ મતિ ચેત તું,

વિધય રત હો રહો કામે અંધા;

પુત્ર પરિવાર પૈભોગ ધન ધામસે,

નાર સસારકે પાશ બધા;

ખાવત પીવત જન્મ તેરા ગયા,

અગ અરચાત સુગંધ ગધા;

તન તેરો ત્રિય તાપસે જલ રહ્યા,

અગનસેં અગન ક્યું હોત કડા;

રામકા નામ નહિ લેત છુદ્ધ બહાવરા,

રેન નિદ્રા દિન કરત ધંધા;

દાસ ગિરિધર કહે મનુષ્ય દે' નહિ લહે,

રવિ ઉદે ઉતૂક જ્યાં હોત અંધા.

૧

પંચ મહાભૂતકા સકલ પિજર બના,

જ્ઞાન ચોર કર્મ દશ ધીંદ્રિ લાગી;

૧૭ ચીર મન-મનરૂપી ચીર. જતા-જવતા

૧ કવિત-છંદ શ્રૂવણાની ચાલ ત્રિય-ત્રણ રેન-રાત. ઉતૂક-ઘૂડ.

રૂપ રસ ગંધ જો પરસ ઓર શબ્દસે,
 પંચ તનમાતરા એહી જાગી;
 મન છુદ્ધ ચિત્ત અહંકાર ઉન્મત્ત અતિ,
 સો હી અંતઃકરણ ચતુર રાગી;
 ચોપિસ તત્વમે છવ પચવીસમે,
 વીસખટમે હરિ વિકાર ત્યાગી;
 સૂક્ષ્મ સૂક્ષ્મ વિષે પિંડ બ્રહ્માંડમે,
 સકલ ભરપૂર તું જો રે જાગી;
 દાસ ગિરિધર કહે રામ સખ ઘટ રહે,
 આણછતો છવ હું ઇંક અભાગી. ૨
 રામકા નામ સો પરમપદ ધામ હે,
 સકળ સિદ્ધાંતકો સાર ટીકો;
 નિગમ નેતિ કહે, ઉપમા નહિ લહે,
 મુનિ મન ધ્યાનકો આદ લીકો;
 એક હરિ નામ બિન સાધના જો કરે,
 ધરમ ઓર કરમ તપ દાન ફીકો;
 નામમુ રામ તત્કાળ તો પાસ હે,
 ઓર ઉપાય નહિ એહ નીકો;
 રામકા રૂપ સો પરમ અદ્ભુત હે,
 ઇંદ્રિયાતીત અનુસાર ધીકો;
 દાસ ગિરિધર કહે એહ અનુભવ લહે,

૨ જ્ઞાન ઓર કર્મ—જ્ઞાનેન્દ્રિય અને કર્મેન્દ્રિય. પરસ—સ્પર્શ. તન-
 માતરા—તન્માત્રા. રાગી—રાત(પ્રીતિ)નાગી. વીસખટમે—છવીસમે.
 સૂક્ષ્મ—પંચ બૂતથી બનેલો દેહ. સૂક્ષ્મ—મન આદિકનો બનેલો દેહ.
 આણછતો ઈન્—હું છવ ન છતાં-છવરૂપે પોતાને માની બેઠેલો.

વાણી કુરો કહે આદ ધીકો.
 એક હરિનામ સંસારમે સાર છે,
 સકલ સિદ્ધાંત મન સાર જોત;
 લપ તપ નીમ ઘત તન તીરથ તિં,
 નામ જિન સકલ શિર જાડત જોત;
 નીચ જોર હય જાડ છોટ નર નારક,
 અજ આણુ આદ અધિકાર પૂજ;
 પતિત પાવન સદા વેદવાણી કહે,
 જોર કોઈ જાને ન જિન બેદ જૂઝા;
 મનુષ્ય દેહ પાયકે રામ જાન્યો નહિ,
 જોર ઉપાય રાડ કરત દુજ;
 દાસ ગિરિધર કહે છોડ ચિંતામણિ,
 મૂઠ લલચાય કર લેત ગુંજ.
 પતિતપાવન સદા નામ છે રામકો,
 સુમરતાં હોત છે સુખકારી;
 નીચમે નીચ અધમ અજામીલમે,
 ગ્રાહણ ગજ ગુનકો જો તારી;
 કરત અતિ કષ્ટ જોહી કાલકું મહામુનિ,
 સુપચકું સોહી પદ દેત ભારી;

૪

૩ ટીકો-ટીકા (૩પે). ટીકા-૩પે કહ્યો છે. નીકો-સારો.
 ધીકો અનુનાર-શુદ્ધિ પ્રમાણે. વાણી ઇન્-ધીનો સ્વાદ વાણી કુવી
 રીતે કહી શકે ?

૪ જાડ છોટ-જાડ જોર છોટા. અજ ઇન્-અજ (અજા) અને અણુ
 (પરમાણુ) અને આદિ લેખને સર્વને તેની પૂજા કરવાનો અધિકાર છે-અર્થાત્
 સર્વનો પૂજ્ય છે. ગુંજ-ચનોત્રી.

નીચકું હંચ કરી દત હે પલકમે,
દૂર અવગુન બડે ગુન બિચારી;
એક ચિત્ત લાયકે સુમરિયે શ્રીહરિ,
ભડતવત્સલ સદા બિદં ધારી;
દાસ ગિરિધર કહે શરણુ જો ગ્રહી રહે,
કાલકે ગાલકુ જાય ફારી.

૫

ભટકતો ભટકતો જન્મ તેરા ગયા,
હોત અવતાર બહુ કાલ ખીતે;
જનમ આર મરનકો બેદ ભાગ્યો નહિ,
સિધુ બિન પાર ક્યું નાવ છીતે;
પુત્ર ધન ધામ સુખ કામકે બસ લયો,
મંદ મતિ જાને અમ જગહી છતે;
રામરસ ગુનસુધા રસકું ચાખત નહિ,
તૃપત નહિ હોત મદપાન ખીતે;
મનુષ્ય રહ પાયકે લાભ તેં કાહા લિચો, ઈ
સેવ્યે નહિ સચ્ચિદાનંદ પ્રીતે,
દાસ ગિરિધર કહે મૂલકું ખોજકે,
અતસુ જાત હે હાય રીતે.

૬

ન્યાં લગી સંતકા સંગ કીના નહિ,
કામ આર ક્રોધ મદ લોભ લીના;
કરમ આર ધરમ સખ કરત ચાંડાલકા,
કાહા હુઆ આકાસીમે બાસ કીના;
જ્ઞાનકી બાત નહિ ધ્યાનમે આવતી,

૫ સુપચ (અપચ) — ચાંડાળ. મદપાન — મદરૂપી પાન અથવા

મધુપાન. ૬ અંતનુ — છેરડે. રીતે — આવી.

લોક નિંદા બિખે ખોત પ્રણીના;
 શ્યાનકી નાઈ મન ભટકતો રહે સદા,
 કા હુઆ ખેડકે માલ લીના;
 જીવતે માત અરૂ તાતકું દુઃખ દિયા,
 મરન પીછ કા હુયા પિંડ દીના;
 દાસ ગિરિધર કહે એક હરિ ભજન બિન,
 ધરમ ઝોર, કરમ સખ હોત હીના. ૭
 કરત હે કુટિલકો કરમ ખલકો સદા,
 પર ત્રિયા પ્રીત જ્યો વાર મીના;
 આપકે જોન ઝોર મેલ ધોયા નહિ,
 ક્યા હુઆ નાલકે છાપ દીના,
 બ્યાન બિચારકે ગુરુમુખ નહિ ભયા,
 ચિત્ત નહિ આતમા તત્વ ચીના;
 અંતકી શુદ્ધ નહિ આદકી પુદ્ધ નહિ,
 ૧ ક્યા હુઆ ખેડ કીર્તન કીના;
 આપકે કાજ ઝોરનકું દુઃખ દેત હે,
 ક્યા હુઆ ભક્તકા નામ લીના;
 દાસ ગિરિધર કહે સકલ જોન વહે,
 જો નહિ રામકે રંગ લીના. ૮
 સુમર રે સુમર મન સુમર તું શ્રીહરિ,
 જન્મ સંસારમેં ખો'ત ભટકા;
 કરત હે કોટિ ઉપાય નહિ ઉગરે,

૭ લીના-લીન થયો (કામાદિમાં). આકાસીમે-અગાશીમાં-સમાધિમાં
 (!). માલ-માળા. ૮ કુટિલકો-વાંકા માણસનું (કર્મ). ગુરુમુખ-ગુરુની
 સન્મુખ.

કાલ સળ જગતકે કરત (હે કોટિ) કટકા;
 એકે ક્ષણ માત્ર સતસગ કીનો નહિ,
 નહિ ગુરૂ રાખદ મન માઝ ખટકા,
 આપ મન મસ્ત હે ચોરકી નહિ મુને,
 પર ત્રિયા મગ રાઠ કરત લટકા,
 મનુષ્ય દહ પાય (કે) સાધન કછુ નહિ ક્રિયા,
 નાવ નાવિક બિના સિધુ અટકા,
 દામ ગિરિધર કહે અમૂલ્ય ચિતામનિ,
 સો બિસય કાગકી પીઠ પટકા
 તત્વકો તત્વ ગુરૂ પરમ દેવત સદા,
 કરત ઉથોત ઉજાર ઘટકા,
 કામ ઔર દ્વેધ મદ લોભ માયા ઉલૂકે,
 હોત નિસ્તાર કામાદિ બટકા,
 એક હે રૂપ ગોવિંદ ગુરૂકો સદા,
 કરત હે ચરિત જ્યુ ભેખ નટકા,
 અગમ અપાર કોઉ પાર પાવે નહિ,
 હોત બિસ્તાર જ્યો બીજ ખટકા,
 એક ચિત્ત ગુરૂપદ કમલ સેવત સદા,
 મિઠત અઝાન મન પથ હંકકા,
 દાસ ગિરિધર ગુરૂ આપરૂપે કરે,
 કીટને ભમર જ્યુ હોત અટકા

૯

૧૦

૯ માઝ-માણ નાવિક-ખલાસી અમૂલ્ય ઈ-જીતરૂપી અ-
 મૂલ્ય ચિતામણિને વિષયરૂપી કાગડાની પાઠગદ્દે કયો-ગુમાવ્યો ૧૦ ઘટ-
 કા-દેહનો ઉલૂક- (સતાર્થ જાયઝે) હોત નિસ્તાર-પાર આવેઝે બટકા
 -યોદ્ધાના ખટકા-ખડતુ (૧) કીટને ઈ-જેમ કીટને ભમરી અટકો મા-
 રીને ભમરીરૂપ બનાની દેહે તેમ ગુરૂ પણુ શિષ્યને બોધ કરીને આપરૂપ બના-
 વી દે છે

પ્રથમ સો કુલ ગુરુ કહત પ્રોહિત સદા,
 કરત હે કરમ ઐર ધરમ કાની,
 દૈત વિદ્યા ગુરુ પઠત આદર કરી,
 પ્રણીત વિદ્યા મન લેત માની,
 તીનથે અધિક કહિએ ગુરુ સપ્રદા,
 તિલક માલા હરિ નામ દાની,
 સો હી સળ હે ભવા નિગમ નીતિ મિખે,
 પા હીતે સદ્ગુરુ અધિક જાની,
 અજ્ઞાન તિમિર બિખે જ્ઞાન રવિ પ્રગટ કર,
 કહત હે બાત જો પ્રેમ સાની,
 દાસ ગિરિધર કહે એહ અનુભવ લહે,
 નામ ઐર રૂપ કી જાત જાની

